

Tegenwoordige Staat van AFRIKA.

Te AMSTERDAM by ISAAK TIRION, 1763.
Met Privilegie.

HEDENDAAGSCHE HISTORIE OF TEGENWOORDIGE STAAT VAN AFRIKA.

Waar in uitmunt

De Beſchryving van *BARBARIE*, *SENEGAL*, *GUINE'E*, de *KAAP DER GOEDE HOOPE*, van de *KANARISCHE*, *VLAAMSCHE* en *FRANSCHE EILANDEN*, van *St. HELENA* enz. Volgens de Waarneemingen van de Heeren SHAW, ADANSON, DE LA CAILLE en andere hedendaagſche Reizigers.

Met nieuwe Plaaten verſierd.

Te AMSTERDAM,
By ISAAK TIRION, 1763.
Met Privilegie.

KORTE INHOUD.

KORTE INHOUD.

VLAAMSCHE
Flores
Tercera
Fayal
Pico
EILANDEN
S. Miguel
Madera
KANDIA
KANARISCHE
Teneriffa
Palma
EILANDEN
Ferro
K. Bojador
SHANGRA
RUPANDE
Landen van
Koning BIRI
Fransche Mylen van 3000 Geometrische
van 500000 Toise
Zee-Mylen of Uuren gaans
Roomsche Mylen gesteld op 7
Arabische Mylen op 1006 Tois
Groote Arabische Mylen van 5
Giams, Zee-Maat by de Arabieren
zodanige groote M
Uuren gaans, voor den Marsch der
gerekend op 2900 Toi
Land van Natal
Mossel Baay
Baay de

TEGENWOORDIGE STAAT
VAN
AFRIKA.

I. HOOFDSTUK.

De Gelegenheid, Gedaante, Grootte, Naamsoorſprong. Uitgeſtrektheid van Afrika *by de Ouden en deszelfs Lotgevallen. De Zuidelyke deelen door de Portugeezen ontdekt. Lugts- en Landsgeſteldheid. Vrugten, Koopwaaren en Handelplaatſen der Europeaanen in den Omtrek van dit Wereldsdeel. Deszelfs Verdeeling.*

Gelegenheid, Gedaante.

HEt derde Wereldsdeel, in rang, is AFRIKA, 't welk Zuidwaards aan Europa volgt en Weſtwaards aan Aſia, wordende door de Middellandſche Zee ten Noorden, en door de Roode Zee, met een gedeelte van de Indiſche Wateren, ten Ooſten bepaald. Ten Weſten heeft hetzelve den ruimen Oceaan of Atlantiſche Zee, ten Zuiden ſtrekt het zig naar den Zuidpool uit. Men kan het als een Schier-Eiland aanmerken, 't welk enkel door een ſtrook Lands, die in vergelyking met de uitgeſtrektheid van dit Wereldsdeel zeer ſmal en byna niets is, de Land-engte van Suez genaamd, omtrent Kairo in Egypte, aan Paleſtina is gehegt. De Gedaante is eenigermaate Driehoekig of liever Pieramiedaal, zodanig dat de *Baſis*

AFRIKA. het Noordelyk deel zy, aan de Middellandſche Zee, de Spits of Top het Voorgebergte, genaamd de Kaap der Goede Hope.

Grootte. Dit Wereldsdeel legt, om zo te ſpreeken, op 't midden van den Aardkloot, regt tusſchen de beide Poolen. De Evennagtslyn loopt nagenoeg midden door 't zelve heen, en het ſtrekt zig, ter wederzyden, buiten de Keerkringen uit, Noordwaards tot aan de zeven- of agt-en-dertig, Zuidwaards tot aan de vier- of vyf-en-dertig Graaden Hemelsbreedte: zo dat men de langte, van Kaap *Bon* in Barbarie tot aan den Zuidelykſten hoek, wel rekenen mag op tuſſchen de veertien- en vyftienhonderd Uuren gaans, of omtrent elfhonderd Duitſche Mylen. De Weſtelykſte punt, dat is, zo 't ſchynt, Kaap *Verde*, legt byna onder de Meridiaan van 't Eiland Ferro, een der Kanariën, en de Ooſtelykſte, genaamd Kaap *Guardafui* aan den Mond der Roode Zee, ſtrekt zig tot omtrent de zeventig Graaden Lengte uit: weshalve de breedte, Ooſt- en Weſtwaards, weinig kleinder is dan de langte Noord- en Zuidwaards. Men mag de Grootte ongevaar op de helft van Aſia en Europa, met elkander, ſchatten.

Naamsoorſprong. Over den Naamsoorſprong zyn het de Geleerden niet eens. Een oud Schryver van dien Landaart leidt in zyn Werk, dat hy de Geſlagtrekening der Afrikaanen noemt, de benaaming af van een Koning of Vorſt uit Gelukkig Arabie, *Melech Iſiriqui* geheten, die door de Volkeren van Opper-Ethiopie, in een ſlag aan den Nyl, overwonnen, en ziende, dat zy hem den weg afgeſneeden hadden

den om terug te keeren, dien Stroom overtoog en door de Woeſtynen van Libye getrokken zynde zig nederſloeg in 't Ooſtelyk deel van Barbarie, 't welk naar hem *Iſiriquia* genoemd werdt, gelyk de Inboorlingen het nog heden noemen. Dus zouden de Uitheemſchen de I in A veranderd, en vervolgens deezen Naam gegeven hebben aan dat gantſche Wereldsdeel. Hier in ſtak niets ongerymds; indien men ſlegts van de Waarheid dier Hiſtorie verzekerd ware. Derhalve ſchynt my de Naamsafleiding niet verwerpelyk, welke gehaald wordt van 't Syriſche Woord *Pheruch* of 't Arabiſche *Pherich*, dat een Koorn-Air betekent: dewyl men weet, dat de Ouden de Vrugtbaarheid van Afrika zeer geroemd en dit Geweſt zelfs door 't Zinnebeeld van een Vrouw, die Koorn-Airen draagt, geſchetſt hebben. Immers de Afleiding van *Faracha*, 't welk in 't Arabiſch iets dat verdeeld is betekent, om dat het door de Middellandſche Zee van Europa en door de Roode Zee van Aſia afgeſcheiden wordt, is, myns oordeels, veel verder gezogt, en zo waarſchynlyk niet.

AFRIKA.

Doch deeze benaaming is op zeer verſchillende wyzen gebruikt geweeſt. Somtyds heeft men 'er alleen door verſtaan de Landſtreek aan Karthago onderhoorig, langs de Middellandſche Zee, die naderhand onder de Magt der Romeinen kwam. *Pomponius Mela* en *Ptolomeus* ſtrekken het *eigentlyke* Afrika * uit, van *Libya Cyrenaica*, een Landſtreek beweſten Egypte, tot aan Mauritanie; voegende de *Regio Syrtica* daar by, welke nogthans daar van afgeſcheiden is geweeſt, onder

't Eigentlyk Afrika.

* *Africa propria*

AFRIKA. der den naam van de Tripolitaanſche: zo dat men daar door alleenlyk dat gedeelte van 't hedendaags *Barbarie*, 't welk nu het Ryk van Tunis uitmaakt, te verſtaan zou hebben, welke Landſtreek van anderen *Klein Afrika* * genoemd wordt. De Heer *Baudrand* geeft aan 't eigentlyk Afrika tot Grenzen, den Berg Atlas, de Middellandſche Zee, Libye en Mauritanie.

* *Africa minor*

Denkbeeld der Ouden omtrent de uitgeſtrektheid van dit Wereldsdeel.

Uit de verdeeling, welke *Ptoloméus* van Afrika opgeeft, blykt, dat hy geweten heeft, hoe hetzelve veel verder Zuidwaards liep dan de Berg Atlas, dien hy op zes en twintig en een halven Graad Noorder Breedte plaatſt: want hy begrypt daar in de twee *Ethiopiën*, waar van hy het Opperſte ſtelt over den Evenaar, ter plaatſe, daar hedendaags het Land der Kafferen is, eindigende met Kaap *Praſſium* omtrent op vyftien Graaden Zuider Breedte, daar thans *Mozambique* legt. Het verdere merkt hy aan als een onbekend Land, 't welk zig uitſtrekte tot aan den Zuidpool; waar uit blykt, dat hy geen kennis gehad of miſſchien niet geloofd heeft, dat dit Wereldsdeel eenige Graaden verder met een Hoek eindigde in den Oceaan. De Afrikaanſche en Arabiſche Landbeſchryvers toonen, dat zy het niet beter gekend hebben dan hy: zy geeven 'er zelfs minder uitgeſtrektheid aan, begrypende 'er Opper-Ethiopie niet in, noch ook Egypte en de andere Landen beooſten den Nyl, welke zy tot Aſie rekenen te behooren.

Het Zuidelykſte was hun onbekend.

Hier uit willen ſommigen opmaaken, dat Afrika nooit volkomen aan de Ouden bekend zy geweeſt, en, ten opzigt van de geſteldheid

heid binnenslands, is dit taamelyk zeker; dewyl zy, 't gene onder de Verzengde Lugtſtreek legt, hielden voor onbewoonbaar Land. De Maanbergen, uit welken de Nyl zynen oorſprong nam, waren de uiterſte paalen van het denkbeeld 't geen *Ptolomeus* daar omtrent maakte. Doch, dat men veel vroeger, en lang voor 's Heilands Geboorte, gemeend heeft dat Afrika Zuidwaards in den Oceaan eindigde, bewyſt het Verhaal van *Herodotus*, „ 't Is zeker (zegt deeze Schryver) „ dat Afrika alom van de Wateren wordt „ beſpoeld, uitgenomen daar het aan Aſia „ grenſt: 't welk *Pharao Necho*, Koning van „ Egypte, de eerſte maal heeft doen blyken, „ wanneer hy aan eenige Feniciers bevel gaf „ om dit te onderzoeken, die, van de Roode „ Zee afgeſtoken, naar 't Zuiden zyn geſtevend, en by 't aankomen van den Herfſt „ hunne Schepen elders aan Land haalden, „ zaaijende Koorn en 't zelve inoogſtende, „ wanneer zy weder voortvoeren: dus zyn „ ze in 't derde Jaar, by de Kolommen van „ Herkules zydelings afwykende, weder in „ Egypte terug gekomen, berigtende 't ge„ne by my geen geloof vindt, dat zy naa„melyk in 't voorbyzeilen van Afrika de Zon „ ter regterhand hadden". Dit ſchynt egter niet verder agtervolgd te zyn: want ruim een Eeuw daarna vinden wy dat die Zaak in 't Hof van Xerxes betwiſt werdt; weshalve deeze Monarch aan een zyner Grooten, die zig misgreepen hadt, in plaats van hem te dooden, tot ſtraffe opleide, dien zelfden togt te doen, maar regt anders om: *zeilende van Egypte af en door de Straat rond-*

AFRIKA.

AFRIKA. *om Afrika, om in de Roode Zee terug te keeren.* Deeze Man ondernam die Reize, en, na dat hy eenige Maanden buiten de Straat gezeild hadt, waarſchynlyk afgeſchrikt door de Ongemakken van Wind en Weer of Gebrek aan Leeftogt, keerde hy terug, en bragt aan Xerxes berigt, dat die Togt ondoenlyk ware; maar dit voldeedt gemelden Monarch zo weinig; dat hy hem wegens zyn voorgaande misdryf ter dood liet brengen.

Reistogten der Ouden.

Onder de hedendaagſchen is men doorgaans van denkbeeld, dat de Ouden zo wel als wy dit Wereldsdeel hebben rond gezeild gehad, ſchoon zy van het Zuidelykſte geen Kaart of Beſchryving der Kuſten nagelaten hebben. Immers *Plinius* zegt ons, dat men ten tyde van Alexander reeds een Togt om Afrika gedaan had; dat men in de Arabiſche Zee de brokken van Spaanſche Schepen gevonden, en dat *Hanno*, Krygsoverſte der Karthageren, van Kadix af tot in de Zee van Arabie was gezeild, hebbende zelfs in geſchrifte een Verhaal uitgegeven van dien Togt. Bovendien, zegt hy, leert ons *Cornelius Nepos*, dat ten zynen tyde zeker *Eudoxus*, door Koning *Lathurus* vervolgd en genoodzaakt te vlugten, uit den Arabiſchen Boezem vertrokken zynde, te Kadix aangekomen was, en voegt 'er by, dat men voor dien tyd reeds uit Spanje op Ethiopie ter Zee Handel dreef.

De Zuidelyke deelen, door de Portugeezen ontdekt.

Ondertuſſchen was dit Denkbeeld der Ouden zo zeer uit de Geheugenis geraakt, dat men in de Negende Eeuw niet geloofde en geenzins begrypen kon, dat de Indiſche Zee gemeenſchap had met de Middellandſche, an-

anders dan benoorden China en Moskovie heen: zo dat men, wanneer het Zuidelyk deel van Afrika, dat zig van de zestien Graaden Zuider Breedte tot aan de Kaap der Goede Hope uitstrekt, door *Vasco de Gama* bevaren werdt, aan hetzelve den naam gaf van *Nieuw Afrika*. De uiterste Zuidhoek van dit Wereldsdeel zou egter eenige Jaaren vroeger reeds bekend zyn geweest, indien men geloof mag geeven aan 't berigt van een Schryver, die op 't getuigenis van anderen verhaalt, dat in den jaare 1528 de Infant Don Ferdinand een Kaart zien liet, waar in de gemelde Uithoek, onder den Naam van *Fronteira da Afriqua*, was afgetekend. Men hadt deeze Kaart gevonden in een Klooster, alwaar dezelve ongevaar honderdtwintig Jaaren te vooren gemaakt was, misschien, voegt hy 'er by, naar 't Model van die welke men te Venetie zegt te zyn in de Schatkamer van van St. Markus en die men naar de Kaart van *Marc Paolo* meent gekopieerd te zyn, welke ook de punt van Afrika aanwyst.

AFRIKA.

Oude gesteldheid van Afrika.

Dit Wereldsdeel bevatte oudtyds verschei-de Ryken en Staaten, uitmuntende wegens de Vrye Konsten die 'er geoefend werden, en voortreffelyk in Aanzien en Vermogen, doch inzonderheid in den Koophandel, dien zy dreeven. Aan de Oostzyde lagen 'er de beroemde Ryken in, van *Egypte* en *Ethiopie*, aan de Noordkust was het magtige Gemeenebest van *Karthago*, aan 't welke de Vorstendommen van *Numidie* en *Mauritanie* onderhoorig waren. Toen vondt men bykans alle de Noordelyke deelen van Afrika vol Volks, van de Roode Zee af tot aan den Oceaan,

AFRIKA. en Karthago ſtrekte haaren Handel uit, tot ieder gedeelte van de toenmaals bekende Wereld: zelfs werden de Brittiſche Kuſten door haare Schepen bezogt, tot dat *Juba*, Koning van Mauritanie en cynsbaar aan de gedagte Republiek, tot groot nadeel derzelve, der Romeinen byſtand verzogt, die met hulp der Mauritaneren, na langduurige Oorlogen, Karthago t'onder bragten, maakende alle de Ryken en Staaten in Afrika aan hun onderhoorig. Vervolgens verwaarloosden de Inboorlingen hunnen Koophandel en zelfs de bouwing van hun Land: zy waren Wingeweſten geworden van het Roomſche Ryk, de plunderingen en knevelaryën onderhevig van Roofzugtige Onderkoningen en Gouverneurs, die hun uit Rome gezonden werden: en, door 't vernietigen van hunne Zeevaart, verviel alle Vertiering, zo dat zy niet meer Lands bouwden dan tot hun beſtaan noodig was. By 't verval van de Romeinſche Heerſchappy, in de Vyfde Eeuw, werdt het Noordelyk deel van Afrika, zo wel als de Zuidelyke deelen van Europa, door de Vandalen, een woeſte Natie uit het Noorden, overſtroomd, die nog al meer toebragten om de Konſten en Weetenſchappen in dat Geweſt te vernietigen; en, tot vergrooting van 't ongeluk der Afrikaanen, veroverden de Sarrazynen, op een ſchielyke wyze, alle de Kuſten van Egypte en Barbarie, in de Zevende Eeuwe. Deeze werden vervolgens in 't Bewind opgevolgd door de Turken, en beiden het Mahomethaanſche Geloove toegedaan zynde, welks Leerlingen overal waar zy komen de verwoeſting met zig ſlee-

ſleepen, zo kreeg het verval, van dit eertyds bloeijende Geweſt, zyn beſlag.

AFRIKA.

Heden-daagſche Inwooners.

Dat gedeelte egter van Afrika, 't welk het tooneel geweeſt is van deeze Ondermaanſche wiſſelvalligheden, Egypte naamelyk en Barbarie, waar over de Romeinen geheerſcht hebben, maakte naauwlyks het tiende deel van 't hedendaagſch Afrika uit; welks oude Hiſtorie, voor 't overige, geheel onbekend is. Het zal waarſchynlyk allengs bevolkt zyn uit Egypte en Arabie, welker Ingezenen, zo men geen reden heeft te twyfelen, afkomſtig zyn van *Cham*, die zich by de verſpreiding van Noachs Kinderen naar Egypte begaf, en wiens Zoon *Chus*, zo men wil, Vorſt geweeſt is van Ethiopie. Waarſchynlyk zal de Afgodery aldaar aanſtonds ten Throon gevoerd zyn: dewyl die onder de Iſraëliten t'elkens weder inkroop, en onder derzelver Nabuuren de overhand behield. Men wil egter, dat de Koningin van *Scheba*, die Salomon bezogt, den Joodſchen Godsdienſt ingevoerd heeft onder haare Onderdaanen. Waarſchynlyk zal de Kamerling van *Candace*, Koningin der Mooren, na dat hy door Philippus gedoopt was, den Kriſtelyken Godsdienſt in zyn Land voortgeplant hebben, en daar aan is miſſchien de oorſprong van 't Euangelie in Opper-Ethiopie toe te ſchryven; welks hedendaagſche Inwooners, die van Abyſſinie, nog Kriſtenen genoemd worden. Verder wordt het grootſte deel van Afrika door Heidenen bewoond, 't zy Mooren of Negers, Kaffers en Hottentotten. Aan de Kuſten hebben zig hier en daar Europeaanen nedergezet en 't

AFRIKA. Mahomethaansche Geloof wordt, in de Noordelyke deelen, van de Turken beleeden.

Schoon Afrika hedendaags byna niet dan Barbaarsche of Wilde Menschen, die gantsch onbeschaafd van Zeden en ongeoefend, ja plomp van Verstand zyn, schynt uit te leveren, heeft hetzelve oudtyds verscheide voornaame Mannen voortgebragt. De Oudvaders Tertullianus, Cyprianus, Augustinus, de Veldheeren Hannibal, Asdrubal, de Digter Terentius, zyn daar van Voorbeelden en blyken geweest. Thans vindt men, onder deszelfs Ingezetenen, nog veelen, die in dapperheid uitmunten, en goede Soldaaten in den Kryg, hoewel meestendeels woest, wreed en roofzugtig van aart, gelyk de zwervende Arabieren; inzonderheid het Volk dat de Bergen bewoont.

Lugts- en Landsgesteldheid.

De Lugts- en Landsgesteldheid van dit Wereldsdeel is grootelyks verschillende van die van Asia en Europa, voorheen beschreven. Immers, daar dezelven voor 't grootste gedeelte buiten de Keerkringen, en dus onder de gemaatigde en zelfs onder de koude Lugtstreek leggen, is Afrika byna geheel onder die Lugtstreek gelegen, welke van ouds, en aldaar niet zonder reden, zo 't schynt, de *Verzengde* genoemd wordt. Men heeft 'er, op veel plaatsen, een altoos duurende zoele Lugt, en de Hitte is somtyds zo groot, dat zy zelfs die van de Westindiën ver te boven gaat. De middelste deelen verbeeldde men zig oudtyds te bestaan uit groote Zandwoestynen, daar veele Dagreizens ver, Kruid noch Gras, Boom noch Heester, Rivier noch Beek, te vinden was. Schoon men heden-

daags

daags die Landstreeken meestal geheel onbekend agt, hebben de Ontdekkingen der laatste Jaaren ons niettemin geleerd, dat Afrika zulk een dor en onbewoonbaar Land niet zy. De Noordelyke deelen zyn doorgaans vrugtbaar, daar zy bebouwd worden, en de Zuidelyke brengen overvloed voort van Koorn en Wyn; men weidt 'er Kudden van Hoornen Wol-Vee; ja tusschen de Keerkringen is het Land, niet alleen aan de Kusten, maar zelfs binnenwaards, langs de Rivieren, door talryke Natiën bewoond. De menigte van Neger-Slaaven, die jaarlyks ten getale van tweehonderdduizend, en daar boven, door de Europeaanen naar Amerika worden overgevoerd, zonder dat één daar van terug komt, toont ons, dat dit Wereldsdeel gantsch niet van Inboorlingen is ontbloot.

AFRIKA.

Vrugten en Koopwaren.

Afrika levert, buiten deeze Slaaven, die tot bearbeiding der Mynen en Plantagiën in de Nieuwe Wereld noodig zyn, zeer kostbaare Waaren uit. Aan de West-Kust krygt men Stofgoud en Olyphants-Tanden, Wasch en Huiden, Gom, Indigo, Sivet, Struisvogels- en Reigers-Vederen, benevens Aapen en andere zeldzaame Gedierten, die 'er in dit Wereldsdeel overvloedig zyn, gelyk Leeuwen, Luipaarden, enz. De Oostelyke deelen hebben Kemelen of Dromedarissen, die tot de Reistogten dienen, en men vindt 'er veele Dadelboomen, gelyk in Arabie. Misschien zouden 'er, binnenslands, wel Mynen van Goud en andere kostbaare Metaalen te vinden zyn: want aan de Oostkust, die de Portugeezen bezitten, is het Goud zo overvloedig, dat de Inboorlingen 't zelve gebrui-

ken

AFRIKA. ken tot allerley Vaatwerk en Gereedſchappen. De Kaneelboom groeit 'er, en waarſchynlyk nog andere Speceryën, ten minſte een ſoort van Peper, *Malaguetta* genaamd; weshalve men een gedeelte van Guinée de Grein-Kuſt noemt. Voor 't overige is 'er doorgaans een genoegzaame veelheid van Koorn en andere Levensbehoeften te bekomen, en het Vleeſch der Slagtbeeſten, in 't byzonder, wordt 'er gezegd zeer vet en uitmuntende te zyn van ſmaak.

Het zal niet ondienſtig zyn, om een algemeen denkbeeld te krygen van de tegenwoordige geſteldheid van Afrika, dat wy deszelfs Omtrek eens kortelyk beſchouwen; 't welk aantoonen zal, welke voordeelen dit Werelds-deel thans aan de Europeaanen uitlevert, en dus een ſchets zal geeven van den Koophandel, die 'er hedendaags op gedreeven wordt: terwyl ik tevens de voornaame Plaatſen, Inhammen, Baaijen, Kaapen en Rivieren, die meeſt bevaren worden, zal tragten aan te wyzen, beginnende met Egypte.

Algemeene Markt van Afrika te Kairo.

Aan den Uitloop van den Nyl, in 't diepſte der Middellandſche Zee, legt de vermaarde Koopſtad *Alexandria*, die egter nu vervallen is, zynde de Handel meeſt naar de nieuwe Stad *Roſetta* overgebragt; doch de voornaamſte Markt van allerley Goederen is te *Kairo*, alwaar men de Koopmanſchappen der drie Wereldsdeelen, om zo te ſpreeken, met elkanderen verwiſſelt. Geen Speceryën, Drogeryën, Koſtbaarheden, zyn 'er te bedenken, die op deeze Markt niet verhandeld worden, zelfs Stofgoud en Neger-Slaaven: want jaarlyks komen 'er Karavaanen

aan,

aan, uit geheel Barbarie niet alleen, maar zelfs uit de binnenste en verst afgelegene deelen van Afrika, terwyl de Nyl derwaards allerley Waaren uit Ethiopie, en de Roode Zee uit Arabie, Persie en de Indiën toevoert. Ik moet van deezen Koophandel, die inzonderheid Afrika betreft, een weinig breeder spreeken, om dat te vooren, in de Beschryving van Egypte *, niet dan ter loops daar van gewag is gemaakt.

AFRIKA.

* *Hedend. Hist.* V. DEEL.

Uitvoer van Egypte.

De Goederen, die men te Alexandria en Rosetta uitvoert, zyn; Benzoin, Bdellium, Arabische Gom, Dragant, Turbith, Myrrha van Abyssinie, Wierook in traanen, Styrax, Aloë, Poeijer- Brood- en Kandy-Suiker, Sorbet in kassen, verscheide soorten van Kaneel van Ceylon en andere plaatsen; Cassia, Cocos Nooten, Koriander-Zaad, Koffyboonen, Myrobalanen, Noote-Moskaat, Nux Vomica, Kardamom, Behen, Tamarinden, Koloquinth, Peper, Foely, Senebladen, Spykenard, Basterd-Saffraan, Hermodactyls, Geel Wasch, Gember, Rhabarber, Elpebeen of Olyphants-Tanden, Struisvogels en Reigers-Vederen, Momie, Sal Armoniak, Salpeter, Moskeljaat, Sivet, Ambergrys, Aluin, Paarlemoer, Vlasch van allerley soort, Katoen geweven en gesponnen, gewasschen en ongewasschen Wolle, blaauwe en geschilderde Linnens, Neteldoek en andere Stoffen, 't zy van Wolle en Zyde, of van Linnen en Katoen, op zig zelf of ondereen gemengd en dus verwerkt tot Zakdoeken, Karpetten of Kleederen; als ook Buffels- en Ossehuiden in 't Hair, rood en geele Korduaanen, Sagryn-Leder, enz.

De

AFRIKA.

Invoer van Egypte.

De Waaren, die men uit Europa in Egypte invoert, zyn; wit en geel Rottekruid, Potlood, Orpiment, Agaricus, Spiesglas, Sublimaat, Kwikzilver, Vitriool, Vermiljoen, Cinaber, geel Koper en Koperdraad, Tin, Venetiaansch Staal, Lood, Papier, Satynen van Florence, allerley soort van Lakens, Hoeden, Konchenille, Koraal van Messina gewerkt en ongewerkt, roode Wynsteen, Verfhout en Stukgoederen: behalven welken een groote menigte Venetiaansche Glazen Kraalen, van allerley kleuren, te Kairo verkogt en vervolgens naar Indie en geheel Afrika vervoerd worden, alwaar de Vrouwspersoonen zig daar mede versieren, gelyk de Europeaansche dit met Paarlen en Diamanten doen. Te Rosetta wordt ook een aanmerkelyke Handel gedreeven in blanke Slaaven, die men derwaards van Konstantinopolen en Satalie brengt, voerende daar tegen veele Negers weder uit: ja alle Zwarte Slaaven, die zo in 't Serrail van den Grooten Heer als in dienst van byzondere Turken zyn, komen uit Egypte. De blanken zyn 'er zeer duur, wanneer zy geen gebrek in hunne Lighaamsgestalte hebben: men heeft 'er zien verkoopen voor veertig of vyfenveertig Ponden Sterlings, dat is omtrent vyfhonderd Gulden, en de Meisjes, zeer mooy zynde, gelden somtyds wel tienmaal zo veel.

Handel op de Roode Zee.

Het grootste deel van den Handel te Kairo wordt gedreeven door de Jooden en Arabieren, die 'er in groot getal zyn, en, met eenige Turksche Kooplieden, Koopmanschap doen op de Roode Zee, langs welke 't meeste van die Waaren aangevoerd wordt. *Suez*, een

een Stad in 't diepſte derzelve, door een Vlakte van dertig Uuren gaans, die uit vaſt Zand beſtaat, afgeſcheiden van Kairo, is de gemeene Losplaats der Goederen die ter Schepe aankomen uit de Indiën en uit Afie, waar van de Stapel is te Mocha. Van daar voert men die Koopmanſchappen in Schepen van den Grooten Heer, die zonder Dekken en Geſchut zyn, naar Suez, of, als zy door Tegenwind belet worden zo ver Noordwaards te komen, gaan zy te *Koſſir* overwinteren, van waar men dan de Waaren met Kemelen naar den Nyl, en langs denzelven in Egypte brengt.

AFRIKA.

De Kuſt van Barbarie.

Beweſten Alexandria heeft men, wel tweehonderd Zeemylen ver, een Kuſt die weinig bevaren wordt, tot aan den Golf van *Sidra*, alwaar het Ryk van *Tripoli* begint. Aan deeze Stad volgt de Golf van *Cabes* en Noordwaards heeft men Kaap *Bon*, die den ingang bepaalt van *Gouletta*, de Haven van *Tunis*, tegenover den Weſthoek van Sicilie. Beweſten deeze is Kaap *Blanc* en Kaap *Negre*, by welke het *Baſtion de France*, een Franſche Vaſtigheid, gevonden wordt, zo wegens den Handel in Koorn als de Koraalviſſchery vermaard, gelyk ook Kaap *Roſe*, *Bona* en *la Calle*. Verder zyn, in 't Ryk van *Algiers*, behalve de Hoofdſtad, de voornaame Zeehavens van *Bugia*, *Gigery* en *Conſtantine*. Beweſten die Stad legt de Spaanſche Plaats *Oran*, en *Ceuta* by de Straat van Gibraltar. Aan den Oceaan, bezuiden die Straat, vindt men *Tetuan* en wat verder *Salée*, dat de voornaame Handelplaats is der Ryken van Fez en Marokko. Voorts zyn 'er, aan de Kuſt,

Ma-

AFRIKA. *Mazagan*, *Asafi* en eindelyk *St. Cruz*, op welke inzonderheid ſterk van de Deenen gevaren wordt. Men ſlyt aan de Kuſt van Barbarie, in 't algemeen, allerley Europeaanſche Waaren, Stoffen en Gereedſchappen, en krygt dergelyke Goederen terug als in Egypte, uitgenomen die van Ooſtindie en Arabie; inzonderheid Koper, Waſch, Wol, Geiten-Huiden, Dadels, Roſynen en bittere Amandelen.

West-Kuſt van Afrika.

Op agt- en negen-en-twintig Graaden Noorder Breedte leggen de *Kanariſche* Eilanden, en, op vyftien tot zeventien Graaden die van Kaap *Verde*, wat verder van de Kuſt, tegen over den Uithoek van dien naam. Aan die Kuſt heeft men Kaap *Bojador* en Kaap *Blanc*, bezuiden St. Cruz, doch geen Handelplaats van eenig belang voor die aan de Rivier van *Senegal*, een weinig benoorden Kaap Verde. Dit is de Hoofdplaats geweeſt van den Handel der Franſchen op Afrika, tot dat dezelve hun nu onlangs door de Engelſchen afhandig werdt gemaakt, zo wel als 't Eiland *Goerée*, naby de gemelde Kaap, bezuiden welke men de Rivier vau *Gambia* heeft; alwaar Huiden, Gom, Waſch, Yvoor, Goud en Slaaven, valt. Een weinig Zuidelyker legt *Chagio*, aan de Rivier van St. Domingo, daar de Portugeezen hunne Magazynen hebben, tot oplegging der Europeaanſche Goederen, die zy tegen Waſch, Yvoor en Slaaven verwiſſelen. Op omtrent agt Graaden Noorder Breedte is de Rivier van *Sierra Liona*, welke door Schepen van allerley Natiën bevaren wordt. Aldaar begint de Kuſt van *Guinée*, die men in de *Grein-*, *Tand-*

Tand en *Goud*-Kust onderscheidt, aan welke laatste de Engelschen, Nederlanders en Deenen, hunne Kantooren hebben. Kaap *das Palmas* wordt de Uithoek van de Tand of Yvoor Kust, en Kaap *de tres Puntas* of van de drie Punten, die van de Goudkust geheten, op welke de Nederlanders thans eene Vastigheid hebben; doch hun voornaamste Kantoor is te St. *Georgio del Mina*, dat der Engelschen en Deenen te Kaap *Corse*. Op vyf Graaden Noorder Breedte begint de *Slaaven*-Kust, bestaande uit de Ryken van *Benin*, *Congo*, *Angola* en veelen van minder belang of uitgestrektheid. Het laatstgemelde levert de beste Slaaven uit, en, schoon de Portugeezen 'er, binnenslands, diep in gevestigd zyn, staat doch die Handel vry aan de Engelschen, Franschen en Nederlanders, welke laatsten byna de eenigsten zyn, die in 't Ryk van Benin Handelplaatsen hebben. Hier zyn aan de Kust verscheide Eilanden, waaronder die van *St. Thomas* en *Annobon* uitmunten. Van *Benguela*, 't welk Zuidelyk aan Angola volgt, strekt zig een Kust uit, die taamelyk woest is en weinig bevaren wordt, tot aan de Kaap der *Goede Hope*, de Ververschplaats van de Schepen der Nederlandsche Oostindische Kompagnie.

AFRIKA.

Beoosten de Kaap zyn verscheide Baaijen en Inhammen, aan de Kust der Hottentotten, tot dat men komt aan de Ryken van *Sofala* en *Monomotapa*, die overvloed van Goud en Elpebeen uitleveren. Wat verder heeft men *Mozambique*, naar welke Stad de Zee, tusschen het Vaste Land en 't Eiland *Madagaskar*, haaren Naam voert. Deeze

De Oost-Kust van Afrika.

AFRIKA. Stad is een voornaame Handelplaats der Portugeezen, van waar zy veel Gouds trekken, zo wel als uit de eerstgemelde Ryken; want deeze geheele Oost-Kust van Afrika wordt door geen andere Natiën van Europa bestevend, hoewel de Arabieren daar ook op handelen. Verder vindt men, aan de Kust van *Zanguebar*, het Ryk van *Melinda*, de verste Plaats van de Kaap der Goede Hope af, naar den Mond der Roode Zee toe, alwaar eenige Europeaansche Schepen het Anker werpen.

Bergen, Rivieren. Gebergten zyn 'er van aanzienlyke uitgestrektheid in dit Wereldsdeel, waar onder de *Atlas* in de Noordelykste streeken van 't zelve, die zig met verscheide takken uitbreidt tot aan den Oceaan, en daar aan den naam geeft van Atlantische Zee. De Bergen, in 't midden der Zuidelyke deelen, moeten by uitstek hoog zyn, indien 't waar is, dat de *Nyl* daar van haaren Oorsprong heeft; want deeze Rivier dus ongelyk langer zynde dan eenige Rivier van Europa, en wel viermaal zo lang als de Ryn, schynt ook veel grooter Valling te moeten hebben op die langte. De middelste deelen van Nigritie of 't Land der Negeren zyn te onbekend, om met eenige zekerheid van deszelfs Bergen en Rivieren te spreeken: ten minste weet men den loop van de *Niger*, die nog onlangs voor een Stroom van niet minder uitgestrektheid dan de Nyl gehouden werdt, welke zig uit het midden van Afrika Westwaards in den Oceaan ontlastte; thans niet te bepaalen: ja 't schynt veeleer dat dezelve van 't Westen Oostwaards loopt. 't Is zeker dat 'er

'er aan de Weſt-Kuſt twee voornaame Rivieren zyn, die van *Senegal*, naamelyk, en *Gambia*, welke ten opzigt van haaren binnenlandſchen Loop zeer ver gekend worden. Ook kan men niet twyfelen, of 'er zyn groote Zand-Woeſtynen en eenige Meiren in 't binnenſte van dit Wereldsdeel.

AFRIKA.

Verdeeling van Afrika.

Omtrent de Verdeeling van Afrika komt ons die als de natuurlykſte en bekwaamſte ter Beſchryving voor, welke daar in vier Hoofddeelen maakt; naamelyk 1. Het Land der BLANKEN, waar in *Egypte*, *Barbarie*, *Numidie* of *Biledulgerid*, thans het *Land der Palm of Dadelboomen* genaamd, en *Zaara* of de Woeſtyn van Barbarie, begreepen zyn: dit Deel ſtrekt zig over de geheele breedte en aan de Weſtkant wat Zuidelyker dan de Noorder Keerkring uit, tot naby Kaap Verde. 2. Het Land der ZWARTEN of Negeren, naamelyk *Nigritie*, *Nubie* en *Guinée*: dit zyn de Weſtelyke deelen tot over den Evenaar. 3. Het Land der MOOREN of Ethiopie, 't welk *Abyſſinie*, het Land der *Kafferen* en dat der *Hottentotten*, tot aan de Kaap toe, begrypt, zynde ver het grootſte van de drie. 4. De Eilanden in den Omtrek van Afrika; gelyk de *Kanariſche*, die van Kaap *Verde*, *St. Thomas* en eenige anderen in de Weſter-Oceaan: *Madagaskar* en veele kleineren in de Indiſche Zee.

Ik zal derhalve de Beſchryving van dit Wereldsdeel aanvangen met Barbarie, dewyl Egypte reeds onder de Heerſchappyën van het Turkſche Ryk in Aſie *, is beſchreeven.

* Zie 't V. DEEL der *Hedend. Hiſtorie.*

II. HOOFDSTUK.

Beſchryving van BARBARIE *in 't algemeen, benevens de Lotgevallen van de Stad en Republiek van* Karthago, *welker Gebied zig oudtyds over dit deel van Afrika uitſtrekte, in 't byzonder. De Lands- en Lugtsgeſteldheid, Gedierten, Vrugten, Aart en Gewoonten der Inwooners, zo* Turken *en* Mooren *in de Steden, als* Arabieren *ten platten Lande en* Kabyles *op de Bergen, meéſt volgens de Waarneemingen van den Engelſchen Heer* Dr. SHAW. *De Koophandel, Geld, Gewigten en Maaten. Verdeeling van dit Land.*

Gelegenheid en Grootte.

BARBARIE wordt dat Geweſt genoemd, 't welk zig van Egypte Weſtwaards uitſtrekt tot aan den Oceaan, beſlaande de gantſche Kuſt van Afrika aan de Middellandſche Zee. Men begrypt 'er thans gemeenlyk ook de wyduitgeſtrekte Bergagtige en Zandige Landën onder, die zig Zuidwaards uitbreiden tot aan Nigritie, genaamd de *Woeſtyne van Barbarie*, en die Landſtreek, beweſten Egypte, welke den naam van Woestyn van *Barka* voert. Anders zou de breedte Zuidwaards bepaald zyn door den Berg Atlas en de langte Ooſtwaards door de Grenzen van 't Ryk van Tripoli, aan den Golf van Sidra, en dus kan de langte van Barbarie op omtrent zeshonderd Mylen van twintig in een Graad, de breedte op tagtig of honderd Mylen, gerekend worden.

Naamsoorſprong.

't Was onder de Romeinen in gebruik, zulke Menſchen *Barbaaren* te noemen, die

in Taal en Manieren onbeſchaafd en woeſt van Aart waren: doch of die benaaming van dit Land afkomſtig zy, dan of men dit Land den naam van *Barbarie*, wegens de ruuwheid en wreedaartigheid zyner Inwooneren, gegeven hebbe, is niet gemakkelyk te beſlisſen. Het eerſte, egter, komt my waarſchynlykſt voor; dewyl men weet, dat de Arabieren 't zelve *Berberie* noemden, van 't woord *Ber*, dat in hunne Spraak eene Woestyn betekent, en dat men aan de Inwooners nog den naam van *Beriberes* geeft. Zeker Schryver wil, dat het woord *Barbaria* afkomſtig zy van het Geluid, 't welk men binnensmonds prevelende maakt; om dat de Arabieren de Taal der blanke Afrikaanen voor onverſtaanbaar hielden.

BARBARIE.

Hiſtorie.

Dewyl het hedendaagſch Barbarie die Landen begrypt, welke voorheen de Heerſchappy van *Karthago* hebben uitgemaakt; zo zal ik gevoeglyk hier kunnen ſpreeken van de Lotgevallen dier magtige Republiek; alzo die tevens de Hiſtorie behelzen van dat gedeelte van dit Wereldsdeel, 't welk toen in 't byzonder *Afrika* genoemd werdt *; want dit maakt een gedeelte der oude Hiſtorie van Barbarie uit.

* Zie bladz. 4.

De Stad Karthago.

De legging deezer Stad was tot den Koophandel en Zeevaart zeer bekwaam. Zy lag niet ver van de tegenwoordige ſtandplaats der Stad Tunis, alwaar nog eenige Overblyfzelen daar van zyn op Kaap *Carthage*, een uitſteekende hoek Lands in de Inham, die hedendaags *Gouletta* genoemd wordt. Binnen de Stad, op een Heuvel, ſtondt een Kasteel, genaamd *Byrſa*, hebbende eenen Om-

BARBARIE.

trek van tweeduizend Schreeden en eenen driedubbelen Muur van dertig Ellen hoog; zynde daar binnen, op 't hoogſte van den Heuvel, een Tempel aan *Æsculapius* toegewyd, zo ruim, dat, wanneer Scipio het Kasteel ingenomen had, wel vyftigduizend Man, een Week lang, zig daar in verborgen hielden. Niet minder groot was de uitgeſtrektheid van de Stad, welker Omtrek van *Strabo* wordt geſteld op driehonderdzeſtig Stadiën, gelyk die van Babylon, welke Stad gerekend wordt ruim tienmaal zo groot geweeſt te zyn als Amſterdam heden is *. APPIANUS ſchryft dat in de Wallen, die aan de Zuidzyde ſamenliepen met de Muuren van 't Kaſteel en gewelfd waren, van onderen plaats was tot huisveſting van driehonderd Olyphanten, en voor de Magazynen tot derzelver Onderhoud; hooger Stallingen voor vierduizend Paarden en Barakken voor zo veel Ruiters en twintigduizend Man te Voet. Twee ruime Havens waren 'er, de eene voor Koopvaardy-Schepen, de andere voor de Oorlogs-Vloot. In 't midden van de binnenſte Haven lag een Eiland, dat, zo wel als de Haven, gezoomd was met Kaaijen en Timmerwerven, kunnende meer dan tweehonderd Schepen bevatten. Alles was zodanig toegerigt, dat de Koopvaarders, by 't inkomen of verblyf in de Haven, niet konden zien, wat 'er in die der Oorlogſchepen of der Galeijen omging; terwyl de Opziender, uit zyne Wooning op 't gemelde Eiland, een vry Gezigt hadt over de Zee en de andere Havens, die een byzonderen toegang hadden naar de Stad, In 't begin van den Oorlog, die met den ondergang van

* N. Struyck, in de *Uitgez. Verhand.* van 1758. III. D. bl. 568.

van deeze Republiek eindigde, hadt dezelve driehonderd Steden in Afrika onder haar Gebied. De Volkrykheid en 't Vermogen deezer Stad was zo groot, dat men 'er, in 't midden der Belegering, in twee Maanden tyds honderdtwintig Schepen bouwde en toeruſtte, brengende dezelven uit een Haven, die men nieuw gegraven hadt, tot verbaazing der Belegeraaren, gantſch onverwagt in Zee.

BARBARIE.

'T Gemeen Gevoelen is, dat de Feniciers, in welker Land Tyrus en Sidon lag, uit hetzelve verdreeven zynde door Joſua en de Iſraëliten, zig in dat gedeelte van Afrika nederſloegen en 'er eerſt *Utica*, naderhand *Karthago* ſtigtten. De Grondveſting van deeze laatſte Stad wordt van ſommigen geſteld op het Jaar der Wereld 3146, ruim honderdvyftig Jaaren voor de bouwing van Rome, en agthonderd vyftig Jaaren voor 's Heilands Geboorte. Men houdt *Dido* of *Eliſha*, een Tyriſche Princes, waar van Virgilius de Hiſtorie beſchryft, voor de Stigtereſſe van Karthago; doch 't blykt klaar dat *Ænéas* dan geen tydgenoot derzelve kan geweeſt zyn, dewyl de Verwoeſting van Troje in 't algemeen geagt wordt omtrent driehonderd Jaaren vroeger te zyn voorgevallen.

Opkomſt en Stigting.

Wel dra raakten de Ingezetenen deezer Stad in Oorlog met de Volkeren van Afrika, en eerlang waren zy zo gelukkig, dat zy de geheele Landſtreek van *Libya Cyrenaica*, dat nu de Woeſtyn van Barka is, tot aan den Oceaan t' onderbragten, breidende, zo ſommigen willen, hunne Wapenen zelfs uit tot aan Kaap Verde toe. Voorts bepaalden

Voordeelen.

BARBARIE. *Karthago.*

zig hunne Veroveringen niet aan 't Vaste Land, maar zy maakten zig meester van Sardinie en de Balearische Eilanden, van waar zy een gereeden Overtogt in Spanje vonden. De Ingezetenen van Kadix, een Volkplanting van hunne Landslieden de Tyriers, zo 't schynt door de Spanjaards verdrukt of beoorlogd zynde, hadden de Karthageren om bystand verzogt, die daar op hunne Wapenen in Spanje met zo veel beleid gebruikten, dat het meeste van 't Zuidelyk deel, en Kadix zelf, aan hun onderhoorig wierdt. Ook kwamen zy in bezitting van een gedeelte van Sicilie, en verpligtten de Romeinen by een plegtig Traktaat, om niet verder Westwaards te zeilen dan Kaap Bon.

Rampen. Niet lang, egter, ging het deeze Republick dus voorspoedig: want, toen zy zig, omtrent vierhonderdvyftig Jaaren voor 's Heilands Geboorte, in Verbond met *Xerxes*, Koning van Persie, tegen Griekenland begeven, en uit dien hoofde een groot Heirleger in Sicilie gebragt hadt, viel aan 't zelve de Nederlaag te beurt, en, wanneer zy naderhand haare pooging hernieuwde, staande op 't punt om Syracusa te bemagtigen, kwam de Pest in 't Leger en deedt het geheele Ontwerp in duigen vallen. Zelfs voerden die van Sicilie hunne Wapenen in Afrika en belegerden Karthago; waar by nog, tot spyt der Inwooneren, de tyding kwam, dat Tyrus, hunne Moederstad, door Alexander den Grooten vernield was. Hier nevens voegde zig een binnenlandsche Beroerte, die deeze Republiek zeer in de engte bragt.

Dit

Dit waren egter de zwaarste nog niet van haare Rampen. Want de Romeinen, met wien zy een- en andermaal een plegtig Verbond gemaakt hadden, kwamen tot verbreeking van hetzelve, doordien zy de Ingezetenen van Sicilie, welke tegen de Karthagers opgestaan waren, bystand booden. Hier uit sproot de eerste *Punische Oorlog*, welker aanvang gesteld wordt op 't Jaar der Wereld 3790, vierhonderdnegentig Jaaren na de bouwing van Rome en omtrent tweehonderd Jaaren voor 's Heilands Geboorte.

BARBARIE. *Karthago.* Geschil met de Romeinen.

Deeze Oorlog, zekerlyk uit jaloesy tusschen de beide Natiën gebooren, heeft vierentwintig Jaaren geduurd. Inmiddels leerden de Romeinen, die te vooren nooit Oorlog-Schepen gehad hadden, de Konst van den Kryg op Zee te voeren en hadden 't geluk van den eersten Zeeslag te winnen, waar in de Bevelhebber van de Karthaagsche Vloot naauwlyks met een klein Schuitje 't gevaar ontkwam. De Karthagers, egter, bragten, na verloop van twee Jaaren, weder een Vloot van honderdvyftig Schepen in Zee; doch die hadt een dergelyk noodlot. De Romeinen, hier door aangemoedigd, voerden een sterke Krygsmagt in Afrika over, waar door de Karthagers zodanig benaauwd werden, dat zy eindelyk Vrede maakten met die van Rome, op de harde Voorwaarden, van Sicilie te zullen ruimen, geen Oorlog te voeren tegen die van Syracusa of derzelver Bondgenooten, en alle de Romeinsche Gevangenen, die zy hadden, zonder Losgeld te ontslaan, betaalende nog een Schatting van tweehonderd Talenten Zilvers, 't welk op vyf of zes

Eerste Punische Oorlog.

BARBARIE. *Karthago.*

millioenen Guldens gerekend wordt, binnen verloop van tien Jaaren tyds.

Naauwlyks was deeze Oorlog geëindigd, of de Republiek kwam op 't punt van haaren Ondergang, door den Opſtand der vreemde Troepen, welken zy in dienſt hadt, en dit deedt haar ook Sardinie verliezen, 't welk de Romeinen haar dwongen aan hun af te ſtaan. Middelerwyl, egter, hadt zy 't geluk, dat haare Bezittingen in Spanje niet alleen verzekerd maar ook uitgebreid werden door *Amilkar*, Vader van Hannibal, en vervolgens door *Asdrubal*, deszelfs Schoonzoon, die de Stad Carthagena of Nieuw Karthago in Spanje, byna tegenover het Oude, ſtigten deedt. De Romeinen zagen met een nydig Oog deeze Voordeelen aan, doch door de Galliers met eenen Inval in Italie gedreigd, konden zy 'er zig niet met kragt tegen ſtellen; zo dat zy een nieuw Verdrag met die van Karthago maakten, volgens 't welk de Rivier *Iberus* of Ebro, in Katalonie, de Scheidpaal zoude zyn van hunne wederzydſche Bezittingen in Spanje. *Hannibal* egter, toen vyfentwintig Jaar oud, taſtte *Saguntum*, een Plaats die met Rome in Verbond ſtondt, aan; waar over de Romeinen zig by een plegtig Gezantſchap beklaagden, eiſchende, wanneer die Stad was ingenomen en verwoeſt, dat Hannibal hun overgeleverd zoude worden. Die van Karthago, zig wederom in ſtaat geſteld hebbende, hadden hier geen ooren naar, en dus nam de tweede Puniſche Oorlog zynen aanvang, zo men rekent in 't Jaar der Wereld 3836, ruim twintig Jaaren na dat de eerſte was geëindigd geweeſt.

Dit

Dit was de bloedigste Kryg, dien de Romeinen ooit gevoerd hebben. Hannibal trok de Pyreneesche Bergen en de Alpen zelfs, met eene snelheid over, waar op zy niet verdagt waren, en viel in Italie, alwaar hy, door de Galliers versterkt, vier Veldslagen won, die Rome deeden beeven. Men kan van derzelver gewigt oordeelen uit dien van *Cannæ*, in welke zo veel Romeinsche Ridders sneuvelden, dat Hannibal drie Schepels met Gouden Ringen, daar van, naar Karthago zondt. Maar terwyl zyn Krygsvolk, door de aangenaamheid van Campania betoverd, zig omtrent Capua in Wellust baadde, herstelden de Romeinen zig allengs en versloegen Asdrubal, die met een Leger van meer dan zeventigduizend Man door Vrankryk naar Italie trok, en dus werdt Hannibals oogmerk, om Rome te bemagtigen, niettegenstaande hy reeds van geheel Italie byna meester was, te leur gesteld.

BARBARIE. *Karthago.*

De Romeinen versterkten hunne Krygsmagt in Spanje, en de jonge *Scipio* trok van daar in Afrika over, alwaar hy een Verbond tekende met *Syphax* een Afrikaansch Vorst, die op de Karthagers misnoegd was. Deeze sloeg wel in 't kort om, en wierdt een der grootste Vyanden van de Romeinen; maar de Afval van *Masinissa*, een veel magtiger Numidisch Vorst, van de Karthageren, vergoedde zulks; alzo door zyn hulp geheel Spanje onder de Romeinsche Heerschappy gebragt werdt. Hier op voerde Scipio de Wapenen in Afrika over, alwaar hy die van Karthago een zwaare Nederlaag toebragt, neemende zelfs *Utica* in. Die Republiek be-

Tweede Punische Oorlog.

BARBARIE. *Karthago.*

begeerde derhalve Vrede, en verbondt zig om Italie te ruimen, 't welk Hannibal, hoe ongaarne ook, deedt, wordende, niet lang daarna, door Scipio geslagen. Maar de Romeinen, die de Karthagers beschuldigden van Vredebreuk, belegerden zelfs de Stad, en bragten ze tot zulk een uiterste, dat die magtige Republiek zig op de allerhardste Voorwaarden onderwierp. Zy leverde alle haare Schepen over aan Scipio, die dezelven verbrandde in 't gezigt der Burgeren van Karthago; waar na hy, te Rome t'huis komende met zyn Leger, in triomf ontvangen werdt en den Bynaam van *Africanus* kreeg.

Dus eindigde de tweede Punische Oorlog, na dat dezelve zeventien Jaaren hadt geduurd. De Romeinen hadden die van Karthago dermaate vernederd, dat zy hun dwongen om Hannibal, die gebruikt werdt om eenige Landschappen van Afrika, welken van hun afgevallen waren, tot reden te brengen, t'huis te ontbieden; ja zy eischten hem zelfs op; zo dat hy van Karthago vlugten moest, en naderhand geprangd wordende zig met Vergift van kant hielp. Middelerwyl ondersteunden de Romeinen *Masinissa*, die verscheide Steden van de Karthaagsche Heerschappy bemagtigde: doch dit alles hielp niet, om de Karthagers geheel in 't onderspit te houden; weshalve men in de Raad van Rome 't besluit nam tot vernieling van die Stad, en dit veroorzaakte den derden Punischen Oorlog.

Derde Punische Oorlog.

De Karthagers waren niet onbewust van de toebereidselen, welke tegen hun gemaakt wer-

werden, en hunne zwakheid kennende deeden zy, toen het Romeinſche Leger ten deele in Afrika overgekomen was, al wat hun doenlyk ware om dat onheil af te keeren. Zy onderwierpen zig tot zo verre, dat zy al hunne Wapenen en Werktuigen van Oorlog, welken zy 'er tot drieduizend hadden, overleverden; maar toen men hunne Gezanten afvorderde, dat de Inwooners de Stad verlaaten en zig meer binnenslands begeven zouden, namen zy 't beſluit, om zig tot het uiterſte te verdedigen: zy ſmeedden nieuwe Wapenen, bouwden een geheele Vloot, daar zy nu vyftig Jaaren niet meer dan twaalf Schepen hadden gehad, volgens het Verdrag, en verdedigden zig zo dapper, dat al het beleid van de Romeinſche Generaals twee Jaaren lang werdt te leur geſteld. Eindelyk egter, nam *Scipio*, (de Kleinzoon, by aanneeming tot Kind, van Scipio den Afrikaan,) de Stad ſtormenderhand in, op 't jaar der Wereld 3908, honderdvyfenveertig jaar voor Kriſtus Geboorte.

BARBARIE. *Karthago.*

Karthago werdt toen geheel verwoeſt. Scipio, die ſedert ook den bynaam van *Africanus* kreeg, gaf de Stad ter plunderinge aan de Soldaaten over, uitgenomen de Koſtbaarheden der Tempelen, die zeer aanzienlyk geweeſt zyn; want de Roof van dien van Apollo wordt geſchat op duizend Talenten, zynde deszelfs Dak belegd geweeſt met Plaaten van Goud. Vervolgens werdt de Stad op verſcheide plaatſen in brand geſtoken, blyvende de zeventien Dagen branden. De Inwooners, die, ten getale van vyfentwintigduizend Vrouwen en dertigduizend Mannen, zig

De Stad geheel verwoeſt, doch naderhand herbouwd.

BARBARIE. zig in den Tempel van Æsculapius geborgen hadden, vergingen meest in 't Vuur. De Romeinsche Raad nam een vast Besluit, dat de Stad nimmer herbouwd zoude worden; weshalve, toen *Julius Cæsar* zulks na verloop van omtrent honderd Jaaren deedt, hy, zo men wil, een andere plek Gronds daar toe uitkoos, die hy met Romeinsche Volkplantingen voorzag. Deeze nieuwe Stad kreeg, met den tyd, haaren voorigen luister weder, en wierdt de Hoofdstad van Afrika, ja zo groot van vermogen, dat men ze voor een der eerste Steden in Rang hieldt van de Romeinsche Heerschappy.

Barbarie aan de Romeinen onderworpen.

De overige Mogendheden van Afrika, welken aan Karthago cynsbaar waren geweest, naamelyk *Masinissa*, *Syphax*, en derzelver Opvolgers, Koningen van Numidie, als ook *Juba* en de overige Vorsten van Mauritanie, die de Romeinen in geroepen en bygestaan hadden in de Vernieling van deeze Stad; werden eenigen tyd in een soort van onafhanglykheid gelaten, maar op 't laatst wierden zy, met de andere toen bekende deelen van Afrika, aan Rome onderhoorig. De Kristelyke Godsdienst moet 'er al vroeg zyn voortgeplant, want in de Derde en Vierde Eeuw vindt men van verscheide honderden Bisdommen in dit Wereldsdeel gemeld, van welken de Aartsbisschop van Karthago Primaat was, en de vermaarde Oudvaders, *Augustinus*, *Tertullianus* en *Cyprianus*, benevens veele andere Prelaaten, in de Kerkelyke Historiën beroemd, waren Herders en Leeraars der Gemeente. Maar, toen de Zuidelyke deelen van Europa door de Vandaalen en andere

woes-

woeste Volkeren uit het Noorden overstroomd waren, en deeze wederom door de Gotthen verdreeven werden, gingen zy uit Spanje in Afrika over, en bragten het grootste deel des Lands, 't welk door de Romeinen bezeten werdt, onder hunne magt. De Vandaalen schynen inderdaad Kristenen geweest te zyn, doch van de Sekte der Arriaanen, en derhalve werden alle Orthodoxe of regtzinnige Kristenen door hun verdreeven. Zy hadden de Heerschappy van dit gedeelte van Afrika tot aan den jaare 534, wanneer *Belisarius*, Veldoverste van den Griekschen Keizer Justiniaan, een volslagen Overwinning behaalde op *Gilimar* hunnen laatsten Koning, en daar door alle de Romeinsche Provinciën wederkreeg.

BARBARIE.

Justiniaan maakte Afrika tot eene Landvoogdy op zig zelve, daar het te vooren onder den Stedehouder van Italie gestaan hadt. Hy verzuimde ook niet, Karthago te versieren, daar hy de Muuren van herstellen en al wat vervallen was weder opregten, ja de Stad met eene Graft omringen, en haar Kasteel onwinbaar maaken deedt. Maar in de Zevende Eeuw, maakten zig de Sarrazynen, (een Volk van duisteren oorspong uit Arabie of andere deelen van *Asie*, dat Egypte reeds overweldigd hadt,) van 't geheele Noordelyk deel van Afrika, tot aan den Oceaan, meester, en wierden daar in zo magtig, dat derzelver Koning, in 't jaar 713, een Leger van vyfentwintigduizend Man in Spanje zondt, en dat Ryk eerlang ten grootsten deele onder zyne Magt deedt bukken *. Karthago werdt door de Sarrazynen onherstelbaar verwoest, waar mede de nabuu-

De Sarrazynen en Turken worden 'er meester.

* Zie de *Teg. St. v. Spanje*, bl. 15.

BARBARIE. buurige Stad Tunis haar voordeel deedt. Zy regtten in Afrika, zo wel als in Spanje, een menigte kleine Koningryken op, die egter naderhand allengs, ten deele, onder de Magt van den Keizer van Fez en Marokko, den magtigsten van deeze Sarrazynsche of Moorsche Vorsten, zyn gekomen. Het overige is geraakt onder de Heerschappy der Turken, aan welker Opperhoofdschap thans de Ryken of Republieken van Algiers, Tripoli en Tunis, nog eenigermaate onderhoorig zyn. Zelfs vindt men 'er Leenpligtige Vorsten, gelyk die van *Couco* en *Labez*, de laatste blyft aan Algiers, en de kleine Koninkjes of Hoofden der *zwervende Arabieren*, de hedendaagsche Sarrazynen, die verpligt zyn, als het de nood vereischt, eenig Geld en Manschap op te brengen. Daar zyn ook Volkeren, die enkel *Republieks-wyze* leeven, zonder iemands Opperheerschappy te erkennen, gelyk de *Kabyles* of bewooners der Gebergten.

Landsgesteldheid. De meeste Rivieren van Barbarie komen van den Berg Atlas af, en ontlasten zig of in den Oceaan of in de Middellandsche Zee. De Bronnen van dit Gebergte hebben een Aardagtigen smaak en zyn byna allen slykerig, inzonderheid op de Grenzen van Mauritanie. De geheele Kust langs den Oceaan, en de Vlakten tusschen de Zee en den Grooten Atlas, van 't uiterste van 't Land van Suez af tot aan de Straat van Gibraltar, zyn by uitstek vrugtbaar in Tarw-, Gerst- en Weidlanden. De Kusten der Middellandsche Zee, van de Oostelyke Grenzen van 't Ryk van Tripoli tot aan de gemelde Straat,

zyn

zyn een oneffen Land, vol Gebergten, die zig tot twintig of dertig Mylen ver in 't Land uitſtrekken. Tuſſchen deeze Bergen en den Grooten Atlas zyn Vlakten en kleine Heuvelen, en de geheele Landſtreek is vrugtbaar in Koorn- en Weidlanden, vol digte Boſſchagiën, Fonteinen en Rivieren, die zig ontlaſten in de Middellandſche Zee. Voorby deeze Vlakten is het Land in Valeijen en Heuvelen verdeeld, tot aan den Grooten Atlas, wiens Bergtoppen met Boſſchen en Kruiden begroeid zyn, doch niet veel Koorn uitleveren. Omſtreeks den Kleinen Atlas wordt veel Gerſt doch weinig Tarw geteeld. Alle deeze Gebergten zyn in de Zomer friſch en koel, maar in de Winter valt 'er zo veel Sneeuw en 't is 'er zo koud, dat men de Toppen onmooglyk kan bewoonen: maar dit heeft niet in allen plaats en ſommigen zyn digt bevolkt door de *Kabyles*, een ſoort van onafhanglyke Afrikaanen. Op de ſteilſten en onvrugtbaarſten niettemin, die aan de Grenzen van 't Ryk van Marokko zyn, wordt, gelyk op de Alpiſche Bergen, in de Zomer Vee geweid; doch de Herders moeten 'er, by 't aankomen van den Winter, zig van daan begeeven, dewyl dan, met een Noorden Wind, in ééne Nagt ſomtyds zo veel Sneeuw valt, dat Menſchen en Beeſten niet alleen, maar zelfs de Boomen, tot aan de Toppen toe, daar onder bedolven raaken. Ook zyn 'er op ſommigen van deeze Gebergten Fonteinen en Bronnen, zo Yskoud, dat men 'er, by Zomer, de Hand niet zonder gevaar in kan ſteeken.

BARBARIE.

BARBARIE.

Lugtsgesteldheid.

Barbarie geniet, volgens Doktor SHAW, eene heilzaame gemaatigdheid van Lugt. Men is 'er zelden met groote Hitte of zwaare Koude geplaagd. De Winden komen gemeenlyk uit Zee, dat is van 't Westen, by 't Noorden om, tot aan het Oosten. De Oostelyke Winden zyn te Algiers gemeen, van Mey tot aan September, omtrent welken tyd dezelven vervangen worden door de Westelyke, die dan de gemeensten zyn. Somwylen, inzonderheid omtrent de Evennagtstyden, ondervindt men 'er zeer gevoelig die geweldige kragt en hevigheid, welke de Ouden hebben toegeschreeven aan den *Africus* of Zuidwesten-Wind, die *La betch* genoemd wordt van de Zeelieden in deeze Wateren. Zuidelyke Winden heeft men 'er zeldzaam, doch zy waaijen somtyds vyf of zes Dagen agtereen, in July en Augustus, maakende de Lugt zo smoorheet, dat de Inwooners der Steden de Vloeren hunner Huizen, tot verkoeling, met Water besprengen. De Weste, Noordweste en Noorde-Wind gaan, in de Zomer, vergezeld met helder Weer, en 's Winters met Regen: maar de Oostelyke Winden, gelyk ook de Zuidelyke, zyn doorgaans droog, hoewel, in de meeste Saizoenen, met een betrokken of Wolkige Lugt. De Westen en Noorde-Winden waaijen ongestuimig in de Maand Maart, en maaken het Aardryk vrugtbaar.

Zelden ziet men 't regenen in dit Klimaat, geduurende het Zomer-Saizoen, en in de meeste deelen van *Sahra*, die groote Zand-Woestyn bezuiden de Bergen van Barbarie,

valt

valt naauwlyks ooit Regen, zo men verhaalt. In sommige Jaaren komen de eerste Herfst-Regens in September, in andere een Maand laater; waar na de Arabieren hun Land ploegen of omspitten, beginnende vervolgens, in Oktober reeds, op de Gebergten Koorn te zaaijen, doch in de Vlakten wordt daar mede tot het end van November, of tot February zelfs, gewagt, naar den aart van 't Graan en de gesteldheid van den Grond. Wanneer de Voorjaars-Regen op zyn tyd komt, volgt de Oogst gemeenlyk in 't end van Mey of in 't begin van Juny, dat is in 't begin van den Zomer en voor de grootste Hitte. In April beginnen de Boomen te bloeijen en op 't end van die Maand vindt men rype Kersen door geheel Barbarie; in 't midden van Mey worden de Vygen ingezameld, en alle de overige Boomvrugten zyn in 't midden van July ryp, zelfs de Druiven; doch de Inzameling is niet voor 't begin van September voleindigd.

BARBARIE.

Vrugten des Lands.

De Heer *Shaw* heeft niet kunnen ontdekken, dat in eenig gedeelte van Barbarie meer dan eenmaal 's Jaars ge-oogst worde, en men krygt 'er, zegt hy, uit één Schepel doorgaans van agt tot twaalf, hoewel eenige Distrikten, naar hem verhaald was, veel meer uitleveren. Daar wordt maar ééne soort van Tarw en Gerst gezaaid; doch in sommige Landstreeken, daar men, geduurende den Zomer, genoegzaam Water heeft, bouwen de Inboorlingen Ryst, Spaansche Tarwe, en in 't byzonder een wit soort van Geerst, welke de Arabieren *Drah* noemen, en die zy bo-

BARBARIE.

ven de Gerst verkiezen tot vetmaaking van hun Vee. Haver wordt in 't geheel door hun niet gezaaid, en de Rogge schynt in dit Land niet bekend zyn. Men laat 'er het Koorn, volgens de Oostersche manier, die nog heden ook in Italie gebruikelyk is, door Ossen dorschen of uit het Stroo treeden, en dan wannen zy het, door het met Schoppen om hoog te smyten in de Lugt, bewaarende het vervolgens in onderaardsche Magazynen, *Mattamores* genaamd. Boonen, Linsen en Cicers, welke laatsten zy *Garvancos* noemen, zyn de voornaamste soorten van Peulvrugten, die men in Barbarie teelt. Erwten waren, voor weinige Jaaren, alleen maar in de Tuinen der Kristen-Kooplieden te vinden: men zaait of plantze met den eersten Regen, in de Herfst, en zy bloeijen reeds in 't begin van Maart. De Boonen zyn diestyds gewoonlyk reeds bekwaam om te eeten, en maaken, geduurende het Voorjaar, 't voornaamste voedzel uit van Persoonen van allerley rang en staat. Men stoofze met Olie en Ajuin of Knoflook. Van Wortelen, Moeskruiden en Vrugten, is 'er een groote overvloed en verscheidenheid niet alleen, maar zy volgen, 't geheele Jaar door, op malkander. Men vindt 'er byna alle Boomvrugten van Europa, behalve Hazenooten en Aalbesiën, en bovendien zyn 'er een menigte van Dadelboomen. De Wyn van Algiers was, voor dat de Sprinkhaanen, nu omtrent veertig Jaar geleeden, zulk eene verwoesting aanrigtten, niet minder dan de beste der Zuidelyke deelen van Vrankryk, 't zy in fynheid van smaak of aangenaamen geur; maar se-

federt is dezelve veel verbafterd, hoewel hy nog wel op kan tegen den Spaanfchen of Portugaalfchen Wyn. De Limoen- en fomtyds ook de Sicilifche Oranje-boomen, zyn 'er, gelyk in Italie, altyd met Bloem en Vrugten beladen: doch de Sinaas-Appelboom fchynt 'er zo wel niet te aarden, draagende alleenlyk op 't laatfte van den Herfft.

BARBARIE.

In de behandeling der Tuinen en Lufthoven wordt de Turkfche manier, of liever geen manier in 't geheel gevolgd: want men laat de Natuur begaan. Alles is een verwarde mengeling van Geboomte, met Bedden van Kool, Raapen en Moeskruiden, Boonen en andere Peulvrugten, ja fomtyds Tarw en Gerft, daar onder verfpreid. Men maakt 'er geen werk van fraaije Wandelpaden, Parterres en Bloemperken, 't welk veel noodelooze koften aan dit Volk befpaart. De Grond is meeftendeels zo mul, dat een paar Offen in ftaat zyn, op eenen dag een half Morgen van de vaftfte Aarde, die men 'er heeft, te ploegen. Hy heeft niet overal de zelfde kleur: want in de Vlakten van *Zeidoura* is hy zwartagtig, en in die van *Elmildegah*, enz., trekt hy naar 't roode: doch in vrugtbaarheid weinig verfchillende, als met gelyke veelheden van Zout en Salpeter vervuld zynde.

Salpeter-Groeven.

Deeze bezwangering van den Grond met Zout en Salpeter is geen louter denkbeeld. Men vindt 'er de blyken van, in het gene hier en daar uitgegraven en bereid wordt. In de Salpeter-Groeven van *Tlemfan* haalen zy zes Oncen Salpeter uit ieder Quintaal of Centner gemeene Aarde, welke daar is van eene

BARBARIE.

donkere kleur: te *Dousan*, *Kairwan*, en op eenige andere plaatsen, krygt men een dergelyke veelheid uit een Leemige Aarde, van kleur tusschen 't rood en geel. De Oevers van verscheide Rivieren, ter diepte somtyds van twee of drie Vademen, zyn in den Zomertyd bezet met Knobbels en Uitzweetingen van Salpeter en Zout; waar uit blykt, hoe zeer het Aardryk doordrongen zy met deeze Stoffen.

Zoutpannen.

Dat het Zout de overhand heeft onder de Delfstoffen in dit Land, toont ons verder de menigte van Pekelbronnen en Zout-Meiren, die men door geheel Barbarie ontmoet. De Zoutpannen van *Arzew* leggen omringd met Bergen, die een Perk insluiten van omtrent twee Uuren gaans in 't ronde, dat 's Winters zig als een Meir vertoont, doch in de Zomer uitdroogende den Grond met Zout bedekt laat, welk tot Kryftallen is gegroeid. In 't graaven komt men door verscheide Laagen van Zout, waar van sommigen een Duim en anderen dikker zyn, en het geheele Perk bestaat uit een ophooping van dergelyke Laagen. Even zulke Zoutpannen vindt men tusschen Karthago en Gouletta, en op andere plaatsen, die aan of in de Woestyn Sahra zyn gelegen. Elders zyn geheele Bergen van

Bergen van Zout.

Zout, gelyk *Jibbel Had dessa*, die aan het Oostelyk end legt van het Meir van *Marks*, welks Zout verschilt van dat der Zoutpannen, zynde zo hard en vast als Steen en van een roodagtige of Purperkleur: doch 't gene van de steilte afspoelt, door den Regen of Daauw, wordt Sneeuwwit en raakt die groote bitterheid kwyt, welke 'er in deszelfs oorspronge-

gelyke Steenzout plaats heeft. Het Zout der Gebergten by *Lwotaiah* en *Jibbel-Minish* heeft een graauwe of blaauwagtige kleur, en is, zonder zulk een toevallige zuivering te ondergaan, als dat te *Had-deſſa*, zeer aangenaam van ſmaak, niet minder dan het Zout van het Meir van Marks en andere kleinder Vlakten van dergelyken aart; die men gemeenlyk *Shibkah*, dat is Zoutperken, noemt.

BARBARIE.

Lood en Yzer zyn de eenigſte Metaalen, die men tot nog toe in Barbarie ontdekt heeft; het Yzer blank en goed, doch niet in groote veelheid. Hunne Lood-Erts is uitmuntende en zou genoegzaam overvloedig te bekomen zyn, indien de Mynen onder een goede beſtuuring waren. Men vindt 'er een menigte van heete Baden, ſommigen Zwavelagtig, eenigen van bekwaame warmte om in te baaden, anderen, zo heet, dat 'er een groot ſtuk Lams-Vleeſch, in een Kwartier Uurs, gaar in kookt.

Mineraalen.

Door deeze heete Baden en heete Bronnen ontlaſten zig geduurig, buiten twyfel, een menigte Mineraale Stoffen, maar onder de Oppervlakte blyft, niettemin, een genoegzaame Voorraad van Salpeter, Zwavel en dergelyke brandbaare dingen, welke waarſchynlyk hier, zo wel als in het Napelſche en Sicilie, tot de Aardbeevingen aanleiding geeven. Immers, dat dezelven door de geſteldheid van het Aardryk veroorzaakt worden ſchynt ons de Waarneeming van Dr. *Shaw* te leeren, wanneer hy zegt, dat 'er, geduurende zyn verblyf te Algiers, na een of twee dagen zwaaren Regen, in 't end van

Aardbeevingen.

den Zomer of in de Herfst, dagelyks voorvielen: waar van de oorzaak, zo hy zig verbeeldt, misschien kan toegeschreeven worden aan de verstopping van eenige Openingen, daar anders zulke Stoffen uitwaasemden. Ik voeg 'er by, hoe men weet, dat, om Yzer en Zwavel aan 't werken te helpen, de besprenging met Water wordt vereischt.

Deeze Schuddingen des Aardryks zyn gemeenlyk van kleine uitgestrektheid en ook niet zeer hevig: zy vallen voor, met allerley soort van Wind, met eene heldere en betrokken Lugt. In de Jaaren 1723 en 1724 werden een menigte Huizen te Algiers, daar door, omver gesmeeten en veele Fonteinen of Bronnen verstopt. Zekere Aardbeeving hadt, in 't jaar 1716, een zonderlinge uitwerking; dewyl een groote brok Gronds te *Wamre*, op eene zagt afloopende schuinte, met eene Bron, eenige Boomen en een Boeren-Huis, neder gleed ter langte van omtrent vyftig Roeden, alwaar dezelve, door het Kanaal van een Riviertje tegengehouden, t'onderste boven tuimelde; zynde nog eenige brokken van het Huis, tot gedagtenis, overgebleeven. Men verhaalde den Heer *Shaw*, dat een dergelyk wonderbaar Geval, op even dien zelfden tyd, in een der Bergagtige Distrikten, by *Boujeïah* en *El-Khadarah*, voorgevallen was.

Sommige Aardbeevingen, egter, hebben zig door een groot gedeelte van Barbarie uitgestrekt; gelyk die zwaare des Jaars 1724, welke van *Miliana* tot aan *Bona* gevoeld werdt. In de groote Aardbeeving van 1 November des Jaars 1755, hadt het Westelyke

lyke ook deel. Men vernam, dat, diestyds te Marokko het grootste deel der Huizen en publieke Gebouwen ingestort, en veele Menschen gesneuveld waren. Agt Mylen van die Stad was de Aarde open geborsten, en hadt een geheele Troep Arabieren ingezwolgen met hunne Paarden, Kemelen, Muilezels, Tenten en alle hunne Goederen. Doch aan de Kust van den Oceaan hadt die Aardbeeving wel het schrikkelykste gewoed; door de ongestuimige beweeging van de Zee, welke veele Schepen verbryzelde, en, benevens een ongelooflyke menigte van allerley Visschen, op 't Strand smeet. De Steden *Tanger*, *Tetuan*, *Saffia* en *St. Cruz*, hadden daarby grootelyks geleden, en zy ondergingen den 18 van die Maand een nieuwe Aardbeeving, niet minder geweldig dan de eerste, en welke ook binnenslands haare kragt oefende; alzo de Steden *Fez* en *Mequinez* daar door ten grootsten deele werden verwoest.

BARBARIE.

Behalve de Paarden, Muilezels, Ezels en Kemelen, die men in Barbarie gebruikt om op te ryden en Pakgoederen te draagen, maakt Doktor *Shaw* gewag van een Dier *Kumrah* genaamd, 't welk zeer dienstig is tot dat einde, zynde van een Ezel en Koe geteeld. Hetzelve heeft enkele of ongespleeten Hoeven gelyk de Ezels, maar een Staart en Kop gelyk de Koeijen, uitgenomen de Hoorens, en de Huid gladder dan die van den Ezel. Het Hoornvee van dit Land is, in 't algemeen, zeer klein en teer; weegende het vetste zelden meer dan vyf- of zeshonderd Pond, en het geeft niet alleen zeer weinig Melk, maar de Boter kan ook geenszins, in lyvigheid of lek-

Tam Vee.

kerheid, by de Engelſche en Hollandſche vergeleeken worden, niettegenſtaande de Landen hier, van December tot in July, heerlyk groen ſtaan. De Dey van Algiers ſtondt, met alle zyne Staatsdienaars, zeer verwonderd, wanneer Admiraal *Cavendish* hem, voor eenige Jaaren, verhaalde, dat hy een Engelſche Koe hadt aan boord van 't Schip Canterbury, toen leggende op de Reede van Algiers, welke zo veel Melk gaf op eenen Dag, als zes Koeijen van Barbarie, in den zelfden tyd, naauwlyks uitleveren zouden. Van Schaapen- en Geiten-Melk maaken de Mooren en Arabiers voornaamelyk hunne Kaas. Om de Melk te doen ſtremmen gebruiken zy, inzonderheid in 't Zomer-Saizoen, de Bloemen van den grootkoppigen Diſtel of wilden Artichok, doende het Stremzel, dus gemaakt, in kleine Bakjes of Korfjes van Palmboom-bladen, die zy toebinden en 't Huy vervolgens daar uit perſen. Ik heb, zegt Doktor *Shaw*, verſcheide van deeze Kaazen gezien, omtrent twee of drie Pond zwaar, en van gedaante als een Stuivers Bol broods. Zy hebben geen andere Manier van Boter te maaken, dan de Melk of Room te doen in een Geitenhuid, welke, van de eene zyde der Tent tot de andere opgehangen, en heen en weer gedrukt zynde in eene zelfde ſtreek, ſchielyk de vette deelen van de Weiagtige doet ſcheiden.

Behalve de groote verſcheidenheid van Vee in Barbarie, kan men verder aanmerken, dat ieder ſoort zeer talryk is en ſterk voortteelt. Verſcheide Gezelſchappen van Arabieren kunnen ſlegts drie of vierhonderd

Paar-

Paarden in 't Veld brengen, daar zy, op den zelfden tyd, meer dan zo veel duizend Kemelen, en rykelyk driemaal dat getal van Schaapen en Hoornvee bezitten. De Arabiers dooden zeldzaam eenig Beeft van hunne Kudden, leevende voornamelyk van derzelver Melk en Boter, of van 't gene zy in ruiling krygen voor derzelver Wol.

BARBARIE.

Van Vee, 't welk natuurlyk niet tam is opgebragt, leveren deeze Ryken groote Troepen uit van het Runder-Geflagt, *Bekker el wash* by de Arabieren genaamd. Deeze foort is aanmerkelyk, doordien zy het Ligbaam ronder en 't Voorhoofd platter heeft, met de Hoornen meer naar elkander geboogen dan de tamme Runderen. Zy hebben de grootte van Hertebeeften, en de kleur komt ook daar mede overeen.

Wilde Beeften.

Onder de Wilde Beeften zyn de Leeuw en Luipaard of 't Pantherdier de voornaamften; de Tyger fchynt 'er weinig of niet gevonden te worden. De *Dubbah* heeft omtrent de grootte van een Wolf, en hinkt natuurlyk met den regter Agterpoot. Buiten en behalve deeze, heeft Barbarie anderen met andere Landen gemeen, gelyk het rood en vaale Hert, de Rhee en Gems of Steengeit, de Beer, Aap, Ichneumon, het Stekelvarken, de Egel, Vos, Fret, Wefel; gelyk 'er ook Mollen, Konynen, Haazen en wilde Varkens overal in menigte zyn.

Afrika is van ouds vermaard voor een Land dat Monfters voortbrengt, doch volgens 't natuurlyk beloop fchynt dit ten minfte in Barbarie, zo de Doktor aanmerkt, geen plaats te hebben; want de Muilezels en dat

Beeft,

BARBARIE. Beeft, 't welk van een Ezel en Koe geteeld wordt, zyn aan 't beleid der Menschen hunnen oorsprong schuldig, en dergelyke Wanschepzels vindt men zo wel in Spanje en Italie als hier.

Springhaanen. De Plaag der Springhaanen, die de Zuidelyke deelen van Spanje zo dikwils kwelt, is in Barbarie gemeen. De genen, die ik 'er in de Jaaren 1724 en 1725 zag, zegt *Shaw*, waren veel grooter dan onze gewoone Grasspringers, met bruine gevlakte Wieken, de Pooten en het Lyf helder geel. De eerste maal kwamen zy te voorschyn tegen 't end van Maart, na dat de Wind eenigen tyd Zuidelyk was geweest, en in 't midden van April was hun getal zo byster toegenomen, dat zy op 't heetste van den dag zig als Wolken in de Lugt vertoonden, die 't Zonnelicht verduisterden. Omtrent het midden van Mey, toen hunne Eijernesten gezwollen waren, begaven zy zig allengs naar de Vlakten, om de Eijeren te leggen. In de volgende Maand, wanneer hunne Jongen zig allengs begonnen te vertoonen, was het verwonderlyk te zien, hoe zy naauwslyks waren uitgebroeid, of zy verzamelden zig aanstonds byeen, maakende een Lighaam uit van verscheide honderd Ellen vierkant, 't welk regt voorwaards marscheerde, klimmende over Boomen, Muuren en Huizen heen, en eetende alle Groente op, die hun voorkwam. Verscheide zulke Zwermen hadt men hier en daar, en 't Landvolk maakte, om de verwoesting hunner Akkeren en Boomgaarden voor te komen, Greppels dwars door de Landen heen, die zy met Water vulden, of anders maakten

zy Dykjes van een menigte Hey, Stroo, Stop- BARBARIE.
pels en dergelyk brandbaare Stoffen, die zy op 't naderen van de Springhaanen in brand ſtaken. Dit alles egter hielp weinig of niet: want de voorſten, door de agterſten voort gedrongen, vulden wel dra de Greppels of doofden 't Vuur uit, en een of twee dagen, na dat de eerſten in beweeging waren geraakt, bevonden zig anderen gereed, om de naleezing agter hun te doen, knaauwende de jonge Takjes, ja zelfs de Baſt af van zulke Boomen, die voorheen met verlies van Blad en Vrugt vrygekomen waren: zo dat men te regt hier op mogt toepaſſen het zeggen van den gewyden Schryver: *voor hun is 't Land als de Hof van Eden, en agter hun een woeſte Wildernis.* Na dat zy dus, omtrent een Maand, langs 't Aardryk kruipende, als Wormen of Rupſen hadden geleefd, verwiſſelden zy van gedaante, door 't afleggen van hunne Huid, en kreegen Vleugels, die, in 't kort opdroogende door de Lugt en Zonneſchyn, hun in ſtaat ſtelden om te vliegen: welke Vlugt altoos Noordwaards geſchiedde en hun verdwynen deedt; waar uit men niet zonder reden onderſtelt, dat de meeſten hun Graf vonden in de Zee: hoewel 't ons blykt, dat dit Ongediert ſomtyds in de Zuidelyke deelen van Europa, ja zelfs wel eens in de Noordelyke overſtuift. De Arabieren eeten ze, en men verhaalt, dat zy, met Zout beſprengd en in Boter gebraden, omtrent van ſmaak zyn als Garnaalen.

Inwooners.

Barbarie wordt hedendaags bewoond door drie-erley ſlag van Menſchen; oorſpronge-lyke Afrikaanen naamelyk of Mooren; Tur-
ken

BARBARIE. goochelingen; gelyk, by voorbeeld, ſpyze te zetten op de Graven van de *Morabouts* of Prieſters, die hunne Heiligen zyn; en, wanneer eenig Beeſt daar van eet, verbeelden zy zig dat de Ziekte in zulk een Beeſt overgaat en dat de Patient geneezen zal. De Algebra, die waarſchynlyk ook van hunne Voorvaders zal afkomſtig zyn, is in Barbarie byna geheel onbekend; zo wel als het fyne der Rekenkonſt: doch niettemin zyn de Kooplieden zeer bedreeven in het optellen van groote Sommen Gelds, uit het Hoofd. Zy hebben ook een byzondere manier van Rekenen in den onderlingen Handel, ſteekende hunne Handen in iemands Mouw en hem daar aanraakende met den een of anderen Vinger, of met eenig byzonder Lid, waar van ieder een bepaalde Som of getal betekent, en dus kunnen zy Zaaken van zeer groote Waarde behandelen, zonder tegen elkander te ſpreeken of aan de Omſtanders het Geheim te ontdekken.

Muſiek. Dit Volk ſpeelt op veelerley Muſiek-Inſtrumenten, doch waar van de meeſten zeer eenvoudig zyn. Zy hebben, behalve de Blaas en Snaar, genaamd *Arabebbah*, die buiten twyfel van groote Oudheid is, wordende zeer veel geagt: een Speeltuig genaamd *Gaspah*, zynde ſlegts een Riet, aan beide enden open, en aan de zyden met drie of meer Gaten doorboord, naar de bekwaamheid van den Speeler. Hoewel hunne Toonen, in hoogte of laagte, zelden boven 't Oktaaf verſchillen, neemen zy doch ſomtyds, in deeze eenvoudige Harmonie, een ſoort van Methode waar. In hunne Hiſtoriſche Muſiekſtuk-

ſtukken, in 't byzonder, hebben zy hunne *Præludiums* en *Symphonia's*; want ieder Pauſe begint met een Voorſpel op de Arabebbah, terwyl de Vertelling zelf gepaard gaat met de zagtſte Toonen die zy maaken kunnen op de Gaspah. De *Tar*, een ander van hunne Speeltuigen, is van gedaante als een Zeef, beſtaande, gelyk een Trommel, uit een ſmalle ſtrook Houts, Hoepelswyze, boven over welke heen een Vel Parkement geſpannen is. Dit dient voor Bas in alle hunne Konçerten.

BARBARIE.

De Muſiek der Mooren is konſtiger en melodieuſer, met een veel grooter verſcheidenheid van Werktuigen dan die der Arabieren; te weeten, behalve eenige ſoorten van Fluiten en Schalmeijen, hebben zy de *Rebeb*, een Viool van twee Snaaren, op welke met een Boog geſpeeld wordt: de *A-oude*, een Bas dubbeld geſnaarde Luit, grooter dan onze Viool, op welke men den Strykſtok bezigt, benevens verſcheide ſoorten van Guitarren, of *Quetara's* volgens hunne Uitſpraak, die in hoogte van Toon een Oktaaf van elkander verſchillen. En, niettegenſtaande zy alles by 't Gehoor leeren, gaande ſchielyk van de eene Vois tot de andere over; de Maat verkortende (gelyk de Muſikanten zulks noemen) in die allen: zo wordt niettemin een groote eenvormigheid en naauwkeurigheid beſpeurd in al hun doen. Ik heb dikwils waargenomen, zegt *Shaw*, dat twintig of dertig Perſoonen; by elkander, op deeze manier van 't eene Deuntje tot het andere overgingen, geduurende een geheele Nagt, dat de gewoone tyd is van hunne

BARBARIE. Divertissementen; zonder de minste fout of hapering.

De Huizen der Mooren. Wat de gemeente belangt der Moorsche Huizen: dezelven zyn, even als in Spanje, gebouwd rondom Binnenpleinen met Gaanderyën, doorgaans met een springende Fontein in 't midden, en geplaveid met Marmersteen. Het Portaal of Voorhuis is wederzyds met Banken, daar de Huisheer gewoonlyk Bezoek ontvangt en Zaaken verhandelt: zelden wordt men verder toegelaten, dan op Feestdagen, wanneer het open Plein, daar het Gezelschap zit, somtyds tegen de Zonneschyn of Regen met een groot Zeil is bedekt, dat aan Touwen daar over wordt gespannen. Langs de Gaanderyën zyn groote Zaalen; welken de Luiden van Fatsoen met Fluweel of Damast laaten behangen, van 't midden der hoogte van den Muur tot aan beneden: het overige is versierd met aardige Slingers en Ornamenten van Stukadoor en gegroefd Werk. De Zoldering is doorgaans met Hout beschooten, en zeer konstig geschilderd, of in verscheiderley Paneelen verdeeld, met vergulde Randen en Strookjes met Spreuken uit den Alkoran daar tusschen. De Vloeren zyn gepleisterd of belegd met geschilderde Tegels. In 't algemeen zyn de Deuren groot en de Vertrekken ruim, om de lugtigheid; bespreid met Karpetten of Tapyten, somtyds zeer konstig en kostbaar gewerkt, waar op de Oostersche Natie, die geen Stoelen gebruikt, met de Beenen kruislings zitten of 'er op leggen gaat: zynde, tot hun gemak in deezen, een ry Fluweelen of Damasten Kussens, wederzyds, by den Wand ge-

geplaatst. Aan 't eene end van de Kamer is een kleine Gaandery, vier of vyf Voeten boven den Vloer verheven, met een Balustrade van vooren. De Huizen zyn altyd plat van boven, en digt gepleisterd, omringd met een Muur of Kanteeling.

BARBARIE.

De *Bedoweens* of Arabieren van Afrika, houden Huis in Tenten, die *Ithymas* genoemd worden, wegens de Schaduw, welke zy geeven, of *Beetel-Shar*, Huizen van Hair, naar de Stoffe, waar van zy gemaakt zyn. Deeze Tenten hebben een langwerpige gedaante, omtrent als een Boeren-Schuur: zy zetten ze in 't ronde op, en dit draagbaare of verplaatzelyke Dorp wordt een *Dou-war* geheten. Ieder Tent wordt door middel van Gordynen en Karpetten in verscheide Kamers verdeeld, naar de grootte van 't Gezin. Zy hebben geen andere Bedden dan Matten, noch Dekens dan de Kleeden, die zy zig over dag om 't Lyf slaan.

Tenten der Arabieren.

Het Bergvolk, *Kabyles* genaamd, leeft in *Dishkra's* of met Stroo gedekte Hutten, welker Wanden van Kley of Leem zyn, en de Dorpen noemt men *Gurbies*. Ieder Hut bestaat maar uit één Vertrek, waar in zy ook hunne Kalveren en jonge Bokjes houden, onder welken de Kinderen worden opgebragt: want dit Volk leeft byna eveneens als het jonge Vee.

Hutten van 't Bergvolk.

De Arabische Vrouwen bereiden de Kleeding, en 't geen verders noodig is, voor het Gezin; inzonderheid de *Hykes* of Wollen Spreijen, en de Webben van Geitenhair voor hunne Tenten. Ieder zulke Sprey is gemeenlyk agttien Voeten lang en vyf of zes Voeten breed, dienende den Arabieren voor

Kleeding.

BARBARIE.

een volkomen Gewaad over dag, en zo wel tot Bed als Deken by nagt. Het is een los en zeer laſtig ſoort van Kleeding, raakende dikwils van 't Lyf en vallende op den Grond; zo dat de Perſoon, die 't zelve draagt, het alle oogenblikken op moet ſchorten. De *Burnooſe*, een Rok of Mantel, wordt ook door deeze Vrouwen gemaakt. Sommigen draagen digt om 't Lyf een Jurk, die rondom den middel wordt omgord, wanneer zy aan 't werk gaan; want alsdan doen zy hunnen Mantel en hun Opperkleed af. Men kan begrypen, waar toe zy deezen toeſtel maaken, als men in aanmerking neemt, hoe koud het op de Bergen zy, gelyk ik reeds heb gezegd.

Veele Arabieren gaan blootshoofds, of ſlaan 'er ſlegts een ſlip van hunne Sprey over heen; maar de vermogendſte draagen Mutſen en Tulbanden, gelyk de Mooren en Turken, die ook doorgaans Linnen draagen: doch onder de Arabieren is dit zeldzaam, zo wel als Broeken, met welken de Stedelingen van beider Sexe zig altyd vertoonen, inzonderheid wanneer zy uitgaan of bezoek ontvangen. De Maagden worden daar in van de getrouwde Vrouwen onderſcheiden, dat haare Broeken gemaakt zyn van geborduurd Werk, geſtreepte Zyde of Linnen. Maar als de Vrouwen 't huis zyn, en geen Bezoek hebben, dan leggen zy haare Opperkleeden en ſomtyds ook haare Jurken af, bindende, in plaats van Broek, ſlegts een Linnen doek om de Lendenen. Een Barbariſche Matroon vertoont zig, in haar *Des-habillé*, zegt Dok-

Doktor *Shaw*, net even als *Silenus* in de *Admiranda*.

BARBARIE.

Ten opzigt van de Kleeding der Moorſche Vrouwen hebben wy verder in agt te neemen, dat zy, in 't openbaar verſchynende, zig altoos zo digt omwinden met haare *Hykes*, dat men, zelfs zonder Sluijer of Floers, weinig van haar Aangezigt kan zien: maar in de Zomer-Maanden, wanneer zy zig op de Buitenplaatſen onthouden, wandelen zy met minder omzigtigheid, laatende alleenlyk, by 't aankomen van een Vreemdeling, haare Sluijers vallen. 't Hoofdhair agten zy hoe langer hoe fraaïjer, al hing het tot op den Grond, en verzamelen hetzelve, agter aan 't Hoofd, tot ééne Lok, die zy vervolgens met Linten binden en vlegten; weetende de genen, die het van Natuure zo lang niet hebben, dit gebrek door Konſt te vervullen, met vreemd Hair daar onder te ſtrengelen. Als het Hair dus gevlogten is, gaan zy voort zig te Kappen, met een driehoekig ſtukje Linnen, dat door middel van de Naald zeer fraay gewerkt is, aan de hoeken ſamen te binden boven de gemelde Lok. Perſoonen van meer Aanzien draagen daar boven een *Sarmah*, gelyk zy het noemen; welke in figuur niet veel van 't gedagte Kapzel verſchilt, doch beſtaat uit dunne buigzaame Plaaten van Goud en Zilver, verſcheidelyk doorgeſlagen en geſneeden in navolging van Kant. Met een Zakdoek van Krip, Gaas, Zyde of geſchilderd Lywaat, digt om de *Sarmah* gebonden, en vallende verder, zonder eenige regelmaat, op de Lok, wordt de toeſtel van het Hoofd der Moorſche Dames voltooid. Geen, egter,

BARBARIE.

ter, van dezelven, agt zig behoorlyk opgeschikt, voor dat zy 't Hair en de randen der Oogleden gekleurd hebben met Poeijer van Lood-Erts: want de Roetagtige kleur, die men op deeze wyze aan de Oogen geeft, wordt geoordeeld een wonderbaare bevalligheid te veroorzaaken.

Het grootste deel der Moorsche Vrouwen zou voor Schoonheden gerekend worden, zelfs in Europa: haare Kinderen hebben zekerlyk de fraaiste trekken van eenigerley Natie. De Jongens zyn wel, door alleen de *Tiara* te draagen, zo zeer aan de Zon blootgesteld, dat zy ras de zwartheid der Arabieren krygen; doch de Meisjes behouden, doordien zy meer in huis blyven, haare Schoonheid tot aan de dertig Jaaren, wanneer zy gemeenlyk het Kinderen reeds gepasseerd zyn. Somtyds gebeurt het, dat zulk een Meisje op de elf Jaaren reeds Moeder is, en Grootmoeder op de twee-en-twintig Jaaren Ouderdom.

Levensmiddelen.

Levensmiddelen van allerley soort zyn zeer goed koop in dit Land. Men kan 'er een groot stuk Brood, een bos Raapen en een klein bakje met Vrugten, voor het zeshonderd-zes-en negentigste deel van een Dollar, dat is omtrent een zo veelste van een Kroon Hollandsch Geld, of nog geen Penning, bekomen. Vogelen worden dikwils voor Driegroot het stuk verkogt; een Schaap voor twee Gulden, en een Koe met een Kalf voor een Guinje. 't Is insgelyks een geluk voor dit Volk, dat zy, het eene Jaar door 't andere, een Schepel beste Tarwe voor vyftien of agttien Stuivers kunnen koopen:

want

want de Oosterschen, in 't algemeen, zyn groote Broodeeters. Men rekent dat drie Persoonen van de vier 'er geheel van leeven, of anders van zulke Spyzen, die uit Gerste- en Tarwe-Meel worden toebereid. In Steden en Dorpen, daar gemeene Ovens zyn, wordt doorgaans gerezen Brood gegeten, maar ten platten Lande of in de Gebergten, maaken de Arabieren 'er, zo dra het Deeg gekneed is, dunne Koeken van, die zy onmiddelyk op de Kolen bakken.

BARBARIE.

Behalve verscheiderley soorten van *Fricassées*, en van gebraden, gekookt of gestoofd Vleesch, waar van het eerste en laatste altyd zeer smaakelyk wordt toebereid; maakt het vermogendste deel der Turken en Mooren een groote verscheidenheid van Geregten, met Amandelen, Dadels, Suiker, Melk en Honig toe. Ik heb, zegt Doktor *Shaw*, op sommigen van hunne Feestdagen meer dan tweehonderd Schottels gezien, waar in ten minste veertig verschillende Spyzen waren: maar onder de *Bedoweens* en *Kabyles* zyn geen gereedschappen noch Middelen tot zodanige Gastmaalen; twee of drie Houten Nappen, een Pot en Ketel, maaken al den toestel des Keukens van den grootsten *Emir* uit.

Tafel-Geregten.

Onder dit Volk egter, van den hoogsten tot den laagsten Rang, zo wel Land- en Bergluiden als Stedelingen, heeft byna de zelfde Manier van Eeten plaats. Zy wasschen eerst de Handen, en gaan dan, met de Beenen kruislings, zitten rondom een Mat of laagen Tafel, waar op de Geregten zyn geplaatst. Men gebruikt geen Tafel-Laken of

Manier van Eeten.

BARBARIE.

Servet, maar ieder bedient zig van een Linnen doek, die rondom de Mat legt. Ook zyn 'er Messen of Lepels weinig in gebruik; want de Spyze, wel gaar gekookt of gebraden zynde, behoeft niet gesneeden te worden, en zulke Geregten zelfs, die wy voor Lepelkost zouden houden, worden maar laauw opgedist, gelyk alle hunne andere Spyzen: zo dat het geheele Gezelschap bekwaamelyk de Vingers van de Regterhand in den Schottel kan steeken, haalende ieder daar zo veel uit, als hy in de holte van zyn andere Hand kan maaken tot Balletjes of Pillen, om in den Mond te steeken. Men behoeft niet te vraagen, of zulk een Manier van Spyzigen, inzonderheid by 't Landvolk, ook een Europeaan de lust beneemen zou tot Eeten.

Zo dra iemand zyn genoegen heeft, staat hy op en wascht zig, zonder eenig Kompliment te maaken aan 't Gezelschap, terwyl een ander op dat oogenblik zyne plaats inneemt, en somtyds volgt de Knegt dus op zyn Meester; alzo daar in geen onderscheid gemaakt wordt. Wanneer zy aan Tafel gaan zitten, of op eenigen anderen tyd eeten en drinken; ja zelfs wanneer zy aan hunnen dagelykschen Arbeid gaan, of eenigerley Werk, hoedanig ook, onderneemen, spreeken zy altyd, met de grootste ernst en eerbiedigheid, het woord *Bismillah* uit, 't welk zeggen wil, *in den naam van God;* en *Alhamdillah*, dat is, *God zy geloofd;* als zy verzadigd zyn, of wanneer hun Werk met een goeden uitslag is bekroond.

Levenswyze.

De Turken en Mooren staan 's morgens vroeg op, woonende altoos de openbaare Devo-

votie by, wanneer de Dag aanbreekt. Ieder Persoon begeeft zig vervolgens aan zyn Beroep en Bezigheid tot tien Uuren 's morgens, den gewoonlyken tyd van 't Middagmaal, gaande dan weder aan zyn Arbeid tot dat de Namiddags Gebeden, *Asa* genaamd, aanvang neemen, wanneer alle soort van Werk ophoudt en de Winkels gesloten worden. Het Avondmaal volgt gemeenlyk op de Gebeden van Zonne Ondergang, *Magreb*, en dan die herhaalende by 't stellen van de Wagt, als het begint donker te worden, gaan zy onmiddelyk daarna te Bedde. Eenigen van de deftigste Luiden, die geen vaste Bezigheid hebben, brengen den Dag door, 't zy in met elkander te praaten op de *Haf-effs* in de *Bazar*, of in een Koffyhuis; terwyl een groote menigte van de Turksche en Moorsche Jeugd, met geen klein gedeelte der ongehuwde Soldaaten, zig, in gezelschap van hunne Meisjes of Gelieven, met Wyn en Speeltuigen in de Velden, of in de openbaare Herbergen, vrolyk maaken: want, schoon 't drinken van sterken Drank in de Alkoran is verbooden, en de Turken, om die reden, alle Huizen, daar Wyn en Brandewyn verkogt wordt, voor een verfoeijing houden, vindt egter de Regeering zig genoodzaakt, zulks door de Vingeren te zien.

BARBARIE.

De Arabieren hebben geen regelmaatigen trein van Bezigheden: hun Leven is een gedurige Omloop van ledigheid of pleizier. Wanneer zulk een door geen tydverdryf naar buiten getrokken wordt, blyft hy den geheelen dag by huis lanterfanten, zyn Pyp rookende of zig nederleggende in de Schaduw.

Hy schynt zig in Huis met geen ding te kunnen vermaaken en men ziet hem naauwlyks ooit met zyn Vrouw praaten of met de Kinderen speelen. Zyn Paard is het gene, daar hy zyn grootste genoegen in stelt, zynde zelden in een goed Humeur, dan wanneer hy ver van huis is, rydende op een vollen draf en jaagende.

Barbarie.

Jagt der Arabieren.

In dit laatste zyn de Arabieren, gelyk de Oostersche Natiën in 't algemeen, by uitstek bedreeven. Ik heb verscheide Persoonen gezien, zegt Doktor *Shaw*, die op een vol galop een Werpspies of Pyl van den Grond konden opraapen, en daar zyn geenen onder hun, die niet een wild Zwyn ras kunnen afjaagen. Wy hebben, op een der Medaillons van Constantinus Boog, een zeer fraaije Afbeelding van deeze Jagt, zo als dezelve hedendaags verrigt wordt door de Arabieren, die, na dat zy het Beest uit zyne Schuilplaats hebben gedreeven in een nabuurige Vlakte, aldaar hetzelve eerst, door het dikwils te onderhaalen en te doen wenden, afmatten en bevreesd maaken; waarna zy, een gelegenheid afwagtende, die hun gunstig is, hetzelve of op eenigen afstand met een Pyl weeten te treffen, of, het digt op zyde komende, met hunne Spies steeken dat het nedervalt. Tot de Jagt van den Leeuw wordt een geheel Distrikt opontbooden, waar van het Volk een Kring slaat rondom de plaats, daar dit Dier zig bevindt, grooter of kleiner naar het getal van Menschen en de gesteldheid van het Terrein. De Voetgangers stuiven in het Kreupelbosch met hunne Honden en Pieken, om het Wild op te jaagen, terwyl die

die te Paard zitten, houdende zig een weinig agterlyker, altoos gereed zyn om hunne Werpſpies te ſchieten, by 't eerſte uitkomen van het Dier. Op die manier gaan zy voort, trekkende hunnen Kring langs hoe naauwer toe, tot dat zy eindelyk, of digt aan elkander ſluiten, of hun oogmerk bereiken. Men verhaalt, dat een Leeuw, wanneer hy zig geprangd bevindt, ja ſomtyds op 't eerſte oogenblik zelfs, wanneer hy opgejaagd wordt, regt aan toeloopt op den Perſoon, die hem de naaſte is, en dat hy zig veeleer in ſtukken laat kappen, dan dien Perſoon los te laaten. Voorts vinden de Arabieren op zulk een Jagt dikwils veel tydkorting aan ander Wild, 't zy Haazen, Voſſen en Zwynen, of Jakhalſen, Hyæna's, Tyger-Katten en dergelyke verſcheurende Dieren, die binnen den gemelden Omtrek zyn beſlooten geraakt. Het Vogelen is onder hun niet alleen, maar ook onder de voornaame Stedelingen, wanneer die zig op 't Land bevinden, een groote Uitſpanning; terwyl hunne Boſſchen daar toe een menigte van Havikken en Valken uitleveren.

BARBARIE.

Geen Natie in de Wereld is miſſchien zo overgegeven aan Bygeloovigheden als de Arabieren, of zelfs als de Mahomethaanen in 't algemeen. Zy hangen om den Hals van hunne Kinderen de figuur van een open Hand, welke de Turken en Mooren aan hunne Huizen en Schepen ſchilderen, als een Behoedmiddel tegen een Kwaad Oog; want vyf is by hun een ongelukkig getal. Die Volwaſſen zyn, draagen altoos by zig de een of andere Spreuk uit hunnen Alkoran, die

Bygeloovigheden.

zy,

BARBARIE.

zy, gelyk de Jooden hunne Wetcedeltjes, op hunne Borſt plaatzen of onder hunne Mutſen naaijen, om Betovering voor te komen, of zig voor Ziekten en Ongelukken te beveiligen: zelfs worden die Cedeltjes, tot dat einde, aan den Hals van hunne Koeijen, Paarden en Laſtbeeſten, opgehangen. Zy ſtellen in Toovenaars en Waarzeggers groot vertrouwen, en by eenige buitengewoone gelegenheden, inzonderheid in een ſleepende Ziekte, gebruiken zy verſcheide Bygeloovige Plegtigheden, door het Offeren van een Haan, Schaap of Geit, het begraaven van 't geheele Kreng onder den Grond, het drinken van een gedeelte van het Bloed, of anders door het verbranden en verſtrooijen van de Vederen. Want het is een doordryvend Gevoelen over dit geheele Land, dat een groote menigte van Kwaalen ontſtaan uit deze of gene belediging van de *Jenoune*, een ſoort van Schepzels, welken de Mahomethaanen tuſſchen de Engels en Duivels plaatſen. Deeze worden, gelyk de Boſchnymfen van onze Voorouders, onderſteld de Schaduwagtige plaatſen en Fonteinen te beminnen, en de Lighaamen aan te neemen van Padden, Wormen en dergelyke kleine Dieren, welken alle oogenblikken ligtelyk van ons beſchadigd kunnen worden. Als iemand, derhalve, Ziek is of Gebrekkelyk, verbeeldt hy zig, dat het een of ander van deeze Wezens van hem kwaalyk is behandeld, en dan zyn 'er aanſtonds Wyven gereed, die op een Woensdag met Wierook en andere Speceryën zig naar een nabuurige Fontein begeeven, offerende aldaar een Hen of Haan, een Schaap

of

of Ram, of iets anders, naar de Sexe of Kwaliteit van den Patient of den aart der Ziekte.

BARBARIE.

De Algerynen laaten aan de Arabieren toe, dat zy geregeerd worden naar hun eigen Wetten en door hun eigen Magistraats-persoonen, zonder eenigen dwang; behoudens dat zy zig vreedzaam gedraagen, hun het agtste deel betaalen van 't gene hunne Landen opbrengen, en een kleine Schatting geeven, die jaarlyks door de Turken ingezameld wordt. Ieder *Dou-war* of Dorp kan aangemerkt worden als een klein Vorstendom, wordende volstrekt beheerscht door den Persoon, die in 't zelve het grootste Vermogen heeft: de Regeering komt gemeenlyk van den Vader aan den Zoon, of aan den naasten Erfgenaam, uitgenomen wanneer die te jong is of tot de Regeering onbekwaam, en in zulk een Geval neemt de Oom, of naaste Bloedverwant, het bestuur middelerwyl op zig. Wanneer een van deeze Gouverneurs het Gezag alleen in handen heeft over een enkel Dorp, dan wordt hy gemeenmeenlyk de *Sheik* geheten; maar de Regent of Opperste Persoon van een Stam, wiens Gezag zig uitstrekt over verscheide Dorpen, heeft den Tytel, 't zy van *Sheik el kibeer*, Groote Heer of Oudste; 't zy van *Emir*, Vorst of Prins.

Regeering der Arabieren.

In de binnenlandsche Steden en Dorpen van Barbarie, is meestal een afgezonderd Huis tot herberging van Vreemdelingen, met een Amptenaar die 't opzigt daar over heeft. De Reizigers worden daar ééne Nagt gehuisvest en van Onderhoud verzorgd, naar dat het

Manier van Reizen in Barbarie.

BARBA-
RIE.

het de gelegenheid toelaat, ten kosten van de Ingezetenen. Buiten deeze Plaatsen, zegt Dr. *Shaw*, heb ik geen *Khans* of Herbergen ontmoet, in het geheele beloop myner Reistogten. Ons zelven met Tenten te voorzien, zou zo wel lastig als kostbaar zyn geweest, en buitendien de Arabiers in het vermoeden gebragt kunnen hebben, dat wy Luiden van Rang en Vermogen en bygevolg een te goede Buit waren, om zig te laaten ontsnappen. De ongelukkige Heeren, die, niet veel Jaaren geleeden, in een Gezantschap naar Abyssinie begreepen waren, ondervonden zulks ten kosten van hun Leven.

Wanneer wy derhalve, op onze Reizen, geen Schuuren van het Bergvolk, noch Tenten der Arabieren vonden, zo hadden wy niets om ons voor de heete Zonneschyn, op 't midden van den Dag, of voor de Koude der Nagt te beschutten, dan by toevál nu eens de Schaduw van een Bosschagie of van een Rots, of, zo wy 't allergelukkigst waren, een Hol of Grot. Op die tyden, 't welk egter zelden gebeurde, leeden onze Paarden 't allermeest; en, dewyl wy 'er zeer bezorgd voor waren, gingen wy voor hun Stoppelen, Gras, Takken van Boomen of dergelyk Voedzel plukken, eer wy nederzaten.

Hadden wy 't geluk, van de Legerplaatsen der Arabieren te ontmoeten of te ontdekken; (want wy zogten 'er meer naar dan naar de Woningen van 't Bergvolk, 't welk niet zo handelbaar is;) zo werden wy eene Nagt op de vrye Kost onthaald. Immers, de Arabieren zyn, 't zy door een langduurig gebruik, uit hoofde van de Leenpligtigheid

hun-

hunner Landen, of misschien uit enkele vreeze en ontzag, verpligt aan de *Spahi's* en degenen die by dezelven zyn, de *Mounah* te geeven, gelyk zy dat noemen, 't welk een genoegzaame veelheid is van Proviand, zo voor hun als voor hunne Paarden. Behalve een Kan Melk en een Bak met Vygen, Rosynen, Dadels of andere gedroogde Vrugten, welken ons by de aankomste werden aangebooden, flagtte de Meester van de Tent, daar wy gehuisvest waren, voor ons uit zyne Kudde, naar dat ons Gezelschap groot of klein was, een Bokje of een Geit, een Lam of Schaap, waar van de helft aanstonds door zyn Vrouw gekookt werdt, en ons met een soort van Bry of Sop, *Cuscascowe* genaamd, voorgediend. Van het overige maakten zy gemeenlyk *Kab-ab*, en bewaarden het voor ons Ontbyt of Middagmaal, 's anderendaags.

De Tenten, egter, van deeze roovende Veehoeders, schoon zy ons tot beschutzel dienden voor het Weer, hadden wel degelyk haare Ongemakken De Koude, naamelyk, en de Daauw, daar wy ons in de Woestynen van Arabie by nagt aan blootgesteld vonden, plaagden ons niet half zo veel, als het Ongediert en allerley soort van Insekten, die 'er nooit dan te veel waren. Behalve Vlooijen en Luizen, die 'er, zonder dat men zig behoeft te verwonderen, in alle de Wooningen van dit Volk zyn, was de schrik, van gebeten of gestoken te worden door een Schorpioen, Adder of Venynigen Spinnekop, in sommige deelen van deeze Landen dikwils in staat om den Slaap van eenen

Rei-

Reiziger, hoe vermoeid ook, te ſtooren. Niet minder moeſten wy bekommerd zyn voor Beeſten, daar men zulks het minſte van verwagten zou, naamelyk het jonge Vee, de Bokjes of Geitjes en Kalveren, die alle Nagten worden opgehaald in de Tenten, en, wel is waar, vaſtgebonden, doch met zulke ſlegte Touwen, dat zy dikwils los raakten en op ons kwamen trappelen.

Als ons Gezelſchap eens op een beleefde wyze was onthaald geworden; (want ſommige Arabieren willen niets geeven, zonder dat men 't hun met geweld afdwinge;) was ik gewoon den Meeſter van de Tent een Mes te ſchenken, of een paar Vuurſteenen, of een weinigje Engelſch Buskruid, 't welk zy hoog agten om dat het veel ſterker dan het hunne is en alleen op de Pan van hun Schietgeweer gebruiken. Indien de *Lallah* of Juffrouw, zyn Wyf, ons ook verpligt hadt, door onze *Cuscascowe* ſmaakelyk en ſchielyk gereed te maaken, deedt zy ons duizend dankzeggingen voor een Streng Garen, een groote Naald of een Schaar; altemaal zeer aangenaame Geſchenken by dit Volk.

Geduurende de overmaatige Zomerhitte, en inzonderheid als wy vreesden onderſchept te zullen worden door eenige Party vrybuitende Arabieren, dan reisden wy by Nagt: want zeer weinigen van dit Volk durven alsdan uitkomen, niet weetende in welke hinderlaagen zy misſchien vervallen mogten; dewyl de Nagt, gelyk hun Spreekwoord zegt, geen Oogen heeft.

Onze Dagreizen, vervolgt Doktor *Shaw*, waren niet altyd even groot. Wanneer wy eenig

eenig gevaar vreesden, gingen wy door zo veele Bypaden, als onze Leidslieden wiſten, en reeden op die wyze, zonder te ruſten, ſomtyds twaalf, ſomtyds vyftien Uuren agtereen. Ja in 't wederkeeren van Jeruſalem, (zo waakzaam waren de Arabieren op dien tyd, in het benaauwen van de Pelgrims,) niettegenſtaande wy den *Sheik* (of Heilig) van den Berg Carmel, met twintig van zyne Dienaars, by ons hadden om ons te beſchermen, ruſtten wy ſlegts één Uur van de twee-en-twintig; want zo lang maakten wy den Togt tuſſchen Sichem en dien Berg. In de Ryken van Algiers en Tunis, egter, gaat een gewoone Dagreize, uitgenomen den tyd die aan het doen der Waarneemingen beſteed wordt, zelden agt of negen Uuren te boven. Onze beſtendige gewoonte was, met het aanbreeken van den Dag op te ſtaan, voort te gaan met de Zon, en te reizen tot het midden van den Namiddag, op welken tyd wy begonnen uit te zien naar de Legerplaatſen der Arabieren, die, om voor te komen dat zulke Partyën, als de onze, op hun teeren, de plekken, die minſt in 't oog loopen, tot hun Verblyf uitkiezen. En ſomtyds, inderdaad, was het, indien wy niet den Rook van hun Vuur, eenige Kudden van hun Vee of 't geblaf hunner Honden beſpeurden, zeer moeielyk ja byna onmooglyk, hunne Woonplaatſen te vinden.

BARBARIE.

In Barbarie, alwaar de Arabieren in onderwerping leeven, nam ik zelden meer met my dan drie *Spahi's* en een Knegt, altemaal wel gewapend: doch ſomtyds waren wy genoodzaakt ons getal te vergrooten, inzon-

BARBARIE. derheid, wanneer wy onder de onafhanglyke Arabieren reisden, op de Grenzen van de nabuurige Ryken, of daar twee aan elkander paalende *Clans* in geschil waren. Deeze en dergelyke *Harams*, gelyk men de Vrybuiters doorgaans noemt, moeten, naar myn gissing, die genen zyn, waar aan de Europeaanen den naam van *wilde of zwervende* Arabieren geeven; daar egter geen Lighaam van dezelven, eigentlyk gesproken, dien Naam voeren mag in onderscheiding van de anderen; dewyl zy altemaal van den zelfden aart zyn, niet nalaatende, wanneer de gelegenheid zig aanbiedt, Vreemdelingen, ja hun eigen Volk zelfs, te berooven, uit te schudden en te vermoorden. De grootste veiligheid, egter, voor een Reiziger is altoos, dat hy zig vermomme in 't gewaad des Lands of kleede en wapene als de *Spahi's*; want de Arabieren zyn vol agterdogt en jaloesy, houdende alle Vreemdelingen voor Spions, die uitgezonden zyn om hun Land te bespieden, 't welk zy door Overlevering vreezen, dat, t'eeniger tyd, weder in handen der Kristenen komen zal.

Havens en Koophandel.

Alle de Staaten, die het gene wy Barbarie noemen uitmaaken, hebben een menigte Havens aan de Middellandsche Zee, en de Ryken van Fez en Marokko zelfs sommigen aan den Oceaan, die meestal zo wel dienen tot den Koophandel der Europeaansche Natiën, als tot Wykplaatsen der Roofschepen. Ik heb de voornaamsten van die Havens hier voor reeds opgenoemd *. De Kristen Mogendheden, die Ambassadeurs hebben te Konstantinopolen, houden 'er hunne Konsuls

* Bladz. 15.

fuls of Agenten, en de Kooplieden hunne Magazynen, gelyk in andere Handelplaatſen. In de kleine Havens komen zy zelden aan Land, en moeten hier, in 't algemeen, zeer op hunne hoede zyn. De Koopwaaren, die men gewoonlyk uit Barbarie haalt, zyn Struisvogels-Vederen, Indigo, Stof-Goud genaamd *Tibir*, Dadels, Rozynen, getouwde en ongetouwde Huiden, Wol, Geitenvellen, Waſch, Tin en Koper; Koraal dat aan 't Baſtion de France en aan de Kuſt van Marokko geviſcht wordt; Graanen, als Tarw, Gerſt, Geerſt, Boonen, en eindelyk Paarden. De Huiden zyn het voornaamſte in de Handel van Barbarie: de Franſchen voeren 'er, zo men rekent, op hunne Kantooren by 't Baſtion, jaarlyks wel negentigduizend ſtuks uit. De Uitvoer van Paarden en Koorn ſtaat overal niet vry, en is in de Ryken van Fez en Marokko geheel verbooden, ten zy men Wapenen, Buskruid en ander Oorlogstuig, daar voor in ruiling geeve, 't welk ſommige Kriſten Vorſten, van hunne zyde, verbieden op eenige plaats van Barbarie te brengen. De Kooplieden van Europa belaaden hunne Schepen, derwaards, met fyne Lakenen van allerley kleur, Brokaarden, Fluweel, Taf, Linnen en Zeildoek; Neteldoek om de Tulbanden te maaken; fyne roode en zwarte Mutſen, ten gebruike van de Mooren en Jooden; Zyde toebereid voor de Fabrieken, die daar van voornaamelyk te Tunis en Marokko zyn, alwaar zy van de Moresko's gebragt werden, toen men hun uit Spanje verdreef; Specery en allerley ſoort van Drogeryën; Katoen, Tabak, Suiker, Kampeche-Hout,

BARBARIE.

BARBARIE.

Wynsteen, Aluin, Zwavel, Kochenille, en andere Schilder- en Verwstoffen: Papier, Staal, Yzer, Lood; eindelyk een menigte Kraameryën, gelyk Messen, Schaaren, Naalden, Spelden, Kammen, Brillen, enz.

'tOpkoopen van den Buit der Roofschepen.

Geen klein deel van den Handel, en waar mede zig de Kristen Kooplieden het grootste voordeel doen, winnende somtyds daar op wel drie of vier Kapitaalen, is het opkoopen van den Buit der Roofschepen: want de Eigenaars derzelven, moetende zig alles kwyt maaken, 't gene voor hun Land of Religie niet dienstig is; vinden geen anderen dan Kristenen of Jooden, om 't zelve te koopen, en geeven het voor een laagen Prys over. Zodanige Waaren zyn; Wyn, Brandewyn, Bier, Olie, gezouten Vleesch en Visch, en dergelyken, daar men doorgaans de Schepen naar de Levant mede bevragt. De Kooplieden, die in de Havens woonen, daar de Barbaaren hunnen Buit aanbrengen, kunnen dus hun voordeel doen met de schade van hunne Mede-Kristenen, dikwils van hunne Landsgenooten en Bloedvrienden zelfs. De Konsuls dryven dikwils deezen Handel, en zenden de Goederen, die uit de handen der Roveren vrygekogt zyn, naar Europa terug.

Geld, Gewigten en Maaten.

Het meeste Geld, dat men in Barbarie gebruikt, wordt 'er van buiten ingebragt. Spaansche Reaalen, Fransche Kroonen, Hongarische Dukaaten en Turksche Sultaninen van Goud, zyn 'er de gemeensten. In sommige Steden wordt egter ook Geld gemunt. Te Algiers slaat men Zilveren *Doubla's*, die omtrent een Daalder waardig zyn, en te Tremecen stukken Gouds, *Medians* en *Zians* ge-

355
Het Noordelykste Deel
van
AFRIKA
behelzende
BARBARIE, EGYPTE
Als mede de geheele
MIDDELLANDSCHE Z
Volgens de nieuwste Uitgave
van den Heer
40
25
Angra dos Ruivos
Angra dos Cavalos
Lagedo
Rio do Ouro
Z
Angra de Gonçalo de Sintra
Terra Alta
K. das Barbas
Pedra da Gale
K. do Corveiro
Slapers bay
Eigen wit
Guden
dat de
Kaap Blanc
5

genaamd, waar van de eerften vyf-en-dertig, de laatften honderd *Afpers* doen. By zulke Afpers, die wat minder dan een Stuiver Hollandfch bedraagen, wordt te Algiers, Tunis en Tripoli, veelal de Waarde van 't Geld gerekend, gelyk in Turkye. Een *Zequin* of Dukaat doet honderdtagtig Afpers, een *Sultanin* tweehonderd. In 't Ryk van Marokko is geen vafte Munt; de Jooden ftempelen 'er Dukaaten *Metecals* genaamd, naar 't hun behaagt. Men maakt 'er Zilveren *Blanquilla's*, die omtrent een Dubbeltje waardig zyn, en waar van 'er agtentwintig in een *Dollar* of Ryksdaalder gaan; van vreemd Zilver Geld heeft 'er byna niets dan *Reaalen* koers: ook brengt men 'er weinig Dukaaten of Piftoolen, dewyl 'er meeft met Stofgoud en by 't Gewigt gehandeld wordt. Te Tunis ftempelt men eenige ftukken Gouds van vierentwintig Karaaten fyn. Tot Gewigt gebruikt men in Barbarie, gelyk in de meefte plaatfen van de Levant, *Rotolo's* van zeftien Oncen, die te Algiers, Tunis en Tripoli, weinig verfchillen van Amfterdamfche Ponden. De Kwintaal van Tripoli maakt één en een vierde Kwintaal van Aleppo. De Piek van Turkye komt byna met de Amfterdamfche Elle overeen; doch de Moorfche Piek is wat korter.

BARBARIE.

De Aardryksbefchryvers zyn het, over de Verdeeling van dit Land, niet eens. *Cluverius* en *Gollnitz* merken 'er zes deelen in aan, te weeten *Barka*, *Tunis*, *Tremecen*, *Fez*, *Marokko* en *Dara*. Dus begrypt Barbarie de twee *Mauritania's* der Ouden, *Cefarienfis* en *Tingitana*, zynde de drie laatftgemelde Ryken, benevens *Numidia*; 't welk de middel-

Verdeeling van Barbarie.

BARBARIE. ste deelen waren en *Libya* het Oostelykste. Maar anderen betrekken Dara tot Biledulgerid, en verdeelen Barbarie in de vyf Ryken van *Marokko*, *Fez*, *Algiers*, *Tunis* en *Tripoli*; welke Verdeeling wy, om dat Tremecen hedendaags met Algiers ingelyfd is, en Barka aan dat van Tripoli onderhoorig, gevoeglyk kunnen volgen. Doch in de eerste plaats zal ik het Gebied van Tripoli, als het Oostelykste en naaste aan Egypte, beschryven; dan die van Tunis en Algiers, en eindelyk die van Fez en Marokko. Deeze laatsten maaken te samen een Souvereine Heerschappy of Keizerryk uit; Tripoli, Tunis en Algiers, zyn, als 't ware, een vermenging van Eenhoofdige en Volksregeering.

III. HOOFDSTUK.

Beschryving van 't Gebied van TRIPOLI. *Overgang van de* Stad *uit de banden der Spaanschen in die der Malthezen en verder in die der Turken, tot dat zy onder de Regeering van een* Dey *is gekomen. Haare Zeerooveryën en Verbindtenissen met sommige Mogendheden, in 't byzonder die met de* Staaten *der Vereenigde Nederlanden. Uitgestrektheid van dit Gebied. De Woestyn* Barka.

Gelegenheid. 't GEbied van TRIPOLI, dat nog heden den Tytel voert van Koningryk, hoewel het maar een Republiek of Vrye Staat is, volgt, wanneer men 'er de Woestyn *Barka* in begrypt, onmiddelyk Westwaards aan Egypte, en beslaat byna de helft van de Kust der Middellandsche Zee, zynde dat gedeelte,

't welk tegenover Griekenland en den Zuid-hoek van Italie is gelegen. Men kan dus de langte rekenen op ten minste driehonderd Zee-Mylen en de uitgestrektheid Zuidwaards, alwaar het aan onbekende Landstreeken of Gebergten grenst, is naauwlyks te bepaalen; maar het eigentlyke Ryk van Tripoli legt ten grootsten deele aan den Golf van *Syrtis* of *Sidra*, tegenover Maltha en 't Eiland Sicilie, strekkende zig Westwaards uit tot aan 't Gebied van Tunis en tot die Landstreek, welke *Biledulgerid* of 't Land der Springhaanen geheten wordt.

TRIPOLI.

Naam en Historie.

Men wil dat de Naam afkomstig zy van drie voornaame Steden, welken 'er eertyds in deeze Landstreek lagen: want het is zeker, dat dezelve, ten tyde der Romeinen, reeds *Provincia Tripolitana* genoemd werdt: zelfs ook ten tyde der Vandalen, gelyk uit de Kerkelyke Historie blykt: doch welke deeze drie Steden zyn geweest, is niet minder duister dan de Lotgevallen van dit Gewest, na de Romeinsche Heerschappy tot aan de Zestiende Eeuw. Men weet, alleen, dat de Sarrazynen 'er zig meester van gemaakt hebben, toen zy het overige van Afrika en een gedeelte van Spanje overweldigden. De Stad werdt toen niet, dan na een Belegering van zes Maanden, ingenomen en vernield: maar een geruimen tyd daar na stigtten de Ingezetenen, die meestal naar Karthago geweeken waren geweest, of de Inboorlingen des Lands, een nieuwe Stad, wordende van hun *Tarabilis*, doch van de Latynsche Schryvers gemeenlyk *Tripolis* genoemd.

TRIPOLI.

De Stad Tripoli.

Deeze Stad kwam eerlang tot zoo veel Aanzien en Vermogen, dat zy haar gelyke niet had aan de geheele Kust, tot Alexandrie toe, en zy muntte door het getal haarer Openbaare Gebouwen, de fraaiheid der Straaten en Pleinen, boven Tunis uit; hoewel men 'er geen Putten noch Fonteinen en alleenlyk Regenbakken vondt. Ook was de Koophandel, die zy met de Ingezetenen van Maltha, Venetie en Sicilie dreef, zeer groot, welken haar voorzagen van Koorn en andere Levensmiddelen, terwyl zy in een Zandige Vlakte, vol Dadelboomen en dus tot den Koornteelt niet zeer bekwaam, was gelegen.

Lotgevallen.

In 't eerst is Tripoli aan de Koningen van Tunis, en eenigen tyd aan die van Fez, na dat zy deeze Kroon aan de hunne gehegt hadden, onderworpen geweest. Wanneer een van deeze Koningen hun door zyne Tyranny onverdraaglyk geworden was, stelden de Inwooners in zyne plaats een der voornaamsten van de Stad, wien zy de Openbaare Schatkist en Inkomsten in handen gaven. Zyn Regeering was in 't eerst hun aangenaam, maar toen het Leger, door den voorigen Koning tegen Tripoli afgezonden, door 't beleid van de voornaamsten der Stad, die den Bevelhebber met Vergift om hals bragten, vrugteloos was afgetrokken, verviel hy in ongunst, werdt door een van zyne Schoonbroeders vermoord en 't Volk stelde in zyne plaats *Abubarç*, die een van zyne Amptenaaren geweest was, tot Gouverneur aan.

De Stad wordt door de

Onder het bestuur van deezen was het, dat de Stad, in den aanvang der Zestiende

Eeuw,

Eeuw, door de Spaanſche Krygsmagt van Koning Ferdinand, onder Don Pedro van Navarre, bemagtigd werdt. De Ingezetenen, van den toeleg tegen hun verwittigd, hadden zig, zo veel doenlyk was, in ſtaat van tegenweer geſteld; doch zy konden de Landing der Spaanſche Troepen, die ten getale van vyftienduizend Man op de Vloot waren, niet beletten. Elfduizend van dezelven werden gebruikt om de Stad te beſtormen, die in 't kort de Muuren beklommen, en, hoe hardnekkig zig ook de Mooren verdedigden, weldra de Poorten openden voor het geheele Leger. Veele Inwooners, in de groote Moskee gevlugt zynde, werden ten getale van tweeduizend aldaar vermoord; de anderen, die, drieduizend in getal, de wyk genomen hadden op en in de Toorens der Wallen, gaven zig, met hunnen Gouverneur en zyn Gezin, by Verdrag over. Een ryke Buit, van Goud, Zilver, Meubilen en Geſteenten, werdt 'er gemaakt, niettegenſtaande de Mooren wel vyfduizend Kemelen beladen hadden met Schatten, die door hun waren weggevoerd. Men rekende, dat 'er zesduizend Mooren in 't Gevegt geſneuveld en om 't leven gebragt waren; meer dan vyftienduizend werden gevangen gemaakt, en over de honderdtagtig Italiaanſche Slaaven in Vryheid geſteld. De Spaanſchen vernielden de Stad, laatende niets over dan het Kaſteel, 't welk zy met een ander klein Fort aan de Haven verſterkten, zettende daar in eene Bezetting met eenig Geſchut.

TRIPOLI. Spaanſchen bemagtigd.

Tripoli was egter zodanig niet verwoeſt, of de Gouverneur vondt middel om ze, hoewel

In handen der Ridders

TRIPOLI. van Maltha gesteld.

wel in onderwerping aan de Spaanſchen, weder te bevolken, en Keizer Karel de V. ſchonk de Stad in 't jaar 1528, te gelyk met het Eiland Maltha, aan de Ridders van Rhodus, die toen de wyk genomen hadden te Syracuſa in Sicilie *. Zy namen 'er bezitzitting van, en ſtelden een Ridder tot Gouverneur aan, met eene taamelyke Bezetting; maar de Turken maakten 't hun weldra afhandig. Solyman zondt derwaards eene Scheepsmagt van honderdtien Galeijen, en veele andere Schepen, met twaalfduizend Soldaaten belaaden, die door 't verraad van een Overlooper de Plaats, daar zy zwakſt was, aantaſtende, den Gouverneur noodzaakten, om ze over te leveren; wordende hy, met een gedeelte der Bezetting, op twee Galeijen naar Maltha gebragt.

* Zie de *Teg. Staat van Italie* het II. DEEL bladz. 615.

Zy komt in de Magt der Turken.

De Baſſa leverde de Stad in handen van den Heer van Tachora, die, geduurende het Beleg, hem met tweehonderd Ruiters en zeshonderd Muskettiers te hulp gekomen was, op voorwaarde, dat hy ze als een Leengoed, de wederopeiſching onderhevig, zou houden van den Grooten Heer. Men bouwde de vervolgens twee Forten aan de Zeekant, het eene op den uithoek des Lands, het andere meer binnenwaards aan de Haven: ook werden de Muuren met eenige Toorens en Bolwerken verſterkt.

Wordt een Vrye Republiek.

De Turken maakten 'er, naderhand, een Gouvernement van, onder de bevelen ſtaande van een Baſſa of *Beglierbey*, die 'er 't Gezag van de Porte erkennen deedt. Maar met der tyd kreegen eenige Soldaaten en Officiers zo veel Magt in de Stad en ten Plat-

Platten Lande, dat het Gezag van de Turken 'er zeer verminderde, en eindelyk maakte een Griekſch Renegaat, *Mamet-Bey* genaamd, uit den Huize van *Juſtiniani*, zig door liſt meeſter van het Kaſteel en wilde 'er geen Baſſa meer gedoogen, maatigende zig het Oppergezag aan. Zulks heeft den grond gelegd van de hedendaagſche Vryheid van Tripoli, welke, met haar onderhoorig Land, thans als eene Republiek geregeerd wordt door een eigen Opperhoofd of *Dey*, die de algemeene Bevelhebber is van de Natie, onder beſcherming van den Grooten Heer of Keizer der Turken, aan wien men ſlegts een ſoort van Schatting betaalt, en van wien een nieuwe Dey in zyne Waardigheid beveſtigd wordt; waar van men nog in 't jaar 1755, toen de tegenwoordige Dey zyn Vader opvolgde, een Voorbeeld zag. Egter moet die Regeeringform ſomwylen eens veranderen, dewyl men 'er, in 't voorſte deezer Eeuw, een *Baſſa* vondt en *Bey*, die Gouverneurs en Kommandeurs waren van Tripoli; ook vind ik het Traktaat van Vrede met de Staaten der Vereenigde Nederlanden, in 't jaar 1713, getekend door den *Baſſa*, den *Baanderheer* en *Dali* van Tripoli.

TRIPOLI.

Geſteldheid van Tripoli.

De Stad legt aan de Middellandſche Zee, in 't midden tuſſchen de Golven van *Sidra* en *Gabes*, tien Zeemylen, een weinig beweſten 't Zuiden, van Maltha. Haar voornaamſte Vaſtigheid is een Kaſteel, *Mandri* genaamd, dat op een uithoek des Lands, die de Haven maakt, gelegen is, zynde een zwaare Tooren, met Kanon beplant. Men heeft 'er nog eenige andere Toorens aan de

Zee,

TRIPOLI. Zee, en het Lighaam van de Plaats is gedekt door twee taamelyk ſterke Bolwerken of Batteryën, waar op veel Geſchut legt.

Zeldzaamheden. Het ontbreekt deeze Stad niet geheel aan Zeldzaamheden. Men vindt 'er een oud Gedenkteken, zynde een Triomfboog t'eenemaal van wit Marmer, achtien Voeten hoog en ten minſte nog zo veel in de Aarde ſtaande, van wonderbaar ſchoone Bouw- en Beeldhouwers-Konſt. Dezelve heeft vier Poorten, en daar boven ſtaat, in de Kap, een Triomfwagen uitgehouwen, met het Beeld van eenen Alexander, die door twee Sphinxen voortgetrokken wordt: van onderen zyn troepen Slaaven of Gevangenen. 't Gewelf is rond, met zeer fraaie verheven Sieraaden en aan de Noordzyde vindt men nog een Latynſch Geſchrift in volkomenheid. Voor 't overige merkt men als iets byzonders aan, dat dit ganſche Gevaarte, hoewel uit verſcheide Stukken beſtaande, zonder eenige Kalk of Sement is opgeregt. Men heeft de Marmerſteenen, van vyf of zes Voeten in 't vierkant dik, gezet op Looden Plaaten en met Yzeren Ankers te ſamen gehegt. Dit Gedenkſtuk zou reeds overlang afgebroken zyn, indien de Ingezetenen, door Bygeloovigheid van Onheilen, welken zy daar van te verwagten hadden, niet daar in tegengehouden werden. Waarſchynlyk heeft niet ver van daar een pragtig Paleis geſtaan; dewyl men, in 't Aardryk graavende, ſtukken Marmer ontmoet, die by uitſtek zwaar zyn. By de Muuren der Stad vindt men Grafſteden, in de Rots uitgehold, veele Voeten diep, die Niſſen hebben t'eenemaal gevuld met Menſchen

ſchen-Beenderen, waar onder eenige Lykbuſſen, Kommetjes, Glazen, Bekers, Fleſſchen en andere Graffieraaden.

TRIPOLI.

Kerk der Geeſtelyken van St. Franciskus.

De Geeſtelyke Paters van de Order van St. Franciskus, hebben te Tripoli een fraaie Kerk, en hun Huis, daar nevens ſtaande, is zeer geryſlyk, met een Hospitaal of Gaſthuis, om de Kriſten Slaaven, wanneer zy ziek worden, te herbergen en van 't noodige te voorzien. Het beſtaat uit twee ſchoone Zaalen, de een boven de andere, daar men meer dan tweehonderd Bedden in plaatzen kan. Een Hospitaal is van grooten dienſt te Tripoli, vooral in tyden van Peſt, welke daar dikwils komt en 'er doorgaans niet minder verwoeſtingen dan te Konſtantinopolen aanregt. Men heeft 'er een menigte Badſtoven, die van gelyke aart en gebruik zyn, als in Egypte en Turkye.

Koophandel en Zeerooveryën.

Van ouds is Tripoli beroemd geweeſt wegens de menigte van Fabrieken, zo van Zyden Stoffen, die men 'er meer dan honderdvyftig vondt, als van Kamelotten en anderen: want de Moerbezieboomen groeijen rykelyk in deeze Landſtreek. Onder haare Kooplieden waren, die in Drogeryën handelden, zeer vermogende. Tegenwoordig hebben de Ingezetenen nog eenige Vertiering van Paarden, die 'er keurlyk worden aangefokt, in Frankryk, en van Kemels in Egypte; als ook van Saffraan, welke overvloedig valt op het Gebergte *Garian*, bezuiden de Stad, en andere Vrugten des Lands. Zelfs worden 'er nog eenige Stoffen bereid, van de fyne Wolle der Schaapen, die daar omſtreeks weiden; maar de Zyde-Fabrieken zyn meeſt ver-

TRIPOLI. vry zyn van alle Belaſtingen of Inkomende Regten; en het zou aan de Bezettingen van Gibraltar en Minorka vry ſtaan, zig des noods te Tripoli van Leeftogt te voorzien, die haar bezorgd zou worden tegen den Prys van de Markt. In 't voorſte des jaars 1752, werdt door de Tripolitaanen ook een Traktaat van Vrede en Koophandel met den Koning van Deenemarken aangegaan.

Omtrent de Vereenigde Nederlanden.

Tuſſchen de Tripolitaanen en de Vereenigde Nederlanden is lang gewerkt, eer men tot een Verdrag kon komen: zelfs *de Ruiter* ſlaagde, in 't jaar 1662, toen Tunis zulk een vriendelyk Verbond met de Staaten ſloot, daar in niet. Egter moet zulks geſchied zyn; want ik vind, dat, in den jaare 1703, de Vrede met deeze Republiek vernieuwd werdt, gelyk de Regeeringen van Algiers en Tunis toen ook een nieuw Traktaat met de Staaten aangingen. De Konſul van Groot Brittannie, diestyds te Tripoli bevindelyk, ſchynt behulpzaam daar in geweeſt te zyn: ten minſte, hy bekragtigde het Traktaat door een Getuigſchrift ven deszelfs egtheid, van hem daar by gevoegd. In 't jaar 1713 werdt een nieuwe Kapitulatie met de Tripolitaanen gemaakt, zo wel als met die van Algiers en Tunis; maar in 't jaar 1728 is deeze Kapitulatie met Tripoli in 't byzonder vernieuwd, op den volgenden voet.

Artikelen van 't Verdrag van Vrede en Koophandel met de Staaten.

1. Wanneer Nederlandſche Kommiſſievaarders of Staaten Schepen, te Tripoli of in eenige Havens van dat Gebied, komen, om Water te haalen, of zig van eenige Noodwendigheden voor hun Geld te voorzien, zo zal

zal hun geen moleſt gedaan, of eenige verhindering toegebragt mogen worden. TRIPOLI.

2. Wanneer zodanige Schepen in de Haven, aldaar, het Anker werpen, en van het Kaſteel met eenige Schooten begroet worden, zo zullen zy dit met even veel Schooten beantwoorden.

3. Een Nederlandſch Koopvaardyſchip of Kommiſſie-vaarder in de Havens van dit Gebied eenige Koopwaaren brengende, zal daar van *drie ten honderd*, en niet meer, aan Tol betaald, doch by 't weder inlaaden, wanneer die Goederen niet verkogt zyn, geen Tol gevorderd worden.

4. Van de Scheeps- en Krygsbehoeften, gelyk, Kruid, Lood, Kanonkogels, Scheeps-Maſten en Stengen, en wat meer van dien aart is, die dus worden ingevoerd, zal men in 't geheel geen Tol betaalen.

5. Als de Tripolitaanſche Kommiſſie-vaarders een Nederlandſch Schip in Zee ontmoeten, zo zal hetzelve de Sloep moeten uitzetten en twee geloofwaardige Mannen daar mede aan boord van den Tripolitaan zenden, om het Paspoort te vertoonen. Indien men zig niet daar op vertrouwt, zal het Schip te Tripoli opgebragt, en verder door de Regters met den Divan, in kenniſſe van den Konſul, Uitſpraak daar over gedaan worden.

6. Indien eenig Nederlandſch Schip op de Kuſt van het Tripolitaanſch Gebied komt te Stranden, zo zal al het gene dat geborgen wordt, zonder eenige uitzondering of Laſten, de Eigenaaren weder ter hand ge-

TRIPOLI. ſteld worden, en het Scheepsvolk zal niet tot Slaaven worden gemaakt.

7. Een Staaten Schip voor de Stad Tripoli het Anker laatende vallen, zal men alle mooglyke zorg draagen, dat geene Slaaven aan boord van 't zelve ontvlugten, om den Konſul geene moeielykheid te veroorzaaken.

8. Nederlanders, 't zy Kriſtenen of Jooden, zullen 'er mogen komen, woonen en Handel dryven, zonder eenige verhindering, en niets boven den gewoonen Tol behoeven te betaalen.

9. Een Nederlander te Tripoli overlydende, zal de Erfgenaam, of de Konſul, de Nalaatenſchap mogen aanvaarden en naar zig neemen.

10. Indien een Staatſch Oorlogſchip eenig Vyandlyk Schip, of de Tripolitaanen een Schip kwamen te neemen, waar in zig Kooplieden, 't zy van Tripoli, in 't eerſte geval, of Nederlandſche in 't andere, bevonden, zal men die Kooplieden met hunne Goederen in Vryheid ſtellen, mids alleen de Vragt van hun vorderende, zonder de minſte belediging.

11. Men zal den Konſul geen de minſte moeielykheid aandoen, wanneer een Nederlandſch Handelaar te Tripoli *inſolvent* geworden en van daar gevlugt mogte zyn.

12. Indien in de nabyheid of *a largo* van een Nederlandſch Schip, dat door Kriſtenen van andere Natie was afgehuurd om Zout te laaden, eenig Maltheezer of ander ter Kaap vaarend Vaartuig Goederen mogt komen weg te neemen, of Slaaven te maaken, zo zal

zal de Eigenaar van het Schip de Slaaven en Effekten niet eisschen mogen van den Schipper of van den Konsul, maar wel van den Kristen Koopman, die het Schip ter Zoutlaadinge heeft afgehuurd. TRIPOLI.

13. In 't geval van eene verbreeking der Vrede met de Nederlanders, zal den Konsul, noch zyne Koopluiden, noch zyne Dienaars, eenige overlast aangedaan worden; maar hy zal met zyn Volk en Goed, vry en onverhinderd, vertrekken, werwaards hy begeert.

In het Slot van dit Verdrag wordt gezegd, dat dus de Vrede, met byvoeginge van drie Artikelen, by het aankomen van de Nederlandsche Schepen met de Vereeringen, vernieuwd was, tusschen den Kommandeur *Gravé* en den Konsul *Gerbrands* ter eener, en zyn Excellentie *Achmed Bassa*, ter andere zyde, met goedkeuringe van de Hooge Porte: zynde de Ondertekening geschied door gemelden Bassa, als DEY van het bewaarde Tripoli, door den *Bey*, den *Gouverneur* van het Kasteel, den *Aga* der Janitzaaren, den *Havenmeester*, den *Admiraal* en den *Patroon*: en, van de zyde der Staaten, door de Heeren *Gravé* en *Gerbrands*, in hunne Kwaliteiten boven gemeld, op den 4 Oktober des jaars 1728.

Tot bevestiging der onderlinge Verstandhouding kwam, in 't jaar 1749, een Tripolitaansch Gezant in 's Haage, die by zyn Afscheid met een Geschenk van tweeduizend Guldens, voor zyn Persoon, vereerd werdt. Niet minder vriendelyk was de ontmoeting

TRIPOLI. van *Aly Effendi*, die, van wegen gemelde Republiek aan den Staat afgevaardigd zynde, in 't voorſte des jaars 1757 aankwam, en in de Zomer weder vertrok. Door hem zyn de Betuigingen van Vriendſchap, welken de Regeering van Tripoli verſcheide maalen aan den Staatſchen Konſul hadt laaten doen, beveſtigd, en van de zyde der Staaten met aanzienlyke Geſchenken aan die Republiek bekragtigd geworden.

De Zeeroovery brengt de Tripolitaanen ſomtyds een aanmerkelyk voordeel aan. In 't jaar 1749 waren, binnen weinige Weeken, opgebragt zeven rykgeladene Schepen, te ſamen aan boord hebbende honderd en-vier Mans- en een-en-twintig Vrouwsperſoonen, met negen Kinderen. In 't Voorjaar 1751 werden vyf van hunne Kaapers door de Venetiaanen vernield en genomen. De Maltheezen maaken zig ook nu en dan van zulk een Rooſſchip meeſter. Men vindt 'er Konſuls van Frankryk, Engeland, Sweeden, Deenemarken, den Keizer en de Staaten der Vereenigde Nederlanden, om de belangen van de Onderdaanen deezer Mogendheden waar te neemen, gelyk te Tunis en Algiers. Zo beſtaat 'er ook het vermogendſte deel des Volks uit Turken van de Levant of Renegaaten, dat is Kriſtenen die het Mahomethaanſch Geloof hebben aangenomen. Deeze houden de Mooren, Arabieren en andere Inboorlingen des Lands, in Slaafagtige Onderwerping, 't welk ſomtyds Opſchuddingen verwekt. Dus werdt 'er, in den jaare 1759, een Samenzweering gemaakt, om alle de

de Renegaaten te vermoorden; doch tydig ontdekt en, door 't ſtraffen van eenige der Muitelingen, belet. TRIPOLI.

Andere Plaatſen aan de Kuſt.

Behalve Tripoli zyn aan de Kuſt nog verſcheide Steden of Vlekken, gelyk *Sabart* of Oud Tripoli, dat 'er een weinig beweſten legt, en *Gerbi* of *Garbia*, een Kaſteel of Sterkte aan de Grenzen van 't Tunetaanſch Gebied. Beooſten Tripoli, aan den Golf van Sidra, legt *Zedic*, en eenige Mylen van daar ten Weſten *Gherzé*, daar men van geſproken heeft als een Stad, die met Inwooners en al in Steen was veranderd. Voorts is, in die Golf, de Haven van *Sabia*, en Ooſtwaards volgt de Kuſt van *Derne*, op welke een Kaſteel legt, *Tolometa* genaamd, het *Ptolomäis* der Ouden, by Kaap *Raſat*, beooſten welke *Bonandrea* legt, en *Patriarcha*, *Trabuco* en *Port de Salomon*, of de Haven van Salomo.

Derne.

Dit *Derne*, dat tegenwoordig onder Tripoli behoort, heeft weleer een eigen Dey gehad, wiens Gebied zig langs de Kuſt wel honderd Zeemylen, van *Bengazzi* naamelyk tot aan 't Eilandje *Bomba*, en binnenslands nog wel zo ver uitſtrekte. Men rekende, dat in die Heerſchappy, welke Zuidwaards aan de Woeſtyn van *Barka* paalde, ongevaar dertigduizend Tenten of Huishoudingen van Arabieren begreepen waren, welken men daar te lande *Frica's* noemt. Deeze Menſchen zyn altemaal den Mahomethaanſchen Godsdienſt toegedaan, en handelen geen ander Wapentuig, dan Lanſen en Sabels. In de Vlakten groeit een Plant, die de Arabieren *Coſie* of *Zerra* noemen, en wel-

IV. HOOFDSTUK.

Beschryving van 't Gebied *van* TUNIS. *Oude toestand van deeze Stad en derzelver Koninglyke Regeering. Haare Verovering door Keizer* Karel *den* V. *Laatste plundering door de Algerynen. Zeerooveryën en Verbindtenissen met de Europeaansche Mogendheden. Inhoud der* Traktaaten *met de* Staaten *der Vereenigde Nederlanden. Andere Steden in dit Gebied. Overblyfzels van* Karthago. *Gesteldheid van 't platte Land.* Biledulgerid *of 't Land der Springhaanen.*

Gelegenheid en Grootte.

TUNIS was weleer het vierde en uiterste Ryk van Afrika in Barbarie, naar 't Oosten, 't welk de Provinciën van Constantina, Bugia, Tunis, Tripoli en Essab begreep; dat is te zeggen het grootste deel van 't Gebied der Romeinen in Afrika, hebbende de langte van meer dan honderdtwintig Mylen langs de Zee. Tegenwoordig, nu Bugia en Constantina aan Algiers onderhoorig zyn en Tripoli een Staat op zig zelve uitmaakt, is het nagenoeg bepaald aan 't Gebied van 't oude Karthago, gelyk dit was, voor dat Hannibal deszelfs Paalen uitbreidde over geheel Barbarie. Het beslaat den hoek van Afrika tegenover de Eilanden Sicilie en Sardinie; zodanig dat een gedeelte van de Kust naar 't Oosten uitziet, een ander gedeelte naar 't Noorden. Het volgt Westwaards aan 't Gebied van Tripoli en eindigt aan de Grenzen van 't Ryk van Algiers. Zuidwaards heeft het eigentlyk geen bepaalde Gren-

Grenzen. De breedte is ongevaar vyftig Zee-mylen; doch langs de Middellandſche Zee beſlaat de Kuſt, met zyne Bogten, wel driemaal zo veel langte.

TUNIS.

De Landsgeſteldheid is byna als wy van Barbarie in 't algemeen gezegd hebben; doch men moet aanmerken, dat hetzelve hoe Westelyker hoe vrugtbaarer wordt, zo dat de Noordelykſte deelen veel Volkryker zyn dan het Tripolitaanſch Gebied. Ook heeft Tunis een voornaame Rivier, die van den Berg Atlas afkomende Noordooſtwaards in Zee ſtroomt, *Megerda* genaamd. Door hetzelve heen loopt een reeks van Bergen, die by Kaap *Bon* eindigt, anders *Ras-Addar* genaamd, deszelfs voornaamſte Uithoek, omtrent veertig Mylen afſtandig van Mazzara in Sicilie. Deeze Kaap maakt den Ingang van *la Goletta* of de Haven van Tunis, en heeft beweſten zig Kaap *Serra*, Kaap *Blanco* en Kaap *Negro*, dat is de witte en zwarte Kaap, aan de Grenzen van Algiers.

Lands-geſteld-heid.

De Stad TUNIS, die ſommigen voor *Tharſis* der Hebreen houden, was onder den naam van *Tunes* by de Ouden vermaard, en wordt van *Polybius* honderdtwintig Stadiën van Karthago af geplaatſt, van waar men ze, zo hy 'er byvoegt, byna aan alle zyden kon bezien. Hier uit blykt, dat die Plaatſen te gelyk in wezen waren. Haar Biſſchop wordt van *Lucianus* de Biſſchop van 't Volk van Tunes genoemd, op de byeenkomſt te Karthago. Ten tyde van St. Auguſtinus werdt zy door de Vandalen verwoeſt; maar de Plaats kwam voornaamelyk in ſtaat, na de vernieling van Karthago door de Romeinen. Een gedeelte der

Stad TUNIS.

TUNIS. Mooren, die uit Spanje verdreeven waren, floeg zig hier neder. Toen was Tunis aan den Keizer van Marokko onderworpen, die 'er een Gouverneur hieldt, welke zodanig benaauwd werdt door de Arabieren, dat hy om hulp verzogt. Hier op zondt de Keizer hem een Scheepsmagt, onder een Bevelhebber, *Almubedi* genaamd, die zig met de Arabieren verdroeg en dus de Stad beveiligde, maar tevens het Bewind zig toeëigende. Hy liet tot Opvolger na, zyn Zoon *Buzacharias*, die, een Man zynde van groot beleid en fchranderheid, zig meefter wift te maaken van Tripoli niet alleen, maar van Numidie en Libye, ftellende het geheele Land, tot aan Nigritie toe, onder Schatting: weshalve hy zo veel Schatten verzamelde, dat zyn Zoon *Abu Ferez* nog grooter dingen onderneemen durfde, wordende van den Koning van Fez, die Marokko belegerde, voor Souverein erkend; zo dat hy den tytel van *Koning van Afrika* verkreeg; en, inderdaad, daar was in Barbarie diestyds geen grooter Vorft dan hy.

'tKoningryk van Tunis opgeregt. Deez' maakte de Stad Tunis tot den zetel van zyn Koningryk; en fchikte zyn Hof naar de wyze der Koningen of Keizers van Marokko; zo dat hetzelve elf Hooge Amptenaaren hadt; maar geen Groot Kamerheer: want hy liet zig bedienen door jonge Vrouwsperfoonen en Gefneedenen. Onder zyne Opvolgers wierdt de Hofftoet nog pragtiger en talryker. Deeze Koningen van Tunis onderhielden vyftienhonderd Ruiters tot bewaaring van hunne Perfoon, en hadden honderdvyftig oude Edellieden, ervaren in Zaaken van Staat en Oorlog, tot hunnen Raad, die

die te Velde dienden als Onder-Bevelhebbers van de Krygsmagt. Uitrydende hadden zy hunnen Staf- of Lancie-draager ter regter, hunnen Schilddraager ter flinkerhand en een die den Schietboog droeg agter zig; benevens een grooten Stoet van Amptenaars en Hovelingen, volgens de wyze der Oostersche Vorsten.

TUNIS.

De Stad door de Turken bemagtigd.

Abu-Ferez liet tot Erfgenaam een van zyne Zoonen na, *Hutmen* genaamd, door wien het Ryk van Tunis nog werdt uitgebreid; maar na deszelfs dood wierden de Koningen van Fez zo magtig, dat zy zig het grootste deel van Barbarie onderwierpen en de Opvolgers van Hutmen zwaar beoorlogden. Een hunner belegerde zelfs de Stad Tunis, zo dat de Vorst daar uit vlugtte; doch, terug komende, wierdt hy 'er aanstonds weder meester van. Sedert heeft de Oorlog zeer lang geduurd tusschen de Koningen van Fez en Tunis, terwyl deeze zig handhaafden in de bezitting van de Stad, tot aan *Muley-Hassem*, die 'er uit verdreeven werdt door *Haradyn Barbarossa*, Bassa van Algiers, door wien de Stad werdt ingenomen en tot onderwerping aan den Grooten Heer gebragt.

Togt van *Karel* den V. naar Tunis.

Dit gaf gelegenheid tot den vermaarden Togt van Keizer Karel den V., in 't jaar 1535, naar deeze Kust. Zyne Majesteit hadt ten dien einde alle Schepen, welken men in de Zee-Havens van Spanje en Italie, aan hem onderhoorig, vinden kon, byeengebragt, by welken zig ook eenige Hollandsche en Zeeuwsche Schepen voegden; zo dat de Vloot uit vierhonderd Zeilen bestondt, waar onder men negentig Koninglyke Galei-

TUNIS. leijen telde. Daar waren vierentwintigduizend Soldaaten van allerley Natiën en vyftienhonderd Paarden op dezelve. Die geheele Krygsmagt werdt aan de Kuſt van Barbarie ontſcheept, zonder eenige tegenkanting van de Ingezetenen des Lands, en beſloeg een Legerplaats tuſſchen Karthago en het Water-Kaſteel. Barbaroſſa hadt vyftienduizend Arabieren in Soldy genomen, die in 't eerſt de Kriſtenen wat ſpels maakten; maar weldra het haazenpad koozen. Toen nam men het beſluit om 't Kaſteel aan te taſten: de Loopgraaven werden geopend, en, na dat 'er door 't Geſchut een groote Bres in gemaakt was, liep men 'er Storm op. Vierduizend Turken, in 't midden van 't zelve geplaatſt, ziende dat zy 't niet langer houden konden, ſprongen in Zee, en namen de wyk naar Tunis: de overgebleevenen meenden het Kaſteel in de Lugt te laaten vliegen, maar dit werdt hun ten grootſten deele belet door 's Keizers Volk, die by deeze gelegenheid wel vyftienhonderd Barbaaren deeden ſneuvelen. Men ontnam de Turken driehonderd Stukken Metaal Geſchut, behalve een menigte Yzeren, en zeven-en-tagtig Vaartuigen, waar onder twee-en-veertig Galeijen.

Tunis veroverd en geplunderd.

Na eenige Dagen uitruſtens trok de geheele Armee, onder aanvoering van den Keizer, by wien zig de verdreeven Koning Muley-Haſſem gevoegd had, op Tunis aan. Barbaroſſa, zig op de Inwooners niet vertrouwende, begaf zig met al het Krygsvolk, 't welk hy hadt, Turken, Mooren, Arabieren, te ſamen negentigduizend Man uitmaaken-

kende, buiten de Stad en wagtte de Kriste- nen af. De Keizer behaalde op de Turken zo veel voordeel, dat dezelven terug weeken tot onder de Wallen, alwaar zy de Nagt doorbragten; doch middelerwyl hadden de Slaaven, welken Barbarossa in 't Kasteel gelaten hadt, met oogmerk om hetzelve door Buskruid te doen springen, zig meester daar van en van zyne Schatten gemaakt; de Ingezetenen waren meestendeels met hunne Goederen naar 't Gebergte gevlugt en Barbarossa volgde hun voorbeeld. Daar op beklommen de Kristenen den Muur, en wierden zonder slag of stoot meester van de Stad, welke zy drie Dagen lang beroofden en plunderden. Van de zyde der Mooren zouden verscheide duizenden om hals gebragt zyn, en alle Kristenen, die door Barbarossa geduurende drie Jaaren tyds tot Slaaven gemaakt waren, werden in Vryheid gesteld.

TUNIS.

De Stad aan den Koning terug gegeven.

De Keizer gaf de Stad toen weder in handen van Muley-Hassem over, op voorwaarde; dat alle gevangen Kristenen, van welke Natie ook, daar aankomende, terstond in Vryheid gesteld zouden worden, zonder eenig Losgeld: dat het den Kristenen vry zou staan in dit Ryk te handelen, te woonen, te verkeeren, Kerken en Kloosters te stigten en hunnen Godsdienst te oefenen: dat men nooit eenig Zeeroover, 't zy Turk of Moor, in Tunis gedoogen zoude, noch hun eenige hulp of onderstand bewyzen: dat het Kasteel van Gouletta voor altoos zou blyven in de magt van zyne Majesteit en deszelfs Opvolgers in 't Ryk van Spanje, moetende de Koning van Tunis jaarlyks twaalf-

dui-

TUNIS. duizend Kroonen betaalen, tot Onderhoud van de Bezetting: ook zou de Koraalvisschery voor altoos aan den Keizer blyven en de Koning van Tunis verpligtte zig, om jaarlyks een Geschenk van zes Paarden en twaalf Valken naar Spanje te zenden, ten teken van Afhanglykheid; waar voor de Keizer hem en zyn Ryk tegen de Turken in beschutting nam.

Zy komt eindelyk weder aan de Turken.

'T Was jammer, dat de Keizerlyke Vloot door Storm beloopen werdt by haar Vertrek, en geheel verstrooid, waar door het groote Oogmerk van Keizer Karel den V., om de Zeerooveryën der Algerynen te beteugelen, in duigen raakte, en Barbarossa, in tegendeel, maakte zig op nieuws zo gedugt ter Zee, dat veele Plaatsen in 't Ryk van Tunis hem toevielen, en na veele wisselvalligheden werdt de Stad, in 't jaar 1570, wederom, by Verraad, door den Gouverneur van Algiers bemagtigd. 't Is wel waar, dat drie Jaaren daar na de Turken, op nieuws, van daar verdreeven werden door Don Jan van Oostenryk, die alles op den voorigen voet herstelde, en een Kasteel in de Stad deedt bouwen, naar 't model van 't Kasteel van Antwerpen: maar Sultan Amurath rustte derwaards een zoo sterke Vloot uit, dat Tunis en 't nieuwe Kasteel binnen de Stad, als ook dat van Gouletta, in 't jaar 1574, eensklaps overweldigd werden, en sedert is dit Ryk altoos in de Magt der Turken gebleeven.

Afkomst der Koningen van Tunis.

Muley-Hassem verzekerde, dat hy de vyfendertigste Koning was van zyne Familie, die na elkander geregeerd hadden in Tunis, den

den tyd van vierhonderdvyftig Jaaren lang, en dat zy in een regte lyn van *Melchior*, een der drie Wyzen uit het Oosten, waren afgedaald. Hy voerde in zyn Wapen een Lans tusschen twee Degens, met de Punten om hoog, en drie Wassende Maanen daar boven, alles gedekt met een Kroon, boven op welke een Ster was geplaatst, ten teken van die Afkomst. Egter zeggen eenigen der Afrikaansche Schryveren, dat deeze Koningen van Tunis hunnen oorsprong hadden van een Tak des Stams van de *Muçamuda*, een der vyf voornaamsten van Afrika zynde geweest. Anderen berigten, dat zy afgekomen waren van *Omar*, tweeden Kalif; weshalve zy den tytel aannamen van *Amir*, en beweerden wettige Opvolgers te zyn van Mahometh. Deeze Koningen hebben lang in Sicilie geregeerd, en zyn naderhand cynsbaar geweest aan de Normandiers, op 't verval van 't Ryk der Arabieren, ten tyde toen Roger de III. heerschte, omtrent den jaare 1145: vervolgens wierden zy het aan de Koningen van Frankryk, in den jaare 1276; want toen Lodewyk de IX., anders St. Lodewyk, in 't Beleg van Tunis gestorven was, dwong naderhand zyn Zoon Filips de Stoute, met hulp van des overleeden Konings Broeder, Karel, Koning van Sicilie, den Koning van Tunis, *Muley Moztança*, om hun Schatting te betaalen.

TUNIS.

Gedaante der Stad.

De Stad legt omtrent vier Uuren gaans van Zee; in een schoone Vlakte, aan 't end van een groot Meir, 't welk, zo de Heer *Shaw* aanmerkt, zeer verfraaid wordt door de groote vlugten van die heerlyk rood gekleurde Vo-

ge-

TUNIS. gelen, *Flamingo's* genaamd, die 'er op zyn: hoewel het anders ook een ſchoon Gezigt uitlevert. Haare Grond loopt ſchuins op naar de Weſtzyde, alwaar een Kaſteel is en een pragtige Moskee, hebbende eenen hoogen Tooren van fraaije Bouwkonſt, met drie Appels van verguld Koper. Zy bevat nog veele kleinere Moskeën, en eenige oude Kollegiën of Schoolen, in ſommigen van welken het Mahomethaanſch Geloof wordt onderweezen. Haare omtrek beſtaat in een dikken hoogen Muur, met een drooge Graft, die ongevaar twee Uuren gaans in 't ronde kan haalen. Daar legt Kanon op de Wallen, doch de Vestingwerken zyn niet regulier, gelyk in Europa. De Straaten zyn ook onregelmaatig, maar men vindt 'er een menigte pragtige Gebouwen aan, waar onder veele Badſtooven. De Huizen van de vermogendſte Burgers hebben vierkante Binnenpleinen, met Gaanderyën omringd, twee of drie Verdiepingen hoog, alwaar zy zig met hunne Vrinden verfriſſchen en verluſtigen. De Stad krygt haar Water uit een Beek, die in het nabuurig Gebergte ontſpringt, en derwaards gebragt wordt door een Waterleiding, over een diepe Valey heen. Voor 't overige moeten de Ingezetenen zig meeſt behelpen met Regenbakken, waar in het Water van de Daken word vergaderd: want Putten of Fonteinen zyn 'er niet. Men kan van de Volkrykheid oordeelen uit het getal der openbaare Hoeren, die men onlangs verzekerde, dat 'er niet minder dan vyftienduizend waren opgetekend.

De

De Inwooners bestaan uit Turken of Renegaaten en Mooren, van welken de laatste ten grootsten deele Linneweevers zyn, maakende die kostelyke Tulbanden, welke men *Tunecis* noemt, en een menigte Mutsen, waar van Vertiering is in Turkye. In 't midden der Stad is een groote Markt of Hal, met Winkels omringd, daar altoos een groot gedrang is, en die der Parfumeurs staan tot omtrent middernagt open. De Luiden van Vermogen eeten zeer goed en wit Tarwebrood, gemaakt van Bloem van Meel, 't welk men built, na dat het Graan met Handmolens is gemalen: maar het gemeene Volk eet meest Garstemeel, met Water en een weinig Zout gekookt, dat zy in Olie of Boter doopen, en de armsten dikwils maar raauw Meel, met Water en Olie tot een Pap of Bry gemaakt, daar zy dan eenig Sap van Limoenen of Oranje Appelen onder mengen en dit houden zy voor een zeer gezonde Spyze.

TUNIS. Levenswyze der Inwooneren.

De Landstreek rondom Tunis, digt aan de Stad, is beplant met vermaakelyke Boomgaarden van Oranje- en Citroenboomen: wat verder af heeft men Bosschen van Olyfboomen, waar van niet alleen een genoegzaame veelheid Olie gemaakt wordt, ten dienste der Inwooneren, maar ook tot verzending naar Egypte; en van 't Hout worden Kolen gebrand; dewyl de Brandstof schaars is in de Stad. De Inkomsten van den Dey komen voornaamelyk van dezelven, dewyl de Eigenaars hem jaarlyks een Schatting van vier Aspers opbrengen voor ieder Boom. Zy betaalen ook iets voor hunne Dadels en

't Omleggende Land.

TUNIS. andere Vrugten, en 'er zyn Regten gelegd op alle Goederen, welke worden ingevoerd. Behalve de gewerkte Stoffen heeft men 'er van de Olie, Dadels en andere Vrugten, eenige Verzending, en voert ook eenig Katoene-Garen, Potafch en Sponfen uit; maar de Zeeroovery is hier, gelyk te Tripoli, het voornaamfte beftaan der Ingezetenen.

Traktaaten wegens de Zeerooveryën, met Frankryk,

De Koning van Frankryk houdt fomtyds ook die van Tunis door bedreigingen in bedwang. Wanneer zy, met de andere Barbaaren, hunne Rooveryën in de Middellandfche Zee zeer vermenigvuldigden, zondt zyne Majefteit in 't jaar 1728 een Esquader af, waar van de uitwerking was, dat zy eene Schavergoeding van agtduizend ftukken van Agten beloofden, en zig verbonden, om het Traktaat, dat in 't jaar 1720 met hun getroffen was, naauwkeurig te onderhouden, zullende verder geen andere Natie grooter Voorregten te Tunis worden toegeftaan, zonder kennis van de Franfchen, ingevolge de oude Traktaaten. Drie Afgevaardigden van den Divan kwamen in dat Jaar zelfs te Parys, en betuigden hunne Onderwerping aan den Koning. Egter fchynt die Kroon federt ook den weg van minzaamheid omtrent deeze Barbaaren in te flaan, gelyk de andere Europeaanfche Mogendheden, doende hun van tyd tot tyd eenige Koftbaarheden prefent.

met den Keizer en Deenemarken,

Dit is de voornaamfte Grondflag der Traktaaten van Vrede met den Keizer, als Groot Hertog van Toskanen, in 't jaar 1749 getroffen, en van Koophandel met den Koning van Deenemarken, in 't laatfte des jaars 1751 aan-

aangegaan. Doch behalve de openbaare Geschenken is 't voornaame Middel, om zig van de Vriendschap deezer Barbaaren te verzekeren, dat men hun zulke Dingen, die van de Mogendheden, met welken zy Oorlog hebben, gelyk Spanje en Portugal, voor *Kontrabanden* gehouden worden; gelyk allerley Scheeps- en Krygsbehoeften, toevoere. Immers ik vind, dat de Bey van Tunis, in 't jaar 1758, na dat hem eenige kostbaare Geschenken overhandigd waren, den Deenschen Konsul, opentlyk, zekere veelheid Buskruid, Geschut en Kogels, als ook Kabels, Masten, Touwwerk en andere noodwendigheden tot den Scheepsbouw, afeischte.

TUNIS.

met Groot Brittannie.

De Engelschen hadden reeds in den jaare 1682 het geluk, van eene Vrede met de Tunetaanen te treffen, die van tyd tot tyd is bevestigd geworden, en in den jaare 1716 ging de Regeering van Tunis met hun een Traktaat van Koophandel aan, waar in behalve de gewoone Vryheden, ten opzigte van de Zeevaart in 't algemeen en het Verblyf der Engelschen te Tunis in 't byzonder, bedongen werdt, dat de Groot Brittannische Natie altoos twee ten honderd minder betaalen zoude voor Haven-Regten, dan de Franschen. Ook zouden alle Scheeps-, Krygs- en Mondbehoeften, die door de Engelschen ingevoerd mogten worden, geheel vry zyn van Belastingen. In 't jaar 1751 werdt dit Traktaat, met eenige uitbreiding, vernieuwd: zullende de Engelsche Paketbooten alleen met Lastbrieven van zyne Groot

TUNIS. Brittannische Majesteit behoeven voorzien te zyn, om ongemoeid te blyven.

Verdrag met de Vereenigde Nederlanden.

In den jaare 1622 werdt door de Nederlanders, met die van Tunis, een Verdrag van Vrede getroffen, waar in de Ingezetenen van Embden in Oostvriesland, als Staatsche Bezetting in hebbende en dus Vyanden van den Koning van Spanje, ook begreepen waren. Alzo toen de Spaansche Havens door de Nederlanders niet bevaren werden, wilden zy de Schepen vry bedingen van onderzoek of Visitatie, maar de Barbaaren stonden 'er op aan, dat men eenige hunner in de Schepen zoude toelaaten, aan wien de Zeebrieven der Staaten, dat 'er geen Vyandlyke Goederen in waren, moesten worden vertoond; doch zy zouden zig ver af houden van de Koopvaarders, en zetten maar de Booten uit. Dit Verdrag was gegrond op het Traktaat van Vrede en vryen Handel in alle Heerschappyen van den Grooten Heer, 't welk de Nederlanders in 't jaar 1612 verkreegen hadden Men stondt dan ook de vrye Negotie in dit Ryk toe, uitgenomen het wegvoeren van Granen en het handelen op andere plaatsen aan de Kust. De Regeering van Tunis floot, in 't jaar 1662, met de Staaten een nieuw Traktaat, van Vrede en Koophandel, wederzyds, in alle Havens, Rivieren en Stroomen, mids alleenlyk de Tollen betaalende naar ouder gewoonte. Geen Schepen zouden gevisiteerd worden, noch van den eenen noch van den anderen kant, doch, om dat de Vlag van Tunis [illegible] Tripoli de zelfde was, zouden de Barbaaren

ren een Getuigschrift hebben van den Nederlandschen Konsul, te Tunis resideerende, en de Nederlanders zouden vier of vyf Persoonen aan boord van de Schepen laaten komen, om aan dezelven hunne Zeebrieven te vertoonen. Een Slaaf ontvlugtende aan boord van een Nederlandsch Schip, en men wierdt het gewaar, dan zou de Konsul daar voor den Prys moeten betaalen, voor welken die Slaaf was ingekogt, of, zo men denzelven niet wist, noch te weeten kon komen, driehonderd Stukken van Agten. Een Nederlandsch Onderdaan, op een Vyandlyk Schip door de Tunetaanen veroverd, zou vry zyn, maar, als dat Schip een Kaaper of Oorlogschip ware, zou hy Slaaf zyn en zyn Goed prys.

TUNIS.

Na dat, in den jaare 1699, een Gezant van den Bey in de Nederlanden was geweest, werdt in den jaare 1704, ten overstaan van den Engelschen Konsul, een nieuw Traktaat van Vrede en Koophandel getroffen, 't welk de Staaten in 't jaar 1708 bekragtigden, en naderhand is hetzelve, toen aan de Koopvaardyschepen byzondere Passen verleend werden, in 't jaar 1713, eerst regt tot stand gekomen, en tot nog toe onderhouden. De Inhoud daar van komt, in veele opzigten, met dat van de Tripolitaanen overeen. De Nederlandsche Oorlog- en Koopvaardyschepen mogen vry aan en inkomen te Tunis: zy mogen 'er zig, zonder verhindering, van Eetwaaren voorzien; 't welk de Tunetaanen ook bedingen in de Havens der Nederlandsche Heerschappyën. De Nederlanderen staat de Negotie te Tunis vry, mids den Tol betaalende, volgens gewoonte en, wanneer de Waaren,

Traktaaten van 1704 en 1713.

TUNIS. niet verkogt raakende, weder ingeſcheept moeten worden, geeven zy daar van den halven Tol, gelyk de Engelſchen. De Schepen elkander op Zee ontmoetende, is bedongen, dat niet meer dan twee Mannen, wederzyds, mogen overgaan, om elkanders Paſſen te beſchouwen. Een Nederlandſch Schip op de Kuſt van het Tunetaanſch Gebied, of een Schip van Tunis op de Nederlandſche Kuſt, komende te ſtranden, zullen de Effekten of Goederen, die daar in geweeſt zyn, getrouwelyk aan de Eigenaars ter hand geſteld worden. Elkander op Zee ontmoetende, en de Vlagge van een andere Natie opzettende, zal zulk een Schip, wanneer het genomen wordt, prys zyn. Iemand der Nederlanderen te Tunis overlydende, zal de Nalaatenſchap aan den Erfgenaam komen of aan den Konſul, wien ook, zo min als te Tripoli, wegens de ſchuld van eenen ontweekenen Nederlander, eenigerley moeielykheid mag worden aangedaan. Indien Nederlanders of Tunetaanen gevonden worden op eenig genomen vyandlyk Schip, zo moeten hun op het Cognoſſement van den Schryver van het Schip, of ook op deszelfs getuigenis, hunne Goederen worden ter hand geſteld. Ten opzigt van den Tol is vaſtgeſteld, dat de Nederlanders *drie Reaalen per cent* betaalen moeten, gelyk de Engelſchen; met dit verſchil egter, dat, ingevalle de Tol voor de Engelſchen mogt verhoogd worden, de Nederlanders van die verhooging vry zyn, en niettemin, zo dezelve op de Engelſchen verminderd werde, van die vermindering ook deelgenooten zyn zullen.

Dit

Dit Traktaat werdt door het Getuigenis van den Engelſchen Konſul bekragtigd en verder geſtaafd door de Ondertekening der Regeeringe van Tunis, als volgt.

TUNIS. Onder-tekening.

Dat door de volmaakte Goedheid der Majeſteit des Heeren der Eeuwen, tot uitbreidinge van den regten Weg, tot nuttigheid van een voorſpoedig einde, ende aan ons Geloove en de Wereld tot dagelykſen welſtand waardig verſtrekke. Amen! Na deezen dag, den datum van het geſchreevene, zullen wy van weerkanten op Zee, de een tegen den anderen, geene Vyandſchap bedryven, maar zal naar de wyze van Liefde ende Vriendſchap de Vrede en Eenigheid gepleegd worden. Indien voortaan iets genomen wordt, zo blyft vaſtgeſteld, dat wy zulks aan elkander wedergeeven zullen. En op dat deze Artikel- en Kapitulatie-Brief zoude vaſt en beſtendig zyn, zo is dezelve met ons eigen Handſchrift en Zegelen bezegeld en beveſtigd.

Gedaan in 't midden van de Maand Regeb *des Jaars* 1124.

ALI Landvoogd, dat is Baſſa	HUSEIN Baanderheer of Bey	MUSTAFA Day of Dey	ALI, Aga der Janitzaaren

van het Huis des Lofs,
het bewaarde Tunis.

(L. S.) (L. S.) (L. S.) (L. S.)

De Staaten hebben, wanneer die van Tunis de voorige Traktaaten, met en benevens de overige Barbaaren, verbroken hadden, zig insgelyks by die Regeering, door het afzenden van aanzienlyke Esquaders, ontzaglyk gemaakt: doch wel het voornaamſte, daar men derzelver Vriendſchap mede koopt, zyn de aanzienlyke Geſchenken, welken 's Lands Schepen brengen, waar voor dan aan hun eenige Zeldzaamheden en Vrugten van Afrika tot vereering worden terug bezorgd. Ook

Vriendſchap jegens de Staaten.

TUNIS. was de Vriendschap, door het Gedrag van onze Republiek veroorzaakt, by die van Tunis zo groot, dat zelfs in den jaare 1755, toen de Algerynen de Vrede met de Staaten opentlyk vernietigd hadden, de Vlootvoogd van Tunis een Nederlandsch Schip tegen een Algeryn beschermde; 't welk egter ook aanleiding schynt gegeven hebben tot zulk eene verbittering van de Regeering van Algiers, dat dezelve, in 't volgende Jaar, een Leger deedt optrekken naar Tunis, welke Stad toen ingenomen en geplunderd werdt.

Tunis door de Algerynen geplunderd.

In den Oorlog, na dat Geval ontstaan, hadden die van Tunis eerst een aanmerkelyk voordeel behaald op den Bey van Constantina; waar op de Algerynen hun ter Zee en te Lande meenden aan te tasten; doch de Maltheezen, vreezende dat dus de geheele Zeemagt van Tunis vallen zoude in handen van die van Algiers, namen dezelve en de Haven, benevens 't Kasteel Gouletta, in verzekering. Hier op werdt de Stad, door een sterk Leger, onder de aanvoering van den Bey van Constantina bestookt, en den 2 September 1756, 's morgens vroeg, overweldigd; zo dat de Bey van Tunis de vlugt nam naar de Schepen der Maltheezen. De Overwinnaars plunderden de Stad, voerende al het Geschut en Krygstuig, op vyf Schepen, naar Algiers. By die gelegenheid zyn de Inwooners deerlyk mishandeld, en de Konsuls der Europeaansche Mogendheden stonden veel gevaar uit; doch de Groot Brittannische hadt, uit hoofde dat de Vrede tusschen zynen Koning en de Algerynen nog stand hieldt, gelegenheid om de Kristenen

groo-

grootendeels te beſchutten. De Hollandſche en Keizerlyke Konſuls werden gevangelyk naar Algiers gevoerd. Men hadt den Zoon van den Turkſchen Baſſa in den eerſten aanval vermoord, en hy zelf werdt geworgd, waar na men de Hoofden van hun beiden op Staaken aan de Poort ten toon ſtelde.

TUNIS.

Hier uit blykt, dat het voor de Tunetaanen voordeeligſt is, die van Algiers te vrind te houden, dewyl zy, in de tegenwoordige Geſteldheid van Zaaken, niet daar tegen beſtaan kunnen. Ook heeft anders de Dey van Algiers, wanneer 'er eenige Opſtand van het Gepeupel te Tunis ontſtaat, gelegenheid om daar mede zyn voordeel te doen. En die Opſchuddingen zyn 'er niet zeldzaam. In 't jaar 1752 werdt, door den Zoon van het Turkſch Opperhoofd, een geweldige Opſtand tegen zyn Vader verwekt, die uit de Stad moeſt vlugten, doch kort daar na, door hulp der Algerynen, weder herſteld werdt. By die gelegenheid bevonden zig de Kriſten Konſuls, op welken de woede van 't roofzugtige Gemeen aanſtonds valt, in groot gevaar, en moeſten zig met veel Gelds vry koopen. Op gelyke manier werdt, in den jaare 1735, de verdreeven Bey, door hulp der Algerynen, op den Throon herſteld.

Staat van de Regeering.

Deeze Mogendheid is, inderdaad, tegenwoordig niet tot groote Onderneemingen bekwaam. De Waardigheden van *Dey*, *Bey* en *Baſſa*, verdeelen het Gezag te veel als zy in byzondere Handen zyn, en, komende op één Hoofd, zo vervalt die Perſoon dikwils in den haat van alle de Ingezetenen. Hierom is deeze Regeering aan geduurige verande-

TUNIS. ringen onderhevig. Na dat de Stad aan den Grooten Heer onderworpen was, heeft in 't eerst de Bassa aldaar het Oppergezag bekleed, hebbende tot zyne Raaden de Onderbevelhebbers van het Turksch Krygsvolk, of wel de oudsten en voornaamsten van hetzelve, die allengs opklommen tot de Waardigheid van Leden van den *Divan*, zo men 't noemt, welker *Aga* of Opperste naderhand Souverein wierdt. Want de Waardigheid van *Bey*, zynde eigentlyk Thesaurier en Betaalmeester van de Troepen, nam allengs de overhand en deedt den Bassa zyn Gezag te verliezen. Die Aga's hebben, aan 't hoofd van den Divan, eenige Jaaren vry gerust geregeerd, tot dat het Krygsvolk tegen hunne Officieren opstondt en die om 't leven bragt, verkiezende eenen *Kalif* tot Dey, doch deeze werdt op 't bevel van den Divan vermoord en een *Ibrahim* in zyne plaats gesteld. Op Ibrahim volgde *Cara-Osman*, als derde Dey, onder wien het nieuwe Gezag der Bey's plaats greep, in de Persoon van *Morat* den I., op wien en zyne Opvolgers de Waardigheid van Bey, die in 't eerst om 't half jaar van den een op den anderen overging, Erfelyk is geworden. De Divan heeft weinig meer te zeggen, en de Bassa voert nu eens meer dan minder Gezag, naar dat het Krygsvolk zulks goedvindt. Het Traktaat met de Staaten, in 't jaar 1662, werdt door *Achmeth Bassa* en *Hadsje Mustapha* KONING van Tunis, en den *Divan* getekend. Uit de hier voor geplaatste ondertekening blykt, dat, ten minste op dien tyd, de Bassa, Bey en Dey, byzondere Persoonen waren, en de Dey, naar 't schynt, de laagste

in

in rang van de drie. In het Traktaat van Groot Brittannie, met die van Tunis in 't jaar 1716 getroffen, werdt 'er de Divan en 't geheele Lighaam der Militie bygevoegd, als mede deel hebbende in de Regeering.

TUNIS.

Aan 't inkomen van het Meir, daar Tunis gemeenschap door heeft met de Zee, legt *la Goulette* of *Gouletta*, een Eilandje met twee Kasteelen, 't welk dat Meir sluit. 't Is eigentlyk de Havenplaats van Tunis, van waar men zig met Schuiten, roeijende of zeilende, laat brengen naar de Stad, 't welk met een goeden Wind in twee Uuren geschiedt, doch anders wel drie of vier Uuren tyds neemt. Eerst was 'er maar een vierkant Kasteel, doch naderhand bevondt men, dat de Galeijen van Maltha onverhinderd onder 't Geschut door roeiden, en derhalven heeft Achmet Dey een laag rond Kasteel doen aanleggen, 't welk langs de Oppervlakte van 't Water heen kan schieten. Keizer Karel de V. hadt het vierkante Kasteel vry veel doen verbeteren, en naderhand is het door de Turken, die ook een Kanaal groeven, door 't welke Gouletta tot een Eiland wierdt, zeer versterkt geworden: men heeft 'er een Tolhuis, een Moskee en verscheide Magazynen, Slaavenhuizen en andere Wooningen by gebouwd; zo dat de plaats nu eenigermaate naar een Stad gelykt, alwaar de meeste buitenlandsche Handel gedreeven wordt.

De Haven-Stad *Gouletta.*

Gouletta, dat beoosten Tunis in 't diepste van de Inham of Baay, die door Kaap Bon Oostwaards bepaald wordt, is gelegen, heeft benoorden zig een kleine Kaap of Uithoek, welke nog den naam van de vermaarde Stad

Kaap *Karthago.*

Kar-

TUNIS. *Karthago* voert, alzo men wil dat dezelve 't zy op of by die Kaap, drie of vier Uuren gaans ten Noordooften van Tunis, zou gelegen hebben. Van de opkomft, het aanzien en vermogen, als ook het verval en de geheele verwoefting deezer Stad, die weleer over Afrika den Scepter zwaaide, is voorheen gefproken. Ik zal hier alleen maar melden, wat men 'er nog hedendaags van vindt. Een Zee-Kapitein, die daar onlangs geweeft is, fpreekt 'er aldus van.

Overblyfzels van 't oud Karthago.

„ Ik wandelde byna de geheele Grond-„ vlakte over, daar voortyds Karthago ge-„ ftaan heeft; doch men kan zig naauwlyks „ verbeelden, dat daar ooit een Stad geweeft „ is; dewyl het Gras de Steenen byna overal „ bedekt. Men toonde my een plaats, daar „ het Kafteel zou geftaan hebben, en een „ andere daar het Wapenplein geweeft wa-„ re. Wy zagen 'er ftukken van Muuren „ plat op den Grond leggen, en in dat ge-„ deelte, 't welk onderfteld wordt het mid-„ den te zyn van de Stad, is een ry van zeftien „ Waterbakken, die altemaal overwelfd „ zyn geweeft met gebakken Steen en een „ breed Pad wederzyds hebben. De Boogen „ vonden wy aan verfcheidene nog geheel, en „ drie of vier Bakken waren in 't allerminfte „ niet vervallen, ja nog met Water voor-„ zien: doch de meeften lagen aan ftukken. „ Deeze Bakken zyn buiten twyfel gemaakt „ om een Voorraad van Water daar in te „ bergen, ten behoeve der Ingezetenen in 't „ geval van eene Belegering, en zy kunnen „ veel duizend Tonnen gehouden hebben. „ Waarfchynlyk zyn 'er, behalve deeze, nog

„ veele

„ veele anderen geweest: alzo zy geen versch Tunis.
„ Water in de Stad hadden, dan 't gene
„ derwaards, omtrent tien Uuren gaans ver,
„ uit het Land gebragt werdt, door middel
„ van eene Waterleiding, ongevaar dertig
„ of vyfendertig Voeten hoog, van welke
„ ik nog een gedeelte, omtrent honderdvyf-
„ tig Voeten lang, overend zag staan; zyn-
„ de al 't overige ingestort, daar men nog
„ hier en daar de brokken en Puinhoopen
„ van vindt. Zy bestondt uit een zeer har-
„ den Steen, wel wat naar Key gelykende;
„ egter van een ander soort. Niet ver van
„ Kaap Karthago heeft de Bey een Huis en
„ Lusthoven, by welken men een Waterbron
„ vindt, die tot besproeijing van de Tuinen
„ dient, maar brak zynde niet bekwaam is
„ om te drinken. Karthago stondt op een
„ Punt of Kaap van redelyke hoogte, daar
„ de Zee ter wederzyde stroomde".

Een weinig benoorden de Kaap, die nog den naam van deeze Stad draagt, legt een andere Zee-Haven der Tunetaanen, *Porto Farina* genaamd of *Port Farine*, aan den Uitloop van de Rivier Megerda. Het is de Waterplaats der Schepen die langs deeze Kust vaaren. Keizer Karel de V. ontscheepte 'er het Krygsvolk van zyne Vloot, toen hy Tunis ging belegeren. Aan de eene zyde van de Haven vindt men de Puinhoopen van een oude Stad, welke het *Utica* schynt te zyn geweest, dat, zo *Strabo* meldt, in grootte en aanzien niet voor Karthago zwigtte. Men vindt 'er dikwils in de Historie van den Burgerlyken Oorlog, door *Cæsar*, melding van gemaakt, en zy is door de dood van *Cato*,

Porto Farina.

den

TUNIS. den Uticenſer, nog vermaarder geworden. De Mahomethaanen hebben deeze Stad verwoeſt, en 't omleggende Land is een regte Wildernis, doorzaaid met Dorpen van *Beriberi's* of Barbaaren, die een Arabiſche Wantaal ſpreeken en onder 't Gebied van Tunis ſtaan.

Bizerty of Benzert. 't Is omtrent tien Mylen Weſtelyker, dat men *Bizerty* of *Biſerta* vindt, hedendaags *Benzert*, naby Kaap Blanco, een der beſte Zee-Havens, welke die van Tunis voor hunne Xebekken en Galeijen hebben; dewyl zy zeer gereed legt om, te kruiſen op de Middellandſche Zee, en 'er geen Schepen die maatig diep gaan kunnen inkomen. Men mag dit, derhalve, met regt een Roofneſt noemen, leggende op 37 Graaden 18 Minuuten Noorder Breedte, regt Zuidwaards van Kaap Carbonaria in Sardinie. Sommigen willen, dat zy het oude Utica zou zyn; doch zulks kan niet vallen, dewyl Strabo 't zelve aan den zelfden Inham als Karthago plaatſt. Veel waarſchynlyker is 't, dat Biſerta oudtyds *Hippozaritos* genoemd werdt, of *Hippona Zariſtum*, tot onderſcheiding van het Koninglyke Hippona, thans Bonna in 't Ryk van Algiers.

De Zee maakt voor dit Steedje een kleinen Golf, zynde Noord en Zuiden omtrent een Zeemyl, Ooſt en Weſt ongevaar drie Mylen breed. Het legt in 't diepſte van deezen Golf, aan een Kanaal, 't welk uitloopt in een groot Meir, van wel drie Zeemylen lang en breed, ſtrekkende zig Zuid- en Weſtwaards uit. Aan het end is een tweede Kanaal, waar aan de Stad *Thimida* eertyds is geſtigt geweeſt; welk Kanaal de langte heeft van omtrent een Kwar-

tier

tier gaans, en gemeenſchap geeft met een ander Meir, wat kleiner dan het eerſte. Beiden hebben zy, zo wel als 't Meir van Tunis, zout Water, en bevatten een menigte van Zeeviſch, onder anderen van die ſoort, welker Kuit, gedroogd zynde, voor eene lekkerny gehouden en *Botargo* genoemd wordt.

Tunis.

Tien Mylen beweſten Kaap Blanco legt Kaap *Serra* en een weinig van deeze af vindt men Kaap *Negro* of *Cap Negre*, waar van een Franſche Kompagnie te Marſeille den naam gehad heeft. De Plaats, die uit een Fort of Kaſteel beſtaat, aldaar met toelaating der Regeering van Tunis in 't jaar 1685 aangelegd, is nog in handen van Frankryk. Men voert van daar, als 't een voordeelig Jaar is, Koorn, Huiden, Wol en Waſch, in groote menigte uit.

Kaap Negro.

Van Kaap Negro ſtrekt de Kuſt nog eenige Mylen Weſtwaards, tot aan de Grenzen van Algiers, en, omtrent in 't midden van die langte, legt, zeer digt aan dezelve, het kleine Eilandje *Tabarka*, afhangelyk van Sardinie, doch dat, ſedert langen tyd, de Heeren *Lomellini* te Genua in Eigendom heeft toebehoord, welke een ſoort van Schatting betaalen aan die van Algiers en Tunis, om de Ingezetenen te behouden in de ongeſtoorde bezitting der Koraalviſſchery; hoewel het zo ſterk is, dat zy geen Aanval behoeven te dugten. Ook geeven zy eenig Geld aan den Koning van Sardinie, als Souverein. Men dryft 'er in Koorn, Huiden en Waſch, insgelyks een taamelyken Handel.

Eilandje *Tabarka*.

Be-

TUNIS. Afrika of El Mehedia.

Beooſten Tunis, en bezuiden Kaap Bon, leggen aan de Kuſt nog eenige Steedjes of Vlekken, waar onder *Afrika*, thans *El Mehedia* genaamd, dat omtrent op vyfendertig Graaden dertig Minuuten Breedte legt, van ouds vermaard geweeſt is. Sommigen houden het voor 't *Adrumetum* der Romeinen. 't Is zeker, dat de Plaats onder hun veel Aanzien hadt, leggende als op een Eilandje in Zee, welks omtrek, van vyfduizend en driehonderd Schreeden, met goede Muuren en van dertig tot dertig Schreeden met Toorens was voorzien, hebbende op de tong, die het aan 't Vaſte Land hegtte, een zwaar Kaſteel, en binnen de Stad een Haventje, daar men Schepen bergen kon.

Zy wordt een Roofneſt.

De Mahomethaanen verwoeſtten deeze Plaats, doch zy werdt door den Kalif van Karvan, *Mehedi* genaamd, weder verſterkt, en naar hem El Mehedia geheten. Vervolgens maakten zig eenige Zeeroovers van Sicilie 'er meeſter van, die 'er den naam van *Afrika* aan gaven. Naderhand werdt zy door een Koning van Marokko overweldigd: maar de Inwooners bevrydden zig van alle Onderwerping, zelfs van die van Tunis en den Heer van Karvan, en wilden de Oppermagt der Turken niet erkennen, tot dat de Zeeroover *Dragut* zig door liſt van de Stad verzekerde, en 'er zyn Wykplaats van maakte, waar uit hy ſchuimde langs de geheele Middellandſche Zee.

Ingenomen door de Kristenen.

Zulks gaf aanleiding aan de Mogendheden van Spanje en Italie, om zig met alle Magt toe te leggen op de ſtooring van dit Roofneſt. De

De Genueezen en Ridders van Maltha voegden zig met de Spaanſchen en die van Napels en Sicilie te ſamen; men bragt een aanzienlyke Vloot byeen, en de Onderneeming werdt zo wel door den Gouverneur van Gouletta, als door den Heer van Karvan, begunſtigd. Egter was 't Beleg bloedig en langduurig; dewyl Dragut aan de Bezetting, die hy 'er in geworpen hadt, zo te Lande als ter Zee, alle hulpe tragtte toe te brengen. De Onderkoning van Napels, niettemin, maakte zig eindelyk, na 't inneemen der Stad, ook van 't Kaſteel meeſter, waar by wel zevenduizend Turken of Mooren ſneuvelden en men kreeg tienduizend Perſoonen, van allerley Ouderdom en Sexe, Krygsgevangen, benevens een aanzienlyken Buit.

TUNIS.

Keizer Karel de V., onder wiens Gezag dit was uitgevoerd, aanmerkende het groot belang voor geheel Europa, dat een zo ſterke Plaats niet weder in handen der Zeerooveren vallen mogte, nam 't beſluit, om ze onherſtelbaar te doen vernielen; een Ontwerp dat veel overleg vereiſchte: zie hier hoe men het ter Uitvoering bragt. Vierentwintig Mynen waren onder de Muuren en voornaamſte Toorens aangelegd en ieder Myn hadt verſcheide Gangen, die zig uitſtrekten tot onder de Fondamenten. Na dat deeze Mynen met Kruid gevuld waren, en men alles in gereedheid had gebragt, werdt al de Manſchap en 't Goed, dat zig in de Plaats bevondt, ingeſcheept; de Vaartuigen begaven zig wat van de Stad af, en 'er bleef alleen een ervaren Officier in, met eenig ervaren Volk, om de Mynen aan te ſteeken.

Verwoeſt op bevel van Karel den V.

TUNIS. Deez' ſtelde een Soldaat aan den ingang van ieder Myn, met anderhalf Elle Lont, van gelyke dikte, en gaf bevel, dat zy op de eerſte Kanonſchoot allen het Lont aanſteeken, en op de tweede zig naar om laag begeeven zouden, alwaar zy 't Lont in de groote Pyp doende, die daar toe gemaakt was, twee Span diep zouden ſteeken in het Kruid, op dat al de Mynen te gelyk ſpringen mogten. Dit werdt naar behooren verrigt, en, toen alleman zig uit de Plaats begeven hadt, zag men de uitwerking aan 't oogmerk beantwoorden. Die zwaare Toorens, aan de Ooſtzyde, welken Mehedi van Metaal zou hebben doen maaken, indien hy gedagt had, dat zy dan ſterker zouden zyn; vloogen, kort na dat die aan de Weſtzyde geſprongen waren, in de Lugt, met een Slag, die de Aarde en Zee deedt daveren: zo dat de Stad niet alleen vernield, maar ook de Haven ten deele gedempt en onbruikbaar gemaakt werdt. De Myn onder de Landpoort alleen hadt geen uitwerking gedaan, weshalve men die op nieuws deedt ſpringen, en dus werden de Fondamenten ontbloot, beſtaande uit twee Marmeren Zuilen van verbaazende dikte, waar op de Toorens ruſtten, zynde de Poort met groote blokken Marmer geplaveid geweeſt. Dit was het einde van die Stad, welke nog verwoeſt legt.

Suſa of Ruſpina. Een dergelyk lot ſchynt *Suſa* of *Ruſpina* ondergaan te hebben, dat oudtyds ook eene vermogende Stad geweeſt is, thans niet meer dan vyftienhonderd Huizen hebbende, vyf Mylen benoorden de plaats, daar Afrika geſtaan heeft aan de Kuſt. De Grondvlakte loopt

loopt Landwaards zo ſchuins, dat men al de Huizen uit Zee kan zien, en in den Omtrek worden nog een menigte Oudheden gevonden. Ook heeft de Plaats een Kaſteel en een kleine Haven, waar in die van Tunis ſomtyds hunne Galeijen en kleine Schepen bergen.

TUNIS.

Kairoan of Carvan.

Omtrent vyf Mylen van Suſa ten Weſten legt een taamelyk volkryke Stad, die van de Arabiſche Hiſtorieſchryvers voor de fraaiſte en beſte van Afrika opgegeven wordt; zynde reeds in den jaare 652 geſtigt en thans nog de Begraafplaats van Mahomethaanſche Vorſten en voornaame Luiden. 't Gebergte *Muſelet*, vier Uuren gaans van daar, plagt ten tyde der Romeinen digt bewoond te zyn, en men vindt 'er nog de Overblyfzels van zwaare Gebouwen: doch thans is 't maar een Wildernis van Sint-Jansbrood-Boomen, vol Fonteinen en Springbronnen: daar men in de Stad zig alleen met Regenbakken behelpen moet. Zy legt in 't midden van een Zandige Vlakte, op welke geen Koorn of Vrugten geteeld kunnen worden, die men met Rytuigen van de Zeeplaatſen derwaards brengt. De Arabiers van Numidie komen in de Zomer hunne Kudden weiden in de omleggende Velden, alwaar groote Waterputten zyn, en zy maaken in de Stad dan wel een duurte van Koorn, doch daar tegen brengen zy zo veel Vleeſch en Dadels met zig, dat hier door 't gebrek ten grootſten deele vervuld wordt.

Koningryk van Carvan.

Wanneer de Keizer Barbaroſſa van Tunis verdreeven hadt, verkoozen de Ingezetenen, om niet onder deszelfs Magt te vervallen,

TUNIS. den voornaamſten *Alfaqui* van de groote Miskee tot hunnen Vorſt, die, zig meeſter van verſcheide Plaatſen ten platten Lande gemaakt hebbende, den Tytel aannam van *Koning van Carvan.* Hy onderhieldt Vriendſchap met den Koning van Tunis, en onderſteunde de Kriſtenen, toen zy de Stad Afrika belegerden, met Levensmiddelen; 't welk maakte dat naderhand Dragut tegen hem aanſpande, en met hulp der Ingezetenen in de Stad gekomen zynde, hem vermoorde, en dus de Plaats in de Magt der Turken bragt, gelyk zy nog heden is.

Vervallen ſtaat. Weleer plagt 'er een Univerſiteit of Hooge School te zyn, naar welke men van alle kanten toevloeide om zig in de Geleerdheid te oefenen; doch die is door verſcheide Wisſelvalligheden geheel verdweenen. Tegenwoordig hebben de Ingezetenen zeer armelyk hun beſtaan van de Bokken of Lammeren-Vellen, die zy bereiden, en waar van de voornaamſten der Arabieren Borſtrokken of Kamizoolen draagen. Buiten de Stad is egter nog een groot Vlek of Voorſtad; zo dat de Plaats, by de Arabieren, den Naam van *de twee Steden* voert.

Romeinſche Oudheden. Binnenslands zyn, in 't Ryk van Tunis, ook nog verſcheide Overblyfzels van de Romeinſche beheerſching deezer Landen. *Urbs*, een Plaats die in een ſchoone Vlakte, dertig Uuren gaans ten Zuidweſten van Tunis legt, is vermaard wegens de Kolommen, Beelden, en andere Oudheden, die men 'er heeft gevonden. Ook verhaalt de gemelde Zee-Kapitein, dat hy vyftig Engelſche Mylen bezui-

zuiden Tunis een *Amphitheater* bezigtigd heeft, waar van nog vier vyfde deelen overend ftonden, zynde van vierkante blokken Steen geftigt. Het moeft, in zyn volkomenheid, Ovaal van omtrek zyn geweeft, beftaande uit driedubbele Gaanderyën, in 't geheel overwelfd en drie Verdiepingen hoog, met omtrent vyf-en-zeftig Venfteren in ieder Verdieping: zo dat hy rekende, dat dit Schouwburg wel vyfentwintig- of dertigduizend Toekykers had kunnen bevatten.

TUNIS.

Op deezen Togt deedt hy eenige Waarneemingen omtrent de gefteldheid van 't platte Land in dit Geweft. Meeftendeels was het een harde roodagtige Zandige Grond, daar geen Gras en maar zeer weinig Ruigte of Heefters groeiden. Wel drie of vier Uuren gaans agtereen, heugde 't hem niet eenig Schepzel, ja zelfs geen Infekt, ontmoet of gezien te hebben. Binnen den afftand van weinig meer dan een Uur gaans van 't Amphitheater was eenig Boomgewas, zonder Bladen, op een groote Vlakte verfpreid, 't welk een Kudde Geiten affchoor, en, omtrent in 't midden van zynen Togt, pafleerde hy door een taamelyk Dorp van ongevaar tweehonderd Huizen, zynde ver het befte, dat hy ten Platten Lande hadt gezien. Men vondt 'er een Linnen-Fabriek en de meefte Inwooners waren Spinners of Weevers: het was omringd met Olyfboomen, en hadt eenige kleine Tuinen, waar uit hy met zyn Gezelfchap van Druiven en Vygen voorzien werdt. Omtrent het Amphitheater was ook een Dorp, uit deszelfs

Gefteldheid van 't platte Land.

TUNIS. Ruinen geſtigt, welks Inwooners zeer bruin van kleur waren, en van het Moorſche Ras; doch zeer vriendelyk, houdende hunne Vrouwen niet ſchuil, gelyk de Turken: in tegendeel noodigden zy hun in Huis en begeerden dat zy hunne Kleederen van vooren zouden open maaken, als wanneer het Man- en Vrouwvolk, beiden, veel vermaak ſcheen te hebben, om de blankheid van het Lighaam deezer Europeaanen te beſchouwen. Voorts was hy verſcheide Dorpen gepaſſeerd, die niet noemenswaardig zyn: want overal, daar men een groene Plek vondt op dit ſchraale Land, ſtonden eenige Hutten en Olyfboomen, maar voor 't overige was alles dor en onbewoond; 't welk hem verwonderde, als zynde dit het oude Numidie, van waar, zo de Hiſtorie meldt, zulk een menigte Volks is gekomen; doch in 't hangen der Gebergten en aan de Rivieren zal waarſchynlyk de geſteldheid beter zyn.

Koornryk Begia. Immers dit blykt ons uit de legging van *Begia* of *Beggia*, een oude vervallen Stad omtrent twintig Uuren gaans beweſten Tunis, aan eene Rivier, welke op een grooten afſtand beneden dezelve in Zee ſtroomt. Hier omſtreeks is de Landsdouw zo vrugtbaar in Graanen, dat men een Spreekwoord te Tunis gebruikt: indien 'er nog zulk een Plaats ware, zou het Koorn zo menigvuldig zyn als het Zand. De Inwooners, niettemin, zyn zeer arm.

Biledulgerid of 't Land der Springhaanen. Het Zuidelykſte deel van 't Ryk van Tunis wordt thans *Biledulgerid* of 't Land der Springhaanen geheten. Te vooren plagt men

men onder dien naam een Landſtreek te begrypen van byſter groote uitgeſtrektheid, die thans het *Land der Dadelboomen* of Palmboomen genoemd wordt, tuſſchen de Woeſtyne van Barbarie en de Heerſchappyën van Tripoli, Tunis, Algiers, Fez en Marokko: 't welk, indien men op den Naam agt geeft, zo oneigen niet zou zyn: dewyl *Beled el Gerid*, zo 't ſchynt, in de Arabiſche of Moorſche Taal een Land van Dadelboomen betekent. Doch de hedendaagſche Landbeſchryvers bepaalen het Biledulgerid of *Biledul Jered* tot eene Landſtreek, van omtrent zeſtig Mylen in 't vierkant, leggende in 't Zuidelyk deel van 't Gebied van Tunis.

Dit Landſchap is ten Ooſten bepaald door Gebergten, die het afſcheiden van het Tripolitaanſch Gebied; ten Zuiden heeft het eene Valey, waar mede het grenſt aan 't Land van *Gadamis* of *Ghédemes*; ten Weſten een reeks Bergen van den Atlas, waar mede het in 't Ryk van Algiers loopt. Midden in dit Landſchap legt een ſchakel van Bergen, rondom een groot Meir, 't welk langer is dan breed, genaamd *Elloudeab* of *Faraon*, dat met eenige bewoonde Plaatſen, inzonderheid aan de Noordzyde, is omringd, ſtrekkende zig uit tot eenige Mylen van den Golf van *Gabes*. Of de Springhaanen, die, gelyk te vooren gezegd is, van 't Zuiden Noordwaards komen om Barbarie te verwoeſten, omtrent dit Meir haaren oorſprong hebben, zou men met eenige waarſchynlykheid mogen giſſen.

Voor 't inkomen van deezen Golf, die Noordoostwaards naar 't Eiland Maltha uitziet, of eigentlyk tusschen dit Eiland en *Capoudia*, dat bezuiden El Mehedia gelegen is, vindt men het Eilandje *Lampadosa*, 't welk onder de Zeelieden vermaard is, wegens den eerbied, welke zy hebben voor eene Kapel of Kerk op 't zelve. Men verhaalt, hoe de Kristenen 'er hunne Geschenken brengen in 't eene, de Turken of Mahomethaanen in 't andere gedeelte van de Kerk, en hoe uit een Bygeloof, dat iemand, die hier met ledige Handen kwam of iets wegnam, niet vertrekken zou kunnen, de laatsten, 't gene 'er door de Kristenen gebragt wordt, onverminderd laaten. 't Schynt aangemerkt te worden als een Offerplaats van een gedeelte van den Buit, dien men tegen Regt en Reden een anderen heeft ontroofd, en uit dien hoofde maaken de Ridders van Maltha geen zwaarigheid, om 'er van tyd tot tyd te komen, en de Geschenken, die 'er aan de Heilige Maagd gedaan zyn, weg te haalen ten dienst der Armen en Zieken van hunne Hospitaalen. De Oorlogsvloot van Keizer Karel den V. leedt by dit Eilandje in 't jaar 1552 Schipbreuk. *Linosa*, dat benoorden 't zelve, regt Westwaards twintig Mylen van Maltha legt, heeft niets merkwaardigs.

V. HOOFD.

V. HOOFDSTUK.

Beschryving van 't Gebied *of* Ryk *van* ALGIERS. *Deszelfs Verovering door* Barbarossa *en ongelukkige poogingen van Keizer* Karel *den* V., *daar tegen. De tegenwoordige form van Regeering.* Dey, Divan, Bey's *of Onderkoningen, enz. Staat der Krygsmagt. Toestand der Kristen-Slaaven. Verdrag met de Europeaansche Mogendheden ten opzigt van de* Zeerooveryën. *Het* Traktaat *met de* Nederlanden, *dikwils verbroken, onlangs vernieuwd. Geheele Inhoud van 't zelve. Gelegenheid en gesteldheid van de Stad* Algiers. *Haare Kasteelen en sterkte.* Constantina, Bonna, Bugia, Gigery, Tenez, Tremesen: *benevens de Fransche Handelplaats* la Calle *en 't* Bastion de France *by Kaap* Negro, *als ook de Spaansche Vesting* Oran, *op deeze Kust; enz.*

Gelegenheid en Grootte.

'T GEbied of Ryk van ALGIERS beslaat het overige der Barbarische Kust aan de Middellandsche Zee, bewesten Tunis, tot aan de Grenzen van 't Ryk van Fez, tegenover Kaap Gates, den Oosthoek van Granada in Spanje. Het heeft, langs de Kust, een uitgestrektheid van omtrent tien Graaden Lengte, welke sommigen begrooten op zeshonderd Engelsche Landmylen, dat is tweehonderd gewoone Zeemylen, van twintig in een Graad. De breedte kan niet naauwkeurig bepaald worden, om dat de uitgestrektheid Zuidwaards gantsch onzeker is: want sommigen begrypen 'er den Berg Atlas in,

ALGIERS. anderen ſtellen dien tot deszelfs Zuidelyke Grenzen. Hierom is de Grootte ook niet net te beperken, doch men kan ten minſte zien, dat het veel grooter zy dan 't Gebied van Tunis.

Lugt- en Landsgeſteldheid. De legging is Noordelyker dan die van 't Tripolitaanſch Gebied, en 't Land is doorgaans Bergagtig, 't welk 'er de Lugt gemaatigder maakt; gelyk wy te vooren, in de algemeene Beſchryving van Barbarie, hebben aangemerkt. Egter zyn die Gebergten zo hoog niet, als men zig wel mogt verbeelden: zelfs die aan de Zuidzyde, welke den *Atlas* der Ouden uitmaaken, komen, zo de Heer *Shaw* ons berigt, in geen vergelyking met de Alpen van Switzerland. Men verbeelde zig, om derzelver geſteldheid te begrypen, een menigte Heuvelen, van duizend tot tweeduizend Voeten hoog, zeer vlak opgaande, ten deele begroeid met Boſſchen van Vrugt- en andere Boomen, die als trapswyze boven elkander ſtaan; waar tuſſchen hier en daar een Rotſige ſteilte uitſteekt, hebbende in 't midden of op den top een met Kley bemuurd Dorp van de *Kabyles* of 't Bergvolk, dat daar als in een ongenaakbaar Kaſteel huisveſt.

Bergen.

Rivieren. Van deeze Bergen komen verſcheide Rivieren af, die Noordwaards in de Middellandſche Zee uitſtroomen; ſommigen van aanmerkelyke breedte, doch de meeſten, zo 't ſchynt, onbekwaam om bevaren te worden; ten minſte maaken de Turken geen werk daar van en hebben zelfs geen Bruggen noch Schouwen over eenige derzelven; zo dat men dikwils verſcheide Mylen reizen moet, om eene waadbaare Plaats te zoeken, en als de Ri-

Rivieren, door zwaare Regens, overmaatig zyn gezwollen, dient men zo lang halte te houden, tot dat die weder binnen haare Oevers zyn gekeerd.

ALGIERS.

'tRyk van Algiers is het vrugtbaarste deel van Barbarie: want, hoewel men 'er doorgaans drooge dorre Landstreeken in vindt, zo heeft men 'er ook, hier en daar, goede Gras- en Bouwlanden. Aan de Kust wordt een menigte van Vee geweid, en men teelt overvloedig Ooft in de Valeijen, terwyl de schuinte der Bergen en Heuvelen tot Koornakkers en Wyngaarden wordt gebezigd. De Bosschen en Woestynen leveren Olyven, Vygen, Dadels en Amandelen uit; de dorre Heiden verschaffen Voedzel aan een menigte van Honigbyën; de Zee geeft overvloed van Zout en Visch. In de Wildernissen vindt men, behalven de verscheurende Dieren, van welker Vagt of andere deelen men eenig nut kan trekken, gelyk Leeuwen, Stekelvarkens, Struisvogels en Aapen; veelerley Wild, naamelyk Zwynen, Herten en een menigte van Gevogelte. Het heeft weinig Steden, en die het heeft zyn schraal bevolkt, uitgenomen de Hoofdstad, en eenige andere Plaatsen aan de Kust. Binnenslands zyn 'er eenige weinige, welker Inwooners Handel dryven met de Negers in 't binnenste van Afrika. Behalve de Mooren, Turken en Arabieren, die het drieërley soort van Ingezetenen uitmaaken, vindt men hier ook eenige Verbannenen of Vlugtelingen uit Spanje en veele Kristen Slaaven.

Vrugtbaarheid.

Men plagt dit Ryk weleer in vyf Provintiën te verdeelen, naamelyk in die van *Tre-*

Verdeeling.

me-

ALGIERS. *mesen* of *Telensin*, *Tenez*, *Algiers*, *Bugia* en *Constantina*. De Turken maakten 'er agttien Landschappen van volgens *Gramaye*: doch de Heer *Shaw* berigt ons, dat dit geheele Ryk hedendaags maar in drie Provinciën gesmaldeeld wordt: te weeten die van *Tremesen* bewesten, die van *Titterie* in 't midden of bezuiden, en die van *Constantina* beoosten Algiers. Ik zal deeze Verdeeling volgen, na dat ik eerst de Lotgevallen van dit Ryk, en in 't byzonder die van de Hoofdstad; deszelfs Regeering, Krygsmagt, en betrekking op de Europeaansche Mogendheden, beschreeven hebbe.

Lotgevallen. Ten tyde van Koning *Juba*, die door *Julius Cæsar* overwonnen werdt, was Algiers de Hoofdstad van Mauritanie. Na zyn dood, toen de Romeinen zyn Zoon in de Regeering hersteld hadden, die door zynen Zoon *Ptoloméus* opgevolgd werdt, behieldt de Stad nog haar luister: maar zy raakte dien onder *Caligula*, die Mauritanie weder onmiddelyk aan de Romeinen onderwierp, ongevoelig kwyt, dewyl Constantina de zetel wierdt der Heerschappy. Eenige Eeuwen na 's Heilands Geboorte, werdt dit deel van Afrika door de Vandalen, die Spanje afgeloopen hadden, verwoest; vervolgens door de Arabieren uitgeplunderd; tot dat het onder het bestuur der Afrikaansche Moorsche Vorsten kwam, die 'er Landvoogden hielden, welke zig, eindelyk, het Koninglyk Gezag aanmaatigden. Vier Vorsten hebben te gelyk elk over eene byzondere Provincie van dit Land geheerscht; naamelyk die van *Tremesen*, *Tenez*, *Algiers* en *Bugia*, en Tremesen werdt toen voor de ver-

vermogendste Plaats gehouden. Verscheide Eeuwen na dat de overheersching der Romeinen was geeindigd, maakte zig *Abuférez*, Koning van Tenez, van de Provincie van Bugia meester, en dezelve tot een Koningryk hebbende verheven, dat hy aan zynen Zoon gaf, verpligtte deeze nieuwe Koning, na 't overlyden van zyn Vader, de Stad Algiers, die toen aan 't Ryk van Tremesen onderhoorig was, zig aan hem te onderwerpen, en hem Schatting te betaalen, laatende verder de Algerynen toe, te leeven als eene Republiek.

ALGIERS.

Deeze Vorst zou zig waarschynlyk meester gemaakt hebben van geheel Mauritanie, indien de Kroon van Spanje, na dat de Mooren in dat Ryk waren t'onder gebragt, hun, die hetzelve ter Zee geduurig schade deeden, verder bedwingen willende, in 't voorst der Zestiende Eeuw niet een aanzienlyke Vloot afgezonden had naar de Kust van Barbarie; welke zig van Oran, Bugia, en van Tripoli zelfs, meester maakte. Die van Algiers, ziende dat zy op zig zelf alleen niet magtig zouden zyn om den Aanval af te keeren, riepen een Arabiesch Heer, die in een Vlakte beoosten Algiers zyn Verblyf hieldt, *Selim Eutymi* genaamd, tot hunnen bystand. Onder deezen schepten de Algerynen zo veel moeds, dat Spanje noodig oordeelde hun te bedwingen, doende een Schans opwerpen op een Eilandje of Rots tegenover de Stad, 't welk, met Geschut beplant zynde, hun dermaate belemmerde, dat zy zig genoodzaakt vonden een Wapenschorsing voor tien Jaaren

Inval der Spaanschen in Barbarie.

ALGIERS. ren aan te gaan met den Bevelhebber van de Spaansche Vloot.

De Algerynen verzoeken bystand van *Barbarossa*, die Koning wordt van Algiers.

De Algerynen, hier door in de plunderingen der Koopvaardyschepen, daar zy toen reeds hun werk van maakten, en in het strooпen op de Kust en Eilanden van Spanje en Italie aan de Middellandsche Zee, beteugeld, namen, zo dra Koning Ferdinand overleeden was, in 't jaar 1516, op 't aanraaden van hunnen Vorst Selim 't besluit, den berugten Turkschen Zeeroover, BARBAROSSA, om hulp te verzoeken tegen de Spanjaarden. Deez' kruiste diestyds in de Middellandsche Zee, en zondt ylings een Vloot van agttien Galeijen en dertig kleine Barken naar Algiers; terwyl hy zelf te Lande, met een Leger van Turken en Mooren, derwaards trok. De Algerynen, tyding krygende van zyne aannadering, trokken uit de Stad met hunnen Vorst Selim aan 't hoofd, om hunnen Verlosser te verwelkomen, en, wanneer zy hem te Algiers ingeleid hadden, onder de toejuichingen van het Volk, werdt hy in 't Vorstelyk Paleis gehuisvest; maar hunne Vreugde duurde niet lang: want de Zeeroover smeedde aanstonds een Ontwerp, om zig zelf tot Souverein van dat Land te verheffen, en, gelegenheid gevonden hebbende om Vorst Selim in 't geheim te doen vermoorden, liet hy zig tot Koning uitroepen. Hier op weeken de meeste Inboorlingen uit de Stad; maar, toen de Geweldenaar hun verzekerde van zyne bescherming en het vreedzaam genot hunner voorige Vryheden, keerden zy naar hunne Woonplaats weder, en

en erkenden hem als Souverein. Zy bevonden zig eerlang onder de Heerſchappy van een Barbaarſch Tyran, die, na dat hy de Plaats verſterkt hadt met Veſtingwerken, en zig in de Bezittinge verzekerd zag, hun niet beter dan Slaaven behandelde.

ALGIERS.

Na dat deeze Omwenteling was geſchied, bragt de Zoon van Vorſt Selim, naar Oran gevlugt zynde tot zyne Veiligheid, zo veel te wege by de Kroon van Spanje, dat dezelve in 't jaar 1517 een ſterke Vloot deedt uitruſten, die een Krygsmagt van tienduizend Soldaaten aan boord hadt. Het oogmerk was, hem by te ſtaan tot herovering van Algiers en hem op den Throon te zetten; in welk Geval hy den Koning van Spanje voor zynen Souverein erkennen zoude: maar, toen de Vloot de Stad was genaderd, werdt dezelve verſtrooid of vernield door een geweldigen Stormwind, en het meeſte Volk verdronk of verviel in handen van de Turken. Barbaroſſa, door deezen uitſlag aangemoedigd, hieldt aan met de Mooren, zo in de Stad als ten platten Lande, op de beeſtagtigſte wyze te behandelen, 't welk de overige Moorſche Vorſten deedt ſamenſpannen tegen den Geweldenaar; zo dat zy den Koning van Tenez tot hunnen Generaal verkoozen, en, behalve tienduizend Man te Paarde, een taamelyk Leger Voetvolk by een verzameld hebbende, te Velde trokken, om Algiers te belegeren. Barbaroſſa, hier van verwittigd, trok uit met niet meer dan duizend Turkſche Muskettiers en vyfhonderd Mooren, daar hy op betrouwen kon, en de kans was hem zo gunſtig, dat hy de tal-

Hy handhaaft zig in de Heerſchappy.

ry-

ALGIERS ryke Krygsmagt zyner Vyanden versloeg, die, geen Buskruid noch Geschut gebruikende, in 't kort door zyne Muskettiers in wanorde werden gebragt; voornaamelyk hunne Ruitery, waar op zy meest betrouwden.

Hy bemagtigt ook de Ryken van Tenez en Tremesen.

De Overwinnaar trok vervolgens binnen *Tenez*, welks Koning naar 't Gebergte was gevlooden, en deedt zig door de Inwooners tot Koning uitroepen. Omtrent dien zelfden tyd viel 'er een Opstand voor in 't Ryk van *Tremesen*, 't welk nog Westelyker legt, en de Muitelingen, de wonderbaare vorderingen verneemende van Barbarossa, noodigden hem, om hun te verlossen van de verdrukking, welke zy voorgaven geleeden te hebben van hunnen Wettigen Souverein. Deeze boodschap was ten uiterste aangenaam voor den Heerschzugtigen Turk, die eene versterking van Volk en zyn Geschut van Algiers ontvangen hebbende, aanstonds naar Tremesen trok en den Koning in de Vlakte van Aghad Slag leverde. Hier hadt hy wederom zyn Schietgeweer ten voordeel, daar de Mooren niet vogten dan met hunne oude Wapenen, Lansen of Werpspiesen, Pyl en Boog, en Zwaarden. De Koning van Tremesen kreeg de Nederlaag, en stierf wel in den stryd niet, doch werdt vermoord door zyne afvallige Onderdaanen, die zyn Hoofd bragten aan den Overwinnaar, wien men ylings, ook hier, tot Koning uitriep.

Maakt een Verbond met den Koning van Fez.

Barbarossa zag zig dus, binnen een Jaar tyds, met een hand vol Volks, meester geworden van drie Koningryken: maar dewyl Tremesen in de nabuurschap van Oran lag, was hy met reden bedugt, dat de Spaanschen

hem

hem niet lang met ruſt zouden laaten in 't bezit van zyne veroverde Landen. Hy tradt derhalve in Verbond met *Muley Hamed*, Koning van Fez, den magtigſten diestyds der Afrikaanſche Vorſten, zynde niet minder een Vyand van Spanje dan hy zelf, en, dus onderſteund zynde, twyfelde hy niet, of hy zou in ſtaat zyn, om de uitgeſtrekte Landſtreeken, die door hem bemagtigd waren, te verdedigen tegen al de Magt der Kriſtenen.

ALGIERS.

De Spaanſchen behaalen op hem de Overwinning.

Egter was hy in zyne verwagtinge bedroogen: want Keizer Karel de V., omtrent dien tyd gekomen op den Throon van Spanje, verzogt zynde door den Prins van Tremeſen, om hem te helpen tot terugkryging van zyns Vaders Koningryk, zondt tienduizend Man uit Spanje over, onder 't bevel van den Gouverneur van Oran, die aanſtonds te Velde trokken, en, met een groot getal Mooren en Arabieren verſterkt zynde, op Tremeſen aanrukten. Barbaroſſa ontboodt wel aanſtonds zynen Bondgenoot, den Koning van Fez, en trok in perſoon aan 't hoofd van vyftienhonderd Turkſche Muskettiers en vyfduizend Moorſche Ruiters op, om de beweegingen van den Gouverneur van Oran waar te neemen, tot dat de Koning van Fez zig by hem gevoegd zou hebben: maar hy werdt door de Spaanſchen ingeſlooten en terwyl hy by nagt 'er tragtte door heen te breeken, werdt hy met al zyn Turkſch Voetvolk in ſtukken gehouwen. De Gouverneur van Oran vervolgde zynen Marſch naar Tremeſen, en herſtelde, dewyl de Inwooners voor hem de Poorten openden, den jongen Prins op zyns Vaders Throon. De Koning van

ALGIERS. Fez kwam, eenige Dagen na den Slag, in de nabuurſchap der Stad, met een Leger van twintigduizend Man; maar, de voordeelen zyner Vyanden verneemende, keerde hy ſchielyk naar zyn Land terug.

De Algerynen roepen *Haradyn Barbaroſſa* tot Koning uit.

Toen zouden de Spaanſchen, indien zy hunnen Marſch hadden voortgezet, waarſchynlyk ook Tenez en Algiers hebben kunnen veroveren, en de Turken verdryven van de Barbaarſche Kuſt: maar de Gouverneur van Oran, miſſchien geen order daar toe hebbende, hieldt zig te vrede met het gene door hem was uitgevoerd, en zondt de Krygsmagt terug naar Spanje. De Algerynen, hier door de handen ruim krygende, riepen *Haradyn*, den Broeder van Barbaroſſa, tot hunnen Koning uit, die ongeſtoord regeerde tot in den jaare 1519, wanneer hy hoorde van een algemeene Samenſpanning der Mooren en Arabieren, om zig te bevryden van het juk der Turken en hunne oude Vryheden weder te bekomen. Weetende, dat hy te zwak ware om derzelver vereenigde Magt tegenſtand te bieden, voornaamelyk indien zy zig voegden by de Spaanſchen, die hy vreesde dat deeze Samenſpanning berokkend hadden; zo vaardigde hy een Bode af aan den Grooten Heer, wien hy vertoonde, dat geheel Afrika eerlang onder de Heerſchappy van Spanje vallen zoude, indien de Turken van Algiers verdreeven werden, en verzogt om een aanzienlyke verſterking van Krygsvolk, beloovende zyn Koningryk aan de Porte af te ſtaan, en in 't vervolg zig te zullen gedraagen als *Baſſa* of Stedehouder van den Grooten Heer.

De

De aanbieding van Haradyn geviel den 'Turkſchen Keizer, die hem tweeduizend Janitzaaren ter hulpe zondt, en in 't openbaar deedt aankondigen, dat alle Turken, die te Algiers hun verblyf neemen wilden, aldaar de zelfde Voorregten genieten zouden, als de Janitzaaren te Konſtantinopolen. Hier op begaven zig alle Luiden, die in verval waren geraakt, of wegens Misdaaden uit Turkye moeſten wyken, in den dienſt van Haradyn Barbaroſſa, die door deeze verſterkingen zig in ſtaat bevondt om alle de Aanſlagen der Inwooneren te vernietigen en zig volſtrekt meeſter te maaken van dat gedeelte van Barbarie. Hy vermeeſterde ook het Eilandje, daar de Spaanſchen zig in bezitting van geſteld hadden, aan den Mond der Baay van Algiers, en voegde 't zelve, door middel van een Dyk of Zeehoofd, aan 't Vaſte Land, bouwende 'er een Kaſteel op, vergrootende tevens zyne Vloot van Roofſchepen, die dus een veilige Wyk- en Schuilplaats hadden in deeze Baay. Dit maakte hem meeſter van de Middellandſche Zee, op welke hy niet alleen alle Koopvaardyſchepen wegnam, maar zelfs dikwils Invallen deedt op de Kuſten van Spanje en Italie, voerende een menigte Kriſtenen in Slaverny.

ALGIERS. Hy wordt *Baſſa* of Stedehouder van de Porte.

Karel de V., diestyds Keizer van 't Roomſche Ryk en Koning van Spanje, kon zulk eene moedwilligheid niet gedoogen, zonder daar tegen kragtdaadige Maatregelen te neemen; te minder daar hy door den Paus tot vernieling van de Vyanden der Kriſtenheid werdt aangeſpoord. Hy verzamelde derhalve een Oorlogs-Vloot by een, van eenige

Keizer Karel de V. doet een ongelukkigen Togt tegen Algiers.

ALGIERS. honderd Kielen, de Transportſchepen en Galeijen daar in begrypende, waar op hy in den jaare 1541 een Leger van over de twintigduizend Man inſcheepte, en waar mede hy, uit Spanje afgezeild, in de Maand Oktober voor de Baay van Algiers aankwam. De meeſte Hovelingen verzelden den Keizer op deezen Togt en veele Dames waren mede van de Reize, in oogmerk, om zig op de Barbariſche Kuſt neer te ſlaan, wanneer de Stad veroverd zoude zyn. Twee derden van het Volk werdt op eenigen afſtand van Algiers ontſcheept, en de Keizer deedt op eenen Heuvel, van welken hy de Stad beſchieten kon, een Schans opwerpen, die tevens tot dekking ſtrekte van de Legerplaats. In de Stad bevondt zig maar weinig Krygsvolk, dewyl de Turken uitgetoogen waren om Schatting op te haalen van de Arabieren, en dit bragt den Baſſa in groote verlegenheid, wanneer de Stad door den Keizer werdt opgeëiſcht: niettemin hieldt hy het draalende en de Keizer haaſtte zig niet om de Stad, die hy gaarn door Overgaaf bemagtigen wilde, te beſtormen: tot dat in 't laatſt van Oktober een ſchrikkelyke Storm uit het Noorden ontſtondt, met eene Aardbeeving gepaard en zulk een zwaare Regen, dat de Legerplaats onder Water liep. Een groot gedeelte van de Vloot was geſtrand en vergaan; in 't byzonder hadt dit lot de Proviandſchepen getroffen: weshalve de Keizer beſloot, zyn Leger ten ſpoedigſte weder in de nog overig zynde Schepen te doen gaan, laatende al zyn Geſchut in de loop. By 't inſcheepen vielen de Turken uit de Stad op

op de Kriſtenen aan, en vernielden daar van een groot gedeelte: zo dat wel een derde van het Leger verlooren was. Dus verviel een Onderneeming, dié, indien zy vroeger in 't Jaar was uitgevoerd geweeſt, waarſchynlyk de Turken voor altoos van de Barbariſche Kuſt verneſteld, en dit gedeelte van Afrika t'eenemaal gebragt zou hebben onder de Heerſchappy der Spaanſche Kroon, die Tunis toen in haar geweld hadt, welke Stad door zyne Keizerlykê Majeſteit, op zyn voorgaanden Togt naar Afrika, zes Jaaren te vooren, was veroverd.

ALGIERS.

Niet lang voor deeze merkwaardige Onderneeming van Keizer Karel den V., hadt de Groote Heer Haradyn Barbaroſſa bevorderd tot de hooge Waardigheid van KAPITEIN BASSA en Opperbevelhebber van alle onderhoorige Landen van Algiers: maar hy ſtelde tevens den Geſnedenen, *Haſſan Aga*, aan tot Baſſa van de Stad, waarſchynlyk om tot een teugel te dienen voor Haradyn, dat die zig niet weder tot Koning opwierpe. Na 't overlyden van deezen Barbaroſſa heeft de Porte het Gebied van Algiers, op gelyke manier als de andere Provintiën van het Turkſche Ryk, door haare Baſſa's laaten beſtuuren, tot aan het begin van de voorgaande Eeuw. Toen vertoonde de Krygsmagt van Algiers, zo men wil, aan den Grooten Heer, dat zyne Baſſa's de Wedden van de Soldaaten aan hunne Hofhouding verſpilden en zulk eene dwinglandy oefenden over 't Land, dat de Regeering der Turken ten uiterſte haatelyk geworden was, waar door 't geſchapen ſtondt, dat de Mooren zig eerlang met de

Oorſprong van de tegenwoordige Regeeringsform.

ALGIERS. Spaanſchen zouden ſamenvoegen, om de Turken te verdryven van de Kuſt van Afrika. De Krygsmagt verzogt derhalve, een haarer Officieren te mogen aanſtellen onder den tytel van DEY, om Gouverneur te zyn; beloovende alsdan genoegzaame Inkomſten te zullen vinden tot Onderhoud der Bezetting, 't geen de Porte veel Gelds beſpaaren zoude, en niettemin altoos den Grooten Heer te zullen erkennen voor Souverein. In dit Voorſtel heeft het Turkſche Hof, naar 't ſchynt, beruſt. De Krygsmagt verkoos een Dey, en onder de Regeering van zulk een Hoofd, dat zy zig zelf verkiezen, is de Stad en derzelver Gebied tot heden toe gebleeven: maar in geen deel der Wereld, ons bekend, zyn de voorbeelden zo menigvuldig geweeſt van 't afzetten en vermoorden der Vorſten of Opperhoofden door het Volk; 't welk niet te verwonderen is, daar de Janitzaaren, te Konſtantinopolen zelfs, zo veel ſpels aanregten en den Throon van den Grooten Heer dikwils doen beeven. De Dey's regeeren met onbepaald Gezag ettelyke Jaaren, Maanden, Weeken; ja ſomtyds raakt, binnen weinige Uuren, hunne Heerſchappy en Leven tevens, ten einde. Ook zyn de Algerynen tegenwoordig in geenerley ander opzigt aan den Grooten Heer onderworpen, dan dat zy hem voor 't Opperhoofd van hun Geloof en voor Schutsheer erkennen. Somtyds, 't is waar, zendt de Porte haare Gezanten, *Capighi-Bachi's* genaamd, aan deeze Regeering, die hun met eenige Agting ontvangt, en Geſchenken doet, om zig van de beſcherming van den Grooten Heer te verzekeren; doch

op

op deszelfs Bevelen wordt geen meer 'agt geslagen, dan het belang van den Staat, volgens 't oordeel van den Divan, vordert. ALGIERS.

De geheele Krygsmagt van Algiers, in Turken en *Cologlio's* (dat Kinderen zyn van Turken uit Arabische of Moorsche Vrouwen) wordt tegenwoordig gerekend op omtrent zesduizend vyfhonderd Man; waar van men tweeduizend onderstelt oud te zyn en vry van Togt en Wagt: zo dat 'er maar vier en een half duizend overblyven om Dienst te doen. Van deeze wordt geduurig duizend Man gebruikt tot de Jaarlykse vervulling der Bezettingen, terwyl de overigen of dienen tot de uitrusting der Roofschepen of om de drie vliegende Legertjes te formeeren, welken zy alle Zomers ten platten Lande uitzenden, om de Schattingen op te haalen en de Arabieren in onderwerping te houden. By de Turksche Troepen mag men voegen ongevaar tweeduizend *Zwowah* of Moorsche Ruiters en Soldaaten, die altoos in Gagie worden gehouden en als een gedeelte van de Krygsmagt aangemerkt, doch, dewyl zy altemaal natuurlyke Vyanden van de Turken zyn, stelt de Divan 'er weinig betrouwen op, in geval van Oorlog of inwendige Onlusten. Staat van de Krygsmagt.

't Is byna onbegrypelyk, hoe een zo klein Lighaam van Turken, bestaande uit het Schuim van Volk, zo wel uit Turkye, als uit de Levant, en voor een groot gedeelte *Renegaaten*, dat is Kristenen, die hun Geloof verzaakt hebben: in staat zy om dit groote Gebied, en al was 't maar de Stad en het naastgelegene Land, dat weleer het Koningryk van Algiers uitmaakte, in Slaafsche on-

ALGIERS. derwerping te houden. Maar, men moet aanmerken, dat zy den ouden Staatregel: *Maak Verdeeldheid dan zult Gy uw Gezag kunnen handhaaven;* ftiptelyk in agt neemen. De Onderkoningen, naamelyk, of Stedehouders der Provinciën, houden een zeer waakzaam Oog op de beweegingen der Arabieren, die onder hun Gebied zyn, en tragten dezelven tegen elkander in 't harnas te jaagen. Daar zyn veele Stammen van Arabieren en Afrikaanen in dit Land, zo fterk van Volk, dat zy, indien hunne Nabuuren zig ftil en volftrekt onzydig hielden, of met hun famenfpanden, de geheele Turkfche Krygsmagt van Algiers aan de gang zouden kunnen houden, niettegenftaande één Turk zig wel in ftaat agt om twintig Arabieren fpits te bieden. Maar deeze Stammen hebben geduurig eenige jaloezy, wraakzugt of misnoegen op elkander; waar van de Bey's zig liftiglyk bedienen, om hun alle middelen van Opftand te beneemen: en dus handhaaft zulk een klein Lighaam van Turken zyn Gezag over die talryke Natiën, Inboorlingen des Lands. Voeg hier by de voorzigtigheid, die men te Algiers gebruikt, om geen Ampt van eenig Belang in de Regeering te vertrouwen aan Kinderen van Arabifche of Moorfche Vrouwen; hoewel dezelven, van Turken geteeld zynde, in de Krygsmagt worden toegelaten.

Trotsheid der Turken. Ieder byzonder Soldaat van dit Lighaam, hoe verागtelyk ook in de Oogen der regte Turken, fchynt zig den tytel toe te eigenen van *Effendi* of Heer. Deeze Heerfchappen, inderdaad, vorderen van de Inboorlingen zulk

zulk een Ontzag, als of zy Prinsen waren: uit hun worden de Dey's of Koningen, de Aga's, en de Bey's of Onderkoningen verkooren. De Gouverneurs der Steden, en alle Staats-Amptenaars, ja de geheele Krygsmagt, zyn uitgezonderd van alle Schattingen en Regten, hoedanig ook, en worden zelden wegens eenige Misdaaden gestraft, dan uit hoofde van aanslagen tegen de Regeering. Men kan ook geen Regt tegen hun bekomen; wanneer de Partyën zyn Mooren, Arabieren, Kristenen of Jooden, die allerley soort van Ongelyk en Schandaal geduldig moeten uitstaan van de Soldaaten. Zy wyken van de Straat, wanneer zy een Janitzaar zien aankomen, of houden zig tegen den Muur aan in 't allereerbiedigste postuur, tot dat deeze hooge en magtige Roovers hun gepasseerd zyn.

ALGIERS.

Zodanige Janitzaaren, die ongetrouwd zyn, hebben de grootste Voorregten: zy huisvesten in groote Logementen, die hun door de Regeering worden bezorgd: zy hebben Slaaven, die hun oppassen en dienen: men geeft hun dagelyks, boven en behalve hunne Gagie, veel Brood, en het staat hun vry, allerley Voorraad een derde onder den Marktprys te koopen. Getrouwde Mannen, in tegendeel, moeten zig zelf een Wooning bezorgen en het geheele Onderhoud van hun Gezin goedmaaken uit hnnne Gagie. De voornaamste reden, hier van, schynt te zyn, dat men de genen die getrouwd zyn, niet ten onregte, onderstelt meer belang te hebben tot de Inboorlingen, met welken zy zig vermaagschappen; want Turksche Vrouwen zyn

ALGIERS. 'er te Algiers niet: en de Kinderen, uit zodanige Huwelyken, kunnen, gelyk wy reeds gezien hebben, wel in de Krygsmagt komen, onder den naam van *Cologlio's*, maar tot geene Amten bevorderd worden: 't welk meeſt alle Janitzaaren weerhoudt van te trouwen. Hier toe doet hunne trotsheid ook niet weinig; alzo het ſchande voor een Turk geagt wordt, zig tot dien trap te vernederen, van zig door Huwelyk te verbinden met Vrouwsperſoonen uit eene Natie, die zy als hunne Slaaven aanmerken: weshalve zy dezelven liever als Slaavinnen of Byzitten houden.

Verkiezing van den DEY.

De Dey moet, volgens de tegenwoordige Regeeringsform, door en uit het Lighaam der Turkſche Krygsmagt, die de Souvereiniteit van Algiers uitmaakt, verkooren worden, en dit met algemeene Stemmen. Wanneer derhalve die Waardigheid is open gevallen, zo vergadert dit geheele Lighaam op het Plein, en de Aga of Algemeene Bevelhebber vraagt hun, wien zy tot Dey begeeren. Hier op roept ieder een Perſoon uit, wien hy meeſt is toegedaan, en hoe meer 'er ten opzigt van zulk eenen overeenſtemmen, hoe ſterker deszelfs Party wordt, zo dat dezelve dikwils met Woorden niet alleen, maar met Daadelykheden, de andere doet zwygen: in welk Geval veelen gekweſt of om 't leven raaken. Men heeft gezien, dat 'er een ſterke Giſting ontſtondt, om by 't leven van den Dey een anderen op den Throon te zetten, 't welk denzelven niet alleen, maar alle deszelfs Gunſtelingen en Amptenaaren, die zig tegen den Indringer hadden aangekant, het leven koſtte.

ALGIERS.

Haly Dey, die den Throon beklom na 't vermoorden van *Ibrabim*, de Gekke bygenaamd, in den jaare 1710; deedt, in de eerfte Maand van zyne Regeering, niet minder dan zeventienhonderd Perfoonen, welken hy dagt hem niet genegen te zyn, om hals brengen. Als de Dey dus om 't leven is geraakt, worden deszelfs Vrouwen van alles wat zy hebben beroofd, en gebragt tot haaren voorgaanden ftaat: zyn Kinderen vergunt men niets meer dan de Gagie van een gemeen Soldaat, en zy zyn van alle Eer-Ampten uitgeflooten: maar, zo hy zyn natuurlyke dood fterft, 't welk zelden gebeurt, dan mogen zyne Vrouwen de Nalaatenfchap behouden. Haly Dey hadt het geluk van agt Jaaren te regeeren, en eindelyk op zyn Bed te fterven. Hy was, egter, zo dra niet opgegeven door de Geneesheeren, of een fterke Party verkoos in 't geheim een Opvolger, zelfs nog voor zyn dood, en riep op 't oogenblik, toen Haly den Geeft gaf, *Mahometh*, die te vooren Opper-Thefaurier geweeft was, tot Dey uit, wien aanftonds het Koninglyk Gewaad werdt aangetoogen: daar op kuften alle Staats-Amptenaaren en Soldaaten hem de hand, wenfchende hem geluk met zyne Verheffinge: dewyl zy wiften, dat het hun hoofd gekoft zou hebben zig daar tegen aan te kanten: fchoon het gebeurd is, dat een Dey naauwlyks op den Throon geplaatft was, of hy werdt door de Tegenparty van 't leven beroofd. Deeze Dey onderging dit noodlot ook, na zes Jaaren regeerens, in 't jaar 1724. Nog niet zeer veel Jaaren geleeden, werden 'er, zo 't fchynt, in een Etmaal tyds zes Dey's ver-

ALGIERS. vermoord, waar van de Tomben nog in 't ronde by elkander ſtaan, buiten eene der Poorten van Algiers.

Gevaar van den Dey.

Wanneer de Dey gelukkig is in zyne Onderneemingen, de Militie behoorlyk betaalt en niet tragt derzelver Voorregten te beſnoeijen; zo wordt geen Vorſt met grooter vaardigheid door zyn Krygsvolk gehoorzaamd, die geen gevaar in zyne dienſt ontzien: maar, zo de Zaaken ſlegts een weinig buiten order gaan of het Volk eenig gebrek lydt, dat hun aan 't morren helpt; dan legt men de Schuld daar van aanſtonds op den Dey, en 't is veel, wanneer hy aan de eerſte Woede niet opgeofferd wordt.

Men zag daar van, nu onlangs, een klaar Voorbeeld. De Algerynen hadden, in eenige Jaaren, zeer weinig Pryzen gemaakt: in tegendeel waren verſcheide van hunne Roofſchepen door Spanje en Portugal vernield: waar by kwam, dat de Dey raadzaam vondt, in den jaare 1754, een genomen Franſch Schip, op de Aanſchryving van den Grooten Heer, vry te geeven. Ook hadt de Dey 's Jaars te vooren betuigd, dat het hem ondoenlyk was, met zo veel Natiën te gelyk Vrede te hebben, dewyl alle zodanige Traktaaten tot nadeel ſtrekten van 't Gemeenebeſt, om dat men dus het voordeel der Rooveryën miſſen moeſt. Het Volk bezefte zulks dermaate, dat het in 't laatſt van 't gemelde Jaar een Samenſpanning maakte, en den Dey, wiens Vreedzaamheid veelen reeds lang verdrooten hadt, op 't onverwagtſte van kant hielp. Een der Soldaaten, die gekomen waren om betaaling te ontvangen, trok

trok zyn Zabel en gaf den Dey een zwaare houw in den Hals, waar op een ander denzelven met een Pistool dood schoot, en de Thesaurier werdt insgelyks nedergezabeld. Een der Samenspannelingen ging toen zitten op den Bank van den Dey; doch een Deurwaarder schoot hem door 't hoofd. Na eenige tegenstribbelingen der Oproerigen werdt *Aly Effendi*, Generaal der Moorsche Kavallery, met algemeene Stemmen tot Dey verkooren; maar deeze vondt zig door een Opschudding, in 't voorste des Jaars 1755, genoodzaakt, de Vrede met den Keizer van 't Roomsche Ryk en de Staaten der Vereenigde Nederlanden te verbreeken; gelyk wy in 't vervolg zien zullen. Het duurde maar eenige Weeken, of hy werdt door een nieuwe Opschudding in Lyfsgevaar gebragt, 't welk hy egter, door de Hoofden der Samenzweering te doen vatten, gelukkig te boven kwam.

ALGIERS.

Om zig eenig denkbeeld te maaken van het geringe Gezag, dat de Porte tegenwoordig over de Algerynen heeft, zal ik hier de Aanschryving opgeeven, welke van zyne Hoogheid in den jaare 1719, ten behoeve van de Nederlanders, aan die Regeering gedaan werdt.

Agting voor de Ottomannische Porte.

Aan den Dey en Bassa van Algiers, MAHOMETH *Bassa*, *een Vorst verkoozen om de Waardigheid te bekleeden, waar van hy de Bezitting heeft, die behouden blyve door de hulpe des Allerhoogsten: aan de geleerde* Mufti, *en gy Cadi's en Regters, vervuld met welspreekendheid en billykheid: insgelyks aan alle anderen onder Ulieden, die met Kennisse zyn voorzien*

en

ALGIERS. *en alle Opperſten van Uwe Krygsmagt, vegtende voor het Geloove: als ook aan alle onze getrouwe Onderdaanen te Algiers, allen Welſtand.*

„ Wy geeven Ulieden, door den Inhoud van
„ dit *Edele en Hooge Bevel*, te verſtaan, dat
„ de Hollandſche Ambaſſadeur, die thans
„ zig bevindt by Onze Hooge Porte, Ons
„ vertoond hebbende, hoe Gyl. Oorlog ver-
„ klaard hebt tegen Holland zonder eenige
„ oorzaak, en dat die Oorlog onregtvaar-
„ dig zy, ſtrydende tegen de Artikelen der
„ Traktaaten aan de Hollanders vergund
„ door Onze Porte, waar mede zy in Vre-
„ de zyn. Welk alles met oplettendheid
„ overwoogen hebbende, zyn Wy verſten-
„ digd geworden, dat de onbillyke Oorlog,
„ welken Gyl. tegen de Hollanders verklaard
„ hebt, ſtrydig zy met die Artikelen, wel-
„ ken de gezegde Hollandſche Ambaſſadeur
„ vertoond heeft, waar by uitdrukkelyk is
„ bedongen: *dat terwyl zy met Onze Hooge*
„ *Porte in Vrede zyn, hunne Perſoonen noch*
„ *Goederen geen Ongelyk zal worden aangedaan*
„ *door* ONZE ONDERDAANEN *van Algiers,*
„ *Tunis en Tripoli.* Niettemin hebt Gylieden
„ de Traktaaten overtreeden, neemende hun
„ af de Waarde van vyftigduizend *Dollars*,
„ en hunne Konſul is genoodzaakt geworden
„ de wyk te neemen in Frankryk.

„ 't Is uit aanmerking van deeze eerbie-
„ dige Vertoogen, die door den Holland-
„ ſchen Ambaſſadeur gedaan zyn aan den
„ Drempel van Onze Hooge Porte, dat Wy
„ aan Ulieden ons Bevel en Wille omtrent
„ deeze Zaak hebben afgevaardigd, en de-

„ wyl

„ wyl de uitwerking niet beantwoord heeft, ALGIERS.
„ 't gene Wy van GETROUWE GEHOORZAAME
„ ONDERDAANEN hadden moeten verwagten,
„ zenden wy dit tegenwoordige Bevel, *naar*
„ *'t welke Gylieden U hebt te gedraagen:* welk
„ U zal overgeleverd worden door HASSAN
„ AGA, een van onze *Capigi Baſſa's.* Onze
„ Wille is, dat Gylieden naar Konſtantino-
„ polen zendet twee Amptenaaren, die, ge-
„ laſt zynde om een Vrede met de gezegde
„ Hollanders te bewerken, zullen vertoo-
„ nen, welke Verpligtingen Gylieden van
„ hun eiſcht. Het is Ulieden bekend, dat
„ zulke Onderdaanen, die den Keizer onge-
„ hoorzaam zyn, zig ſchuldig maaken en
„ dikwils de Straffe van den Allerhoogſten
„ op den hals haalen: gelyk in de Alkoran
„ ſtaat uitgedrukt. 't Is derhalven beter,
„ dat Gylieden U lof en toejuiching waar-
„ dig maakt, dan haat en verwyt. Om die
„ reden behoort Gylieden ter uitvoering te
„ brengen, 't gene U wordt belaſt by dit te-
„ genwoordig Bevel: boven 't welke het
„ Edele Zegel is geplaatſt, dat Ulieden daar
„ voor Agting moet doen hebben".

Terwyl dit Bevel in den Divan gelezen werdt, hieldt de geheele Vergadering een allereerbiedigſt Stilzwygen, en, toen het was geeindigd, riep de Baſſa-Chiaoux uit, *fatha, fatha:* willende daar mede te kennen geeven, met welk een Ontzag en Onderwerping 't Bevel van de Porte moeſt aangenomen worden. 't Is blykbaar, dat de Algerynen inderdaad een grooten Eerbied hebben voor den Grooten Heer, als het Hoofd van hun Geloove; maar nog grooter voor hun

ALGIERS. hun eigen Belang: zo dat de bedreigingen van de Porte, wanneer Dezelve hun den Oorlog met andere Natien, ſtrekkende tot Zeeroovery, die de grondſlag is van hun Welvaaren, wil beletten, van weinig uitwerking zyn. Immers het duurde, niettegenſtaande dit Bevel, nog omtrent zeven Jaaren, eer de Nederlanders tot eene vaſte Vrede konden komen met dit Volk. Naderhand ſchynt het Gezag van de Porte aldaar nog verminderd te zyn: want in de Aanſchryving, die nu omtrent agt Jaaren geleeden op de klagten van den Franſchen Ambaſſadeur geſchiedde, grondt het Turkſche Hof zyne bedreiging voornaamelyk daar op, dat het hun zyne beſcherming onttrekken zoude, by aldien zy door den Allerkriſtelykſten Koning werden aangetaſt. Egter zyn, ter oorzaake der komſte van den nieuwen Sultan tot den Throon, in 't jaar 1755, zeer aanzienlyke Geſchenken van Geſchut, Kogels, Bomben, Buskruid, Maſten en andere Scheepsbehoeften, aan de Algerynen toegezonden. Maar, by gelegenheid van 't bevel van den Grooten Heer, nu onlangs, in den jaare 1760, aan hun gedaan, om de Laading en 't Volk van een genomen Schip van Raguſa in Vryheid te ſtellen, werdt hun gedreigd, dat hun anders alle gemeenſchap met de Turken afgeſneeden, en zo wel de Werving van Volk als de inkoop van Mond- en Krygsbehoeften ongeoorlofd zoude zyn in de heerſchappyën van het geheele Turkſche Ryk.

De Dey is tevens Baſſa van de Porte. De Groote Heer hadt, voor eenige Jaaren, nog een Baſſa, die als zyne Stedehouder te Algiers zyn Verblyf hieldt, gelyk 'er

nog

nog heden zyn te Tripoli en Tunis: maar, bevindende dat die Baſſa 'er in 't geheel niet aangenaam was en gehouden werdt buiten alle beſtuur van Zaaken; doch inzonderheid uit hoofde van het Voorſtel in 't laatſt der voorgaande Eeuw gedaan; heeft zyne Hoogheid den Dey zelf met den tytel van Baſſa vereerd, op dat de Porte nog eenigen ſchyn van Gezag over de Algerynen behouden mogte. Dus zien wy, in de voorgaande Aanſchryving, dat de Dey ook tevens Baſſa genoemd wordt.

ALGIERS.

De Regeering van Algiers is, inderdaad, hedendaags eene volſtrekte Alleenheerſching, ſchoon zy eenigermaate zweemt naar een gemengde Heerſchappy. De Dey, naamelyk, of Souverein, vraagt ſomwylen den DIVAN, beſtaande uit de Opperhoofden van het Krygsvolk en zyne Staats-Amptenaaren, Advies in zaaken van groot belang: maar dit ſchynt alleen te zyn, om zig te beſchutten voor het ongenoegen van 't Gemeen: want hy gaat op zyn eigen Gezag te werk, wanneer het hem behaagt. De Waardigheid van Dey, egter, is niet Erfelyk, en wy hebben gezien, hoe dikwils hy door de Krygmagt met geweld ontthroond worde. In deeze Eeuw zyn 'er reeds verſcheidene om 't leven gebragt. Wanneer iemand tot Dey verkooren wordt, geſchiedt dit door het Krygsvolk, in den Divan vergaderd, alleen, en, 't zy de Perſoon willig zy om deeze Waardigheid aan te neemen, of niet, hem wordt aanſtonds de *Caſtan*, of Tabberd van Staat, aangetoogen. Dan haalt men den Kadi, die verklaart, dat God deezen verwaardigd heeft, om de Regee-

De DIVAN.

ALGIERS. ring van dit Ryk op zig te neemen, en dat hy zyne Onderdaanen moet handhaaven in hunne Vryheden en Eigendommen, en hun behoorlyk Regt laaten wedervaaren, vermaanende hem, om zyne uiterste zorg aan te wenden, ten voordeele van zyn Land.

BEY's of Onderkoningen. Naast aan den Dey zou men mogen stellen in Rang te volgen de BEY's of Onderkoningen en Stedehouders van den Dey ten Platten Lande; doch deeze hebben eigentlyk te Algiers geen Gezag, hoewel zy 'er met veel Staatie ontvangen worden, als zy 'er komen, dat zelden gebeurt. In hun Gebied regeeren zy met een volstrekte Oppermagt, en ontvangen aldaar alle de Inkomsten van den Staat, waar van zy eens in 't Jaar verpligt zyn Rekenschap te doen, en het overschietende Geld in de Algemeene Schatkist te leveren. Gemeenlyk zenden zy een hunner Amptenaaren met dit Geld af; dewyl zy bevreesd zyn, indien zy 'er kwamen, hunne Knevelaryën met hunnen Hals te zullen moeten boeten. Drie zulke Bey's vindt men in 't geheele Ryk, een van 't Oosten, een van 't Westen, en een van 't Zuiden, waar van de eerste zynen Zetel te Constantina heeft.

AGA van de Krygsmagt. Onder de Staats Amptenaaren, die in de Stad hun Verblyf houden, en tot den Divan behooren, heeft de AGA of Generaal van de Krygsmagt wel het grootste Aanzien na den Dey. 't Is de oudste Officier, die dit Ampt bekleedt, en wien daar voor van de Regeering een Woonplaats, Tafel en Bedienden, benevens een aanzienlyke Wedde, bezorgd wordt, welke hy na 't afloopen van zyne Bediening, die maar twee Maanden duurt, voor

zyn

zyn Leven behoudt, zynde verder vry van eenige Krygsdienst te verrigten. Terwyl hy Aga is, worden hem de Sleutels der Poorten alle Avonden gebragt: hy geeft de Orders uit tot het houden van de Wagt en zyn Paleis is de eenigste plaats, daar de Turken, volgens de Orders van den Dey, 't zy met Stokslagen of met de Dood gestraft worden. Naderhand worden deeze Amptenaaren *Mezoul-Aga's* genoemd.

ALGIERS.

De oudste Officier, die Aga worden moet, voert den tytel van *Chiaya* of *Bachi-boluk Bachi*, en is het Hoofd eener Vergadering van de vierentwintig oudste Bevelhebbers van het Voetvolk, die regt tegenover het Koninglyk Paleis gehouden wordt. Dit zyn de Raadsheeren van den Divan, genaamd *Aya-Bachi's*, die den Dey als hy uitgaat moeten vergezellen, en de Bevelen van den Dey door 't geheele Gebied van Algiers aankondigen. By 't onderzoek der Koopvaardyschepen, ten tyde van hun vertrek, is zulk een Aya-Bachi tegenwoordig. De Afgezanten aan vreemde Mogendheden neemt men doorgaans uit dit Lighaam.

Staats-Sekretarissen, Thesaurier, enz.

Tot het Staatsbestuur dienen de vier *Hojaas* of *Cogia-Bachi's*, die men Opper-Griffiers of Sekretarissen van Staat zou mogen noemen. De Dey steltze aan: zy zitten naast hem in zyn Paleis en houden aantekening, de een van de Soldy en andere Onkosten, de ander van de Tollen, de derde van de Inkomsten der Schattingen en Lasten binnenslands, de vierde van de buitenslandsche Zaken. Ingevalle een Konsul klaagt over 't Ongelyk, zyne Natie aangedaan, wordt

ALGIERS. door den laatſten het Artikel van 't Traktaat, waar op de Konſul zig beroept, met luider Stemme voorgelezen. Men kan zig van hunne Raadgeevingen, in 't byzonder, met veel voordeel bedienen. De Theſaurier legt, in hunne tegenwoordigheid, de ontvangene Geldſommen in de Schatkiſt des Ryks. Voorts zyn 'er tagtig *Hojaas* of *Cogia's*, die men Schryvers zou kunnen noemen of Kommieſen, tot verſcheiderley Zaaken, waar van 'er altyd twee aan ieder Poort en verſcheidene zig op de Schepen in de Haven en elders bevinden.

Tolk, Boden, Schout en Scherpregter.

De Dey heeft eenen *Dragoman* of Tolk, dienende tot de Briefwiſſeling met de Afrikaanſche Vorſten, als ook om de Mooren en Arabieren, zo uit de Stad als van 't platte Land, die aan het Hof eenige Berigten komen brengen, iets te verzoeken hebben of te klaagen, behulpzaam te zyn. Hy bewaart het Zegel van den Dey, dat hy in deszelfs tegenwoordigheid op allerley Brieven drukt, welken de Dey uitgeeft of afvaardigt: en dit Zegel, waar in de naam van den Dey gegraveerd is, dient voor Ondertekening. Twaalf *Chiaoux* zyn 'er, die men Geweldigers zou mogen noemen of Boden van Staat, alzo zy de Orders van den Dey uitvoeren, om eenen Turk, dien de Dey wil doen ſtraffen, in hegtenis te neemen en naar het Huis van den Aga te brengen. Het zonderlingſte is, dat zy in 't geheel geen Geweer mogen draagen, gaande in 't groen gekleed, met een ſpitſe witte Muts op 't hoofd. Zy zouden zig verontwaardigen de hand te ſlaan aan een Kriſten, Moor of Jood; zynde 'er ten opzigt

zigt van de Moorſche Natie een gelyk ge- tal van *Chiaoux*, welke, gelyk de anderen, onder een Hoofd ſtaan, en deeze twee, *Bacha-oux* genaamd, onthouden zig altyd by den Dey in zyn Paleis. Op hun bevel haalen de Chiaoux de genen op, welken de Dey, 't zy om Schuld of Misdaad, voor zig wil doen komen. De *Mezouard* bekleedt in 't Burgerlyke het Ampt van Baljuw of Schout en Scherpregter, om de Ruſte in de Stad te handhaaven, Dieven en Kwaaddoenders te vatten en te ſtraffen. De Ligtekooijen, die 'er zo menigvuldig te Algiers zyn, ſtaan onder zyn bewaaring: hy verhuurtze voor een tyd en laatze uitgaan om haar Fortuin te zoeken, naar zyn goedvinden.

ALGIERS.

Een Amptenaar is 'er, die den naam van *Pitremelgi* of *Bethmagi* voert, 't welk een Man van de Kamer der Goederen betekent. Deeze moet in den naam van den Dey alle Goederen aanſlaan, die door de Dood of Slaverny van zulken, als zonder Kinderen of Broeders komen te ſterven, of in Slaverny geraaken, aan den Dey vervalt. Niemand kan begraaven worden, zonder een Briefje van hem getekend: waar toe 'er aan de Poorten Kommieſen zyn geſteld; want de Begraafplaatſen leggen buiten de Stad.

Admiraal en Zee-Kapiteinen.

Over de Zeemagt is een *Admiraal*, die Bevel voert op het Schip dat den Dey toebehoort, en op Zee ſtaan alle andere Kapiteinen onder hem. De Dey verkieſt 'er ſlegts eenen toe, die hem behaagt, en deeze heeft aan de Wal niet meer te zeggen dan de andere *Rais* of Zee-Kapiteinen, die altemaal zeer geagt zyn, wegens 't voordeel,

ALGIERS. dat zy het Land toebrengen. Ieder Kapitein is een der Eigenaaren van 't Schip, dat hy voert, en 't welk hy voor rekening van hem en zyne Mede-Reeders uitrust: hy is volstrekt meester van den tyd, wanneer hy uitloopen wil; mids zyn Schip niet noodig zy ten dienst van de Regeering: doch hy trekt geen Gagie. Een deezer Kapiteinen wordt door den Dey verkooren om opzigt te hebben over de Haven en Reede. Een Wagt-Galjoot legt altoos tot zyn dienst gereed, daar hy de aankomende Schepen mede aan boord vaart, om hunne Laading op te neemen, waar van hy aan den Dey verslag doet. Hy doorzoekt dezelven ook altoos by hun vertrek, op dat zy geen Kristen Slaaven met zig wegvoeren mogen. Door hem wordt, met den Admiraal en de andere Kapiteinen, Vierschaar gespannen, over alle Zaaken, die in de Haven en op de Schepen voorvallen, en Vonnis geveld, 't welk de Dey altyd bekragtigt. Over 't Geschut zyn byzondere Opzienders, *Topigi Bachi's* genaamd, waar van 'er ieder Roofschip één heeft, en de Slaaven-huizen hebben ook hunne Opperhoofden, die den naam van *Gardiaan-Bachi's* voeren.

Burgerlyke Regtspleeging. De Burgerlyke Regtspleeging gaat, te Algiers, met geene noodelooze Omstandigheden of Kosten vergezeld. De Dey zit, alle Dagen, voor en na den Middag, eenige Uuren in zyn Paleis, alwaar iedereen, die iets ten laste van een ander in te brengen heeft, Persoonlyk verschynt, en de beschuldigde of Kwaaddoener wordt door een Chiaoux of Staaten Bode opgehaald. Men ondervraagt, zo

zo dra hy 'er verschynt, de Partyên en Getuigen op een Eed, en iemand, die dus voor den Dey geloogen heeft, worden aanstonds eenige honderd Stokslagen toegeteld. Wanneer iemand overtuigd wordt, Geld aan een ander schuldig te zyn, stelt de Dey hem een tyd om 't zelve te betaalen: wanneer hy het voor 't verloop van dien tyd niet voldaan heeft, worden zyne Goederen by Veilinge verkogt, en, zo hy onvermogende is, zet men hem gevangen. Van het Vonnis van den Dey valt geen Appél. De Jooden hebben, ten opzigt van Zaaken, die onder hunne Natie voorvallen, hun eigen Regters, doch men kan zig van derzelver Vonnis aan den Dey beroepen. De vrye Kristenen worden door den Konsul geoordeeld; en, indien zy te doen hebben met Turken of Mooren, ontbiedt de Dey den Konsul, in wiens tegenwoordigheid hy dan de Zaak vereffent.

ALGIERS.

Zodanige Zaaken, egter, als door de Wet in de Alkoran bepaald zyn, staan ter beslissinge van den *Kadi* of Geestelyken Regter, die onder den Mufti van Konstantinopolen staat en door de Porte herwaards gezonden wordt. Deez' velt een kosteloos en onherroepelyk Vonnis in Zaaken die de Egtscheidingen en Erfenissen of Nalaatenschap van Landgoederen betreffen: doch de Dey laat hem dit Vonnis dikwils stryken in de volle Raad of Divan. De Moorsche Natie heeft ook haaren Kadi, die onder den Turkschen staat. De Landgoederen daalen altoos af op den oudsten Zoon, en, wanneer de Overleedene geen Erven nalaat, worden alle zyne Goederen,

Kadi of Geestelyke Regter.

ALGIERS. ren, roerende en onroerende, door de Regeering geeigend.

Bygeloovigheden der Inwooneren.

De Mahomethaanen te Algiers hebben 't zelfde Geloof als de Turken, doch munten in eenige zeer belachlyke Bygeloovigheden uit. Zy meenen, dat men door zeven of agt dagen Vaſtens van zyne Zaligheid verzekerd worde: dat de Zotten en Gekken een byzondere inblaazing hebben van Gods Geeſt: dat de tegennatuurlyke Zonde van Sodomie, welke zo veel by hun in zwang gaat, geen misdaad zy; daar zy integendeel veelerley onverſchillige Zaaken voor Zonden houden; gelyk Water op de Kleederen te laaten vallen; Papier op den Grond te ſmyten; den Alkoran te draagen onder den Gordel; zig te laaten aanraaken van 't gemeene Volk; te niezen, Winden met geluid te loozen, te drinken uit een Fleſch met een naauwen Hals, zo dat het klokt; de Kamers by nagt te ſluiten; met den Voet te ſtampen als men in 't Spel van 't Bal ſlaan bezig is; met een Pen te ſchryven en niet met een Rietje; Slakken te eeten, om dat zy die voor Heilig houden; gedrukte Boeken, Beelden of Schilderyën van Menſchen in huis te hebben; zig van Klokken te bedienen: Vrouwen of Kriſtenen in hunne Moskeën te laaten komen; een Turk te verwiſſelen tegen een Kriſten Slaaf: Geld te behandelen, zig te verweeren of 't Bloed van eene Wonde te ſtempen, voor dat het Gebed *Sala* voleindigd zy. Ook ſchynt het by hun onbetaamelyk te zyn, de Kinderen voor de Billen te ſlaan; weshalve zy die altyd met zeker getal van Slagen onder de Voetzoolen kas-

kaſtyden. Alle deeze en dergelyke Zonden kunnen verzoend worden door Beeſten op te voeden of zig in de Zee te waſſchen.

ALGIERS.

Morabouts of Prieſters.

De Algerynen in 't algemeen, de Turken uitgezonderd, hebben groote agting voor de *Morabouts*, een ſoort van Monniken of Prieſters, die aan het Gemeen dergelyke Bygeloovigheden inboezemen. Sommigen van dit Volk loopen in een zeer voddig en verſleeten Gewaad; anderen Vaſten ongemeen ſtreng en geeven voor, dat zy, geduurende dien tyd, met de Engelen verkeerd en Hemelſche Gezigten gezien hebben: eenigen leeven als Kluizenaars, van de Wereld geheel afgezonderd. Gemeenlyk laaten zy Hair noch Baard ſcheeren, en draagen een langen wyden Rok, met een kort Manteltje daar over heen. De Mooren zyn met de Grillen en Potſeryën van deeze zogenaamde Heiligen zeer vermaakt, en agten 't zig een Eer dat hunne Vrouwen daar van Vleeſchelyk bekend worden: maar de Turken maaken geen zwaarigheid om dit Volk, wanneer het zig te grof vergrypt, aan den Lyve te ſtraffen.

Strafoefeningen.

In het ſtraffen der Veroordeelden zyn de Algerynen ten uiterſte ſtreng. Gewoonlyk worden den genen, die men niet doodſchuldig rekent, eenige honderd Stokſlagen onder de Voetzoolen, op de Kuiten, Billen of den Buik, toegeteld. In Halsmisdaaden is men gewoon de Turken te worgen, door middel van een Koord, die van twee Man ſtyf om den Strot wordt toegetrokken: doch met de Mooren, Jooden en Kriſten Slaaven, handelt men, indien zy zwaar misdaan heb-

ALGIERS. ben, zo genadig niet. Eenen Moor, van Dievery overtuigd, wordt zyn regterhand afgehouwen, welke men aan zyn Hals hangt, en dus op een Ezel gezet zynde, met het Aangezigt naar agteren, voert men hem langs de Straaten rond, met een Roeper, die zyn Misdaad bekend maakt. Overspel wordt, in de Vrouwspersoonen, met de Dood geboet. De gewoone Straf voor Verraaders, Huisbreekers en Struikroovers is, dat zy van den Muur der Stad worden afgesmeeten: en men doet dit somtyds zo, dat zy hangen blyven in Yzeren Haaken, die 'er aan den Muur zyn, en hun hier of daar in 't Lyf vatten; 't welk een yzelyk wreede Dood maakt: doordien zy dus dikwils verscheide Dagen hangen blyven in de schrikkelykste Pynen. Als de Jooden, die 'er van 't hoofd tot de voeten in 't zwart gekleed gaan, eenige Misdaad hebben bedreeven tegen het Algemeene Welzyn, of een bedrieglyk Bankeroet gemaakt, worden zy gewoonlyk met Vuur verbrand. Geen Straffe kunnen zy zwaar genoeg bedenken, voor iemand die een Turk heeft gekwetst of dood gestoken, en in dit geval zyn de Kristen Slaaven en Slaavinnen, hoe wreed en beestagtig ook behandeld zynde van hunne Meesters, indien zy zig dus daar tegen aankanten, het Voorwerp van eene ontmenschte verwoedheid.

Wreedheid tegen de Kristenen.

Anderszins hebben het de Slaaven te Algiers ruim zo goed als de vrye Kristenen, die men somtyds gruuwelyk heeft zien behandelen, ja, zo men zegt, uit haat tegen de Kristenen in 't algemeen, kruisigen of kruislings aan den Muur nagelen, op het berigt, 't zy waar

waar of valſch, dat de Turkſche Slaaven elders mishandeld waren. Toen de Stad, in den jaare 1688, door den Marſchalk *d'Eſtrées* gebombardeerd werdt, wil men dat de Algerynen wel veertig Franſchen, waar onder de Konſul en de Pater die 't beſtier hadt van het Hospitaal der Kriſtenen te Algiers, levendig in de tromp van één hunner zwaarſte Stukken ſtaken, en dus naar de Vloot ſchooten: doch de Admiraal zette dit hun betaald, met verſcheide Turkſche Slaaven uit zyne Mortieren in de Stad te werpen. Ook worden de Kriſten Slaaven, zo dra 'er het Gerugt is van eenen toeleg van buiten op de Stad, veel harder behandeld dan anders, en op een onmenſchelyke wyze tot den arbeid aan de Verſterkingen gedwongen; waar van men nog in 't voorleeden jaar 1760, wegens de toeruſtingen van Spanje, een voorbeeld zag.

ALGIERS.

Toeſtand der Slaaven.

De vrye Kriſtenen, te Algiers, ſtaan gedeurig bloot voor de onbeſchoftheid van het Moorſch Gepeupel, 't welk hun uitjouwt, ſcheldt en dikwils aan 't Lyf beledigt; daar hetzelve omtrent de Slaaven, zo 't ſchynt, dewyl die aan de Turken toebehooren, omzigtiger is. In 't algemeen geſproken, twyfelt men, of de Kriſten Slaaven hier wel ſlimmer behandeld worden dan de Turkſche en Moorſche Slaaven in Europa: hoe breed ook de Paters, die zig op 't vrykoopen der Slaaven toeleggen, opgeeven van den dwang, de ongemakken, folteringen, ja martelaarizatiën byna, welke de Kriſtenen, die in handen der Barbaaren vervallen, moeten ondergaan. Dat 'er voorbeelden zyn van Slaaven,

ALGIERS. ven, die ſchrikkelyk geleeden hebben; van Vrouwsperſoonen en Jongelingen inzonderheid, welken de Turken van Vermogen dikwils koopen om hunne Geilheid en Beeſtagtige Luſten te voldoen; kan niet ontkend worden: maar in 't algemeen oordeelt men dat de Slaaven, door hun onhebbelyk en ongeſchikt Gedrag, of verleiding der Vrouwsperſoonen, die hier zeer gevaarlyk zyn, zig zelf de Ongelukken op den hals haalen, welke uit een verwoede Toorn van hunne Meeſters kunnen ontſtaan. Hier toe geeft veel gelegenheid, dat men weinig andere Dienſtboden te Algiers gebruikt. Ook dwingen de Turken hun zelden om Mahomethaanſch te worden: want dit zoude tegen hun belang zyn, zo wel als hun te kwetzen of te dooden, dewyl zy 'er dikwils een aanzienlyk Losgeld voor hopen te ontvangen. Een Slaaf, die 't Leven verbeurd heeft, kan egter doorgaans hetzelve behouden, door Mahomethaanſch te worden, mids dat het geen Misdaad zy van Staat.

Slaaven-Handel. Zie hier, op wat wyze men met den Slaaven-Handel, die een der voornaamſte Inkomſten van Algiers is, te werk gaat. Zo dra een Kapitein van een Rooſſchip een Europeaanſch Schip genomen heeft, onderzoekt hy, met bedreiging en dikwils met Stokſlagen, naar den toeſtand en de bekwaamheden der Menſchen, die op hetzelve zyn Gevangenen geworden zyn. Middelerwyl zeilt hy, met zyne Prys, in triomf naar de Stad, alwaar hy de Slaaven, byna geheel naakt uitgeſchud, aan de Wal brengt, en voert naar 't Paleis van den Dey, werwaards zig op ſtaan-

ſtaande voet de Europeaanſche Konſuls begeeven, om te zien of 'er ook onder de Gevangenen zyn, die behooren tot hunne Natie, welke Vrede heeft met Algiers: want in dat geval eiſchen zy dezelven op, behoudens dat het maar Paſſagiers waren: anders, indien het blykbaar is, dat dezelven voor Gagie gediend hebben op een Schip, behoorende aan een Natie, welke met Algiers Oorlog heeft, zo is 'er geen kans om ze los te krygen, dan voor het volle Rantſoen.

ALGIERS.

Wanneer de zaak beſliſt is tuſſchen de Konſuls en den Dey, welke van de Gevangenen in Vryheid geſteld en welke voor Slaaven gehouden zullen worden; zo kieſt 'er de Dey van de agt Slaaven één uit, neemende doorgaans de Schippers of Stuurlieden, Heelmeeſters, Timmerluy, om kort te gaan, de genen daar hy den meeſten dienſt van hebben kan. Bovendien legt hy de hand op alle zulke Gevangenen, welken van eenig Aanzien zyn, zo dat men 'er een groot Losgeld voor te verwagten heeft; in 't byzonder de Vrouwsperſoonen van Kwaliteit, die naar 't Huis van den Stads Hoofdman gezonden worden worden, om ze daar op een ordentlyke wyze te bewaaren, tot dat 'er Order gekomen zy om haar te loſſen. De overigen blyven aan de Reeders van het Schip, en worden doorgaans gebragt naar de *Beſiſtan* of Slaaven-Markt, daar de Roeper de hoedanigheden van ieder deezer ongelukkige Gevangenen bekend maakt, voegende daar nevens de Pryzen, welken 'er op zyn geſteld. Vervolgens leidt menze naar 't Plein dat voor 't Paleis van den Dey is, en verkoopt ze, by

Op-

ALGIERS. Opveiling, aan den meestbiedenden: maar 't geen boven den Prys, die door den Dey bepaald is, daar voor gegeven wordt, komt de Regeering toe. De Kapitein en Reeders van het Roofschip hebben niet meer dan den eerst gestelden Prys, welke onder hunlieden eenpaarig wordt verdeeld.

't Werk der Slaaven.

Van de Slaaven, die de Regeering ten deel vallen, worden sommigen van de jongsten en welgemaakisten van Lyf en Leden tot Pagies of Lakeijen van den Dey gebruikt; anderen op de Timmerwerven, tot het bouwen of herstellen der Schepen en derzelver uitrusting: ook worden 'er op de Kruisfers geplaatst, die dan eenig deel aan de gemaakte Pryzen hebben: sommigen moeten aan de Publieke Gebouwen werken, Steen of Kalk aanbrengen, Puin opruimen en wegvoeren, de Straaten schoon maaken, de Bagagie der Soldaaten draagen, en wat dies meer is: wordende by nagt opgeslooten in de Slaavenhuizen, waar van 'er drie te Algiers zyn, *Bagnio's* genaamd. Ieder van hun moet boven de Enklaauw een Yzeren Ring draagen om het Been, waar aan somtyds een Ketting vast gemaakt wordt, wanneer men vreest, dat zy zouden mogen ontvlugten.

Sommigen houden Drinkhuizen.

Onder deeze Slaaven, egter, zyn 'er sommigen, die, zo 't schynt, eenig Geld gekreegen hebbende van hunne Vrienden, of by wyze van Liefdegifte, of iets leenen kunnende van de Jooden op een buitensporigen Interest; hier door middel vinden om Herberg of Kroeg te houden, terwyl zy zekeren Impost betaalen aan den Dey, naar reden van den Wyn of Drank dien zy verkoopen. Deeze

ALGIERS.

ze Slaaven moeten, zo 't ſchynt, iets verſtrekken tot Onderhoud van de Medgezellen hunner Slaaverny, en aan de Kriſten-Kerken of Kapellen, die men hun in de Slaavenhuizen toelaat te hebben. Niettemin, met alle deeze Regten en Belaſtingen, gaat het doorgaans deeze Slaaven wel: men vindt voorbeelden van ſommigen, die zo veel gewonnen hadden, dat zy hun Rantſoen betaalen en zig dus vrykoopen, ja nog eenig Geld met zig neemen konden: want de Regeering vergunt de Slaaven al wat zy winnen in Eigendom en handhaaft hun in de Bezitting van hetzelve.

Deeze Drinkhuizen zyn niet meer dan Kelders en donkere Kroegen, krygende geen ander Licht dan door den ingang van de Deur, en beſtaande uit één Vertrek, waar in de Winkel en 't Huisraad is met Tafels waar aan het Volk zit; doch de Turken willen zig gaarn behelpen, om in 't geheim een Glas Wyn te drinken, en zy komen 'er, ten dien einde met de Mooren en Kriſtenen onder-een. Egter hebben de Mahomethaanen nog zo veel Ontzag voor 't Verbod van hunnen Profeet, dat zy zelf geen Herberg of Kroeg houden, laatende zulks voor de Jooden en Kriſtenen over, en, dewyl zy tegen 't Verbod gaan drinken, zo zouden zy den Waard geen Duit durven te kort doen, die Regt heeft om zyne Drinkgaſten, ja de Turken zelfs, hunne Kleederen van 't Lighaam te ſtroopen, indien zy weigerig zyn in 't betaalen van 't Gelag: waar in hy door den Dey beſchermd wordt.

Ieder

ALGIERS.

Onderhoud der Slaaven.

Ieder Slaaf, die tot de Regeering behoort, krygt dagelyks drie Brooden, omtrent zo groot als een Stuivers Bol, boven en behalve 't gene hem als een Aalmoes gegeven wordt, of dat hy met zyne Handen wint: want, als zy niet te doen hebben voor de Stad of voor den Dey, mogen zy eenig Ambagt hanteeren, dat zy zig verſtaan, en het voordeel is voor hun. Den Vrydag in 't byzonder, wanneer het de Sabbath der Mahomethaanen is, kunnen zy geheel aan hun eigen Werk beſteeden, of ledig zitten, naar hun believen.

Slaaven van Partikulieren.

De toeſtand der zulken, die Slaaven van byzondere Luiden zyn geworden, hangt veel af van de geaartheid van hunnen Meeſter en van hun eigen goed of kwaad Gedrag. Zy worden tot Huis- en Tuinwerk, tot den Koophandel, Scheepsbouw of iets anders, waar toe de Meeſter hun van nooden heeft, gebruikt, en, zo hunne bekwaamheid in Zaaken van aanmerkelyk belang uitmunt, zodanig dat men veel dienſt van hun heeft, worden zy zeer wel behandeld en hebben het dikwils veel beter, dan zy het gehad hebben in hun eigen Land of in hun eigen Huis. De Chirurgyns der Schepen zyn inzonderheid zeer gezien, en kunnen te Algiers een goede figuur maaken, om dat men 'er in 't geheel geen Geneesheeren heeft. Maar ſommige Slaaven verbergen met voordagt hunne Kundigheden en toonen zig wrevelig, of benadeelen hunne Meeſters in 't een of 't ander; 't welk hun dan, uit hoofde van de wreedaartigheid en wraakzugt der Turken,

zwaa-

zwaare kastydingen, en somtyds de dood, onderhevig maakt. Egter zyn de Turken in dat geval zeer voorzigtig, willende niet gaarn hunne Slaaven, die hun zo veel Geld kosten, verliezen.

ALGIERS.

Sommige hebben 't slegt.

Luiden van eenig Vermogen uit Europa, of die tot voornaame Familiën behooren, zyn, wanneer zy in Slaaverny van Partikulieren te Algiers vervallen, doorgaans de ongelukkigsten: want hunne Opvoeding maakt hun tot Huis- of Tuinwerk en Ambagten onbekwaam, zo dat de Meester 'er geen dienst en geen ander voordeel van te verwagten heeft, dan het Losgeld of Rantsoen: weshalve deeze Slaaven dikwils gebrek lyden en zeer geplaagd worden, op dat zy door hunne Klaagbrieven hunne Vrienden tot het vrykoopen zouden aanspooren. Dit heeft inzonderheid plaats by de genen welke onder de *Tagarynen* vervallen, dat Mooren zyn, die hun Werk van den Slaavenhandel maaken, en 'er Koopmanschap mede doen, ja ze zelfs ter Zee zenden, of verhuuren, zo wel aan de Konsuls en Kristenen als aan Turken, voor een Piaster in de Maand.

Manier van lossing of Vrykooping.

De lossing der Slaaven geschiedt op tweederley wyze, of door de algemeene Lossingen van de Paters der Vrykoopinge, zogenaamd, een soort van Religieuzen die hun werk maaken, om, tot dit einde, in Spanje en andere Katholyke Landen van liefddaadige Menschen Geld in te zamelen; of door die van byzondere Persoonen. De eersten zyn in hunne Lossingen zeer bepaald, moetende eerst de Vrouwen en jonge Kinderen en dan eenige Slaaven van de Regeering los-

ALGIERS. ſen, eer dat zy het overſchietende Geld aan de Slaaven, die hun opgegeven zyn, of hunne hulpe verzogt hebben, beſteeden kunnen. Het gebeurt nogthans wel, dat zy eenige honderd Slaaven in eens losſen, die dan, door hun, naar Spanje overgebragt zynde, met groote Staatie, in eene deerniswaardige Vertooning, langs de Straaten van Madrit worden omgeleid, ten einde het mededoogen der Kriſtenen op te wekken. De byzondere Loſſingen vallen doorgaans zo koſtbaar niet, indien zy gedaan worden door Perſoonen van beleid en kundigheid; want de Barbaaren laaten zig, zodra zy bemerken dat het om zekeren Slaaf te doen is, zeer duur betaalen. Ook komen tot verhooging van het Losgeld zekere Regten, die men de Havengelden noemt; te weeten tien ten honderd boven het Rantſoen, vyſtien Piaſters aan den Dey voor ieder Slaaf, en eenige Vereeringen aan de voornaamſte Amptenaaren. Dit Opgeld moet ook betaald worden door gemelde Paters, die in den jaare 1752 te Algiers geloſt hebben tweehonderdagtenveertig zo Mans- als Vrouwsperſoonen, welker Rantſoen over de honderdduizend Piaſters bedragen hadt, dat is ieder Perſoon, door malkander gerekend, omtrent duizend Hollandſche Guldens.

Konſuls der Europeaanſche Mogendheden.

De voornaamſte Hoven van Europa hebben te Algiers hunne Reſidenten, en Huizen tot derzelver Verblyf. Dus zyn 'er Konſuls van Frankryk, den Keizer van 't Roomſche Ryk, Groot-Brittannie, de Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden en andere Noordſche Mogendheden, met wel-

ken

ALGIERS.

ken de Dey Vrede heeft. De Fransche Konsul maakt 'er wel de grootste figuur, wegens het Ontzag dat de Barbaaren hebben voor zyn Meester. Hy neemt alle vrye Natiën, gelyk uitheemsche Jooden, Grieken en Armeniers, onder zyne bescherming, en houdt, op de tyden van 't Paasch- en Kersfeest, open Tafel voor alle Slaaven, die aan zyn Huis komen. Hy bemoeit zig in 't geheel met den Koophandel niet, terwyl de Engelsche Konsul, in tegendeel, aldaar een grooten Handel dryft, bezorgende deBezetting van Gibraltar dikwils van Koorn uit deeze Haven, gelyk hy ook, zo de Heer *de Tassy* wil, den Dey voorziet van Geschut, Kogels, Buskruid, Ankers, Touwen, Zeilen en al 't gene tot uitrustinge der Roofschepen wordt vereischt. De Fransche Kompagnie van Kaap Negro en van 't Bastion heeft haaren Agent te Algiers gehad, om de Zaaken van die Plaatsen te beschikken.

Vryheid van Gods-dienst.

De Regeering van Algiers vergunt aan de Kristenen, zo wel als aan de Jooden en Grieken, een volkomen vrye Godsdienst-oefening. De Jooden, welker getal van sommigen op vyfduizend Huisgezinnen gerekend wordt, hebben 'er hunne Rabbi's en Synagogen: de Grieken eene Kapel in een Slaavenhuis. Het Huis van de Fransche Zending is de Parochie-Kerk van de Roomsch-Katholyken, die zig in deeze Stad bevinden. Zy kunnen ook in 't Huis van den Franschen Konsul de Mis gaan hooren; of in het Spaansche Gasthuis, daar men de Slaaven, die by hunne Meesters ziek worden, inneemt en voor een Piaster zeer wel bezorgt. Voor eenige Jaaren hadden 'er de Protestanten, zo

ALGIERS. de Heer *de Tassy* meldt, geen Kerk noch Leeraar; doch in den jaare 1727 is door de Staaten Generaal een Predikant te Algiers aangesteld.

Koop-handel. 't Is wereldkundig, dat de Handel der Algerynen voornaamelyk in Zeeroovery bestaat. Zy vinden in de prys gemaakte en opgebragte Schepen allerley soort van Europeaansche Koopwaaren, waar van zy, gelyk de Roofdieren van hunne prooy, leeven en bestaan. De Kapitein en Eigenaars van 't Roofschip deelen de Laading met het Scheepsvolk, mids dat de Dey het agtste deel vooruit hebbe, zo van de Menschen, als van de Goederen, en, 't geen zonderling is, de Passagiers, die 'er op 't genomen Schip waren, en vry gemaakt worden door den Konsul, krygen ook hun aandeel van de Buit: het Hol van 't Schip wordt in openbaare Veilinge verkogt, en 't Geld ook tusschen de Eigenaars en 't Scheepsvolk verdeeld, na dat de Dey zyn agtste daar af genomen heeft. Veele Goederen uit de Pryzen worden door de Jooden opgekogt, die dezelven, indien 'er overvloed van is te Algiers, naar een andere Markt, ja somtyds aan de Eigenaars, wien de Goederen ontroofd waren, weder t' huis zenden.

Inkomsten. De Inkomsten van dit Gebied zyn zeer moeielyk te bepaalen. Ik vind egter, dat de standhoudende Inkomsten van hetzelve begroot worden op vierhonderdvyftigduizend Piasters in 't Jaar; waar by men de toevallige Inkomsten op omtrent half zo veel schat: wanneer de geheele Som ongevaar vyftien Tonnen Gouds bedraagen zou. Onder de toevallige Inkomsten wordt gerekend het Geld,

Geld, dat de Regeering van de Pryzen trekt, wegens haar agtste deel, en het Opgeld of tien ten honderd van het Rantsoen der Slaaven: zo dat deeze in verschillende Jaaren zeer ongelyk zyn.

ALGIERS.

Scheeps-magt.

Onder alle de Natiën aan de Middellandsche Zee, die haar Werk van de Zeeroovery maaken, heeft de Koophandel der Europeaanen wel het meeste nadeel geleeden van de Algerynen. Dit is niet te verwonderen, wanneer men agt geeft op de sterkte der Zeemagt van Algiers, die in den Jaare 1724 bestondt uit vierentwintig Schepen, waar onder twee van vyftig, vier van veertig en vier-en-veertig, zes van twee- en agt-en-dertig, en vier van over de twintig Stukken Geschut. Zy kruisen ook niet alleen door de geheele Middellandsche Zee en in de Golf Venetie, maar komen zelfs dikwils buiten de Straat van Gibraltar in den Oceaan, dien zy, in 't gewoone Vaarwater der Nederlandsche en Engelsche Schepen naar de Westindiën, doorkruisen tot aan de Kanarische Eilanden. Men heeft ze ook somtyds in de Bogt van Vrankryk, op de Noordzee, en in 't Kanaal gezien: doch dit gebeurt zelden. Dat zy in deeze Wateren komen blykt uit het stranden van een Xebek van Algiers op de Kust van Cornwall, in de Herfst van 't jaar 1760; gelyk, in 't jaar 1735, ook een Algiersch Schip van veertig Stukken in de Haven van Plymouth is vervallen geweest.

Ontzag voor Frankryk.

Onder alle Kristen Mogendheden maakt de Fransche Kroon by de Algerynen, zo wel als by de Barbaaren van Tunis en Tripoli, het meeste Ontzag. Immers, na dat Algiers,

ALGIERS. te gelyk, verklaarde, vernietigd; doch de Vrede met den Keizer is sedert ook wederom hersteld geworden.

Vrede van 1622 en 1662 met de Nederlanden.

De Algerynen hebben, door hunne groote Zeemagt, de Nederlanders, die in de voorleeden Eeuw zeer sterk voeren op de Middellandsche Zee, en vertrouwden op het Verdrag van vryën Handel met de Porte in 't jaar 1612 aangegaan, een ongelooflyke schade toegebragt. Immers, niettegenstaande de Aanschryving van den Grooten Heer, namen zy in dertien Maanden honderd-drie-en-veertig Schepen, en de Vrede, die in 't jaar 1622 met hun getroffen was, werdt wel dra weder verbroken. Even zo ging het ook na de sluiting van het Traktaat des jaars 1662, waar by de Staaten, door het ontzag 't welk *de Ruiter* maakte, vry Schip vry Goed bedongen, 't welk meer was dan de Engelschen verkreegen hadden. Het voornaame punt, naamelyk, in deezen, was het visiteeren of doorzoeken van de Schepen, of 'er ook Goederen in waren die niet aan Nederlanders, maar aan Vyanden van Algiers toebehoorden, en dit Onderzoek, 't welk de Barbaaren zig met geweld aanmaatigden, bragt menig een in 't lyden. De Engelschen hadden toegestaan, dat twee Man zouden mogen aan boord komen om te vraagen, of het Schip ook Vyandlyke Goederen in had: de Nederlanders wilden, op 't vertoonen der Zeebrieven, van alle Onderzoek ontslagen zyn; waar tegen de Barbaaren zig op de Zeebrieven niet vertrouwden, ten zy dezelven door hunne Hoogmogenden getekend waren.

De

Terwyl dan de Staaten, van hunne zyde, alle moeite aanwendden, om het Rantzoengeld tot de lossing der Slaaven, welke bedongen was, in te zamelen, verbraken de Algerynen, eerlang, onder die of dergelyke voorwendzelen, weder het Verdrag; zo dat in 't jaar 1664 de Oorlog opnieuws aanvang nam, waar in de Staaten alleen het zuur moesten afbyten; willende noch Engeland, 't welk Vrede met Algiers hadt, noch eenige andere Mogendheid, hunne Hoogmogenden de hand bieden, om dit Roofnest uit te roeijen. De Magt der Algerynen was zo groot, dat zy, in 't jaar 1669, volgens het getuigenis van *de Ruiter*, over de dertig Schepen in Zee konden brengen, waar onder agttien van veertig tot dertig Stukken. De Engelschen, egter, raakten diestyds ook met hun in Oorlog: men rekent, dat door dezelven, in de jaaren 1671 en 1672, zestien Roofschepen zyn vernield geworden: maar de Algerynen namen ongelyk meer Europeaansche Koopvaardyschepen weg; 't welk hun gelegenheid gaf, om hunne Zeemagt op den zelfden voet te houden. De Staatsche Oorlogs-Vlooten hadden hier in geen klein aandeel, en de Franschen benaauwden, na dat de Vrede tusschen die van Algiers en Groot Brittannie in 't jaar 1682 hersteld was, de Stad dermaate, dat zy in 't jaar 1689 ook Vrede met Vrankryk maakten.

ALGIERS. Oorlog in 't laatst der voorgaande Eeuw.

Inmiddels hadden de Nederlanders zelfs nog eer dan de Engelschen, in den jaare 1677 naamelyk, door het Ontzag van de Staatsche Vlooten, een Verdrag met de Algerynen getroffen; waar by hun vergund werdt,

Herstelling van de Vrede in 1703.

ALGIERS. om de Slaaven voor een derde minder Prys konden worden vrygekogt dan voorheen. Men sloot zelfs een Traktaat van Vrede en Koophandel, in 't jaar 1679; doch de Engelschen benydden dit den Nederlanderen, en gaven de Algerynen gelegenheid om in 't Kanaal te kruisen, waar uit hunne Hoogmogenden zagen, dat 'er niet langer helpen aan was, inzonderheid toen de Engelschen en Franschen Vrede met die Roovers hadden: zo dat men zig moest te vrede houden, de Koopvaardyschepen zo veel mooglyk te beschutten: tot eindelyk, in 't jaar 1703, door den Staatschen Afgezant *Juda Cohen*, met de Algerynen de Vrede vernieuwd werdt, waar van de Engelschen zig 't onregt de Eere geeven (*); dewyl 't in tegendeel zeker is, dat hunne Konsul dit Verdrag niet heeft willen tekenen, als *contrarie in deeze Vrede* geweest zynde, gelyk in 't zelve Woordelyk van die Barbaaren gemeld wordt: doch de Engelsche Konsuls of Agenten te Tripoli en Tunis, bekragtigden diestyds de Vrede van die Regeeringen met de Staaten *, naar 't gene ik bevoorens heb verhaald.

* *Gr. Plakkaatb.* V. D. bl. 420-425.

In 't jaar 1713 werdt die Vrede bevestigd door een breedvoerig Traktaat, waar by de Tol der ingebragt wordende Goederen van tien ten honderd, gelyk de Engelschen volgens het Traktaat van 1682 betaalden, en die voor hun in 't jaar 1703 op vyf ten honderd

(*) Ik heb hier op SALMON het oog, die 't gedrag van zyn Natie in de *Modern History* op een zeer buitenspoorige wyze in top vyzelt, en dat der Nederlanderen ten opzigt van de Engelschen 't onregte laakt.

derd was gesteld, ook voor de Nederlanders, en voor de Franschen insgelyks by 't Verdrag van den jaare 1718, de helft werdt verlaagd, en van de niet verkogte Goederen zou, even als van de Krygs- en Oorlogsbehoeften, niets betaald worden.

ALGIERS.

Het was by deeze gelegenheid, en uit hoofde van de klagten der Barbaaren, dat 'er valsche Verklaaringen gedaan werden en valsche Zeebrieven vertoond, ten opzigt van de Eigenaars en Laadingen der Schepen vaarende onder de Nederlandsche Vlag; dat de Staaten goedvonden, by eene Waarschouwing van den 28 September des jaars 1713, te beveelen, dat de Paspoorten der Koopvaardyschepen door de Admiraaliteit niet mogten uitgegeven worden, dan op de be-eedigde Verklaaring van twee der voornaamste Reederen, door hunne Medereeders ten dien einde gekwalificeerd, en dat dezelven slegts zouden dienen voor ééne Reize, moetende by de t'huis komst van het Schip aanstonds weder overgeleverd en ingetrokken worden. Deeze Paspoorten bestaan ieder uit een stuk Parkement, waar op een Oorlogschip in volle Zeilagie is gedrukt, dat men, schuins op en neer, met verscheide hoeken doorsnydt, en de bovenste helft naar Algiers zendt, terwyl de Onderstukken aan de uitgaande Nederlandsche Schepen mede gegeven worden. Wanneer dan zulk een Schip van een Kaaper wordt ontmoet, zo brengt die zyn Stuk mede, dat hy van den Dey heeft gekreegen, en past hetzelve in het andere; 't welk overeenkomen moet, zo 'er geen bedrog onder loopt. Maar, tot meerder

Byzondere Passen van de Nederlandsche Schepen geeischt, in 1713.

ALGIERS. der zekerheid, is door de Algerynen in 't jaar 1726 bedongen, dat deeze Passen om de drie Jaaren zullen worden vernieuwd en op nieuws overgezonden; 't welk in den jaare 1730 aanleiding gaf tot het opbrengen van twee Nederlandsche Schepen, die niet hadden dan oude Passen, maar door den Dey aanstonds geslaakt werden, uit aanmerking, dat alle Hollanders, uit Turkye en de Indiën terugkomende, volgens 't beding nog zes Maanden konden vaaren op de oude Passen, als geen gelegenheid hebbende gehad, om zig van nieuwe te voorzien.

De Vrede met de Staaten verbroken, in 't jaar 1716.

Het leedt geen drie Jaaren, of de Vrede van 1713, hoe heilig ook bezwooren, werdt door die van Algiers, om dat de Lossing der Slaaven niet spoedig geschiedde, moedwillig verbroken: weshalve door hunne Hoogmogenden, in den jaare 1717, een Plakkaat van *Retorsie* verleend werdt, tegen den Keizer van Marokko en de Regeering van Algiers; waar by aan ieder Schip, dat met een Kommissie ten dien einde voorzien was, 't zy Oorlogschip of Koopvaarder, een Premie van honderdvyftig Guldens beloofd werdt voor ieder Man, die op een Rooffchip, dat men kwam te neemen of te vernielen, zou zyn geweest, als ook voor ieder Pond Kogels, dat hetzelve in ééne reis met zyn Geschut had kunnen schieten. Sedert heeft het geduurd tot den jaare 1726, eer de Vrede met Algiers weder hersteld werdt. Hoe zeer de Zeevaart der Nederlanderen toen door deeze Roovers benadeeld zy, blykt uit het getal der Schepen, door hun genomen, of vernield, 't welk in agt of negen Jaaren tyds,

van

van 1716 naamelyk tot 1724, drie-en-zeven- ALGIERS.
tig ſtuks beliep; zynde 't getal der Menſchen, die in 't Gevegt met de Algerynen ſneuvelden, vier-en-zeventig, dat der gezonden, die tot Slaaven gemaakt werden, vyfhonderd-vyf-en-veertig, en dat der gekwetſten een-en veertig Man geweeſt. Middelerwyl ontbrak het aan geene Hollanders, die zig kloekmoedig verweerden tegen de Barbaaren, waar van zeker Kapitein, *Albert Schaap* genaamd, die met drie Rooſſchepen, een van 52, een van 50 Stukken, te doen hadt, en dezelven zodanig havende, dat hy waarſchynlyk den dans ontſprongen zoude zyn, indien zy hem, geheel verzwakt, niet weder hadden aangetaſt, tot dat zyn Schip, eindelyk, in de lugt vloog. De Staatſche Oorlogſchepen deeden nu en dan ook de Algerynen eenige ſchade, en vernielden ettelyke Kaapers. Men kan niet twyfelen of de Engelſchen, die met geen goed oog aanzagen, dat de Nederlanderen gelyke voordeelen als hun waren toegeſtaan, hebben hier onder geroeid.

Nieuw Verdrag in 1726.

In den jaare 1726 werdt de Vrede, op den voet van 't Verdrag des jaars 1713, herſteld: de Artikelen, welker getal drie-en-twintig was, werden ieder op zig zelve met de Dagtekening bekragtigd en het geheele Traktaat beſlooten met een Brief van den Dey, die te kennen gaf, dat, op de aankomſte van agt Staatſche Oorlogſchepen te Algiers, de Vyandſchap in Vriendſchap was veranderd; zonder dat ik vind, dat zulks door toedoen van den Engelſchen Konſul geſchied zy, gelyk SALMON verzekert. De Dey vergunde

by

ALGIERS. „ betaalen, maar Schip en Volk terug ge-
„ geven worden".

Oorlog aan de Neederlanders en den Keizer verklaard in 1755.

Doch, niettegenstaande de allergrootste betuigingen van Vriendschap, welken nog in dat zelfde Jaar, by het ontvangen der Geschenken van den Staat, door den Dey aan hunne Hoogmogenden gedaan werden, vonds die Regeering goed, na dat dit Opperhoofd, wegens den geringen uitslag der Rooveryen in dat Jaar, wreedaartig was om 't leeven gebragt, den Oorlog, thans op eenige plegtige wyze, aan de Republiek der Vereenigde Nederlanden en den Keizer van 't Roomsche Ryk te verklaaren. Hier door zou, waarschynlyk, de Scheepvaart der Nederlanderen, op de Middellandsche Zee, een groote schade hebben geleeden; indien niet de Koning van Spanje, door zyne Zeemagt, hunne Schepen, op de alleredelmoedigste wyze, had laaten beschermen; hebbende tevens het geluk, van verscheide Roofschepen van Algiers te vernielen. In de Maand Augustus van 't jaar 1755, werden door de Spaanschen zes Barbaarsche Vaartuigen, te samen op hebbende driehonderd-zeven-en-zeventig Man, genomen en te Malaga opgebragt. Drie anderen waren, in 't voorste van dat Jaar, door hun in den grond geboord en een menigte van Turken en Mooren daar op tot Slaaven gemaakt. De Groot Brittannische Kroon deedt, op 't Vertoog van den Staatschen Afgezant, haare Gouverneurs te Gibraltar en Minorka gelasten, om de Algiersche Roofschepen niet te ondersteunen, beschermen, of in de gedagte Havens toe te laaten, noch te gedoogen, dat dezelven in hun

Ge-

Gezigt Kaapery kwamen te pleegen: volgens den Inhoud des Traktaats van Utrecht.

ALGIERS.

Vyandlykheden tegen Tunis en Tripoli.

Dus hadt de Oorlogsverklaaring een zeer flegten Uitflag voor die van Algiers. Men vernam dat de geheele Buit, door hun in 't jaar 1755 gemaakt, alleenlyk beftondt in vyf Nederlandfche en vier Keizerlyke, benevens twee Genueefche en een Spaanfch Schip, waar tegen meer dan de helft van hunne Zeemagt vernield was. Dit noodzaakte de Regeering, tot ftillinge van 't hollende Gemeen, het over een anderen boeg te wenden, en als 't ware in haar eigen boezem te wroeten, door de nabuurige Barbaaren te beoorlogen, om dus zig door 't veroveren van derzelver Zeemagt weder in ftaat te ftellen. Zy taftte Tunis aan, doch de Maltheezen namen de Schepen van die Stad in befcherming; zo dat de Algerynen zig alleenlyk verryken konden met den Roof der Ingezetenen, die aanmerkelyk was.

Vrede met de Nederlanden herfteld.

Deeze Overwinning, niettemin, kon geenszins toereiken, om het gebrek te vervullen, dat men te Algiers door den Oorlog leedt, 't welk dan eerlang den Dey, wiens verzwakte Zeemagt nog meer en meer door de Maltheezen en Spaanfchen, als ook door de Paufelyke Vaartuigen, werdt gekrenkt, noopte om de Vrede met de Nederlanders te herftellen, gelyk in 't jaar 1757 gefchiedde door een nieuw Traktaat, 't welk den 23 November getekend werdt en geflooten, op den voet der Traktaaten van 1713 en 1726, zynde daar ook het laatftgemelde Artikel, wegens de Paffen, ingevoegd. Zie hier den Inhoud.

ALGIERS. Traktaat met de Staaten.

TRAKTAAT VAN VREDE EN VRIENDSCHAP, *tusschen de Staaten Generaal der* Vereenigde Nederlanden *en de Regeering van* Algiers.

Art 1. Tusschen de Heeren Staaten Generaal en den Dey, *Aly Bacba*, Opperhoofd van de Militie, gelyk ook de geheele Krygsmagt van de Stad en 't Ryk van Algiers, zal eene vaste en opregte Vrede zyn; uit hoofde van welke de Schepen deezer twee Mogendheden, wederzyds, elkander geen het minste leed toebrengen, maar veeleer beschermen en Vriendschap bewyzen zullen.

2. Den Nederlandsche Schepen wordt vergund, in plaats van het Regt van *tien ten honderd* der Koopmanschappen, die om te verkoopen gelost worden, te mogen volstaan met *vyf ten honderd*, en ten opzigt van de Koopmanschappen, die niet verkogt worden, is vast gesteld, dat, indien men dezelven weder zal willen uitvoeren, niemand iets deswegens, onder welke benaamingen het ook zoude kunnen zyn, zal mogen afgevorderd worden, en alle Waaren, ten Oorlog of tot den Scheepsbouw dienende, zullen vry zyn van allerlei Lasten.

3. Als de Nederlandsche en Algiersche Schepen elkander in Zee komen te ontmoeten, zal 'er geen molest mogen gedaan worden aan eenige Persoonen, van welke Natie dezelven ook mogen zyn, zig daar op bevindende, noch aan derzelver Goederen, onder welk een voorwendzel ook; maar zy zullen met alle beleefdheid scheiden, zonder elkander in de voorgenomene Reize op te houden of te verhinderen.

4. Algiersche Kaapers, Nederlandsche Koopvaardyschepen ontmoetende, zullen aan derzelver boord mogen komen met ééne Sloep, waar in boven de Roeijers maar twee man mogen zyn, die, na het vertoonen van het Paspoort, aanstonds moeten vertrekken, en laaten het Schip, ongehinderd, de reize vervolgen: zo ook, wanneer de Oorlogschepen hunner Hoogmogenden eenig Algiersch Schip tegenkomen, 't welk met een Paspoort van den Dey of den Hollandschen Konsul is voorzien.

5. Den Nederlandsche Schepen mag, onder geenerley voorwendsel, door de Kapiteins of Bevelhebbers der Algerynen iets worden afgevorderd.

6. In-

ALGIERS.

6. Indien eenig Nederlandsch Schip kwam te stranden op de Algiersche Kusten, zullen de Persoonen en Goederen van dat Schip niet benadeeld mogen worden, maar de Onderdaanen van Algiers zullen alles, wat doenlyk zy, toebrengen om die Persoonen en Goederen te redden.

7. Geen Schepen van Algiers zullen mogen vaaren op Salée, of eenige andere Plaatsen, die met de Staaten Generaal in Oorlog zyn.

8. Zy zullen geenszins mogen komen in 't gezigt van eenige Plaatsen, Sterkten of Havens, behoorende onder het Gebied van hunne Hoogmogenden.

9. Men zal aan die van Tunis, Tripoli, Salée of andere Vyanden, niet toelaaten, tot Algiers te komen verkoopen eenig Schip, Menschen of Goederen, die aan Onderdaanen hunner Hoogmogenden toebehooren.

10. De Staatsche Oorlogschepen, eenige Pryzen opbrengende in de Havens of onder 't Gebied van Algiers, zullen daar mede mogen handelen naar hun welgevallen, en geene Regten of Lasten betaalen, maar hunne Provisiën vry op de Markt mogen koopen.

11. Ingevalle een Slaaf, of Slaaven, zig met zwemmen salveerde aan boord van eenig Nederlandsche Oorlogschip, leggende op de Reede van Algiers ten Anker, zo zal men gehouden zyn, de zodanigen weder uit te leveren, en zig daar van niet mogen ontslaan onder eenig voorwendzel.

12. Geene Hollandsche Kooplieden, of eenige van hunner Hoogmogende Onderdaanen, zullen in hegtenis genomen, verkogt of tot Slaaven gemaakt mogen worden, op eenige Plaatsen, staande onder 't Gebied van Algiers, en omtrent de Vrykooping der genen, die reeds tot Slaaven gemaakt zyn, zal in der minne gehandeld worden, op zulk een manier, als andere Natiën gewoon zyn.

13. De Goederen van eenig Koopman of Onderdaan hunner Hoogmogenden, die te Algiers kwam te sterven, zullen door de Regeering niet mogen geeigend, maar aan deszelfs Erfgenaam, of Erfgenaamen, moeten bezorgd, of zo lang bewaard worden, tot dat daar omtrent order zal gekomen zyn uit het Land van den Overleedenen.

14. Geene Nederlanders zullen, in de Stad of 't Gebied van Algiers, mogen worden gedwongen, om eenige Goederen tegen hunne wille te verkoopen,

ALGIERS. noch men zal eenige Goederen in derzelver Schepen mogen inlaaden, buiten hunne toestemminge. Ook zullen zy niet in Regten mogen vervolgd worden, wegens Schulden door hunne Landsgenooten gemaakt, ten ware zy zig vrywillig tot borge gesteld hadden.

15. Eenig Nederlander, geschil hebbende met een Turk of Moor, zal de zaak gebragt worden voor den Dey en Divan: maar Geschillen der Nederlanderen tusschen elkander zullen door den Konsul worden gevonnist.

16. Indien een Onderdaan hunner Hoogmogenden, na dat hy een Turk of Moor, by gelegenheid van kwestie of anders, hadt gedood, mogt komen te ontvlugten, zo dat hy niet agterhaald konde worden, dan zal men, wegens een zodanig geval, den Konsul, of eenige andere Nederlanders, geen het minste leed mogen doen noch hun onrusten.

17. Indien 'er op nieuws verwydering mogt ontstaan, zo zal de Konsul, of eenige andere Nederlanders, niet mogen opgehouden worden, maar aanstonds mogen t'schepe gaan en vertrekken, onder welke een Vlagge het hun behaagt, zonder op hunne reize genomen of opgehouden te mogen worden. Ook zal de Konsul in zyn Huis een Predikant mogen houden, om den Gereformeerden Godsdienst te oefenen, en de Slaven, die in de Godsdienstoefening willen komen, zullen op de Kerkdagen daar van niet wederhouden worden.

18. Niemand zal den tegenwoordigen of toekomenden Konsul in zyne Persoon, Familie of Goederen, eenig leed mogen doen: maar hy zal in alle zekerheid woonen, en vryheid hebben om te vertrekken wanneer het hem behaagt.

19. Een Onderdaan hunner Hoogmogenden, door de Algerynen gevonden wordende in een Schip van eenige Natie, die met hun in Oorlog is, zal niet mogen worden gemolesteerd; noch ook een Algeryn, zig bevindende in een Schip van Vyanden der Nederlandsche Republiek.

20. Een Staatsch Admiraal, ten Anker komende op de Reede van Algiers, zal, zo dra de Konsul daar van kennis gegeven heeft, door den Dey begroet worden met een-en-twintig Kanonschooten van de Stad en Kasteelen, waar op de Admiraal met een gelyk getal schooten zal antwoorden.

21. Het gene voor 't sluiten deezer Vrede is gepasseerd,

ſeerd, zal in vergetenheid worden geſteld, en, indien door de Schepen van eenen der partyën Pryzen mogten gemaakt zyn, eer zy de tyding daar van vernomen hadden, zo zullen die, of de waarde derzelven, worden gereſtitueerd, zonder arg of liſt.

ALGIERS.

22. Men belooft wederzyds, indien 'er iets begaan mogt worden, tegen de Vrede ſtrydig, daar omtrent voldoening te geeven, mêt de ſchuldigen te ſtraffen, zonder deswegens de Vrede te verbreeken.

23. Eenige Hollandſche Kooplieden een Schip, dat door de Algerynen is prys gemaakt, te Algiers of in Zee gekogt hebbende, zo zullen zy volſtaan kunnen met eene verklaaring van den Kapitein, die hun hetzelve verkogt en geleverd heeft, om dat Schip, vry en vrank, te mogen brengen in de Haven, daar zy hetzelve willen brengen, zonder eenige verhindering van Kaapers, die zy in Zee ontmoeten mogten.

24. De Schepen van Onderdaanen hunner Hoogmogenden, die geduurende den Oorlog zonder Paſſen gevaren hebben en nog vaaren, in de Middellandſche Zee, de Spaanſche Zee, en op alle de Kuſten, die door deeze Wateren worden beſproeid, tot aan de Kanariſche Eilanden toe, zullen geduurende den tyd van een Jaar, en, die verder vaaren dan deze Eilanden, voor drie Jaaren tyds van geene Algierſche Kaapers worden ontruſt veel min genomen, onder voorwendzel, dat zy van geene Paſſen zyn voorzien, maar in tegendeel met alle vriendelykheid behandeld worden. En, indien het gebeurde, dat, na verloop van den gemelden tyd van één of drie Jaaren reſpective, een Nederlandſch Schip ontmoet mogt worden door een Algerynſchen Kruiſer of Kruiſers, zo zullen zy hetzelve mogen opbrengen, doch niet dan in de Haven van Algiers, alwaar na een naauwkeurig onderzoek, door den Dey en Konſul, blykende, dat hetzelve wezentlyk gevaren heeft zonder Pas, op den tyd, dat het daar mede voorzien moeſt zyn, de Laading Prys verklaard, doch het Schip en Scheepsvolk vry gelaten en aan den Schipper daarenboven, volgens den inhoud zyner Vragtbrieven, de Vragt betaald zal worden. Ook zal men den Schipper een Verklaaring geeven, om op zyne t'huisreize van geene andere Kaapers te worden gemoleſteerd.

Onder alle de Artikelen ſtondt.

Gedaan in den Jaare 1771, op den twaalfden dag van

ALGIERS. de Maan *Rebiul Ewel*, dewelke is de Geboortedag van den Profeet *Mahometh*; dat is, den 23 *November* 1757.

Het besluit was.

Gedankt zy de Majesteit des Allerhoogsten Gods, door wiens goedheid onze Vrede is vernieuwd en gezegeld, in het Jaar Jesu Christi 1757, den 23 *November*, 't welk is het Jaar 1171, den twaalfden dag van de Maan *Rebiul Ewel*, zynde de Geboortedag van den Profeet *Mahometh*.

Dit Traktaat van Vrede en Vriendschap is tot nog toe onderhouden, en men hoopt dat het van geen korter duur moge zyn, dan het laatst voorgaande van 1726, 't welk omtrent dertig Jaaren is in stand gebleeven. Ook werdt een Nederlansch Schip, met Lood geladen, dat in 't laatst des jaars 1759 te Algiers was opgebragt, uit kragte van dit Traktaat en op de Vertoogen van den Konsul, vry gégeven. Maar het voornaamste, waar door de Vrede onderhouden wordt, zyn, gelyk reeds aangemerkt is, de jaarlyksche kostbaare Geschenken, en het Ontzag der Oorlogschepen, die nu en dan op de Reede van Algiers verschynen en in de Vaarwateren kruisen. De Algerynen hebben, in den jaare 1759, een Maltheesch Oorlogschip bemagtigd; 't welk 'er een groote blydschap onder het Gemeen te weeg bragt: want hunne Kaaperyënzyn, door de verzwakking hunner Zeemagt en de Vrede met byna alle Europeaansche Mogendheden, behalve Spanje, den Paus, en eenige anderen in Italie, thans van weinig belang,

Stad ALGIERS. De Stad ALGIERS legt aan de Kust der Middellandsche Zee, ruim veertig Mylen Zuidwaards van Majorka en zestig Mylen van

STAD A

van de Spaansche Kust, meer dan honderd Mylen binnen de Straat en van Gibraltar ten Oosten. De Noorder Breedte is omtrent 36 Graaden 40 Minuuten, de Lengte ruim zeven Minuuten Graads, of een halve Minuut in tyd, bewesten de Meridiaaan van Parys. De Stad maakt, by 't aankomen uit Zee, een fraaije Vertooning; dewyl zy op de schuinte van een Heuvel, die naar de Baay afloopt, gestigt is, en de Gebouwen altemaal met Kalk bestreeken zyn; terwyl de Koepels der Paleizen en de spitse Toorens der Moskeen uitsteeken boven de platte Daken; zo dat men ze als in eenen opslag, zonder belemmering van Gevels of Geboomte, kan beschouwen. Zy heeft egter dit gemeen met andere Turksche Steden, dat men 'er inkomende zeer in de verwagting bedroogen staat; dewyl de Straaten zeer naauw en de gemeene Woonhuizen by uitstek slegt zyn. Doch vindt men 'er dit gemak, dat de Inwooners elkander van de Toppen der Huizen bezoeken kunnen, byna de geheele Stad door, zonder op Straat te komen; 't welk, als 'er een schielyke Oploop van 't Gemeen ontstaat, de Burgers dikwils kan beveiligen.

ALGIERS.

Men telt in de Stad tien groote Moskeen of Mahomethaansche Kerken, vyftig kleinere en drie Kollegiën, benevens een menigte Schoolen, waar de Jeugd, zo men wil, reeds een doodelyke haat tegen de Kristenen wordt ingeboezemd. Poorten heeft zy 'er vyf, en de Wallen mag men op een half Uur gaans of daar omtrent in den omtrek schatten. Zy bestaan uit Muuren, die van onderen met gehouwen, van boven met gebakken Steen zyn opgehaald, hebbende

Kerken, Poorten, Wallen.

ALGIERS. aan de Landzyde dertig, aan den Zeekant veertig Voeten hoogte. Aan deeze Muuren zyn hier en daar oude vierkante Toorens, en verder heeft de Stad aan de Zuidweftzyde drie Kafteelen, waar van het eene nog den naam voert van het Keizers-Kafteel, zynde een foort van Fortres op den Heuvel, daar Keizer Karel de V. zig, in den jaare 1541, verfchanft hadt, en van waar hy gemakkelyk Algiers tot een Puinhoop had kunnen fchieten, indien een ongelukkig uitftel zulks niet verhinderd had, tot onbefchryflyk nadeel van de Kriften Wereld. Het andere, dat het Nieuwe Kafteel genoemd wordt, is ook afkomftig van eene Battery, welke de Spaanfchen op zekeren Heuvel hadden opgeworpen, om de Stad te befchieten. Voorts zyn 'er twee Waterkafteeltjes, het eene bewesten de Stad, naby den Viffchershoek of Kaap *de la Pescade*, die naar Kaap *Caffine* ftrekt; het andere beooften, omtrent aan 't midden van de ruime Baay, welke op den afftand van omtrent vyf Mylen Ooftwaards door Kaap *Matifou* bepaald wordt, en de diepte van twee Mylen heeft.

Kafteelen aan de Haven. De voornaamfte fterkte van Algiers is aan de Haven, alwaar men van een Vyand den meeften aanftoot zou te lyden hebben. Het Eilandje in de Baay, door Barbaroffa met een Dyk of Zeehoofd, de *Moelje* genaamd, aan de Stad gevoegd, maakt een zeer goede Haven voor de Scheepsmagt, die 'er zo wel voor Stormwinden, als voor de vernieling van Vyandlyke Vlooten, veilig legt: hoewel 'er de Dyning van de Zee fomtyds zo fterk is, dat de Schepen, indien zy niet wel

wel vertuid leggen, elkander door 't ſtooten beſchadigen. Deeze Haven, aan de Zuidzyde van de Moelje, is honderddertig Vademen lang, tagtig Vademen breed, en vyftien Voeten diep. Aan de Noordzyde, daar men ook naby de Stad zou kunnen komen, maakt de Zee, met een Noorde- of Noordooſte-Wind, een botte laager Wal: zo dat men daar niet durft Ankeren. Dewyl Algiers op den Weſtkant van de Baay legt, zo beſchut de Moelje de Schepen voor den Noorden-Wind, en daarom zegt men, dat zy agter de Moelje leggen. Het is een Dyk van vyfhonderd Schreeden lang, maakende aan 't end een hoek of Elleboog, daar een Gebouw is, ſtrekkende tot de Vergaderplaats der Zee-Officieren. Het ronde Kasteel, 't welk de Spaanſchen bouwden, terwyl zy meeſters van het Eilandje waren, en de twee verſte Batteryën, die Zuidwaards loopen, worden gezegd van Bomben niet beſchadigd te kunnen worden, en deeze twee hebben in de onderſte Schietgaten een ry van zesendertig Ponders. Men kan hier uit begrypen, hoe onveilig het zy, met een Vyandlyk oogmerk deeze Haven aan te doen. Zelfs de Oorlogſchepen der Mogendheden die met Algiers een Verdrag van Vrede hebben, durven naauwlyks onder 't bereik gaan leggen van het ronde Kaſteel, dat men de Lantaarn noemt, om by nagt niet verraſt te te worden: want het is met drie laagen Geſchut boven elkander voorzien, en men heeft my verzekerd, dat in de onderſte Laag heele Kartouwen leggen. Ook hebben de Algerynen, uit hoofde van de Toeruſtingen,

ALGIERS.

ALGIERS. die onlangs in Spanje tegen hun gemaakt werden, den Dyk van de Moelje, die naar de Stad loopt, nu kortlings met zwaare Steenen opgehaald en met een menigte Geſchut verzorgd.

Volkrykheid. De Stad is zeer Volkryk: men rekent het getal haarer Inwooneren, oud en jong, op honderdduizend, die meeſtendeels uit Mooren of Mahomethaanen beſtaan, waar onder ten minſte dertigduizend Renegaaten zyn, dat is Volk van Kriſtelyke afkomſt, 't welk Turkſch is geworden. Voorts rekent Doktor SHAW het getal der Kriſten Slaaven op tweeduizend. De naauwte der Straaten, die in het midden een laagte hebben, waar men alle Vuiligheden ſmyt, welke 'er blyven leggen te verrotten, maakt het zeer morſig; doch de Stank is zo groot niet als voorheen, ſedert de Regeering, nu anderhalf honderd Jaar geleeden, een rykelyken toevloed van Water uit een Bron, die in een Heuvel by de Keizers-Schans ontdekt werdt, aan de Stad bezorgd heeft door middel van een Waterleiding; 't welk tevens drinkbaar is en gebruikbaar, zo voor de Burgers als voor de Schepen, en de Stad overal doorſpoelt, loopende in de Haven uit.

Peſt en Aardbevingen. Niettegenſtaande deeze Volkrykheid en de Hitte van 't Klimaat, ſchynt men 'er de Peſt zo veel niet onderhevig te zyn, als wel op ſommige andere Plaatſen aan de Middellandſche Zee. De Algerynen zyn daar omtrent niet minder ſtout dan de Turken in 't algemeen. De Heer DE TASSY verhaalt, dat hy in den jaare 1718 met eigen oogen zag, hoe de Laading van een Engelſch Schip, ingenomen te Alexandria, alwaar de Peſt toen

toen ſterk woedde, tegen alle de Vertoogen van de Kriſten Konſuls aan, geloſt en aan Land gebragt werdt, zonder dat 'er eenig Ongemak van kwam. Ook ſleept 'er die Plaag zelden zo ſchrikkelyk veel Volks weg als wel elders. De Aardbeevingen ſchynen 'er insgelyks zo zwaar niet voor te vallen, als in andere deelen van Barbarie: hoewel dikwils hevige Schuddingen des Aardryks gevoeld worden, en de Huizen aan de naauwe Straatjes zyn, van boven, met Balken tegen elkander geſchoord, om niet ligt om ver te raaken.

Manufaktuuren en Koophandel.

De voornaamſte Manufaktuur te Algiers beſtaat in Karpetten, die wel grover en zo fraay niet als de Smyrnſche zyn; doch beter koop en zagter, en derhalve van zeer veel gebruik; dewyl zy tot Stoel, Tafel en Bedde, verſtrekken. Men heeft 'er, zo wel als te Tunis, Weefgetouwen van Fluweel, Taf en veelerley ſoorten van Zyde; gelyk ook een ſoort van grof Linnen gemaakt wordt door geheel Barbarie, waar van *Suſa* het fynſte uitlevert. Aan dergelyke Goederen zou egter te Algiers groot gebrek zyn, indien dezelven, inzonderheid het Linnen of Zeildoek en de Zyden Stoffen, derwaards niet uit de Levant en uit Europa werden aangebragt, of in de prys gemaakte Schepen gevonden. SAVARY berigt ons, dat wel drieduizend vreemde Huisgezinnen zig, wegens den Koophandel, aldaar nedergezet hebben. Men kan 'er egter niet gemakkelyk de Europeaanſche Goederen ſlyten, of dezelven moeten ten uiterſte benoodigd zyn; dewyl de Inwooners liever zig behel-

pen

ALGIERS. pen willen, zo lang zy kunnen; in hope, dat 'er een Prys zal opgebragt worden, met zulke Behoeften geladen; die hun dan veel minder Gelds kosten. De Uitvoer is ook gering, bestaande meest in Graanen of Koorn, 't welk niet mag uitgevoerd worden dan met verlof en zelfs door handen van de Regeering, die het dikwils in verwisseling voor Krygsbehoeften geeft. Van Olie en andere Vrugten des Lands wordt het grootste gedeelte te Algiers gebruikt, of vervoerd naar andere Plaatsen van Barbarie, waar op de Kristenen somtyds goede Vragten krygen kunnen. Dadels, Wasch, Huiden, Koper en Struisvogels-Vederen, benevens Wol, Dekens of Spreijen, geborduurde Neusdoeken of Sluijers en Ceintuuren van Zyde op de Turksche manier, maaken anders de voornaamste Koopwaaren uit, die men aldaar uitvoert; mids de Laadingen der Pryzen, die van veelerley soort zyn, niet te rekenen. De Turken doen geen Handel, dan in Slaaven, Wapenen en Oorlogstuig; laatende het andere voor de Jooden over, die de voornaamste Kooplieden te Algiers zyn.

Regten van In- en Uitvoer.

Het Regt van Invoer op allerley Koopmanschappen, zo voor de Turken als voor de Kristenen, Mooren en Jooden, is de agtste Penning, of twaalf en een half, en die van den Uitvoer twee- en een half ten honderd: maar de Engelschen, Nederlanders en Franschen betaalen, volgens de Verdragen van 1703, 1713 en 1718, gelyk ik reeds aangetekend heb, by den Invoer maar vyf ten honderd, 't geen het Geld altoos van Invoer geeft, doch het Losgeld maar drie ten

ten honderd. De Brandewynen en Wynen doen vier gangbaare Piasters, op 't Stuk, aan Invoer: maar de Kompagnie van 't Bastion de France hadt jaarlyks de Lading van twee Barken van alle belasting vry.

ALGIERS.

Paleizen in de Stad.

Het voornaamste Gebouw van Algiers is het Paleis van den Dey, in 't midden der Stad, alwaar de Divan of Raad der Militie by een vergadert, en daar hy zelf niet alleen zyn Verblyf heeft, maar ook dagelyks zyne Vierschaar spant. Het is omringd met twee Gaanderyën, boven elkander, die op Marmeren Pylaaren rusten. Ook heeft het twee Binnenpleinen. Negen Gebouwen zyn 'er, die men den Naam van Logimenten zou mogen geeven, of van Barakken, dewyl 'er de Turksche Militie, of Janitzaaren, hunne Wooning hebben, laatende dezelven zeer schoon houden door hunne Slaaven. Men vindt 'er meer dan zestig Badstoven, waar van de twee fraaisten Kamers hebben met Marmer geplaveid: want het baaden is 'er, gelyk in Turkye, eene groote Uitspanning, inzonderheid voor de Vrouwspersoonen, die 'er niet minder ontugtig zyn dan de Mannen.

Tuinen buiten de Stad.

Algiers hadt weleer aanzienlyke Voorsteden. Men telde, in 't jaar 1473, buiten de Stad tweeduizend Huizen, die op de nadering der Spanjaarden in brand gestoken werden, en nooit weder opgebouwd zyn, dan voor een klein gedeelte, 't welk uit omtrent dertig of veertig Huisjes bestaat, buiten de Poort van Babason; die van het Landvolk gebruikt worden tot Schuuren of Stallingen, voor de Kemelen en Ezels, daar zy de Vrugten mede in de Stad brengen. In den om-

trek

ALGIERS. trek vindt men een menigte Tuinen en Buitenplaatſen, dat kleine witte Huizen zyn, beſchaduwd door een menigte van Boomen en Boſſchagie, hebbende meeſtendeels een vermaakelyk uitzigt naar de Zee. De Luiden van Vermogen houden 'er in de Zomerhitte hun verblyf, en laaten de Tuinen, die 'er by zyn, door hunne Slaaven beplanten en ſchoon houden, zo dat 'er overvloed van Meloenen, Moeskruiden en andere Aardvrugten, geteeld wordt, die in dat warme Klimaat tot eene byzondere verfriſſching dienen. Hier by komt, dat het dezelven niet aan een rykelyken toevloed van Water, uit Beekjes, die van de nabuurige Gebergten of Heuvelen afſtroomen, ontbreekt. In de Stad vindt men, om zo te ſpreeken, geen eenen Boom, ja zelfs geen aanmerkelyk Erf of Tuintje, dan alleen op de platte Daken der Huizen.

't Gebied van 't Zuiden.

De middelſte Provincie van 't Ryk van Algiers, welke het *Gebied van 't Zuiden*, *Titterie* of *Metija*, genoemd wordt, ſtaande onder een Bey of Onderkoning, heeft behalve Algiers geen eene bemuurde Stad, ja zelfs naauwlyks een Vlek; wordende bewoond door zwervende Arabieren, Moorſch Land- en Bergvolk, dat zekere Dorpen of Gehugten, of Stammen, met elkander uitmaakt. In 't Zuidelykſte deel legt het hoogſte Gebergte van Barbarie, *Jurjura* genaamd, behoorende tot dien reeks Bergen, welke den naam van den Atlas voeren. Het is ten minſte agt Mylen lang, en heeft eene ſtrekking naar 't Noordooſten en Zuidweſten. Van 't eene end tot het andere vertoont het zig, als eene

ke-

keten van naakte Rotſen en Steilten, die door hunne bezwaarlyke toeganglykheid een groot getal *Kabyles* beſchutten voor de Dwinglandy der Algerynen.

ALGIERS.

Gebied van 't Ooſten.

Het Ooſtelykſte deel van 't Ryk van Algiers word het *Gebied van 't Ooſten* geheten, om dat het geheelenal behoort onder den Bey of Onderkoning van Conſtantina, wiens Gebied byna de helft uitmaakt van de geheele Heerſchappy der Algerynen. Als de middelſte Provincie of 't Gebied van 't Zuiden, twaalfduizend Ryksdaalders in de Schatkiſt levert, en de Weſtelykſte of die van Tremeſen, veertig of vyftigduizend; zo brengt deeze, alleen, tagtig- of nagenoeg honderdduizend Ryksdaalders op. Aan de Weſtzyde wordt deeze Provincie, door de Rivier *Booberak*, van de middelſte afgeſcheiden, aan de Ooſtzyde, door de Rivier *Zaine*, van 't Gebied van Tunis. De Zeekuſt is veel Bergagtiger dan die der eerſtgemelde.

Stad Conſtantina.

Conſtantina, of, gelyk men 't gemeenlyk volgens de Franſche Uitſpraak, noemt, *Conſtantine*, thans de Hoofdſtad van dit Gebied en de Verblyfplaats van den Bey van 't Ooſten, is in verſcheide opzigten merkwaardig. Zy legt aan 't Riviertje *Rumel*, omtrent vyftien Uuren gaans van Zee en ruim veertig Uuren van Algiers ten Ooſten. Men wil dat zy geſtigt zy door de Numidiers, die haar *Cirta* noemden, en deeze was de Hoofdſtad van Numidie. Aangaande den oorſprong van den tegenwoordigen naam, dien zy al vroeg gevoerd heeft, gelyk uit de Verhandelingen der Kerkvergadering van Kar-

ALGIERS. Karthago blykt; is minder zekerheid. Dit weet men, dat *Justinianus* haar, na de verwoesting, welke zy ondergaan hadt, dermaate heeft hersteld en verbeterd, dat sommigen hem den Stigter noemen van deeze Stad. De hedendaagsche Mooren heeten haar *Cussuntina*.

Zie hier de beschryving, welke Doktor SHAW van deeze Stad en van de Oudheden geeft, die 'er nog in menigte te vinden zyn. Het grootste deel, zegt hy, is gestigt op een soort van Kaap of Voorgebergte, van alle zyden, uitgenomen naar 't Zuidwesten, ontoeganglyk. Dit schatte ik omtrent een half Uur gaans in de omtrek te zyn, loopende naar 't Zuiden een weinig af, maar eindigende ten Noorden met een loodregte Steilte, van ten minste honderd Vademen hoog. In die strekking heeft men een zeer schoone Landstreek, met een groote verscheidenheid van Valeijen, Heuvelen en Rivieren, zig tot een grooten afstand uitstrekkende. Oostwaards is het Gezigt bepaald door een naby gelegen reeks van Rotsen, veel hooger dan de Stad, maar ten Zuidoosten heeft het ruimer Veld, schoon men in 't verschiet verscheide Gebergten ziet. Aan die zyde is de Kaap, waar van ik sprak, van de nabuurige Vlakten afgezonderd door een diepe smalle Valey, wederzyds met loodregte boorden, door welke de Rumel stroomt, waar over weleer een Brug gelegen heeft, van voortreffelyke Bouwkonst.

Ruinen van *Cirta*, Hoofdstad van Numidie.

De Landengte ten Zuidwesten, naby welke de voornaamste Poort stondt van de Stad, heeft ongevaar de breedte van twintig Roeden, zynde t'eenemaal bedekt met een reeks van

van gebroken Muuragiën en andere Ruïnen, die nederwaards tot aan de Rivier voortloopen, en verder over een ftrook vlakken Grond, evenwydig met de diepe Valey, zo even gemeld. Dus was de gefteldheid en uitgeftrektheid van het oude *Cirta*; doch de tegenwoordige Stad heeft die uitgeftrektheid niet, als bepaald zynde tot dat gedeelte, 't welk ik de Kaap of 't Voorgebergte, naar een Schier-Eiland zweemende hoewel ver van Zee, genoemd heb.

ALGIERS.

Behalve de algemeene blyken van een verfcheidenheid van Ruïnen, door deeze Plaats verfpreid, vindt men nog in 't midden der Stad een menigte Bakken, welken ik oordeelde dat het Water, 't gene door een Waterleiding derwaards gebragt werdt van *Phys-geah*, hebben ontvangen. Zy zyn omtrent twintig in getal, en beflaan een Perk van honderdvyftig Voeten vierkant. De Waterleiding is in een nog veel bouwvalliger ftaat dan de Bakken: de brokken egter, die 'er tot heden toe van overgebleeven zyn, toonen genoegzaam de vlyt en vernuftigheid der Cirtefiaanen, in het opregten van een Werkftuk, 't welk zulk eene verbaazende veelheid van Bouwftoffen vereifchte.

Op den zoom der Steilte, Noordwaards, zyn de overblyfzelen van een groot en pragtig Gebouw, daar de Turkfche Bezetting tegenwoordig haare huisvefting heeft. Vier van de Bafementen, elk zeven Voeten over 't Kruis, met de Pedeftallen, die 'er toe behooren, zyn nog op hunne plaats, en fchynen van het Portico afkomftig. Men heeft ze gemaakt van een zwarten Steen, weinig

ALGIERS. geringer dan Marmer, die naar alle waarschynlykheid uit die zelfde Rotsige Steilten, waar op men ze gegrondvest heeft, zullen gehouwen zyn.

Onder de Ruïnen ten Zuidwesten van de Brug, op de zo even gemelde smalle streek Lands, vindt men nog het grootste deel van een Triomfboog, genaamd *Cassir goulah*, het Kasteel (naar zy dit vertaalen) of de Reus; bestaande uit drie Boogen, waar van de middelste de ruimste is. Al de Lysten en Friesen van dit Gevaarte zyn keurlyk versierd met de Afbeeldingen van Bloemen, Strydhamers en andere Sieraaden. De Korinthische Pylaaren, opgeregt aan ieder zyde van den grooten Boog, zyn, even als de Zydposten van de Poorten der Stad, met Paneelen gewerkt in een Smaak, die, zo veel ik heb kunnen waarneemen, (zegt Dr. SHAW) in 't byzonder eigen was aan Cirta; maar de Kolommen, die het Pediment onderschraagden, zyn ter neder geworpen en van gedaante beroofd.

Magt van den Bey. Anders vind ik ten opzigt van de tegenwoordige gesteldheid van Constantina niets aangetekend. De Bey heeft eene Lyfwagt van driehonderd Spahi's of Turksche Ruiters en vyftienhonderd Mooren, die hy op zyn eigen kosten onderhoudt; 't welk de voornaamste Krygsmagt is van dit Gebied. Hierom kan men ligt begrypen, hoe het bykwam, dat hy, in den jaare 1756, door de Tunetaanen met een Leger van agttien- of twintigduizend Man aangevallen wordende, de Nederlaag kreeg, gelyk wy gezien hebben. Ook gebeurt het somtyds, dat de Hoofden van 't Bergvolk, die met elkander, zo men wil,

wil, wel dertig of veertigduizend Man kunnen uitmaaken, een Leger op de been brengen, en den Bey de handen vol werks geeven, om hun tot reden te brengen; doch zy zyn doorgaans onder elkander te oneenig, om iets van gevolg te onderneemen.

ALGIERS.

Zeeplaats Collo.

De Provincie van Conſtantina, op zig zelve aangemerkt, heeft eene Zeeplaats genaamd *Collo*, oudtyds een Volkryke Stad der Romeinen geweeſt, doch na haare Verwoesting niet weder opgebouwd. De verovering van Collo door Barbaroſſa, was oorzaak, dat Conſtantina, 't welk tot aan den jaare 1420 haar eigen Koningen gehad, en toen door de Tunetaanen veroverd was, zig in 't jaar 1520 aan de Algerynen onderwierp. Tegenwoordig legt 'er Turkſche Bezetting in het Kaſteel, by 't welke een Vlek gebouwd is, zeer welvaarende door de ſlyting van Huiden, Waſch, Wol en Vrugten, aan de Franſchen: want de omleggende Landſtreek is ryk in Koorn en Vee. Men vangt veel Aapen, op het Gebergte, tuſſchen deeze Plaats en Conſtantina. De Dey van Algiers zendt 'er een Gouverneur, die aan den Bey moet onderhoorig zyn.

Col des Mudechares.

Dit Collo, 't welk aan een wyden Inham der Zee, tuſſchen Algiers en Tunis, legt, behoort wel onderſcheiden te worden van een Vlek van dien zelfden naam, Col *des Mudechares* genaamd, om dat het uit eene Volkplanting van zodanigen uit Kaſtilie, Andaluſie, en van Tagrynen uit het Ryk van Valence, en dus meeſtendeels uit Spaanſche Vlugtelingen beſtaat, die 'er zig van tyd tot tyd nedergezet hebben, en zeer verme-

ALGIERS. nigvuldigd zyn, door de vermaaklykheid van de Landsdouw, vol Orange, Limoen, en inzonderheid Moerbezieboomen, waar op zy een menigte van Zydewormen teelen. Koorn en Vee valt 'er ook in overvloed. Het legt vyf Uuren gaans beweſten Algiers, twee Uuren van de Zee, aan een Rivier, die met heerlyke Boſſchagiën is gezoomd.

la Calle, en Bastion de France.

Ik heb elders reeds in 't breede geſproken van *la Calle*, de Hoofdplaats van den Handel der Franſchen en van de Koraalviſſchery op de Kuſt van Algiers *. Dezelve legt aan een anderen Zeeboezem, genaamd *Storacourcouri*, beooſten die van Collo en beweſten Kaap Negro, juiſt op de Grensſcheiding van 't Gebied van Tunis en Algiers. Men geeft deezen Naam aan het Zeevlek en de Haven of Reede van het *Baſtion de France*, een Vaſtigheid, welke, nu tweehonderd Jaar geleeden, door de Marſeilers aangelegd zynde, ſedert by vergunning van den Grooten Heer, en met toeſtemming van den Dey en Divan van Algiers, door de Franſche Kroon bezeten wordt; mids daar voor een vaſt Jaargeld betaalende, gelyk voor de bezitting van Kaap Negro aan die van Tunis.

* *Teg. St. v. Frankr.* I D. bl. 475.

Bonna of Bonne.

Behalve te Kaap *Roſa*, naby het Baſtion, en te Collo, heeft de Franſche Kompagnie der Indiën, aan welke thans de Koraalviſſchery op deeze Kuſt behoort, ook haar vaſte Kantoor te *Bonna*, gemeenlyk *Bonne*, 't welk, aan een byzonderen Inham, tuſſchen Collo en la Calle legt. Somtyds noemt men het ook *Hippone*, naar het oude *Hippona*, dat een zeer aanzienlyke Volkplanting is geweeſt, welke den Bynaam van *Koninglyk* voerde, in

on-

onderscheiding van het andere Hippona, naby Karthago, thans de Stad Biserty, in 't Gebied van Tunis. Dit Koninglyke Hippona, dus getyteld om dat het in het Ryk der Koningen van Numidie lag, wordt van *Procopius* geplaatst tien Dagreizen van Karthago, daar Bonna veertig Uuren gaans bewesten legt. Ook kan men niet twyfelen, of de Standplaats deezer Stad moet hier omtrent geweest zyn; dewyl in een Bosschagie, een klein Uur gaans van daar, Ruïnen gevonden worden, welken men wil te zyn van de Kerk van den Oudvader *Augustinus*, die Bisschop van Hippona geweest is De Roomschgezinden hebben nog zo veel eerbied daar voor, dat de Fransche en Italiaansche Matroozen het Water gaan drinken van een schoone Bron, in dat Bosch, en hunne Gebeden uitstorten voor een zeer verminkt Marmeren Beeld, 't welk daar gevonden wordt.

ALGIERS.

Het oude Hippona is zekerlyk geheel verwoest, doch, een klein Uurtje van Bonna, Landwaards in, is een andere Stad, die *Beled el Ugned* of de plaats der Jujuben genoemd wordt; dewyl 'er rondom Bonna veel Geboomte is, 't welk die Vrugten draagt; behalve een menigte van Vygeboomen, aan welken, by de gemelde Bron, Paternosters hangen van drooge Vygen gemaakt; waarschynlyk om de Vrugten te doen rypen, gelyk in de Levant doorgaans geschiedt; 't welk veeleer te denken is, dan dat de Mooren zulks zouden doen uit Bygeloovigheid of Eerbied voor dien Sant.

ALGIERS. Zonderlinge Stroomen te *Bonna*.

De Heer *Peyssonel* heeft, onder anderen, op deeze plaats eenige aanmerkelyke Waarneemingen omtrent de zonderlinge Stroomen, die 'er in de Middellandsche Zee gaan, in 't werk gesteld. „ Den 4 Juny, des jaars „ 1725, zegt hy, was het Weder te Bon„ na zeer veranderlyk: het regende 's na„ middags en de Wind liep naar 't Zuidwes„ ten: te elf Uuren 's avonds wierdt het „ stil en de Zee was in ruste. Ik bevond „ my op het Terras van 't Huis der Indische „ Kompagnie, een half Uur voor Zonne „ Ondergang, en wy bemerkten, dat het „ Water zeer hoog ware, wanneer 'er eens„ klaps een buitengewoone Stroom ontstondt, „ die, in minder dan een Minuut, het Zee„ water snel deedt terug vloeijen, zakkende „ tien Voeten en daar boven; zo dat de Oe„ ver meer dan tweehonderd Schreeden be„ neden het gewoone Peil droog wierdt, en „ 'er veel Visch op leggen bleef, waar van „ eenigen werden opgeraapt, onder ande„ ren een soort van Rog, dertig Ponden „ zwaar. Drie Minuuten daar na vloeide „ het Water met de zelfde snelheid weder „ in, als het uitgeloopen was, en ik nam „ zelfs tot aan de Nagt toe waar, dat dee„ ze ongeregelde beweeging van de Zee by „ trappen verminderde, en dat, omtrent „ alle twee Minuuten, het Water beurtlings „ in en uitliep, verliezende zyn beweeging „ ongewaarwordelyk, even gelyk de Gol„ vingen, welke door het schommelen van „ een Vat met Water veroorzaakt worden. „ De Koraalvisschers verhaalden my en dee„ den

„ den my zelf bespeuren, wanneer ik het Touw in de hand hield, daar hun Werktuig, 't welk zy tot die Visschery gebruiken, aan hangt: hoe zy waarneemen, dat 'er dikwils Stroomen onder Water zyn, die regt strydig loopen met de Stroomen aan de Oppervlakte der Zee: zo dat hunne Booten naar den eenen kant worden gedreeven, terwyl hun Werktuig naar den anderen kant getrokken wordt door den Stroom; waar op zy byzonder moeten letten, willen zy het ter beoogder plaats brengen, om Koraal in hunne Netten te krygen *".

ALGIERS.

* *Phil. Transact.* Vol. XLIX. Part. 2. p. 638.

Bugia.

Tusschen Collo en Algiers is de Golf van *Bugia*, een Stad, die, zo wel als Constantina, eigentlyk de Hoofdplaats is van een Provincie of Distrikt, dat thans mede onder het Gebied van 't Oosten en dus onder den Bey van Constantina staat. De Romeinen, wil men, hebben deeze Stad gestigt, onder den naam van *Saldæ*, en de Gothen plaatsten 'er, toen zy Afrika hadden overweldigd, den zetel van hunne Heerschappy. De Koning van Marokko, naderhand, Bugia vermeesterd hebbende, zette 'er zyn Zoon op den Throon. In den jaare 1510 werdt zy door de Spaanschen bemagtigd en versterkt: kort daarna heeft de Stad tweemaal een Belegering van Barbarossa uitgestaan, voor dat hy nog door de Algerynen ingehaald was, en zy viel in in de Handen der Barbaaren niet, dan na den ongelukkigen uitslag der onderneeming van Karel den V. op Algiers, toen de Spaansche Gouverneur, door nood geperst, de Plaats by Verdrag overgaf; 't welk hem niettemin,

ALGIERS. wanneer hy met zyn Volk in Spanje aankwam, den hals koſtte.

Bugia is tegenwoordig nog taamelyk ſterk, en volkryk, leggende op een Heuvel aan den uitloop van een Rivier in de gedagte Baay. Dat zy geſtigt zy op de Ruïnen van een oude Stad, welke veel grooter is geweeſt, kan men klaar zien uit de vervallen Muragiën, die tot op den top van het Gebergte loopen. Behalve het Kaſteel, op den Heuvel, dat de Stad beheerſcht, zyn 'er nog twee om laag, tot beveiliging van de Haven; maar deeze ſchynen niet in ſtaat geweeſt te zyn, om de Schepen in de Mond van de Rivier te dekken; toen door de Engelſchen, in den jaare 1671, negen Algerynſche Oorlogſchepen in de Baay van Bugia genomen en vernield werden.

Gigery. Op den Ooſthoek van deeze Baay legt *Gigery*, ook de Hoofdplaats van een Landſtreek die zeer Bergagtig is, hoewel anders maar een Dorp of Vlek, met een Kaſteel of Schans. Deze Plaats, die twee zeer goede Havens heeft, eene ten Ooſten, eene ten Weſten; zou voor eene Europeaanſche Mogendheid, welke de Algerynen zogt te fnuiken, zeer bekwaam en gemakkelyk te veroveren zyn, indien men de Ingezetenen des Lands op zyne zyde wiſt te krygen. De Franſchen hebben 'er een Kantoor gehad tot aan den jaare 1664, en maakten 'er zelfs den aanleg van een Schans, doch het Landvolk verdreef hun, en dus kwam Gigery weder in de magt der Algerynen. In deeze Landſtreek, egter, is een wyd uitgeſtrekt Gebergte, dat door *Kabyles* of Arabieren wordt bewoond, die 'er

'er zulke ontoeganglyke Wykplaatſen hebben, dat de Turken hun niet tot onderwerping kunnen brengen. Dit maakt ook het Stranden op deeze Kuſt gevaarlyker dan elders; dewyl dit Bergvolk alle de genen, die geen Mahomethaanen zyn, tot Slaaven maakt, zelfs van die Natiën, waar mede de Dey van Algiers Vrede heeft; en dat het zeer moeielyk is, niet alleen eenige kennis van den toeſtand zodaniger ongelukkige Schipbreukelingen te bekomen, maar inzonderheid om ze te loſſen of vry te koopen: 't welk geenszins op bevel en alleen op voorſpraak of verzoek der Regeering van Algiers, door middel van hunne *Morabouts* of Prieſters, ſchynt te kunnen geſchieden. Men behoeft niet te vraagen, of zy de geſtrande Goederen ook naar zig neemen; want niets daar van ontkomt hunne roofzugtige Klaauwen. Op de andere Kuſten van Algiers wordt daar tegen immer zo goed zorg gedragen, als in ſommige deelen van Europa.

ALGIERS.

Geberg-ten van *Labez*.

De geheele Landſtreek van Bugia is met hooge Gebergten omringd, die door dergelyk Volk bewoond worden, dat van de Arabieren of Sarrazynen afkomſtig ſchynt te zyn, en, zo de Heer DE TASSY verzekert, nog een blyk draagt van de overmeeſtering deezes Lands door de Gothen; een Kruis, naamelyk, op de Handen of op 't Aangezigt onuitwischbaar ingedrukt. Het Gebergte ten Zuiden van Bugia voert den naam van 't Ryk van *Labez* naar een ſoort van Biezen, die 'er veel groeijen, en waar van de Ingezetenen Matten maaken, die Labez genoemd worden. Het is weleer een Koningryk geweeſt,

ALGIERS. weeſt, 't welk de Algerynen in zo verre overheerd hebben, dat de Inwooners hun een jaarlykſe Schatting betaalen, die gewoonlyk in Paarden beſtaat. Het is gantſch niet vrugtbaar in Graanen of Boomvrugten, maar in deeze Gebergten vallen Leeuwen, Luipaarden en andere wilde Dieren, welken de *Biscarers*, tam gemaakt of bedwongen, naar de Zeehavens brengen, om ze te verkoopen.

Biscarers. Dit Volk heeft zynen Naam naar een oude vervallen Stad, *Piscara* of *Bescara* genaamd, bezuiden 't Gebergte van Labez, en in de Provincie van *Zab* of *Zeb*, welke oudtyds tot Numidie behoord heeft. De Algerynen hebben 'er eene Bezetting, om het Landvolk, dat in Tenten woont, eenigermaate in bedwang te houden. Voorts maakt men van deeze Biscarers te Algiers gebruik, als van Wagts, om de Burgers te beſchutten voor Dievery en Huisbraak; ten welken einde dit Volk, onder hun eigen *Emir* of Hoofdman, verdeeld wordt langs de Straaten. Dit gaat zo ver, dat zelfs, indien 'er een Winkel beſtoolen is, de Emir genoodzaakt wordt de ſchade te vergoeden. Voorts dienen zy, om allerley vuil en veragtelyk Werk, gelyk Rioolen ſchoon maaken, Schoorſteenveegen, Water en Pakken draagen, te verrigten; omtrent gelyk de Biskaijers te Madrit en in andere Steden van Spanje; trekkende, wanneer zy hier mede eenig Geld gewonnen hebben, zeer vergenoegd naar Huis.

't Gebergte van *Couco*. Aan den Weſtkant van Labez legt een ander Bergagtig Diſtrikt, 't welk oudtyds ook een Koningryk geweeſt is, genaamd *Couco*, welks Ingezetenen een doodelyken haat tegen

gen de Regeering van Algiers hebben opgevat, sedert de Prins *Selim*, een Emir van hunne Natie, door Barbarossa om 't leven gebragt ware. De Koning of Vorst van Couco zondt, om die reden, aan Keizer Karel den V., wanneer deeze de Stad Algiers belegerde, een menigte van Levensmiddelen, benevens drieduizend Arabieren om tot Schansgraavers, slegters der Wegen en Leidsluiden, voor het Leger te dienen; doch, eer zy aankwamen, was die Onderneeming reeds in duigen gevallen. Ondertusschen namen de Algerynen dit zo kwaalyk, dat zy een Leger van drieduizend Man afzonden tegen Couco; en de Vorst kwam niet, dan met een zwaare Boete, vry; waar voor hy zynen Zoon gaf tot Gyzelaar. Kort daarna, egter, werden de twee Natiën zodanig verzoend, dat de Bassa van Algiers zelfs de Dogter van dien Vorst ter Vrouwe nam.

ALGIERS.

De Stad Couco legt niet ver van Algiers, en hadt een Zeehaven, *Tamagus* genaamd, welke wederom, in 't begin der Zeventiende Eeuw, aan de Spanjaarden overgeven zynde, maakten de Algerynen zig eerst van dezelve en toen van Couco meester; zo dat de Vorst, met alle zyne Onderdaanen, de wyk nam in het Gebergte, alwaar thans die Natie in onafhanglykheid leeft: zodanig zelfs, dat Luiden van Vermogen, die eenige Schatten opgegaard hebben, somtyds derwaards zig begeeven, als naar eene Vrystad of veilige Wykplaats voor hunne Vervolgers, daar zy in stilte en gerustheid hunne dagen kunnen doorbrengen. Men verhaalt dat *Seremeth*, na de wraak, die hy op zyne vier Vrouwen

ge-

ALGIERS. genomen hadt, zig derwaards vervoegde, met de Mooren, die in Gezantſchap van de voornaamſte Hoofden te Algiers waren gekomen. 't Gebergte is vrugtbaar in Graanen, Boomvrugten en Vee. Men heeft 'er ſchoone Valeijen, vermaaklyke Heuvelen, aangenaame Velden, en overvloedige Bronnen van zeer goed Water.

Steffa. Niet minder bevallig is de Standplaats van *Steffa* of *Diſteffa*, een Stad benoorden het Gebergte van Labez, en beweſten Conſtantina. Men vindt in de Provincie van Bugia nog overblyfzels van twee andere Steden, *Tebef* en *Zamora* genaamd.

Gebied van 't Weſten. 't Gebied van 't Weſten maakt een ander derde deel uit van 't Ryk van Algiers, welks Gouverneur of Bey, als Onderkoning van den Dey, zyn Verblyf te Oran houdt, wanneer die Veſting in handen der Algerynen is, doch anders te Tremeſen. De uitgeſtrektheid van dit Gebied is kleinder dan die van het Gebied van 't Ooſten, en grooter dan die van de middelſte Provincie, Titterie genaamd of 't Gebied van 't Zuiden, waar in Algiers legt. Tremeſen, Oran, Tenez, zyn daar in de eenigſte Steden van belang.

Stad Tenez. Van *Tenez* zal ik, om dat zy ten Weſten volgt aan Algiers, in de eerſte plaats ſpreeken. Haar afſtand van die Stad is, in een regte lyn gemeten, ongevaar twintig Uuren gaans. Men houdtze voor het *Julia Cæſarea* der Ouden, gemeenlyk *Jol* genaamd, daar Koning *Juba* zyn Zetel hieldt, en dus voor de Hoofdſtad van *Mauritania Cæſarienſis*, onder de Oppermagt der Romeinen. Immers de leg-

legging, welke toegeſchreven wordt aan dit Julia of Jol, paſt in geenen deele op de Stad Algiers. Ook heeft Tenez, in laater tyd, zelf een Koning gehad, en haare Provintie maakte een Ryk op zig zelve uit, onafhanglyk van Tremeſen. Tegenwoordig heeft zy nog eene Fortres of Kaſteel, met een taamelyke Bezetting; want de Standplaats is aan de Middellandſche Zee. Men dryft 'er met Vreemdelingen een ſterken Handel, om dat van daar al het Koorn komt, 't welk te Algiers gebruikt en naar buitenslands uitgevoerd wordt. Ook valt 'er een menigte Honig en Waſch. De Ingezetenen van 't Platte Land zyn zeer moedig en oorlogzugtig, hebbende dikwils zig aangekant tegen de Turken, die hun geweldig veel Gelds afknevelen. Als 't kwaad Weer wordt, vervoegen de Schepen zig agter een Eilandje, 't welk wat van de Stad af legt, dewyl het in de Haven dan niet veilig is.

ALGIERS.

In de naaſte plaats moet ik *Tremeſen* beſchryven, dewyl die Stad tegenwoordig de Hoofdplaats is van 't Weſtelyk Gebied. Zy is de Hoofdſtad geweeſt van het grootſte en magtigſte Ryk, dat ooit in Mauritanie werdt opgeregt. *Marmol* zegt, dat het meer dan honderdvyftig Mylen lang was, van 't Weſten naar 't Ooſten, doch de uitgeſtrektheid in breedte, tot aan den Berg Atlas, wordt van hem geſteld, op ſommige plaatſen niet meer dan twintig, op anderen over de vyftig Mylen.

Tremeſen.

Dit Ryk nam zynen oorſprong na 't verval der Romeinſche Heerſchappy in Afrika. Want, toen de Sarrazynen Spanje overſtroomd

Oude Koninglyke Regeering.

ALGIERS. ſtroomd hadden, werden alle Provinciën van Barbarie onderworpen aan de Kalifs van Arabie, welker Magt door onderlinge Partyſchappen verminderende, begaven zig de ingebooren Afrikaanen, die in de Woeſtynen van Libye gevlugt waren, allengs weder naar deeze Landſtreek, daar zy wel driehonderd Jaaren door hun eigen Vorſten beheerſcht zyn. Vervolgens onderging dit Ryk verſcheide wiſſelvalligheden, tot dat het, in de Dertiende Eeuw, overweldigd werdt door de Cherifs van *Heſſein*, afkomſtig van Arabiſche Vorſten. By die gelegenheid werdt het in de vier Ryken, van Tremeſen, Tenez, Algiers en Bugia, geſmaldeeld, die deswegen nog den naam van byzondere Provinciën draagen.

Lotgevallen van 't Ryk van Tremeſen.

Het Ryk van Tremeſen wierdt eerlang zo magtig, dat de Algerynen aan 't zelve Schatting betaalden; doch de Koning van Tenez bragt het t'onder, en maakte den Koning van Tremeſen aan zig cynsbaar. Wy hebben reeds gezien, hoe Haradyn Barbaroſſa zig meeſter van die Stad maakte na het vermoorden van den Koning, en hoe deszelfs Nazaat, door Keizer Karel den V., op den Throon van Tremeſen herſteld werdt *. Deez', *Abuchemmen* genaamd, betaalde, zyn leven lang, aan de Spaanſchen Schatting, maar, na zyn dood, wilde zyn Broeder *Abdalah*, ſteunende op den byſtand der Algerynen, niets meer aan Spanje geven. Sedert is 'er een reeks van Omwentelingen in dit Ryk geweeſt, dewyl de Spanjaarden en Turken, beurtlings, den Vorſt van den Throon rukten en een anderen in deszelfs ſtede ſtelden. Cherif

* Zie bladz. 128.

rif *Mahamet*, eindelyk, zig meester gemaakt hebbende van het Koningryk Fez, tragtte ook dat van Tremefen te bemagtigen; doch de Algerynen verdreeven hem, en ten laatsten bleef dit Gebied, ten minste voor 't grootste gedeelte, in hunne magt, gelyk zy het nog heden bezitten.

ALGIERS.

Deeze Koningen hebben, oudtyds, met niet minder luister dan die van Tunis geregeerd, als zynde de oudste en magtigste Vorsten van Afrika. Zy vertoonden zig nooit dan 's Vrydags, om naar de Moskee te gaan, en gaven geen Gehoor dan aan hunne Raadspersoonen en de Hof-Amptenaaren, door welker handen alle Zaaken gingen. Zy hadden een Onderkoning of Stedehouder, *Mezuar* genaamd, die hunnen Persoon verbeeldde, zelfs in het begeeven der Ampten van 's Konings Huis: een Kanselier of Staats-Sekretaris, die het Zegel bewaarde en gebruikte: een Hoog- en Onder-Thesaurier; een Gouverneur van 't Koninglyk Paleis en Opper-Stalmeester: maakende de zes Hooge Ampten uit. Onder deeze stonden een menigte andere Amptenaaren, Hof- en Krygsbedienden. Zy kleedden zig by uitstek pragtig, en waren inzonderheid gesteld op een kostbaaren toestel van hunne Paardetuigen. Als de Koning uitreedt, hadt hy een Lyfwagt van twaalf- of dertienhonderd Ruiters, en, als 'er iets te doen viel, deedt hy een Opbod van de Arabieren en Gemeenschappen van Beriberi's, benevens eenige Kompagniën Inwooners, welken hy niet op de been hieldt, dan geduurende den Kryg. Hy verdeelde alle zyne Onderdaanen en Landen,

als

ALGIERS. als Kommanderyën, onder voornaame Hoofden. De Gouverneur, die thans, als Onderkoning of Bey van den Algierſchen Dey, te Tremeſen woont, houdt ook een taamelyke Staatie en een braave Lyfwagt van Turken en Renegaaten.

Stad Tremeſen. De Stad *Tremeſen*, die anders ook *Telemicen*, en thans gemeenlyk *Tlemſin* genoemd wordt, legt naby de Grenzen van 't Ryk van Fez, omtrent tien Mylen Zuidwaards van eenen Inham, die regt tegen over Almeria in Spanje uitziet. Een Rivier, welke in deezen Inham uitſtroomt, bewatert de Muuren der Stad, die daar over vyf Valbruggen heeft aan haare Poorten, en met genoegzaame Veſtingwerken is voorzien tegen den Aanval der Mooren of Arabieren. De Omtrek is vry groot, doch daar binnen vindt men niets dan de elendige Overblyfzelen van haaren voorigen luiſter, toen zy onder de Koninglyke Regeering ſtondt, en, behalve veele pragtige Moskeen, vyf Kollegiën hadt, tot onderwys der Jeugd in allerley Weetenſchappen. Des Konings Paleis ſtondt een weinig buiten de Stad, en hadt keurlyke Luſthoven, gelyk het omleggende Land nog zeer veel Olyven, Vygen en Roſynen, benevens allerley andere Vrugten voortbrengt. Doch anders, merkt men aan, ſchiet dit Weſtelyk gedeelte van 't Ryk van Algiers veel in Vrugtbaarheid te kort by het Ooſtelyke, dewyl het geen Rivieren heeft van belang.

Oran. Thans komen wy tot *Oran*, een Veſting aan de Middellandſche Zee, omtrent in 't midden tuſſchen Tremeſen en Tenez, aan een

een Baay, tegenover Karthagena, zestig Mylen bewesten Algiers, gelegen. De Afrikaansche Schryvers noemen de Stad *Guaharan*, en de Franschen somtyds *Horan*. Marmol verbeeldt zig, dat het de *Unica Colonia* der Romeinen zy geweest.

ALGIERS.

Deeze Stad was, onder de Koningen van Tremesen, eene der welvaarendsten van het Land: de Inwooners dreeven een sterken Handel, en waren in allerley Handwerk, inzonderheid in het weeven van Zyden Stoffen, zeer ervaren en arbeidzaam. Men hadt 'er, om zo te spreeken, den stapel van het Koorn, uit de nabuurige Landstreeken. De Inwooners hadden zelfs zo veel moeds, dat zy, hoewel geen Schatting weigerende aan hunnen Vorst, door hun eigen Regters wilden bestuurd worden, en niet staan onder een Koninglyken Gouverneur.

Dus ging het de Plaats zeer wel, tot aan het voorste der Zestiende Eeuw, wanneer het Hof van Madrit, over het afzenden van eenige Vaartuigen, die de Oranners ter Kaap hadden toegerust, op de Spaansche Kust, ten hoogste verbitterd, eerst *Mazalquivir* en vervolgens in 't jaar 1509, onder 't beleid van den Kardinaal *Ximenes*, ook de Stad Oran zelve bemagtigden. De Kardinaal, naamelyk, hadt in 't geheim de genegenheid van eenigen der Ingezetenen gewonnen, die wanneer de Mooren, met het grootste deel der Bezetting, tegen de Kristenen waren uitgetoogen, in het terugkeeren de Poorten voor dezelven slooten, en dus behaalden de Spaanschen niet alleen de Overwinning, maar sloegen ongevaar vierduizend Mooren dood,

Oran wordt door de Spaanschen bemagtigd, in 1509.

ALGIERS. verlossende tevens een groot getal Kristenen uit de Slaaverny.

Oran door de Algerynen heroverd, in 1708.

Sedert hebben de Turken en Mooren verscheide poogingen gedaan om de Plaats te herwinnen, doch, dewyl Spanje 'er altoos een braave Bezetting hieldt, is hun dit niet gelukt voor byna twee Eeuwen verloops, ten tyde naamelyk van den Oorlog over de Opvolging tot den Throon van Spanje, in 't jaar 1708, wanneer zy 'er door Verraad of Agteloosheid van den Spaanschen Bevelhebber, zo 't voorgeeven was, meester van wierden. Van dien tyd af is Oran in handen van de Algerynen gebleeven, en de Bey van 't Westen heeft 'er zyn Verblyf gehouden tot aan den jaare 1732, wanneer de Plaats wederom door Spanje werdt bemagtigd.

Weder in bezitting van Spanje gekomen, in 1732.

Koning Filips, naamelyk, de handen ruim, en een aanzienlyke Krygsmagt van geoefend Volk op de been hebbende, maakte een Ontwerp tot herovering van die Vesting. Een Leger van omtrent dertigduizend Man werdt, in 't midden van Juny, te Alikante ingescheept op over de vyfhonderd Transportschepen, die door twaalf Oorlogschepen en twee Fregatten, benevens eenige Galeijen en Galjooten, werden gedekt. Na eenige dagen vertoevens, door tegenwind, maakte eindelyk die Vloot zeil, en kwam gelukkiglyk aan de Barbarische Kust, alwaar de Troepen, omtrent een Myl bewesten Mazalquivir, aan Land werden gezet, in 't laatst van die Maand. Een Troep Mooren hadt zig wel tegen de Ontscheeping getragt aan te kanten, doch werdt door 't Geschut van de Vloot verdreeven, en 's anderendaags kwam het tot een

een algemeen Gevegt; doch, zo dra de Spaanſchen de Hoogten, die de Plaats beheerſchen, hadden ingenomen, nam de Bey het beſluit, om dezelve des nagts, met al zyn Krygsvolk, te verlaaten. Men ontdekte egter eerlang, dat dit voornaamelyk geſchied was om zyne Schatten en Goederen in veiligheid te brengen: want toen de Spaanſchen, op den 1 July, de Stad in bezitting namen, werden zy zo hevig aangetaſt door de Turken, dat hun Leger ſchier vyfduizend Man verloor, en naderhand werdt nog een groot gedeelte van hetzelve afgeſneeden, waar onder de Marquis *de Santa Cruz*, die tot Gouverneur was aangeſteld, en verſcheide van hunne beſte Generaalsperſoonen. Ondertuſſchen vonden zy, in de Plaats en derzelver Kaſteelen, een grooten trein van Geſchut, waar onder zeven-en-tagtig Stukken Metaal Kanon, veel Oorlogstuig en Levensmiddelen. En, wat moeite de Algerynen, in vervolg van tyd, hebben aangewend, om ze van daar te verdryven, de Stad is tot heden in de magt van Spanje.

ALGIERS.

Men merkt aan, en het is by deeze gelegenheid gebleeken, dat 'er een wakkere Bezetting vereiſcht worde, om Oran tegen gereguleerde Troepen te verdedigen. De voornaamſte ſterkte, immers, van deeze Plaats, beſtaat aan de Landzyde in eenige Kaſteelen of Forten, die wat van de Stad af op Heuvelen ſtaan, en men dient eenige Detachementen uit te kunnen zenden, om de Toegangen en omleggende Hoogten tegen het naderen van den Vyand te bewaaren. De

Geſteldheid van de Plaats.

ALGIERS. Standplaats is ten deele in de Vlakte, ten deele op de ſchuinte van een ſteilen Berg, aan de Haven, omtrent honderd Schreeden van een Riviertje, over 't welke, aan de Ooſtzyde der Stad, vier Forten leggen. Aan de Zuidzyde is, op den Berg, een ſterk Kasteel, dat de Spaanſchen, in 't voorſte der Zeſtiende Eeuw, hebben aangelegd, met twee drooge Graften en breede Wallen, beheerſchende de Stad volkomen. Zy heeft maar twee Poorten, en de Muuren zyn overal niet met Graften: de Omtrek wordt op een half Uur gaans gerekend.

't Kaſteel *Mazalquivir.*

Aan den Zeekant beſtaat de voornaame ſterkte van Oran in een Kaſteel, dat geheel afgeſcheiden is van de Stad, genaamd *Mazalquivir*. Dit werdt, door Don Pedro van Navarre, wel drie of vier Jaaren eer dan Oran zelf, naamelyk in 't jaar 1505, overweldigd, en baande hem diestyds den weg om de Plaats te bemagtigen. Thans is hetzelve het lot van Oran gevolgd en dus in handen der Spaanſchen. Het is door zyne legging zeer ſterk, en kan de Haven geheel beſtryken.

Moſtagan, Arzeni, Cercelli.

Een Uur gaans bezuiden Oran vindt men de Puinhoopen van een oude Stad, *Batha* genaamd, die van de Afrikaanen veel bezogt worden, wegens den eerbied, dien zy de gedagtenis toedraagen van eenen Morabout of Prieſter, wiens Graf aldaar gevonden wordt. Ook legt, tien Mylen beooſten Oran, *Arzeni*, en nog twaalf Mylen verder ten Ooſten, naar den kant van Tenez, het kleine Steedje *Moſtagan*, dat een zeer goede Haven heeft, aan Kaap *Dyvy*. Beooſten Tenez

nez is een ruime Baay, welke bepaald wordt door Kaap *Cercelli*, vyftien Mylen beweften die van Algiers. Aan deeze Baay legt de Stad *Cercelli*, welke een Eilandje voor zig heeft, en de Kuft is daar taamelyk Volkryk.

ALGIERS.

VI. HOOFDSTUK.

Befchryving des Keizerryks *van* MAROKKO, *waar in de Ryken van* Fez, Sus *en* Tafilet, *begreepen zyn. De verfcheide* Staatwiffelingen *en tegenwoordige gefteldheid van deeze Heerfchappy. Oorlogen en Verbindteniffen met eenige Mogendheden van Europa. Levensmanier van de* Mooren *en andere Inwooners. De binnenlandfche Steden*, Fez, Mequinez, Marokko, *enz. De Zee- en Handelplaatfen*, Salée, Tetuan, Tanger, *enz. De Spaanfche Vefting* Ceuta, *en de Portugeefche* Magazan, *op de Kuft van dit Ryk. De gefteldheid der Zuidelyke deelen en der Landen die aan dezelven grenzen in Afrika; in 't byzonder die van* Zaara *of de Woestyn van Barbarie.*

Gelegenheid en Grootte.

HEt Keizerryk van MAROKKO is een groote Heerfchappy aan den Weftkant van Barbarie, beflaande den Noordwefthoek van Afrika, die aan de Straat van Gibraltar paalt, tuffchen de agt-entwintig en zes-endertig Graaden Noorder Breedte. Men rekent de langte op honderdvyftig Mylen en de uitgeftrektheid in breedte, Ooft en Weft, op ruim half zo veel. Aan den Oceaan ftrekt deszelfs Kuft tot tegenover de Kanarifche

Eilanden; aan de Middellandsche Zee de Straat in, tot daar de Kust van Algiers eindigt, tegenover Kaap Gates en den Inham van Almeria in Spanje. De Oostelyke Grenzen stooten aan 't Gebied van Algiers en deszelfs Zuidelyke Landen. Ten Zuiden strekken sommigen deeze Heerschappy uit tot aan het Land der Zwarten, en begrypen 'er dus een gedeelte in van de Woestyn van Barbarie, *Zaara* genaamd, die aan geene Mogendheid onderhoorig schynt te zyn.

MAROKKO.

Lugts- en Landsgesteldheid.

Van de Lugts- en Landsgesteldheid van Barbarie, waar toe dit Gebied ook behoort, heb ik reeds breedvoerig gesproken *. Het Weer schynt 'er ongestadiger te zyn dan in 't Ryk van Algiers: men heeft 'er 's Winters zwaare Koude en Vorst, by Zomer groote Hitte, en een zoele Lugt, die sommige Plaatsen binnenslands byna onbewoonbaar maakt. Niettemin is het Saizoen 'er ook veel vroeger dan in de middelste deelen van Europa; want, zo dra de Noorde en Weste-Winden hunne woede hebben uitgespeeld, in de Maand Maart, begint het Geboomte te bloeijen, en alle Vrugten, byna, zyn in 't laatst van Juny ryp. Het Voorjaar is zeer gemaatigd, hoewel somtyds niet zonder scherpe Winden uit het Oosten, die de Vrugtboomen verzengen, even als in Europa. De Oogst begint in Augustus en duurt tot het midden van November, wanneer de Winter aanvang neemt, duurende tot het midden van February. Dan heeft men zwaare Storm en Onweersbuijen, met Sneeuw, Hagel, Donder en Bliksem, en onverbeeldelyk langduurige Slagregens, die het Aardryk tegen

* Bladz. 32, enz.

de

de droogte van den Zomer met Water voorzien.

MAROKKO.

Men heeft 'er eene aangenaame verscheidenheid van Gebergten en wyd uitgestrekte Vlakten, waar onder veelen zeer vrugtbaar en taamelyk digt bewoond door Genootschappen of Stammen van Arabieren, die met hunne Beesten troepswyze leeven en verplaatsbaare Dorpen van Tenten bewoonen. Het voornaamste Gebergte is de *Atlas*, dat, byna in de gedaante van eene Wassende Maan, tusschen Marokko, Tafilet en Sus legt, strekkende zig van 't Ryk van Algiers tot aan den Oceaan uit. Men vindt 'er weinige Bosschen in, en zeer zeldzaam van Scheepstimmerhout. Rivieren zyn 'er ook van geen belang. Ieder Havenstad, aan de Atlantische Zee, heeft 'er wel eene, doch zy kunnen naauwlyks dienen om een veilige legplaats te geeven aan de Schepen, die eenigermaate diep gaan; zo dat dit geheele Ryk geen bekwaame Reeden heeft, dan met sommige Winden.

Bergen en Rivieren.

De *Malvia* of *Malva* alleen, welke naby de Grenzen van Algiers in de Middellandsche Zee valt, en, zo sommigen willen, de Grensscheiding uitmaakt van de beide Ryken, is van eenig aanmerkelyk belang. De Heer SHAW merkt aan, dat dezelve zeer gemakkelyk vaarbaar zou kunnen gemaakt worden voor geladen Schepen, gelyk zy oudtyds geweest is. Haare Bronnen zyn, voegt hy 'er by, een groot end wegs in de Woestyn van Barbarie, agthonderd Mylen van de Zee, volgens *Abulfeda*, en de loop is, tegenstrydig met de meeste Rivieren van dat Land, byna regt Noordwaards. Dewyl de reeks

De *Malvia*.

MAROKKO. Bergen van den Atlas tusschen Barbarie en Zaara gelegen is, kan ik egter naauwlyks begrypen, hoe die Rivier zo ver Zuidwaards, uit deeze Woestyn, zou kunnen ontspringen.

Historie des Ryks van Marokko. Een groot gedeelte van dit Gebied maakte het *Mauritania Tingitana* der Romeinen uit, dus genaamd naar *Tingis*, hedendaags *Tangier*, aan de Straat. Dit was wel het voornaamste deel van Mauritanie, hebbende ten Oosten de Rivier Malvia, ten Noorden de Straat en Middellandsche Zee, ten Westen den Oceaan, ten Zuiden den Berg Atlas tot Grenspaalen. Het moet toen zeer Volkryk geweest zyn, alzo *Ptoloméus* 'er, behalve de Plaatsen aan de Kust, wel twee-en-twintig binnenlandsche Steden in optelt en met naame noemt, waar van veelen Zetels waren van Kristen Bisschoppen. De Sarrazynen hebben het naderhand in kleinder Landschappen verdeeld, waar onder die van Marokko en Fez, benevens Tafilet en Sus, door byzondere Koningen of Vorsten zyn beheerscht geworden, tot dat de *Serifs* zig daar van de Heerschappy toe-eigenden.

Beheersching door de *Serifs*. Serif of Cherif is een Naam, die onder de Mahomethaanen een Vorst of Heer betekent, en wel zodanig een, die boven de anderen in Gezag uitmunt; weshalve de Turken hun Opperhoofd, den Grooten Heer of Sultan, deezen Eernaam geeven. In den jaare 1508 kwam zeker Leeraar der Mahomethaansche Wet te voorschyn, die beweerde, dat hy van dien grooten Profeet afstamde, en derhalve zig den gemelden Eertytel aanmaatigde, wordende genoemd *Mahamet ben Hamet*

of

of Cherif *Husein*. Deeze hadt drie Zoonen, die, uit dien zelfden hoofde, zig ook Cherifs lieten noemen, en zo veel ingang kreegen aan 't Hof van Fez, dat de Koning hun zyne Legermagt vertrouwde, tot voortplanting van het Mahomethaansch Geloove en tot uitroeijing der Kristenen. De Vader stierf eerlang, doch de Zoons maakten zig van de Zuidelykste Provinciën meester, en overvielen den Gouverneur van *Asafi* of *Saffia*, dien zy, benevens eenige Portugeesche Edellieden, gevangen kreegen; maar de eene Broeder was gesneuveld. De twee andere Serifs maakten zig toen van 't geheele Koningryk Marokko meester, waar van de een, *Hamet* genaamd, zig tot Koning opwierp, noemende zig Koning van geheel Afrika, wanneer hy den Koning van Fez, die tegen hem te Velde optrok, geslagen hadt. De andere Broeder, *Mahamet* genaamd, verdreef de Portugeezen van *St. Croix*, en voerde kryg met dien Koning, en overweldigde het Ryk van Fez. De Zoon van deezen, genaamd *Muley Abdalah*, heeft het geheele Keizerryk in rust bezeten, 't welk hy aan *Mahamet* den Zwarten naliet, die Koning Sebastiaan van Portugal te hulp riep tegen zyne Bloedverwanten, doch het ongeluk hadt van in 't jaar 1578, benevens dien Vorst, te sneuvelen.

MAROKKO.

Naderhand, schynt het, hadden eenigen der Zuidelykste Provinciën van het Keizerryk zig wederom de Heerschappy der Vorsten van Fez en Marokko onttrokken; want in de voorgaande Eeuw bragt *Muley Archi*, Koning van Tafilet, en *Muley Ismaël*, zyn Broeder en Opvolger, de Ryken van Ma-

MAROK-KO.

Groote Verdeeldheden na de dood van Keizer *Muley Ismaël.*

rokko, Fez, Tafilet en Sus, benevens de groote Provincie Dahra, altemaal onder zyne Heerschappy. Keizer MULEY ISMAËL hadt zestig Jaaren op den Throon gezeten, toen hy, in 't voorste des jaars 1727, overleedt. Zyn Moeder was een Negerin, 't welk hem misschien minder aangenaam kan gemaakt hebben by zyne Moorsche Onderdaanen en aanleiding gegeven om de Zwarten aan 't Hof te bevorderen, en hun eenigermaate de geheele toezigt van het Land te betrouwen, tot zyn eigen veiligheid. Buiten twyfel zal de Opvolging staan aan de Willekeur van den regeerenden Vorst: immers Muley Ismaël hadt daar toe benoemd zynen Zoon, MULEY HAMET, uit een begunstigde Gemaalin geteeld, schoon hy een ouder Zoon had by eene voorgaande Vrouw, ABDELMELECK genaamd, die, Gouverneur zynde van de Provincie van Sus, toen zyn Vader overleedt, zig een sterken aanhang by de Mooren maakte, en, het geluk hebbende gehad van een Overwinning te behaalen op het Leger van de Zwarten of Negers, dat Muley Hamet hadt op de been gebragt, zig ook in bezitting van de Provincie van Marokko stelde. Deeze Prins hadt veel kans om het geheele Ryk te veroveren, doch, toen hy zeer onvoorzigtig verklaarde alle de Zwarten om 't leven te zullen brengen, als hy tot den Throon kwam, openbaarde zig een nieuwe aanhang of Party van MULEY ABDALLAH, een derde Zoon van den overleden Keizer, en deeze drie hebben verscheide Jaaren, met veel geweld en bloedstorting, naar de Kroon gedongen.

Het

Het Groot Brittannische Hof nam aanstonds het Besluit, om de Vrede met den nieuwen Keizer Muley Hamet te vernieuwen, en magtigde ten dien einde den Heer *Russel* als Konsul Generaal der Engelsche Natie in Barbarie en Afgezant aan het Hof van Mequinez. Hy werdt te Gibraltar afgehaald door den Heer *Perez*, Admiraal van Salée, die, onder de Regeering van George den I., als Ambassadeur van Keizer Muley Ismaël te Londen was geweest, en bygevolg aan de Engelschen bekend. Ik zal hier een korte Beschryving doen van het wedervaaren van dien Gezant, ten einde van de Regeering van Muley Hamet, zyn Hofhouding en het gene daar toe behoort, eenig denkbeeld te geeven.

MAROKKO.

In 't laatst van September des jaars 1727, landde de Heer Russel, met zyn Gevolg, in de Baay van Tetuan, en vertrok te Paarde naar die Stad, alwaar hy, by 't inkomen, begroet werdt met zes en-veertig Schooten van het Kasteel, en vriendelyk door den Bassa ontvangen, doch door verscheide wisselvalligheden opgehouden tot het midden van November. Toen vertrokken zynde, kwam hy in elf dagen Reizens te Fez, en in 't voorste van December te Mequinez; alwaar hem den 3 reeds Openbaar Gehoor by den Keizer of Koning vergund werdt.

Gezantschap der Engelschen aan *Muley Hamet.*

Men hadt de Engelschen, geduurende hun Verblyf te Tetuan, een grootsch denkbeeld aangaande den Vorst en deszelfs Paleis ingeboezemd. Op den gestelden dag werden zy door een Spanjaard, die *Alcaide* of Gouverneur was van de Kristenen, en verschei-

de

MAROK-KO.

de Amptenaaren, opgehaald naar het Hof, met de volgende Staatie. In 't eerſte Gelid reedt de Gezant Ruſſel, tuſſchen den Baſſa, die hem van Tetuan begeleid hadt, en des Baſſa's Broeder, voorafgegaan van vyftig Muskettiers. Hun volgden de overige Engelſche Heeren, vergezeld door een anderen Broeder van den Baſſa, en eenige Amptenaaren van het Hof: toen twee Bedienden van den Gezant, in Livrey-Gewaad, te Paarde, en agter hun de Slaaven benevens de Moorſche en Joodſche Dienaars, te voet gaande. De Staatie werdt geſlooten door een Lyfwagt van den Baſſa te Paarde. Niettegenſtaande zulks reedt een dronken Moor van Aanzien, in een buitenſpoorige drift, op hun aan, noemende hun Kriſten Honden en Schurken, ja de Engelſchen dreigende door den Kop te ſchieten; dien zy veel moeite hadden van hun Lyf te houden, en het ſchynt dat op dit Bedryf niet het minſte agt geſlagen werdt: want men weet dat de Mooren een onverzoenbaare haat draagen tegen de Kriſtenen; waarſchynlyk ſpruitende uit de behandeling, welke hunne Voorvaders in Spanje ondergaan hebben.

Toen de Staatie binnen de Voorpoort van het Paleis gekomen was, gingen zy altemaal afzitten en de Baſſa toonde den Gezant dertien keurlyke Paarden van den Keizer, koſtbaar gezadeld en getoomd, die door Neger Stalknegts van Staat gehouden werden. Dit Plein was, gelyk nog eenige anderen, welken zy paſſeerden, omringd met hooge dikke Muuren, en hadt geen andere dan zeer geringe Houten Deuren. 't Gedrang van Volk

Volk was zo groot, dat zy veel moeite hadden om 'er door te komen, schoon eenige Bedienden van 't Hof, met Zweepen en Lederen Riemen, ruimbaan tragtten te maaken. Na eenig verloop van tyd werden zy gebragt in een lange Gaandery, die met een soort van Mosaik Werk was gevloerd en aan de Wanden gepleisterd. Hier werden de Geschenken van zyne Groot Brittannische Majesteit geplaatst en ten toon gesteld.

MAROKKO.

Na aldaar omtrent een Uur lang, niet zonder veel vermoejing van het Volk, 't welk hunne Degens en Handschoenen bezigtigen wilde, gewagt te hebben, kwamen zy in een open Gaandery, welke uitzigt hadt op een schoone Beemd of Veld binnen het Paleis, met een verheven Pad door 't midden heen, als een lang Prieel van Houtwerk, dat met Wyngaard-ranken digt beschaduwd was. Zy gingen nog verder, in een groot gedrang, door verscheide Vertrekken, tot zy eindelyk zo ver kwamen, dat men zeide, hoe de Keizer zig in 't naaste bevond. Daar leiden toen de Bassa, benevens zyne Broeders, en verscheide Hooge Amptenaaren, hunne *Albagues* of Opperkleeden af, en gingen blootsvoets; om in een zo slegt Gewaad, als 't vallen kon, voor zyne Majesteit te verschynen. De Broeders van den Bassa namen ieder een Porseleinen Pot met Suikergebak en Konfituuren, zynde een gedeelte van het Present, en bragten die voor den Keizer: gelyk al het overige ook ingedragen werdt, en in zyne Majesteits gezigt geplaatst, voor dat men den Gezant inliet. Ondertusschen ging het in die Voor-

MAROK-KO. Voorzaal zeer onordentlyk toe, en 'er was een onophoudelyk rumoer.

Eindelyk vloogen twee groote Deuren open, en men zag den Keizer zitten onder een Paviljoen, in een open Gaandery, hebbende aan zyne Voeten zyn begunstigden Broeder en zyn eersten Staatsdienaar, een zwaarlyvig Neger. De Gezant, naar den Throon opgeleid zynde, nam zyn Hoed af, en gaf den Brief van zyne Groot Brittannische Majesteit, die in een fyne Zyden Doek gewonden was, benevens een Gouden Zak-Orlogie, in 's Keizers eigen Handen. Toen zette hy den Hoed weder op, en deedt eene Aanspraak, uitdrukkende de groote agting, welke de Koning, zyn Meester, voor zyne Majesteit hadt; het Rouwbeklag wegens zyns Vaders overlyden en de Gelukwensching met het aanvaarden der Regeeringe. Dit alles werdt door den Admiraal Perez, die Engelsch verstondt, in 't Moorsch overgebragt; doch zulks deedt weinig tot de zaak, dan om den Keizer, die zeer beschonken was, in een goeden luim te brengen: zo dat hy geduurig riep *bueno*, *bueno*: (goed, goed:) laatende het Hoofd op zyde hangen, en belastende den *Alcaide* voor de Kristenen zorg te draagen, dat hun geen Wyn noch Biggen ontbreeken mogten; gelyk hy ook aan zynen eersten Staatsdienaar last gaf, om hun van al wat zy begeerden te voorzien. De Hovelingen of Amptenaaren vielen toen op hunne Aangezigten, en kroopen naar den Throon, om 's Keizers Voeten te kussen; wordende eindelyk zyne Majesteit, die smoordronken

ken scheen te zyn, door de Gesnedenen weggedragen.

MAROKKO.

's Keizers Gestalte en Gewaad.

De Lighaamsgestalte van dien Keizer werdt aldus beschreeven. Hy was lang van postuur, omtrent vyftig Jaaren oud, van een fier Gelaat, maar zeer door de Kinderpokjes geschonden; bruin van tronie en de voorste Tanden kwyt. Zyn Kleederen bestonden, dewyl het koud Weer was, in een Zwarte Mantel over een witten Tabberd heen: zyn Tulband was van groene Zyden Stoffe, doch zeer onagtzaam om zyn Hoofd geslingerd. Al het gene, dat in zyn Gewaad eenige opmerking verdiende, was een keurlyke Sabel, in een Gouden Scheede, rykelyk bezet met Edele Gesteenten.

Toen de Keizer was weggebragt, verhief zig wederom het rumoer onder de Hovelingen, en de Gezant met zyn Gevolg werdt door het Gemeen dermaate gestooten en gedrongen, dat zy gevaar liepen van onder voet te raaken. Men sneedt de vergulde Knoopen van hunne Rokken, en scheurde hunne Kleederen aan stukken, zo dat zy voor uitschudding en plundering vreesden. Ja hunne benaauwdheid nam toe, wanneer zy bespeurden, dat de Deurwaarders voor hun de Poorten slooten, en zy moesten die t'elkens met Geld open koopen. Eindelyk, egter, hadden zy 't geluk van dien Moordkuil te ontkomen.

Zyne Wreedheid.

Het gene 'er aangaande de Geaartheid en Levensmanier van deezen Keizer bygevoegd werdt, is niet minder afschuwlyk. Hy zat, naar 't schynt, gewoonlyk met zyne Staatsdienaars te zuipen, tot dat hy smoordronken

MAROKKO.

ken was, en dan werdt hy van zyne Gesneedenen te bed gebragt. Wanneer hy ontwaakte, was men verzekerd eenig blyk te ontmoeten van zyne wreedheid; in zo verre, dat zyne Dienaars hem naauwlyks durfden naderen. Terwyl de Groot Brittannische Gezant zig te Mequinez bevondt, werden twee Man, die hem oppasten, door hem dood geschooten, en hy tragtte zynen eersten Minister neer te sabelen; doch deeze ontweek den Slag, en raakte weder in gunst by den Keizer, zo dra de Woede was bedaard. Wanneer hy verstondt, dat de Mannen van twee jonge Joodsche Vrouwen, die hy hadt doen haalen om by hem te slaapen, toen hy dezelven naar huis terug gezonden hadt, de stoutheid hadden gebruikt, om by dezelven weder te Bed te gaan, gaf hy bevel, om deeze Mannen ter dood te brengen. Een zyner Matressen of Byzitten, die hem eenig ongenoegen hadt gegeven, deedt hy al de Tanden uit den Mond breeken, en vervolgens verneemende, dat zy van die Operatie zig niet wel bevond, gaf hy last, om den Man, die zulks gedaan hadt, even 't zelfde te doen, en zondt de Tanden van dien Beul, tot vertroosting of vergoeding, in een Doosje aan dat Vrouwspersoon. Eene, van hem ontbooden zynde, by hem leggende, wanneer hy wakker wordende haaren Arm om zynen Hals vondt, gaf hy bevel, om haar denzelven, op 't oogenblik, af te hakken. Hy deedt tot zyn vermaak, zo nu en dan, iemand door vier Slaaven, zo hoog zy konden, in de Lugt smyten; wanneer de Persoon, neervallende, gemeenlyk dood was of kreupel wierdt.

Het

Het voornaame oogmerk der bezending van het Groot Brittannische Hof was, om alle zodanige Gevangenen verlost te krygen, als onder de Engelsche Vlag genomen waren: om vergoeding te vorderen voor de Kooplieden, welker Schepen sedert de laatste Vrede waren afgeloopen door de Roovers van Salée, en, eindelyk, om die Vrede te vernieuwen en te bevestigen met den nieuwen Keizer. Men gaf den Gezant weldra te verstaan, dat 'er geen Vergoeding te wagten ware van het Hof, en, wat de Gevangenen belangt, daar van ontsloeg men omtrent een dozyn, waar onder vier Engelschen waren; voor welken de Gezant veel meer betaalde, dan men het Rantsoen, volgens den gewoonen trant, had kunnen rekenen. Den Eersten Staatsdienaar, de begunstigde Vrouwen en de Amptenaaren in 't algemeen, moesten als om stryd de handen gezalfd worden, wilde hy niet van een verlooren Reize komen. Eindelyk, egter, na veel moeite en spilling van Geld, kwam hy zo ver, van de Vrede vernieuwd te krygen, op dien voet, zo als dezelve met Keizer Muley Ismaël was getroffen geweest; met byvoeging van vyf Artikelen: zo dat het Verdrag thans uit twintig Artikelen bestondt.

MAROKKO. Vrede met Groot Brittannie vernieuwd.

De vyf nieuwe Artikelen behelsden: 1. Dat alle Mooren en Jooden, uit de Heerschappyën des Keizers van Marokko, in alle Vryheid zouden handelen mogen op Gibraltar en Minorka: 2. Dat de Onderdaanen van den Koning van Groot Brittannie, in Barbarie, niet vóor den Lands Regter of Kadi zouden behoeven te verschynen, maar door den Gou-

Nieuwe Artikelen van 't Verdrag.

MAROKKO. verneur van de Plaats en den Konsul gevonnist worden: 3. Dat de Huisselyke Dienstbooden der Engelschen, 't zy Mooren of Jooden, schoon Inboorlingen des Ryks, van allerley Schattingen zouden vry zyn: 4. Dat alle Onderdaanen van Groot Brittannie, zo Passagiers als anderen, door de Kruisers van den Keizer van Fez en Marokko in eenig Vyandlyk Schip genomen zynde, aanstonds in Vryheid gesteld en naar Gibraltar gezonden zouden worden: 5. Dat de Engelsche Oorlogschepen, en de Stad Gibraltar, volkomen Vryheid zouden hebben, om Levensmiddelen en andere Behoeften, in de Zeehavens van den Keizer, tegen den gewoonen Marktprys te koopen, zonder by het afscheepen Tol te betaalen, die hun onlangs, tegen het voorige Verdrag, was afgevergd.

Kort na het tekenen van dit Verdrag, nam de Heer Russel afscheid van het Hof van Mequinez, en begon zynen Togt naar Gibraltar, onder het geleide van een Moorsche Lyfwagt, die stondt onder het Bevel van Amptenaaren, aan welken de Regeering de Onkosten van de Reize betaalde; doch zy staken die, zo men verhaalt, in hunne Beurs, en deeden den Gezant voor zig en zyn Gevolg, en voor hun, als zyn Konvooy, Geld schieten, knevelende niettemin het Landvolk de Eetwaaren, voor niet, af. Dit maakte zynen Togt, die door het slegte Saizoen, de Koude, en zwaare Stortregens, reeds zeer ongevallig was, nog beswaarlyker, en, wanneer hy te Tanger kwam, vreesde hy daar gehouden te zullen worden door den Bassa, onder voorwendzel van verdere Eischen: doch deeze,

ze, zynde diestyds in Onderhandeling met den Gouverneur van Gibraltar, over Buskruid en ander Oorlogstuig, hadt de goedheid van den Gezant te laaten vertrekken, zo dat hy in 't voorst van February des jaars 1728 te Gibraltar terug kwam.

MAROKKO.

Men zoude haast twyfelen mogen, of het Berigt, dat de Engelschen dus geeven van het Gedrag van dien Vorst, ook partydig ware: doch de algemeene Gerugten hebben 't zelve bevestigd, en men vernam, dat hy zeer kort daarna, wegens zyn buitenspoorige Dronkenschap en Wreedheden, in hegtenis genomen en zyn Broeder ABDELMELECK in zyne plaats verkooren werdt. Dit gebeurde in Maart van dat jaar, maar in 't voorst van 1729 verstondt men weder, dat Muley Hamet met Vergift was van kant geholpen, na dat zyn Broeder, zo even gemeld, drie dagen te vooren, op zyn bevel, geworgd ware.

Tytel van den Keizer van Fez en Marokko.

Muley Hamet eigende zig den Tytel van de zeer hooge en doorlugtige, vermogende en weledele Vorst, *Muley Hamet Dahebby, Ben* (dat is Zoon van) *Muley Ismaël, Ben Muley Zeriph, Ben Muley Aly*, KONING en KEIZER van de Ryken van Fez, Marokko, Tafilet, Sus, en geheel Algarbia, benevens deszelfs Grondgebied in Afrika, enz. Zo dat hy nog op een gedeelte van Spanje scheen Eisch te maaken. Ik heb elders verhaald *, hoe groot de uitgestrektheid van het oude Ryk van Algarbia onder de Mooren was, toen zy Spanje beheerschten, en hoe het zig uitstrekte ter wederzyde van de Straat.

* Zie de *Tegenw. St. van Spanje en Portugal*, bl. 530, 658.

MAROKKO.

Muley Abdallah wordt Koning.

Dit Keizerryk geraakte hier door in de grootste verwarring, dewyl de oneenigheid tusschen de Mooren en Negers nog al bleef duuren, en het Landvolk of Arabieren met de laatsten heulden, de Stedelingen met de eersten. MULEY ABDALLAH egter, een andere Zoon van Keizer Muley Ismaël, besteeg eerlang den Throon van 't Koningryk Marokko, en belegerde de Stad Fez, waar van hy eindelyk meester wierdt; terwyl ook een Krygsmagt van honderdvyftigduizend Man, die door de Arabieren was te Velde gebragt, t'eenemaal verstrooid raakte. Dus kwam Muley Abdallah in bezitting van een gedeelte des Keizerryks, en werdt genoemd Koning van Fez en Marokko, doch wierdt eerlang niet minder gehaat dan zyn Broeder was geweest.

Gedrag omtrent de Nederlanden.

Door deezen Koning werdt, niettemin, het Traktaat van Vrede en Koophandel met den Koning van Groot Brittannie, in 't jaar 1730, vernieuwd. Ook bevondt zig, in 't zelfde Jaar, de bovengemelde Admiraal *Perez* als zyn Gezant in de Nederlanden, die, den 22 November plegtig opgehaald zynde, aan de Staaten een zeer hoogdraavende Aanspraak deedt; doch het Traktaat van Vrede en Koophandel, dat met hem getroffen was, werdt door den Koning niet bekragtigd. Hunne Hoogmogenden hadden, in 't voorste der voorgaande Eeuw, reeds een Verbond van Vrede en Koophandel gemaakt met het Ryk van Marokko. In 't jaar 1684 sloot Keizer Muley Ismaël met hun een nieuw Traktaat, 't welk niet minder voordeelig was dan dat der Engelschen, en in 1692 vernieuwd werdt,

werdt, met byvoeging en bepaaling van de Lossing der Slaaven, die voor 't jaar 1684 gevangen waren; doch na 't overlyden van dien Keizer scheen de Vrede niet hersteld te kunnen worden *.

MAROKKO.

* Zie Vad. Hist. XIX. D. bl. 217.

Immers, men schroomde zig in Onderhandeling in te laaten met een Hof, waar van de trouwloosheid aan alle kanten doorstraalde en de wreedheid van den Vorst iedereen deedt sidderen en beeven. In 't jaar 1732 zag men onder anderen daar van een voorbeeld. Wanneer die van Salée, niettegenstaande het Verbond van Vrede tusschen Groot Brittannie en den Koning van Marokko, een Engelsch Schip genomen en opgebragt hadden, begaf zig de Engelsche Konsul naar Mequinez, om het ontslag van de Gevangenen te verzoeken, neemende met zig een Joodschen Rabbi, die eenigen tyd als Faktoor van sommige Kooplieden te Salée gewoond hadt. Deeze Rabbi, wat ieverig zynde in het aandringen op 't gemelde Ontslag, uit hoofde dat het neemen van dit Schip tegen het Verdrag met de Engelschen streed; werdt door den Admiraal beschuldigd, dat hy, zo dra 'er een Kaaper te Salée werdt uitgerust, daar van tyding naar Gibraltar zondt, 't welk oorzaak was, dat de Kristenen behoedmiddelen daar tegen gebruikten. De Koning gaf hier op, aanstonds, bevel, dat deeze Rabbi levendig verbrand zou worden, en schoon de Jooden in dat Ryk veertigduizend Dukaaten voor zyn leven gebooden hadden, werdt niettemin het Vonnis uitgevoerd, met zo veel wreedheid, dat men zelfs het Vuur drie dagen agtereen in brand

MAROKKO.

hield, om ook het Gebeente tot asſche te doen verteeren: waar uit het bleek, dat de Kaaperyën van die van Salée, niettegenſtaande het Verdrag, door het Hof begunſtigd werden.

Koning Muley Abdallah, in 't jaar 1734, voor de Party van zyn Broeder *Muley Aly*, van Mequinez hebbende moeten vlugten, kwam in 't jaar 1736 terug, en werdt wederom voor Koning aangenomen; maar de Stad Fez, door hem met eene Krygsmagt van Negers belegerd zynde, nam zekeren *Muley Achmet Ben Huriba* tot Koning aan, waar op Muley Abdallah wederom van Mequinez moeſt wyken. Zulks baarde de grootſte verwarring in dit Ryk, alwaar de Gouverneurs der Zeeplaatſen zig in onafhanglykheid tragtten te houden; doch Muley Abdallah, in 't jaar 1740 weder herſteld zynde op den Throon, behaalde de Overwinning op den Baſſa van Tetuan, en bragt denzelven tot onderwerping.

Traktaaten van Groot Brittannie met den Keizer van Marokko.

Deeze Koning, die ſedert in dit gedeelte van Barbarie getriomfeerd heeft, ſchynt naderhand den tytel van Keizer te hebben aangenomen. De Traktaaten, die, in den jaare 1750 en 1751, door hem met het Groot Brittanniſche Hof werden aangegaan, zyn veel uitgebreider dan die met zynen Vader Muley Ismaël. Immers, behalve vyf nieuwe Artikelen, werdt 'er bygevoegd een *Traktaat van Vrede en Koophandel*, behelzende de beſcherming der wederzydſche Onderdaanen, indien zy op een Vyandlyk Schip mogten gevangen worden gemaakt.

Kommercie Verdrag

Middelerwyl hadt het Hof van Koppenhagen, zo 't ſcheen, door zeer groote Geſchenken

ken aan den Keizer van Marokko te zenden, omtrent dien zelfden tyd weeten uit te werken dat de Vaart en Handel op de Zeeſteden *Saſſia* en *St. Cruz*, aan de Deenen, met uitſluiting van alle andere Natiën, vergund en bevestigd werde door den Prins *Sophy Mahamet*, Zoon van Keizer Muley Abdallah, aldaar het Bewind hebbende. Dit voordeelig Beding egter bekwam de Deenen zuur; dewyl de haat der Ingezetenen, en het misnoegen der Kooplieden van anderen Landaart, die aldaar woonden, hun een betigting op den hals jaagde, van St. Cruz geheel te willen overweldigen: waar op zy altemaal, benevens den Konſul, in arreſt genomen werden, en hunne Goederen verbeurd verklaard: doch naderhand zyn de Zaaken bygelegd; de Gevangen Deenen voor een groot Rantzoen geloſt, en, na het behandigen van nog een groote veelheid Geſchenken, werdt in den jaare 1753 ook een Verdrag van Vrede en Koophandel, door den Keizer van Marokko, aangegaan met den Koning van Deenemarken; waar by deeze belooft, „alle Moorſche Slaaven in Vryheid te zullen ſtellen, „als mede dat, wanneer voortaan eenigen „derzelven in Frankryk, Spanje of Portugal, of elders, aan boord van Deenſche „Oorlogſchepen zullen komen vlugten, die „Slaaven op even de zelfde wyze beſchermd „zullen worden, als zulks, in dergelyke gelegenheden, door de Engelſchen geſchiedt. „Het zoude den Keizer volkomen vry ſtaan, „Gemagtigden naar Deenemarken te zenden, ter opkooping van de noodige Goederen en Scheepsbouwſtoffen, die, tot

 „meer-

MAROKKO.

„ meerder veiligheid, in Deensche Schepen
„ naar dit Ryk gevoerd zouden worden, zullende de Keizer aan zodanige Schepen eene
„ vastgestelde Vragt betaalen. Alle Geschillen, tusschen de Deenen en Mooren
„ voorvallende, zouden volgens de Moorsche Wetten gereguleerd; doch de Geschillen, die tusschen de Deenen zelf ontstaan mogten, door den Konsul beslist worden, en die tusschen de Deenen en andere Natiën, daar zynde, door de algemeene
„ Vergadering van Kommercie. De Keizer
„ vergunde aan de Deenen een Magazyn te
„ Saffia, en een ander te St. Cruz, zullende de Deenen voortaan met de Residenten der
„ andere Natiën in Vrede en Vriendschap
„ leeven, en dezelven in 't allerminste niet
„ verongelyken of benadeelen mogen".

Hollandsch Oorlogschip by *Tetuan* verongelukt.

De Onderhandeling der Staaten Generaal van de Vereenigde Nederlanden, om insgelyks de Vrede met den Keizer van Marokko te herstellen, was ondertusschen door de Heeren BUTTLER, Konsuls-Generaal van hunne Hoogmogenden te Gibraltar, sedert eenigen tyd voortgezet; wanneer 'er een Geval gebeurde, 't welk aanleiding gaf om kragtdaadiger daar in te werken. Een Hollandsch Oorlogschip, naamelyk, het *Huis in 't Bosch* genaamd, hadt den 20 December des jaars 1751 het ongeluk, van te stranden op de Kust van Barbarie, digt aan de Straat van Gibraltar, tusschen Tetuan en Ceuta. Van het Scheepsvolk, dat met de Officieren uit honderd twee-en-dertig Man bestaan hadt, werden 'er, by 't aan Land komen, drie vermist: de overigen, waar onder de Kapitein en alle de Op-

per-

per-Officieren zig bevonden, hebbende nog negen Man, van een niet ver van hun verongelukt Koopvaardyschip, by zig gekreegen, trokken den volgenden morgen, met allen spoed, Noordwaards langs het Strand, om, ware het doenlyk, de Spaansche Vesting Ceuta te bereiken; doch dit mislukte hun, zy werden door een menigte Mooren overvallen, en, geen tegenstand bieden durvende aan dit woeste Volk, altemaal gevangen genomen. Men sleepte hun, toen, als Honden voort, slaande twee zwakke Matroozen, die niet snel genoeg loopen konden, dood, en beroovende hun van alles wat zy by zig hadden, ja schuddende hun tot het Hembd toe uit. Zy werden, tot hunne groote smerte, gebragt in een Kasteel, digt by de Liniën van Ceuta, alwaar zy naauwlyks eenig Voedzel of Dekzel kreegen, moetende 's anderen daags 's morgens een nieuwe plundering ondergaan, en wordende met Slagen zeer mishandeld, tot dat de Gouverneur van Tetuan hun kwam afhaalen, en den 26 binnen die Stad bragt, alwaar zy in een naare Gevangenis werden opgesloten. Alleenlyk werdt, op Voorspraak van den Engelschen Konsul, aan den Kapitein STEENIS en zestien Opper-Officieren wat beter Verblyfplaats bezorgd; terwyl de Kristen-Kooplieden van Tetuan het lot deezer ongelukkigen, zo veel doenlyk was, tragtten te verzagten, door aan dezelven eenige verversching te bezorgen.

MAROKKO.

Terwyl nu, met het raadpleegen over de Middelen om deeze Gevangenen te verlossen, eenige tyd verliep, hadden dezelven van Tetuan naar Fez moeten vertrekken; alzo de Kei-

Vrede met de Nederlanden hersteld.

MAROK-KO.

Keizer hun begeerde te zien: welke Togt, in 't midden van den Zomer geſchiedende, aan eenigen hunner het Leven koſtte, die, door de Hitte en moeielykheid van de Reize, om hals raakten. Eindelyk werden zy voor den Keizer gebragt, die zyn genegenheid betuigde tot vernieuwing van de Vrede met de Nederlanders, en hun Verlof gaf om te vertrekken; gelyk zy dan ook, na eenen Togt van vyf Dagen, den 22 Oktober weder te Tetuan aankwamen. De Heeren BUTTLER, te Gibraltar, zulks verſtaande, zeilden den 18 November des jaars 1752, met twee Staatſche Oorlogſchepen, naar Tetuan, alwaar zy, in gezelſchap van Kapitein HOOGSTRAATEN, door den Gouverneur dier Stad en de Afgevaardigden van den Keizer met veel agting ontvangen werden. In eene Byeenkomſt, op den 20 van die Maand, werdt de Zaak der Rantſoeneering van de Gevangenen gereguleerd, en vaſtgeſteld, dat 'er voor Losgeld van honderdvyftig Perſoonen, die toen in handen van de Mooren waren, en tevens voor de vernieuwing van de Vrede, betaald zou worden een Somme van ruim drie Tonnen Gouds, behalve nog eenig Geld aan Geſchenken. Ook behaagde het den Keizer van Marokko, het *Traktaat van Vrede en Koophandel*, dat toen getroffen was, kort daar aan te beveſtigen door den volgenden Brief aan de Staaten, die den 4 *December* 1752 te *Fez* was gedagtekend.

Geloofd zy God, daar is geen ander God dan hy, en Mahometh is zyn Propheet.

ABDALLAH *by der gratie Gods Keizer der Geloovigen enz*

[illegible] aan de Vergadering der zeven Hoofden, Gouverneurs van de zeven magtige en Vereenigde Provincien der Nederlanden, Vrede en Goedgunstigheid!

Wy hebben ontvangen Uwen Brief, welken gy ons gezonden hebt door uwe Ministers *François* en *Louis Hustet*; en met denzelven 't Geld voor uwe Onderdaanen, die in onze handen gevangen zyn, ten getale van vyfhonderd harde Spaansche Daalders voor ieder Gevangen; gelyk mede dertigduizend dito Daalders, benevens een Diamant-ring en twee Metaalen Stukken; welken 't U behaagd heeft, aan ons, tot present te zenden: alle welke wy ontvangen, en zeggen U daar voor hertelyk dank. En wat aangaat de Vrede, welke gy verzoekt, dat tusschen ons vernieuwd worde, op de zelfde voet en wyze, als dezelve bestaan heeft tusschen U en onzen Heer en Vader, (die in den Hemel is). Wy zyn gereed, en stemmen met blydschap daar in toe, en blyft dit derhalven dus beslooten.

Het Traktaat, dat in den jaare 1684, door wylen Keizer Muley Ismael met de Staaten gesllooten was geweest; werdt by deezen vernieuwd, komende in 't hoofdzaakelyke overeen * met de Traktaaten der andere Barbarische Natiën, en in 't byzonder der Algerynen, met de Vereenigde Nederlanden: doch, ten opzigt van den Invoer der Koopmanschappen, zyn de Nederlanders hier de gewoone Lasten onderhevig, en het is aan die van Marokko niet verbooden, te komen in de Havens der Staaten, gelyk aan die van Algiers; hoewel zy omtrent de Kusten van den Staat ook niet kruisen of ter Kaap vaaren mogen. „ Een Nederlander, in het Ryk van „ Marokko eenig Moor gekwetst of bescha- „ digd hebbende, zal geen zwaarder Straffe „ lyden, dan een Moor in zulk een gele- „ genheid aangedaan wordt, en, in Geval „ van

MAROKKO.

Inhoud van het Traktaat des jaars 1752.

* Zie de *Vad. Hist.* XV. Deel. bladz. 254.

MAROK-KO.

„ van Doodslag, mag hy alleenlyk gevonnist
„ worden door den Keizer. De Nederland-
„ sche Schepen moeten insgelyks met een
„ Paspoort voorzien zyn, behelzende een
„ Verklaaring van de Admiraaliteit, dat het
„ Schip aan Onderdaanen der Vereenigde
„ Nederlanden toebehoort, geschreeven op
„ een Parkement, waar op de figuur gedrukt
„ is van een Schip, welker bovenstukken
„ overgezonden en mede gegeven worden
„ aan de Kapiteinen van de Kaapers, die
„ uit Salée of andere Havens uitloopen,
„ en waar van hunne Hoogmogenden de Snee-
„ de zo menigmaal mogen veranderen, als
„ zy zullen goedvinden; waar omtrent de
„ Konsul kennis zal geeven aan de Regee-
„ ring van dat Ryk. En aangezien het zou
„ kunnen gebeuren, dat de Schepen van de
„ Oostindische Kompagnie, ter oorzaak van
„ de ver afgelegene Reize, zig in tyds van
„ zodanige Paspoorten niet zouden kunnen
„ voorzien; zo is zyne Keizerlyke Majesteit
„ met de Staaten overeengekomen, dat, het
„ zy de Paspoorten voor de andere Koop-
„ vaardyschepen worden vernieuwd of niet,
„ de Passen van de Oostindischvaarders al-
„ tyd onderscheiden zullen zyn door een
„ Groot Zegel, met de Wapenen van de
„ Staaten Generaal, op het Paspoort, welks
„ Hoofd insgelyks ter regterzyde met het
„ eigenste Zegel zal gezegeld zyn, en dus
„ door den Konsul aan de Kaapers worden
„ overgeleverd, en, wanneer die Zegels en
„ Sneeden overeenkomstig bevonden wor-
„ den, 't zy deeze Passen van de anderen ver-
„ schillen of niet, zal men nogthans de Sche-

„ pen

„ pen der Oostindische Kompagnie vryelyk „ hunne Reize laaten voortzetten: worden„ de zodanig Paspoort en Zegel voor stand„ houdende verklaard, tot den tyd toe, wan„ neer zyne Keizerlyke Majesteit en hunne „ Hoogmogenden, eenstemmig, zullen goed„ vinden, een andere schikking daar omtrent „ te maaken".

MAROKKO.

Onder de Gevangenen, die by het sluiten van dit Traktaat in Vryheid gesteld werden, bevonden zig, behalve de Manschap van het verongelukte Oorlogschip, nog een-en-veertig Partikulieren, naamelyk agt Man van het op den zelfden tyd gestrande, en de overigen van zes andere Koopvaardyschepen, die in den tyd van twintig Jaaren door de Kaapers van Salée, Tetuan en Tanger, genomen en opgebragt waren. Het Rantsoen der Deenen, die, wegens het gemelde Geval te St. Cruz in hegtenis waren genomen, beliep veel meer, naamelyk op de vier-en-twintig Man vyfentwintig-duizend Ryksdaalders, benevens en behalve de Geschenken van vyftienhonderd Kanonkogels, zestig Kwintaalen Buskruid, duizend Denne Balken en drieduizend gezaagde Deelen. Zy kwamen in 't volgende Voorjaar, na dat zy door 't geheele Ryk gevoerd waren, ook te Tetuan vry. De Lossing der Onderdaanen van de Roomsch-Katholyke Mogendheden, die altoos met de Mooren in Oorlog zyn, kost somtyds insgelyks zeer veel, en daarom blyven 'er een groote menigte in dit Ryk. Te Mequinez bevonden zig, in den jaare 1727, honderddertig Fransche, driehonderd Spaansche en honderdtien Portugeesche Slaaven.

Lossing der Gevangenen.

Twee-

MAROKKO. Twee-en dertig van de Spaansche Gevangenen werden 'er, in den jaare 1736, vrygekogt, door de Paters der Slaavenlossing, die voor ieder, vierhonderd-en-tien Piasters en nog vyftienduizend daarenboven tot een present, hebben moeten geeven: als ook tweeduizend voor twee Geestelyken, en nog zo veel voor zeven Slaaven, die onderweg gestorven waren. In de Maand January 1759 voerden te Parys, twee Paters Trinitarissen genaamd *Maturinen*, zeventig Fransche Slaaven, die door hun van den Keizer van Marokko vrygekogt waren, in Processie door de Stad. Van deeze Slaaven waren 'er negen gelost in 't jaar 1756, tien in 't jaar 1757 en de anderen in 't volgende Jaar. Zy hadden, zo door hun berigt werdt, tot de aankomste te Toulon, daar voor in 't geheel ruim driehonderd-duizend Livres, en dus, door malkander, voor ieder Man over de tweeduizend Hollandsche Guldens betaald.

Prins *Sidy Mahamet* betreedt den Troon. In 't jaar 1756 kwam een Afgezant van den Keizer van Marokko te Londen, om de Vrede en Vriendschap, die door het geweld, dat de Prins SIDY MAHAMET, des Keizers Zoon, in de Zeeplaatsen oefende, zeer gekrenkt was, te bevestigen. Ook werdt in dat jaar, het Traktaat met de Staaten, zo door den Vader als den Zoon, bekragtigd, en wanneer de laatste, wegens 't Overlyden van Muley Abdallah, in 't jaar 1757 tot den Throon kwam, werden door hem de Traktaaten, zo met de Nederlanden, als met Groot Brittannie en Deenemarken, bekragtigd; ten welken einde zelfs, in 't jaar 1759, door hem drie Afgezanten, naar 's-Haage, Lon-

Londen en Koppenhagen, zyn afgevaardigd geworden.

MAROKKO.

Zyne Regeerings-wyze.

Men verhaalt, dat de Regeering van deezen Vorst veel luisterryker dan die van zynen Vader zy. Hy weet zyne Onderdaanen beter in onderwerping te houden, hebbende nog onlangs den Bassa van Tetuan in de Boeijen doen zetten, 't welk tot merkelyke beteugeling dient van de Gouverneurs der Zeeplaatsen, die onder Muley Abdallah somtyds als onafhangelyk, tot verryking van hun eigen beurs en tot onderdrukking der Vreemdelingen, zyn te werk gegaan. Ondertusschen wordt zyn Ryk tevens geschikter en zagtzinniger bestuurd, terwyl hy een Man van Verstand en Liefhebber van alle Weetenschappen wordt gezegd te zyn, vooral van de zodanigen, die op de Staatkunde betrekking hebben.

Toestand der Kristen Slaaven.

Ten tyde van Keizer Muley Ismaël was de toestand der Kristen Slaaven veel erger dan tegenwoordig: want hy gebruikte een menigte derzelven aan zyne Gebouwen. Evenwel, zy behoefden niet meer werk te doen dan gewoone Daglooners, en de Keizer gaf aan veelen hunner verlof om Kroeg te houden, gelyk te Algiers; behoudens dat zy hunne arme of zieke Broeders onderhielden, aan welken een dagelyksche portie van Brood werdt gegeven. De genen, die Kapiteins of Schippers waren geweest, en den Alcaide, wien het toezigt over de Kristenen is aanbevolen, eenig Geld in de hand konden stoppen, behoefden in 't geheel niet te werken. De *Canute* zelfs, een Plaats daar men de Slaaven huisvest, is veel beter dan een gewoo-

ne

ne Gevangenis: ieder Natie heeft 'er zyn byzonder Vertrek, waar in Kraamen zyn en een Markt van allerley Vrugten en Eetwaaren. Geen Moor mag hun daar ontrusten, of 'er zelfs inkomen, zonder verlof. Zy hebben, daarenboven, by die van Algiers dit voordeel, dat zy niet dan zeer zelden aan byzondere Persoonen worden verkogt: want de Keizer houdt altoos de Gevangenen der opgebragte Schepen voor zyn eigen aandeel.

Renegaaten en Jooden.

Het is egter geenszins te ontkennen, dat de Slaaven zo wel hier, als in andere deelen van Barbarie, dikwils met woorden en werken zeer mishandeld worden; doch dit komt hun veelal over van beschonken Mooren, die de minste belediging niet verdraagen kunnen, en gewoonlyk hunne haat op de Kristenen koelen, met ze de leelykste Scheldnaamen te geeven. Ruim zo veel afkeer hebben zy zelfs van zodanige Kristenen, die, het Mahomethaansch Geloove aanneemende, *Renegaaten* zyn geworden en het Kristendom verzaakt hebben; hoewel de Regeering op de zulken, als meer bekwaamheid hebbende tot de Scheepvaart dan de Mooren, veel betrouwen stelt. Deeze Renegaaten staan onder hun eigen *Alcaide* of Gouverneur, zo wel als de Kristenen en Jooden 'er elk eenen hebben, die hunne Zaaken waarneemt. Deeze laatsten zyn 'er een jaarlykse Schatting onderhevig van zes Piasters op ieder Hoofd, van alle Manspersoonen boven de vyftien Jaaren.

Moorsche Inboorlingen.

De Inboorlingen van dit Ryk verschillen zeer naar hunne byzondere afkomst en Woonplaats. Het Landvolk is zeer bruin van Ge-

laat

laat en beſtaat meeſtendeels uit Arabieren, gelyk in 't Ryk van Algiers en door geheel Barbarie. De Mooren en Jooden, die aan de Zeekuſt en in de Steden woonen, zyn veel blanker, hoewel bruin in vergelyking met de Europeaanen, of liever van eene Taankleur, gelyk de Spanjaarden. Het Volk, dat in de Dorpen op het Gebergte woont, is zo bruin niet als de zwervende Arabieren en de Inwooners der Zuidelyke deelen. Dewyl de Regeering, ſedert de komſte van Muley Ismaël tot den Throon, veel Negers of Zwarten in het Land gebragt heeft, zo is het te begrypen, dat derzelver Ras zig aldaar ſterk voortgeplant, en onder 't Gemeen veele vermengingen veroorzaakt hebbe, die de Moorſche Natie al bruiner en bruiner maaken.

MAROKKO.

De Kleeding van een Moor is een Linnen Hembd of Jurk over 't naakte Lyf, een Onderbroek, een Gordel of Riem om den Middel, en over alles heen een loſſe Rok of Kamizool, van Zyde of Laken, met kleine Knoopen van Goud, Zilver of ander Metaal. Zy draagen hunne Armen tot aan den Elleboog bloot, zo wel als hunne Beenen, maar Luiden van Aanzien hebben ſomtyds Turks Lederen Laarsjes, en de meeſten Zoolen of Muilen aan de Voeten. Hun Hoofd laaten zy kaal ſcheeren, behalve dat 'er een Lok blyft, op 't midden van de Kruin, volgens de algemeene manier der Mahomethaanen. Ook draagen zy Tulbanden, gelyk de Turken, van Zyde of fyn Linnen, ſommigen vyf of zes Ellen lang en in hunne Riem of Gordel, onder hun Opperkleed, hebben zy

Kleeding.

MAROKKO. gewoonlyk drie fraaije Messen, in een Zilveren Koker van omtrent een Voet lang, met Edele Steenen versierd. De Neusdoeken, en 't gene wy in onze Zakken draagen, steeken zy by hunnen boezem in. Nooit laaten zy zig de Baard scheeren, maar knippen die in een fraaije figuur en houden ze net. Nooit wordt van hun de Tulband afgenomen, noch by den Godsdienst, noch voor hunnen Vorst: het eenigste, dat zy in deezen doen om Eerbied te bewyzen, is het uittrekken van hunne Pantoffelen, die zy aan de deur van de Moskee of 't Paleis laaten staan, en, als zy hunnen Vorst in de Stad vergezellen, loopen zy blootsvoets hem agter naa, al zyn de Straaten nog zo morsig.

't Gewaad der Vrouwspersoonen verschilt weinig van dat der Mannen, uitgenomen dat zy een fyne Linnen Doek of Huif op haar Hoofd hebben, in plaats van een Tulband, en haare Broeken zyn veel wyder en langer dan die der Mannen. Uitgaande hebben zy nog een Linnen Kleed over haar Aangezigt heen, met Gaten daar in, om door te kyken, als een Masker. De voornaamsten draagen Hangers aan de Ooren en Ringen om de Armen, maar bewinden zig geheelenal met een wit Laken, verscheide Ellen lang; zo dat men, wanneer zy langs Straat gaan, weinig of niets van hun Postuur kan zien. Het Hoofdhair en de Oogleden maaken zy, met gebrand Spiesglas, zo zwart als 't doenlyk is, en schilderen de toppen van haare Vingers blaauw.

Woonhuizen. De Paleizen der Grooten bestaan uit ruime

Ver-

Vertrekken, rondom Binnepleinen, gelyk in de Oosterſche Landen. De Woonhuizen van 't gemeene Volk zyn zeer gering en de Winkels zien 'er uit als Marktkraamen. De toeſtel der Moorſche Huizen is maar ſlegt: zy hebben geen Beſchot, Behangzels, noch Schilderyën, Bedden, Stoelen, noch Tafels; ſlaapende op den Grond, 't zy op Matraſſen of op Matten, volgens de gewoonte van Barbarie. De Herbergen zyn een ſoort van vierkante Gebouwen, gelyk de Karavanſera's in Turkye, met verſcheide Huisjes rondom een Plein, alwaar de Reiziger zyn intrek neemt, en zyn eigen Koſt gereed maakt, kunnende zyne Paarden en Laſtbeeſten voor zyn Vertrek zetten en te Eeten geeven; ook drenken uit een Fontein of Waterkom, die in 't midden van het Plein is, en komen of gaan als 't hem behaagt.

MAROKKO.

Ryſt ſchynt een groot deel van het Voedzel der Mooren te zyn; hoewel zy ook Brood, Vleeſch, Viſch en Gevogelte eeten. Hun aangenaamſte Geregt, waar op zy iemand onthaalen, is de *Cuscuscowe*, welke gemaakt wordt van fyn Meel, ter grootte van Hennipzaad gekorreld, en gelardeerd met Schaapenvleeſch, Gevogelte en Wortelen. De gekorrelde Meelbloem doen zy in een Kom of Schottel, laatende in 't midden een plaats open voor het Vleeſch en Gevogelte, dat 'er zeer gaar gekookt zynde ingedaan wordt, en dan giet men het Sop, of afgekookte Vleeſchnat, over alles heen. Dit Geregt wordt zeer kruidig gemaakt met Knoflook, Uijen en Speceryën, en belegd met hard gekookte Eijeren. De manier van Eeten heb ik te vooren

Levensmanier.

MAROKKO.

reeds beſchreeven *. Zy hebben in 't geheel geen Goud of Zilveren Gereedſchap over Tafel, zo min als een Vork of Mes; de Schottels en Borden zyn van Koper, Tin of Aardewerk, en om Sop of Bry te eeten gaat een Houten Lepel langs den Tafel rond, die eerſt van den een dan van den ander gebruikt wordt. Op een Gaſtmaal beſtaat het Deſert gewoonlyk uit Vrugten van het Land, Oranje- en Granaat-Appelen, Vygen, Druiven en Meloenen. Somtyds wordt het Gezelſchap ook onthaald met Muſiek en Dans; doch Luiden van fatſoen danſen nooit zelf, en hunne Muſiek behaagt een Europeaanſch Oor weinig. Zy ſpeelen ook op het Dam- en Schaakbord, maar nooit om Geld, 't welk de Alkoran uitdrukkelyk heeft verbooden. Ook zyn zy ſterke Tabakrookers, gelyk de Turken.

* Bladz. 55.

Geaartheid.

De Mooren worden gezegd een inhaalig, onvrindelyk Volk te zyn, 't welk zig op niets anders toelegt, dan Schatten te vergaderen, en geenerley bedrog ontziet, om Winſt te bejaagen. Miſſchien geeven de Jooden, die in de Steden zo menigvuldig onder hun huisveſten, en den Geldhandel te Mequinez en Fez byna geheel dryven, daar aanleiding toe. Immers, ik vind dat de Bergluiden, die ver van alle verkeering met het Hof en met Stedelingen leeven, in Barbarie, zo wel opregt en eerlyk van aart zyn als elders; ja in dezelven ſchynt nog een blyk of ſchets van de eenvoudigheid onzer Voorouderen door te ſtraalen *. Ook zou men, in de Afrikaanen van Barbarie in 't algemeen, pryzen kunnen, dat

* Zie bladz. 51.

zy

zy zig zo onderwerpelyk toonen aan hunne Vorſten en Overheden; indien de dwang hun niet daar toe noodzaakte. De manier der Italiaanen, om wraak te oefenen door iemand het Leven te beneemen, of tot een Tweegevegt uit te daagen, is by dit Volk ongewoon. Aan den anderen kant is de afkeer tegen Kriſtenen en Jooden; waarſchynlyk wegens de wreedheden aan hunne Natie in Spanje gepleegd; zo groot, dat het ſchelden, uitſchudden, en zelfs vermoorden van dezelven, by hun een verdienſtelyk Werk geagt wordt; ja, indien de Regeering de Mooren hier in niet bepaalde, zou niemand van een ander Geloof onder dezelven leeven kunnen.

MAROKKO.

Van den Godsdienſt der Mooren zullen wy, om dat dezelve in 't hoofdzaakelyke met die der Mahomethaanen in 't algemeen overeenſtemt, hier voor, toen ik van Barbarie ſprak, genoeg gezegd agten *. Alleen moet ik aanmerken, dat zy van een andere Sekte zyn, dan de Turken, hebbende ook een eigen Mufti of Opper-Prieſter, die te Mequinez zyn verblyf houdt, onder welken de andere Prieſters en Kerkelyken in het geheele Ryk ſtaan. Buiten en behalve deeze zyn 'er een ſoort van Heiligen, *Morabouts* genaamd, die in de Gebergten en op weinig bezogte Plaatſen leeven, heerſchende byna als Prinſen over de Natie die hun erkent. Deeze moet men wederom onderſcheiden van de Hermieten of Kluizenaars, die belydenis doen en eene Vertooning maaken van de grootſte Armoede en folteringen hunnes Lighaams, voor welken het Moorſch Ge-

Godsdienſt.

* Bladz. 46, 60.

MAROKKO. ten voor hunne beste Ruitery, en de Europeaanen zyn Oog-getuigen geweest van derzelver dapperheid en ervarenheid in de Krygskunde, zo wel te Oran als te Ceuta. Zy voeren Schietgeweer, gelyk ook Lansen en Zwaarden. De Zadels der Ruiteren hebben lange uitstekken, voor en agter, en de Stygbeugels zyn naar de Voetzoolen gefatsoeneerd; zo dat zy, gelyk de Hussaaren, kunnen op gaan staan, wanneer zy den Slag geeven. Ook zitten zy ongemeen vast op de Paarden, die in gezwindheid hunne weergaa naauwlyks hebben, en ongemeen fraay zyn van leest, doch zo zwaarlyvig niet als de Europeaansche in 't gemeen.

Het Moorsch Voetvolk is ook wel talryk en voert insgelyks Schietgeweer; dat van tyd tot tyd door de Kristen Mogendheden aan den Keizer present gedaan wordt of door hun op de veroverde Schepen buit gemaakt: maar, dewyl zy onder geen Krygsmagt staan, neemen zy geen geregeldheid in agt en kunnen tegen een Troep Ruitery niet bestaan. Ook weeten de Mooren weinig van een Stad aan te tasten of te verdedigen; 't welk weinig te passe komt, dewyl 'er binnenslands naauwlyks eene Plaats van merkelyke Sterkte wordt gevonden. Zy zyn in de behandeling der Kanonstukken en Mortieren geheel onkundig; weshalve zulks altemaal aan de kennis der Renegaaten, waar van altoos eenige in hunne Legers zyn, overgelaten wordt. In het Paleis van Mequinez hebben zy een trein van honderdvyftig Metaalen Stukken, benevens verscheide Mortieren, die somtyds, in tyden van gevaar, worden

voor

voor den dag gehaald; doch ik vind niet, dat 'er eenigen op de Wallen leggen.

MAROKKO.

Scheeps-magt.

De Scheepsmagt van Marokko is inderdaad, tot groot geluk der Kriſtenen, gering. Kapitein BRAITHWAIT meldt, dat dezelve in den jaare 1727, toen hy 'er was, niet meer dan twee Schepen van twintig Stukken uitmaakte, het grootſte niet boven de tweehonderd Ton, benevens een Franſche Brigantyn, door de Mooren genomen, en eenige Roeyſcheepjes. Met deeze niettemin, vol zynde van Volk, hebben zy verſcheide Pryzen gemaakt op de Kriſtenen, gelyk eensdeels blykt uit de menigte van Gevangenen, die 'er zig om en na dien tyd bevonden, en andersdeels uit de Kaapers van Salée, Tetuan en andere plaatſen, welken in het voorſte gedeelte deezer Eeuw, door de Nederlandſche Oorlogſchepen en die van andere Mogendheden, zyn in den Grond geſchooten en vernield. De trouwloosheid deezer Barbaaren is, inderdaad, meer te vreezen dan hunne Magt: want men ziet, van tyd tot tyd, dat die der Zee-Steden de Schepen zelfs van de Engelſchen en Hollanders, ſchoon dezelven Vrede met den Keizer hebben, onverhoeds aanranden en onder eenig voorwendzel opbrengen: 't welk van het Hof, zo 't ſchynt, wegens de Tienden, welken 'er de Kroon van trekt, met oogluiking wordt toegelaten.

Inkomſten.

Deeze Regten maaken een gedeelte uit van het Inkomen van den Keizer, 't welk bovendien beſtaat in de Tienden van Koorn, Vee, Vrugten en allerley Voortbrengzelen des Lands, gelyk in de Belaſtingen op de In-

MAROKKO. komende en Uitgaande Koopwaaren. De Haven-Gelden der Schepen, die op de Heerschappyën van Marokko Handel dryven, zyn, een Ton Buskruid voor 't Inkomen, twaalf Oncen voor Laading en Ankergeld, en twaalf aan den Kapitein van de Haven. Schepen, die op en van Gibraltar handelen, betaalen maar de helft van deeze Regten voor 't laaden en lossen. In 't jaar 1758 waren de Belastingen op den In- en Uitvoer, in alle de Zeehavens van dit Ryk, verpagt voor de volgende Somme: te Salée, Saffia en St. Cruz, te samen voor honderd-elf-duizend; in die van Tetuan, Tanger en Larache te samen, voor veertigduizend Piasters in 't jaar. Men rekent het geheele Inkomen van den Keizer op vyfhonderd Kwintaalen Zilver, ieder Kwintaal waardig drieduizend zeshonderd en dertig Hollandsche Guldens.

Geldspeciën. In de Ryken van Fez en Marokko gaan, onder den gemeenen Man, Koperen Penningen, *Fluce* genaamd, waar van de twintig een *Blanquilla* of Dubbeltje uitmaaken, zynde Zilveren Stukjes, welke onder de Burgers meest gehandeld worden; doch men snoeit dezelven zodanig, dat de Mooren altyd Schaalen by zig draagen, om ze niet dan op 't Gewigt te ontvangen. De Jooden weeten hun voordeel te doen, door deeze Dubbeltjes in te wisselen, te smelten en nieuwe in plaats te slaan: want zy hebben de Munt in handen. De inlandsche Gouden Specie is een Dukaat, omtrent van gelyke waarde als de Hollandsche, waar van men gewoonlyk drie in een Moidoor rekent. De Kooplieden houden hunne Rekeningen in Oncen, waar

van

van 'er tien gaan in een Dukaat, maar in betaalingen aan de Regeering wordt, zo men wil, een Dukaat wel op zeventien en een half Once gesteld. Ook is 'er, ten opzigt van de Moidoren, een groot verschil; daar men aan de Zeekust maar zeven-en-dertig Oncen voor geeft, wanneer de Vreemden komen Handelen, doch te Mequinez en in andere binnenlandsche Steden vyf-en-veertig Oncen. Vier Blanquilla's, vol wigtig zynde, worden op een Once gerekend.

MAROKKO.

Koophandel.

Ter Zee wordt, door de Ingezetenen van dit Ryk, niet gevaren op eenige Handelplaats. De Europeaanen brengen hun alles toe, wat zy behoeven, gelyk Linnen en Wollen, als ook Zyden Stoffen, Yzer gewerkt en ruuw, Wapenen, Buskruid, Lood en dergelyken; waar voor dezelven terug neemen Koper, Wasch, Marokkisch of Turksch Leder, Wolle, die zeer fyn is, Gom, Zeep, Dadels, Amandelen en andere Vrugten des Lands, die hier byna de zelfden zyn, als ik van Barbarie in 't algemeen, en van 't Ryk van Algiers in 't byzonder, gezegd heb; doch in dat van Marokko worden eenige Mynen bearbeid, die zeer fyn rood Koper uitleveren. Tarw, Gerst en Rogge, teelt men 'er onverbeterlyk, Olyven overvloedig en Druiven zo keurlyk, dat men 'er geene van Europa by vergelyken kan, of het moesten die van Griekenland zyn.

Kemels en Paarden.

By het gene ik van de wilde en tamme Dieren van Barbarie, in 't algemeen, gemeld heb *, moet ik nog kortelyk iets voegen aangaande twee zeer nuttige soorten van Beesten, die van zeer veel gebruik zyn in

* Bladz. 41, 43.

dit

MAROK-KO. dit Ryk. Ik meen de Kemels en Paarden, waar van de eerften de gewoone Laftdraagende Dieren zyn, inzonderheid op verre Togten; terwyl zy de Muilezels voor de Rytuigen fpannen, de Offen voor den Ploeg en de Paarden alleenlyk om te ryden onder den Man gebruiken. Deeze laatften zyn niet alleen zeer fraay van leeft en vlug ter been, maar ongemeen beftuurzaam, gehoorzaamende op het minfte teken de wil van hunnen Meefter, in 't vooruitgaan, zwenken of terugdeinzen: zo dat de Ruiter den Toom niet in de hand behoeft te houden, zynde dit hem in 't vegten van grooten dienft. Dit beveftigt, eenigermaate, 't geen de Romeinen van de Numidiers en Mauritaners, die oudtyds in Barbarie woonden, verhaald hebben; dat naamelyk dezelven geen gebruik van de Toomen maakten, zelfs niet in den Slag, beftuurende hunne Paarden enkel door tekenen of door hunne Stem. De Kemels zyn in dit Land ten uiterfte noodig, tot het doortrekken der Zandwoeftynen en Vlakten, alwaar, in verfcheide Dagreizen, geen druppel Waters, en naauwlyks eenige Groente, is te vinden: zo dat men fomtyds de helft dier Beeften met Water bevragten moet, om Drank te hebben voor het Volk, dat den Togt onderneemt. Deeze Beeften, ondertusfchen, kunnen zelf verfcheide Dagen zonder Water en met zeer weinig Voedzel zig geneeren, terwyl zy ieder een Laft van duizend Ponden op de Rug draagen. By gebrek worden ze ook geflagt en gegeten van de Mooren en Arabieren, die dan fomtyds aan de Maag des Kemels nog holligheden met

met Water vinden, waar mede zy hunnen dorst kunnen lesschen. Ook leeven de Arabieren zo wel van Kameelen-, als van Koeijen en Geiten-Melk.

MAROKKO.

De Koophandel der Mooren is te Lande van zeer langen adem; dewyl dezelve zig Oostwaards tot aan Arabie, Zuidwaards tot aan Guinee uitstrekt. Naar Mocha of Mecca, aan de Roode Zee, zenden zy tweemaal 's Jaars een Karavaane, die uit verscheide Kemelen, Paarden en Muilezelen, bestaat, en by welke zig een groote menigte van Pelgrims voegen, die Godsdiensthalve deezen Togt onderneemen, De Goederen, welken de Kooplieden met zig neemen, bestaan in zeer fyne Wollen Stoffen, Turksch Leder, Indigo, Konsenilje en Vederen van Struisvogels, welken zy onder weg in groote menigte dood schieten of vangen in of omtrent de Woestyn van Zaara. De Karavaan brengt Zyde, Neteldoek, en Speceryën of Drogeryën, uit Arabie en van de Roode Zee te rug. De Karavaane naar 't Land der Negeren komt tot aan de Gebergten toe, daar de Rivier van Senegal zynen oorsprong schynt te neemen, en dezelve bestaat meest uit Arabieren, die derwaards eenig Zout, Zyde en Wollen Stoffen brengen, voerende Stofgoud en Elpebeen, doch meest Negerslaaven met zig te rug, die tot voltalligmaaking van 's Keizers Krygsmagt strekken. Deeze Negers komen zeer jong in het Ryk, en worden in volstrekte onderwerping aan den Keizer opgebragt niet alleen, maar als tot den Krygsdienst opgevoed, dienende tot een teugel der Mooren. In de Provincie *Habak* in 't

Karavaanen naar Arabie en Guinée.

MAROKKO. 't Ryk van Fez, is een Natie, *Beniżequers* genaamd, waar onder een menigte Weevers en Lederbereiders zig bevinden; zo dat dezelve een grooten Handel dryft in Linnen, Huiden, Honig, Wasch en Vee.

Ik gaa nu over tot de byzondere beschryving der Landschappen en Steden van dit Keizerryk; 't welk uit de Koningryken van Fez en Marokko, Sus, Tafilet, benevens de Provincie Daara, is samengesteld.

't Ryk van FEZ. Ik maak een aanvang met het Ryk van FEZ, 't welk naast volgt aan het Gebied van Algiers, beslaande den hoek van Afrika aan de Straat van Gibraltar. Het grenst met zyne Westzyde aan den Oceaan, met zyne Zuidzyde aan 't Ryk van Marokko, en wordt aan de Oostzyde bepaald door een lyn, die beoosten de Rivier Malvia, bewesten Tremesen, midden door de Woestyn van *Angad* heen loopt, tot aan den Berg Atlas, hedendaags 't Gebergte van *Ammer* en *Lowat* genaamd; langs 't welke heen zig de Zuidelyke Grenzen Westwaards strekken tot aan de Bergen *Ziz*; en verder langs een Rivier, die by Mazagan uitloopt in den Oceaan. Het beslaat de geheele Zeekust der Marokkaanen aan de Middellandsche en omtrent de helft van die aan de Atlantische Zee, van de Straat tot aan Mazagan, maakende het over-Zeesche *Algarbia* of *Wester-Land*, waar van de Koningen van Portugal en Spanje, beiden, zig nog den Tytel toeëigenen.

Gesteldheid. Dit is het vrugtbaarste en volkrykste deel der Marokkische Heerschappyën, zynde rykelyk voorzien met allerley Levensbehoeften, van Koorn, Vee, Vrugten, Olie, Honig

nig en Wasch, en 'er zouden nog ongelyk meer Graanen geteeld kunnen worden, indien het Verbod van Uitvoer den Landbouw niet verhinderde. Men vindt 'er ook Yzermynen, doch de Ingezetenen leggen niet toe om 'er Staal van te maaken, zo dat men dit Metaal alleen tot Spykers en ander grof Werk bezigt. Verscheide Rivieren stroomen door dit Ryk Westwaards in Zee, waar onder de *Sebu*, aan welker Mond *Mahmorra* legt, de voornaamste is. Men plagt 'er geen geregelde Post te hebben, voor dat 'er, nu weinige Jaaren geleeden, een van St. Cruz, door Fez, op Gibraltar aangelegd werdt. Niettemin konden 'er de Brieven en Berigten zeer schielyk overgebragt worden, dewyl men daar toe gebruik maakte van Dromedarissen of snelloopende Kemels, die zeer vlug ter been zyn en lange Togten kunnen doen. Men rekent dat de *Adouars* der Arabieren in dit Ryk byna driehonderdduizend Man uitmaaken, die de *Garamma* betaalen, zynde een Schatting van het tiende deel hunner Bezittingen, welke zy jaarlyks opbrengen moeten, zo dra zy de vyftien Jaaren bereikt hebben.

MAROKKO.

Voormaals heeft Fez zyn eigen Koningen gehad, die taamelyk vermogend waren; maar tegenwoordig maakt het, met dat van Marokko, een Keizerryk uit. De Portugeezen en Spanjaarden hebben 'er verscheide Plaatsen aan de Zeekust in bezitting gehad; doch de eerste stonden *Tanger* af aan de Engelschen, die 't zelve verlaten hebben, en de laatsten hebben weinig meer dan *Ceuta*, welke Vesting een reeks van Jaaren reeds door

MAROKKO. door de Mooren belegerd of ingeſlooten wordt gehouden.

Verdeeling. De voornaame Aardbeſchryvers, SANSON en BAUDRAND, verdeelen het Ryk van Fez in zeven Provincien, naamelyk *Asgar*, *Chaous*, *Errif*, *Fez*, *Garet*, *Hasbat* en *Temesna*. Vier derzelven, naamelyk Chaous in 't Ooſtelykſte, Temesna in 't Zuidelykſte, Hasbat in 't Noordelykſte beweſten, en Errif beooſten de Straat, ſchynen de voornaamſten te zyn, met die van Fez welke in 't midden des Lands is gelegen. Deeze laatſte heeft die van Asgar ten Weſten, en die van Garet, welke tuſſchen die van Errif en Chaous legt, ten Noordooſten.

Hoofdſtad FEZ. De Stad FEZ, die de Hoofdſtad uitmaakt van dit Ryk, plagt weleer de grootſte en fraaiſte Stad te zyn van Afrika. Zy beſtondt eigentlyk uit drie Steden, waar van de oudſte, genaamd *Beleyda*, beooſten de Rivier, wel vierduizend Huisgezinnen bevatte, en de tweede, die men hedendaags *Oud Fez* noemt, tagtigduizend Inwooners. De eerſtgemelde ſchynt thans niet in aanmerking te komen, of alleen maar uit Luſthoven en Buitenplaatſen te beſtaan. Oud Fez heeft tegenwoordig nog eenen omtrek van een Uur gaans, beſtaande uit een zwaaren Muur, met Toorens naar de oude wyze, en zeven Poorten: zy wordt in twaalf Kwartieren verdeeld en bevat vyftig of zeſtig Moskeen of Mahomethaanſche Tempels. Ook ſchynt zy digt bebouwd te zyn: want men verhaalt, dat 'er de Straaten zeer naauw zyn, en niet geplaveid, zo dat het 'er in de Winter zeer morſig is en ſchrikkelyk ſtuift in de Zomer. Ongemeen is

is deeze Plaats vervallen, ſedert het Keizer- lyke Hof zyne Verblyfplaats te Mequinez ge- houden heeft. Ook leed zy veel in de Be- roerten van deeze Eeuw, inzonderheid by de komſte van den laatſt overleeden Keizer Muley Abdallah, tot den Throon, in 't jaar 1729, wanneer zy niet, dan na een langduu- rige Belegering, gedoogde, dat 'er een Be- zetting van Negers gelegd werde in haare Kaſteelen of Forten, welken zy 'er, aan ie- der end van haaren dubbelen Muur, één heeft, die de Stad beheerſchen, doch zelf onder bedwang leggen van de omgelegen Hoogten; terwyl de Stad zelve laag is van Grond. In den jaare 1728 was deeze Plaats door de Zwarten gebombardeerd en dus zeer verwoeſt.

MAROKKO. *Fez.*

Ongemeen groot is de Koophandel en Ryk- dom van Oud Fez geweeſt, onder haar ei- gen Koningen. Men hadt 'er, zo MARMOL ge- tuigt, in 't midden een beſlooten Marktplein of Hal, met twaalf groote Poorten, waar in vyftien doorgangen of Straaten waren, tus- ſchen de ryën Kraamen van allerley Fabrieken, waar onder meer dan honderd van koſtbaare geweven Stoffen uit Goud en Zyde; ande- ren, in menigte, van Ceintuuren of Gordels voor de Vrouwsperſoonen en Arabieren; an- deren met fyne Lakenen, anderen met Ly- waaten en wat dies meer is. Tot deeze Markt behoorden wel zeventig Maakelaars, die de Waaren, van buiten inkomende, by openbaare Uitroeping aan de Winkeliers of Fabrikeurs te koop veilden. Buiten de Hal vondt men in Fez nog geheele Straaten, die vol Winkels waren; eene onder anderen,

Koophandel van Oud Fez.

MAROKKO. *Fez.*

zynde de fraaiſte in de Stad, van honderdzeventig Huizen, waar in men Drogeryën, Speceryën, koſtelyke Oliën, Zalven, Reukwerken, en allerley Kruideniers-Waaren, verkogt. Wy ſpreeken niet van andere Straaten, met Winkels van allerley grove Stoffen en Levensbehoeften. Rondom de groote Moskee woonden dertig Boekverkoopers, en wel tweehonderd Schoen- of Muilenmaakers. Ook vond men daar tagtig Kantooren van Notariſſen, hebbende ieder twee Leſſenaars en twee Klerken, om verſcheide Akten op te ſtellen, die dan door den Regter getekend werden. Om kort te gaan, de menigte van Winkels of Kraamen en de verſcheidenheid van allerley noodwendigheden, was onverbeeldelyk. Zelfs vondt men 'er een Hal, daar alle avonden Negerſlaaven, van beiderley Sexe, verhandeld werden. En de Inkomſten, die 'er de Kroon van trok, waren met den Rykdom der Inwooneren evenredig. De Viſſchery, zo in de Rivier van Fez, als in de groote Rivier Sebu, werdt jaarlyks voor twintigduizend Dukaaten door den Koning verpagt.

Nieuw Fez.

Tegenwoordig is Oud Fez nog de voornaamſte der binnenlandſche Koopſteden van het geheele Ryk, en overtreft in deezen, niet minder dan in grootte, het *Nieuw Fez*, 't welk door een der Koningen geſtigt werdt, om een veiliger Verblyfplaats te zyn voor zyne Perſoon, Gezin en Hofhouding. Deeze Stad legt omtrent duizend Schreeden ten Zuidweſten van Oud Fez, daar zy door een kleine Rivier van afgeſcheiden wordt. Haar omtrek is, behalve een dubbelen Muur, ook

met

met een ſoort van Borſtwecring voorzien. De Stad is in drie Kwartieren verdeeld, waar van het eene des Konings Paleizen bevatte, het andere zyne Stallen en verſcheide Huizen der Hovelingen of Amptenaaren; benevens veele Moskeen en andere publieke Gebouwen, als ook een groote Straat met Winkels van allerley Eetwaaren, Stoffen en Koopmanſchappen: in het derde hadden de Jooden onder anderen hunne huisveſting, die 'er ten getale van tienduizendzig bevonden, meeſt Verdreevelingen uit Spanje, die 'er een Synagoge hadden. Men kan begrypen, dat dit alles, ſedert het Hof zyn vaſt Verblyf van daar verplaatſt heeft, grootelyks moet veranderd zyn, en de Huizen van de gemeene Burgers hebben zo weinig aanzien, dat men 'er de pragtige Vertooning, die de Stad van buiten door haare Wallen en Poorten maakt, geenszins door beantwoord vindt. Men kan haaren omtrek op een half Uur gaans ſchatten, en 't getal der Inwooneren vind ik thans op agtduizend begroot. De Keizer van Marokko, niettemin, houdt in Fez altoos eene Bezetting van zwarte Ruitery, zo om de Ingezetenen onder bedwang te houden, als om het Koorn, dat daar omſtreeks groeit, te doen inzamelen en in de Magazynen brengen. Door de Aardbeevingen van den 1 en 18 November 1755, heeft de Stad ſchrikkelyk geleeden. Een groot getal Huizen raakte onder voet en veele Menſchen werden daar door verpletterd. Te *Scloges*, een Plaats der Arabieren niet ver van Fez, brak een Gebergte open en gaf

MAROKKO. *Fez.*

MAROKKO. *Fez.*

een Stroom uit zo rood als Bloed. Men weet, dat in de nabuurschap deezer Stad een Berg is, of liever een Hol, *Beniguazeval* genaamd, dat altoos Rook en somtyds Vlammen uitwerpt.

't Omleggende Land.

De oude Stad heeft haaren naam gekreegen van de Rivier, die 'er midden door stroomt en weleer *Huet Giobora* of de Rivier der Paarlen, doch naderhand *Huet Fez*, dat is de Goud Rivier genoemd werdt, wegens de vrugtbaarheid van het Landschap, aan dezelve, dat niet alleen Koorn, Amandelen, Olyven, Vygen, Rosynen, maar ook Katoen en Vlasch, in overvloed uitlevert. Eene Landstreek beweften oud Fez, wel tien Mylen lang en vyf Mylen breed, daar men de grootste veelheid van Hennip, Vlasch en Moeskruiden teelt, heeft dit gebrek, dat 'er de Menschen dikwils door zwaare Volkziekten aangetast worden. Dit kan men met reden toeschryven aan de groote Vogtigheid van den Grond; want die Landstreek is met Beeken en Bronnen als doorzaaid. Ook heeft men in geheel Fez geen gebrek aan Fonteinen en Waterleidingen. De gemelde Rivier is een Uur gaans van de Stad met Lusthoven en Buitenplaatsen gezoomd, vallende een weinig laager in de Sebu, welke ook een anderen sprugtel van tusschen de Muuren der nieuwe Stad ontvangt.

Voorsteden.

Oud Fez legt als in een Bosschagie van hooge Vrugtboomen, die zo digt is, dat men den Weg kundig moet zyn, om 'er zig door heen te redden. Aan haare Westzyde is een Voorstad van driehonderd Huizen, alwaar de Dieven en allerley Kwaaddoeners uit de Stad

Stad de wyk neemen, en zig in een ſoort van Veiligheid bevinden; dewyl zy, als de Geregtsdienaars komen om hun te vatten, zig over de Rivier begeeven in een digt Boſch, daar men ze by geen mooglykheid kan opzoeken. Allerley ſoort van ongeregeldheid wordt in deeze Voorſtad gepleegd. By dezelve zyn Kelders, in de Rots uitgehouwen, alwaar de Koningen weleer het Koorn plagten te bewaaren, dat thans in Nieuw Fez gebragt wordt. In een andere Voorſtad is een Hospitaal, voor de genen die met ongeneeslyke of vuile Kwaalen zyn behebt. Een andere beſtaat uit het allergeringſte Arbeidsvolk, 't welk daar in onderaardſche Holen woont. By een andere, van meer dan vyfhonderd Huizen, wat verder van de Stad, is een groote Vlakte, alwaar de Landlieden, alle Donderdagen, met Beeſten, Wol, Waſch, Boter en andere Vrugten, die de Veeweidery betreffen, ter Markt komen, en daar de Ingezetenen van Fez dan ook met Kraamen ſtaan. Niet ver van daar zyn de Steengroeven en zeer groote Kalkovens. Voorts vindt men benoorden de Stad, op een hoog Gebergte, het Grafpaleis der Oude Koningen van Fez, en verder zyn de Begraafplaatſen der Mooren, die van elkander afgezonderd moeten zyn, door het omleggende Land verſpreid.

MAROKKO. Fez.

Mequinez of *Meknez*, ook *Mechenez* genaamd, de tegenwoordige Verblyfplaats van het Hof, legt ongevaar twintig Uuren gaans beweſten Fez, tuſſchen die Stad en Salée, waar van het omtrent eens zo ver af is. Het Paleis en de Boſſchagiën van Olyfboomen doen deeze Plaats zig ook vry aanzienlyk vertoo-

Mequinez.

MAROKKO. *Mequinez.*

nen, wanneer men dezelve genaakt, doch van binnen wordt de verwagting, die men daar van hadt opgevat, zeer weinig voldaan. De Straaten zyn 'er even onzindelyk als die van Fez, en de gemeene Woonhuizen insgelyks zeer ſlegt, hebbende de Winkeliers hunne Kraamen op eenige hooge plaatſen in de Stad. Het getal der Inwooneren, niettemin, wordt geſchat op meer dan honderdduizend Zielen. De grondvlakte is onregelmaatig, de omtrek ruim een half Uur gaans en de Wallen beſtaan uit een Muur, die de Stad afſcheidt van het Vlek, alwaar de zwarte Ruitery, op welke de Keizer zyn voornaamſte betrouwen ſtelt, met Vrouw en Kinderen woont.

't Keizerlyk Paleis.

Het Keizerlyk Paleis, leggende aan de Zuidzyde, is als een Stad op zig zelve, met Parken, Velden, Kanaalen en Luſthoven doorzaaid. In een Kwartier van 't zelve vindt men de *Haram* of 't Serrail, dat alleenlyk ten gebruike van 's Keizers Vrouwen en van de Geſnedenen, die dezelven oppaſſen, is geſchikt: een tweede bevat de Vertrekken van Staat en Gehoorzaalen: in een derde zyn de Werklieden en Konſtenaars van 't Hof gehuisveſt: een vierde wordt van de Lyfwagt beſlagen, en een vyfde behelſt de Stallingen. Ieder Kwartier is verdeeld in groote Pleinen, die met elkander eenen omtrek uitmaaken van ongevaar een Uur gaans. Men houdt hier de Wandelwegen en Vloeren by uitſtek zindelyk en de Gaanderyën zyn veelal met Moſaik Werk opgeſierd.

Ingezetenen.

De Stad belangende, die is ook verdeeld in verſcheide Kwartieren, waar onder dat

der

der Mooren en Jooden elk byzonder zyn. Deeze laatsten maaken 'er, zo men wil, een getal van vyftienduizend uit, en staan onder een Gouverneur van hun eigen Natie. Van het Gemeen lyden zy wel veel aanstoots, doch de Regeering, die hun noodig heeft tot de Geldzaaken, den Koophandel en de Verstandhouding buitenslands, houdt hun de hand boven 't hoofd. Men vindt 'er ook een Klooster of Konvent van Spaansche Geestelyken, met toelaating van den Keizer; zo wegens de zorg, die zy voor zyne Slaaven, de Kristen Gevangenen, draagen, wanneer dezelven ziek worden, op dat zy hun Geloove niet verzaaken mogen door gebrek; als uit hoofde van de Geschenken, die zy aan het Hof doen. In hun Gasthuis kunnen honderd Persoonen te gelyk gehuisvest worden.

MAROKKO. *Mequinez.*

Indien de Berigten, die van den Gouverneur van Gibraltar aan een der Staats-Sekretarissen van 't Groot Brittannische Hof gezonden werden *, waar zyn: zo is deeze Stad door de Aardbeevingen, van 't laatste des jaars 1755, op eene deerlyke wyze geruineerd. Door die van den 1 November, wanneer Lissabon werdt omgekeerd, raakten 'er veele Huizen onder voet, waar door een menigte Volks, oud en jong, het leeven verloor. 't Konvent der Franciskaenen hadt die ramp ook ondergaan; doch de Geestelyken bleeven behouden. Door die van den 18 der zelfde Maand, waren maar weinige Huizen, te Mequinez, overend gelaten; een ontelbaare menigte Volks was gesneuveld en in het Jooden-Kwartier hadden maar agt Persoonen het leven

Verwoesting door de Aardbeeving.

* *Philos. Transact.* for 1755. pag. 428.

MAROKKO. ven behouden. Dit laatste komt my egter, om de waarheid te zeggen, wat onbegrypelyk voor.

SALE'E. Aan de Zeekusten van dit Ryk komen verscheide Plaatsen, die wegens de Zeerooveryën zeer bekend zyn, in aanmerking; waar onder SALE'E billyk den voorrang verdient. Deeze Plaats, die ook *Rabat* genoemd wordt, legt twee Dagreizen van Mequinez ten Noordwesten, aan den uitloop van de Rivier *Buragrag*, die, op de Grenzen van Marokko, uit het Gebergte *Dedes* ontspringt, veertig Zeemylen bezuiden den ingang van de Middellandsche Zee. De Ouden hebben hier omtrent een Stad geplaatst, die van de Romeinen gestigt was en *Sala* genoemd werdt. Ook bestaat de Plaats, hedendaags, eigentlyk uit drie Steden: *oud Salé*, een weinig benoorden den uitloop van de gemelde Rivier; *Rabat* aan denzelven, en *Sellé*, hooger op, ten Oosten: doch de afstand is naauwlyks een Uur gaans.

Historie. Salée is, toen de Gotthen in Afrika heerschten, de Hoofdstad der Provincie, en zeer aanzienlyk geweest, door haare fraaije Gebouwen, lynregte Straaten en ruime Pleinen. Haare Haven, inzonderheid, de beste in alle de Marokkische Heerschappyën, gaf de Inwooners gelegenheid tot de Zeeroovery, welke zy al vroeg gepleegd hebben; 't welk haar tevens zeer Volkryk en vermogend maakte. 't Was om die reden, dat Alfonsus de Wyze, Koning van Kastilie, 'er zig in de Dertiende Eeuw meester van maakte; doch de Spanjaarden werden schielyk verast door den Koning van Fez en moesten de Plaats we-

weder ruimen. Dit lotgeval benam de Stad haaren luister, ten opzigt van de fraaiheid der Gebouwen, die met sierlyke Kolommen en Plaaten van Albast en Jaspis aan de Voorgevels pronkten: doch zy behieldt haar Vermogen; dewyl de Scheepvaart en Handel der Europeaanen de Ingezetenen veel voordeel toebragt. Ook wilden deeze, toen de Koning van Marokko het Ryk van Fez hadt overweldigd, dien Vorst niet erkennen, gedraagende zig als eene byzondere Heerschappy. Dit sproot voornaamelyk daar uit, dat de Mooren van Granada, uit Spanje verdreeven, zig daar neergezet hebbende, de Stad zodanig versterkten, dat die van Rabat, haare Nabuuren, ze niet tot onderwerping brengen konden.

MAROKKO. *Salée.*

Middelerwyl namen de Saletynen de form aan van een Republiek of vryën Staat, regtende een Divan op, of Souvereinen Raad, waar van de voornaamsten der Stad, te weeten de *Morabout* of Opper-Priester, de *Moula* zyn Vikaris of Stedehouder, en de *Sheik*, die als de Priester is van haare Wet, benevens den *Admiraal* en *Gouverneur* van het Kasteel of Fort, de Hoofden waren. En om die reden was het, dat 'er door de Staaten der Vereenigde Nederlanden, in den jaare 1651, een byzonder Traktaat van Vriendschap en Verbindtenisse, met die van Salée, aangegaan werdt, mids zulks niet streede tegen het Traktaat hunner Hoogmogenden met den Koning van Marokko; dewyl de Staaten de Rebellie der Saletynen niet begunstigen wilden. Dit Traktaat werdt, in den jaare 1657, nader bevestigd met den Vorst *Sid Abdalah*, *Ben Sed Mohamed Benbucar*, diestyds Heer van de

Zy wordt een Republiek.

MAROKKO. *Salée.*

Steden en Landen van Salée, en twee Jaaren daarna verder verklaard en uitgebreid door een nieuw Traktaat met dien Vorst en Heer, zynde door deszelfs Ministers, benevens die der Staaten ondertekend.

Aan den Keizer onderworpen.

Deeze Plaats werdt, in den jaare 1666, tot onderwerping gebragt door Muley Archi, door het winnen van een Veldslag op den berugten *Gayland*, Koning van Tetuan, Arsile en Alcassar, wiens bescherming de Ingezetenen verzogt hadden. Geduurende de verwarringen in 't Ryk van Marokko, in deeze Eeuw, hebben de Saletynen op Zee vry veel den baas gespeeld, en wanneer Muley Abdallah op den Throon des Keizerryks bevestigd was, wilden zy zig aan hem niet onderwerpen; tot dat zyn Zoon, de tegenwoordige Keizer, hun in 't jaar 1755 daar toe noodzaakte.

Koophandel en Zeeroovery.

De Stad is tegenwoordig nog taamelyk Volkryk en dryft eenigen Koophandel, hoewel zy meest van de Zeeroovery bestaat. Behalve de Schepen van zodanige Natiën, die geen Vrede hebben met den Keizer van Marokko, worden door hun, ter sluik, of zelfs in 't openbaar, ook de Schepen der Bondgenooten van dien Keizer beroofd en opgebragt; welker ontslag dan veel Gelds en moeite kost. De Engelschen ondervonden dit nog onlangs, na dat hunne Konsul te Salée, in 't jaar 1758, trouwlooslyk was van 't leven beroofd. De Haven, ondertusschen, hoe veilig ook, is zeer gevaarlyk voor 't inloopen der Schepen, en by laag Water door de Baar geheel geslooten. Aan haaren Ingang legt een soort van Fort met eenige Stukken

Ka-

Kanon. Bovendien is de Plaats door twee Kasteelen, die op een Berg aan Zee leggen, beveiligd. Op haar Grondgebied groeit veel Palmboomen-Hout, waar van het Landvolk Kammen maakt. Men teelt 'er ook veel Katoen, doch weinig Koorn, wegens de Zandigheid van de omleggende Streeken.

MAROKKO. *Salé.*

'tGetal der Ingezetenen werdt, in 't laatste der voorgaande Eeuw, geschat op twintig duizend. De publieke Gebouwen kunnen niet veel byzonders zyn; hoewel de Bassa of Gouverneur een Kasteel of Slot tot zyne huisvesting heeft, dat weleer het Serrail geweest is, zo men wil, waar in de Koningen agthonderd Bywyven onder de bewaaring van Gesneedenen hielden. Ook zyn 'er, door de Aardbeeving van den 1 November des jaars 1755, nog veele Huizen ingestort. De Zee kwam toen, met groote snelheid, de Stad instroomen, en viel weder zo schielyk, dat men een menigte Visch op de Straaten vondt. Een groot getal Kemels, die naar Marokko gingen, werden door 't Water weggesleept, eenige Menschen verdronken, en twee Schouwen sloegen op de Rivier om; zo dat al het Volk, 't geen 'er in was, om 't leven raakte.

Schade door de Aardbeeving.

In de naaste Plaats moet ik spreeken van TETUAN, een Stad die aan de Middellandsche Zee, een weinig binnen de Straat van Gibraltar legt. Eerst gestigt zynde door de Inboorlingen des Lands, werdt zy vervolgens door de Romeinen bezeten, naderhand door de Gotthen en verder door de Arabieren, die 'er Fusten of Roeyscheepjes uitrustten, om op de Kusten der Kristen Landen te rooven.

TETUAN.

MAROKKO. *Tetuan.*

ven. Zy was toen zeer Volkryk maar werdt, omtrent den aanvang der Vyftiende Eeuw, door een Kastilische Vloot overvallen, welke alle de Inwooners in Slaverny wegvoerde. Dus bleef zy, negentig Jaaren lang, verwoest leggen, tot dat *Almandari*, na de verovering van Granada, haar van den Koning van Fez verkreeg, om de Kristenen op nieuws te ontrusten. Door deezen werdt de Plaats weder opgebouwd en bevolkt: hy deedt haare Muuren herstellen en een Kasteel stigten, met een Graft omringd, waar in hy zyne Wykplaats nam, gaande van daar te Lande plunderen op de Grenzen van Ceuta, Alcassar en Tanger, die toen in handen der Kristenen waren, met hulp der Mooren, en ter Zee beroofde hy de Kust van Spanje dermaate, dat door hem wel drieduizend Slaaven gemaakt werden, die hy aan zyn Kasteel deedt arbeiden. Zyn Kleinzoon, die zyn Opvolger was, hadt niet minder moeds, en deszelfs Afkomelingen zyn Heeren van Tetuan geweest, tot aan den jaare 1567, wanneer 'er eene Verdeeldheid ontstondt onder de Inwooners, die zig in twee Partyën afzonderden, waar van de eene de andere verdreef, en dus kwam de Plaats onder de beheersching van den Koning van Fez, en naderhand, met het geheele Ryk, onder den Keizer van Marokko.

Wallen, Huizen, Ingezetenen.

De Stad legt ruim een Uur gaans van de Baay, welke den Naam draagt van Bogt van Tetuan, of meer dan twee Uuren gaans, indien men langs de Rivier rekent. Zy is niet sterk, hebbende maar laage Wallen van Aarde, en een oud Kasteel, 't welk met

Too-

Toorens is omringd, doch door de omleggende Hoogten beheerscht wordt. De Straaten zyn ongeplaveid en vol Vuilnishoopen, 't welk het 'er, gelyk meest overal in Barbarie, 's Winters zeer morsig maakt. De Huizen zyn 'er fraaijer gebouwd dan in veele andere Steden van dit Gewest. De Ingezetenen geeven zig ook, gelyk die van Salée, den tytel van *Andalous*. Hun getal wordt geschat op ongevaar dertigduizend, waar onder ten minste vyfduizend Jooden zyn die 'er zeven Synagogen hebben, doch naauwlyks tweehonderd Huizen bewoonen: want veele Familiën neemen onder één Dak huisvesting. Men geeft voor, dat zy zeer arm zyn, hoewel al de Koophandel door hunne handen gaat, dewyl zy de eenigste Maakelaars zyn tusschen de Kristenen en Mooren.

MAROKKO. *Tetuan.*

Koophandel.

Tetuan moet voor de tweede Handelplaats aan de Kusten des Ryks van Fez aangemerkt worden, volgende in dit opzigt aan Salée. De Europeaansche Goederen worden, by derzelver aankomste in deeze beide Havens, aanstonds gelost en opgeslagen in de Magazynen der Kooplieden, voorts in 't gros verkogt aan de Mooren of Jooden, die dezelven zenden aan hunne Korrespondenten te Marokko, Fez, Mequinez, *Tarudant* en *Illoë*. In deeze vyf Steden wordt het grootste deel der Koopwaaren vertierd en het overschietende zendt men naar de Provinciën van *Sara*, *Dras* en *Touet*, in het Ryk van Tafilet, alwaar de Arabieren die Goederen in ruiling neemen, geevende daar voor Indigo, Dadels, Struisvogels-Veeren, en somtyds ook Stofgoud en Olyphants-Tanden, welke laatsten

MAROK-KO. *Tetuan.*

ften door de Karavaanen der Arabieren uit het Land der Negeren, of zelfs uit Guinée, worden aangebragt.

Zeeroo-very.

Zo wel als Salée neemen die van Tetuan ook nog deel in de Zeerooveryën, en de Roofſchepen van Algiers, Tunis en Tripoli, plagten 'er veel aan te komen, om zig, daar, van eenige noodwendigheden te voorzien, en te beter op de Schepen, die de Middellandſche Zee inkomen, te kunnen paſſen: weshalven deswegens, in de Traktaaten met de Barbaaren, een uitdrukkelyk beding gemaakt wordt. De Spanjaarden hebben, uit dien hoofde, in 't jaar 1564 getragt de Haven van Tetuan te ſtoppen, door twee Brigantynen, en eenige Sloepen met Steen geladen, in de mond van de Rivier te laaten zinken: doch de Mooren ruimden die Schepen aanſtonds weg, en de Stroom, haaren koers veranderende, maakte een nieuwe Haven.

Paleis van den Baſſa.

De Huizen zyn in deeze Stad, gelyk te Algiers, met platte Daken, en Leuningen daarom heen; zo dat de Buuren elkander bezoeken kunnen zonder op Straat te komen. Behalve de Moskeen is het Paleis van den Baſſa wel bezienswaardig, en zeer aangenaam door het ruime Uitzigt, dat men van daar onbelemmerd heeft over de Zee en het omleggende Land: want Tetuan legt in de ſchuinte van een Berg. Het is op een kleine Verhevenheid aan 't eene end der Stad geſtigt. Voor dit Paleis is een ruim en aanzienlyk Plein, dat op 't midden een Marmeren Fontein heeft, en met Moſaik Werk gevloerd is, zo wel als de Boogen der

Gaan-

Gaanderyën en de ruime Zaalen in den omtrek van het Plein. Aan ieder hoek verheft zig een Tooren, en in twee derzelven zyn de Trappen, om te komen in een groote Boven-Kamer; in de twee anderen zyn Poorten, om te gaan naar de Moskee en in den Lufthof. De Vertrekken voor de vier Vrouwen van den Baffa, boven de Gaanderyën, beftaan ieder uit vyf Apartementen, naamelyk een groote Zaal, met een Lantaarn of Koepel gedekt, in 't midden van vier kleineren: uit deeze konden zy in de Badftooven komen en 'er zyn toegangen tot de Vertrekken der Slaavinnen: maar de binnenfte Kamers krygen geen ander Licht, dan door de groote Deuren aan de buitenfte. De Ingangen en Gewelven zyn uitermaate pragtig, en boven de Kamers der Vrouwen loopen vier Terraffen, om zig op te verlugten; van welken men de geheele Stad, de Rivier en een gedeelte der Middellandfche Zee, kan overzien: aan het end van ieder Terras is een Toorentje met befchutzels van Draadwerk, alwaar de Vrouwen konden zitten te Borduuren, en alles zien, zonder dat zy zelf gezien werden. Tegen den avond gingen zy in de Tuin wandelen, alwaar verfcheide Laanen of Gaanderyën zyn van Latwerk, met Wyngaard-Ranken overfchaduwd.

MAROKKO. *Tetuan.*

In deezen ftaat was dit Paleis gebragt door den Baffa *Hamet*, die zeer keurig was in zyne Gebouwen, doch om de Onkoften, daar toe noodig, te vinden, zyne Onderdaanen zo veel Gelds afperfte, dat dezelven tegen hem opftonden, en dit Paleis niet alleen, maar ook een Luftplaats, welke hy in de na-

De Stad tot onderwerping gebragt.

MAROKKO. *Tetuan.*

nabuurschap van de Stad hadt aangelegd, in eene dolle drift verwoestten. Toen de Engelsche Gezant Russel zig, in 't laatste des jaars 1727, binnen Tetuan bevondt, nam deeze Bassa wraak hier over op de Ingezetenen, door een gedeelte van de Stad te plunderen. Ik vind, dat Keizer Muley Abdallah, in 't jaar 1743, den Bassa van Tanger, na verscheide Veldslagen, tot onderwerping bragt; eenen Bassa, die twee-en-dertig Jaaren, met groote roem en pragt, van daar tot aan de Poorten van Mequinez, als ook langs de Kusten van den Oceaan en de Middellandsche Zee, van Larache af tot aan 't Gebied van Oran en Salée, geheerscht hadt. Zyn Broeder, destyds Gouverneur van Tetuan, sneuvelde benevens den Bassa in 't Gevegt, en 's Bassa's Zoon, Gouverneur van Larache, nam met veele Kostbaarheden, de vlugt naar Gibraltar *. Bassa Hamets Vader hadt reeds, als Gouverneur of Onderkoning, het bewind gehad over de Landen die naast aan Europa leggen, en men twyfelt niet, indien Hamet met meer beleid te werk gegaan ware, of hy zoude de volstrekte Heerschappy van dat gedeelte des Ryks, na 't overlyden van Muley Ismaël, wel hebben kunnen behouden. Hier uit blykt, dat het Vermogen van den Bassa van Tetuan byna dat van dien van Salée geevenaard of zelfs overtroffen heeft.

* *Europ. Mercur.* van 't jaar 1743. II. D. bl. 221.

Penon de Velez.

Beoosten Tetuan strekt zig de Bogt of Baay uit, tot aan de Kaap *de tres Forcas*, die omtrent dertig Zeemylen ten Zuiden aflegt van Kaap Gates in Spanje. By deeze twee Kaapen begint het ruim van de Middellandsche Zee. Omtrent in 't midden van die Bogt, regt

fegt tegenover Malaga, aan de Kuft van Rif of Errif, legt *Velez*, dat Velez *de Gomera* genoemd wordt, tot onderfcheiding van Velez Malaga. Deeze Plaats, die in een zeer onvrugtbaare oord en als midden in de Gebergten legt, is, hoewel klein, ook in een bloeijende Staat geweeft, doordien de Inwooners zig, behalve den Sardynen-Vangft, toeleiden op de Zeeroovery: maar Don Pedro van Navarre, Admiraal der Spaanfche Zeemagt, deedt, in den jaare 1508, een Kafteel leggen op een Rots, zeer digt aan 't Strand, zo dat hy de Stad geheel in bedwang hadt, *Penon de Velez* genaamd. Dit Kafteel bleef, niet tegenftaande de Aanvallen der Mooren, in handen der Spaanfchen, tot aan den jaare 1522, wanneer het door Verraadery werdt overgegeven. Twee-en veertig Jaaren daarna wierdt Spanje 'er wederom meefter van, en deeze Kroon heeft 'er, federt dien tyd, eene fterke Bezetting in gehouden en verzorgt het wel van allerley behoeften.

MAROKKO.

Tien Mylen van Velez ten Ooften is ook een Plaats van eenig Vermogen geweeft, die den naam droeg van *Mezema* of *Megeyma*. Zy lag op een hoog Gebergte, dat de Grenzen maakt van Errif en Garet; doch is geheel verwoeft en de Arabieren hebbenze niet weder willen laaten opbouwen, om met rufte een fchoone Vlakte, die 'er beneden legt, tien Uuren gaans lang en vier Uuren breed, daar een Rivier door heen ftroomt, te bewoonen. Zy zyn aan den Heer van Velez onderhoorig en zeer ryk in Koorn en Vee.

Mezema, of Megeyma.

MAROKKO.

Melilla.

Melilla, dat op den Ooſtkant van de Kaap *de tres Forcas* of der drie Vorken, tegenover de Baay van Almeria is gelegen, onder de Romeinſche beheerſching *Ryſſadirum* of *Rusſardir* genaamd, was een Stad van veel aanzien, en kreeg, van de Afrikaanen, haaren Naam wegens de menigte van Honig, die in haare Landsdouw werdt ingezameld. Naderhand begon zy ook op de Kriſtenen dermaate te rooven, dat de Koning van Spanje 'er zig meeſter van maakte, en haar met Kristenen bevolkte, die 'er veel voordeel hadden van de natuurlyke Zoutpannen in de nabuurſchap. Lang heeft deeze Kroon Melilla bezeten; doch is naderhand dezelve, benevens veele andere Plaatſen aan de Afrikaanſche Kuſt, geheel kwyt geraakt.

CEUTA.

De eenigſte Plaats van belang, welke Spanje aldaar nog heden in handen heeft, is CEUTA. Zy legt zeven of agt Mylen Noordwaards van Tetuan, byna op den alleruiterſten hoek van Afrika tegen Spanje, aan 't binnen-end van de Straat en maar vyf Mylen van Gibraltar af. Haare Standplaats is aan den voet van den Aapenberg, doch op een Rots, die in Zee uitſteekt, maakende aan de Weſtzyde een goede Reede.

Door de Mooren belegerd.

De Portugeezen overweldigden deeze Plaats, die by de Romeinen reeds onder den naam van *Septa* ſchynt bekend geweeſt te zyn, in het voorſte van de Vyftiende Eeuw, en dezelve bleef, toen Portugal zig vry maakte van de Spaanſche Overheerſching, aan Spanje; wordende in 't jaar 1668, by het Traktaat van Liſſabon, plegtig afgeſtaan. Van het laatſte dier Eeuw af hebben de Mooren

ren haar belegerd gehad, en belegeren ze, zo 't schynt, voor altoos; zynde de Plaats door haare Vestingwerken voor dat Krygsvolk onwinbaar, terwyl zy ter Zee altyd den vryën toevoer heeft. In 't jaar 1732 maakten de Mooren toestel om de Stad aan te vallen, doch de Spaansche Bezetting overrompelde hun, eer zy gereed waren; vernielde al hun Krygstuig en verdreef ze tot digt by Tetuan. Dergelyk voordeel werdt in 't laatste des jaars 1753 wederom op den Bassa van Tetuan behaald, wiens Tent en Vrouwen de Spaanschen zelfs bemagtigden. By gelegenheid van de meergemelde Aardbeeving, op den 1 November 1755, werdt die Stad van het Beleg der Mooren bevryd, en alle derzelver Tenten en Bagagie vielen in handen der Bezetting: want zy waren vol schrik naar 't Gebergte gevlugt: doch het Beleg werdt, niet lang daarna, wederom hervat.

MAROKKO.

De uitwerkingen, ondertusschen, van die Aardbeeving, bepaalden zig te Ceuta, zo wel als te Tetuan en Tanger, tot zwaare Schokken, zonder een aanmerkelyke instorting der Gebouwen. De Zee liep te Ceuta, by poozen, geweldig op en af, 't welk nog in de nagt aanhieldt, en de Toppen van 't Gebergte, by die Stad, genaamd de zeven Broeders, scheenen, onder de Schuddingen, te ryzen en te daalen. Te Tanger kwam de Zee tot aan de Muuren toe, en vloeide dus agttien maalen ver buiten haar gewoone perk, komende de Golven een halve Myl Landwaards in, over den Oever heen. Geduurende de Schuddingen gaven de Fonteinen, te Ceuta, geen Water en te Tanger zelfs niet

Aardbeeving.

MAROK-KO. voor den avond, zo lang de beweeging duurde in de Zee. De Schuddingen der volgende Aardbeeving van den 18 November, waren aldaar ook van dergelyke uitwerking.

TANGER. De laatstgemelde Stad, die aan 't inkomen van de Straat van Gibraltar, by Kaap *Spartel*, dertien Mylen Westwaards van Ceuta, en negentien Mylen bezuiden Kadix, is gelegen, heeft de Kristenen ook lang toebehoord. Zy is het *Tingis* der Ouden, naar 't welke dit gedeelte van Mauritanie *Tingitana* geheten werdt. Men wil dat de Mooren haar hersteld hebben, toen zy in de Zuidelyke deelen van Spanje den Scepter zwaaiden, geevende 'er den naam van *Tanja* of *Tenja* aan. Onder de Gotthen hadt deeze Plaats zeer veel luister en pronkte met aanzienlyke Gebouwen; doch wanneer de Ingezetenen, vervolgens, zig met de Zeeroovery bemoeiden, zondt Eduard, Koning van Portugal, zynen Zoon, in 't jaar 1437, derwaards om ze te vermeesteren. Die Togt viel ongelukkig uit: de Prins bleef in gyzeling en stierf te Fez: maar naderhand, in 't jaar 1463, werdt Tanger door de Portugeezen onder Koning Alfonsus bemagtigd, die de Plaats naderhand zeer versterkten, en 'er twee Eeuwen lang eene braave Bezetting in hielden. Het Huwelyk van de Infante van Portugal, aan Karel den II., Koning van Engeland, bragt, eindelyk, die Vesting aan de Kroon van Groot Brittannie. De Engelschen besteedden aan het Onderhoud derzelve veel Gelds, maar, toen zy dezelve twee-en twintig Jaaren bezeten hadden, scheen het Parlement onwillig om die Lasten langer te draagen,

gen, en men befloot ze te verlaaten, na dat de Veftingwerken zouden vernield zyn, gelyk in 't jaar 1684 gefchiedde. Daar op hebben de Mooren 'er wederom bezitting van genomen.

MAROKKO.

Toen Tanger in handen der Engelfchen was, hadden de Wallen eenen omtrek van ruim een Kwartier gaans, en waren voorzien met Liniën en Redouten, die de nabuurige Heuvels inflooten; gelyk ook met twee Kafteelen, in 't een van welken toen de Engelfche Gouverneur woonde. Ook was 'er een Dyk of Moelje aangelegd, tot veiligheid der Schepen, welke driehonderd Vademen in Zee uitliep, zynde door drie Batteryën van Kanon verdedigd. Tegenwoordig heeft de Stad weinig Aanzien of Sterkte, hoewel zy een taamelyke Vertooning maakt uit Zee, dewyl de Huizen van buiten met Kalk beftreeken zyn en altemaal in 't Gezigt komen; want zy is in de fchuinte van een Heuvel geftigt: doch dit maakt het 'er in de Zomer, over dag, onverdraaglyk heet. Daar is maar ééne Moskee in de Stad en eene in 't Kafteel, alwaar de Gouverneur of Baffa woont.

Zeeroovery.

Die van Tanger maaken thans ook nog hun werk van de Zeeroovery; waar toe de legging uitermaate fchoon is, dewyl zy op alle Schepen, die de Straat inzeilen en uitkomen, kunnen paffen: maar zy voeren weinig uit, om dat zy geen zwaare Schepen hebben. Hunne Kaapers beftaan, meerendeels, in halve- en kwart-Galeijen, met Latynfche Riemen en Zeilen, die ieder van vyfentwintig tot honderd Man op hebben, en geen Sloe-

MAROKKO. pen met zig voeren. De Gouverneur deedt, in 't jaar 1753, de voornaamste Inwooners op een groot Plein te samen roepen, die beloofden, dat zy de Vrede, welke 's jaars te vooren tusschen den Keizer van Marokko en de Staaten getroffen was, heilig zouden onderhouden en de Hollanders geen nadeel toebrengen.

Alcassar. Tusschen Tanger en Ceuta, omtrent aan 't midden van de Straat, legt *Alcassar*, in de Moorsche Taal *Alcacar*, een Woord, 't welk, een Kasteel, Slot of Paleis betekent, en gemeen is aan veele Steden (*). Daar ter plaatse werdt door de Mooren een Kasteel aangelegd, om 'er een gereeden overtogt te hebben in Spanje, 't welk vervolgens tot een Stad aangroeide, die Volkryk en vermogende wierdt. Het nadeel, dat de Ingezetenen aan de Kristenheid toebragten, deedt Koning Alfonsus besluiten, om de Plaats aan te tasten, daar hy, niet dan met veel moeite en bloedstorting, meester van wierdt. Hy ging zelf in Processie naar de groote Moskee, welke hy den Kristelyken Godsdienst toewydde, en de Stad werdt zodanig door hem verzorgd, dat zy, in 't jaar 1458, en vervolgens, de Belegeringen en Aanvallen van den Koning van Fez doorstondt: doch naderhand is zy door de Kroon van Portugal verlaten.

Even-

(*) Immers is 't ook een ander *Alcassar*, waar van de Heer *Braithwait* spreekt, daar hy op zynen Togt naar Tanger door passeerde, leggende agt Engelsche Mylen van en boven Larache aan de Rivier, waar omtrent men in de Kaart van den Heer *d'Anville* een Steedje, genaamd *al Kasr*, geplaatst vindt.

Eveneens, byna, is 't gegaan met *Arzilla*, een Stad zeven Mylen bezuiden Tanger aan den Oceaan. Deeze hadden de Romeinen gestigt, en zy werdt *Zilia* genaamd, heetende thans, in de Landtaal, *Arzeyla*. De Engelschen verwoestten haar op 't verzoek der Gotthen, doch de Mooren bouwden ze weder op, en Alfonsus, dien men, wegens zyne Veroveringen aan deeze Kust, den Afrikaan noemde, maakte zig, in 't jaar 1471, daar meester van. Hy nam 'er zelfs den Koning van Fez en deszelfs Zuster, die toen maar zeven Jaaren oud waren, gevangen, en voerde ze naar Portugal, alwaar zy nog zeven Jaaren bleeven, komende niet vry dan voor een hoog Losgeld. Dit deedt deezen Koning vervolgens, in 't jaar 1508, Arzilla met geweld aantasten, zo dat hy de Stad in kreeg; doch de Portugeezen weeken op 't Kasteel, en een magtige Vloot, die hun te hulpe kwam, deedt den Koning van Fez den aftogt blaazen. De Portugeezen hebben deeze Plaats ook van zelf verlaten; zo dat zy in de magt des Konings van Marokko kwam. Muley Mahamet gaf ze naderhand Koning Sebastiaan, die hem weder op den Throon zou helpen, te pand: doch deeze Onderneeming gaf aan Portugal den doodsteek. Men zag 'er onlangs nog het Koninglyke Wapen, boven de Poort aan de Landzyde. Rondom de Plaats loopt een hooge Muur, die zeer vervallen is, en de Inwooners bestaan zeer armelyk van de Visschery en het planten van Tabak.

MAROKKO. Arzilla.

Vyftien Mylen Zuidwaards van Tanger legt *Larache*, of, gelyk sommigen met reden

Larache.

MAROKKO. ſchryven, *l'Arrache*; een Woord 't welk afkomt van den inlandſchen Naam *el Arays Beni Arez.* By Ptoloméus wordt de Plaats *Lixa*, by Plinius *Lixos* genoemd. Sommigen ſtellen, dat 'er de Tuin der *Hesperides* geweeſt zy; en anderen houden de Stad voor het Paleis van *Anteus* en willen dat Herkules hier deezen Reus overweldigde. De Stad werdt door de Inwooners verlaten, toen de Portugeezen Arzilla bemagtigd hadden, tot dat zy door de Mooren weder bevolkt, en met een Kaſteel voorzien werdt, om als een bolwerk te zyn tegen de Kriſtenen. Egter kwam zy, na veele vrugtelooze poogingen, in 't jaar 1610 in handen van Spanje, welke Kroon haar Kaſteel deedt vernieuwen, doch in 't laatſte van die Eeuw de Stad weder kwyt raakte.

Kaſteel en Haven. Het Kaſteel is thans nog in wezen, en naar den hedendaagſchen trant verſterkt, doch met weinig Geſchut voorzien. De voornaamſte veiligheid van deeze Plaats beſtaat ook in de Baar van Zand, die den Mond van de Haven ſluit en door 't aanſpoelende Zand zodanig verandert, dat men 'er geen ſtaat op kan maaken, noch zonder Lootſen binnen komen, dat met een Ooſten-Wind geſchieden moet. De Mooren houden 'er egter altoos eenige Roeibooten en halve Galeijen: ook zyn 'er, weleer, Schepen gebouwd voor den Keizer van Marokko, waar toe een groot Boſch Eikeboomen, in de nabuurſchap, goede gelegenheid verſchaft. De Inwooners geneeren zig meeſt met het maaken van Houtskolen, die zy in de nabuurige Plaatſen brengen en verkoopen. Men zamelt ook

ook een menigte Katoen in de omleggende Landsdouwen en vischt Elften in de Rivier. De Stad is met Muuren omringd, waar buiten veele Velden en Moerassen zyn, die Aal en Watergevogelte uitleveren. Aan den Oever van de Rivier heeft men dikke Bosschagiën, waar Leeuwen en andere Roofdieren in huisvesten.

MAROKKO.

Mahmora of Mamorre.

Een Plaats, die om haare gelegenheid in het Ryk van Fez eene byzondere opmerking verdient, is *Mahmora*, gemeenlyk *Mamore* of *Mamorre*, een verwoeste Stad, aan de Kust, agttien Mylen van Larache Zuidwaards en negen Mylen van Salée ten Noorden. Emanuel, Koning van Portugal, zondt in den jaare 1515 een aanzienlyke Vloot, om by de Ruïnen van deeze Plaats, aan den Mond van de Rivier *Sebu*, een Kasteel aan te leggen: dit werdt uitgevoerd en indien de Portugeezen zig daar in gehouden hadden, waren zy 'er waarschynlyk meester van gebleeven. Maar, toen de Koning van Fez, zyne Magt verzameld hebbende, tegen hun, opkwam, en deszelfs Broeder, Gouverneur van Mequinez, in de Voorhoede was, met zes Stukken, was het overmeesteren van dit Geschut, 't welk men zo schielyk niet weg kon sleepen, oorzaak, dat de Mooren de Kristenen, die gebrek begonnen te krygen aan Levensmiddelen, verdreeven; 't welk met zulk een verhaasting toeging, dat wel honderd Schepen weg raakten met al de Artillery, en het meeste Volk door 't Water of door Staal sneuvelde. De Spanjaarden hebben zig, in den jaare 1614, door middel van een Vloot nog eens meester gemaakt van

MAROKKO.

den ingang der Rivier en de Engelschen van daar verneſteld: doch thans is de geheele Kuſt aan den Keizer van Marokko onderhoorig, die tuſſchen Salée en Mahmorra een Kaſteel heeft, dat, waarſchynlyk wegens de Bezetting van Neger-Toepen, die 'er in legt, het *Fort der Zwarten* geheten wordt.

Schoone Vlakte.

Beooſten Mahmora is een Vlakte, van twee Uuren gaans breed, welke zig, bezuiden de Rivier, wel twintig Uuren gaans en verder uitſtrekt; daar het Koorn voor 's Keizers Magazynen geteeld wordt. Aan de eene zyde wordt deeze Vlakte beſchaduwd door hooge Eikeboomen: men teelt 'er geen Appelen, Peeren, Nooten of Kerſen, maar overvloed van Oranje-Appelen, Citroenen, Vygen, Dadels en Peulvrugten. Ook zyn 'er weelige Graslanden, waar in groote Runderen, Geiten, Patryzen, Hoenders, Duiven en ander Gevogelte, de Koſt vinden. Veel Honigbyën zyn 'er, die haare Neſten maaken in holen van het Aardryk. Paarden ontbreeken 'er ook niet; maar zyn zeer mager, dewyl menze nagt en dag doet werken: weshalve zy meeſtendeels met Kemelen Melk gevoed worden, om ze te verſterken. Ook groeit 'er Suiker-Riet, welks gebruik de Ingezetenen van de Mooren uit Granada geleerd hebben. Het Grondgebied van Mequinez, daar deeze Vlakte zig tot op eenigen afſtand van uitſtrekt, draagt ook uitneemende Vrugten: onder andere Kwee- en Granaat-Appelen, witte en blaauwe Pruimen, Vygen, Roſynen, Olyven en Vlaſch. 't Gebergte van *Zalagh* is aan de Noordzyde geheel met Wyngaarden bedekt, en dat

van

van *Zarhon* zo digt met Olyfboomen begroeit, dat het zig van verre als een Bosschagie vertoont.

MAROKKO.

Aardbeevingen.

In de voorgemelde Berigten van den Gouverneur van Gibraltar vind ik gemeld, dat door de Aardbeeving, in November des jaars 1755, een der Bergen van *Sarjon*, waarschynlyk de laatstgemelden, in tweeën gescheurd zy, waar van de eene helft viel op een groot Vlek, alwaar het Heiligdom was van den Propheet deezes Lands, genaamd *Mulay Teris*, en de andere helft op een ander groot Vlek; zynde die beiden, met alle de Inwooners, door den Val overstelpt, en als onder de Aarde begraven geworden. Ook werdt daar in verhaald, dat de Stad *Tasso*, by dat ongeval, geheel verzonken zy. Misschien is dit *Cedi Cassem* geweest, aan den voet van den Berg gelegen, van welken de Engelschen, toen zy in 't Gezantschap van den Heer Russel van Mequinez naar Tanger terug reisden, de Vlakte van Mahmora beschouwden: doch daar voor heb ik geen zekerheid dan eenige gelykluidendheid van den naam. Men vindt in de Kaart van D'ANVILLE, ten Noordoosten van Fez, een Stad *Teza* genaamd, en *Tezut*, veel verder ten Noordoosten, is de Hoofdstad der Provincie van Garet. In dat gedeelte des Ryks, 't welk *Chaous* genoemd wordt, omstreeks de Rivier *Malvia*, aan de Grenzen van Algiers, schynen verscheide Kasteelen te zyn, of versterkte Plaatsen.

Leeuwen.

Ik moet nog kortelyk spreeken van de Leeuwen, die 'er in veele Bosschen van het Ryk van Fez gevonden worden. In die aan en omtrent de Rivier Sebu, benoorden Fez en Me-

MAROKKO.

Mequinez, wil men dat de grimmigſten zyn van geheel Afrika. Omſtreeks de Stad *Tefelſelt* komen dezelven meeſt voor: doch in de Vlakten van *Eſeis* en *Adhaſen* zyn ze zo tam en vreesagtig, dat een Vrouw ze met een Stok kan wegjaagen. Dit wordt van de Leeuwen meer verhaald.

'*t Ryk van* MAROKKO.

Thans gaa ik over tot het Ryk van MAROKKO, of eigentlyk het Koningryk van dien naam, zynde het Zuidelykſte der twee voornaamſte deelen van het Gebied des Keizers van Marokko. Dit is zo groot niet als het Ryk van Fez, daar het met zyne Noordzyde aan grenſt, en met zyne Weſtzyde aan den Oceaan, ſtrekkende zig Ooſtwaards uit tot aan het Gebergte Atlas. Oudtyds werdt deeze Provincie genoemd *Bocano Emero*, welker Hoofdſtad de oude Stad *Agmet* was, waar uit de Lumptunen of Almoraviden in het Land kwamen vallen, daar zy de Stad Marokko ſtigtten, om de zetel te zyn van hun Ryk, dat 'er ſedert den naam van heeft gevoerd.

Geſteldheid des Lands.

Al het Land, buiten de Gebergten van den grooten Atlas, is een vlak terrein, overvloeijende in Tarwe, Gerſt, Geerſt, benevens allerley ſoort van Boom-, Aard- en Peulvrugten. Het heeft, behalve de Rivier *Tenſift*, die 'er van 't Ooſten naar 't Weſten door heen ſtroomt, en de *Ommirabih*, die de Grenzen van Fez beſproeit, een menigte kleine Riviertjes, Beeken en Bronnen, altemaal met Tuinen, Moeshoven en Plantagiën gezoomd, en beſchaduwd door Dadelboomen, welker Vrugt verſch gegeten moet worden, deugende niet als zy droog zyn, gelyk die van

van Numidie. De Gebergten, die men in dit Ryk vindt, zyn uitermaate ſteil, en daar komt ſlegts een weinig Gerſt op voort, welke groeit onder de Sneeuw: men heeft 'er, in vergoeding, een groote veelheid van Kruiden voor de Kudden, die in de Zomer derwaards worden gedreeven, doch men is verpligt, om ze in tyds daar van daan te haalen, of op te ſluiten in Schuuren, wegens de Sneeuw, die maakt, dat zy ſomtyds in veertien dagen niet kunnen uitgaan, geduurende welken tyd zy gevoed worden met Boomtakken of Hooy, dat men in voorraad heeft verzameld.

MAROKKO.

Verdeeling.

Het Koningryk van Marokko is verdeeld in vyf Provinciën; waar van de twee Ooſtelyke of binnenlandſche, vlakke en vrugtbaare Landsdouwen zyn, als gemeld is, met veele Riviertjes en Beeken doorſneeden; de Noordelykſte die van *Tedles*, aan de Grenzen van Fez, waar uit de Ommirabih haare Takken ontvangt, welke door een reeks Bergen, een ſprugtel van den Atlas, afgeſcheiden wordt van de Provincie van *Marokko*: de twee Weſtelyke leggen aan den Oceaan en zyn beiden zeer Bergagtig; de Noordelykſte heet *Dukela*, ſtrekkende van den uitloop der Ommirabih tot aan dien van de Tenſift; de Zuidelykſte wordt *Hea* genoemd en deeze ſtrekt van de Tenſift Zuidwaards tot aan het oude Ryk van *Sus*, thans als de vyfde Provincie van dit Koningryk aangemerkt.

Stad MAROKKO.

De Hoofdſtad MAROKKO legt in de Zuidooſtelyke deelen, in een regte lyn gemeten meer dan vyftig Uuren gaans ten Zuiden van Mequinez, en wel veertig Uuren Ooſtwaards

van

MAROK-KO.

daar af te neemen, en daar mede zyne Schatkist te voorzien. Dus hadt de Gemaalin van den Grooten Almanſor zig van haare Kleinodiën ontbloot, ten dienſte van den tweeden Veroveraar, die vier Koningryken tot een Keizerryk vereenigde.

Hedendaags is van die Fortres, noch van de Moskee, die Metaalen Deuren hadt, niets te vinden. De Stad zelve, hoewel nog groot van omtrek, heeft, na dat het Hof van daar te Mequinez verhuiſt is, haar Vermogen geheel verlooren, en bevat naauwlyks twintigduizend Menſchen. In 't jaar 1727 werdt 'er, wegens haare aankleeving van Abdelmeleck, die 'er zig tot Koning hadt doen uitroepen, zeer veel Volks om 't leven gebragt. De Gebouwen zyn ook grootelyks vervallen, zo door de Plunderingen, welken zy van tyd tot tyd heeft ondergaan, als door de Aardbeevingen: waar onder die merkwaardige, in 't jaar 1755, haar zeer heeft geteiſterd *.

* Zie bladz. 41.

Binnenlandſche Steden.

Om een denkbeeld te geeven van de overige binnenlandſche Steden in het Koningryk van Marokko, volgens den ſtaat waar in zy waren toen Marmol zig daar bevondt, naamelyk op het end van de Zeſtiende Eeuw; zal ik alleenlyk twee Plaatſen beſchryven, die digt aan elkander lagen in de ſchuinte van den grooten Atlas naar 't Noorden, in 't aller-Ooſtelykſte van de Provintie Tedles, aen de oorſprongen van de Rivier Ommirabih, ruim twintig Uuren gaans van de Stad Marokko ten Noordooſten, en tien Uuren bezuiden de Grenzen van 't Ryk van Fez.

Teb-

Tebza, de Hoofdstad van een Distrikt of Landstreek deezes naams, legt twee Uuren van een groote Valey, die men de Vlakte van *Fistella* noemt, naar een Plaats, die 'er een Uur gaans van af legt ten Oosten, genaamd Fistella of *Tefza*. Tebza is onder de Magt der Koningen van Fez geweest, en, zig daar van onttrokken hebbende, werdt zy belegerd en moest zig overgeeven; waar op de Inwooners in zwaare Boete beslagen en gedwongen werden jaarlyks vyfentwintigduizend Dukaaten te betaalen. Men kan hier uit oordeel vellen over 't Vermogen van deeze Plaats, welker Ingezetenen niet alleen ryk zyn in Koorn en Vee; maar ook veel Handel dryven, zynde 'er, diestyds, tweehonderd Huisgezinnen van Jooden in de Stad. Zy hadt, behalve 't voordeel haarer legging, goede Muuren met Toorens en een sterk Kasteel. Tefza lag hooger op, en hadt insgelyks een Kasteel met dubbele Muuren, doch de Plaats was een open Vlek van ongevaar zevenhonderd Huisgezinnen. Niettemin heeft zy haare Vryheid veel langer behouden dan Tebza; dewyl haare legging zodanig is, dat men ze met geen Kanon kan beuken. Haar Kasteel, wel is waar, staat onder bedwang van een anderen Berg, doch die Berg werdt wederom van een Tooren beheerscht, op een Berg daar boven. Een andere Tooren was 'er, sluitende aan de Buitenwerken van 't Kasteel, en dienende tot dekking van de Waterplaats; welke Tooren door zyne laage Standplaats naauwlyks zigtbaar, veel min te beschieten was. Dus moest ook het Leger van den Serif *Mahamet*, die in

MAROKKO.
Tebza en Tefza.

MAROKKO. 't midden van de Zestiende Eeuw zig meester van Marokko hadt gemaakt, en Tebza veroverd, schoon uit tienduizend Man met eenig Geschut bestaande, onverrigter zaake van voor Tefza aftrekken: tot dat hy eindelyk den Koning van Fez aan de *Derna*, een Rivier die tusschen Tebza en Tefza doorstroomt, eer zy in de Ommirabih valt, slag geleverd en overwonnen hadt, waar op het Kasteel van Tefza zig ook aan hem overgaf.

Fabrieken van Wollen Stoffen.

Men behoeft zig over deeze Sterkte van Tefza niet te verwonderen, want de Plaats legt als in de Alpen van Marokko. De Inwooners teelen hun Koorn en Vee in de Vlakte, doch hebben heerlyke Tuinen en Wyngaarden in 't hangen van 't Gebergte boven de Stad. De Vrouwluy zyn 'er schoon en zeer op de versiering van haar Lyf gesteld, houdende zig bezig met het Spinnen van fyne Wolle, daar men 'er kostbaare Tapyten van maakt, als ook Borstrokken en andere Kleederen, die van het Vrouwvolk te Fez en Marokko gedragen worden: Tefza is vermaard door 't geheele Keizerryk, wegens zodanige Manufaktuuren, die deswegens den naam voeren van Stoffen van Fistella.

Golf van Azamor.

De Noordelykste Stad, die ons aan de Zee-Kust van Marokko voorkomt, is *Mazagan*, aan den Uitloop van de Rivier Ommirabih, die een kleine Baay maakt, genaamd de Golf van *Azamor*, naar een Stad van dien naam, op 't uiterste van 't Ryk van Fez, tegenover Mazagan. Azamor is groot van Vermogen geweest wegens de Visschery van Elft, Boniten en andere Zee-Visch, welke van daar

door

door geheel Marokko en Fez niet alleen, maar zelfs in Europa vertierd werdt. Men vondt in de Stad meer dan vyfduizend Huisgezinnen, en de gemelde Visschery bragt hun meer op dan agtduizend Dukaaten in 't jaar. Bovendien trokken zy veel voordeel van de vrugtbaarheid van 't omleggende Land, dat, ter wederzyde van de Rivier, ryk is in Koorn en Vee. De Portugeezen hadden zig, in 't voorste der Zestiende Eeuw, meester gemaakt van Azamor, en die Plaats versterkt, doch verwoesttenze in 't jaar 1513, zo dat het een gering Dorp wierdt, dat naderhand egter wederom zeer is opgekomen.

MAROKKO.

't Was na het verlaaten van deeze Plaats en van Saffia, dat de Portugeezen, op den anderen kant van de Baay, en dus omtrent drie Mylen Westwaards van Azamor, eene Vesting aanleiden, die nog in hunne handen is, en als de eenigst overgebleevene van Portugal in Marokko kan aangemerkt worden, gelyk Ceuta ten opzigt van de Kroon van Spanje. Men noemtze in 't Latyn *Mazacanum*. De Standplaats is aan eene Vlakte, waar van zy afgescheiden wordt door een Graft, die breed en diep is, ryzende en daalende met de Zee, welke de Plaats aan de andere zyde bespoelt. Aan die Graft is een Put van zoet Water, waar uit de Sloepen en Barken hetzelve komen haalen. Gemelde Kroon houdt in Mazagan altoos een braave Bezetting en een goeden trein van Geschut, zynde de Vestingwerken naar den hedendaagschen trant, en van Steen.

Mazagan.

Veel aanstoots heeft deeze Plaats te lyden gehad, toen de Serifs meester van dit Ryk

Vergeefs door de

MAROKKO.

Mooren aangetast.

geworden waren. In 't jaar 1562 werdt zy met tweemaal honderdduizend Man, Moorsch Krygsvolk, belegerd, en, niettegenstaande de dappere verweering van de Bezetting, op het uiterste gebragt; dewyl de Graft door de Mooren met Zand gevuld, en een groot deel van den Wal ter neder geschooten was: doch de toevoer van buiten niet belet kunnende worden, brak de Serif eindelyk het Beleg op, niet zonder groot verlies van Volk ter wederzyden. Nu onlangs, in 't jaar 1754, werdt Mazagan weder hevig aangetast door de Saletynen en die van Marokko; maar de Barbaaren zyn met bebloede Koppen afgeweezen, laatende al hun Geweer en Bagagie, benevens eenige Manschap, in de loop.

Asafi of Saffia.

Twintig Mylen ten Zuidwesten van Mazagan maakt de Kust een Uithoek, die Kaap *Cantin* geheten wordt, en tien Mylen bezuiden deeze heeft men een Inham, aan welke de Koopstad *Saffia* legt, welke van de Portugeezen *Asafi* geheten werdt, toen zy haar bezaten. Die Kroon, naamelyk, in 't jaar 1507 om hulp verzogt door een der Gouverneurs van deeze Stad, maakte zig van 't Kasteel meester, en hieldt de Plaats in, tot aan den jaare 1641, wanneer zy dezelve, na dat een gedeelte van de Vestingwerken geslegt waren, deedt verlaaten. Zy hadt goede Muuren, met zeven-en-tagtig Toorens daar op, doch legt onder bedwang van eenige Hoogten. Haar Kasteel, daar de Mooren naderhand eene Bezetting in gehouden hebben, lag aan de Westzyde, by de Baay. Sommigen zeggen, dat 'er tagtigduizend Huizen in zouden zyn; maar dit

dit komt my geheel ongeloofbaar voor. 't Is zeker de voornaamste Plaats van de Provincie Duquela; doch haare Haven is met Westen en Zuidweste-Winden zeer gevaarlyk. Voor dat de Portugeezen 'er de bezitting van kreegen, hebben de Spaanschen sterk op deeze Stad gehandeld, daar zy dagelyks Wollen-, Zyden- en Linnen-Stoffen bragten, die zy tegen Huiden, Wasch, Indigo, Gom en andere Vrugten des Lands, verwisselden. Het omleggende Land is zeer vrugtbaar en de Stad met Boomgaarden omringd. De Deenen hadden 'er, nu onlangs, getragt een vasten voet te krygen, doch dit viel zeer tot hun nadeel uit.

MAROKKO.

Tednest.

De Hoofdstad van de Provincie Hea is *Tednest*, een Plaats van drieduizend Huisgezinnen of Wooningen; want zy munt in geringheid by andere Steden uit, hebbende niet dan Houten of Aarden Wallen en de Inwooners zyn Land- of Handwerkslieden: ook woonen 'er eenige Jooden, die den binnenlandschen Handel dryven. Deeze Plaats, hoe gering ook, heeft de eer gehad, dat Serif Mahamet de Oude 'er zynen zetel vestigde in een aanzienlyk Paleis, tot dat de Portugeezen hem, in 't jaar 1514, noodzaakten van daar te vlugten. Ook is 'er een groote Moskee geweest, gestigt zynde door *Jakob ben Joseph*, Koning van Marokko uit de Stam der Almoraviden.

Tesegdelt, Techevit, enz.

De Zeekust deezer Provincie, die zig van de Rivier Tensift, bezuiden de Baay van Saffia, tot aan Kaap *Ger* uitstrekt, is zeer Bergagtig, doch niet onbewoond. *Tesegdelt*, onder anderen, is een Vlek, welks Inwoo-

MAROKKO. ners zig lang tegen de Mooren en Portugeezen in Vryheid gehouden hebben; leggende op een hoogen Berg, die door een keten van steile Rotsen byna ontoeganglyk wordt gemaakt. Zy hebben alle Levensbehoeften in overvloed, en kleine Paardjes, die, zonder Hoefyzers, als Herten of Steenbokken kunnen klauteren en springen. Men pryst, in 't algemeen, de vriendelykheid der Ingezetenen van dit Land, jegens de Vreemdelingen. *Techevit* vyf Uuren ten Noordoosten, en *Teculet*, nog vyf Uuren verder in die streek, zyn beiden door de Portugeezen veroverd, geplunderd en verbrand, doch door de Serifs weder hersteld en bevolkt geworden: want deeze bragten de Provincie Hea eerst onder hunne Heerschappy. Aan Zee leggen twee Kasteelen, het eene *Mogador* genaamd, bewesten Teculet, het andere, *Culeyhat*, van Tesegdelt twee of drie Uuren gaans ten Zuiden. Het eerste legt op of by een Eilandje, 't welk, zo men wil, het *Erythrea* der Ouden zou zyn. De Keizer van Marokko plagt 'er een Bezetting in te houden, om de Goud- en Zilvermynen te bewaaren, die daar zyn. Het andere is door zyne legging byna onwinbaar.

't Ryk van Sus. Het Ryk van SUS, thans een Provincie van dit Keizerryk, volgt aan Hea Zuidwaards, en maakt de uiterste Paalen van het eigentlyk Marokko. Zy is, op zig zelf genomen, zeer klein, in vergelyking met het geheele Gebied des Keizers van Marokko, zynde naauwlyks een twaalfde deel daar van; doch vrugtbaar en volkryk. De voornaame Rivier *Sus* stroomt 'er met een bogt door heen

heen, en de Inwooners weeten derzelver Water door het vlakke Land te verſpreiden, tot bevogtiging der Plantagiën van Suiker-Riet, 't welk ſedert de beheerſching der Serifs hier overvloedig geteeld wordt en geſtampt, in Molens, daar toe bekwaam. De jongſte der drie Broederen, Serif Mahamet, kreeg dit Ryk en Hea tot zyn aandeel, eer hy zelf den Scepter zwaaide. Hy heeft de Ingezetenen veel goeds gedaan, die zeer gemakkelyk beſtaan kunnen van de Vrugten hunnes Lands en 't gene hun van 't Zuiden toegevoerd wordt. Men krygt van daar goede Indigo, Aluin en beſt geel Koper, genaamd *Suſi*; om niet te ſpreeken van de Slaaven en het Stofgoud, 't welk de Karavaanen uit het Land der Negeren aanbrengen. Behalve de Paarden, die in 't Gebergte worden aangefokt, ziet men op de Vlakten geheele Troepen van Kemels. In de Bergen zyn Zilvermynen en aan de Rivier heerlyke Weidlanden voor het Vee, en Koorn-Akkers. De Ingezetenen zyn *Beriberi's*; ſommigen zeer Oorlogzugtig, anderen zeer ſtil en vreedzaam: veelen draagen maar een Hembd, waar over een Rok van Laken of andere Wolle Stoffe, en een Tulband van Linnen op 't hoofd: de Vrouwsperſoonen, gelyk die der Arabieren, munten in ſchoonheid uit, en de meeſten zyn blank, hoewel men 'er ook bruine vindt, van wegen haare vermenging met de Negers. Aanmerkelyk is 't, dat zy, ſchoon altemaal Mahomethaanen zynde, Eerbied bewyzen aan het Lighaam van St. Augustinus, die zy meenen in hun Land te zyn begraven.

MAROKKO.

MAROKKO. St. Cruz. Aan de Zeekuſt deezer Provintie legt *Santa Cruz*, of, zo men het in de Landtaal noemt, *Guartgueſſem*, aan den Uitloop van de Rivier Sus, in eene wyde Baay, welke Noordelyk door Kaap *Ger* of *d'Aguer*, Zuidelyk door Kaap *d'Agulon*, bepaald wordt, en uitziet naar de Kanariſche Eilanden, die maar zeſtig Zeemylen van de Stad ten Zuidweſten leggen. De eerſtgemelde Kaap is het uiterſte end der Alpen van Marokko. De Portugeezen hebben hier een Fort aangelegd, en 'er ſtand gehouden tot in den jaare 1536, wanneer de Serif Mahamet hun van daar verdreef. In 't jaar 1737 werdt Santa Cruz door zekeren Morabout, die zig tot Koning van Sus wilde opwerpen, belegerd en ingenomen. De Deenen meenden 'er, in 't jaar 1751, alle andere Kooplieden van daan te helpen, hebbende de Tollen of Inkomende Regten, te Saffia en Santa Cruz, gepagt voor zeventigduizend Dukaaten in 't jaar, op voorwaarde, van een Fort te mogen aanleggen by de laatſtgemelde Stad; doch dit bekwam hun ſlegt, gelyk wy gezien hebben *. Immers Santa Cruz is, zo wel als Saffia, een Plaats gebleeven van algemeenen Handel, welken de Engelſchen en Nederlanders aldaar zeer in bloey hebben gebragt, tot voordeel der Ingezetenen, die anders, voor eenige Jaaren, gebrek aan Levensmiddelen zouden geleeden hebben. De Kooplieden beſlooten 'er, in 't jaar 1756, een geregelde Poſt aan te leggen, van Santa Cruz op Saffia, van daar op Salée en verder op Tetuan, om voorts naar Gibraltar over te ſteeken, en dan met de Brieven

* Bladz. 231.

ven uit de Nederlanden de terugreize weder aan te neemen.

MAROKKO.

Tarodant.

De Hoofdſtad van 't Ryk van Sus is oudtyds geweeſt *Tarodant* of *Tarudant*, in de Landtaal *Teurant*, bezuiden het Atlas-Gebergte, tien Mylen Ooſtwaards van Santa Cruz. Het overhaalen van de Hoofden der Regeering deezer Stad in hunne belangen, was het middel, 't welk de Serifs tot een trap gediend heeft, om den Throon van dit Keizerryk allengs te beklimmen. Die van Tarodant vergunden hun vyfhonderd Ruiters, om de Kriſtenen van Kaap d'Aguer, de Portugeezen naamelyk, in toom te houden, en dus maakten zy zig allengs van het Land meeſter. Serif Mahamet, naderhand Koning van Sus geworden, heeft de Stad zeer verbeterd, haare Muuren en Veſtingwerken herſteld, en 'er den Handel doen bloeijen, die voornaamelyk beſtaat in de verwiſſeling der Koopwaaren uit het Land der Negeren, met de genen, die uit Europa in de Havens van Marokko worden aangebragt. De Inwooners beſtaan van hun Handwerk, het maaken van Wollen- en Linnen-Stoffen, gelyk te Marokko.

't Landvolk.

Naar den kant van 't Gebergte werdt het Grondgebied van Tarodant bewoond door groote Dorpen van Beriberi's *Mucamudins*, en naar de Zuidzyde vondt men het platte Land bezaaid met *Adouars* of Stammen van Arabieren, die in Tenten woonen en zeer Oorlogszugtig zyn. Deeze konden over de vierduizend Paarden te Velde brengen, hebbende hun Hoofd-Kwartier vier Uuren gaans van Tarodant. Zy waren ryk en hunne Opperſten

MAROK-KO.

of *Emirs* zyn de eerſten geweeſt die de Serifs begunſtigden en ze in alle hunne Oorlogen volgden. Uit hun was *Ali ben Bucar*, die Hamet en deszelfs geheele Gezin te Marokko om 't leven bragt, wanneer hy des Serifs dood vernam. Al het Land deezer Provincie, Ooſtwaards, behoorde aan dit Volk, 't welk zig Schatting betaalen liet van de Inwooners der Steden, die eenig Land bezaaijen wilden.

Zodanig, ten minſte, was de geſteldheid toen *Marmol* ſchreef, in het end van de Zestiende Eeuw; doch naderhand, vind ik, dat dit Volk overgebragt zy in de Provincie van Tremeſen, en, na 't overlyden van den laatſten Serif, altemaal in ſtukken gehouwen door die van Fez, welke ſcheenen bedugt te zyn voor zulk een ſtrydbaare Natie. Ik zou dit egter eer gelooven van een gedeelte dan van het geheel, wanneer ik aanmerk, hoe zeer de Arabieren, in de laatſte verwarringen, den baas ſpeelden in dit Ryk, alwaar zy toen een Leger van over de honderdduizend Man te Velde bragten: hoe zy, in 't jaar 1737, de Stad Santa Cruz veroverden, en hoe hunne Morabout, als Vorſt, zynen zetel veſtigde te Tarodant: gelyk men ook in dat Geweſt, van 't jaar 1737 tot 1747, een groot gebrek aan Levensmiddelen hadt, als een natuurlyk gevolg van het optrekken des Landsvolks ten Oorloge.

TAGAVOST.

Zeſtien Uuren gaans van Tarodant ten Zuiden, en niet ver van de Oevers der Sus, legt *Tagavost* of *Tagaoſt*, de grootſte Stad in deeze Provincie, hebbende weleer agtduizend Huizen bevat, waar onder driehonderd van

van Joodsche Kooplieden en Konstenaars bewoond werden. Men hieldt 'er Weekelyks twee Markten, waar op de Arabieren en Beriberi's kwamen van 't omleggende Land en zelfs Handelaars uit het Land der Negeren, om van de grove Lakenen te koopen, die daar gemaakt werden. De Landsdouw is Koorn- en Vee-Ryk. *Tedsi*, benoorden Tagavost, *Messa* en *Tecut*, zyn dergelyke Landsteden of Vlekken in deeze Provincie, alwaar ook Markten zyn, en meer of min Handel gedreeven wordt.

MAROKKO.

Het Land bezuiden dit Ryk tot aan de Woestyn van Barbarie, die *Zaara* genoemd wordt, voert den naam van het afgelegene of verste Sus, of *Sus van Numidie*, volgens Marmol: wy mogen 't zelve noemen het LAND VAN SUS. Dit moet zig al vry ver langs de Kust, tegenover de Kanarische Eilanden, uitstrekken, indien 'er *Ifren*, en *Tesset*, 't welk Edrisi *Azek* noemt, volgens de Standplaats, die 'er in de Kaart van D'ANVILLE aan gegeven wordt, in begreepen zyn. *Marmol* bepaalt de langte aan den Oceaan, van Kaap d'Aguer tot aan Kaap *Nun*, en Oostwaards tot aan de Provintie van Darah toe, strekkende hetzelve Zuidwaards uit tot aan de Zanden van Libye.

Het Land van Sus.

Dit Land was, ten tyde van Marmol, zo onbewoond niet, als het zig in de gemelde Kaart vertoont. Men vondt 'er een menigte Gemeenschappen in van Beriberi's, die niet gelyk de Arabieren, in Tenten, zonder vaste plaats, maar in beslooten Steden, die zelfs versterkt waren, woonden. Zy maakten geheele Natiën of Republieken uit, waar onder eene, *Hilèla* genaamd, de mag-

Ingezetenen.

MAROKKO.

magtigste zynde, naast lag aan de Woestyn van Zaara. Dit zal misschien het *Illoë* of *Illec* zyn, 't welk als een hedendaagsche Koopstad in de Marokkische Landen wordt opgegeven. Een andere Gemeenschap, *Quicima* genaamd, met deeze in Verbond van Verdediging staande, kon vyfduizend Ruiters en dertigduizend Man te Voet opbrengen. Hun Land kweekt een menigte van Paarden en Vee: zy oogsten 'er veel Tarw en Gerst in, en hebben zelfs Citroenen, Oranje-Appelen en andere Vrugten, gelyk in Europa.

Het Ryk van TAFILET.

Het Koningryk van TAFILET beslaat een groot Landschap, bezuiden 't Gebergte van den Atlas en beoosten het Ryk van Marokko, stuitende Oostwaards aan 't *Land der Dadelboomen*, 't welk men Biledulgerid plagt te noemen, en Zuidwaards uitloopende in de Woestyn van Barbarie. Hier over heerschte, in de voorgaande Eeuw, *Muley Serif*, die zig regtstreeks van Mahometh, Profeet der Turken, en wel uit deszelfs Dogter *Fatima*, beweerde afgedaald te zyn. Deeze Koning liet honderd-vier-en-twintig Dogters en vier-entagtig Zoonen naa, van welken de oudste was *Muley Hamet*, die na hem wel den Throon beklom, doch wiens Broeder *Muley Archy*, een Leger op de been gebragt hebbende, na veele Schermutzelingen hem noodzaakte, om zig opgesloten te houden in zyne Hoofdstad, alwaar hy 't zy van verdriet, of op een andere wyze, om 't leven raakte. Hierop nam Muley Archy bezitting van den Throon en veroverde tevens de Ryken van Fez en Marokko, die, wanneer hy in 't jaar 1672 den geest gaf, op zynen Broeder *Muley Ismaël* kwa-

kwamen *, en dus is het Ryk van Tafilet met het Keizerryk van Marokko ingelyfd geworden.

MAROKKO.

* Zie bladz. 217.

Landsgesteldheid.

In 't algemeen gesproken is de Grond zeer Zandig in dit Ryk en bygevolg onvrugtbaar; te meer wegens de groote Hitte, dewyl het in de schuinte van den Grooten Atlas naar 't Zuiden legt. Verscheide kleine Rivieren stroomen daar van af, die, zig vereenigende, vier grooter Rivieren maaken, welken in Meiren of Poelen uitloopen, die 'er aan den zoom der Woestyne van Barbarie zyn, en welker Water, verder, waarschynlyk in 't Zand verzinkt. Deeze Rivieren voeren den naam van *Darah*, *Tafilet*, *Ziz* en *Ghir*. Aan den Oever van deeze Rivieren wordt eenig Koorn geteeld, doch by den gemeenen Man, die in deeze Zandige streeken herom zwerst, is dikwils groot gebrek aan Voedzel. De meeste Ingezetenen zyn Arabieren, die niets dan Dadels, welke hier in 't wilde groeijen, en Kemelen-Vleesch tot hunne nooddrust hebben. Buitendien vindt men 'er *Beriberi's* of Barbaaren, gelyk in 't Ryk van Sus. Deeze moet men als de eigentlyke Inboorlingen aanmerken, hoewel de Arabieren hun in getal overtreffen: zy bewoonen Dorpen of Gehugten tusschen de Gebergten en teelen eenig Vee, dat zy tegen Dadels met de Arabieren ruilen, die, gelyk elders, in Tenten woonen, maakende, met hun veertig of vyftig Huisgezinnen, zekere *Adouars* of Gehugten uit, waar van 'er somtyds wel vyftig tot éénen Stam behooren.

Godsdienst der Arabieren.

Deeze Arabieren, die met de Serifs in 't Land gekomen en daar allengs vermenigvul-

digd

MAROK-KO.

digd zyn, handelen geen Geld, en hebben geen andere Kleeding om het naakte Lyf, dan een groote Wollen Sprey, die zy 'er eenige maalen om ſlaan, laatende de Armen en Beenen bloot. De Stof moet altoos wit zyn, en dit Kleed, zeggen zy, heeft de Heiland, met wien zy willen dat de Leer van Mahometh aanvang genomen heeft, hun bevolen te draagen. Deezen Heiland noemen zy *Cidy Nayſſa*, en meenen dat hy uit een Maagd gebooren en door den Adem van God ontvangen zy, doch zy erkennen dien Adem niet voor een Perſoon in 't Goddelyk Wezen. Gemelde Heiland wordt van hun, met *Cidy Mahometh*, *Cidy Bellabec*, dien men agt Auguſtinus te betekenen, en andere Heiligen, aangebeeden. De Arabieren geeven voor, dat zy de eenigſten zyn, die de waare Leer van Mahometh volgen: zy zullen geen Beeſt eeten, dat niet door iemand van hunne Sekte gedood zy, die zulks, met het Aangezigt naar den kant van Mocha gekeerd, doet met aanroeping van Gods Naam, zeggende: *Myn God, zie hier een Slagtoffer dat ik U gaa opofferen: ik bid U, het zy tot Uwe grootſte Glorie, dat wy van 't zelve eeten mogen;* en daar op ſnydt hy het Beeſt de Keel af. Als zy hun Gebed doen, *Sala* genaamd, dat vyfmaal 's daags met groote naauwkeurigheid geſchiedt, waſſchen zy eerſt de Beenen tot aan de Knie, de Handen tot aan de Elleboog, en dan op den Grond zittende, met het Aangezigt naar 't Ooſten gekeerd, roepen zy God en de Heiligen aan. Dit wordt ons van de Levenswyze deezer Menſchen verhaald, doch het waſſchen komt my onwaarſchyn-

ſchynlyk voor, in een Landſtreek, daar men zo weinig Water heeft. MAROKKO.

Stad Tafilet. De Hoofdſtad *Tafilet*, welke aan de Rivier van dien naam gelegen heeft, vind ik in de Kaart van den Heer D'ANVILLE thans niet aangeweezen. Zy was bevolkt met meer dan tweeduizend Beriberi's, genaamd *Filelis*, gegoed en zeer handig Volk, hebbende zeer veel Kemels en allerley ſoorten van Vee. Men maakte in deeze Stad ſterke Schilden of Rondaſſen van 't Leder van Buffels of dergelyke Dieren, welker Huiden uit de Woeſtyn van Barbarie werden aangebragt. Geſtreepte Zyden Stoffen, naar den Moorſchen trant, werden aldaar gefabriceerd. Ook hadt men 'er van Indigo en Koper veel Vertiering.

Zizilmeſſa. *Zizilmeſſa*, dat men ook *Sisjilmeſſa* ſchryft, en *Sugulmeſſa* of *Segermeſſa*, legt beooſten Tafilet aan de Rivier Ziz. Sommigen hebben beweerd, dat deeze Stad door Alexander den Grooten geſtigt zou zyn, en 't is niet geheel onwaarſchynlyk, zulks toe te ſchryven aan een der Romeinſche Legerhoofden, die daar de endpaal geſteld zou hebben der Verovering van Afrika; dewyl het geen vyftig Uuren bezuiden Fez legt. In 't laatſte der Zeſtiende Eeuw zag men aan de overblyfzels deezer Stad, dat haare Muuren zeer fraay en hoog moeten geweeſt zyn; zy was verſierd met heerlyke Kollegiën, Kerken en Paleizen; en tevens zeer Volkryk, wordende door middel van Werktuigen uit de Rivier voorzien van Water; de toevloed van Kooplieden uit Barbarie en het Land der Negeren maakte haar zeer welvaarende. Op den

MAROKKO.

den gemelden tyd, toen Marmol schreef, was deeze Stad reeds verwoest en de Ingezetenen hadden zig, boven en beneden dezelve aan de Rivier, eenige Vestingen gebouwd, genaamd *Tenegent*, *Tebuhasan* en *Mamun*, daar zy sedert gewoond hebben, maakende ieder plaats als een byzondere Heerschappy uit, die elkander beroofden en benadeelden door middel der Arabieren: doch de Serifs hebben zig dit altemaal onderworpen.

Provincie van Zizilmessa.

Zizilmessa wordt thans als een groote Provincie aangemerkt, beoosten het Ryk van Tafilet, welker Ingezetenen zodanig zyn, als ik gemeld heb. De Arabieren konden in dit Land wel zesduizend Man te Paarde en vyftigduizend te Voet, op de been brengen: des het te begrypen is, dat de laatst overleeden Keizer van Marokko, Muley Abdallah, veel werks gevonden moet hebben, om ze onder zyn juk te doen buigen. De vaste Plaatsen aan die Rivier zullen thans, waarschynlyk, of verwoest of door de Marokkaanen bezet zyn; die 'er egter moeielyk bestaan kunnen, indien de Arabieren hun Water en nooddruft willen afsnyden. De Hitte, door het Zand afgekaatst, is hier zo groot, dat het Landvolk altemaal zeere Oogen heeft, en men wordt 'er, in de Dorpen, zeer geplaagd door de Schorpioenen en ander Venynig Gedierte. Als de Rivier uitdroogt, moeten zy zig behelpen met het Water van Putten, in 't Zand gegraven.

Provincie van Darah of Darha.

De Landstreek bewesten Tafilet, aan de Rivier *Darha*, plagt onder de Heerschappyën van den Keizer van Marokko onderscheiden

te

te worden by den naam van de Provincie van *Darah*, of *Darba*, doch het schynt dat dezelve thans, met Zizilmessa, in het Ryk of Vorstendom van Tafilet begreepen zy. Ten tyde der Romeinen heeft dit Land een gedeelte van het *Mauritania Cæsariensis* uitgemaakt. Ten Westen grenst het aan 't Land van Sus, ten Zuiden aan de Woestyn van Barbarie. De Rivier Darha, die van sommigen *Dras* genoemd wordt, valt eerst in een Meir, en dan, met een smal Kanaal, in een tweede, vervolgens in een derde, ten Zuidwesten, en loopt eindelyk in den Oceaan uit, benoorden *Benisabib* of *Mucubah*, 't welk de voornaamste Stad plagt te zyn in dit Gewest. Hooger op vindt men aan de Darha nog verscheide Plaatsen, waar onder *Teserin*, een Stad die een Kasteel gehad heeft, *Tagumadert* en anderen. Ook is 'er een geweest te *Tabornost*, en een ander dat men *Afra* noemde, door de Serifs op de Grenzen van Zaara gestigt. Van *Tefut* of *Tesuf*, daar zy hun Hof hielden, werden in de voorleeden Eeuw ook nog de Puinhoopen gezien.

MAROKKO.

Deeze Provincie heeft eenige Landen daar men Koorn zaait, en die veel opbrengen, wanneer de Darha in de Maand April over haare Oevers stroomt: doch, hoe vrugtbaar ook het Jaar zy, men teelt 'er niet genoegzaam tot leeftogt der Inwooneren, die derhalve hunne Dadels te Fez brengen, om ze voor Graanen te verwisselen. Men teelt ook in dit Land veel Indigo, en de Oevers van de Rivier zyn met Dadelboomen gezoomd, welker Vrugt alhier uitmuntende is. De slegtste worden gebruikt tot voedzel van

Landsgesteldheid.

MAROKKO.

de Kemels en de Steenen, geſtampt zynde, tot Voeder van de Geiten, die dan veel Melk geeven. De Ingezetenen eeten gemeenlyk ook deeze Vrugt met Gerſten-Meel tot Bry gekookt: Brood bewaaren zy voor hunne Gaſtmaalen en Vleeſch wordt zelden van hun gegeten. Hunne Huizen of Hutten zyn van Dadelboomen gemaakt, en met derzelver Bladeren gedekt. De vermogendſten laaten zig bedienen van Neger-Slaaven en Slaavinnen. Zy ſtaan onder zekere *Seiks* of Hoofden, die de Opperheerſchappy van den Keizer van Marokko erkennen, welke 'er ook *Alcaides* of Gouverneurs heeft in eenige Vaſte plaatſen.

Struisvogels en Dromedariſſen.

In de Zuidelykſte deelen van 't Ryk van Tafilet zyn een menigte Struisvogels, zeer vet en zwaar, die men, om dat zy niet vliegen kunnen, ter Jagt vangt. Hun Vleeſch is zeer goed om te eeten, en de Veders ſtrekken aan de Ingezetenen des Lands tot Koopwaaren, welke zy in 't Ryk van Marokko met voordeel ſlyten kunnen, dewyl die daar niet vallen. Men vindt 'er ook Dromedariſſen, *Meheri* genaamd, die van de Kemelen daar in verſchillen, dat hun Lighaam en Pooten dunner zyn en dat zy twee Bulten op de Rug hebben. Na hunne Geboorte blyven zy lang zonder beweeging, als of zy ſliepen; doch, in hunne kragt zynde, loopen zy met ongelooflyke ſnelheid. Men heeft een Bode, op zulk een Dier, met het opgaan van de Zon van Marokko vertrokken zynde naar Tafilet, des anderendaags 's avonds te vyf Uuren weder te Fez zien aankomen: 't welk een Togt is van meer dan honderd Uuren gaans, in anderhalf Etmaal afgelegd.

Een

Een groote Landſtreek van Afrika, bezuiden de Heerſchappyën des Keizers van Marokko en die der overige Barbariſche Mogendheden, komt ons voor, onder den Naam van ZAARA of de *Woeſtyn van Barbarie*. Men plagt dezelve, inzonderheid haare Noordelyke deelen, die thans het Land der Dadelboomen heeten, weleer *Biledulgerid* te noemen, ten minſte werdt die benaaming, uit navolging van SANSON, in de Kaarten gebruikt; doch de hedendaagſche Aardbeſchryvers bepaalen het Biledulgerid tot een Landſchap aan de Grenzen van Tunis en Tripoli, dat men 't Land der Springhaanen noemt *.

MAROKKO. ZAARA of de Woeſtyn van Barbarie.

* Zie bladz. 118.

Het *Land der Dadelboomen* ſtrekt zig van 't Ryk van Tafilet Ooſtwaards uit, langs de Bergen van den Atlas, tot aan de Grenzen van Egypte: want de Woeſtyn van Barka maakt 'er, volgens ſommigen, een gedeelte van uit. Men vindt 'er, hier en daar, verſcheide Plaatſen met naame in genoemd, doch welker tegenwoordige geſteldheid duiſter is. Waarſchynlyk zullen de Ingezetenen of Beriberi's, dat is Barbaaren, die in Steden, of in Vlekken en Dorpen op en tuſſchen de Bergen woonen, of zwervende Arabieren zyn. Voorts is dit Land hoe Zuidelyker, zo 't ſchynt, hoe onvrugtbaarder en ſchraalder bewoond, loopende uit in de Woeſtyn van Barbarie, zo even gemeld.

't Land der Dadelboomen.

Een gedeelte van het Land der Dadelboomen, dat men hedendaags *Fezzan* of *Faſſen* noemt, bezuiden Tripoli, ſchynt het *Libya deſerta* of woeſt Libye der Ouden geweeſt, of miſſchien als een gedeelte van Numidie aangemerkt te zyn. Het heeft, zo ſommigen

Ryk van Fezzan.

MAROKKO.

gen willen, een Hoofdstad *Morzouk* genaamd, en bevat bovendien nog agttien Steden of Vlekken en honderd Dorpen of Gehugten. DAPPER zegt, dat de Ingezetenen onder een Vorst of Heer staan, die de Inkomsten ten gemeenen nutte besteedt en daar van Schatting betaalt aan de Arabieren. Ook verhaalt hy, dat zy overvloed van Dadels en van Geld hebben, wegens hunnen Handel met de Negers. Het schynt dat het zig wel honderd Uuren gaans ten Zuiden of Zuidoosten uitstrekke, alwaar men wil dat een Beek is of Rivier, welke Ptoloméus met de *Cyniphs*, hedendaags *Wadi Quaham*, van het Tripolitaansche verward heeft. In de holte van een andere uitgedroogde Rivier, bezuiden Fezzan, reist de jaarlykse Karavaane van Tripoli naar 't Land der Negeren, zeven Dagen lang. Ptoloméus hadt deeze Rivier vermengd met de *Bagradas* of *Mejerda* van 't Ryk van Tunis.

Oud Libye.

De overige deelen der Woestyne van Barbarie, hedendaags Zaara of *Sahra*, dat is de Wildernis, genaamd, schynen by de Romeinen aangeweezen te zyn met den Naam van *Libya*, en wel de Oostelykste deelen met dien van Libya *exterior* of het uitwaardse, bezuiden *Libya Cyrenaica*, daar 't Orakel van Ammon in gelegen was, en de Westelyke deelen, bezuiden Mauritanie, met den Naam van *Libya interior*, of het inwaards Libye, 't welk zig Zuidwaards tot aan de *Niger* uitstrekte. De gesteldheid deezer Landen, egter, is oudtyds en nog heden te weinig bekend, om met zekerheid hier van te spreeken: terwyl het tevens blykt, dat de Ouden som-

ſomtyds geheel Afrika begreepen hebben onder den naam van Libye.

MAROKKO.

De Zandzee.

Deeze Woeſtyn, die jaarlyks door de Karavaanen van Marokko, Tripoli en Egypte, doorgereisd wordt naar het Land der Negeren, is als een geheele Zee van Zand, 't welk, door den Wind in beweeging raakende, ſomtyds een geheel Leger van Menſchen en Beeſten overſtelpt en doet verſtikken; weshalve de Afrikaanen het de *Zandzee* noemen. Men onderſcheidtze gemeenlyk in zeven deelen, genaamd de Woestynen van *Berdoa*, *Bornou*, *Gaoga*, *Lempta*, *Targa* of *Zaghara*, *Zanhaga* en *Zuenziga*. In Zanhaga is een Plaats, genaamd *Tegaza*, van waar Steenzout door de Mooren gebragt wordt in Nigritie.

VII. HOOFDSTUK.

Beſchryving van NIGRITIE *of 't* Land der Negeren, *in 't byzonder van de Landen aan de Rivier van* Senegal, *aan de* Gambia *en verder Zuidwaards langs de Kuſt van Afrika, tot aan de Rivier van* Sierra Liona *toe. De Geſteldheid des Lands, aart der Inwooneren, Gedierten, Boomen, Kruiden en voorts het gene de* Volkplantingen *der Europeaanen op deeze Kuſt betreft, benevens derzelver* Handel *met de* Negers, *in* Slaaven, Yvoor, Goud, Waſch, Gom, *en andere Produkten. Meeſt getrokken uit het Franſche Werk van den* Heer ADANSON, *genaamd de* Natuurlyke Hiſtorie van Senegal.

IN de algemeene Verdeeling van Afrika heb ik NIGRITIE, of 't Land der Negeren,

NIGRITIE. ren, als een der drie Hoofddeelen aangemerkt, begrypende daar in Guinéa en Nubie. Thans zal ik dat gedeelte, 't welk in 't byzonder *Nigritie* genoemd wordt, op zig zelf beschryven, en vervolgens van *Guinéa* spreeken, voegende eindelyk *Nubie*, wegens zyne legging en gesteldheid, by Abyssinie of Ethiopie.

Uitgestrektheid. Nigritie heeft zynen Naam ontleend van de *Nigritæ*, een Volk, 't welk de oude Landbeschryvers aan de Oevers van de Niger plaatzen. Men stelde dat hun Land, van *Meroë*, een Eiland in een tweesprong van den Nyl in Ethiopie begreepen, zig langs de Niger, bezuiden Zaara of de Woestyn van Barbarie, Westwaards uitstrekte tot aan den Oceaan. De langte vind ik dus geschat op agthonderd Duitsche Mylen *; doch dewyl Afrika door de hedendaagschen bevonden is zo breed niet te zyn, als men weleer zig verbeeldde, kan die uitgestrektheid van Nigritie niet veel meer dan zeshonderd zulke Mylen zyn, of agthonderd Uuren gaans, van Kaap Verde tot aan de Grenzen van Abyssinie (*). De breedte, tusschen Zaara en Guinée, schynt ongevaar een vierde deel te zyn van die langte, en aan den Oceaan wordt de Kust gerekend zig Zuidwaards uit te strekken, omtrent van Kaap Blanco tot aan de Rivier van Sierra Liona toe.

* *Bunonis notæ in* Cluver. *Geograph.* p. 529.

Ik

(*) Dit komt taamelyk wel overeen, met de uitgestrektheid van drieduizend Engelsche Mylen, die door SALMON aan Nigritie of 't Land der Negeren gegeven wordt; indien men 'er Landmylen of gemeten Mylen van $69\frac{1}{2}$ in een Graad door verstaat.

Ik moet hier een weinig omſtandiger van de *Niger* ſpreeken. De Ouden hebben 'er gewag van gemaakt, en Plinius, die haar *Nigris* noemt, ſteltze tot eene ſcheiding van Afrika en Ethiopie, voegende vervolgens daarby, dat haare natuur de zelfde is als die van de Nyl: want, zegt hy, zy brengt Riet voort, en de Plant, *Papyrus* genaamd. Ook hadt zy haare jaarlykſe Overſtroomingen, even als de Nyl, en wie weet, of de Bronnen van deeze beide Rivieren geen gemeenen oorſprong hebben van eenen hoogen Bergrug; even als men in Europa dit ziet aan de Alpen, die Stroomen afgeeven Zuid-, Noord- en Ooſtwaards, en even als men in Amerika die aaneenſchakeling van Meiren heeft, hoog boven elkander, en in elkander hun Water uitſtortende, 't welk de Rivier van *St. Laurens* de langte geeft van 900 Mylen of zevenhonderdtwintig Uuren gaans: zo men opklimt tot het hoogſte Meir, dat bekend is, zynde dat der *Aſſiniboïls*, by het welke een ſprugtel van de *Miſſiſippi*, die dus 700 Mylen Zuidwaards ſtroomt, zynen aanvang neemt.

NIGRITIE. Rivier Niger.

't Is geen groot getal van Jaaren geleeden, dat men eenige nadere kennis gekreegen heeft aangaande den Loop van deeze Rivier, waar van de Ouden, zo wel als de laatere Schryvers, by enkele onderſtelling ſpraken. De Franſchen, die, van Senegal, taamelyk diep in Afrika zyn doorgedrongen, hebben ten deele met eigen Oogen, ten deele uit het Berigt der Negeren, verſcheide Byzonderheden daar van vernomen, die te vooren

Berigt van de Negers, volgens *Labat*.

NIGRI-TIE.

onbekend waren. De Negers van *Mandinga*; (zegt Pater LABAT) die van alle Natiën der Zwarten de genen zyn, welke meest reizen en den Handel best verstaan, verhaalen dat de Oorsprong van de Rivier in een Meir zy, 't welk van hun *Maberia* wordt geheten, en welks plaatzing zy niet weeten te bepaalen. Zy voegen 'er by, dat deeze Rivier, gekomen zynde aan een Plaats, *Baracota* genaamd, zig in twee takken verdeelt, waar van de Zuidelykste, na een taamelyk langen loop, schynt te verdwynen in een Moerassig Meir, zo vol van Riet en ander Gewas, dat men 'er niet door kan komen, waar uit zy weder voortkomt in de gedaante van een ruime diepe Rivier, gelyk die is te *Baraconda*, aan de Gambia, alwaar de Engelschen en Portugeezen met deeze Natie handelen. Zy stellen verder, dat, op eenigen afstand van Baraçota, daar deeze Rivier van Senegal zig eerst verdeeld hadt, dezelve een nieuwen tweesprong maakt, bevattende een aanmerkelyk Eiland, en waar van de Westelykste tak door 't Land van *Bambouk* loopt, daar veele Goudmynen zyn, vallende, in 't Ryk van *Galam*, weder in de Senegal. Beoosten het Meir Maberia vindt men, naar hun Verhaal, het Land of Ryk van *Guinbala*, dat door een Negersch Koning geregeerd wordt, in wiens Land de Rivier *Guijon* is, welke door de Stad *Tombut* loopt. Hier gaan deeze Mandingasche Negers Goud, Yvoor en Slaaven handelen. Zy rekenen twee Maanen, of zestig Dagen wegs, van de Rots *Felou* tot aan die Stad.

Dit

NIGRITIE. Gedagten van *d'Anville* en *Delisle*.

Dit Berigt van de Negers heeft de Landbeſchryvers van onze Eeuw in een nieuwe onzekerheid gebragt ten opzigt van de Niger: want het Meir Maberia, daar zy den Oorſprong der Rivier van Senegal in ſtellen, kan op ver naa geen agthonderd, ja naauwlyks tweehonderd Uuren gaans, van den Oceaan afgelegen zyn, en verder Ooſtwaards ſchynt de Rivier een ſtrydigen koers te houden. Zulks heeft den Heer D'ANVILLE twee Meiren doen plaatzen, op of aan een hoog Gebergte, waar uit Ptoloméus reeds de Rivier *Daradus*, welke de Senegal ſchynt te zyn, deedt voortkomen. Het Zuidweſtelykſte deezer Meiren heet *Maberia*, het Noordooſtelykſte zou de *Lacus Nigrita* zyn van Ptoloméus, welke Noordwaards uitgeeft de *Guijon*, aan welke de Haven is van de Hoofdſtad des Ryks van *Tombut*, tagtig Uuren gaans benoorden dit Gebergte. Deeze Rivier ſchynt de Niger te zyn der Ouden, loopende met een Bogt Ooſtwaards om, en vallende eindelyk in een groot Meir of Binnen-Zee van zoet Water in 't hart van Afrika, waar aan de Steden *Ghana* zouden leggen, die de Verblyfplaats geweeſt zyn van den magtigſten Mahomethaanſchen Vorſt van Nigritie, volgens den Arabier *el Edriſi*, die in de twaalfde Eeuw ſchreef. Deeze Rivier ontving, volgens dien zelfden Schryver, eer zy in dat Meir viel, een andere van 't Zuiden uit het Land *Lamlem*, door Jooden bewoond, en van het Zuidooſten ſchynt 'er ook een Rivier in te vallen, die by het Gebergte, dat Ptoloméus *Thala* noemt, aanvang neemt.

NIGRITIE. *Senegal.*

gemelden afſtand maakt de Rivier een Bogt en haare ſtrekking is regt van de Kuſt af, Ooſtwaards, en allengs Zuidelyker, zo veel men uit de Berigten van de Negers kan opmaaken, ter langte van ten minſte driehonderd Uuren gaans, waar van omtrent de helft door de Franſchen is bevaren.

De Baar van Senegal.

De Opening of Mond is geſlooten door een breede Zandbank, die door het aanſpoelende Zand uit den Oceaan waarſchynlyk geformeerd en van tyd tot tyd verplaatſt wordt by de Overſtroomingen van de Rivier. Haare uitwerkingen zyn blykbaar aan de ſchokking der Baaren, die niet gelyk in volle Zee langzaam op en neder gaan, maar even als tegen het Steven van een Schip breeken, en, op elkander aanloopende, Watergulpen maaken van tien tot twaalf Voeten hoog, 't geen men een Branding noemt. Deeze breeking der Golven wordt wel honderd Roeden, of daar omtrent, van Strand af vernomen, en is niet minder gevaarlyk voor de grootſte dan voor de kleinſte Vaartuigen. Zy ſtrekt zig langs de geheele Kuſt van Senegal uit, ten minſte vindt men weinig plaatſen die 'er vry van zyn. Het uitloopende Water van de Rivier maakt 'er twee Openingen of Paſſagiën in, waar van de grootſte ongevaar honderdvyftig of tweehonderd Vademen breedte en maar twee of anderhalve Vadem diepte heeft. De Schepen, derhalve, die 'er over zullen komen, moeten niet dieper gaan dan tien Voeten, en men gebruikt gemeenlyk 'er Vaartuigen toe van vyftig of zeſtig Ton, die Ballaſtſcheeps heen gezonden worden, zo dat zy maar vier of vyf Voe-

Voeten diep gaan. 't Voordeeligfte Saizoen, om de Baar te pasfeeren, is van January tot Auguftus, wanneer de Golven van den Oceaan Noordwaards loopen; want, als de Zee grof aanfchiet op de Kuft, maakt de ontmoeting van 't Rivierwater zulk een Branding op de Baar, dat men dezelve niet kan pasfeeren. De Schepen, die binnen willen zyn, moeten derhalve eerft voor de Kuft, tegenover het Eiland van Senegal, dat op de Rivier legt, ankeren; wanneer eenige Negers, die daar in bedreeven zyn, als Lootfen worden uitgezonden, om het Schip binnen te brengen. Anders zou dit niet zonder groot gevaar gefchieden: want, zo dra een Baar het Schip voortgezet heeft, ftaat het op 't drooge, en moet een andere Baar afwagten, die het weder opbeurt: middelerwyl komen 'er Deiningen van ter zyden aan, die tegen het Schip breeken, en, by vlaagen, over 't zelve heen flaan. De moeielykheid deezer pasfagie ftrekt grootelyks tot beveiliging van de Volkplanting van Senegal.

NIGRITIE. *Senegal.*

Gefteldheid van deRivier.

Wanneer men de Baar over is, bevindt men zig, in zeer ftil Water, op de Rivier, die aldaar de breedte heeft van ruim honderdvyftig Roeden; wederzyds met vlakke Oevers van los Zand, dat by uitftek wit is, en waar op zig hier en daar kleine Duinen of Heuveltjes verheffen, die door den Wind geduurig verplaatft worden. Ook valt de Zee, welke omtrent het einde van 't Jaar op deeze Kuft zeer hooge Baaren maakt, dikwils met zo veel geweld in de Rivier, dat 'er zigtbaare kentekenen overblyven van haare woede.

Ge-

NIGRI-TIE. *Senegal.*

Gewoonlyk komt de Vloed tot omtrent vyftien Mylen van den Mond en zo verre is gemeenlyk het Water Zout; doch men heeft dezelve ook wel veel verder zien reiken, en de uitwerking van den Vloed, die egter in de zwaarste Tyën, welken in de Nagtevenningen op deeze Kust voorvallen, niet meer dan twee- en een halven Voet bedraagt, is kennelyk tot aan *Podor*, zestig Mylen de Rivier op, alwaar het zoete Water ook ebt en vloeit: waar uit schynt te blyken dat de Rivier, op die langte, niet meer dan twee of drie Voeten helling heeft: zo dat de Kust van Afrika aldaar zeer laag en vlak moet zyn. Dit geeft misschien ook aanleiding tot haare groote Overstroomingen, dewyl zy al het Water, dat 'er van boven en ter zyden inkomt, niet schielyk genoeg kan ontlasten: alsdan is de geheele Rivier zoet.

De Oevers.

De Rivier is overal vaarbaar, hebbende van twintig tot dertig en meer Voeten diepte; doch hier en daar leggen 'er Zandplaaten in, die men moet vermyden. Haare Oevers zyn, nu eens met groene Velden, dan met Riet of Biezen gezoomd, van tien tot vyftien Voeten hoog. Ook vindt men 'er een zonderling soort van Boomen aan, *Mangliers* genaamd (*), die niet groeijen dan in zout Water, 't welk tweemaal 's daags ververscht wordt door Eb en Vloed. De grootsten hebben gemeenlyk niet meer dan vyftig Voeten hoogte: zy blyven 't geheele Jaar door groen, gelyk byna al het Geboomte van dat Land,

(*) *Mangles aquatica, foliis subrotundis & punctatis.* PLUM. Gen. p. 13.

Land, doch zy hebben dit byzonders, dat hunne laagſte Takken lange Wortelen uitgeeven, die in 't Water en op den Grond zakkende daar nieuwe Stammen maaken, even als de Indiaanſche Vygeboom. Zo groeit 'er van ieder Boom als een natuurlyk Waterprieel, 't welk allengs in de Rivier voortkruipt, en waar op men, indien de digtheid der Takken zulks niet verhinderde, als op een Stellagie over 't Water zou kunnen loopen. Men kan ligt begrypen, dat zodanig Geboomte de Oevers der Rivier op veele plaatſen onbeganglyk moet maaken, 't welk inzonderheid by 't opvaaren derzelve tot veel belemmering ſtrekt. Voor 't overige, zegt de Heer ADANSON, is wel zeven agtſte deelen van 't Geboomte, dat byna zonder afbreeking de Oevers van de Rivier bedekt, zeer hard en ſtekelig Hout, inzonderheid *Acacia's*, die 'er zo veel grooter zyn en minder dik ſtaan, als men verder af is van de Zeekuſt. Hy ondervondt zulks op zyne Reizen naar *Podor*, wanneer de Negers het Vaartuig ſomwylen, met een Anker vooruit te brengen, moeſten voort werken, dewyl zy aan den Oever niet konden loopen, om het aan een Lyn te trekken. Voor 't overige egter, vondt hy het vaaren langs die Rivier niet onvermaakelyk, dewyl dezelve doorgaans gezoomd was met klein Geboomte, langs welker takken zig verſcheide Bloemplanten, even als de witte Klokjes-Winde, by ons, om het Riet, ſtrengelden, en het bloeijende Fonteinkruid op 't Water dreef: zo dat zy als ſcheenen te vaaren door een dryvende Beemd, op welke de groene Springhaanen, met

NIGRITIE. *Senegal.*

NIGRITIE. *Senegal.*

met een heerlyk vuurig rood geschakeerd, sierlyk afstaken. Verder heen waren Dadelboomen, en het Gezigt strekte zig meer dan vyftien Uuren gaans uit, door een zeer sierlyke Wildernis.

Krokodillen en Rivierpaarden.

De vermaaklykheid van het vaaren langs deeze Rivier wordt egter zeer getemperd door de onverdraaglyke Hitte, en nu en dan gestoord, door het gevaar dat men 'er loopt van verslindende Dieren, Krokodillen naamelyk, die by 't Eiland van St. Louis wel nu en dan gezien worden, doch, omtrent vyftien Mylen hooger op, zig by honderden teffens vertoonen. De Heer ADANSON zag 'er van vyftien tot agttien Voeten lang: zy dryven, zegt hy, met het bovenste van den Kop en een klein gedeelte van de Rug boven Water, als wanneer zy de Oogen vry hebben, en zien kunnen wat 'er aan beide zyden van de Rivier passeert, ten einde, zo dra eenig Beest aan den Oever komt drinken, hetzelve by de Pooten onder Water te sleepen, en, als het verdronken is, op te vreeten. Het Dier was schuuw voor hun, en dompelde zig, gelyk de Kikvorschen onder, doch kwam, kort daarna, in de gezegde gedaante, zo dat het als naar een dryvende Boom geleek, weder boven, om Adem te scheppen. Een andere soort van Krokodil zag hy, die niet kleiner was, doch zwart van kleur, met grooter Kaaken, en deeze werdt gezegd gretig te zyn naar Menschenvleesch. Die soort openbaarde zig omtrent dertig Mylen de Rivier op, en daar vondt men ook een menigte van Rivierpaarden, gelyk op de Nyl, die wel meest naar zwaa-

re

re Bullen of Offen geleeken, doch korter van Pooten waren met een ontzaglyk dikke Kop, volgende in grootte aan den Olyphant en Rhinoceros. Zy kunnen, zegt hy, niet lang onder Water blyven, maar fteeken den Kop fomwylen boven, om Adem te fcheppen: hun geluid, dat men wel een Kwartier gaans ver kan hooren, zweemt naar het briefchen der Paarden.

NIGRITIE. *Senegal.*

Vifch en Vogelryke Kreeken.

Hier en daar ontlaften zig in de Rivier diepe Kreeken, komende uit Meiren of Moeraffen, die ten tyde der jaarlykfe Overftroomingen vol Water zyn, doch vervolgens opdroogen en met Koorn bezaaid worden. Deeze Kreeken, genaamd *Marigots*, maaken 'er het reizen te Lande, langs de Rivier, zeer moeielyk, doch anders niet onvermaakelyk. ADANSON liet zig door zulk een Kreek, die omtrent een Mans langte diep was, van zynen Neger op de Schouders draagen. Door een andere voer hy, die zo Vifchryk was, dat in de tyd van twee Uuren over de tweehonderd Viffchen, gelykende naar Karpers, in het Schuitje gefprongen en dus gevangen waren. Een menigte groote vloogen 'er over heen. In een andere Kreek of Meirtje was zo veel Watergevogelte, dat de Negers 'er fomtyds dertig treffen konden met één Schoot, gelykende naar kleine wilde Endvogels, die men by duizenden verfpreid zag op het Water. Men zag 'er ook verfcheide zeldzaame Planten, gelyk in Europa de Plompen en 't Fonteinkruid, vlotten; waar onder de *Stratiotes*, welke hy verzekert de zelfde te zyn als die van den Nyl, door *Alpinus* afgebeeld.

X Som-

NIGRI-TIE. *Senegal.* Vlaamsche Mutsen en Zee-netels.

Somwylen dryft de Wind op de Rivier een groote menigte van Zee-Longen en Bezaantjes; waar van de eersten daar te Lande genoemd worden *Vlaamsche Mutsen.* De anderen, die men in 't Fransch den naam van *Galères* geeft, gelyken zeer naar een met Lugt gevulde Blaas, fraay rood van kleur, welke van agteren een soort van Franje heeft en onder aan den Buik agt Vezels of Draaden, die als tot tegenwigt verstrekken, om het Dier op 't Water in postuur te houden. Deeze Bezaantjes worden met den Wind voortgedreeven, en kunnen naauwlyks, door 't slaan met een Touw of Stok, onder gedompeld worden. Als men 'er één in de Hand neemt, openbaart zig daar geen Leven in, maar de uitwerking der aanraaking doet zig gevoelen aan een brandende Eigenschap, welke 'er door sommigen den Naam van Zeenetel aan heeft doen geeven (*).

Lugtsgestelдheid.

Het Jaar is, in dit gedeelte van Afrika, verdeeld in twee Saizoenen, waar van het eene begint in December en eindigt in Juny of July. Geduurende dien tyd regent het nooit, en men heeft 'er bestendig een ongemeen heldere Lugt, zodanig dat men de Sterren, zelfs van minder dan middelmaatige grootte, onder de Kimmen kan zien gaan; hoewel zy 's morgens, by 't opkomen, drie of vier Graaden hoog moeten zyn, eer men ze kan zien, wegens de Dampen, die zig des nagts boven het Aardryk vergaard hebben.

(*) *Urtica Marina, soluta, purpurea, oblonga, cirrhis longissimis*, SLOAN. Jamaic. Vol. I, pag. 7. Tab. IV, Fig. 5.

ben. In 't end van Juny of 't begin van July begint het Regen-Saizoen, en duurt zelden langer dan drie Maanden, eindigende omtrent het begin van Oktober. Dan ſtroomt de Rivier zo ſterk af, dat haar Water zoet is tot aan haaren Mond. Deeze twee Saizoenen kunnen naauwlyks in Zomer en Winter onderſcheiden worden, hoewel de Ouden zulks gedaan hebben: want in het Regen-Saizoen, 't welk zy de Zomer noemden, heeft men 'er grooter Hitte, dan in 't andere. Hierom geeven 'er de Franſchen den naam van *Laag-* en *Hoog-Water* Saizoenen aan. Voorjaar of Herfſt is hier niet bekend.

NIGRITIE. *Senegal.*

Groote Hitte.

Het drooge Saizoen, dat men gemeenlyk den Zomer tuſſchen de Keerkringen noemt, komt dan in de voorſte helft van 't Jaar, en in onze Zomer. 't Geheele Jaar door is de Hitte van dit Klimaat zeer groot, en zou onverdraaglyk zyn, indien zy niet by nagt eenigermaate getemperd werde. De Heer ADANSON bevondt den trap der Hitte, op den Thermometer van *Reaumur*, in de Maand Mey overdag van 26 tot 28 en 's nagts 22 Graaden, in Auguſtus by nagt 26 en overdag 32 Graaden. Dit laatſte komt overeen met 104 Graaden op de Thermometer-Schaal van *Fahrenheit*; en in Mey, op een der allerkoelſte dagen van 't Jaar, tekende de eerſtgemelde Thermometer in de Schaduw 22 Graaden, dat omtrent 83 Graaden volgens de Schaal van *Fahrenheit* is. Hier uit blykt, dat de koelſte Lugt van Senegal nagenoeg overeenkomt met den trap van Hitte, dien de Lugt gewoonlyk heeft te Karthagena in de Weſtin-

[illegible] die in Engeland en Frankryk, [illegible] den op den Thermometer van Fahrenheit.

[illegible] op de Rivier.

In 't varen, langs de Rivier opwaards, bevindt men de Hitte nog ongelyk grooter; 't welk iedereen zig ligtelyk kan verbeelden, die zig in 't heetste van de Zomer eens, tusschen hooge Wallen of digt Geboomte, in Stilte en zonder beweeging byna, op 't Water heeft bevonden. De Thermometer tekende in de Kajuit van 't Vaartuig in de Maand November, 's middags, van 40 tot 45 Graaden, dat is van 112 tot over de 113 op de Schaal van *Fahrenheit*: een Hitte, welke die der Badstoven in Lapland evenaart. By nagt hieldt zig de Thermometer op de 30 en 32 Graaden. 't Is te begrypen, dat men die Verblyfplaats niet dan by een Zweetstoof vergelyken kon, of by een heet Fornuis, terwyl de uitwerking der Hitte zig, aan het smelten van het Pek der Naaden van het Vaartuig, zigtbaarlyk deedt bespeuren. Doch het was toen, inderdaad, de heetste tyd van 't jaar; dewyl 'er de Hitte in het Regen-Saizoen, van Juny tot Oktober, steeds toeneemt. De meeste Franschen, die de Rivier in July en Augustus opvaaren naar *Galam*, worden ook door heete Koortsen aangetast, die 'er veelen in minder dan twee dagen wegsleepen. De Heer ADANSON, zelf, hadt 'er, op zyne laatste terugkomst

van

van *Podor*, in Augustus 1753, door een steek van de Zon getroffen zynde, wel degelyk ondervinding van.

NIGRITIE. *Senegal.*

Bystere Hitte op 't Land.

De Hitte, welke hy in 't doorreizen van 't Land hadt ondervonden, overtrof zo wel de eerstgemelde op 't Eiland van Senegal, als de andere op de Rivier. De enkele afkaatzing der Hitte van het Zand deedt het Aangezigt gloeijen, ontsteeken en de Huid verliezen. De Schoenzoolen borsten, braken en vielen van de Voeten af, zynde geheel verschroeid. Wanneer hier mede een drooge Ooste-Wind gepaard ging, werdt de Lugt als in brand gezet, zo dat de Huid van de Handen en 't geheele Lyf als geblakerd werdt, dermaate, dat men geen Zweet kon loozen; terwyl in tegendeel, hier en daar, druppelen Bloeds uit het Vel sprongen. De zwarte kleur van zyne Negers werdt veranderd in een Koperagtig rood, en de versmagtende Hitte deedt hun de Tong uit den Mond hangen, verwekkende bovendien zwaare Hoofdpyn. En geen wonder: want de Hitte van het Zand, waar van hy op 't Eiland van Senegal de proef nam, was zo groot, dat 'er Eijeren gaar in wierden, en werdt op den Thermometer van *Reaumur* waargenomen tot over de 60 Graaden, dat omtrent 168 boven 0 op de Schaal van *Fahrenheit* bedraagt. Elders vind ik de Hitte van Senegal, in 't algemeen, aangetekend op 38 Graaden volgens de Schaal van *Reaumur*, dat 117½ is op die van *Fahrenheit*.

Orkaanen.

Dit heete Saizoen schynt niet aanhoudend Regenagtig te zyn, maar 'er komen nu en dan zwaare Onweersbuijen, die van een ster-

NIGRITIE. *Senegal.* ken Wind voorafgegaan worden, waar op Plasregens vallen, zo yselyk, dat menze niet dan by de Wolkebreuken in Duitschland kan vergelyken. De Negers, door zulk een Onweer overvallen wordende, leggen hun Kleedje af en kruipen in de Rivier, om dat zy voor de schadelyke uitwerking van het Regenwater vreezen, indien het op hun naakte Lighaam kwam neder te ploffen. De Heer ADANSON, in Augustus des jaars 1749 zulk een Buy, welke een Uur duurde, op het Land moetende uitstaan, verschool zig in 't eerst onder een by uitstek dikken Boom, van welken, in 't kort, het Water met geheele Stroomen afvloot: ieder druppel, zegt hy, op den Grond vallende, spreidde zig ter breedte van de Handpalm uit: waar uit men ziet, dat het een Hagelbuy geweest moet zyn: weshalve 't ook misschien *Grain* genoemd wordt. Hy vernam, by zyne terugkomst op 't Eiland van Senegal, dat 'er, in dat Uur, over de twee Duim Water gevallen ware. Een andere dergelyke Orkaan, die hem, in September 1750, midden op de Rivier overkwam, bragt hem in vry grooter gevaar. Zo dra hy, door een vliegende Stormwind uit het Oosten, van 't aanstaande Onweer verwittigd werdt, tragtte hy Land te bereiken, dat wel haast gelukte. Men kwam op een Zandplaat, alwaar aanstonds zes Negers, die tot de Schuit behoorden en tien anderen, zo Mans- als Vrouwspersoonen, in 't Water sprongen, en zig rondom de Schuit plaatsten, houdende die met al hun vermogen vast. Dit was ten uiterste noodig; dewyl dezelve anders weggerukt en omgeslagen of tegen de Klippen

aan

aan den Oever verbryzeld zou geworden zyn. ADANSON, die 'er in bleef, en zig met eenen Mantel omwondt, verſtikte byna door de menigte van 't vallende Water, 't welk, gepaard met de Golven, die nu en dan eens over de Schuit heen gulpten, dezelve half vol deedt worden. Twee Uuren lang moesten de Negers in dat poſtuur blyven ſtaan, en hadden de grootſte moeite van de wereld, om met hun zeſtienen de Schuit op de Plaat te houden, die alle oogenblikken ſcheen weggerukt te zullen worden.

NIGRITIE. *Senegal.*

Hoos van Rook of Vuur.

Dit Onweer ging, bovendien, verzeld met zwaare Donderſlagen en Blixem: doch het aanmerkelykſte dat 'er op volgde, en hem in een nieuw gevaar bragt, was een zonderling Verſchynzel, 't welk miſſchien nooit te vooren is beſchreeven. De Wind, omtrent vyf Uuren 's namiddags, bedaard zynde, ſchoon het Water nog zeer onſtuimig was, deeden zyne Negers hun beſt om de Haven van het Eiland te bereiken: wanneer zig een ſoort van Hoos vertoonde, gelykende naar een Kolom van Rook, die op haar eigen As rond draaide. Deeze Kolom hadt de breedte van tien of twaalf Voeten, en de hoogte van omtrent tweehonderdvyftig Voeten, ruſtende op het Water met haaren Grondſteun, terwyl zy door den Ooſtenwind naar hun toegedreeven werdt. De Negers hadden deeze Hoos niet zo dra gezien, of zy roeiden uit al hunne magt, weetende het gevaar, waar in zy geraakt zouden zyn, indien die Hoos over hun gepaſſeerd ware: dewyl dezelve niet alleen de Menſchen en Beeſten verſtikt, maar zelfs ligt brandbaare Stoffen aanſteekt, ge-

NIGRITIE. *Senegal.*

lyk de Ondervinding hun, ten opzigt van hunne Strooijen Hutten, somtyds leert. Zy hadden 't geluk van deeze Hoos negen of tien Roeden agter de Schuit te laaten heen dryven, waar van men niettemin de gevaarlyke uitwerkingen bespeurde aan een sterken Damp, die meer Salpeterig dan Zwavelagtig was, en sommigen deedt niezen, veroorzaakende den Autheur, op dien tyd, een moeielyke Ademhaaling. Op den afstand van meer dan honderd Voeten gaf deeze Hoos eene zo kennelyke Hitte van zig af, dat zyne Kleederen, die van den Regen doornat waren, rookten. En, schoon men overdag niets daar aan zien kon, dan Rook, zo agtte hy het niet onwaarschynlyk, dat dezelve zig by nagt als eene Vuurkolom vertoond zou hebben.

Lands-gesteldheid.

De gesteldheid des Lands is, in dit gedeelte van Afrika, zeer verschillende naar de legging der Plaatsen. De Heer ADANSON heeft bevonden, dat zig langs de Zee een strook uitstrekt, van den hoek af, by Kaap Rouge, bezuiden de Gambia, Noordwaards, alwaar zy langs hoe meer inwaards loopt, zynde aan de Rivier van Senegal twaalf Mylen breed. Deeze streek Lands, die eigentlyk de Kust uitmaakt, is Zandig, vlak, en byna zonder Steenen. Dan volgt een andere strook, beoosten deeze, die omtrent veertig Mylen breed is, zynde ten deele Zandig, ten deele Kleiagtig, taamelyk vlak en ook byna zonder Steenen. Verder is het Land, zo ver men het Oostwaards ontdekt heeft, Berg en Steenagtig, doch tevens Kleijig. In de middelste strook, die van hem op veele

plaat-

plaatſen is doorkruiſt, vindt men groote Bos-ſchagiën van Riet en van Geboomte, en geheele Velden van Kreupelboſch en Heeſters, die door de Negers, in het drooge Saizoen, dikwils in brand geſtoken worden, om zig wat ruimte te maaken en tevens vrugtbaar Land te bekomen. Dus leert de Natuur even 't zelfde aan dit woeſte Volk, dat zy de Laplanders in 't Noorden van Europa leert. De Heer ADANSON deedt zulks aan een Bosſchagie, die zig wel tien Mylen uitſtrekte langs de Rivier, en langer dan agt Dagen brandde. Zy vinden zig daar toe ook genoodzaakt, ten deele wegens 't verſcheurende Gedierte, dat in de ruigte huisveſt; maar wel inzonderheid om de Lugt te zuiveren van de Muggen, die hier, zo wel als in Lapland, de plaag zyn van de Menſchen en wel een yſelyke Plaag.

NIGRITIE. *Senegal.*

Menigte van Muggen.

Alle Moeraſſige en tevens Kleiagtige plaatzen leveren, zo dra zy door den afloop van het Water opgedroogd zyn, door de Hitte van het Klimaat een onverbeeldelyke menigte uit van *Maringoins*, een ſoort van Muggen, die miſſchien deezen naam hebben van de uitgedroogde Kreeken, waar uit zy voortkomen. Dus is 'er eene Kreek, die deswegen genoemd wordt *le Marigot des Maringoins*, en de Markt, die daar met de Mooren gehouden wordt, noemt men *l'Escale des Maringoins*. In een andere Kreek vaarende, die door de *Mangliers*, waar van ik geſproken heb, als een Prieel werdt overſchaduwd, en dus zig zeer vermaakelyk voordoet, hoewel een weinig ſchroomelyk, wegens de Krokodillen, die hier als hunne verzamelplaats

NIGRITIE. *Senegal.*

hebben tegenover het Fort van Senegal: werdt hy met zyne Negers door zulk een menigte van Muggen en groote Vliegen of Horfels befprongen, dat het Bloed langs het Lyf der Negeren afftroomde, even of zy gekopt waren geweeft. Men is 'er, in verfcheide tyden van 't Jaar, genoodzaakt de Hutten van binnen te beftryken met Beeftendrek en dan met Rook te vullen, dewyl het anders onmooglyk zoude zyn een oogenblik te flaapen: alzo dit Gedierte by nagt wel het vinnigft byt.

Byën.

Overdag zyn de Byën, in dit heete Land, geen kleinder Plaag. Wanneer ADANSON, in de Maand Oktober, lang de Rivier naar Podor voer, werdt hy, op de middag, doorgaans van een, twee en fomtyds meer Zwermen bezogt, die in de Kajuit kwamen, en hem uit het Vaartuig deeden vlugten. Te Podor kwam hem, in November en December, het zelfde over. 't Schynt dat deeze drie Maanden de tyd zyn, wanneer deeze Diertjes nieuwe Koloniën maaken. Op zekeren dag zag hy het Dak van eene Hut, welks oppervlakte van zeftien vierkante Voeten was, geheel bedekt met eene koek van Byën, over de vier Vingeren dik, die zig aldaar dus op elkander geftapeld hadden. Zy neftelen meeft in de holle Stammen van oude Boomen: doch kruipen ook dikwils in de Wooningen, van waar menze niet gemakkelyk verdryven kan. Zy zyn kleinder van ftuk, doch anders gelyk aan onze tamme Byën; haar Honig is zeer dun, ongemeen geurig, en lekkerder zelfs dan die in de Zuidelyke deelen van Frankryk vergaderd wordt.

Een

Een ander ſoort van Inſekten, die ook een groote laſt veroorzaaken, zyn, in het drooge Saizoen, de Zandvlooijen, welken men dien naam geeft, om dat zy huisveſten in het Zand der bewoonde Hutten. Dit Zand is 'er zo vol van, dat men zo dra de Voeten niet daar in gezet heeft, of de Beenen zyn 'er geheel mede bedekt, en men kanze, wegens hunne kleinte, niet zien dan door hun groot getal. Zy ſteeken niet vinnig, maar de menigte maakt een onverdraaglyke jeukt. 't Gene dit Inſekt byzonders heeft, is dat het niet meer dan drie of vier Duimen hoog kan ſpringen; zo dat de genen, die hun Lighaam een half Voet van den Grond houden, 'er geheel van bevryd zyn.

NIGRITIE. *Senegal.* Zandvlooijen.

De Heer ADANSON, by Podor zynde, dat hoog op aan de Rivier van Senegal is gelegen, zag een verzameling van Heuveltjes die van verre hem toeſcheenen als Negers Hutten, doch welken hy bevondt het Werk te zyn van Inſekten, die daar te Lande *Vag-vague* genoemd worden. Zy hebben, zegt hy, de gedaante van gewoone Mieren, maar hunne Leden zyn minder onderſcheiden: het Lyf, vuilwit van kleur, is ook weeker, meer gevuld en als Olieagtig. Deeze Diertjes vermenigvuldigen ſterk, en, als zy arbeiden tot huisveſting, taſten zy eerſt den Stam aan van een dooden Boom, dien zy in korten tyd hebben weggeknaagd en vernield. Hunne Neſten zyn ronde Pieramieden van agt tot tien Voeten hoog en van onderen omtrent even zo breed, uit eene vette zeer harde Aarde wel vaſt gemetzeld. Het binnenſte derzelven is een Doolhof van kleine Gaande-

Mieren.

ryën,

NIGRITIE. *Senegal.* ryën, die door elkander loopen en uitkomen aan een kleine Opening naar buiten. Misschien, zegt hy, zyn het dezelfden, als die men Boschluizen en witte Mieren noemt in Amerika en de Oostindiën. Zekere Boom is 'er, op wiens takken roode Mieren huisvesten, die zig werpen op de Menschen, welken 'er de Vrugten van willen plukken en dezelven vinnig byten. Hunne beet schynt iets Venynigs te hebben, dewyl dezelve Bladders veroorzaakt, even of men zig gebrand had.

Kakkerlakken. In de Huizen op 't Eiland van Senegal heeft men een andere Plaag, de Kakkerlakken naamelyk, die 'er vreesselyk veel nadeel doen. Zy knaagen Linnen, Laken, Hout, Papier, Boeken, om kort te gaan alles wat geen Metaal, Glas of Steen is, aan stukken. Daarenboven zyn zy door hunne Stank zeer haatelyk, als ook door het geraas dat zy maaken; want zy doen hun Werk niet dan by nagt. De eenigste vertroosting geeft de hulp, welke men daar tegen heeft van de Spinnekoppen en Haagdissen, die beiden zo wel in de Vertrekken huisvesten als de Kakkerlakken, en dezelven onophoudelyk tragten te vernielen. De Egeltjes maaken 'er ook jagt op en houden bovendien de Vertrekken schoon van Spinnekoppen, Mieren en andere Ongedierte: zo dat men die naauwlyks ontbeeren kan.

Slangen. Aan Slangen is hier te Lande ook geen gebrek, hoewel zy zelden kwaad doen, indien menze niet trapt of tergt, 't welk somtyds onvermydelyk is. Daar zyn 'er van bystere dikte; naamelyk byna een Voet over 't kruis, op

op de langte van agt of negen Voeten. Ook vindt men 'er van verbaazende langte, die men Reus-Slang noemt, van grootte als de gewoone Maſt van een Schip. Immers de Negers verzekerden, dat zy 'er zodanigen gezien hadden, die, volgens hun Verhaal, wel veertig of vyftig Voeten lang en anderhalven Voet dik moeten geweeſt zyn. De Heer ADANSON kreeg 'er een van deeze ſoort, die twee-en-twintig Voeten lang was, en het Vel, uitgeſpreid zynde, vyf-en-twintig of zes en-twintig Duimen breed, graauwagtig zwart met eenige geele ſtreepen. Deeze Slang hadt een Kop als een Krokodil, zynde vyf of zes Voeten lang en Tanden van meer dan een half Duim groot, die zeer ſcherp en ſterk waren. Deeze beide ſoorten worden van de Negers gegeten.

NIGRITIE. *Senegal.*

Deeze Slangen onthouden zig op vogtige plaatſen, naby het Water, leggende daar met hun ſtaart in drie of vier Bogten opgerold, zo dat zy zig van verre als de rand van een Put vertoonen, waar boven de Kop en een gedeelte van 't Lyf uitſteekt. Zy loeren dus, tot dat 'er eenig Dier onder hun bereik komt, wanneer zy een taamelyken ſprong weeten te doen door de uitſtrekking van hun Lighaam, en, als het Dier te groot is, om van hun geheel verſlonden te werden, gelyk een Koe, Hertebok of de groote Afrikaanſche Ram; zo byten zy het eerſt dood, en breeken het de Beenderen aan ſtukken, waar na zy het allengs inzwelgen: want zy hebben dit met veel andere Serpenten en met de Haagdiſſen gemeen, dat zy niet kaauwen het geen zy eeten. Egter, dewyl dit Monſter

NIGRITIE. *Senegal.*

ſter zeer zigtbaar is, en ligt te vermyden; maakt het zo veel verwoeſting niet, als men wel zou denken: ja het ſchynt, dat de Slangen in dit Land meer goed doen dan kwaad, door 't vernielen van Haagdiſſen, Padden en inzonderheid Springhaanen, die anders misſchien het Land geheel onbewoonbaar maaken zouden. Dit is miſſchien de reden, dat de Negers hun ongemoeid laaten, zelfs in hunne Hutten, en, door het byzyn van zulk een Dier, zig als beveiligd agten: 't welk sommigen heeft doen verbreiden, dat zy de Slangen hielden voor hunne Goden.

Groene Aapen.

In een Boſch, by Podor, merkte de Heer ADANSON, by geval, dat zig een menigte van groene Aapen onthielden; dewyl, onder 't gaan door dit Boſch, Boomtakken van boven neder geſmeeten werden. Hy ſchoot onder den hoop en dit deedt deeze Dieren eindelyk de vlugt neemen van den eenen op den anderen Boom: 't welk egter zo niet toeging, of veelen tuimelden van boven neer. Hy hadt 'er drie-en-twintig dood geſchooten in minder dan een Uur tyds en in een ſpatie van tien Roeden, zonder dat een derzelven eenige ſchreeuw gegeven had; hoewel zy menigmaal by troepen waren verzameld geweeſt, laatende de tanden zien en gebaarden maakende om op hem aan te vallen.

Struisvogels.

Struisvogels vindt men in 't Land der Negeren zo veel niet, als in de Woeſtyn van Barbarie. De Heer ADANSON verhaalt, dat hy 'er by 't Franſch Fort te Podor twee zag, die tam gemaakt waren, zynde ſedert omtrent twee Jaaren aan dat Kantoor opgevoed. Op den grootſten derzelven deedt hy

een

een volwassen Neger gaan zitten, op den kleinsten twee jonge Negers te gelyk. Deeze last scheen hun niet te zwaar, zy draafden eerst op een klein Galop, en, toen menze een weinig had aangespoord, spreidden zy hunne Wieken als om te vliegen uit, en liepen zo snel voort, dat hunne Pooten geen Grond scheenen te raaken, ongelyk sneller dan de vlugste Paarden.

NIGRITIE. *Senegal.*

Een ander soort van Vogelen is 'er, die de Franschen Schreeuwers noemen, om dat zy, wanneer een Mensch van hun gezien wordt, zodanig schreeuwen, dat alle andere Vogels 'er door worden opgejaagd. Dit maakt voor den genen, die uit schieten gaat, een schraalen Vangst. Zy gaan altyd twee aan twee, en ADANSON doodde 'er verscheide Paaren van. Hun Lyf, zegt hy, was niet grooter dan dat van een Duif, maar zy hadden lange Beenen en groote Wieken. Ook schoot hy een andere soort van Vogelen, van grootte als Hoenders, die men Groot-Oogen noemt, gelykende naar een Trapgans en zeer goed om te eeten. Aan Parkieten en Gaaijen was 'er geen gebrek. Men vindt hier Poules peintades en Toukans, Cormorans en Reigers, om van veel ander Gevogelte niet te spreeken.

Schreeuwvogels.

Men behoeft niet te twyfelen, of in dit Land zyn ook veelerley Roofdieren, hoewel men die misschien menigvuldiger heeft in de binnenste Berg- en Boschagtige deelen van Afrika. Egter is 't den Heer ADANSON, in de nabuurschap van Podor, gebeurd, een Tyger te ontmoeten, zo hy verhaalt, die, toen hy op hem aanleid, een Sprong deedt,

Wild Gedierte.

waar

NIGRITIE. *Senegal.*

waar van hy nooit de weergaa hadt gezien. Ook kwam eens een van die wilde Varkens op hem af, welke, zegt hy, aan Afrika byzonder eigen zyn, en waar van hy niet wist dat nog eenig Naturalist melding hadt gemaakt: zynde zwart als de wilde Zwynen van Europa, maar ongelyk grooter, met vier groote Slagtanden, waar van de twee bovensten met een halven kring naar 't Voorhooft omgeboogen waren, zo dat zy zig als Hoornen vertoonden.

Olyphanten.

Olyphanten zag de Heer ADANSON, dagelyks, in groote menigte aan de Rivier komen. Hy volgde hunne Voetstappen, die overdwars bykans anderhalven Voet wyd waren, omtrent twee Uuren gaans ver, en ontdekte 'er eindelyk vyf, waar van drie zig in hunne Vuiligheid wentelden, gelyk de Varkens, en de vierde overend stondt met haar Jong, eetende de enden der takken van een *Acacia*, welke zy even te vooren aan stukken hadt gebroken. Uit vergelyking met de hoogte des Booms, tegen welken deeze Olyphant stondt, oordeelde hy, dat dezelve ten minsten elf of twaalf Voeten hoog ware, van de Voetzoolen tot aan het Gat. De Tanden staken byna ter langte van drie Voeten uit den Bek. De Drek deezer Dieren geleek naar die der Paarden, maakende ballen van zeven of agt Duimen dik.

Tam Vee.

Tam Vee houden, zo 't schynt, de Negers weinig: maar dertien Mylen benoorden 't Eiland van Senegal, ter wederzyde van de Rivier, is eene Vlakte, die wel zeven Mylen ver, te weeten naar de bogt van de Rivier, daar dezelve zig Oostwaards kromt, is uitge-

ge-

gestrekt. Deeze Vlakte bestaat in groote Weidlanden, werwaards de Arabieren, (die men te Senegal *Mooren* noemt,) uit de Noordelyker Landen, tegen den tyd wanneer het drooge Saizoen op 't laatste loopt, afzakken met hun Vee, om hetzelve aan de Europeaanen en Negers te verkoopen. Men ziet daar ontelbaare Kudden van Koeijen, Schaapen, Geiten en Kemelen, in alle gerustheid graazen. De Runders zyn veel grooter, en hooger op de Pooten, dan die van Europa, hebbende ook op de Rug een Bult, van meer dan een Voet hoog, tusschen de Schouders; 't welk een zeer lekker stuk Vleesch is. De Rammen, (want men snydt hier de Lammeren niet,) hebben de Kop en Staart van de Europische, doch draagen Hair als de Bokken, die even als de onzen zyn. Hun Vleesch is goed, maar dikwils wat sterk van Smaak.

NIGRITIE. *Senegal.*

Tenten der Arabieren.

De Heer ADANSON, deeze Kudden doorloopende, kwam allengs aan een vliegend Dorp of Legerplaats der Arabieren, genaamd *Adouar* of *Dou-war*, 't welk bestondt uit Tenten Kegelrond, uit een dikke Stoffe, van Geiten- en Kemelshair geweven, zynde voor den Regen ondoordringbaar. Deeze Tenten waren opgeregt door middel van een Staak in 't midden staande en in den omtrek vastgemaakt met Zeelen van Koehuiden, aan Pennen, die ongevaar een Voet boven den Grond uitstaken; van binnen in 't ronde bekleed met verscheide ryën Matten, die aan de eene zyde door de Tent, aan de andere gesteund werden door het Huisraad, 't welk bestondt in eenige Lederen Zakken, waar in hun Gereedschap en Kleederen, hunne Melk,

NIGRITIE. *Senegal.*

Boter, hunne Mond- en Leeftogt, vervat waren; als ook eenige halve Kalabaſſen, die hun dienden voor Potten en Vaatjes. Hun gewoone Voedzel was Kemelen, Koeijen, Geiten- of Schaapen Melk met Geerſt, en ſomtyds Melk met Gom alleen. De Kleeding der Vrouwsperſoonen beſtondt in een lang Hembd van zwart Linnen, en een Kleed, genaamd *Pagne*, 't welk de Sprey zal zyn, waar van de Heer SHAW ſpreekt *: want de Vrouwen bedekken zig daar mede het Hoofd en de Schouderen; de Mannen winden het zig om 't Lyf en ſomtyds om 't Hoofd, in plaats van een Tulband. Deeze *Pagne* is niet altoos van Katoen of zwart van kleur, men ziet veel Mannen die dezelve draagen van witte Wol geweven, dikwils met roode Randen.

* Bladz. 51.

Hunne Levensmanier en Geſtalte.

ADANSON bevondt, onder dit Volk, meer Vrindelykheid en Gemeenzaamheid, dan men van zulk een woeſte Natie verwagten zoude. Ook was hunne Levensmanier zeer geregeld. Terwyl de Mannen, zegt hy, zorg droegen voor het Vee, hielden de Vrouwen, in de Tenten blyvende, zig onledig met Boter karnen, ſpinnen, hunne Kinderen en ander Huiswerk waar te neemen. Zy waren bruin van kleur, doch hadden de trekken van 't Aangezigt regelmaatig, de Oogen groot en vol Vuur, het Hoofdhair zeer lang en geſtrengeld, in ſommigen neerhangende in anderen opgeſtrikt. Zy ſcheenen ook welgemaakt te zyn van Lyf, doch klein van ſtatuur, en hielden zig veel zediger dan de Negerinnen. De Mannen waren niet grooter dan de Negers, doch verſchilden door de kleur, die rood was of rood-

ag-

agtig bruin; door het Hair, dat middelmaatig lang was, gekruld en dikker; vooral door de Spieren, die zig kenbaarder door de Huid vertoonden. Zy hadden het Aangezigt ook minder Vleezig, en het Vel over hun Lyf was zo zeer niet gespannen.

NIGRITIE. *Senegal.*

Deeze en dergelyke Inwooners van de Landen benoorden Senegal, komen jaarlyks op deeze en andere Markten, die 'er aan de Rivier gehouden worden, ten deele om de Europeaanen en Negers van Voorraad te bezorgen, ten deele om aan dezelven hunne Gom en andere Vrugten des Lands te slyten. Zy komen, bovendien, nog veel verder Zuidwaards, en doorreizen het geheele Land, tusschen de Rivier van Senegal en de Gambia, met hunne Ezels, die zeer fraay en groot zyn, en fierlyk van kleur, laatende hun ander Vee benoorden de Rivier. Voor dat de Regentyd begint, vertrekken zy weder Noordwaards, naar hunne Bosschen benoorden een groot Meir, genaamd *Cayar*, 't welk door 't Water van de Rivier ten tyde der Overstroomingen gevuld en in het drooge Saizoen met Koorn bezaaid wordt.

Gom van Senegal.

Drie groote Bosschen zyn 'er benoorden dat Meir, en beoosten de Zeehaven of Zeeplaats die *Portandic*, of anders *Port d'Addi*, of *Marza Gioura*, geheten wordt. Deeze Bosschen, genaamd *Lebiar*, *Sabel* en *Alfatak*, leveren de Gom uit, die den naam draagt van Arabische Gom of Gom van Senegal. Deeze Gom is van twee soorten, witte en roode, beiden vergaard wordende op een stekelig Geboomte, dat men ook te Senegal heeft, en waar mede het grootste deel van de Ri-

NIGRITIE. Senegal.

vier gezoomd is, zynde een soort van *Acacia*. De Heer ADANSON verhaalt, dat die Gom aan dit Geboomte op gelyke wyze groeit, als aan de Pruim en Kerseboomen in Europa: zo dat LEMERY zeer mis heeft, wanneer hy schryft, dat de Gom van Senegal een samenstelzel is uit de Gommen van Pruim- Kerse- en Amandelboomen.

Ik heb in 't voorbygaan van de Arabieren gesproken, om dat die de Volkplanting van Senegal van Voorraad en Koopmanschappen voorzien: nu zal ik voortgaan, met de Vrugten des Lands, het Geboomte en Kruiden te beschryven; zo die 'er van zelf groeijen, als die men 'er tot Levens-onderhoud teelt.

Wilgeboomen.

Behalve die stekelige Heesters en de *Mangliers*, hier voor beschreeven, die het platte Land langs de Rivier, in en aan de Kreeken, byna onbeganglyk maaken, groeit 'er ook een soort van Wilgeboomen, met korte blaadjes, die aan 't end rond zyn, welker Stammen en Takken de buigzaamheid hebben van Bindwilgen, doch tevens zo hard zyn van Hout, dat de Negerinnen de jonge Takjes tot Tandestookers bezigen; hoewel zy daar toe ook die van ander welriekend Geboomte, in 't byzonder van 't gene de *Bdellium* geeft, gebruiken. Zy noemen die Tandestookers *Sokiou*.

Wonderlyk dikke Boomen.

't Gene onder al het Geboomte van dit Land den Heer ADANSON wel het wonderlykste voorkwam, was de ongemeene dikte der Stammen van zeker soort van *Calabassier*, die hy *Pain de Singe* noemt, en welken ALPINUS onder den naam van *Babobab* beschryft. De Negers noemen hem *Goui*, in hun-

hunne Taal. Zulk eenen Boom vondt hy op 't Eiland *Sor*, dat tegenover 't Eiland van St. Louis in de Rivier legt, die, niet minder dan de Olyphant onder de Beeften, een monfter was onder het Geboomte. In dertien maalen kon hy den omtrek van deszelfs Stam naauwlyks omvaamen, en, denzelven met een Touw meetende, bevondt hy dien te zyn vyf-en-zeftig Voeten. Naderhand zag hy, in het Bofch by Kaap Verde, dergelyke Boomen, die nog grooter van omtrek waren, naamelyk zeven-en-zeventig Voeten, en, derhalve, ten minfte vyf-en-twintig Voeten over 't kruis dik. Ondertusfchen was de hoogte van deeze Boomen niet buitengewoon, zynde naauwlyks boven de zeftig Voeten. In anderen, die vyf of zes Voeten dik waren, meende hy uit de Naamen, daar in gefneeden, te kunnen opmaaken, dat dezelven ten minften twee Eeuwen oud waren: waar hy uit befluit, dat die overftallig dikke Boomen dan wel een menigte van Eeuwen in de Grond moeten geftaan hebben (*).

NIGRITIE *Senegal.*

De Boomen, die hy *Palmiers* noemt, en daar

Waaijerboomen.

(*) Dit wil ik niet betwiften, doch wanneer hy ftellig verzekert, dat 25 Voeten dikte de uiterfte paal van de groeijing deezer Boomen zy, meen ik dat hy niet minder te ver gaat, dan, wanneer hy zegt, dat deeze Boomen alle de genen, die hedendaags in eenig bekend Land zyn, oneindig overtreffen: want wy hebben gezien, dat in Engeland, niet ver van Briftol, nog onlangs een Karftengeboom groeide, die *negentien* Voeten over 't Kruis dik was en gefchat werdt *vyfhonderd* Jaar oud te zyn. Zie de *Tegenw. Staat van Groot Britt.* II. D. bl. 138. In Duitfchland zyn ook wonderlyk dikke en groote Eikeboomen.

NIGRITIE. Senegal. daar de Negers den naam aan geeven van *Kona*, 't welk de Franschen in *Rondier* veranderd hebben, wegens derzelver ronde Kroon, schynt hy als Dadelboomen aan te merken, maar de Vrugt komt niet daar mede overeen. Immers dezelve heeft, zo hy getuigt, de grootte van een Meloen, doch is een weinig ronder; zynde bekleed met een Lederagtige Huid, waar onder geelagtig Vleesch schuilt, vervuld met Vezels of Draaden, die gehegt zyn aan drie groote Kernen of Pitten, welken 'er het midden van beslaan. De Bladen niettemin, als Waaijers van vyf of zes Voeten breed, staande op een Steel omtrent van die langte en maakende een ronde Kroon uit op den top eenes Stams van vyftig tot zestig Voeten hoogte; doen deeze Boomen naar een soort van Palmboomen zweemen. De Negers houden veel van de gemelde Vrugt, die, onder de Asch gebraden zynde, eenigermaate naar Kween smaakt, hebbende een sterke doch aangenaame reuk.

Tuin-Vrugten. Veelerley Vrugten vallen in dit Land, die tot verfrissching dienen; Meloenen, onder anderen, die zeer lekker zyn. Te Podor teelen de Europeaanen veele soorten van Oranje-Appelen, Citroenen, Limoenen; als ook Vygen, Granaat-Appelen, *Guajavos*, en veele andere Vrugten, gelyk Ananassen, *Papaija* en de *Pignon*, een soort van *Cachimont*, zegt ADANSON, dat voor een der beste Vrugten van de heete Landen kan verstrekken. Alle Moeskruiden van Europa slaagen er in volkomenheid. Men zamelt 'er, zonder eenige moeite, een soort van Aardap-

appelen in, die daar in de vogtige en Moerassige Landen, wanneer zy 'er eens geplant zyn, sterk vermenigvuldigen: want van de Winterkoude hebben zy daar niet te lyden.

NIGRITIE. *Senegal.*

Koorn-velden.

Aan de overzyde van de Rivier, by de Markt der *Maringoins*, vondt de Heer ADANSON heerlyke Velden vol van een soort van Koorn of Graanen; dat men *groote Geerst* heet, by de Negers *Guiarnatt* (*). Dergelyk Zaad, dat men in 't Neerduitsch *Sorgh* Zaad noemt, is in Italie onder den naam van *Sorgho* bekend, zynde rondagtig, omtrent ter grootte van Linsen of kleine Erwten; voedzaam, doch grof van smaak. De Negers hadden de Aairen bewonden met de eigen Bladen; want dit Koorn, byna ryp zynde, gelyk het in Juny reeds was, stondt anders veel nadeel te lyden van de Mosschen en ander Gevogelte. De Halmen waren groote Stengen als Riet, agt Voeten hoog, en stonden zeer digt; zo dat het 'er, door de brandende Hitte van de Zon, onverdraaglyk heet was; weshalve zyne Negers van tyd tot tyd eenigen deezer Halmen afplukten, en, na dat zy 'er de bast afgeschild hadden, het Merg van dezelven uitzoogen. De Heer ADANSON volgde hun voorbeeld, en bevondt het Sap deezer Stengen zo zoet te zyn, dat hy niet twyfelde, of daar zoude Suiker van kunnen gemaakt worden, even als van 't Suiker-Riet.

Kleine Geerst.

De Negers zaaijen gemeenlyk een soort van *kleine Geerst*, genaamd *Dougoupnioul* of Pa-

(*) *Milium Arundinaceum, subrotundo semine, Sorgo nominatum.* C. B. Pin. 26.

NIGRITIE. *Senegal.*

Panik-Koorn (*). Dit Koorn wordt in 't begin van Juny, op 't Eiland Sor, met een byzondere plegtigheid gezaaid. Alle Opgezetenen begeeven zig, in 't gevolg van den Heer, op zekeren morgen, al zingende en dansende naar 't Land, dat men wil bezaaijen: sommigen hebben Trommels en Fluiten, anderen een kleine Spaade, halfmaanswyze van figuur, aan een Steel met een bogt gekromd, die zo lang is, dat zy in 't spitten niet behoeven te bukken. De Heer ADANSON zag hun, op 't Land gekomen zynde, na dat zy nog eenige oogenblikken hadden gedanst, zonder de Kadans af te breeken, beginnen te werken met hunne Spaa of Schoffel, om het Onkruid uit te rooden. Dit geschiedde altemaal dansende, zo dat men het veeleer voor een Pantomime op de Komedie, dan voor het bearbeiden van Koornland, zou gehouden hebben. Dit Werk was met den avond geëindigd, en twee dagen daar na maakten zy met het zelfde Werktuig eenige Gaten in den Grond, in ieder van welken zy een klein neepje Geerst wierpen, bedekkende dit Zaad met Aarde, die zy 'er over haalden met den grooten Toon.

Hier in bestaat de geheele Landbouwery der Negeren: zy laaten al het everige voor den Regen over, en doen niets meer aan het Koorn, voor dat zy het inzamelen. Rondom hunne Bouw-akkers, die men *Lougans* noemt, maaken zy Heiningen of Beschutzels van een soort van Wolfsmelk of *Euphorbium*, die nooit zeer

(*) *Panicum Indicum spicâ longissimâ.* C. B. Pin. p. 27.

zeer groot noch dik wordt, maar fchielyk groeit en door haar witte baft uitmunt by al het Geboomte, hebbende tevens fcherpe Doornen, en geevende, wanneer zy afgefneeden wordt, geheele Stroomen uit van een Melkagtig Vogt. Ook zyn zy genoodzaakt, wanneer de Geerft begint ryp te worden, het klein Gevogelte, inzonderheid een groot foort van geele en zwarte Mosfchen, die by geheele Wolken op de Akkers vallen, daar uit te houden: ten welken einde zy 'er kruislings Touwen over fpannen, waar aan eenige Beenderen, Schulpen en ander klinkend Tuig, gehangen is: ftellende in ieder hoek van den Akker een Vrouw of Kind, die door het fchudden deezer Touwen, gepaard met handgeklap en gefchreeuw, het Gevogelte daar uit houden of verjaagen, zo veel zy kunnen. De goudgeele kleur der Aairen van dit Koorn, ondertusfchen, lokt het Pluimgediert zodanig aan, dat hun zulks dikwils ondoenlyk valt.

NIGRITIE. *Senegal.*

Veel moeite gaf zig de Heer ADANSON, om de hoedanigheid en veelheid te onderzoeken van de Indigo, welke de Inboorlingen te Senegal planten; dewyl hy gelaft was, om te zien of de Fransche Kompagnie daar uit ook eenig voordeel trekken kon. De Negers, zegt hy, maaken weinig omflag in het trekken van de Verw uit deeze Plant. Zy houden zig te vrede, met de Bladen daar van, op welk een tyd van 't Jaar het ook zy, in te zamelen, dezelven in een Mortier te ftampen, om 'er een deeg van te maaken, waar van zy Koeken bereiden, die door hun op een drooge plaats bewaard worden. Als

Indigo.

NIGRITIE. *Senegal.*

zy zig daar van bedienen willen, zo laaten zy dezelven ſmelten in een ſoort van Loog, gehaald uit de Aſch van een ſappige Plant, die in hunne Velden groeit, *Rhémè* by hun genaamd (*). Dit trekzel neemt de kleur van Indigo aan, waar in zy hun Linnen koud doopen, zo menigmaal als zy 't noodig oordeelen, om 'er een ligter of donkerer blaauwe kleur aan te geeven.

Kleeding van de Negers.

De Negers zyn, in de nabuurſchap van Senegal, gelyk elders, door de verkeering met de Europeaanen vry veel beſchaafd geworden, doch in hunne Kleeding volgen zy overal byna den zelfden trant. Zy bedienen zig van twee Kleedjes, *Pagnes* genaamd, waar van het eerſte, zynde een ſtuk Linnen, tusſchen de Beenen door als een Broek wordt opgehaald en met een Touw om den Middel gebonden; het andere, doorgaans van Katoen, de gedaante heeft van een groot Servet, 't welk zy onagtzaam over een der Schouderen doen, laatende een end tot op de Kniejen neerhangen. De Vrouwsperſoonen draagen ook dergelyke Kleedjes, waar van het eene, om den Middel vaſtgemaakt, haar tot op de Kniejen valt, en de Schaamdeelen bedekt, het andere dient tot dekking van de Schouderen en ſomtyds van het Hoofd. Dit laatſte leggen zy af, wanneer het haar eenige belemmering geeft of ongemak baart. Kinderen, van beider Sexe, loopen tot de agt of tien Jaaren geheel naakt, zonder eenige Schaamte; hebbende de Meisjes ſlegts een Gor-

(*) *Portulaca marina latifolia, flore ſuaverubente.* PLUM. *Cat.* p. 6.

Gordel, van eenige Kraalen of de Wervelbeenderen van een Hayvisch, om den Middel. Kinderen, die een half Jaar oud zyn, beginnen reeds van zelf te loopen, en, die nog jonger zyn, kruipen op handen en voeten in het Zand, als Aapjes.

NIGRITIE. *Senegal.*

Ik moet hier in 't byzonder agt geeven op de Negers van Senegal, die, zo de Heer ADANSON verhaalt, de fraaiste Menschen zyn van geheel Nigritie. Hunne Statuur is, doorgaans, meer dan middelmaatig en zonder gebrek. Men ziet 'er zelden die dubbelde Leden hebben, gebogheld zyn of kreupel, ten zy door toevallige Ongelukken. 't Zyn forse, sterke Karels, gehard tegen alle vermoeijing des Lighaams en Ongemakken van het Weer. Men ontdekt hunne kragten aan het Zwemmen, dat zy meesterlyk kunnen doen: aan het Visschen, dat op deeze Kust meer sterkte dan behendigheid vereischt, en aan het Roeijen. Ook zyn zy van Verstand niet onbedeeld. De Heer ADANSON bevondt, dat zy taamelyke kennis hadden aan de Sterren, weetende hem veele Gesternten by Naame aan te wyzen. Hunne bekwaamheid blykt, in het brengen van de in- en uitgaande Schepen over de Baar, als Lootsen. Zy hebben zwart, gekruld, Wollig Hair, dat ongemeen fyn is, gelyk de Negers in 't algemeen: heldere bruine Oogen, weinig Baard en het Gelaat wel besneeden. Hun Vel was ongemeen zagt, getuigt hy, inzonderheid in de Vrouwspersoonen, waar onder hy 'er veelen vondt, die volmaakt schoon waren, toonende in 't algemeen veel levendigheid en een zeer bevallige

Gestalte en Aart.

NIGRITIE. *Senegal.* lige onbedwongenheid, die veel naar dertelheid zweemde.

Hunne Dansfeesten. Den 18 Oktober des jaars 1752, woonde de Heer ADANSON, te Senegal, een voornaam Feest by, 't welk door de Mahomethaanen der Sekte van *Sina-Ali* is ingesteld om de gedagtenis der Geboorte te vieren van dien Profeet; wordende het Feest van *Tabaské* genoemd, dat jaarlyks op het midden der Maaneschyn van Oktober invalt. Die geheele dag wordt in vrolykheid doorgebragt en geëindigd met een algemeen Bal, in de *Savane* tegenover het Fort, werwaards zig Menschen begaven van allerley Ouderdom en Sexe. Te vier Uuren 's namiddags werdt dit Bal geopend met Dansen op 't geklank van Trommels, Fluiten en van de Stemmen der Zangeressen; waar in het jonge Volk in hun sierlykste optooisel, als om stryd, zyne Gaaven toonde. Wanneer men zig twee Uuren lang vermoeid had met te Dansen naar den Smaak van 't Land, dat is, in zodanige Postuuren en beweegingen, die volstrekt strydig zyn met het denkbeeld, dat wy ons geformeerd hebben van Zedigheid en Eerbaarheid; werdt eensklaps het Tooneel veranderd. Men maakte plaats voor Luiden van Aanzien en voor de Heeren: men opende een grooten Kring, daar zy inkwamen gezeten op hunne pragtig uitgedoste Paarden. Niets was vermaaklyker, getuigt hy, dan deeze fiere Loopers, vergeetende voor dat oogenblik hun Vuur, zig te zien voegen naar het oogmerk van het Feest: zy ligtten hunne Pooten op en klopten 'er zagtjes mede op den Grond in kadans: alle de beweegingen van hun Lighaam stemden wonderlyk juist

over-

overeen met de klank der Inſtrumenten: om kort te gaan, niets zweemde meer naar een wel aangelegden en behoorlyk uitgevoerden Dans, dan de Actiën deezer Paarden. 't Scheen of het Feeſt voor hun was toegerigt, zo veel deel namen zy 'er, als 't ware, in, en zo veel aandoening hadden zy van de Toejuichingen des Volks. Ik geloof niet, dat men een luiſterryker Vertooning geeven kan (vervolgt ADANSON,) dan dat van een Paard, hier in gedreſſeerd en vooral een Paard van die fraaiheid en fynte als de Senegalſche Hengſten zyn, die men *Barbes* noemt; 't geen zeggen wil Arabiſche of Barbaryſche Paarden. De Ryders, 't is waar, beſtuurden hunne Beeſten, en deeden hun alles vertoonen wat men begeerde, voegen-'er hunne gebaarden by, om nu eens een Gevegt, dan een Worſteling, Jagt of Dans af te ſchetzen. De Aanſchouwers beſpeurden met leedwezen het naderen van de Nagt, die te ſchielyk voor hun kwam en een einde maakte van dit Feeſt, 't welk niets uitleverde dan Vreugde, Dertelheid en Vermaak.

NIGRITIE. *Senegal.*

Begraafnis Plegtigheden.

Om een denkbeeld te geeven van de Plegtigheden, die door de Negers by het Sterven en de Begraafniſſen waargenomen worden, zal ik hier verhaalen, wat den Heer ADANSON dien aangaande te *Portudal*, dat een Dorp is aan de Kuſt by Kaap Verde tegenover het Eiland Gorée, voorgekomen zy. Op zekere Nagt, zegt hy, wanneer ik in diepe Slaap lag in eene der Hutten, die aan den Neger Hoofdman van dit Dorp toebehooren, werd ik wakker gemaakt door een

yſe-

NIGRITIE. *Senegal.* yselyk gekryt, dat het geheele Dorp in beweeging bragt. Aanstonds vernam ik wat 'er te doen ware: men zeid' my, dat de dood beschreid werdt van een jonge Dogter, die, vier Uuren gaans van daar, gebeeten was door een Slang, hebbende het Venyn dier Beet haar in minder dan twee Uuren doen doen sterven. Men hadt toen het Lyk in haare Hut gebragt, en daar op gaf, naar gewoonte, eene der naastbestaanden van de Overleedene den eersten Schreeuw, voor de Deur van die Hut. Op dit teken kwamen alle Vrouwen van het Dorp uit, met dergelyk Geschreeuw, vervoegende zig naar de plaats, waar de eerste Schreeuw gegeven was, en slaande daar een Kring om. Door haar te zien en hooren, zou menze altemaal genomen hebben voor Bloedverwanten van de Overleedene; en inderdaad geen klaarder bewys kon men hebben gehad van eene hartgrievende Droefheid, indien het niet een loutere Gewoonte ware geweest. Dit verschrikkelyk getier duurde eenige Uuren, naamelyk tot het aanbreeken van den Dag toe; wanneer de Bloedverwanten van de Overleedene, in de Hut treedende, haar by de hand greepen en eenige Vraagen deeden, die van meenigvuldige aanbiedingen van Dienstbewyzen gevolgd werden. Ziende, dat zy haar niet antwoorde, keerden zy terug, en zeiden: helaas zy is dood. Haare Vriendinnen deeden het zelfde en daar op werdt het Lighaam ter Aarde besteld, zettende aan deszelfs zyden twee Potten, waar van de eene vol Water de andere vol gekookte Spyze was. De Begraafnis verrigt zynde, hieldt het

het huilen op, al de droefheid was over, en men dagt niet dan om het vierèn van Feesten, ter eere van de Overleedene; gelyk dien avond nog een *Folgar* gehouden werdt, dat is te zeggen een Bal, 't welk drie Nagten duurde. Zie hier hoe dat toeging.

NIGRITIE. *Senegal.*

Manier van Dansen.

Alle jonge Luiden van het Dorp waren byeen gekomen, op eene Vlakte, in welker midden men een groot Vuur aangestoken hadt. De Toekykers maakten een langwerpig Vierkânt, daar aan de beide enden de Dansers gerangeerd waren op twee ryën, het Manvolk aan de eene het Vrouwvolk aan de andere zyde. Twee Trommelslagers, die op de hoeken stonden, hadden zo dra niet den Marsch geslagen, of de Akteurs vingen een Gezang aan, waar van het Slot door alle de Toekykers herhaald werdt. Ten zelfden tyde scheidde een Danser zig van ieder Linie af, en naderde, al dansende, zodanig een Persoon, van de andere Linie, als hem of haar behaagde, op den afstand van twee of drie Voeten, en week weder in kadans terug, tot dat het geluid van de Trommels hun waarschouwde van elkander te naderen en zig samen te voegen, klappende met de Dyën tegen elkander; te weeten het Manspersoon tegen die van een Vrouwspersoon, en het Vrouwspersoon tegen die van een Manspersoon. Daar op gingen zy terug, hervattende wel dra die zelfde Potseryën, met verandering van hunne Dansen, zo menigmaal de Trommel daar toe het Sein gaf, en keerden eindelyk naar hunne Standplaats terug. De andere Dansers deeden elk op zyn beurt even 't zelfde, doch zonder her-

vat-

NIGRITIË. *Senegal.*

vatting van den Dans. Vervolgens naderden de twee Ryën elkander, en ſpeelden dus haare rol. Deeze Gebaarden, gelyk men ziet, zyn taamelyk ongebonden; maar de andere beweegingen, die men niet, zonder in de zaak kundig te zyn, beſpeurt, zyn het nog ongelyk meer. De Negers doen geen ſtap om te danſen, of ieder Lid van hun Lighaam, ieder Gewricht, hebben allen op den zelfden tyd eene verſchillende buiging; neemende altoos de Kadans in agt, hoe ſchielyk die ook zy. In de juiſtheid van dit oneindig getal beweegingen, beſtaat voornaamelyk de Konſt van Danſen der Negeren: men zou met eene dergelyke buigzaamheid der Leden gebooren moeten zyn, om het hun te kunnen nadoen. Hoe geweldig deeze oefeningen ook waren, zy duurden een groot deel van de Nagt, en middelerwyl werden verſcheide Potten van zeer ſterk Bier, dat zy van Geerſt maaken, geledigd. De twee volgende Nagten begonnen zy van nieuws af aan en den derden dag hielden eerſt deeze Divertiſſementen, ter eere van de Overleedene, op; die meer naar Bruilofts- dan Doodfeeſten geleeken.

Manier van Eeten.

De Negers zyn in hunne gewoone Maaltyden niet minder ſpaarzaam dan de Arabieren, zegt ADANSON. Ik was te gaſt by den Overſte van 't Dorp op 't Eiland Sor, dien ik, nevens zyne Kinderen en eenige Vrienden, zittende vond, met de Beenen kruislings, op het Zand, rondom een groote Houten Bak vol *Couscous*; zynde een dikke Korrelagtige Bry, van de beide ſoorten van Geerſt gemaakt. Hy deedt my nevens

vens hem zitten, en begon te eeten, met de Hand in den Schottel taſtende en neemende daar uit een klein neepje *Couscous*, dat hy met de Vingeren rolde, by gebrek van Lepel en Vork, die by hun nog niet in gebruik zyn. Hy verzogt my het zelfde te doen, en ik liet my niet lang bidden, volgende aanſtonds zyn voorbeeld: want ik week nooit van dit grondbeginzel af, dat niets bekwaamer is, om het vertrouwen en de vriendſchap te gewinnen van de Vreemdelingen, by welken men zig bevindt, dan zig te ſchikken naar hunne Levensmanier en Gewoonten: ik heb 'er my altoos wel by bevonden. De Bry was met Haijenvleeſch gelardeerd: en ſmaakte hun ongemeen wel, waar van een der grootſte bewyzen was; dat de Schottel geheel ledig raakte: ik, voor my, oordeelde 'er zo gunſtig niet over; maar de Smaaken zyn verſchillende. Niets komt my laffer voor dan zulk ſoort van Geregten, en de manier van Eeten niet minder walgelyk. Egter was dit het eenigſte, daar wy onzen Maaltyd mede deeden, en, na den Eeten, boodt een jonge Slaaf, in 't Gewaad dat hem de Natuur hadt gegeven, ieder van ons, beurt om beurt, een Kom vol Water aan; waar uit ieder dronk en vervolgens wieſch men 'er de Hand in, die den dienſt van Lepel waargenomen hadt. Men gebruikt daar toe altoos de regter Hand, bewaarende de ſlinker tot gebruiken, die met de zindelykheid niet overeenkomſtig zyn. Deeze Manieren zyn, gelyk de Veelwyvery, een gevolg van den Mahomethaanſchen Godsdienſt, dien zy hebben aangenomen; waar van zy egter niets

NIGRITIE. *Senegal.*

opvolgen dan zodanige Stellingen, welke met hunne gewoonten en gemakkelyke Levenswyze meest strooken.

Ik was zeer verwonderd, geene der Vrouwen van mynen Waard met hem te zien eeten; maar ik vernam, dat zulks de gewoonte des Lands ware, en dat geene Vrouw ooit dit Voorregt genooten had; om dat de Negers, als goede Mahomethaanen, overtuigd zyn, dat 'er geen Paradys zy voor de Vrouwen. Zy hielden den Maaltyd, na dat wy gegeten hadden, en op even de zelfde wyze; dat is zonder Tafel, Borden, Lepels, Vorken, Messen, Tafellaken of Servetten.

Bygeloovigheden.

De Negers wyken de Barbaaren of Mooren ook niet in Bygeloovigheden. Zy hebben een byzonderen Eerbied voor zekere Vogelen, van grootte als een Gans, bruin van Vederen, uitgenomen de Kop, Hals, Borst en Staart, die spierwit zyn: welker Bek krom is en zeer sterk, als die van een Arend, de Klaauwen scherp en halfmaanswyze gekromd, waar van zy zig wonderlyk weeten te bedienen om Visch te vangen. Zy onthouden zig, doorgaans, op de takken der Boomen, boven 't Water, en vallen, wanneer zy een Visch zien, daar op neer, haalende hem 'er uit met hunne Klaauwen. Deezen Vogel tellen zy onder hunne *Morabouts* of Priesters. Voor de Slangen hebben zy in 't algemeen zo veel ontzag of schroom, dat zy dezelven nooit dooden noch gedood willen hebben, ten minste eenige soorten van dezelven. De Adders kruipen derhalve in hunne Hutten en leeven om en onder hun,

om

om zo te ſpreeken; doch zy doen niemand kwaad, ten zy menze terge of op het Lyf trappe: vernielende, in tegendeel, veelerley Ongediert, 't welk een voornaame reden kan zyn van het Ontzag, dat de Negers hun toedraagen, gelyk wy hebben aangemerkt.

NIGRITIE. *Senegal.*

In dit en andere opzigten verſchillen de Negers wederom van de Mahomethaanen. De Heer ADANSON, op zekere nagt in een Negers Dorp gehuisveſt, en niet ſlaapen kunnende van de Muggen, ſtondt op en liep het Dorp van Hut tot Hut door, om beter Herberg te zoeken. Overal, daar hy inkwam, vondt hy de Bedſteden wel gevuld; Vaders, Moeders, Kinderen, Man- en Vrouwvolk, Meisjes en Jongens, lagen door malkander; zo dat hy 'er dikwils vyf of zes, en ſomwylen agt, op één Ledikant telde, altemaal moedernaakt. 't Geen hem, in deezen, meeſt verwonderde, was de ſtille ruſt, waar in deze Menſchen te ſlaapen lagen, midden in een Rook zo dik, dat hy naauwlyks Adem haalen kon.

Hutten van de Negers.

Om een naauwkeurig denkbeeld te geeven van de Wooningen der Negers, zo zal ik het Vlek beſchryven, dat zy op 't Eiland van Senegal hebben. Deeze Wooningen, zegt hy, zyn als een ſoort van Duivenhokken, welker ſpits toeloopende ronde Dak, even als dat van een Hooyberg uit Stroo ſamengeſteld, onderſchraagd wordt door Paalen of Staaken van vyf of zes Voeten hoog, en de Wanden beſtaan uit Riet, dat digt tegen elkander aangevoegd is. Ieder Hut is maar van ééne Verdieping, en heeft geen andere Opening dan

NIGRI-TIE. *Senegal.*

de Deur of Ingang, die zeer laag is van boven en veeltyds met een Drempel van rykelyk een Voet boven den Grond: zo dat men, om 'er in te komen, het Been hoog moet opligten en tevens voorover bukken met het Hoofd; 't welk een zeer ongemakkelyk postuur maakt. De wydte, van binnen, is van tien tot vyftien Voeten. Een of twee Ledikanten dienen dikwils voor een geheel Huisgezin, de Bedienden daar onder begreepen, die, met en benevens de Kinderen, aan de zyde van hunne Meesters en Vrouwen slaapen. Deeze Ledikanten bestaan uit een Horde, rustende op een soort van Schraagen, of stukken Houts, welke in Gaffels leggen, een Voet boven den Grond verheven. Een Mat, die zy daar op uitspreiden, verstrekt hun voor Stroozak, Matras, en tevens voor Lakens en Dekens: Peulen of Hoofdkussens hebben zy geen kennis aan. De Meubilen belemmeren hun weinig, alzo die slegts uit eenige Aarden Potten, Kalabassen, Tobbetjes en dergelyk Huisraad bestaan. Een zelfde Huisvader heeft egter somtyds verscheide Hutten, die dan altemaal beslooten zyn binnen een Heining of Palissade van Riet, omtrent zes Voeten hoog, genaamd *Tapade.* De Franschen hebben hun geleerd, zekere regelmaatigheid te onderhouden in het plaatsen van die Afschutzels, zo dat de Wooningen niet in 't wilde verstrooid, maar door eenige ruime en taamelyk regte Straaten tot een Vlek of Dorp samengevoegd worden: doch deeze Straaten zyn niet geplaveid: want men zou veel moeite hebben, om daar of daaromstreeks, wel dertig Uuren in 't ronde, eenen

eenen Steen te vinden. Het gulle Zand, ondertusſchen, geeft veel gemak aan de Negers, dewyl het hun tot een zagte Zitplaats verſtrekt, en hun de Voeten noch het Lighaam zelden doet bezeeren, door ſtooten of vallen. Dit Vlek of Dorp was het fraaiſte, grootſte en regelmaatigſte, van alle de binnenslands bewoonde Plaatſen.

NIGRITIE. *Senegal.*

Het Eiland legt drie Mylen binnen den Mond van de Rivier en twee derde van een Myl verder inwaards dan een ander, dat het *Eilandje der Engelſchen* * genoemd wordt. Het is een Zandbank of Plaat van 1150 *Toiſes* langte, ter breedte van 150 of 200 *Toiſes* op 't meeſte en waterpas byna met de Rivier, die 't zelve wederzyds omvangt, zynde de Ooſtelyke Arm omtrent driehonderd, de Weſtelyke tweehonderd Toiſes breed, met een zeer groote diepte. De Grond van dit Eiland is gul Zand, zo dat 'er zeer weinig groeit dan eenig Geboomte en Kruid: niettemin woonden 'er diestyds wel drieduizend Negers, welker Huizen of Hutten meer dan de helft beſloegen van het Eiland, maakende een Vlek by het Fort, alwaar de Direkteur-Generaal zyn Verblyf hieldt.

Het Eiland van Senegal of St. Louis.

* *Islet aux Anglois*

Niettegenſtaande de groote Hitte van 't Klimaat van Senegal, en de andere Ongemakken, die, als aan het Land eigen zynde, hier voor zyn opgeteld, merkt de Heer ADANSON dit Eiland als een goede Verblyfplaats aan. De Hitte, zegt hy, wordt 'er dagelyks door Zee- en Landwinden getemperd. Ondertusſchen maakt die Hitte het Aardryk 'er zeer vrugtbaar, zo dat de

NIGRITIE. *Senegal.*

Zandgrond heerlyke Tuinen uitlevert, daar men, behalve de Moeskruiden en Vrugten des Lands, gelyk de Guineefche Zuuring, de Batatas, Ananas, Oranje Appelen, Guajava en eenige anderen, geduurende den Winter de meefte Kruiden en Peulvrugten van Europa teelt, en dit zo overvloedig, dat de meefte Planten verfcheide maalen in 't Jaar Vrugt geeven. Ik heb, van eenigen, meer dan twaalf inzamelingen in een Jaar gehad. Ook draagt 'er de Vygen-, Granaat-Appelboom en Wynftok, de keurlykfte Vrugten. Gevogelte van veelerley foorten, inzonderheid Hoenderen, Endvogels, Ganfen, Kalkoenen en Poulepeintades, zyn 'er by uitftek menigvuldig, en de Varkens willen 'er zeer wel voort. Niet minder munt de Rivier door haare Vifchrykheid uit. De Negers brengen jaarlyks eenige Zee-Koeijen aan, die zo lekker als het befte Kalfsvleefch zyn. Men vangt 'er Krabben, Kreeften, Rog en veelerley andere Zeevifch. Ook heeft men 'er 't pleifier van de Jagt, op Patryzen, Poelfnippen, Leeuwrikken en veel ander Gevogelte. De vermaaklykheid van Wandeldreeven, of Laanen en Bofſchagiën van hoog Geboomte, ontbreekt 'er, wel is waar; doch zulks wordt rykelyk vergoed door de fierlykheid der Lufthoven, welker welriekende groente, met de heerlykfte kleuren van Tuberoozen, Narciffen, Amaranthen, Nagtfchoonen en Granaatbloefems gefchakeerd, en door die van menigvuldige blaauwe en vergulde Haagdiffen, Kapellen, en andere Infekten, verfraaid wordt.

De

De Heer ADANSON ging, den 15 Juny des jaars 1753, om de Zoutpannen, die 'er tegenover den uithoek Lands zyn, welke den Mond van de Rivier aan de Weftzyde bepaalt, genaamd de Punt van Barbarie, te bezigtigen, van 't Eiland met een Vaartuig, 't welk Zout moeft handelen van de Negers. Zy voeren voorby het Eilandje der Engelfchen, zogenaamd, 't welk thans maar een verdronken ftuk Lands is, van vyftig Roeden breed, met Riet en Geboomte, byna ondoordringelyk, bedekt zynde, en pafleerden ook het Eiland *Bokos*. De Zoutpannen, welken hy twee derde van een Myl laager dan de Kreek van *Del* vondt, en dus tegenover den Mond van de Rivier; zegt hy, zyn een foort van Moeraffen, honderd of honderdvyftig Roeden lang en een derde zo breed, gevuld met een zout en uitermaate fcherp Water. Dit Water is dermaate met Zout beladen, dat het 'er een derde van zyn Lighaamelyken inhoud en zelfs nog meer van geeft, en, kryftallizeerende, derzelver bodem bedekt met een dikke en zeer harde Korft. De Negers loopen tot de Kniejen en dikwils dieper in dit Water, 't welk de Hitte van de Zon als kookende maakt: zy hebben Knodfen van zeer hard Hout, waar mede zy het Zout aan ftukken breeken, brengende hetzelve vervolgens aan den Oever van de Rivier, alwaar de Franfchen het van hun koopen. 't Is doorgaans fchemer-wit; men vindt het ook roodagtig: doch, van welke kleur het zy, het heeft altoos een onaangenaame fcherpte en bitterheid, en zyne bytende hoedanigheid

NIGRITIE. *Senegal.* Zoutpannen.

NIGRITIE. *Senegal.*

maakt het tot het zouten van Vleesch en Visch niet zeer bekwaam.

Men mogt denken, dat deeze Zout-Moerassen eenige gemeenschap hadden met de Zee: ik had dit zelf gedagt voorenaleer ik my op de plaats bevond, maar, sedert heb ik de onmooglykheid daar van ontdekt. Zy zyn van de Rivier afgescheiden door een strook Lands van meer dan tweehonderdvyftig Roeden, waar op zig een schakel Duinen verheft, aan welker Voet het Water van de Rivier, noch dat van de Zee, al is dezelve nog zo ongestuimig, nimmer komt. Door de Waterpassing, die ik den zelfden Dag deed, van deeze geheele Landstreek, bespeurde ik; dat de bodem van die Zout-Moerassen zelfs hooger is dan de oppervlakte van 't Water der Rivier.

De Neger, die Heer was van deeze Zoutpannen, hadt op den Oever eenige Tenten van Boomtakken doen opslaan, en ontving den Heer ADANSON met zo veel beleefdheid, dat hy zig daar over verwonderde. Het was een groot wel gemaakt Man, van kleur een weinig roodagtig zwart, deftig van Gelaat, vlug van Geest, met een zagte bevallige Stem. Na dat de zaaken van den Zouthandel beschikt waren, geleidde hy den Schryver, een Kwartier Uurs van daar, naar 't Dorp *Guebenn*, waar over hy Heer was, en onthaalde denzelven op een Collation van Melk, Palmwyn, Pruimen en andere Vrugten des Lands, hebbende al het jonge Volk van 't Dorp doen verzamelen om hem te vereeren met een Dansfeest, gelyk zy hem dus, onder 't Geluid van Stemmen en Speeltuigen,

gen, terug bragten aan de Marktplaats, daar men tot het aankomen van de Nagt bleef dansen. Dit werdt, om de Franschen, die tot den Zouthandel daar gekomen waren, pleisier te doen, de volgende Dagen herhaald. Het Dorp *Mouit*, dat een weinig Zuidelyker legt, 't gene de Heer ADANSON 's anderendaags bezag, zegt hy, is groot en men dryft 'er een sterken Koophandel. Het legt op een Heuvel, die wel beplant is met Boomen, *Pains de Singe* genaamd en wilde Vygeboomen, van groote hoogte, die veel naar den Sycomorus der Ouden zweemen. By 't Dorp *Guioel* vondt hy zekere Heesters, by de Negers genaamd *Fouden*, een soort van Alkanna, welker Bladen van dit Volk gebruikt worden om hunne Nagels een schoone roode kleur te geeven.

NIGRITIE. *Senegal.*

'tEiland Griel.

Dewyl 'er op 't Eiland van Senegal geen bekwaame Weiden zyn, zo hieldt de Fransche Kompagnie haar Vee op een ander Eiland, genaamd *Griel*, 't welk twee Mylen hooger op dan dat van St. Louis legt, tusschen de Rivier en een Arm derzelve, die door de Landstreek aan den Oever van den Oceaan loopt, zynde niet meer dan vyftig Roeden, op 't hoogste, van de Zee af. Dit Kanaal was bedekt met Pellikaanen, die staatelyk, als Zwaanen, langs het Water zweeven en hunnen Zak, welken zy aan de Keel hebben, vullen met een menigte van Visch, ten dienste hunner Jongen. Het zyn, zonder twyfel, na de Struisvogelen, de grootsten van dit Land. De Heer ADANSON schoot 'er een, wiens Wieken, van het eene tot het andere end gemeten, zig over de tien

NIGRITIE. *Senegal.*

Voeten uitſpreidden. Zy zwemmen doorgaans by troepen op de Ondiepten, en maaken een grooten Kring, welken zy, elkander naderende, vernaauwen, om dus den Viſch in een kleinder omtrek te dryven, dien zy met hunne Pooten daar in houden. Eindelyk happen zy toe, en weeten ieder Viſch, dien zy gevangen hebben, met een verwonderlyke gezwindheid in dien Zak te bergen, laatende het Water daar, nu en dan eens, uitloopen, door een kleine gaaping. Het Eiland doet zig ſierlyk voor, van wegen zyn Geboomte, en in het Weidland zyn, hier en daar, eenige Heeſters verſpreid, inzonderheid Wolfsmelk met fraaije Bloemplanten omſlingerd.

De Kalk-Kreek.

Zekere kleine Rivier is 'er, die de *Kalk-Kreek* genoemd wordt, om dat men aan dezelve Kalk brandt, ten dienſte van de Europeaanen. Haare eene Oever beſtaat t'eenemaal uit een Bank van Oeſter-Schulpen, die in een verwonderlyke menigte aldaar ſamengehoopt zyn, zonder dat men begrypen kan, hoe zulks zy toegekomen. De Negers vertellen elkander, dat deeze Bank voortgekomen zy van de Aapen, die in voorigen tyd daar menigvuldig geweeſt en Oeſters gegeten zouden hebben; anderen willen, dat het de Schulpen zouden zyn van de genen, die hunne Voorouders in de Rook gedroogd hadden, gelyk zy plagten te doen, toen de Oeſters in deeze Rivier overvloedig waren, en gelyk de Negers nog heden aan de Gambia doen: doch de Schryver agt het waarſchynlyker, dat dezelven daar ter plaatſe zullen gegroeid en by toeval droog geraakt zyn.

Hoe

Hoe 't zy, men bedient 'er zig van, om Kalk te branden. Aan de andere zyde van die Kreek vondt hy een groot getal Heuvelen van rood Zand, meer dan dertig Voeten hoog. Op het Geboomte kroopen een menigte Kameleons, die 'er aasden op de Springhaanen, waar mede het Aardryk, om zo te zeggen, bedekt was.

NIGRITIE. *Senegal.*

Op dit Eiland hebben de Negers een byzondere Levensmanier. Hunne Bedsteden zyn in de open Lugt, en bestaan uit een dubbele Horde of Mat van Teen of Boomtakken, die zeer dik is, rustende op vier Staaken, en dus agt of negen Voeten boven den Grond verheven. Men klimt derwaards op met dwarshouten, die gebonden zyn aan de Staaken en dus loodregt boven elkander; de meesten door de zwaarte van het klimmen uit hunne plaatzing en scheef; zo dat de Voet aan de laagste zyde dikwils afglydt: niettemin weeten de Negers 'er zeer vaardig by op te klauteren. Zy maaken deezen toestel, om eenigermaate van het byten der Muggen bevryd te zyn. By 't ondergaan van de Zon, wanneer de Muggen zig verspreiden, begeeven zy zig op deeze hunne Platten, daar zy Avondmaal houden, rooken en met elkander praatende een goed deel van de Nagt doorbrengen, slaapende verder dus, in de open Lugt, tot de Dag aanbreekt. Ik had, zegt ADANSON, de voorzorg niet gebruikt, om een Paviljoen mede te neemen; zo dat ik benevens hun, en op even de zelfde wyze, dat is te zeggen, byna naakt, en zonder eenig dekzel sliep, dewyl de groote Hitte het niet anders gedoogde. De Muggen waren, wel is

NIGRITIE. *Senegal.*

is waar, hier minder ongemakkelyk dan in bedekte plaatſen, maar zy zoogen nog veel van myn Bloed, en ik had alle morgens het Aangezigt vol Puiſten. Dit belette my egter niet, aldaar verſcheide nagten zeer vermaakelyk door te brengen. Behalve de Samenkoutingen, Sprookjes en Vertellingen, vol aardigheden, die de Negers, volgens hun gebruik, beurt om beurt deeden, had ik 'er het ſchoonſte Gezigt van den Sterren-Hemel, dat men zig verbeelden kan. Verheven op dit Plat, als op een klein *Obſervatorium*, hebbende 't Gezigt aan alle kanten vry, viel het my gemakkelyk de Hemellichten te volgen in hunne ſchynbaare loop; terwyl de helderheid van de Lugt de Sterren ongemeen deedt tintelen, en my dikwils gelegenheid gaf, om ze op 't oogenblik van haaren ondergang te zien, als in de Zee duiken. Dus zag ik dikwils Sterren, van veel minder dan middelbaare grootte, onder de Kimmen gaan, niettegenſtaande de Dampen my beletteden van ze by 't opkomen te zien, voor dat zy drie of vier Graaden hoog waren.

'tFort van Podor.

Verſcheide Reizen deedt de Heer ADANSON naar *Podor*, alwaar de Franſche Kompagnie een Komptoir en Fort hadt, zeſtig Mylen, of daar omtrent, boven het Eiland van Senegal aan de Rivier gelegen. De eerſte maal leid hy deeze Reize, met een voordeeligen Wind, in drie dagen af. Het Fort is gebouwd op den Zuidelyken Oever van de Rivier, in een Landſtreek, die te vooren zeer Boſchagtig was, maar, ſedert de Franſchen 'er een menigte van afgehouwen hebben,

ben, tot een lugtig en vrugtbaar Terrein geworden is. Dit was in July en hy bevondt 'er de Hitte nog grooter dan op 't Eiland van St. Louis, naamelyk te zeven Uuren 's avonds, na 't ondergaan van de Zon, in de koelfte plaatzing tegen 't Noorden, nog 30 Graaden op den Thermometer van *Reaumur*, dat is 99 Graaden op de Schaal van *Fahrenheit*. Toen was 't 'er overal zeer droog; maar, in November wederkomende, wanneer de Grond door de Regens en Overftroomingen was bevogtigd, vondt hy daar een zeer aangenaame Landsdouw, doorfneeden met Moeraffen, waar in de Ryft natuurlyk groeide, zonder gezaaid te zyn. Het hooger Land was met Geerft bedekt: de Indigo en Katoen verfpreidden daar in het fchoonfte Groen. Ook vondt men 'er byna alle Waterplanten der heete Geweften. De Heer ADANSON bepaalde, op die Reize, de Hemels-breedte van Podor, 't welk ftrekte tot een merkelyke verbetering ten opzigt van den Loop der Rivier.

NIGRITIE. *Senegal.*

De Franfchen hebben zig al vroeg in de voorgaande Eeuw te Senegal geveftigd gehad. Zy floegen zig eerft neder op 't Eiland *Bokos*, dat vooraan in de Rivier legt, nog laager dan het *Eilandje der Engelfchen*, uit welks naam fchynt te blyken, dat die Natie 'er alvoorens ook voet gehad hebbe. Elders heb ik de Lotgevallen der Franfche Kompagnie van Senegal befchreeven, en aangetoond, hoe deeze Volkplanting ook in 't jaar 1718, in handen van de Franfche Kompagnie der Indiën is overgegaan *. De Engelfchen kwamen, in 't Voorjaar des jaars 1758, met een

De Volkplanting van Senegal door de Engelfchen veroverd.

* Zie de *Tegenw. St. van Frankr.* I. D. bl. 459.

NIGRI-TIE. *Senegal.*

dekt, en 'er, omtrent in 't midden van die Eeuw, een Fort gebouwd, dat, omtrent den jaare 1492, voltooid werdt. Drie Nederlandſche Schepen, in deeze Baay komende in 't jaar 1638, maakten zig meeſter van een Moorſche Bark, waar door zy kennis kreegen aan de zwakheid van de Plaats, die men vervolgens, van drie Batteryën, zo hevig beſchoot, dat de Bezetting het Fort, by Verdrag, overgave. De Nederlanders vermeerderden toen de Veſtingwerken, en hielden Arguin in tot aan den jaare 1665, dryvende een aanmerkelyken Handel met de Mooren of Arabieren, dien zy, na dat de Engelſchen, die het Fort ingenomen hadden, eerlang weder verneſteld waren, tragtten beſtendig te maaken, door de Inboorlingen aan te lokken, om zig neder te ſlaan onder 't Geſchut van het Fort, gelyk geſchiedde.

De Franſche Kompagnie van Senegal, begrypende hoe nadeelig de bezitting van deeze Plaats door een andere Natie voor haaren Gom-Handel ware, en oordeelende zig, door haar Handveſt, daar toe bevoegd te zyn, deedt dit Fort, in 't jaar 1678, aantaſten en hetzelve, veroverd zynde, geheel ſlegten, wordende de bezitting daar van, by de Vrede van Nymegen, aan Frankryk afgeſtaan. Naderhand werdt de Plaats, onder de Brandenburgſche Vlag, weder ingenomen en in 't jaar 1688 op nieuws herſteld, ja zodanig verſterkt, dat de Kompagnie der Indiën, in jaar 1721, veel moeite hadt, om dezelve te bemagtigen.

Toen

Nigritie. *Senegal.*

Portandic of Port d'Addi.

Toen de Nederlanders, dus, Arguin verlooren hadden, zeilden hunne Schepen naar *Portandic* of *Port d'Addi*, een Baay, die omtrent de helft nader legt aan den Mond van de Rivier van Senegal. Daar bouwden zy een Houten Fort, onder begunstiging van de Arabieren, om dus den Handel in Gom met dezelven voort te zetten. Dit Fort raakte eerlang in handen van de Inboorlingen des Lands, zo wel als dat van Arguin, doch werdt door de Franschen veroverd en vernield; gelyk ook dat gene, 't welk de Nederlanders 'er naderhand bouwden. Sedert heeft de Fransche Kompagnie der Indiën eenigen tyd een Kantoor gehad te Portandic, afhangende van 't Fort van Arguin.

Deeze Baay is van 't Westen niet gemakkelyk te vinden, indien men de Breedte mist. Van 't Zuiden heeft men, van den Mond der Rivier van Senegal af, geduurig een gebroken Kust, met kleine Verhevenheden, tot dat het Land zig eensklaps verlaagt, by klein Portandic, een weinig bezuiden het grootte en dan verder voortzeilende krygt men wel haast twee ronde Bergen in 't Gezigt, die zig met elkander als een zeilend Schip vertoonen, genaamd de Prammen van Portandic. Voorts dient men, by 't inzeilen, een Man boven in de Mast te houden, om te letten op de Landmerken, peilende geduurig met de Boot, tot dat het regte Kanaal gevonden zy. De Reede is door Zandbanken taamelyk beveiligd, doch in 't laatst en voorst van 't Jaar gaat 'er, met den Noordwesten Wind, zulk een holle Zee, en maakt een zo zwaare Deining in deeze Baay, dat

NIGRITIE. *Senegal.*

de Schepen 't 'er niet voor 't Anker houden kunnen, ten zy aan de Noordkant van de Reede, vertuijende zig met een lang Kabeltouw aan 't Land. 't Beste Saizoen om daar te handelen, wanneer ook de Lorrendraaijers gemeenlyk komen, is in February, Maart, April en Mey. In 't Stormig Saizoen, dat daar op volgt, maaken de Westen Winden deeze Reede gantsch ongenaakbaar. De Baay is zo Vischryk, dat de Nederlanders somtyds Schepen met Zout daar heen zenden, om een Laading Visch te bezorgen aan de Kust van Guinée. 't Versch Water, dat men van de Inboorlingen duur moet koopen, is schaars en slegt.

Fort van St. Louis.

Het Fort van *St. Louis* te Senegal, daar de Direkteur-Generaal van de Zaaken der Kompagnie zyn Verblyf hieldt, wordt aangemerkt als de tweede Plaats daar de Franschen zig aan deeze Kust neergezet hebben. Het bestaat, volgens LABAT, ten voornaamste uit vier zeer oude Toorens, die aan elkander gevoegd zyn met Muurwerk, en omringd met Houten Palissaden. Men heeft 'er, naderhand, een langwerpige Fortificatie van gemaakt, op ieder der vier hoeken voorzien met reguliere Bolwerken. Men vindt daar binnen Magazynen en Pakhuizen voor allerley Goederen en Koopwaaren, doch 'er is te weinig ruimte in voor de Bedienden der Kompagnie en de Soldaaten, zo dat die veelal in het Vlek der Negeren, voorheen beschreeven, hun Verblyf moesten zoeken. Wy hebben gezien, hoe veel Geschut en Volk 'er nu laatst, toen de Engelschen Senegal veroverden, in gevonden werdt.

De

De derde Plaats, daar de Franschen zig nedersloegen, was driehonderd Mylen de Rivier op, by de Watervallen van *Felu*. De Heer BRUË stigtte daar een Faktory, te *Dramanet*, in 't jaar 1699, doch eerlang werden de Franschen door de Inlanders genoodzaakt van daar te wyken, laatende al hun Goed den Negeren ten prooy. In 't jaar 1713 werdt wat laager, in 't Ryk van *Galam*, het Fort *St. Joseph* aangelegd, waar van een ander klein Fort afhangt, genaamd *St. Pierre*, op de Rivier *Faleme*, dat van groot belang is, dewyl het den ingang bewaart van 't Ryk *Bambouk*, daar Goud gevonden wordt.

NIGRITIE. *Senegal.* Fort St Joseph.

De vierde Vastigheid der Fransche Kompagnie, was het Eiland *Gorée*, by Kaap Verde. De Nederlanders hebben dit Eiland, reeds in den aanvang van de voorgaande Eeuw, bezeten; alwaar zy aan den Noordwestkant, op eene Rotsige verhevenheid, een Fort stigtten, genaamd *Nassau*, daar zy een tweede byvoegden, onder den Naam van Fort *Oranje*, om de Reede te dekken. De Engelschen ontnamen hun dit Eiland, in 't jaar 1663, maar in 't volgende Jaar werdt het heroverd door den Admiraal DE RUITER. Toen herstelden zy de Vestingwerken, doch de Graaf D'ESTRÉES kwam hun, in 't jaar 1677, met zulk een sterke Vloot overvallen, dat zy het moesten overgeeven. Sedert zyn de Franschen, by de Vrede van Nymegen, bevestigd geworden in de bezitting van deeze Plaats, die hun, in 't laatste des Jaars 1758, ook door de Engelschen afhandig werdt gemaakt.

't Eiland Gorée.

NIGRITIE. *Senegal.* Natuurkundige Waarneemingen.

't Eiland Gorée, of Goerée, 't welk dus, zo 't schynt, van de Nederlanders, wegens de goede Reede, die het heeft, genoemd werdt, is vermaard uit hoofde van de Waarneemingen, welken 'er, in den jaare 1682, door verscheide Leden van de Akademie der Weetenschappen van Parys gedaan zyn, om de waare legging te bepaalen van Kaap Verde. Door het tydsverschil, 't welk uit de waargenomen Eklipsen van den Eersten Satelliet van Jupiter voortvloeide, beslooten deeze Heeren, dat de Westelyke Punt van Kaap Verde 19 Graaden 30 Minuuten beweften de Meridiaan van Parys en dus 30 Minuuten beoosten die van 't Eiland Ferro lag. De Noorder Breedte van dit Eiland werdt, door hun, op 14 Graaden 40 Minuuten bepaald. Zy bevonden, dat de Barometer 'er doorgaans hoogst was, als de Thermometer 't hoogste stondt, en dat de Kwik gewoonlyk van twee tot vier Liniën hooger steeg in de Nagt. De Miswyzing van 't Kompas was 'er, op verscheide plaatsen, zeer verschillende, 't welk aan eenige Yzermynen toegeschreven werdt. De Zeelieden neemen waar, dat het Kompas op de Reede in 't geheel geen Miswyzing heeft. De hoogste en laagste Tyën, die 'er een of twee dagen na de Volle Maan voorvallen, verschillen niet veel boven de vyf Voeten; ten zy met zwaare Winden uit Zee.

Legging, Grootte.

Dit Eiland legt binnen de Bogt, dien Kaap Verde maakt, en dus ongevaar zeven Zeemylen Zuidoostelyker dan dezelve, minder dan een Kanonschoot van 't Vaste Land af.

af. Men rekent de langte op vierhonderd-twintig *Toises*, of tweehonderd en agttien Rhynlandsche Roeden, de breedte op omtrent een derde deel of honderdtwintig *Toises*. Anderen begrooten den omtrek op twee Engelsche Mylen, dat is een derde van een Uur gaans. Een streek laag Land, en een zeer steil Gebergte (zegt de Heer ADANSON,) maaken dit geheele Eilandje uit, dat de langte heeft van een zesde Myls. Niettegenstaande die kleine uitgestrektheid (voegt hy 'er by) is de legging vry vermaakelyk; dewyl men 'er aan de Zuidzyde een Uitzigt heeft, dat niet bepaald wordt dan door de Kimmen der Zee, en aan de Noordzyde, in 't verschiet, Kaap Verde, met alle de andere Kaapen en Uitstekken der nabuurige Landen, ontdekt. Men heeft 'er, hoewel onder de Verzengde Lugtstreek, het gantsche Jaar byna een frissche gematigde Lugt, 't welk uit de gelykheid der Dagen en Nagten ontstaat, en daar uit, dat de Lugt geduurig verkoeld wordt door de Winden, die beurtlings waaijen van 't Land en uit Zee. Dit laatste zal waarschynlyk wel de voornaamste reden zyn: want anders begryp ik de oorzaak niet van dat groot verschil, met de gesteldheid op de Rivier van Senegal.

NIGRITIE. *Senegal.*

De Heer *de Saint Jean*, die 'er Direkteur van is (vervolgt ADANSON,) heeft het met veele fraaije Gebouwen versierd; hy heeft het versterkt en versterkt het nog dagelyks: onder zyne handen is het een onwinbaare Plaats geworden. Men heeft egter onlangs het tegendeel gezien. Door zyne zorgen (zegt hy verder) heeft men 'er verschei-

Vestingwerken.

[illegible]

[illegible] De [illegible] als een Be- [illegible] Weg, [illegible] onder dat zy [illegible] worden, [illegible] zullen, [illegible] bergen, Le- [illegible], [illegible], Hout [illegible] of Stoffen, die [illegible] goede voorraad is op- ge-

gevreeten zyn. Ik zou 'er goed koop afgekomen zyn, indien zy alleenlyk het Riet hadden aangetast van myne Hut, maar zy doorboorden een Valies, dat een Voet boven den Grond op Schraagen lag en beeten gaten in de meesten van myne Boeken. Myn Bed zelf werdt van hun niet verschoond, en hoewel ik alle avonden zorgvuldig de Gaanderyën weg deed, waren zy dikwils, in 't midden van de Nagt, wederom tot aan myn Hoofdpeulûw gevorderd, ja kwamen tot in myn Ledikant, alwaar dit Ongediert, na het doorknaagen van myne Lakens en Matras, aan myne Huid kwam, daar het op eene wreede wyze in beet, en, behalve de Pyn, groote Puisten veroorzaakte. Alles, wat ik in 't werk stelde om hun te dooden, was te vergeefs. Het beste middel, daar toe, zou Vuur zyn; want men vindtze niet op Plaatsen, daar 't zelve gebrand heeft; doch de Bouwstof der Hutten maakt dit middel te gevaarlyk.

NIGRITIE. *Senegal.*

Brand menigvuldig.

Immers de Heer ADANSON is ooggetuige geweest, hoe dikwils 'er Brand ontstaa in de Negers-Dorpen. In eenige Saizoenen ging 'er geen Maand, ja naauwlyks een Week voorby, zonder dat de een of andere Hut in brand raakte, en dit gebeurt gemeenlyk op 't heetste van den Dag, als de Zon vinnig steekt. De Negers zyn het zo gewoon, en de schade, welke zy lyden, is zo gering, dat zy zig naauwlyks toeleggen om den Brand te blusschen, ten zy die al te groote verwoesting maake. Ook is deszelfs woede naauwlyks te stuiten. In den tyd van vyf Jaaren, getuigt hy, was meer dan de helft van 't Vlek van Senegal tweemaalen ver-

NIGRITIE. *Senegal.*

brand en geheel verteerd, in minder dan een etmaal tyds, ter uitgeſtrektheid van tweehonderd Roeden. Hy woonde zulk een Brand by, wanneer de Morabouts of Prieſters boven op de aangeſtoken Hutten klommen, en dezelven door hunne Gebeden en verſcheide bygeloovige Plegtigheden tragtten te beveiligen, tot dat het Volk eindelyk, ziende dat zulks niet hielp, handen aan 't werk ſloeg en den Brand bluſchte door 't werpen van Water en Zand. In eenige dagen werdt, door het opbouwen van nieuwe Hutten, alle ſchade wederom herſteld.

De Vuuring van 't Zeewater.

Op 't Eiland Gorée hadt de Heer ADANSON het vermaak van de vuuring van 't Zeewater waar te neemen. De levendige Visſchen, die hy in zyn Vertrek in bakken zwemmende hieldt, gaven, by nagt, een dergelyk Licht uit als de Phosphorus. De Bokaalen met Schulpen gevuld, de Viſſchen zelfs die dood op Tafel lagen, verſpreidden van hunne zyde zo veel Lichts, dat zyne geheele Hut in brand ſcheen te ſtaan; zo dat hy 'er dikwils, wanneer hy door de Mieren onzagt wakker gemaakt werdt, zeer van verſchrikte. Dit Licht was zo ſterk, dat hy de geheele figuur van ieder Viſch in 't donker kon beſchouwen. Niet minder ſtondt hy, by nagt buiten komende, verwonderd over de Bergen van Vuur welken de Zee vertoonde, wanneer zy ſterk bewoogen was. Hy hadt, op zyne Reize van Senegal naar dit Eiland, het Schip, langs 't Water heen, met een lichtende kring, als eene Glorie, omringd gezien; terwyl het gevolgd werdt door een lange ſtreek van Licht.

Eeni-

Eenige Dagen na zyne aankomst op dit Eiland, ging hy met een Vaartuig, dat Slagtvleesch en Geerst moest koopen te *Portudal*. Deeze Handelplaats, welke de Negers *Sali* noemen, zegt hy, is maar negen Mylen ten Zuiden van Gorée afgelegen aan de Vaste Kust. De Baar, welke men daar heeft, deedt het Schip een halve Myl van de Wal het Anker werpen. Ik kwam 'er in een Roey-Schuit zonder gevaar over, en toen bevond ik my in een Zandige doch ongemeen vrugtbaare Landsdouw, die t'eenemaal met Bosschagie was bedekt, uitgenomen, daar de Negers het Geboomte hadden uitgeroeid, tot hunne bouwery van kleine Geerst, die toen byna ryp was. Boven het Kreupelbosch, bestaande uit verscheiderley Heesters in Europa onbekend, verhieven zig de *Moubins*, die in de Landtaal *Sob* genoemd worden, hebbende hunne Kroonen, welke eenigzins naar die der Esschenboomen gelyken, beladen met Vrugten, in grootte, gedaante en kleur, als Kathryne Pruimen en zeer aangenaam van smaak. Men zag 'er ook den Doornigen Kaasboom (*), en veele anderen, hunne Toppen sierlyk uitsteeken. Doch het gene die Vertooning allermeest versraaide, was de schoonheid van 't Gevogelte, door welk dat Land bewoond wordt. Geheele troepen van Gaaijen mengelden het hemelschblaauw van haare Vlerken onder de hooge Vuurkleur van de Mosschen, die men Kardinaalen noemt, waar van de Velden altemaal grim-

NIGRITIE. *Senegal.* Portudal.

(*) *Ceyba Viticis folio, Caudice aculeato.* PLUM. Gen. pag. 42.

NIGRI-TIE. *Senegal.*

grimmelden en dit gaf een verrukkelyk gezigt. Op deeze plaats vondt hy ook de eenigſte ſoort van Aardſlakken, welke door hem in 't geheele Land der Negeren was gezien.

De Franſchen hadden geen vaſt Kantoor of Woonplaats te Portudal. Zy gingen, wanneer zy daar kwamen handelen, by den Overſten van het Dorp, genaamd *Alker*, die hun eenige Hutten aanwees tot hun Verblyf. Hier zag ADANSON die zonderlinge Lykplegtigheden, waar van ik te vooren ſprak.

Eilandjes van Magdaleen.

Na zyne wederkomſt op Gorée ging hy de Eilandjes van *Magdaleen* bezigtigen, die 'er niet veel meer dan een Myl Weſtwaards af leggen, ook zeer digt aan de Kuſt. Van deeze twee is het eene niet dan een barre Rots, zeer hoog tot het Water uitſteekende, en geheel wit door de Vuiligheden, die verſcheide ſoorten van Zee-Vogelen zig daar kwyt maaken, als zy 'er ruſten of neſtelen. Het andere, ſchoon klein, zou bewoond kunnen worden, indien het een Haven had: maar men kan 'er niet aan komen zonder gevaar, in een ſmalle Inham of Kreek, die inwaards loopt, tot aan een natuurlyke Kom van Ovaale figuur, in de Rots uitgehold, zes Roeden lang en twaalf Voeten diep, daar men zig met alle veiligheid kan baaden in zeer helder Water. Voor 't overige is dit Eiland een byna ronde Berg, van waar men een heerlyk Gezigt heeft, aan de eene zyde langs de Zee, aan de andere zyde langs de Kuſt, en een zeer friſſche Lugt inademt. Op hetzelve groeijen veele Planten en Boomen, waar onder van vyf of zes Voeten dikte, met een

me-

menigte naamen van Europeaanen, zelfs van twee of drie Eeuwen oud, daar op gesneeden. De Rotsen dienen tot Verblyfplaats voor ontelbaare wilde Duiven, die niet van de Europeaansche verschillen, dan dat zy veel lekkerder zyn van smaak.

NIGRITIE *Senegal.*

Een Verblyf van eenige Weeken onder de Negers, in het Dorp *Ben*, 't welk een Myl Noordwaards van Gorée aan de Vaste Kust is gelegen, stelde den Heer ADANSON in staat, om de gesteldheid van dien uithoek van Afrika, welke Kaap Verde genoemd wordt, te onderzoeken. De Overste van dit Dorp hadt, binnen den omtrek van zyne *Tapade*, een geheel nieuwe Hut doen opregten, die omringd was met verscheide Perken en Tuinen, hebbende voor den Franschman een klein Kabinet, dat zeer helder was, en bekwaam tot deszelfs Waarneemingen, vervaardigd. Niets, zegt hy, begunstigde meer myn oogmerk, dan de voordeelige plaatzing van dit Dorp. Van den eenen kant verschafte my de Zee al wat ik wenschen kon van Visschen en Schulpen: aan den anderen kant had ik vlakke Landsdouwen, een aanmerkelyk groot Bosch, en, twee Uuren gaans van daar, de Bergen van Kaap Verde. In alle die plaatsen moest ik vinden, 't gene tot myn voldoening strekken kon, zo Planten als Dieren van allerley soort.

Kaap Verde.

Dit Land, vervolgt ADANSON, is t'eenemaal Zandig, gelyk omstreeks het Eiland van Senegal, maar het maakt een veel verhevener Vlakte. Het brengt, buiten en behalve de zelfde Planten, een groot getal anderen voort, die 'er byzonder aan zyn. Men ziet 'er

Dieren, Boomen.

NIGRITIE. *Senegal.*

'er ook een menigte van die Doornige Boomen, waar aan de Arabische Gom groeit. Die overstallig dikke Boomen, van zeven-en-zeventig Voeten omtreks, waar van ik voorheen gewag gemaakt heb *, vondt hy in deeze Landstreek. Aan de takken der Boomen hingen Nesten van drie Voeten lang, gelykende naar groote Korven. De Inboorlingen verzekerden hem, dat de Vogels, die dezelven maakten, taamelyk geleeken naar een soort van Arenden, by hun genaamd *Ntann*, en de Schryver oordeelde uit de grootte van hunne Nesten, dat zy niet veel kleinder moesten zyn dan de Vogelstruis.

* Bladz. 341.

Planten.

Het Gezigt, zegt hy, van het dubbel Gebergte van Kaap Verde, was het eenigste middel dat ik had om myne Schreeden naar te rigten op deeze groote Vlakte: want het gulle Zand werdt 'er dermaate door den Wind verstrooid, dat men geen Pad noch Voetstappen konde zien. De Heuvelen zelfs, die ik somwylen ontmoette, in plaats van my den weg te wyzen, dienden niet dan om my en myne Negers te doen verdwaalen, door hunne groote eenvormigheid. Hunne eenigste Groente bestondt in die Heesters, welken men in de Indiën kent onder den naam van Reinet-Hout (*). Ik liep somwylen ook door zeer groote Velden, die natuurlyk bezaaid waren met een soort van *Basilicum* aan dit Land eigen, en, 't gene my allermeest verwon-

(*) *Bois de Renette. Dodonaea.* LINN. Hort. Cliffort. p. 148. *Staphylodendron foliis Lauri angustis.* PLUM. Cat. p. 18.

wonderde, was, dat men, overal waar dit Kruid groeide, zelden eenige andere Planten vond; zelfs op die plaatsen, alwaar het zeer dun gezaaid was: even of die deszelfs nabuurschap niet verdraagen konden. Dit Kruid is Houtagtig en blyft over: het maakt een Boompje van twee Voeten hoog, welks takken en bladen roodagtig groen zyn, verspreidende een zeer aangenaame Citroen-reuk. Voorts vondt men in het Zand, hier en daar, andere kleine Planten, en deszelfs oppervlakte was, veelal, met fyn Gras bedekt.

NIGRITIE. *Senegal.*

Bosch der Palm- en Dadelboomen.

Myne gewoonlyke wandelingen waren in het Bosch van *Krampsane*, dat ik ook wel het Bosch der Palm- of Dadelboomen * noemde, dewyl 'er, inderdaad, weinig ander Geboomte was. Het neemt een kleine halve Myl van 't Dorp Ben zyn begin, en strekt zig tot twee Mylen wat Noordelyker dan Oostwaards uit, maakende een halven Cirkel en gaande een vierde Myls voorby een verwoest Dorp, genaamd *Mbao*, dat aan den Oever gelegen is, anderhalve Myl van Ben. De breedte van dit Bosch is overal ongevaar een Kwartier gaans: de grondvlakte is laag en op zekere plaatsen als een Kanaal uitgehold, 't welk eertyds, zo niet een Kom die door het Zeewater overstroomd werdt, ten minste het bed van een zoute Rivier schynt geweest te zyn, welke uitdroogende een zwart Slykerig Zand heeft overgelaten, waar in het Regenwater een Zoutsmaak aanneemt, die hetzelve ondrinkbaar maakt. Ik zou zelfs durven verzekeren, dat dit Kanaal oudtyds een gedeelte zy geweest van 't Meir van

* *Forêt des Palmiers*

Kann,

NIGRITIE. *Senegal.*

Kann, met het welke de gemeenschap zeer blykbaar is gestremd door een dyk van Zand, die door den Wind voor deszelfs Mond is gesmeeten.

De Dadelboom.

Van den kant van Ben tot twee derden zyner langte, bestaat dit Bosch geheel uit Dadelboomen, in het andere gedeelte ziet men niets dan Palmboomen. De Dadelboom van dit Land is wild en komt zonder kweeking voort: hy verheft zig zelden meer dan twintig of dertig Voeten; zyn Stam is regt en rond, van taankleur, op 't meeste een half Voet dik. Uit zynen top schiet een bos Bladen, agt of negen Voeten lang, die zig in 't ronde uitstrekken als een Kipersol, en een weinig naar den Grond omkrommen. De voet van deezen Boom brengt een groot getal dergelyke Stammen voort als de middelste, maar deeze verheffen zig zelden tot de hoogte van vier of vyf Voeten: zy maaken den Boom zeer dik, en zelfs zodanig, dat men overal, daar hy zig natuurlyk in de Bosschen zaait, veel moeite heeft om zig een weg te baanen door de stekels heen, die 'er aan 't end van zyne Bladen zyn. De Vrugten zyn zo lang niet als die van den tammen Dadelboom, maar dikker van vleesch: zy hebben een Suikerige smaak, die zeer aangenaam is en oneindig die der beste Dadelen van de Levant overtreft; misschien, om dat zy beter ryp worden aan den Boom.

De Palmboom.

De Palmboom is, onder alle de Dadelboomen des Lands, de allerhoogste (*). Men

(*) *Palma altissima non spinosa, fructu Pruniformi, minore, racemoso sparso.* SLOAN. Jam. Vol. II. Tab. 215.

Men ziet 'er, die een Stam hebben van zeftig tot tagtig Voeten lang, zonder eenigen Zytak. De Stam is van buiten zwart, egaal van dikte over zyn geheele langte en van een tot twee Voeten over 't kruis. De top heeft dergelyke Bladen, byna, als de Dadelboomen. Hy draagt ronde Vrugten, van grootte als een kleine Noot en bedekt met een geelagtig Vleefch, waar uit men de *Oleum Palmæ* perft.

NIGRITIE. *Senegal.*

Uit deeze tweederley Boomen is het, dat men den *Palmwyn* haalt; een Vogt, 't welk door zyne kleur volkomen naar Huy of Melkwey gelykt. Men doet zulks op verfcheide manieren: zie hier hoe ik het de Negers dikwils zien doen en zelf naar hun voorbeeld gedaan heb aan den Dadelboom in 't gemelde Bofch. Men fnydt in de Stam, eenige Duimen beneden de Kroon, waar van men maar eenige Bladen overlaat, die op de Sneede gelegd en daar tegen aan gehouden worden door middel van een Pen, dien men in den Stam fteekt. Het end van deeze Bladen wordt vervolgens geutswyze gevouwen en geftoken in een Kalabas of kleine ronde Aarden Pot, naauw van Mond, die, dus opgehangen zynde, altoos het Vogt, 't welk uit de Sneede zypert, ontvangt. Anders wordt ook wel een rond gat in de Stam gemaakt, onder de Kroon, daar men eenige Bladen in fteekt, die op de zelfde wyze het Vogt in het daar aangehangen Vat ontlaften.

Palm-Wyn.

Deeze twee manieren zyn gemakkelyk in 't werk te ftellen op den Dadelboom, waar van men niets anders aantaft dan Stammen, die

NIGRITIE. *Senegal.*

die niet boven de vyf Voeten hoogte hebben; maar als men dit Vogt haalen wil uit een zeer hoogen Stam, gelyk die van den Palmboom is, zo steekt 'er veel meer moeite in. De Negers gebruiken, om naar den top op te klimmen, een Band of Riem, gemaakt van Boombast of Bladeren, onder elkander gedraaid, drie Vingeren breed; aan 't eene end met een Oog, aan 't andere met een Stokje: zo dat zy 'er een Gordel van kunnen maaken, twee en een half Voet wyd. Deezen Gordel doen zy om den Boom en om hun Lyf, dat zy vervolgens eerst met de Voeten, daar na met de Kniejen en Handen opbeuren; verschuivende t'elkens den Gordel, die hun tot een Zetel dient, om den Boom, langs welken hy niet neer kan glyden, zo om dat hy steeds gespannen wordt gehouden, als om dat de Stam zeer oneffen is. Aan den top gekomen zitten zy, zo lang het hun behaagt, op hunnen Riem, en snyden 'er, op hun gemak, de Vrugten af, die ryp zyn; laatende dezelven, met de Kalabassen vol Wyn, aan een Touw neder: want zy vergeeten niet, eer zy opklimmen, al het Tuig, dat zy oordeelen noodig te zullen hebben, om hun Lyf te binden, en neemen ledige Kalabassen mede, om die, in plaats der volle, weder op te hangen.

Deeze Wyn-Oogst kost de Negers, gelyk men ligtelyk kan opmaaken, weinig moeite, en de Wyn is zo goed koop, dat men 'er, op de plaats zelve, meer dan veertig Pinten van krygen kan voor tien Sols en somwylen voor de helft van dien Prys. Egter leveren

de

de Boomen weinig op een Dag uit en men moet dien Wyn schielyk gebruiken, dewyl hy in weinig tyds zuur wordt. De Negers drinken 'er niet van, voor dat dezelve genoegzaam heeft gegist, om aangenaam van smaak te zyn. Hy is drinkbaar tot den derden dag, maar dan loopt hy in 't hoofd en maakt een zeer gevaarlyke dronkenschap: na verloop van dien tyd wordt hy als slegte Azyn of Zuurhuy, en begint in 't kort onverdraaglyk te stinken. Ik heb hem, zegt ADANSON, zeer lekker gevonden, als hy versch was, en honderdmaal daar van gedronken uit de Kalabassen, die aan den Boom hingen. Hy heeft een zagte Smaak, zo zoet als 't behoort, dikwils met een kleine prikkeling die zeer aangenaam is op de Tong. Het eenigste gebrek is dat men hem niet bewaaren kan, om hem over te brengen naar Europa, alwaar men 'er meer werks van maaken zou, dan in de Landen daar hy ingezameld wordt.

NIGRITIE. Kaap *Verde.*

Onder de menigte van Palm- en Dadelboomen, die het Bosch van Krampsane vervullen, zag de Schryver, hier en daar, veele zeldzaame Gewassen. Hy vondt 'er twee soorten van *Tabernæmontana*, die door het glansryk groen van haare Bladeren niet minder uitmuntten, dan de *Bignonia* door de grootheid haarer Bloemen en de zeldzaamheid haarer Vrugten, die als dikke Komkommers hingen aan de enden van haare takken. By het Dorp *Mbao* vondt hy den Ethiopischen Peperboom, waar aan de Franschen te Senegal den naam van *Maniguette* geeven. Naar 't end van het Bosch zag hy verscheide

Zeldzaame Gewassen.

NIGRITIE. Kaap *Verde.*

foorten van *Anona's* of *Corofoliers*, waar van de grootften in het Bofch waren, de middelmaatige aan de kanten van hetzelve en de kleinften op Vlakten, die aan de Zon bloot ftaan, meeftendeels beladen met voortreffelyke Vrugten. Langs de Kuft voortgaande, van Mbao tot aan *Rufisko*, 't welk een aanmerkelyk Dorp is, twee en een half Uur van daar; ging hy op Zanden geheel bedekt met een Wollig Kruid, dat rondagtige Bladeren heeft, en met de Aloë van Guinée, welker Bladen golfswyze uit groen en zwart gemengeld zyn. Van deeze maaken de Negers zeer goed Touwwerk, dat in 't Water niet ligt bederft. Hy vondt de Inwooners van dit Dorp zeer naarftig aan den arbeid: fommigen klopten die Bladen, om 'er Werk van te maaken, anderen draaiden daar Touwen van, tot Hengelkoorden en Fuiken, anderen maakten Boogen en Pylen tot de Jagt. De Landsdouw, daaromftreeks, was by uitftek vermaakelyk. Het Dorp doorgegaan zynde, verwonderde hy zig, van als 't ware in een tweede Dorp te komen, welks Hutten een weinig laager waren, geheel met Zand bedekt; zynde zo veele Graftomben over de Lyken der dooden geftolpt, gelyk de gewoonte is onder al het Volk van de *Sereréfche* Natie.

Natiën der Negers.

De Negers, naamelyk, die het Land aan en omtrent Kaap Verde bewoonen, zyn onderfcheiden van die van Senegal, welken men noemt *Oualofes* of *Jalofes*, naar een groote Heerfchappy, het Ryk van den *Burba-Tolof*, wiens verblyfplaats of Kafteel, *Tubacatum*, wel zeftig Mylen Ooftwaards af legt van de Kuft. Van dit Ryk zyn, by afzondering, eeni-

eenige kleiner Ryken of Vorstendommen geformeerd, waar onder dat van *Hoval* een der voornaamsten is, leggende om en aan de Rivier van Senegal en staande onder een Vorst, dien men den Grooten *Brac* noemt. Hy heeft zyn Verblyf te *Ender*, aan 't Meir van *Panié-Foul*, dat zig in die Rivier, omtrent tien Mylen boven haare bogt of groote kromte, ontlast. Verder Oostwaards langs dezelve, tot aan 't Ryk van *Galam*, strekt zig dat van *Tor*, 't welk door den *Lamptor* beheerscht wordt.

NIGRITIE. *Senegal.*

De Koning BRAC.

Deeze BRAC, die te vooren Heer was van Senegal en wiens tytel Koning der Koningen betekent, betaalt thans, gelyk veele anderen, Schatting aan den BURBA-YOLOF of Keizer der Jalofen. Hy is, zo men verhaalt, een zeer arm Vorst, houdende zig met een Pyp Tabak en een Glas Sterken Drank te vrede, om het weinige Geerst, dat hy heeft, te geeven aan zyne Paarden, die hy 'er drie of vier bezit, en waar mede hy laat stroopen op zyne Nabuuren, om derzelver Vee; maakende 'er ook dikwils eenigen tot Slaaven, die hy dan voor Koorn of Sterken Drank verkoopt. Als hy bemerkt, dat die Drank by hem vermindert, sluit hy het overige in een Kist of Koffer op, en geeft daar van den Sleutel aan een zyner Gunstelingen, dien hy dan een groot end wegs van huis zendt, om zo lang den Drank te bespaaren. Dikwils stroopt hy ook op zyn eigen Onderdaanen, die niet minder diefagtig zyn dan hy, en elkander tot Slaaven verkoopen, zo veel zy kunnen.

De BURBA-JOLOF.

't Is te gelooven, dat de Onderdaanen van den

NIGRITIE. *Senegal.*

den Burba-Yolof, die men *Jalofes* noemt, wat beschaafder zyn van aart: ten minste kan men daar aan niet twyfelen, ten opzigt van de genen, die omgang met de Europeaanen hebben. Allen, die de Kompagnie in dienst hieldt, zegt ADANSON, waren Jalofes, gelyk ook alle vrye Negers, die by het Fort woonden, en van deeze getuigt hy, in 't algemeen, dat zy waren van een zagtzinnig, gemeenzaam en verpligtend naturel.

'T Ryk van Cayor.

Bezuiden de Rivier van Senegal strekt zig Zuidwaards het Ryk van *Cayor* of van *Damel*, dat ook Kaap Verde in zig bevat. Dit wordt bewoond door eene Natie van Negers, die *Serères* heeten, en waar onder sommigen een klein Gemeenebest maaken van een soort van wilde Negers, die toeleggen op het berooven der anderen, even gelyk zekere Natie van Mooren, genaamd *Azounas*, die geen andere Kostwinning hebben, dan zig in hinderlaag te stellen agter een Boom, om een Schoot te doen met een Snaphaan-Kogel of Pyl uit een Boog, op iemand, wien zy zoeken uit te schudden. Tweemaal is het den Heer ADANSON overgekomen, dat hy door zulk een Neger vervolgd werdt; doch, zig op zyne hoede houdende, ontkwam hy t'elkens het gevaar.

Ryken van Baol of Tin, en BURSIN.

Aan dit Ryk volgt Zuidwaards, aan de Kust, het kleine Ryk van *Baol*, dat door den Vorst, genaamd *Tin*, beheerscht wordt; waar in Portudal gelegen is, en hetzelve heeft Zuidwaards het Ryk van *Sin* of van den BUR-SIN, waar in de vyfde Faktoory der Franschen, *Joal* genaamd, gelegen was. Hier werdt door hun voornaamelyk gehandeld in Slaaven,

ven, Huiden, Olyphants Tanden en Wafch. Van deeze Plaats kan men, over Land, Noordswaards reizen tot aan *Rufisko*, een Dorp of Vlek niet ver van Gorée *. Bezuiden het Ryk van Sin, legt dat van *Salum* of van den BUR-SALUM, 't welk ongelyk grooter is, ftrekkende Ooftwaards tot aan de *Gambia*, doch Zuidwaards wordt het van die Rivier afgefcheiden door eenige kleine Heerfchappyën.

NIGRITIE. *Senegal.*

* Zie bladz. 386.

Ik zal hier nog berigt geeven van eene Reize, welke de Heer ADANSON, in 't voorfte des jaars 1750, met de Direkteurs van Senegal en Gorée, naar de Gambia deedt, om de Faktoory van *Albreda*, zynde het zesde Kantoor der Franfchen aan deeze Kuft geweeft, te herftellen. Dit Kantoor lag zes of zeven Mylen de Rivier op, die haaren Ingang van 't Noorden heeft, ruim dertig Zeemylen van 't Eiland Gorée ten Zuiden. Haare Mond begint, eigentlyk gefproken, niet dan aan de punt van *Bar*, fchoon haar beddezig veel verder in Zee uitftrekt, door middel van de Zandbanken of Ondiepten, welken 'er zyn tuffchen 't Vogelen-Eiland en de Kaap van *St. Maria*, zynde een hoog Land, dat men ter regterhand leggen laat. Van de punt van Bar, tot aan 't Kantoor van Albreda, heeft de Rivier eene vry ongelyke breedte: haare boorden zyn taamelyk hoog en wederzyds begroeid met zwaare Boomen, die de vrugtbaarheid van het Land doen blyken.

Rivier *Gambia.*

Men liet het Anker vallen voor het Kantoor, en bleef eenige Dagen op de Reede, zonder aan Land te komen, en niettemin werdt 'er,

Vifch-Vangft.

NIGRI-TIE. *Gambia.*

ſchoon het in de Vaſten was, goed ſier gemaakt. De Negers bragten ons (zegt ADANSON,) een menigte van uitmuntende Viſſchen, Rog, Tong en Kabeljaauwen van monſtreuſe grootte. Zy kunnen deeze en andere ſoorten van groote Viſſchen wonder vaardig ſchieten of ſteeken met hunne *Sagaijen*, een ſoort van Javelynen of Werpſpiesſen, waar van de Steel de langte van zeven of agt Voeten heeft en aan 't end een Yzeren punt als een Piek. Daar mede weeten zy ook die kleine Reetjes, welke zig in 't Gras verſchuilen en naauwlyks zo groot als een Haas zyn, te treffen.

Oeſters aan de Boomen.

Buitendien bragten de Negers hun ook een menigte Oeſters aan boord, die in deeze Rivier zeer overvloedig zyn, en 'er alles vinden wat hun behoeft; want altyd is 'er het Water zout. Het byzonderſte is, dat, daar men op de meeſte plaatſen de Oeſters op de Rotſen verzamelt, dezelven hier aan Boomen groeijen. De Oevers, naamelyk, van de Gambia, zyn overal bezet met die Boomen, genaamd *Mangliers*, welken haare Looten in 't Water laaten nederhangen, die in hetzelve Wortel ſchieten, gelyk gemeld is *. Wanneer nu, met de Ebbe, het Zeewater afgeloopen is, zo ziet men een menigte Oeſters hangen aan zodanige in 't Water gewortelde Looten, welken de Negers maar afhouwen, en dus, met Oeſters beladen, overbrengen. Een enkele Stam zitten 'er ſomtyds meer dan tweehonderd aan, en, indien die Stam zig in verſcheide Takken verdeeld heeft, maakt dezelve een tros van Oeſters, welken een Man naauwlyks zou kunnen draagen. De

* Zie bladz. 318.

Schulp

Schulp van deeze Oesters verschilt van die van Europa daar in, dat zy langer, smaller en zo dik niet is; maar, wat de Smaak belangt, zullen Kenners naauwlyks eenig onderscheid bespeuren.

NIGRITIE. *Gambia.*

Menigte van Springhaanen.

Op deezen Togt was het, zegt de Heer ADANSON, dat ik klaarblykelyk gewaar wierd, welk nadeel de Springhaanen, die Plaag der Heete Landen, aan deeze Gewesten kunnen toebrengen. Den derden dag na onze aankomst, wanneer wy nog op de Reede lagen, verhief zig boven ons, omtrent te agt Uuren 's morgens, een dikke Nevel, die de Lugt zodanig verduisterde, dat de Zon ons niet meer bescheen. Iedereen stondt versteld over een zo schielyke verandering in de Lugt, welke in dit Saizoen zelden met Wolken is; doch men ontdekte wel dra, dat de Springhaanen 'er oorzaak van waren. Een Wolk van dit Ongediert, omtrent tien of vyftien Roeden hoog, bedekte een Landstreek van verscheide Uuren gaans, verspreidende daar over als een Regenbuy van Springhaanen, beurtlings zig op 't Aardryk neerzettende om te Eeten, dan weder hunne Vlugt hervattende. Deeze Wolk werdt aangevoerd door een taamelyk sterken Oosten Wind; zy bragt den geheelen Voormiddag door met over de Landen daaromstreeks te passeeren, en men oordeelde, dat die zelfde Wind haar in Zee wierp. Dit Ongediert bragt een groote verwoesting te wege, niet alleen het Kruid, de Vrugten en Bladen van 't Geboomte, maar ook de Knoppen en Bast, werden door hetzelve opgevreten. Het Riet, zelfs, van de Daken der Hutten, hoe droog

NIGRITIE. *Gambia.*

het ook ware, werdt niet gespaard: om kort te gaan; het bragt alle de verwoesting aan, welke men van de verslindendste Dieren verwagten zoude kunnen. Ik ving 'er een groot getal, welken ik nog in myn Kabinet heb: zy waren geheel bruin, van grootte en dikte als een Vinger, en gewapend met twee getande Kaaken, als Zaagen, waar mede zy groote kragt konden doen: ook hadden zy de Wieken veel langer dan alle andere my bekende Springhaanen, en dit stelde hun buiten twyfel in staat, om met zo veel gemak te vliegen en zig op te houden in de Lugt.

Naauwlyks zal men zig laaten wys maaken, dat een zo afschuwlyk Gedierte, als dit is, den Mensche tot Voedzel diene. Niets egter is zekerer, dan dat verscheide Natiën, van dit Land, de Springhaanen eeten. Zy bereiden 'er zelfs verscheiderley Geregten van. Sommigen stampen ze en maaken 'er Bry van met Melk; anderen braaden ze alleenlyk op 't Vuur, en vinden ze dan uitmuntende. Ik weet, dat men over de Smaaken niet moet twisten; doch ik zou gewillig aan de Negers van de Gambia alle Wolken van Springhaanen hebben overgelaten, voor een weinig van de allerslegtste Visch.

Iets, dat wy grootelyks verwonderde, was de verbaazende schielykheid, met welke het Sap der Boomen, in dit Land, de nadeelen herstelt, welken zy door dit verslindend Ongedierte geleeden hebben, en ik heb nooit meer versteld gestaan, dan wanneer ik, vier dagen na dien schrikkelyken overloop van Springhaanen, aan de Wal komende, de Boomen wederom met nieuwe Bladen bedekt

zag,

zag, zo dat het fcheen of zy niet veel hadden uitgeftaan. Het Kruid droeg de tekenen van verwoefting wat langduuriger; doch weinige dagen, niettemin, waren genoeg, om al het leed te vergeten, dat de Ingezetenen door de Springhaanen was aangedaan.

NIGRITIE. *Gambia.*

Landsgefteldheid.

De Grond is diep, vet en van ongemeene Vrugtbaarheid aan de Gambia; brengende van zelf, en byna zonder bouwing of beärbeiding, alles voort wat tot het Leven noodig is; Koorn, Vrugten, Moeskruiden en Wortelen. In de hoogfte plaatfen, die een weinig droog zyn, ziet men *Acajou*, *Papaija*, *Guajava*, dat Vrugtboomen der heete Lugtftreek zyn, benevens Oranje- en Citroenboomen van ongemeene fchoonheid. Van deeze laatften, zegt ADANSON, heb ik fommigen gemeten, die meer dan vyfentwintig Voeten hoog waren, en een Stam hadden, van anderhalven Voet over 't kruis. De *Maniok*, *Igname* en *Battatas*-Wortelen, vermenigvuldigen fterk in de open plaatfen. De zwarte, vogtige Landen zyn beflagen met Boffchen van *Bananiers*, aan welker voet Peper en Gember groeijen. Alles komt 'er tot volkomenheid en wordt uitmuntende in zyn foort. Bovendien wordt 'er een groote veelheid zeer goede Palmwyn vergaderd.

Peper.

De Peper van dit Land is de zelfde niet als die der Indiën. 't Is een ronde Befie, van grootte als een Hennipzaadje, welke, ryp wordende, een roode kleur krygt, en taamelyk lekker is, bevattende een Zaadje van figuur en grootte als Koolzaad, vry hard en van eene Kruidige Peperfmaak, die vermaakelyk prikkelende is op de Tong. Deeze

NIGRI-TIE. *Gambia.*

Vrugt groeit by kleine trosjes aan een Boompje van drie of vier Voeten hoogte, welks buigzaame dunne takken bezet zyn met ovaale Bladeren, aan de Enden puntig, taamelyk sappig en gelyk aan die van de Ligufter.

Ryft-bouw.

De Ryft is byna het eenigfte Graan, dat aan de Gambia geteeld wordt op de Landen, die door de Rivier in het Regen-Saizoen zyn overftroomd. De Negers doorfnyden alle die Landen met kleine Dykjes, welke het Water zodanig ophouden, dat hunne Ryft altyd met de Wortelen daar in ftaat. De Inzameling was lang voor zyne aankomft reeds gefchied, zo dat de Ryft-Akkers, in February, zig vertoonden als uitgedroogde Moeraffen, waarin eenig Onkruid groeide. Alle avonden zag men daar, aan alle kanten, kleine Vliegen zweeven, die overal, waar zy pafleerden, een dergelyk Licht gaven, als die Verhevelingen, welke men Schietende Sterren noemt. Ik wandelde 'er dikwils, (zegt ADANSON) in 't vallen van de duifternis, en wierdt gewaar, dat zy voortkwamen uit Scheuren in dit uitgedroogde Moeraffige Land, alwaar zy haare Verblyfplaats hadden, daar zy, na drie of vier Uuren, op 't hoogfte, gevloogen te hebben, weder in kroopen. Ik bemerkte, dat de gewiekten zo wel Licht gaven, als die niet gewiekt zyn, iets dat in de lichtende Vliegen, in Frankryk, geen plaats heeft. Een groote menigte heb ik 'er van verzameld, die ik ettelyke dagen bewaarde in kleine Flefchjes, alwaar zy Licht gaven zo lang zy leefden; doch dit Licht verflaauwde, naar maate het Infekt aan zyn end naderde. Men

Lichtende Vliegen.

noemt

NIGRITIE. *Gambia.*

noemt het oneigentlyk een lichtende Worm of Vuur-Vlieg; dewyl het geen Vlieg noch Worm is, maar een klein ſoort van Kever of Torretje, bruin van kleur, en welks platagtig Lighaam geſchubd is, even als in alle andere Torren; hebbende de Wieken insgelyks met twee Scheeden bedekt, die ook Schubagtig zyn, hoewel taamelyk zagt. Het Licht, waar mede het is voorzien, huisveſt alleenlyk in de drie agterſte ringen van deszelfs Lighaam, en nog moet het Diertje daar eenige beweeging aan geeven, indien dit Licht zig uitwendig zal doen vertoonen.

Geboomte.

Van de Rivier afgaande, vindt men een Grond van rood vet Zand, dat uitermaate fyn is en onverbeeldelyk vrugtbaar. Dit blykt aan de Boomen waar mede het Land is doorzaaid. Men vindt 'er Kreupelboſch, door zyne digtheid ondoordringbaar; als ook hoogſtammig Geboomte, welks takken buigen onder 't gewigt van een klimmende Plant, die Steelen zonder Bladeren heeft, rond, glad, Sappig en donkergroen, met Geledinnen of Gewrichten (*); zo dat dit Boſch, doordien de Steelen zig ondereen ſtrengelen, als het Want van Schepen, met Maſten en Touwwerk, zig vertoont. In die ſchoone Landsdouw zag ik, zegt hy, die verbaazend groote Boomen, gemeenlyk Kaasboomen (†), en by de Negers van Senegal *Benten*

(*) *Cereo affinis ſcandens aphylla; caule rotundo, articulato, glabro, ſucculento, ſaturate viridi.* SLOAN. Jamaic. Vol. II. Tab. 224. Fig. 3 & 4.

(†) *Polons ou Fromagers. Ceyba Viticis folio, Caudice glabro.* PLUM. Gen. pag. 42.

NIGRITIE. *Gambia.*

ten genaamd; welke aldaar alle andere Boomen in hoogte overtreft. Men heeft 'er van honderdtien, ja zelfs van honderdtwintig Voeten hoogte, welker Stam agt of tien Voeten, op 't meeste, dik is, en by uitstek regt, hebbende vyftig of zestig en somtyds meer Voeten langte, van de Wortels tot aan de Takken. De ingroevingen, als een soort van Vleugels, die somtyds over den geheelen Stam groeijen, verminderen niets van de Schoonheid, welke hy aan de witheid van zyn Bast verschuldigd is, en aan de stoutheid, waar mede deeze Boom zyn sierlyke ronde Kroon draagt. De Negers maaken 'er hunne Schuitjes, *Pirogues* genaamd, van, door den Stam uit te hollen, wiens Hout zeer zagt, gedwee, en uitermaate ligt is op 't Water. Die aan de Gambia, grooter Boomen hebbende, maaken ook grooter Schuiten: zy hebbenze van veertig of vyftig Voeten lang, vier of vyf Voeten breed en een weinig minder diep.

St. Jans-brood Boomen.

De St. Jans-brood Boomen zyn hier ook hoog van Stam, en niet minder gemeen dan de Benten, doch van een geheel ander gebruik, wegens de hardheid en zwaarte van hun Hout. De Negers beminnen derzelver Vrugten zeer; dat Haauwen zyn als de Turksche Boonen, meer dan een Voet lang, waar in zwart platagtig Zaad legt, als Linsen, bewonden met een geel Meelagtig Vleesch. Zy eeten dit Vleesch, 't welk hun dikwils de plaats vervult van allerley ander Voedzel, inzonderheid wanneer zy op reis zyn: het is zeer goed, voedzaam en van een aangenaame Smaak, als die van Kruidige zoete Koek.

Aan

Aan het uiterfte end van het Dorp Albreda vondt hy een wilden Vygeboom van ongemeene figuur en grootte. Hy was niet zeer hoog, maar zyn Stam, die de dikte hadt van omtrent tien Voeten over 't kruis, was met zo veel Groeven ingefneeden, dat hy fcheen famengefteld te zyn uit veele Boomen aan elkander gevoegd, waar van de meeften naar den Wortel toe zig verder uitbreidden, maakende aldaar een foort van Schooren. Die zelfde Stam, wiens hoogte geen vyftien Voeten te boven ging, verdeelde zig in veele zeer dikke Takken, wel voorzien met Bladen, die deezen Boom zeer aangenaam en lommerryk deeden zyn. Hier mede hadden de Inwooners van de Plaats hun voordeel gedaan, en onder deezen Boom een Zaal of Prieel gemaakt, met een Vloer, twee of drie Voeten van den Grond; 't welk de algemeene Vergaderplaats en als het Raadhuis was van het Dorp.

NIGRITIE. *Gambia.* Zonderlinge Vygeboom.

In de geheele Landftreek van Podor tot aan de Gambia, een uitgeftrektheid van meer dan honderd Uuren gaans, welke de Heer ADANSON doorkruift hadt, de Landen by Kaap Verde, 't Eiland Gorée, Portudal en veele andere Plaatfen daar in begreepen, hadt hy geen Kikvorfchen en niet dan Padden gezien; waar over hy zig, in een zo vogtig Land, grootelyks verwonderde. Hy vondt eindelyk, aan 't Weftend van 't Dorp Albreda, een Put, waar in zo veele Kikvorfchen waren, dat zy, bovenkomende, de geheele oppervlakte van het Water bedekten, leggende met het Lyf op elkander, byna gelyk de Dakpannen van onze Huizen.

Padden en Kikvorfchen.

Hun

NIGRITIE. *Gambia.* Hun Lighaam, zegt hy, was kleinder en dikker dan dat der Kikvorschen in Frankryk, en hunne groene kleur, met verscheide zwarte Vlakken gesprenkeld, deeden hem dezelven voor eene wel onderscheidene soort aanzien.

Vintain. De Gouverneur van Senegal, de Heer BRUË, rigtte dit Kantoor te Albreda op, in den jaare 1698, wanneer de Franschen meester waren van de geheele Rivier; maar, by de Vrede van Ryswyk, kreegen de Engelschen hun Fort op dezelve weder in handen. In 't jaar 1717 moesten zy dit Kantoor, wegens de geweldige Eischen van den Koning van Bar, laaten vaaren; zo dat zy een ander aanleiden, daar schuins tegenover, te *Vintain* aan 't Kiviertje *Jereses*, dat zig in de Gambia ontlast. Deeze wordt als de zevende Faktoory der Franschen in die Landen aangemerkt. Men noemtze ook wel *Binten* of *St. Grigou*, en een andere Faktoory, wat hooger op aan dit Riviertje, te *Jereses*, hing daar van af. Op deeze Plaatsen werdt een sterke Handel gedreeven, doch de Engelschen hebben nu laatst, by de Verovering van Senegal en Gorée, ook de Franschen van daar vernesteld.

St. James-Fort. De voornaame Vastigheid, welke de Kroon van Groot Brittannie op de Gambia al lang bezeten heeft, *St. James Fort* geheten, legt op een Eilandje in 't midden van de Rivier, tien Zeemylen van derzelver Mond, tegenover Albreda, daar de Rivier eene Breedte van zeven of agt Engelsche of ruim twee Zeemylen heeft. De Omtrek van dit Eilandje is, by Laag Water, omtrent een Kwartier gaans: op 't midden staat een vierkant Fort van

van Steen, regulier aangelegd, met vier Bolwerken, elk met zeven Geschutgaten, zo dat 'er de Rivier, in de geheele rondte, door bestreeken wordt. Onder de Wallen, naar den Zeekant toe, zyn twee ronde Batteryën, met zwaare Kanonstukken, vierentwintig-Ponders, gemonteerd, en tusschen dezelven leggen kleine Stukjes, tot het Saluut. In het Fort zyn eenige zeer goede Vertrekken of Apartementen, voor den Gouverneur, de Opper-Kooplieden, Faktoors, Schryvers en Vendrig van de Bezetting, leggende de Soldaaten in Barakken buiten hetzelve. Men heeft 'er ook andere Barakken voor de Dienstbaare Slaaven en Zwarten, onder welke de Magazynen zyn, gelyk onder die der Soldaaten de Slaafhuizen.

NIGRITIE. *Gambia.*

Dit Fort werdt de eerste maal opgeregt omtrent den jaare 1664, tot beveiliging van den Handel der Koninglyke Afrikaansche Kompagnie van Groot Brittannie op deeze Kust, en het kreeg dien naam naar den Hertog van York, die naderhand Jakobus de II. is geweest, in 't Engelsch *James*. Omtrent den jaare 1690 werdt het beschreeven als een vierhoekig Fort, met zestig of zeventig Stukken Kanon, en aan den Oever beschermd door drie Redoeten, in de figuur van Hoefyzers: doch door de wisselvalligheden der Afrikaansche Kompagnie * leedt de Bezetting, die 'er gewoonlyk door Ziekten veel afbreuk lydt, zo veel gebrek, dat de Franschen, dit bespeurende, hetzelve belegerden in 't jaar 1695, en, na dat zy 'er by Verdrag meester van geworden waren, het Fort deeden springen. De Engelschen herstelden hetzelve eerlang,

Deszelfs Lotgevallen.

* Zie de *Teg. St. van Groot Britannie.* I. DEEL. bl. 469.

NIGRITIE. *Gambia.*

lang, doch de Franſchen bemagtigden het in 't jaar 1702 weder by Verraſſing en ſtelden het op een Rantſoen van honderdduizend Kroonen, voerende tweehonderdvyftig Slaaven weg en een groote menigte Goederen. In 't jaar 1709 deeden zy een nieuwen Aanval met vier Fregatten, die het Fort innamen en zig meeſter maakten van een Schip met Slaaven. De Engelſche Zeeroover *Davis* bemagtigde dit Fort, in 't jaar 1720, op een zeer liſtige wyze, daar hy de waarde van tweeduizend Pond Sterlings aan Goud vondt, benevens veele koſtbaare Goederen, en dit aan boord gebragt hebbende vernielde hy het Fort, dat kort daar na nog eens de plundering onderging van de genen, die door de Afrikaanſche Kompagnie tot deszelfs herſtelling afgezonden waren.

Faktooryën der Engelſchen.

De Engelſchen hebben nog verſcheide Faktooryën hooger op aan de Rivier, ten dienſte van den Handel, die altemaal onder het beſtuur ſtaan van den Gouverneur en de Opper Kooplieden van St. James-Fort. De Kompagnie onderhoudt aldaar drie of vier Sloepen, ieder van ongevaar dertig Ton, en omtrent evenveel lange Schuiten, waar van ſommigen geduurig worden gebruikt, om Voorraad en Water van 't Vaſte Land te haalen ten dienſte der Bezetting, anderen om Goederen op te voeren naar de Faktooryën, en van daar terug te brengen 't gene het Land uitlevert.

Goud-Handel.

De voornaamſte Handel, op de Gambia, beſtaat in Goud, Slaaven, Olyphants-Tanden en Waſch. Het Goud is van zeer goede hoedanigheid en fyner dan het Sterling-

Goud

Goud *. De Negers brengen het aan in kleine Staafjes, dik in 't midden, en tot Ringen rond gedraaid, ieder van tien tot veertig Engelsche Schellingen waardig. Kower of *Kiawer* is een Plaats in 't Ryk van *Salum*, werwaards de Kooplieden genaamd *Ghineas* uit het binnenste van Afrika hunne Waaren komen brengen, en daar gaat de meeste Handel om aan de geheele Rivier. Zy legt twee of drie Uuren gaans benoorden het Haventje van Kiawer, dat tusschen de dertig en veertig Mylen boven St. James-Fort gelegen is.

NIGRITIE. *Gambia.*

* Zie de *Tegenw. St. van Gr. Britt.* I. D. bl. 503.

Men verbeeldde zig, dat de Neger Kooplieden hun Goud haalden uit het Ryk van *Tombut*, dat bezuiden de Woestyn van Barbarie aan de Niger en dus in 't midden van Nigritie legt; welks Koning, volgens de Berigten van LEO den Afrikaan, zo ryk is in Goud, dat hy daar Schottels van heeft over de duizend Ponden zwaar: wordende dit Goud derwaards uit *Zanfara* en andere nabuurige Landen gebragt, by wyze van Schatting. Dit zelfde Ryk zou het kunnen zyn, daar de Karavaanen uit Barbarie, ja misschien ook die van Egypte, hun Goud en andere kostbaare Koopwaaren, inzonderheid Slaaven, van daan haalen. Die van Tripoli zyn derwaards vyftig dagen onder weg. Zy voorzien dit Land van Wollen Stoffen uit Europa, Glaswerk, Koraal, Papier, Koperen Bekkentjes en dergelyke zaaken.

't Ryk van Tombut.

De Engelschen, aan de Gambia, hebben niet kunnen komen tot ontdekking van de eigentlyke Goudmynen; dewyl de Negers hun daar van geen licht wilden geeven. De

't Ryk van Bambuk.

NIGRI-TIE. *Gambia.* Fransche Kompagnie hadt, van den jaare 1696 af, vrugteloos daar op doen toeleggen, tot dat zeker Avanturier eindelyk, in den jaare 1716, de Bronnen van dit kostbaare Metaal veel nader, te weeten in het Ryk van *Bambuk*, ontdekte. Dit Ryk legt bezuiden het Fort St. Joseph, aan de Rivier *Faléme*, en dus, om zo te spreeken, tusschen de Rivier van Senegal en de Gambia, indien deeze laatste niet met de eerste gemeenschap heeft, gelyk sommigen willen. De Negers van dat gewest verhandelen het Goud aan de *Jalofes*, Onderdaanen van den SIERATIK, wien de Franschen Tol betaalden voor de Vryheid van hunnen Handel aan de Rivier van Senegal: doch het grootste deel wordt opgekogt van de *Mandingoos*, in de Landtaal genaamd *Sofés*, die hetzelve naar de Faktooryën aan de Gambia in zulk een veelheid brengen, dat men 'er op eens vierhonderd Marken van heeft zien afleveren.

De Goudmynen. Deeze Avanturier onderging veel moeite en gevaar in de doorkruising van dat Land: want, t'elkens wanneer hy by een andere Natie kwam, wilden de Negers hem, uit nydigheid, vermoorden of ten minste wegjaagen; doch hy hadt het geluk, van de Opperhoofden deezer Natiën zig, door middel van Geschenken, te vriend te maaken. De Goudmynen werden door hem gevonden omtrent veertig of vyftig Mylen bezuiden het Fort St. Joseph. De Negers schraapen gemeenlyk de oppervlakte van den Grond af, en doen de Aarde, die Kleijig en Zandig is, in een Kom of Bak, wasschende dezelve weg met Water, tot dat het Goud overblyft, 't

welk

welk fomtyds als Stof, fomtyds in taamelyk grooteKorrels,op den Bodem gevonden wordt. Zy hebben geen kenteken, om te ontdekken, of eenige Grond Goud bevat, maar neemen die by geval op, en, vindende dat 'er Goud in is, gaan zy voort met daar ter plaatfe te werken, tot dat 'er niet meer van komt. Hun denkbeeld is, dat dit Metaal een fnood ding zy, 't welk zyne navolgers fomtyds treken fpeelt, en hunne nafpooringen ontwykt: zo dat zy, hetzelve niet vindende, zeggen, *het is weg geloopen*, en op een andere plaats naar 't zelve gaan zoeken.

NIGRITIE. *Gambia.*

Dus is de gefteldheid van dat Land in 't algemeen: ook wordt in het Zand van de Riviertjes, die zig in de Faléme ontlaften, door affpoeling veel Gouds gevonden; doch de rykfte Goudmynen, die tegenwoordig bewerkt worden, leggen omtrent in 't midden van dat Ryk, tuffchen de Dorpen *Tamba-Aura* en *Netteko*, ruim dertig Mylen bezuiden den Val van de Rots *Felu*, in de Rivier van Senegal, wel honderd Uuren gaans van Kower aan de Gambia ten Ooften. De plek, daar deeze Mynen zyn, is omringd met hooge dorre Bergen of Rotfen, en dit fpoort de Negers, die daar omftreeks woonen, aan tot nyverheid in het opzoeken van dit Metaal; weshalve zy daar Groeven maaken, wel tien Voeten diep, alwaar zy meer Goud vinden, dan by de Oppervlakte. Wanneer de Erts Steenig is, heeft de Ondervinding hun geleerd die te breeken of te vergruizen: doch de affcheiding van het Goud, door Konft, is hun onbekend. Om die reden bewerken zy zodanige Plaatfen niet, daar het-

NIGRI-TIE. *Gambia.* zelve met Zwavel of bytende Stoffen vermengd gevonden wordt. Hun meeste Goud is aanstonds bekwaam om gebruikt te worden. Van de Aarde, die een vette Kley is, van zeer levendige kleuren, wit, paarsch, Zeegroen, geel, blaauw, met verscheide mengelingen, maaken zy, na 't uitwasschen van het Goud, zeer fraaije Pypekoppen. By St. Pieters Fort is een Kreek, welker Bodem en Oevers bedekt zyn met Rotsen van gekleurde Markasiet. Voorts vindt men, in dit Landschap, ook op veele plaatsen blaauwe Steenen, die men wil een teken te zyn van Zilver of Kopermynen, en 't is zeker, dat men 'er, behalve die Metaalen, ook Lood, Yzer en Tin, zou kunnen graaven. Daar valt, insgelyks, een beste soort van Zeilsteen.

Slaaven-Handel. De zelfde Kooplieden van de Natie der Mandingoos, die Goud brengen te Kower aan de Gambia, brengen in sommige Jaaren ook wel tweeduizend Slaaven aan, waar van de meesten zeer diep uit Afrika komen, zynde veelal Gevangenen, in de Oorlogen der Natiën van Negers met elkander gemaakt en door hun van de Koningen of Vorsten gekogt of ingeruild voor Europeaansche Goederen. Zy binden deeze Slaaven om den Hals met Lederen Riemen, omtrent drie Voeten van elkander, en maaken dus dertig aan één Snoer vast, hebbende ieder Slaaf gemeenlyk een Schoof Koorn of Olyphants-Tand op 't Hoofd. In hunne Togten over de Gebergten, moeten zy door groote Bosschagiën en Woestynen passeeren, daar zy dikwils in eenige dagen geen Water vinden;

zo dat zy 't zelve in Lederen Zakken met zig draagen, gebruikende daar toe, zo wel als tot vervoering hunner Goederen, ook Ezelen, maar geen Kemelen of Paarden.

NIGRITIE. *Gambia.*

Behalven de Slaaven, die te Kower aangebragt worden, komen 'er ook veelen aan de Faktooryën langs de Rivier en elders; die of in den Kryg gevangen, als de voorigen, of wegens Misdaaden veroordeeld, of slegts gestoolen zyn, 't welk zeer gemeen is. De bedienden van de Kompagnie koopen geen van deeze laatsten, indien zy 'er vermoeden op hebben, zonder eerst met de Opperhoofden of voornaamsten van het Neger-Dorp te raadpleegen. Voor 't overige zyn, sedert deeze Handel in gebruik gekomen is, alle Straffen in die van Slaaverny veranderd: want daar zit voordeel op zulke veroordeelingen, en op de allerkleinste Misdaaden wordt, om die reden, onder de Negers scherp toegezien.

In sommige deelen van Afrika is 't ook het gebruik, dat de Opperste van een Huisgezin zo veel van de Negers, die hem toebehooren en uit zyne Slaaven gebooren zyn, aan de Europeaanen verkoopt, als 't hem behaagt. Aan de Gambia volgt men die gewoonte niet, hoewel de Negers 'er ook veele Slaaven hebben. Een geheel Dorp, by *Brukoe*, van tweehonderd Zielen, bestondt uit Vrouwen, Kinderen en Slaaven van éénen Man. Indien 'er veele zulke Slaaven zyn, en een derzelven een Misdaad begaat, kan de Meester hem zelfs niet tot Slaaf verkoopen zonder toestemming van alle de overigen; die anders van hem wegloopen zouden, en

NIGRIT. *Gambia.*

begeeven zig onder de befcherming van een nabuurig Vorft of Heer. De Slaaven, die dus aan de Rivier verkogt worden, bedraagen ongevaar duizend in een Jaar, meer of min, naar dat 'er Kryg gevoerd wordt.

Yvoor of Olyphants-Tanden.

De derde tak van den Koophandel op de Gambia, beftaat in Yvoor of Olyphants-Tanden, welken of door 't jaagen en dooden deezer Dieren bekomen, of opgezogt worden in de Boffchen. Het fchynt dat de Olyphanten van Tanden verwiffelen, dewyl men 'er dikwils vindt, die aan geen Bekkeneel vaft zyn; veelen over de honderd Ponden zwaar, en de waardy neemt naar de zwaarte toe. Sommigen zyn wit, anderen geel, doch de kleur maakt in de Prys geen verfchil.

Wafch.

De Mandingoos maaken Byekorven van Stroo, die de figuur omtrent hebben van de onzen, hebbende van onderen een bodem, waar in een gat is, tot ingang der Byën; zy hangen dezelven aan de Boomen op, en dus wordt 'er veel Wafch van hun verzameld, 't welk men als een vierden tak van Koophandel kan aanmerken.

Handel met de Negers.

In het handelen met de Negers wordt de naam van Staaf gegeven aan zekere veelheid Goederen van eenigerley foort; welke veelheid, toen men eerft op deeze Rivier kwam, gelyk gefteld werdt aan een Staaf Yzer. Dus wordt een Pond Franje, twee Pond Buskruid, een Once Zilver en een honderd Vuurfteenen, elk op zig zelve een Staaf genoemd, en ieder foort van Goederen heeft zekere veelheid daar men den naam van Staaf aan geeft. Derhalve is de

ma-

manier van Rekening hier by zulke Staaven, waar van de Waarde verandert na dat de Verteering en Voorraad grooter of kleiner is van zulke Waaren. Deeze vyf Artikelen, te weeten Ryksdaalers, Kraalen van Kryſtal, Yzeren Staaven, Koperen Pannen en *Arrangoes*, worden de Hoofdgoederen geheeten, als van de grootſte waarde zynde in dit Land. Wanneer men met de Koopliedén over Slaaven handelt, zo komt men altyd overeen, hoe veel men van de Hoofdgoederen geeven zal voor ieder Slaaf, 't welk drie of vier is, indien de Slaaven hoofd voor hoofd veertig of vyftig Staaven waardig zyn; maar, als dezelven op tagtig komen te ſtaan, vyf of zes Staaven van de Hoofdgoederen, wordende voor het overige een Aſſortiment gemaakt van verſcheiderley Goederen, by de Staaven, daar op geſteld, tot dat 'er de geheele Prys is. Mannen en Vrouwen plagten veel duurder te zyn dan Jongens en Meisjes, doch daar zyn, een geruimen tyd, zo veele Schepen op de Rivier gekomen, van Kadix en Liſſabon, om jonge Slaaven, dat men 'er thans byna geen onderſcheid in maakt.

NIGRITIE. *Gambia.*

De Engelſchen zyn, door de bezitting van het gemelde Eilandje, op deeze Rivier zo magtig, dat de Franſchen te Albreda hun Verlof moeſten vraagen, als zy dezelve opvaaren wilden om Hout en andere Behoeften. Niettemin handelen de Nederlanders ook dikwils met de Jalofes. De Koopwaaren, die men de Negeren toevoert op de Gambia, zyn ten deele de zelfden, ten deele verſchillende van die te Senegal worden gebragt. Naar de

Koopwaaren naar de Gambia.

NIGRITIE. *Gambia.*

de Gambia worden de Nederlandsche Schepen gemeenlyk beladen met Staaven Yzer, waar van de agt-en twintig of dertig ongevaar tien Kwintaalen moeten weegen; Brandewyn, Bier, Koperen Bekkens van verschillde zwaarte, Koperen Plaaten van omtrent een Pond; Wollen Garen, grove, smalle, blaauwe Sergie, vierdraads Linnen, Ratynen, rood, geel en blaauw; gekamde Wolle van verscheiderley kleuren; Glazen Kraalen, ruuwe Koraal, Zabels, Koperen Trompetten, roode Mutsen, ronde Hangsloten, Rots-Krystal, Messen, grove Hembden, als ook fyne met Kanten aan de Boezems en Mouwen; Haarlemmer Bonten, Silesisch Linnen en ander, zo wel van Hennip als van Vlasch; Katoenen, fyn en gemeen Papier, Aarden Potten, wit en blaauw; Leidsche Dekens, Iersche Mantels, Marokkische Lederen Schoenen, Hoeden, bruine Bombazynen, grof wit Garen, Glazen Bottels met Tinnen Stoppen en allerley soort van Naalden.

Koopwaaren naar Senegal.

Behalve deeze Goederen bestonden de Laadingen der Fransche Schepen naar Senegal uit zwarte Katoenen, geklanderde Linnens van Rouaan, Ketels van vier tot tien Ponden zwaar, eenige weinige Snuisteryën van Zilver, geele Barnsteen, Tin, kleine Spiegeltjes met geschilderde Lysten, eenig gemunt Geld, groote roode Kraalen, Taf van veelerley kleur, doch niet veel daar van; verder eenige Kruidnagelen, Sambouk-Hout en Iris van Florence, als ook een weinig rood Laken, tot Geschenken voor de Neger-Koningen.

Wa-

Wapenen, gelyk Musketten, Snaphaanen, Vogelroers, Piſtoolen, Buskruid, Kogels, Hagel en Vuurſteenen, zyn op de Rivier van Senegal en de Gambia, beiden, zeer gewild; maar een der beſte Koopwaaren, die men 'er brengen kan en daar het meeſte van geſleeten wordt, zyn de Maldiviſche Hoorentjes of Schulpen, die in de Indiën *Cauris*, doch aldaar *Bouges* of *Bouſies* geheten worden. Alle de gemelde Koopwaaren zyn tot den Handel aan de geheele Kuſt van dit Wereldsdeel bekwaam, behalve de gemelde Schulpen, die alleenlyk voor Geld gaan van Kaap Blanco af, tot aan de Rivier Ardres, het Ryk van Juda ingeſlooten. Te Angola, alwaar de grootſte Handel in Slaaven plaats heeft, hebben zy geen koers, en de Inwooners van Kongo maaken ook wel gebruik van zekere Hoorntjes, *Zimbi* of *Zinibi* by hun genaamd, doch de Portugeezen, die in zeker opzigt meeſter van dat geheele Ryk zyn, brengen hun dezelven toe.

NIGRITIE. *Gambia.* Hoorentjes, genaamd *Cauris*, voor Geld gangbaar.

De beſte tyden van 't Jaar, tot den Handel op de Gambia, zyn de Maanden Maart en April, November en December: want men heeft aldaar, zo wel als te Senegal, een Regen-Saizoen, 't welk met de Maand Juny begint en aanhoudt tot het end van September, ja ſomtyds tot het begin van Oktober. Vooraf komt een zwaare Stormwind, die een half Uur of langer duurt, doch waar van de voortekenen zig genoegzaam in de Lugt openbaaren, aan zwarte Wolken, met Weerlicht of Blikſem, die allengs opzetten. In het Regen-Saizoen heeft men 'er byna nooit Zee-winden, maar geduurig een Ooſten

Saizoenen.

NIGRITIE. *Gambia.*

Wind, langs de Rivier heen, die in November, December, January en February, gemeenlyk sterk door waait, inzonderheid over dag. Vier Maanden in 't jaar zyn ongezond en zeer lastig voor de genen die uit een koelder Klimaat komen; doch het altoosduurende Voorjaar, dewyl men steeds rype Vrugten en Bloemen aan een zelfden Boom ziet, maakt eenige vergoeding voor die Ongemakken. De Lugt is zeer vermaakelyk en verfrisschende, hoewel zy eenige byzondere scherpte in zig moet hebben, dewyl de Sleutels zelfs in de Zakken roesten. De grootste Hitte heeft doorgaans plaats tegen 't end van Mey, veertien Dagen of drie Weeken voor dat het Regen-Saizoen aanvang neemt.

Aart der Inwooneren.

De Negers aan deeze Rivier zyn ruim zo vernuftig en beschaafd als die van Senegal. Hunne Kleeding verschilt niet veel, doch is zinnelyker, bestaande uit zeer fyn Katoen, dat zy zelf weeven tot Stukken van over de dertig Ellen lang, doch geen Voet breed, weetende het zeer net aan elkander te naaijen. Hier van draagen zy een Kleedje om de Schouders en een om den Middel, gelyk gemeld is *. 't Gemeene Volk bedient zig van Linnen of slegter Stoffen. Op hun Hoofdhair zyn de Vrouwspersoonen zeer groots, bindende hetzelve, op verscheide wyzen, gemeenlyk met een Doek om 't Hoofd; zo dat de Kruin bloot is, die zy met kleine Balletjes versieren. Anderen strengelen Kraalen of Pypekoppen in haare hangende Lokken. De Mannen draagen gemeenlyk Mutsen van Katoen, somwylen versierd met Vederen en Gei-

* Bladz. 346.

Geite Staarten. De Wooningen zyn 'er ook veel beter dan aan de Rivier van Senegal. Derzelver Wanden beſtaan uit een ſoort van Kley of vette Aarde, die zeer kleeft en in 't droogen veel vaſtheid geeft: het Dak is van Stroo gemaakt, en daalt neder boven een anderen Muur, borſtweerings hoogte, die rondom de Hut een kleine Gaandery formeert, alwaar men beſchut is voor de Zonneſtraalen en voor den Regen. De toeſtel van Meubilen is insgelyks grooter. Hun gewoone Voedzel beſtaat uit *Couscous* of Bry, die zy hier veelal maaken van Ryſt en Koorn, en, indien zy niet met walgelyke dingen gelardeerd werd, zeer ſmaakelyk zou zyn. De Ryſt en 't Koorn wordt door hun in Houten Mortieren geſtampt en 't Meel gezift met Zeeven; dewyl die Bry uit Bloem van Meel beſtaat. Viſch in de Zon gedroogd of gerookt en Krokodillen-Eieren zyn hunne Lekkerny: doch, hoe meer de Viſch ſtinkt, hoe meer hy hun ſmaakt, en dit doet hunne Wooningen niet alleen, maar zelfs hunne Lighaamen zeer ſtinken. Voorts eeten zy byna alles wat leven ontvangen heeft, en hunne Drank is Palmwyn, Mede, Brandewyn en Rum: welke twee laatſten, indien zy ze bekomen kunnen, hun de anderen doen vergeeten. Zy leggen naauwlyks eenige Voorraad op, en kunnen, in tyden van gebrek, wel twee of drie Dagen vaſten, waar van men in den jaare 1732, toen 'er vry groote Hongersnood was boven aan de Rivier, de voorbeelden zag. In dat geval verwylen zy zig met Tabak te rooken.

NIGRITIE. *Gambia.*

Dee-

NIGRITIE. *Gambia.* Ryken aan de Noord zyde van de Gambia.

Deeze Negers ſtaan onder de Heerſchappy van verſcheide Koningen, die langs de Gambia hunne Ryken hebben. Het eerſte derzelven, aan de Noordzyde, is dat van *Barrah*, 't welk aan den Oceaan grenſt en zig wel twaalf Uuren gaans langs de Rivier opwaards uitſtrekt, zo dat 'er niet alleen de Franſche Faktoory te Albreda, maar ook die van *Gillifree*, tegenover St. James Fort, in begreepen is. Tot hetzelve behoort ook *Kolar*, een byzonder Gebied, waar in de Engelſchen een Faktoory hebben, aan het Riviertje van dien naam, ver Landwaards in. Dit Riviertje maakt de Grensſcheiding van 't Ryk van *Gadibu*, en verder Ooſtwaards heeft men *Sanjally*, waar in de Groot Brittanniſche Kompagnie haar Hoofdkantoor heeft te *Joar*. Daar aan volgt het Ryk van *Barſally*, en verder dat van *Tany*; nog Ooſtelyker dat van *Wolly*, waar in de Engelſchen een Faktoory hebben, omtrent vyfhonderd Engelſche Mylen van den Mond der Rivier af. Vaartuigen van veertig Ton kunnen zo ver op komen met hunne Laading, en het Ty ryſt 'er drie of vier Voeten. Hier is de Gambia nog zo breed als de Theems by de Brug van Londen, dat is nagenoeg eens zo wyd als de Amſtel by de Stad.

De Koning van Barſally of BUR-SALUM.

Onder de gemelde Ryken aan de Noordzyde zyn verſcheidene onderhoorig of cynsbaar aan den Koning van *Barſally*, anders genaamd BUR-SALUM, dat is de Vorſt van Salum. Zyn Ryk is byna zo groot als de anderen te ſamen, ſtrekkende zig uit van de Kuſt van den Oceaan, alwaar het aanzienlyke Rivieren heeft, agter de Ryken van Bar-

Barrah, Gadibu en Sanjally om, tot aan het Ryk van Yany. Zyn Ryk is verdeeld in veele Diftrikten of Gouvernementen, waar over hy 't beftuur in handen geeft van *Boomeys*, die hem jaarlyks Hulde komen doen. Zy voeren anders een volftrekte Heerfchappy over 't Volk, dat hun vreeft, doch niettemin bemint.

NIGRITIE. *Gambia.*

Zyne wreedaartigheid.

Van den Vorft, die daar voor eenige Jaaren regeerde, wordt verhaald, dat hy niemand gebruikte tot zynen Raadsman, behalve zyn Opperflaaf, genaamd *Ferbro* of Stalmeefter, die 's Konings Zwaard draagt in een groote, zeer zwaare Zilveren Koker, en bevel geeft dat 's Konings wil uitgevoerd worde, en dat hy kryge 't geen hy begeert; zynde in een Veldflag de Generaal van zyne Krygsmagt. Hy hadt verfcheide Broeders, tegen wien hy zelden fprak, en, wanneer dezelven in zyne tegenwoordigheid verfcheenen, deeden zy hunne Mutfen en Opperkleeden af, buigende zig en werpende Stof op hun Voorhoofd; gelyk iedereen doet, die voor den Koning verfchynt, behalve de Blanken. Hy heeft een groot getal Wyven, doch daar van brengt hy nooit meer dan twee of drie met zig in 't openbaar. Zyn Verblyfplaats is te *Cohone*, hoog op aan de Rivier Barfalli, in welker Mond, by het inkomen van de Gambia, hy Zoutpannen heeft en verfcheide Vlekken of Dorpen op de Eilanden, aan de Kuft van 't Ryk van Barrah, hooren hem toe.

De wreedaartigheid van deezen Koning, was zo groot, dat, wanneer hy in een Kompagnies Sloep van of naar Cohone gebragt werdt, verfcheide Negers, enkel voor zyn pleizier, fneuvelen moeften; dewyl hy liefhebbery hadt om op alle Kanoos te fchieten,

die

NIGRITIE. *Gambia.*

die hem voorby passeerden. Dus werdt, misschien, den eenen dag door den anderen, wel een of twee Man 's daags van hem gedood. Gebrek hebbende aan Brandewyn of Sterken Drank, was 't zyn gewoonte, van met zyn Volk, by nagt, het een of ander Vlek aan drie zyden in brand te steeken, zettende een Wagt aan de vierde zyde, die de Menschen, welken daar uit vlugtten, gevangen namen, en, na dat zy hun de Armen op de Rug gebonden hadden, dezelven naar Cohone of Joar bragten, om ze voor Slaaven en Slaavinnen te verkoopen. By de laatstgemelde Engelsche Faktoory heeft hy ook een Huis. Als hy overlydt, gaan zyne Broeders of Zoonen aan 't vegten om de Kroon, die altoos den magtigsten ten beurt valt. Hier mede doen de Europeaanen hun voordeel: want meest alle Gevangenen, die de Neger-Vorsten in den Oorlog maaken, worden als Slaaven verkogt.

Levensmanier.

De Koning en zyne Onderdaanen belyden wel de Mahomethaansche Leer, doch speenen zig niet van Wyn of Sterken Drank te drinken, wanneer zy het bekomen kunnen. Egter zyn 'er, onder deeze Negers, die liever sterven zouden, dan daar van te proeven. De Koning maakte dagelyks zyn Werk van zuipen. Hy sliep gewoonlyk den geheelen dag, tot aan den avond: dan stondt hy op, en, gedronken hebbende, ging hy weder slaapen tot middernagt, wanneer hy ging eeten, en, zo hy Drank had, bleef hy drinken tot het aanbreeken van den Dag. Men zeid', dat hy somwylen wel vyf of zes Dagen agtereen doorbragt, zonder eenige Spy-

ze

ze te nuttigen. Niet geheel bestooven zynde, was hy dikwils met Bidden bezig.

NIGRITIE. *Gambia.*

Zyne Kleeding geleek naar die der andere Koningen van dit Land, bestaande in een Overrok met wyde Mouwen als een Koorkleed, 't welk hem niet laager dan de Kniejen kwam; een Broek van 't zelfde soort van Stoffe, omtrent zeven Ellen wyd, rondom den Middel opgebonden. Hy droeg geen Kousen, maar altoos een paar Muilen, uitgenomen wanneer hy reedt; een kleine Muts van Katoen en gemeenlyk Gouden Ringen in de Ooren.

Aart van de Negers.

De Negers, in dit Land, zyn, zo de Engelschen, die onder hun gereisd en verkeerd hebben, getuigen, een vrolyk Volk, vermaakende zig veel met Dansen, gelyk die van Senegal, op 't geluid van een Trommel of ander Musiektuig, somtyds vierentwintig Uuren agtereen. Zy leeven zeer op hun gemak, en houden een menigte van Slaaven en Slaavinnen, die, inzonderheid de Vrouwspersoonen, dikwils beter opgeschikt zyn dan haare Meesteressen, met Ringen van Koraal, Barnsteen en Zilver, om haare Armen. 't Gedrag van deezen Landaart is, ten opzigt van de Europeaansche Reizigers, ook niet onvrindelyk, en de jonge Vrouwspersoonen laaten, voor een klein Geschenk, alles toe. In 't groeten is men gewoon elkander de hand te geeven; doch, als de Mannen Vrouwen groeten, brengen zy de Hand opwaards tot de Neus. Wanneer de Man eenige dagen is van huis geweest, ontvangt de Vrouw hem by zyne wederkomst geknield, en brengt in 't zelfde postuur altyd Water

NIGRITIE. *Gambia.*

ter om te drinken aan. Met de ſlinkerhand gegroet te worden houden zy voor een groot affront. Hunne Wapenen zyn gemeenlyk Zwaarden, over den ſlinker Schouder hangende: anderen draagen Sagaijen of Pieken, van omtrent tien Voeten lang: anderen Boog en Pylen; doch allen hebben zy Meſſen op zyde. In 't gebruik van deeze Wapenen zyn zy meeſtal zeer handig en bekwaam.

Alcaiden of Gouverneurs der Vlekken.

Wanneer aan de Gambia Faktooryën of Kantooren worden opgeregt, zo is 't de gewoonte, dezelven te ſtellen onder het opzigt des Volks van het naaſte groote Vlek, die verpligt zyn zorg te draagen dat niemand de Blanken bedriege of leed aandoe, en, indien iemand mishandeld wordt, zo neemt hy zyn toevlugt tot het Opperhoofd van het Vlek, die hem Regt laat wedervaaren. Deeze Man wordt, in de bovenlanden, genoemd *Tobaubo Manſa*, dat is, Koning der Blanken; doch aan de Rivier geeft men 'er den Portugeeſchen naam van *Alcaide* of Regter aan, en hy voert een Groot Gezag. Dewyl ieder Vlek byna twee gemeene Velden of Bouwlanden heeft, het eene voor Koorn, het andere voor Ryſt, ordonneert hy wie dezelven bewerken zullen en wanneer dit moet geſchieden. De Mansperſoonen bouwen de Koornakkers, de Vrouwluy de Ryſtlanden. Het ingeoogſte wordt onder hun allen egaal verdeeld.

Ryken aan de Zuidzyde van de Gambia.

Aan de Zuidzyde van de Rivier is het eerſte Ryk, dat in aanmerking komt, naaſt aan de Zee, dat van *Kumbo*, waar in de Engelſchen een Faktoory hebben, om hun van Vee en Gevogelte, 't welk daar overvloedig valt,

vaſt, te voorzien. Aan dit Ryk volgt Ooſt-waards dat van *Fonia* of *Fony*, waar in de Kompagnie twee Kantooren heeft, tot het opkoopen van Yvoor en Waſch. De Franſche Faktoory, genaamd *Vintaine* of *Bintain*, is in dit Landſchap geweeſt, aan de Rivier van dien naam, door welke hetzelve ten deele van *Jereja*, dat Zuidwaards ſtrekt, ten deele van *Kaen* afgeſcheiden wordt.

NIGRITIE *Gambia.*

Dit laatſtgemelde Ryk heeft een Koning, die in een Vlek, in 't midden van hetzelve, zyn Verblyf houdt. De uitgeſtrektheid in langte, Ooſtwaards aan de Rivier, is twintig, de breedte, Zuidwaards, tien Uuren gaans. Men vindt 'er nog een groot Vlek in, genaamd *Tancrowall*, daar de Engelſchen eene Faktoory hebben, by welke de Woonplaats was van een vermaarden zwarten Portugees, *Signior* ANTONIO VOSS, die een zwaaren Handel dreef met de partikuliere Kooplieden en ſomwylen met de Kompagnie. Men rekende zyn Kapitaal een Tonne Gouds waardig. Hy hadt een groot getal Huis-Slaaven en Slaavinnen, hem dienende en by hem voortteelende, welken hy byna zo veel agtte als zyn eigen Kinderen. Een menigte Kanoos of Schuiten behoorden hem toe, waar mede hy zyn Manvolk naar alle Handelplaatſen aan de Rivier afzondt en door dat middel een menigte Waaren magtig wierdt. By hem was altyd een groote Voorraad van Slaaven, Olyphants-Tanden en Waſch, en zyn Magazyn was wel voorzien met allerley ſoort van Europeaanſche Goederen, in welker Prys hy zeer ervaren was. Hy overtrof, in dit opzigt, grootelyks veelen zyner Nabuuren,

Vlek Tancrowall.

die somtyds, uit gebrek van Goederen, om mede te handelen, een half Jaar moeten stil zitten.

Woonin-gen der Portu-geezen.

Tancrowall bestaat uit twee deelen, waar van het eene de Portugeezen, het andere de Negers, die men *Mandingoos* noemt, toebehoort. De eerste bewoonen altoos groote vierkante Huizen, de anderen ronde Hutten, van goede, vette, kleverige Kley gemaakt, die schielyk hard wordt. Zy zyn twintig Voeten wyd, en ongevaar agt Voeten hoog, en met Stroo of Palmbladeren gedekt: zo dat zy van verre naar laage Hooybergjes gelyken. In het Vlek is een Kerk en 'er houdt een Priester zyn Verblyf, die jaarlyks van St. Jago, een der Eilanden van Kaap Verde, derwaards gezonden wordt. Daar zyn een groot getal Portugeezen, die onder elkander verscheide Kanoos hebben, welken zy, eens of tweemaal in 't Jaar, de Rivier op zenden, om Handel te dryven, en dus hebben zy Tancrowall gemaakt tot een Plaats van veel Vertiering en de vermogendste aan de Gambia. Zy legt aan de Rivier, ter langte van een half Kwartier gaans, hebbende agter zig een Heuvel met Boomen begroeid, die meer dan een Uur gaans langs de Rivier loopt; zo dat het 'er zeer pleizierig is in het drooge Saizoen.

Keizer-ryk Je-marrow.

Naast aan Kaen volgt Oostwaards het Landschap *Jagra*, 't welk door arbeidzaam Volk bewoond wordt en dus veel Koorn en Ryst uitlevert. Het strekt zig tot aan en voorby de Bogt van de Rivier, waar in het Olyphants-Eiland legt, dat vol Boomen en Moerassig is, omtrent de dertig Mylen boven

St.

St. James. Een dergelyk Eilandje, dat men 't Zee-Paarden Eiland noemt, behoort onder het Ryk van *Yamind*, waar aan *Eropina* volgt en dan *Jemarrow*. Dit laatste, dat zo groot is als de drie voorgaande Ryken met elkander, wordt door een Keizer geregeerd, die een *Mandingo* is. De Engelschen hebben 'er een Kantoor naby een groot Vlek, genaamd *Brukoe*, 't welk door Volk van 't Ras der Mandingoos bewoond wordt, die stipte Navolgers zyn van de Mahomethaansche Leer.

NIGRITIE. Gambia.

Een weinig beneden dit Vlek loopt, dwars door de Rivier, een ry Rotsen, die van den Noordelyken Oever vyf zesde deelen over reikt, laatende aan den Zuid-Oever een zeer smal Kanaal, dat voor Schepen gevaarlyk te passeeren is en de Sloepen neemen altyd stil Water waar, om 'er door te komen. Dit Kanaal wordt *Pholey-pass* geheten. In 't zelfde Ryk, omtrent drie Uuren gaans Oostelyker, by een Vlek genaamd *Dubokunda*, is de Rivier ook met een menigte Rotsen bezet, die van de Zuidzyde twee derden overdwars reiken, en nog een Uur gaans hooger legt wederom een ry Rotsen, die by laag Water droog zyn, doch hier is aan de Noordzyde een diep Kanaal. Oostwaards volgt aan dit Ryk *Tomany*, 't welk groot is en voller van Vlekken dan eenig ander, 't welk ik heb gezien, aan de geheele Rivier, zegt de Engelsche Kapitein MOORE. De Kompagnie heeft een Faktoory in een klein Vlek, *Tamyamakunda* genaamd, alwaar men sterk handelt in drooge Waaren, mids dat 'er een goede Voorraad zy van Europeaansche Goederen.

Rotsen in de Rivier.

NIGRITIE. *Gambia.* Een weinig beneden dit Vlek zyn eenige Rotſen, die nooit droog loopen. Het Landſchap wordt geregeerd door een Mandingo, genaamd *Hume Badgy.*

Verſcheide Natiën aan de Gambia. Deeze Landſchappen aan de Gambia, maaken wel, ieder op zig zelve, een byzondere Heerſchappy of Gouvernement uit, maar zy worden door malkander bewoond van verſcheide Raſſen of Natiën van Negers en Europeaanen. Men vindt 'er Mandingoos, Jalofes, Pholeis of Fouli's, Floops en Portugeezen. *Mandingoos.* De *Mandingoos*, afkomſtig van een Landſchap dat ten Ooſten legt, zyn de talrykſten, en de Vlekken, die zy bewoonen, worden *Morakunda* geheeten. Men vindtze meeſt aan de Zuidzyde van de Rivier, vermengd met Portugeezen, die, toen dit Land, in het voorſte van de Vyftiende Eeuw, door Portugal werdt ingenomen, zig aldaar nedergezet hebben. *Creoles.* De Mandingoos zyn zwart van kleur en gezet van Lyf: de Portugeezen kan men aan de kleur naauwlyks van hun onderſcheiden, maar zy hebben een ſoort van baſterd Taal, die men *Creole* noemt, en, hoe zeer ook met de Zwarten vermaagſchapt, neemen zy 't zeer kwaalyk, dat men hun den naam geeve van Negers; dewyl zy den Kriſtelyken Godsdienſt belyden, en die naam van hun Slaafagtig geoordeeld wordt. Aan de *Jalofes.* Noordzyde van de Gambia zyn de *Jalofes*, welker Land of Ryk tot aan de Rivier van Senegal ſtrekt, de talrykſten. Deeze munten, zo de Heer MOORE getuigt, by de andere Negers uit in zwartheid en fraaiheid van Gelaat; alzo zy de platte Neuzen en dikke Lippen niet hebben, welke eigen zyn aan de

de Mandingoos en *Floops* of *Feloupes*, die het Land aan de Zeekust, bezuiden de Gambia, bewoonen. Deeze laatsten zyn bittere Vyan- van de Mandingoos, en, hoewel zy geen Koning of Vorst, ja zelfs geen Opperhoofden hebben, weeten zy zig, door onderlinge Verbindtenis, daar tegen zodanig te verdedigen, dat de Mandingoos, hoe talryk ook, hun niet t'onder hebben kunnen brengen. De Vlekken, welken zy bewoonen, zyn beslooten binnen een Kring van Paalen, die met Kley is digt gestreeken, zo dat dezelven als met een Wal zyn voorzien.

NIGRITIE. *Gambia.* *Floops.*

Buiten en behalve de gemelde Natiën, zyn in ieder Ryk of Landschap, ter wederzyde van de Rivier, zekere Menschen van bruine kleur, genaamd *Fouli's*, die veel gelyken naar de Arabieren en meestal derzelver Taal spreeken; hoewel zy, buitendien, nog een gemeene Taal hebben, *Pholey* genaamd. Zy leeven ook, even als dat Volk, by Stammen of Geslagten, en bouwen Vlekken tot hun Verblyf, maar zyn niet aan eenigen der Koningen van dit Land onderworpen, hoewel zy binnen derzelver Gebied woonen. Indien eene Natie hun plaagt of kwaalyk behandelt, breeken zy op en vertrekken naar een andere. Hunne Vlekken draagen den naam van *Foulikonda*, en worden door Opperhoofden uit hun eigen Stam geregeerd, en hun Gedrag is zo vreedzaam, dat men zelden van verongelyking, veel min van Vegten, onder hun iets verneemt.

Fouli's of Arabieren.

Deeze Fouli's zyn, om zo te spreeken, de Landbouwers van Nigritie. Het gemakkelyk, vadzig Leven van de Negers, doet dezelven

Landbouwery.

NIGRITIE. *Gambia.*

hoe minder hoe liever werken: Jaagen en Visschen is hunne eenigste liefhebbery. Hierom vergunnen de Koningen of Vorsten gaarn aan deeze Natie, in hun Land te woonen, en 'er den Landbouw te oefenen; waar door hetzelve van den noodigen Voorraad wordt voorzien. Zy planten by hunne Wooningen Tabak en Katoen, daar zy een Schut om maaken of Staketzel van Paalen en daar om heen is hun Koorn en Weidland, 't welk met een digte Heining van Geboomte is omringd.

Vierderley Koorn.

Het Koorn, dat zy bouwen, is vierderley, dat men in dit Land alom gebruikt: te weeten Spaansche Tarwe of *Mayz*, Ryst en die tweederley soorten van *Geerst*, welke in Senegal door de Negers geteeld worden *, anders genaamd groot en klein *Guineesch Koorn.* Het groote is rond, en als kleine Erwten; het kleine, dat van de Portugeezen *Mansaroke* geheten wordt, gelykt naar Kanaryzaad, doch is een weinig grooter dan dat. Aan de Gambia wordt geen Tarw, Gerst, Rog, Haver, noch eenig Europeaansch Graan gezaaid. Men heeft 'er een soort van Peulvrugt van grootte tusschen de Turksche Boonen en Erwten, benevens Aardappelen, en de Wortel *Yams.* Brood wordt 'er niet gebakken: de Inboorlingen eeten het Meel, dat zy gemeenlyk van 't Guineesch Koorn, door het in een Houten Mortier te stampen, of ook van Ryst en Spaansche Tarwe, maaken, tot dikke Bry gekookt. Egter wordt van de Vrouwluy, die de Europeaanen oppassen, zo wel Brood als Koeken gebakken. De Spaansche Tarw eeten zy veeltyds groen,

* Zie bladz. 343.

groen, gelyk wy de Peulen, neemende een Aair, die nog onryp is, en dezelve op Kolen braadende. Hunne Ryst kooken zy gemeenlyk naar de wyze der Turken.

NIGRITIE. Gambia.

Hunne Levensmanier.

Deeze Fouli's, die hoe hooger op aan de Gambia hoe talryker zyn, behoeden dikwils het Land voor Hongersnood, en daarom wordt de nabuurschap van een Foulikonda voor een groot geluk gerekend. By geene anderen dan by hun is, opwaards aan de Rivier, Vee te bekomen; want het Vee vereischt een zorgvuldige oppassing voor de verscheurende Dieren, daar de Negers veel te vadzig en luy toe zyn. De Fouli's gaan zelfs op deeze Dieren ter Jagt, met hun twintig of dertigen, en dooden Leeuwen, Tygers, als ook Olyphanten, welker Tanden zy verkoopen en het Vleesch eeten, dat van hun gerookt en verscheide Maanden bewaard wordt. Zy kunnen allerley soort van Wapenen behandelen, en gebruiken ook wel Musketten, muntende in dapperheid uit; zo dat de Mandingoos hun, zelfs om die reden, zeer veel ontzien: want het leed, dat een hunner wordt aangedaan, zullen zy niet ongewroken laaten, en, indien zy weeten, dat een van hun Volk is Slaaf gemaakt, rusten zy nimmer, voor dat dezelve vrygekogt of verlost zy. Hun bescheiden Gedrag geeftze zo veel agting, dat de Negers, in elkanders Land vallende, altyd de Vlekken der Fouli's ontzien. Dezelven zyn regelmaatig gebouwd en ieder Wooning of Tent wordt zeer zindelyk gehouden. Zy draagen niet dan witte Katoene Kleederen, die door hunne Vrouwen gesponnen en gemaakt worden.

NIGRITIE. *Gambia.*

Ryk van den SIRATIEK 't Opperhoofd der Fouli's.

Boven of beooſten het Ryk van Tomany, begint *Kantore*, waar in een Vlek is, genaamd *Kolar*, dat ſommigen in Tomany plaatzen en tegenover welks Haventje de Faktoory van Fatatenda legt, in 't Ryk van Wolly, aan de Noordzyde der Rivier. De Engelſchen zyn maar weinig hooger aan de Gambia geweeſt, zo dat men van de Plaatſen, die veel Ooſtelyker leggen dan Kolar, geen zekere kennis heeft. Uit de Berigten, egter, blykt, dat deeze Rivier loopt door een groot Meir met Riet begroeit, niet ver van *Selico*, een Handelplaats, alwaar *Morabouts* of Priesters zyn, en benoorden welke het natuurlyk Land is der Fouli's, dat zig verder Weſtwaards, langs de Rivier van Senegal, en Noordwaards uitſtrekt, waarſchynlyk tot aan de Woeſtyn van Barbarie. Hun Ryk wordt door den SIRATIEK beheerſcht, aan wien de Franſchen, voor de Vryheid van den Handel opwaards, Schatting betaalden, en zyn Verblyfplaats is te *Goumel*, daar het Yvoor-Eiland * te niet loopt aan de Rivier van Senegal. Men kan niet twyfelen, of deeze Natie is een zelfde als de *Bedoweens* of Arabieren in 't geheele Noorderdeel van Afrika *, 't welk te meer daar uit blykt, om dat zy het Arabiſch ſpreeken. Zy onderhouden de Mahomethaanſche Leer ook ſtipter dan de Negers, drinkende in 't geheel geen Brandewyn of Sterken Drank.

* *Isle au Morfil*

* Zie bladz. 51, enz.

Verſcheide Taalen aan de Gambia.

Alle Mahomethaanen, wel is waar, ſpreeken ook Arabiſch, doch ieder Natie aan deeze Rivier heeft een byzondere Spraak, waar onder het *Mandingo* de algemeenſte Taal is. Dezelve verſtaande kan men langs de Gambia

bia te regt komen tot aan het Land der *Jonkoes* of Kooplieden, die de Slaaven opkoopen en aanbrengen: welker Land, zo de Heer MOORE uit de Berigten opmaakte, niet minder dan zes Weeken Reizens van St. James-Fort was afgelegen. Daar aan volgt, in algemeenheid, de *Creoolsche* Taal, die van de Portugeezen hier gesproken, doch te Lissabon naauwlyks verstaan wordt. De Engelschen leeren dezelve, om dat zy een weinig aan 't Portugeesch gewent zyn, gemakkelyker dan eenige andere, en de Tolken, zo wel die de partikuliere Handelaars als die de Kompagnie dienen, drukken 'er zig altoos in uit.

NIGRITIK. *Gambia.*

Een groote Landstreek, die bezuiden de opperste deelen van de Rivier van Senegal en beoosten die van de Gambia schynt te leggen, of waar in deeze laatste Rivier haaren oorsprong heeft, maakt, volgens de Kaart van D'ANVILLE, het Ryk van *Mandinga* of *Mani Inga* uit, dat door de *Sousos* bewoond wordt, eene Natie, die haare Hoofdplaats en haaren Souverein heeft, genaamd CONCHO. Waarschynlyk zyn de Mandingoos, aan de Gambia, daar van afkomstig.

Ryk van den CONCHO Vorst der Mandingoos.

Ik gaa over tot de Zeekust bezuiden de Gambia, alwaar de Franschen ook een Faktoory hadden op 't Eiland *Bissao*, zynde hunne agtste of laatste Vastigheid aan die van Senegal onderhoorig *. Zy sloegen zig daar in den jaare 1698 neder, met toestemming van den Landheer, maar moesten 'er, wegens de tegenkanting van den Portugeeschen Gouverneur van *Kachao*, in 't volgende jaar weder van daan wyken, tot dat die Zaak met het

Fransche Faktoory op *Bissao*.

* Zie bladz. 366.

NIGRITIE. *Bissao.*

het Hof van Lissabon werdt bygelegd. Sedert hebben zy 'er een Fort opgeregt. Men rekende dat de Handel, op die Plaats alleen, hun, het eene Jaar door 't andere, vierhonderd Negers, vyfhonderd Kwintaalen Wasch en drie of vierhonderd Elpebeen of Yvoor, kon uitleveren. De Franschen hadden 'er, reeds in den jaare 1685 en 1686, op gevaaren, wanneer wel agttienhonderd Slaaven werden afgescheept. In 't jaar 1753 werdt te Lissabon een Vloot uitgerust, om op dit Eiland een Fort aan te leggen, tot beveiliging der Portugeezen.

Keizer van dit Eiland.

De Heer van Bissao voert den tytel van Keizer, zo 't schynt om dat de Gouverneurs van agt der negen Distrikten, in welken dit Eiland is verdeeld, zig Koningen laaten noemen. Het heeft omtrent de langte van agt en de breedte van zes Uuren gaans. Op dit Eiland voert hy een volstrekt Gezag, en doet zyne Orders door een Houten Roeper aankondigen, en alle, die ze ongehoorzaam zyn, worden tot Slaaven verkogt. Wanneer deeze Keizer stierf, was het de gewoonte, dat eenige jonge Slaaven, van beider Sexe, levendig met hem begraven werden, om, zo men zig verbeeldde, dien Vorst in de andere Wereld te dienen: doch in de laatste Jaaren schynt zulks afgeschaft te zyn. Somtyds overvalt hy zyne Nabuuren, en brengt dan een Vloot van dertig Kanoos, ieder met twintig Man, te Water. Ook vallen somwylen de Negers van de Vaste Kust in dit Eiland, en maaken veele Inwooneren tot Slaaven, waar onder de *Biafara's* de ergsten

zyn,

zyn, dewyl zy de helft hunner Gevangenen aan hunne Goden opofferen.

NIGRITIE. *Biſſao.*

Aart der *Papel-* Negers.

Het Heidendom heeft onder de Negers van Biſſao de overhand, gelyk onder de nabuurige Natiën. Zy worden *Papels* genoemd, daar die van Senegal den naam van *Laptots* voeren. Zy eeten meeſt de Spaanſche Tarw in de Aair geroosterd of op Kolen gebraden, even als de Negers aan de Gambia, en hunne Geerſt, tot Meel gewreeven of geſtampt, bereiden zy met geſmolten Boter of Vet, bakkende 'er ook ſomtyds platte Koeken van. De Ryſt wordt van hun zeer wel toegemaakt. Runderen zyn op dit Eiland overvloedig, zeer groot en vet: des men 'er Melk rykelyk heeft en Palmwyn ontbreekt 'er niet, noch ook veelerley Boomvrugten. De Aardappelen, egter, en andere Wortelen, zyn het voornaamſte Voedzel der Ingezetenen, die in Gehugten door het Eiland verſtrooid leeven, en meeſt naakt gaan, beſtaande al de Kleeding der Grooten ſlegts in een bereide Geiten- of Lamshuid, die zy tuſſchen de Beenen doorhaalen en om den middel vaſt binden. Hunne Wyven hebben alleenlyk een Katoen Kleedje om den Middel en Armringen van Kraalen; de ongetrouwde Vrouwluy gaan geheel naakt, zynde het Vel van de Dogters van den Keizer zeer ſierlyk en regelmaatig met Bloemen en Figuuren getekend, zo dat het zig vertoont als Zyden Damaſt of Satyn. De kleur is geheel zwart. Men houdt deeze Papels voor de beſte Roeijers aan de Kuſt: zy doen zulks met Houten Schopjes en maaken onder 't roeijen een ſoort van Muſiek, 't welk niet onaangenaam is.

Be-

NIGRITIE. Eiland Bulam.

Bezuiden Biſſao legt het Eiland *Bulam*, 't welk omtrent van de zelfde grootte is, en tot een Koornſchuur ſtrekt voor de Papels, die 'er in 't voorſt van 't jaar komen en Koorn zaaijen, vertrekkende, als hetzelve ingeoogſt is, weder naar huis. Ook wordt 'er ſomtyds door hun gejaagd: want Wild van veelerley ſoort, Herten, Buffels en Olyphanten, is 'er overvloedig en teelt 'er veilig voort, om dat het voor geen Leeuwen of Tygers te vreezen heeft. Niet minder Vogel- en Viſchryk is dit Eiland. De Biſſagots hebben, om de bezitting van hetzelve, zwaar geoorlogd met de *Biafara's* van de Vaſte Kuſt, doch zyn 'er eindelyk meeſter van gebleeven.

Negers *Biafara's*

Dit Eiland is maar door een Kanaal, van ongevaar een Zee-Myl breed, afgeſcheiden van het Schier-Eiland der laatſtgemelden, die wel de Diefagtigſten zyn van de Negers aan deeze Kuſt: doch in 't algemeen kan men op geene der Natiën, die daar woonen, vertrouwen, ja zelfs niet met de Sloep aan Land komen; moetende, inzonderheid by nagt, goede Wagt op de Schepen houden; ſtellende, wanneer zy, met hunne Kanoos, Slaaven of Goederen aan boord brengen, het Scheepsvolk in de Wapenen op 't Dek, en het Kanon met ſcherp laadende. Niettemin plagten 'er, jaarlyks, door de Franſchen wel drie of vierhonderd Slaaven gekogt te worden, dewyl de Papels altoos met de andere Natiën in Oorlog zyn.

Negers *Biſſagos.*

De veiligſte Plaats tot deezen Handel is 't Eiland *Kazegut*, dat beweſten Bulam legt, zynde het voornaamſte van verſcheide kleine

ne Eilandjes, die *Bissagos* genoemd worden naar hunne Inwooners, wier Naam misschien van 't Eilandje *Bissago*, dat in *Rio Grande* legt, zal ontleend zyn. Men telt 'er dertien of veertien, die ieder door een Opperhoofd of Koning worden geregeerd, en zeer dikwils met elkander, doch altoos met de Biafara's van 't Vaste Land, in Oorlog zyn. 't Zyn groote, sterke, Karels, Heidensch van Geloof en zeer wreed jegens hunne Vyanden, hakkende gewoonlyk de Koppen af van de genen, die zy in den Oorlog magtig worden, en villende dezelven, na dat zy die in zegepraal hebben rond gevoerd, waar na zy de Huid droogen, om 'er hunne Wooningen mede te versieren. Tot zelfmoord komen zy ook zeer ligt, om eenig verdriet of spyt. 't Is onder hun gemeen, elkander tot Slaaven te verkoopen voor Sterke Drank, Rum of Brandewyn, 't welk de Ouders, zo men wil, hunne Kinderen en de Kinderen insgelyks hunne Ouders doen, indien de gelegenheid zig aanbiedt.

NIGRITIA.

Eiland Kazegut.

Deeze Eilandjes zyn met Banken en Ondiepten als omringd, doch Kazegut heeft aan de Noordzyde een veilige Reede. De Inwooners zyn beschaafder dan die der anderen, 't welk aan den Handel met de Portugeezen, die hun zelfs het bouwen van Huizen geleerd hebben, toegeschreeven wordt. De Vrouwluy hebben 'er een byzonder soort van Kleeding, die haar niet onaardig staat. Om den Middel draagen zy een Rokje van dun gespleeten Riet, dat haar effen over de Kniejen komt, een dergelyk Manteltje over de Schouders, en somtyds, als 't slegt Weer

is,

NIGRITIE.

is, een over 't Hoofd, maar, als 't heet is, houden zy niet aan dan het Rokje. De trekken van haar Gelaat zyn zeer fraay: zy hebben de platte Neuzen en dikke Lippen niet van andere Natiën aan deeze Kust: de kleur van 't Vel is glimmend zwart. Zy beminnen de Vryheid en Vrolykheid: men kanze naauwlyks tot Slaaverny dwingen, en hierom koopt menze niet gaarn, gelyk 'er ook de Planters in de Westindiën weinig dienst van hebben. Dit Eiland is zeer vrugtbaar in Boomvrugten, Ryst, Koorn en allerley Levensmiddelen. Het wordt, gelyk de anderen, door een Koning beheerscht, die een taamelyken staat houdt, en een Huis bewoont, waar in Tafels en Stoelen zyn.

Manier van Handelen.

De manier van Handelen, met de Bissagos, is als volgt. Men moet voorzigtig het Anker werpen, zodanig dat het Schip, zelfs met het laagste Ty, kan vlooten, om altyd zig te kunnen redden. Dan hyst men de Vlag op en schiet een Stuk af, zendende vervolgens den Tolk naar de Wal, met monsters van Goederen en een Flesch Brandewyn voor den Koning of Opperften des Eilands; zorg draagende dat de Boot wel bemand zy, en niet nader aan den Oever kome, dan noodig is om den Tolk aan Land te zetten. Middelerwyl ontvangen de Eilanders den Tolk, en brengen hem naar den Koning, die dikwils onder den hoop is, welke zig aan den Waterkant bevindt. Hunne Komplimenten of *Palabras* zyn zeer verdrietig, bestaande in 't dikwils herhaalen van *Goeden Morgen*, en, *Gy zyt welkom*. Dan wordt de Prys van de Slaaven, het Yvoor, of wat zy te verkoopen heb-

hebben, vaſtgeſteld. De Boot gaat vervolgens weder naar de Wal, om den Tolk af te haalen, die verſlag doet van zyne verrigtingen. Indien de Inboorlingen Slaaven, of andere Goederen, te verkoopen hebben, zo brengen zy dezelven met Kanoos aan boord, en dan dient men zeer op zyn hoede te zyn, laatende maar eenen Neger te gelyk op 't Schip komen. De Goederen, die men hier ſlyt, zyn, Brandewyn, geele Barnſteen, rood en geel Koperen Schelletjes, Snaphaanen en Vogelroers, Bekkentjes van Koper, Tinnen Plaaten, Glazen Kraalen, Baay en Sergie, Linnen, Katoene Kleedjes en Garen van veelerley kleuren.

NIGRITIE.

Portugeeſche Volkplanting Kachao.

De legging deezer Eilandjes, waar van het Noordweſtelykſte *Formoſa* genoemd wordt, is tuſſchen de 10 en 12 Graaden Noorder Breedte, ongevaar veertig Zeemylen bezuiden den Mond van de Gambia. Zy leggen voor en aan den uitloop van eenige Rivieren, aan welken de Portugeezen, binnenslands, hunne Volkplantingen hebben. De voornaamſte en Noordelykſte Rivier, genaamd *Rio de San Domingo*, is van ouds bekend wegens *Kachao*, een Volkplanting der Portugeezen, aan de Zuidzyde van de Rivier, omtrent twintig Mylen van derzelver Mond. Deeze Plaats heeft de gedaante van een Vlek, ja van een Stad, zynde aan de Landzyde met een ſterke Wal voorzien, waar op Geſchut legt, met Paliſſaden daar voor. Twee groote Straaten zyn 'er in, en door dezelven loopen verſcheide Dwarsſtraaten, altemaal bezet met Huizen of Wooningen van Kley, van binnen en buiten met Kalk beſtreeken,

en

NIGRI-TIE.

en taamelyk groot doch niet meer dan ééne Verdieping hoog. Men dektze in het droo-ge Saizoen slegts met Zeildoek of Kanefas, tegen de Zonneschyn en Daauw, doch in het natte Saizoen met Palmbladeren, omze te beschutten voor den Regen, die hier zo zwaar valt, dat men Kachao de Pispot van Afrika genoemd vindt. Men leeft 'er niet zeer veilig, want het grootste deel der In-wooneren zyn Dieven en Roovers, en men vindt 'er Nagtloopers onder, die hun werk maaken van al wie hun tegen komt te ver-moorden. De ongebondenheid en wellust der Portugeesche Natie, door de beestagtige geilheid der Negerinnen aangemoedigd, stygt hier ten throon. Op hunne Vrouwen egter, die den naam van blanke voeren, zynze zo jaloers, dat men dezelven nooit te zien krygt. De Slaavinnen en 't ongetrouwde Vrouw-volk loopen 'er gantsch naakt, met een klei-ne Doek of Lap voor de Schamelheid.

Fort en Bezet-ting.

Deeze Stad heeft een Kerk en een Kloos-ter van Kapucynen, doch men vondt 'er, in 't jaar 1700, maar twee Monniken, en drie Priesters, staande onder den Bisschop van St. Jago. Van den uiterlyken Godsdienst, zelfs, wordt 'er weinig werks gemaakt. Tot verdedi-ging heeft de Stad, aan 't Westend, een driehoekig Fort, dat enkel gepalissadeerd is, zonder Graft, Glacis of Bedekten Weg. De Bezetting bestaat gemeenlyk uit dertig Man, onder een Kapitein-Majoor, die eenen Lui-tenant heeft of Vaandrig en Adjudant. De Soldaaten zyn Bannelingen uit Portugal, we-gens euveldaaden, en zy krygen zo weinig Gagie, dat zy daar door tot Roovery wor-

den

den aangezet. De Negers, daarenboven, die ten deele de Stad bewoonen, zyn gezwooren Vyanden van de Europeaanen, die derhalve niet zonder Wagt durven uitgaan.

NIGRITIE. *Kachao.*

't Omleggende Land is zeer Moerassig, inzonderheid aan de Noordzyde van de Rivier, doch de Zuidzyde is bezet met heerlyk Geboomte, dat in hoogte en dikte, en zuiverheid van Hout, zyn weergaa naauwlyks heeft; zo dat het tot den Scheepsbouw zeer bekwaam zou zyn. Aan *Rio Grande*, egter, groeit Hout, dat van de Portugeezen veel meer geagt wordt en met reden: alzo hetzelve die eigenschap heeft, dat de Schepen daar van gemaakt, of daar mede bekleed, nooit van Wormen worden aangedaan of doorknaagd: 't gene men aan de bitterheid van deszelfs Sap meent te moeten toeschryven.

Geboomte aan de Rivier.

Het Land aan de Rivier van San Domingo wordt bewoond door de Papels, gelyk gemeld is; doch benoorden dezelven vindt men een Natie van Negers, genaamd *Bagnons* of *Banyans*, een beschaafd en arbeidzaam Volk, welker Land overal byna met Ryst en Koorn is bebouwd. Hunne Vrouwen zyn, tegen de gewoonte der Negerinnen, zeer vlytig in het Huiswerk, en neemen, zo men zegt, haar Mond vol Water, om door het praaten daar in niet verhinderd te worden. Zy hebben een Koning of Vorst, die aan de Rivier *Karamanca* zyn verblyf houdt, doch een groot deel deezer Bagnons staat onder den Koning van *Jereja*, niet ver van de Gambia woonende, wiens Onderdaanen verder *Feloupes* zyn, een diefagtig, moorddaadig

Bagnon-Negers.

NIGRITIE. *Kachao.*

Volk, tegen welker Rooveryën de Bagnons hunne Wooningen en Vlekken ſterk beſchutten moeten, zo wel als de Europeaanen, die onder hun leeven. Immers een menigte van Portugeezen, die men gemeenlyk agt Jooden te zyn, woonen in dit gedeelte van Afrika, hebbende 'er hunne Dorpen en Vlekken. De Negers zyn meeſtal Heidenen en zeer bygeloovig.

Handel der Portugeezen.

De Afrikaanſche Kompagnie van Liſſabon hadt te Kachao of Chagio haare Magazynen tot oplegging van de Europeaanſche Goederen en van zodanigen, welken het Land voortbrengt, die langs de Rivier, welke meer dan tweehonderd Mylen opwaards vaarbaar is, worden af en hun toegevoerd. Dit plagt jaarlyks wel honderdduizend Ponden Waſch, vyftigduizend Ponden Elpebeen, en van agthonderd tot duizend Neger-Slaaven uit te leveren, die de Portugeezen naar de Eilanden van St Jago en Braſil zenden, boven en behalve de genen, welken zy verkoopen aan de Engelſchen en Nederlanders, van welken ook wel, in 't geheim, gehandeld wordt te Kachao. De Portugeezen houden 'er Barken van omtrent veertig Ton, waar mede zy vaaren en Koopmanſchap dryven op de Rivieren daaromſtreeks, gelyk de *Cazuma*, *Pongues*, *Nonnes*, en zelfs op die van *Sierra Liona*. De eerſtgemelde voorziet hun van een groote veelheid Waſch: de Pongues en Nonnes leveren Indigo uit, en Sierra Liona geeft Vrugten, by hun genaamd *Coffè*, waar mede zy een zwaaren Handel dryven. Van alle deeze Plaatſen krygen zy ook een menigte Yvoor en Slaaven, in ruiling tegen Ne-

Neger-Kleedjes, Brandewyn, Yzer, Tin, enz.

Nigritie.

Nonnes of Nunes, gemeenlyk *Rio de Nuna Triſtao*, heeft haaren Mond omtrent op negen en een halve Graad Noorder Breedte, en dus bezuiden Rio Grande, die, zo wel als de Gambia of Gambra en de andere Rivieren aan deeze Kuſt, voor Uitloopen van de Rivier *Niger* plagten gehouden te worden. Men kan tot nog toe met geen zekerheid zeggen, hoe het daar mede gelegen zy. Digt by den Mond van de Nonnes is een Portugeeſch Dorp, en hooger op zyn verſcheide Gehugten der Negeren, die benoorden deeze Rivier *Nalous*, en bezuiden dezelve *Landemans* of *Vagres* heeten.

Rivier de Nonnes.

De Kuſt van Afrika ſtrekt verder langs hoe Ooſtelyker tot aan de Kuſt van Guinée: doch eer men zo ver komt vindt men de Rivier van *Sierra Liona*, die zeer bekend is wegens den Handel van allerley Natiën op dezelve; hoewel geene, buiten de Engelſchen en Portugeezen, daar aan geveſtigd zyn. Haar Mond vindt men omtrent op agt Graaden Breedte, honderdzeventig Zeemylen van Kaap Verde ten Zuidooſten. Zy heeft haar Naam ontleend van de Bergen, daar zy af komt ſtroomen, in welken veel Leeuwen huisveſten. De uitgeſtrektheid in langte ſchynt niet groot te zyn, en op ver naa niet in vergelyking te komen by die van de Gambia, veel minder van de Rivier van Senegal. Haar breedte wordt op omtrent vier Mylen geſchat. Veel kleine Rivieren vallen 'er in, uit de nabuurige Gebergten. De uitloop wordt, aan de Noordzyde, door Banken,

Rivier van Sierra Liona.

NIGRI-TIE. *Sierra Liona.*

en aan de Zuidzyde door Eilanden, als in drie Armen verdeeld, waar van men twee, by de Naamen van *Tagrin* en *Mitouba*, onderscheidt van de Hoofdrivier, welker Kanaal, door Klippen en Ondiepten, byna onvaarbaar is. Dit maakt met malkander een groote Baay, waar in verscheide Inhammen zyn, daar de Schepen kunnen leggen of de gemelde Armen, die diep zyn, opvaaren. Deeze Rivier is weleer de Scheidpaal geweest van de Kusten, die aan de Kompagniën van Senegal en Guinée, in Frankryk, werden toegestaan tot haaren Vaart en Handel. Zy maakt nog heden de Scheiding van twee Ryken der Negeren, waar van het Noorder *Boulon* of *Bolm*, het Zuider *Bouré* geheeten wordt. De Koning van Bouré houdt zyn Verblyf in een Vlek aan den Zuidelyken Oever, agt Mylen van de Zee, alwaar de Rivier maar twee Mylen breedte heeft.

Handel op dezelve.

De Franschen uit Normandie hebben al vroeg op deeze Baay gevaren en hunne Taal wordt, zo men verzekert, zelfs by eenigen van de Negers gesproken of verstaan. De Heer ATKINS merkt aan, dat 'er, toen hy schreef, omtrent dertig Kooplieden hunne Woonplaats hadden aan de Rivier, die altemaal, zegt hy, *Grometta's* hielden, dat is Neger Bedienden, welken zy op de *Sherbro*-Rivier huurden, tegen twee Acci's of Baaren in de Maand. De Vrouwluy doen 't huiswerk en staan de ontugt van haaren Meester ten dienst: de Manluy gaan, in Booten of Schuiten en Kanoos, Handel dryven, met Koraal, Koper, Tin, Pannen, Potten, Wapenen en Sterken Drank, brengende, van de Rivier

vier Nuna of Nonnes, Slaaven en Olyphants-Tanden, en van de Sherbro Verfhout 't huis. Een of twee Sloepen zyn het meeste, dat in een Jaar op de Sherbro geladen wordt; dewyl zy die Rivier hoog moeten opvaaren, welke digt bezet is met Mangliers, en derhalve zeer ongemakkelyk niet alleen, maar ongezond van Lugt. Als de Slaaven aangebragt zyn, fluiten zy 'er twee of drie met Ketenen aan malkander, en laatenze over aan de zorg van de Grometta's, tot dat zy gelegenheid hebben om hun te verkoopen; 't welk zy doen voor omtrent vyftien Pond Sterlings of honderd Daalders een goede Slaaf.

NIGRITIE. *Sierra Liona.*

'tGedrag der Slaaven.

Dewyl deeze Slaaven zeer bekwaamlyk on der Afdakken geplaatst worden by het Huis van den Eigenaar, om ze lugtiger en zuiverder te houden, zo had ik de nieuwsgierigheid, zegt ATKINS, van dagelyks hun Gedrag na te gaan, 't welk in de meesten niet dan tekenen van de grootste wanhopigheid uitdrukte. Eenmaal egter, in het overzien van eenigen van des ouden CRACKERS Slaaven, kon ik niet nalaaten agt te geeven op het stout en styf aankyken van eenen Karel, die groot en fors was van Gestalte. Dewyl deeze zig verbeeldde, dat wy hun bekeeken met oogmerk om ze te koopen, scheen hy zyne mede-Slaaven met veragting aan te zien, wegens hunne gereedheid om zig te laaten onderzoeken, en den spot met ons te steeken, wanneer zyn Meester hem gelastte zyne Leden uit te strekken, 't geen hem een ongenadige Geesseling toebragt van CRACKERS eigen hand, met een snydende Lederen Riem, en hy zou

NIGRI-TIE. *Sierra Liona.*

hem zekerlyk dood geslagen hebben, indien zulks hem niet schadelyk ware geweest. De Neger, ondertusschen, verdroeg dit alles met grootmoedigheid, krimpende zeer weinig en stortende maar een Traan of twee, die hy, als daar over beschaamd zynde, scheen te willen verbergen. Ons geheel Gezelschap, zig over het Gedrag van deezen Neger verwonderende, verzogt CRACKER te mogen weeten, hoe hy aan denzelven kwam. Hy verhaalde ons, dat deeze Gast, genaamd Kapitein *Tomba*, de Overste was geweest van zeker Landdorp, welk zig tegen hun en hunnen Handel op de Rivier Nonnes aankantte, doodende zyne Vrienden aldaar en steekende hunne Hutten of Wooningen in brand. Die dus door hem mishandeld waren, hebben, met de hulp van myn Volk, zeid' CRACKER, deezen Karel, omtrent een Maand geleeden, by nagt overvallen en gebonden, na dat hy, in zig te verweeren, twee Man hadt gedood; van daar is hy herwaards gebragt en myn Eigendom geworden.

Landsgesteldheid. Het Landschap, omstreeks de Baay van Sierra Liona, is zo digt met Bosschagie bezet, dat men 'er, van den Waterkant, nergens kan doordringen, uitgenomen tusschen het Vlek en een Bron van waar men het Water niet dan met veel moeite krygt. Door deeze Bosschagie hebben zy egter Wegen naar hunne Planteryën of Akkers, 't welk veelal de Paden van wilde Beesten zyn, die 'er, zelfs digt by het Vlek, zwerven. De Oevers van het Land bestaan, gelyk de Kust van Sweeden, uit Rotsen en Steenklippen, en de Grond heeft weinig Aarde, doch

brengt

brengt niettemin veelerley hoog Geboomte voort, inzonderheid Palm- of Dadel- en Kokosnooten, welker Vrugt en Wyn tot Voedzel en Drank der Inboorlingen ſtrekt. Men teelt 'er, bovendien, andere Vrugten, Wortelen en Beſiën, in 't byzonder Ryſt, welke het Voedzel der vermogendſte Luiden uitmaakt. Ook heeft men 'er eenige Geitjes en Gevogelte.

NIGRITIR. *Sierra Liona.*

De Negers aan de Rivier.

De Negers zyn hier rappe Gaſten, welgemaakt van Lyf en Leden, doch hebben platte Neuzen, en de meeſten zyn met Navelbreuken gekweld, voortkomende uit het niet wel bezorgen der Kinderen by de Geboorte, of dat menze, voorover, op Handen en Voeten laat kruipen, eer zy nog op de Beenen kunnen ſtaan. Zy laaten hier zig niet beſnyden, doch de Slaaven, die van Noordelyker plaatſen te Sierra Liona gebragt worden, zyn dikwils beſneeden. De Vrouwluy hebben op ver naa zulk een fraaije geſtalte niet, en haare lang neerhangende Borſten ontſieren haar zeer. Niettemin tragten zy zig, zo veel doenlyk is, op te tooijen, om de Manluy te behaagen, ſchilderende haar Voorhoofd met Streepen, wit, rood of geel; anderen maaken kringen van de een of andere kleur, om haare Armen of Lighaam. De Mannen draagen ook Ringen, van Koper, Tin, of Yvoor, om hunne Beenen boven de Enkelen en om hunne Armen boven het Gewricht van de Hand, als ook aan de Vingeren en Toonen. Een Ketting van Monkies-Tanden en Yvoor, gaat van Oor tot Oor. Beide Sexen verſieren hun Wollig Hair met

NIGRITIE. *Sierra Liona.*

ſtukjes Goud of glinſterende Steenen of iets dergelyks, en aan hetzelve daar mede op te krullen beſteeden zy zeer veel tyds. Als de Vrouwen niet te doen hebben, zetten de Mannen haar Uuren lang daar aan te werk; hoewel zy anders ook niet onledig zyn: want die de Europeaanen niet als *Grometta's* dienen, hebben aan den Landbouw en den Oogſt, het maaken van Palm-Olie of 't ſpinnen van Katoen, en ander Huiswerk, de Handen vol; terwyl de Mans zig alleen bemoeijen met Jaagen en Viſſchen. Dit maakt de Vrouwluy hier zeer ſterk van Lyf en Leden. Zy draagen, zo min als het Manvolk, eenig Gewaad buiten en behalve een Kleedje of Lap, tot het dekken van de Schamelheid.

Hunne Wooningen.

De Huizen deezer Negeren zyn kleine Hutjes, beſtaande uit Stokken of Staaken, als Stutten in de Grond gezet, in 't ronde of vierkant, met een Dak van Stroo. Het geheele Huisraad is zelden meer, dan een of twee Matten om op te leggen of te zitten, benevens twee of drie Kommen of Schottels, van Hout of Aardewerk, en een Lepel, meeſt van hun eigen maakzel. Sommigen van deeze Negers, egter, zyn ten opzigt van hunne Lighaamen en Wooningen beſchaafder. Men vindt 'er Dorpen, waar van de Hutten in 't vierkant ſtaan rondom een groot Plein, op welks midden een groote Boom is, met eenige honderden Neſtjes behangen van een gemeenzaam Vogeltje, dat dezelven aan de dunſte enden der Takken maakt en dus zyne Jongen voor

de vervolging van Aapen, Inkhoorens en ander Roofgedierte, beveiligt. De Deuren der Hutten zyn verſierd met Hoorentjes en Schulpen, en het geheele Dorp is met een Plantagie van allerley Vrugtboomen omringd.

NIGRITIE. *Sierra Liona.*

Deeze Dorpen of Gehugten, hoe netjes ook gebouwd en ſamengeſteld, worden dikwils, 't zy uit oneenigheid met de Nabuuren, of om dat men een beter Stand heeft uitgekoozen, verplaatſt. Sommigen egter, die den Naam van Vlekken mogen voeren, blyven op de zelfde plaats, wegens de welgelegenheid tot den Handel. Zodanig een Vlek is *Seſtbos*, alwaar de meeſte Slaafhaalders gaan aanleggen om Ryſt op te doen. De Rivier heeft daar omtrent de halve breedte van de Theems. Dat Vlek is groot en de Huizen zyn 'er veel beter gebouwd. Eerſt maaken zy een Vloer, rond of vierkant, vier Voeten boven den Grond verheven, zynde de eerſte Verdieping en het voornaamſte Vertrek, daar men in ſlaapt, met eene Vuurplaats of Haardſtee in 't midden, die, zo wel tot het verdryven van Ongediert, door den Rook, als tot het droogen van de groene Airen Spaanſche Tarwe dient. Boven dit Vertrek is een Magazyn, 't welk pieramidaal dertig Voeten oploopt, zo dat het Vlek zig, van verre, als uit een menigte Toorentjes beſtaande, vertoont.

Vlekken.

Dit, en ieder Vlek daaromſtreeks, heeft een *Palaaver*-Zaal, zynde als een ſoort van Beurs, of openbaare Plaats, tot de byeen-

De Handel-Zaal.

GUINEE. den gemeenlyk de *Bogt van Guinée* en by de Franschen de *Golf van Juda* geheten wordt; in welke de Schepen, naar de Oostindiën vaarende, indien de Stuurluy niet voorzigtig zyn, somtyds komen te vervallen, verliezende dus den Passaatwind, 't welk hunne Reize zeer vertraagt.

Lugtsgesteldheid. Deeze geheele Kust, van Sierra Liona af tot in het diepste van de Bogt, is zonder Baaijen, en heeft, op gelyke afstanden van den Oever, overal byna de zelfde diepte, met weinige verandering, uitgenomen aan den Mond van groote Rivieren, alwaar de Tyën regelmaatig loopen. Men heeft 'er een byna gestadigen Wind uit Zee, doch, wanneer een Storm of Orkaan voorvalt, komt die altyd van de Landzyde. De Kimmen zyn geduurig met Dampen bezet, en het daauwt aan den Oever sterk, maar op de Schepen valt geen Daauw. Daar is een beurtwisseling van Regen en droog Saizoen, gelyk onder de Linie in 't algemeen plaats heeft; aan deeze geheele Kust, tweemaal in 't jaar. De Voorjaars-Regens zyn, aan beide zyden van de Evenaar, langduuriger en van meer belang, dan de Herfstregens. Zy neemen, in 't diepste van de Bogt van Guinée, aanvang in April; omstreeks Sierra Liona in Mey, en aan de Zuidzyde van de Linie, by Kaap Lopez, in Oktober, te Angola in November. Deeze Saizoenen nu, vergezeld gaande met Wolken en koeler Lugt, worden van de Europeaanen de Winter geheten.

Orkaanen. Orkaanen, die de Spaanschen *Travadoos* noemen, zyn in geen gedeelte des Aardskloots zo menigvuldig. Het zyn geweldige

Ruk-

Rukwinden, die vergezeld gaan met fchrikkelyke Donderflagen en Blikfemftraalen, en eindigen in Regen en Stilte. Men wordt 'er, nogthans, eenige Uuren van te vooren altyd voor gewaarfchouwd, door een trapswyze zakking en zwarterwording van het Zwerk, en zy komen altoos aanzetten in een Streek tusfchen 't Noorden en Noordooften, of geheel Ooft, in het diepfte van de Bogt en verder Zuidwaards. Dit ftrekt grootelyks tot veiligheid der Schepen, die dus geen gevaar hebben van tegen den Wal verbryzeld te worden: doch niettemin moeten zy alle Zeilen inhaalen en laaten het voor den Wind dryven, zo lang die Orkaan duurt, 't welk zelden meer is dan drie of vier Uuren. Somtyds heeft men 'er wel twee, en dikwils één Orkaan 's daags. Zy ftrekken zig niet ver uit: want men heeft bevonden, dat 'er Schepen op den afftand van tien Zeemylen van elkander lagen, welker een zulk een Onweer hadt, daar het andere, op dien tyd, niets van was gewaar geworden: ja te Annamaboe hadt men fchoon helder Weer, terwyl op de Reede van Kaap Corfe zulk een Storm woedde. De Donder is hier by uitftek zwaar en fomtyds van geweldige uitwerkingen. Op andere tyden is 'er het Weerligt zeer gemeen, voornaamelyk in 't vallen van den Avond, zo wel met loodregte als horizontaale Straalen. Omtrent St. Jan en Kerstyd, dat is in 't midden der Zomer-Saizoenen, komen 'er geweldige Rukwinden uit het Ooften, die men *Harmattans* noemt, omtrent van gelyke duuring als de Orkaanen, doch gemeenlyk zonder Donder of Blikfem, eindigende ook met

GUINE'E.

GUINE'E. met Regen. De Lugt is dan miſtig, en niettemin zyn deeze Winden zo droog en heet, dat zy Papier, Parkement en Leder verſchroeijen als Vuur. Aan de Kuſt van Benin, in 't diepſte der Bogt van Guinée, zyn deeze laatſten menigvuldigſt (*).

Lands-geſteldheid. De gedaante des Lands is niet onbevallig. Men vindt 'er een aangenaame mengeling van Bergen en Valeijen, Boſſchen en open Velden. De Heuvels zyn verſierd met Boomen van ongemeene hoogte, en de laage Landsdouwen of Vlakten, doorgaans van een groote uitgeſtrektheid, zeer vrugtbaar en ryk in Koorn, Aardappelen, Wortels en allerley Vrugten; terwyl de Moeraſſige plaatſen zelfs bekwaam zyn tot den Ryſtbouw. Niettemin brengt de Overſtrooming der Rivieren, die in 't Regen-Saizoen verſchrikkelyk is, eene ongezondheid voort, die veele Europeaanen hier hun Graf doet vinden.

De Inwooners. De natuurlyke Inboorlingen van dit Land zyn

(*) Volgens het Verhaal van BOSMAN ſchynt in de geſteldheid van de Lugt een merkelyke ongeſtadigheid plaats te hebben, niet alleen in byzondere gedeelten van deeze Kuſt, maar zelfs in byzondere Jaaren: gelyk hy ook aanmerkt, dat 'er de onmaatigheid der Hitte en Koude en de hevigheid van den Wind, ſedert een reeks van Jaaren, zeer zouden afgenomen zyn: 't welk men wel niet voor onmooglyk kan houden; doch het komt my waarſchynlyker voor, dat de gewoonte en ervarenheid, om zig naar het Klimaat te ſchikken, veel daar toe gedaan kan hebben, om het Weer met een ander oog te beſchouwen, dan het volgens de hoogdraavende beſchryving van ſommigen moeſte zyn. Hoe 't zy, ik heb hier de Waarneemingen van een Engelſchman, genaamd ATKINS, volgens de Opgave van SALMON gevolgd.

zyn regte Negers, van eene gitzwarte glim- mende kleur, met platte Neuzen, dikke Lippen. Zy hebben groote, rollende Oogen, van welken een groot deel van het Wit zig vertoont, en zeer gelyke ryën witte Tanden in hunne Mond. Hun hair is kort, fyn, gekruld als Wol, en zwart. In 't algemeen zyn het welgemaakte, ſterke, handige en vlugge Gaſten. Hunne Kleeding beſtaat uit een *Paan* of Doek, van omtrent twee Voeten breed, om den Middel, en die van eenig Vermogen zyn bewinden hun Lyf, gelyk de Arabieren, met een Kleed van taamelyke langte, dat zy over de Schouderen ſlaan, doch zodanig, dat hunne Armen, Beenen en een goed deel van het Lyf, in de Vrouwen zo wel als in de Mansperſoonen, naakt zyn. Hunne Verſierzelen beſtaan in een menigte van Ringen of Braceletten van Goud, Yvoor of Koper, naar hun Vermogen, die zy om de Armen en Beenen draagen, met en benevens Halsbanden en Gordels van Koraal, de een boven de ander: maar van het optooijen van hun Hoofd en Hair maaken inzonderheid de Vrouwsperſoonen zeer veel werks. In ſommige Negers is het langer dan in anderen, en zy hebben een manier om het uit de natuurlyke krul te haalen en regt te maaken, door 'er zwaarte aan te hangen, waar na zy het in verſcheide gedaanten fatſoeneeren, zettende het op met kleine dunne plaatjes Goud, Koper, Tiñſel, als ook met Glazen Kraalen, Koraal en Schulpen, zo dat het eene glinſterende Vertooning maakt. Eenige Vrouwen doen een Kleed of Huik over 't Hoofd, tegen de brandende Hitte van de

GUINE'E.

Zon,

GUINE'E. Zon, en sommige Mannen draagen Mutsen: de Visschers, in 't byzonder, hebben die van Huiden of Biezen gemaakt, en zyn zeer gelukkig indien zy een Europischen Hoed bekomen kunnen. De meeste Negers, egter, gaan geheel blootshoofds, en hunne Hersenpannen zyn zo hard, dat zy geen aandoening hebben van de steekende Zonnestraalen.

Aart van de Negers.

De Negers zyn, in 't algemeen, niet onbeleefd van aart. In de binnenlandsche Streeken verrigten zy hunne Groetingen door het uitsteeken der Handen, het buigen van de Knie of het omhelzen van elkander, en wanneer een Onderdaan of Persoon van laager Rang een Vorst of hooger Heer aanspreekt, en denzelven iets verzoekt, zo valt hy voor denzelven met het Aangezigt ter Aarde, tot dat hy verlof krygt om op te ryzen. Wat het Volk aan de Kust belangt, die zig voorzien hebben van Mutsen en Hoeden, deeze hebben van de Europeaanen geleerd, dezelven af te neemen om hunne Vrienden te groeten. Men merkt aan, dat deeze Menschen geen vernuft ontbreekt, maar dat zy 't zelve tot rooven, steelen en bedriegen gebruiken; 't welk zy waarschynlyk, ten grootsten deele, van de Europeaanen geleerd hebben, die hun eerst wys maakten de vervalsching van het Goud, door Koper en andere slegte Stoffen daar onder te mengen. Door hunnen Handel met de onzen zyn zy veel verslimmerd, zo in dit als veele andere opzigten. Onze Kooplieden hebben groote veelheden van Brandewyn en Sterke Dranken overgezonden, en onze Faktoors, zo wel

als

als de Matroozen, toonen hun dikwils, dat de Kriſtenen zig in dronkenſchap zo wel verloopen als de Heidenen. En, wat de Zonde van Hoerery betreft, daar in geeven hun de Europeaanen niet minder voorbeelden, of volgen hun voorbeeld naa. Het eenigſte onderſcheid is, dat de Kriſtenen dit doen in veragting van de regelen hunnes Godsdienſts, en de Negers in overeenkomſt met hun Geloove; 't welk hun in die twee Artikelen, van 't gebruik van Sterken Drank en 't oneerlyk Vermaak, geen paalen ſtelt, ja veeleer aanmoedigt.

GUINE'E.

Hunne Bygeloovigheden.

De meeſte Negers hebben, wel is waar, eenig denkbeeld van een Goddelyk wezen, dat de Wereld geſchapen heeft en onderhoudt, als ook van een toekomend Leven; doch men onderſtelt, dat zy dit denkbeeld van de Europeaanen hebben aangenomen, en het is zo weinig geveſtigd onder hun, dat zy in alle hunne zwaarigheden of ongevallen zig aanſtonds wenden tot hunnen *Fetiche*, een Beſchermgeeſt of Afgod, dien ieder Menſch zig verbeeld te hebben, en waar aan zy Offerhanden doen op zekeren dag in de week, denzelven toegewyd. Sommigen hunner houden ook zekere Spyzen voor verbooden, die zy hun geheele Leven niet nuttigen, en waar in de Kinderen het voorbeeld van hunne Ouders navolgen. De Duivel wordt, op zekeren vaſtgeſtelden tyd van 't jaar, door hun, uit alle hunne Dorpen gebannen of verjaagd. Zy gelooven aan de verſchyning van Geeſten en noemen ſommige Dagen ongelukkig, in welken zy niet op Reize gaan, te Velde trekken, noch iets van belang on-

GUINE'E. derneemen zullen. Ook worden alle aanmerkelyke Voorvallen, van hun, aan een soort van Wonderwerk toegeschreeven. Zy hebben een soort van Priesters, die hun in deeze Bygeloovigheden versterken.

Levenswyze. De Veelwyvery gaat onder de Negers in zwang: daar zyn 'er die wel twintig egte Vrouwen hebben, welke voor hun de Spyze in 't geheel bezorgen, bouwende en plantende zelfs het Land. De gemeene Man houdt 'er van drie, vier, tot tien toe. De voornaamsten houden 'er twee in byzondere waarde; waar van de eene het Opperbestuur over de Huishouding heeft, de andere aan den Afgod is geheiligd. De overigen worden van sommige Negers gebruikt tot hun gewin, om jong Volk te verstrikken, en die dan een wakkere boete af te vorderen. Buitendien houden zy nog Slaavinnen tot Byzitten. Binnenslands wordt het Overspel met een zwaare Boete, somtyds wel van over de vyftigduizend Gulden, zo BOSMAN verhaalt, of ook met de dood gestraft. In 't stuk van Dievery hebben de Negers veelal het denkbeeld, dat, het gene hun ontstoolen is, door hunne overleedene Vrienden, tot derzelver nooddruft, is afgehaald. De Dief ontdekt zynde, egter, moet hy voor den Diefstal een zwaare Boete opbrengen; doch Menschen- en Vee-Dievery wordt dikwils met de dood gestraft. Voor Manslag komen de Negers ook wel met Geldboete vry.

Ziekten. Ik heb reeds aangemerkt, hoe de Europeaanen aan deeze Kust veele Ziekten onderhevig zyn, die uit eene besmettelykheid van de Lugt schynen te ontstaan. De oorzaak

zaak daar van wordt wel in 't algemeen aan de zwaare Dampen, die zig des morgens over 't Aardryk verſpreiden, maar ook aan den Stank, die door het laaten rotten van den Viſch en door de Morſigheid der Inboorlingen verwekt wordt, toegeſchreeven. De Negers hebben twee Landziekten, waar aan zy meer dan de Europeaanen onderworpen zyn, te weeten de Pokjes en de Worm. Veele duizenden van Menſchen werden aldaar, zo BOSMAN getuigt, in de voorgaande Eeuw door de Kinderziekte weggeſleept. De Worm is een pynlyke plaag, die zy meeſt in de Beenen krygen, en waar van zy niet dan door een zagte en langzaame uitwindinge, gelyk in Indie, verloſt kunnen worden. Sommigen hebben 'er tien te gelyk, en de Europeaanen zyn 'er ook niet vry van dit Ongediert. Voor Kwetzuuren hebben zy weinig of geen Geneesmiddelen, en de genen, die met vuile Kwaalen behebt raaken, worden 'er zelden anders, dan door de Europeaanen, van genezen.

GUINE'E.

Behalve de Negers is aan deeze Kuſt nog een ras van Inboorlingen, die men *Mulatto's* of *Mulatten* noemt, om dat zy, gelyk de Muilezels, door vermenging van twee byzondere Raſſen, van Europeaanen naamelyk met de Negerinnen, zyn voorgeteeld; doch dit Ras is niet onvrugtbaar, gelyk men zig van dergelyke Voortbrengzels in 't gemeen verbeeldt. De Portugeezen hebben, toen zy eerſt de Zuidweſt-Kuſt van Afrika ontdekten, zo wel hun Geſlagt als den Godsdienſt aldaar op veele plaatſen voortgeplant. De Mulatten hebben in hun Gelaat iets van de Negers, doch de

De Mulatten.

Paarden zyn 'er by uitſtek klein, en worden ſomtyds, zo wel als de Ezels, bereeden, doch niet gebruikt om Rytuigen te trekken of Goederen te draagen: dit alles wordt door Menſchen verrigt, al ware het honderd Mylen ver, uitgenomen, wanneer zy de Goederen te Water vervoeren kunnen, dat zeer zelden plaats heeft: want hunne Rivieren, die van ſteile Rotſen en Gebergten vallen, zyn weinig vaarbaar, en Kemels of Kameelen ſchynen 'er niet te zyn.

GUINE'E.

Olyphanten.

Onder de wilde Beeſten is de Olyphant een der voornaamſten. Men vindt 'er in dit gedeelte van Afrika, en inzonderheid aan de Tandkuſt, zulk eene menigte van, dat van daar meer Yvoor wordt gebragt, dan uit eenig ander gedeelte des Aardkloots. Ik heb 'er te vooren reeds, in de beſchryving van Senegal, eenige melding van gemaakt *. BOSMAN berigt ons, dat deeze monſtreuſe Dieren ſomtyds, over dag, tot aan de Forten en Faktooryên der Europeaanen komen; dat zy voor geen Vuur nog zelfs voor Schietgeweer vervaard zyn, en dat hunne Huid ondoordringbaar ſchynt te zyn voor Looden Kogels. Hy zegt, dat op een Olyphant, die tot aan het Nederlandſche Fort te Delmina kwam, wel driehonderd Schooten gedaan werden eer hy ter neder ſtortte. Men vindt 'er van tien, twaalf en dertien Voeten hoogte. Omtrent Akra werdt in 't jaar 1697, onder veele anderen, één geſchooten, wiens Tanden te ſamen tweehonderd en twintig Pond woogen. Op ſommige plaatſen, inzonderheid daar het Land woeſt legt, zyn zy zeer menigvuldig.

* Zie bladz. 336.

GUINE'E. Ver- fcheurende Dieren.

Men vindt in Guinée ook veelerley Verfcheurende Dieren, naamelyk Leeuwen, Tygers, Luipaarden, wilde Zwynen, Voffen, Jakhalfen, en Krokodillen. De Honden loopen in 't wilde, en zyn niet alleen leelyk van aanzien, door hunne ruigte, maar hebben dit byzonders, dat zy niet blaffen. Voorts zyn 'er wilde Katten, en onder anderen wordt dat Dier, 't welk men de Civetkat noemt, hier gevonden. Zy hebben ook een Muis of Rot, die naar Moskeljaat ruikt; doch geen Gedierte is 'er talryker dan de Aapen, waar van fommigen in grootte en geftalte zeer naar Menfchen gelyken. BOSMAN verzekert, dat hy 'er gezien heeft die op de Agterpooten gingen, en dus niet korter dan vyf Voeten waren, zynde zo ftout en onbefchaamd, dat zy fomwylen Manluy aanranden. Bovendien is 'er nog een andere foort van Aap, zo zwart als Houtskool, met wit Hair om de Kin, en zeer fraay van gedaante. Deeze Dieren zyn hier altemaal zeer Diefagtig, plunderende de Tuinen en Koornlanden, maar taamelyk keurig op hun Voedzel, kiezende het befte uit van allerley Graanen en Vrugten. De Kameleon wordt ook in dit deel van Afrika gevonden, van welk Dier men berigt heeft, en niet zonder grond, dat het dikwils zyn kleur verandert. Men merkt aan, dat hetzelve, verraft wordende, gewoonlyk mooy groen, gefprenkeld bruin is, of geel; maar zyn gewoone kleur is graauw en de Huid bykans doorfchynende. BOSMAN, egter, neemt waar, dat hy nooit de roode of zekere andere kleuren aanneemt, fchoon

ſchoon ſommigen in 't algemeen verzekerd hebben, dat hy altoos de kleur had van 't gene naby hem was. Het is een zeer klein Dier, kleiner dan een Rot, doch merkelyk grooter dan een Muis, dat verſcheide Maanden, (ſommigen zeggen Jaaren,) zonder Voedzel leeven kan; hoewel anderen van gedagten zyn, dat het Vliegen vangt, gelyk eenige andere Schepzels doen, door het uitſteeken van zyn Tong.

GUINE'E.

Behalve de gemelden zyn in dit gedeelte van Afrika nog andere Viervoetige Dieren, waar van men de regte beſchryving niet heeft: derhalve gaa ik over tot de Kruipende en zal eerſt van de Slangen ſpreeken, die 'er van verſcheide ſoorten en ſommigen van montreuſe grootte zyn. Men kan het Verhaal van BOSMAN niet in twyfel trekken, dat 'er zyn, die Menſchen en Beeſten kunnen verſlinden, dewyl men uit het Berigt van ADANSON nader is verzekerd *, dat 'er in Senegal gevonden worden van over de twintig Voeten lang. De vergiftigſten, ondertuſſchen, hebben naauwlyks de langte van een Elle, zynde zwart, wit en geel, gevlakt. Eene ſoort van Slangen is 'er, die niemand leed doet dan getergd zynde, en in tegendeel het Ongediert, dat de Negers zo ſchadelyk is, vernielt; weshalve dit Dier niet alleen een vryën toegang in de Wooningen heeft, maar zeer geliefkoosd of gekoeſterd, en als een Goddelyke Eer beweezen wordt. Men vindt 'er ook Slangen, welker beet niet doodelyk is. Voorts zyn 'er Scorpioenen en zeer groote Padden, benevens Duizend-

Kruipende Dieren.

* Zie bladz. 333.

GUINE'E. beenen, die pynlyk ſteeken, doch niet doodelyk. Die ſchadelyke ſoort van Mieren, welke alles doorknaagen, en de Menſchen dikwils zeer onzagt uit den Slaap wekken, zyn hier zo wel als omſtreeks Kaap Verde. Ook wordt men 'er van Vliegen en Muggen, niet minder dan aan de Rivier van Senegal, geplaagd.

Gevogelte en Viſch. Tam Gevogelte is aan de Kuſt van Guinée ſlegt, ſchraal en droog van Vleeſch. Men vindt 'er eenige Kalkoenen en Eendvogels, die eerſt derwaards gebragt zyn door de Portugeezen; maar een menigte Faiſanten, Patryzen, wilde Eenden, Snippen, en andere wild Gevogelte, aan 't Land eigen. Zy hebben ook een Vogel, van geſtalte als een Pappegaay, met ongemeen ſchoone en hooge kleuren, rood, hemelſchblaauw en groen. Voorts vindt men 'er een onverbeeldelyke menigte van zeldzaam Pluimgedierte en Roofvogelen. De Zee levert een grooten overvloed van Viſch uit, gelyk Kabeljaauw, Schol, Tongen, Makreel, Kreeften, Krabben, Garnaalen en Sardynen. Ook zyn 'er, wederom, Noordkaapers, Zwaardviſſchen en Haaijen, die de Viſch verjaagen en vernielen, wordende deeze laatſten, even als aan de Rivier van Senegal, door de Negers met veel ſmaak gegeten. Men heeft 'er ook uitneemend lekkere Rivierviſch.

Koorn. Van de Dieren gaa ik tot de Plantgewaſſen over. In ſommige deelen van deeze Kuſt wordt *Mays* of Spaanſche Tarw geteeld, welke de Negers verkoopen by Struiken of Aairen, waar van men 'er een duizend ſomtyds voor omtrent een Daalder Hollandſch Geld kan

kan bekomen, zo dat de Zak van dit Koorn op niet meer dan een Gulden komt te ſtaan. De Portugeezen hebben het eerſt in Afrika gebragt, en de gemakkelyke voortteeling van hetzelve heeft het ongemeen doen vermenigvuldigen; zo dat het byna overal, daar het Land hier toe bekwaam is, gezaaid wordt. Men heeft 'er twee Oogſten van in een Jaar. Het wordt by Korrels in den Grond geſtoken, gelyk Boonen of Erwten, die men hier ook, van veelerley kleuren, menigvuldig teelt. Behalve de Spaanſche Tarw, welke BOSMAN ten onregte met het Guineeſch Koorn, genaamd *Milhio*, verwart *, wordt dit laatſte, dat de grootte omtrent van Koriander Zaad heeft, 'er ook gezaaid. Zo wel van de *Mays*, als van de *Milhio* of Geerſt, bakken de Negers, uit het Meel van 't fyn gewreeven Koorn, hun Brood, zynde een ſoort van Koeken, die, wanneer zy van ieder half en half gemaakt zyn, taamelyk wel ſmaaken, maar van de Spaanſche Tarw alleen zyn ze grof en bitter, van de Geerſt alleen bruin en ſlegt. Voorts hebben zy Brood van Ryſt dat wit is, doch zwaarmoedig. De Ryſt wordt niet zo algemeen geteeld, uitgenomen in ſommige ſtreeken van de Kuſt, alwaar de Moeraſſigheid het Land onbekwaam maakt tot eenig ander Koorn. Aan de Goudkuſt valt die weinig, doch aan de Laage-Kuſt wordt zy rykelyk geteeld.

GUINEE.

* Zie bladz. 343.

Aardvrugten.

Onder de Aardvrugten zyn eenige ſoorten van Boontjes, die als Aardappelen onder den Grond groeijen. Op veele plaatſen aan de Kuſt beſtaat het voornaamſte Voedzel der Negeren in Aardpeeren, genaamd *Battatas*,

GUINE'E. die langwerpig zyn, als groote Staartraapen, en welker Loof langs het Aardryk kruipt. Deeze laaten zig zeer gemakkelyk voortplanten, wanneer men flegts eenige ftukjes van de Steelen in den grond fteekt. Men heeft 'er ook Aardappelen, gelyk in Europa; doch wel het allerbefte Voedzel is een Wortel, *Yams* of *Jammes* genaamd, die ongevaar twee Spannen lang wordt, en in 't ronde ook zo dik, fchietende een groen Loof, dat, byna als de Turkfche Boonen, aan Staaken opklimt, doch met kleine ftekels of doorntjes is voorzien. Aan dit Loof kunnen de Negers zien, wanneer de Wortel, volgroeid zynde, moet uitgegraven worden. Hy is van binnen Sneeuwwit en zeer goed van fmaak, omtrent als de Aardakers, doch veel drooger en vafter van Vleefch. Men braadt of kookt hem, en de Zwarten, gelyk ook veele Blanken, eeten hem voor Brood. In 't Anteefche Land, doch inzonderheid in 't Landfchap Saboe, wordt deeze Wortel overvloedig geteeld, en by veele duizenden van daar, als 't in de tyd is, naar andere plaatfen vervoerd. Deeze Wortel, benevens de Battatas of Aardpeeren en de Milhio of Geerft, fchynen het natuurlyke Voedzel te zyn van deezen Landaart. Suikerriet groeit 'er ook in volkomenheid, doch de Negers maaken daar weinig werks van, en de Europeaanen hebben by hunne Forten te weinig Gronds, om het te planten.

De Palm- of Dadelboomen. Het meefte Geboomte aan de Kuft beftaat in Palm- of Dadelboomen, waar uit de Ingezetenen den Palmwyn tappen, die tot hunne Drank en verluftiging ftrekt. Ik heb reeds

van

van de manier, op welke zulks door de Negers by Kaap Verde geschiedt, en van de eigenschappen van dien Drank, omstandig gesproken *. In Guinée, egter, wordt dezelve op een geheel andere manier en uit een andere soort van Boomen gehaald. Het Lighaam van den Boom, tot zynen vollen groey gekomen zynde, heeft omtrent de dikte van een Man om den Middel en de hoogte van zes Voeten, maar uit den Stam schieten Takken, van twintig Voeten en meer langte, opwaards. De Bladen zyn een Elle lang en omtrent twee Duimen breed, loopende uit in een scherpe punt; zo dat zy veel naar die van Bladriet gelyken, en de Negers dekken 'er dikwils hunne Hutten mede: ook maaken zy 'er Touw van, tot hun Vischwant. De Takken worden Bamboesen geheeten, en als Paalen, Staaken, Stokken of Latten, gebruikt.

GUINE'E.

* Bladz. 383.

Manier om den Palmwyn te tappen.

Wanneer de Negers een Boom vinden, die oud genoeg is, om eene veelheid van Wyn te geeven, hakken zy alle deszelfs Takken af, en, den Stam dus eenige dagen geknot hebbende laaten staan, booren zy een gat in het dikste deel, waar in zy een hol Riet of Pypje steeken. Het Sap van den Boom ontlast zig daar door in eene Pot, die 'er onder is gezet, zo dat zy ongevaar een Stoop krygen in een Etmaal, en dit doet hy twintig of dertig dagen agtereen. Zelfs zegt men dat in sommige Landschappen, alwaar zy 'er maar weinig teffens afkappen, de Boom nog verscheide Jaaren in leven blyft; doch de menigvuldigheid der Palmboomen, in Guinée, maakt dat men ze weinig ontziet, en zelfs

GUINE'E. zelfs de laatste druppelen door Vuur daar uit perst, gebruikende eindelyk den Stam tot Brandhout. Men rekent dat de Boom op zyn best zy, wanneer hy tien of twaalf Jaaren oud is, en alsdan levert hy somtyds wel een half Aam Sap uit, waar van een Anker omtrent voor een Daalder aan de Kust verkogt wordt: zo dat deeze Wyn daar goed koop is, wordende in menigte, uit de binnenlandsche Streeken, derwaards gebragt.

Kragt van den Palmwyn. Versch getapt zynde is dit Vogt zo aangenaam van Smaak als Most en tevens Geestig, zo dat het te denken is, dat 'er goede Wyn van komen zoude, indien menze naar den eisch behandelde. Het behoudt, schoon zuur geworden en met Water verslapt, nog zo veel kragt, dat de Visschers en 't gemeene Volk zig daar mede, als met Brandewyn of Jenever, vrolyk maaken. Vierderley soorten van dit Vogt zyn 'er aan de Goudkust, naar het verschil der Boomen. Behalve de gemelde heeft men 'er in 't Land van Fantee, die omtrent de helft kleinder zyn, en een veel aangenaamer Wyn geeven, *Kwaaker* genaamd. De derde draagt den Naam van *Pardon*, en wordt uit de Boomen getapt, zo als zy in volle groey staan. De vierde genaamd *Crissia*, misschien uit jonger Boomen, heeft in 't geheel geen sterkte, en smaakt, versch getapt zynde, byna als Zoete Melk, doch wordt, even als die, binnen 't Etmaal goor. Deeze twee laatste soorten van Palmwyn worden uit Boomen getapt, die meer overeenkomst hebben met de Palm- of Dadelboomen aan Kaap Verde.

Voorts

Voorts groeit in Guinée de Kokosboom, zo de tamme, die de bekende Nooten geeft, als de wilde Kokos of Palmiet, die in 't midden zeer dik zyn van ſtam, en op den top een ſoort van Vrugt draagen, welke eetbaar is en rond van figuur; weshalve zy *Koolboomen* genoemd worden. Oranje-Appelen, zoet en zuur, worden in de Tuinen der Europeaanſche Forten wel geteeld, en komen 'er volmaakt voort, doch ſchynen geen natuurlyke Gewaſſen te zyn van Guinée, dewyl menze 'er in 't wilde niet vindt. Daarentegen groeijen de Limoenboomen zeer overvloedig langs de geheele Kuſt, waar van het geperſte Sap in menigte naar Europa gevoerd wordt, onder den naam van Weſtindiſch Limoenſap, zo wel als de ingelegde Limoentjes, die in ons Land zeer wel bekend zyn. Ook vindt men 'er de *Papaya*, die op een voozen, hollen Stam of Stronk, ſomtyds wel dertig Voeten hoog, Vrugten draagt, half zo groot als een Kokosnoot, naar Peeren gelykende, vol van Kernen, die van de Negers gegeten worden, doch niet beter ſmaaken dan Pompoenen. De Piſangboom, die anders ook wel de Indiaanſche Vygboom geheten wordt, wegens haare breede Bladeren; groeit hier zo wel als in Ooſtindie. Men heeft 'er insgelyk Granaat-Appel en Tamarindenboomen, de Ananasplant en zeer goede Water-Meloenen. De Portugeezen hebben 'er den Wynſtok getragt in te voeren; doch die ſchynt 'er, 't zy uit gebrek van goede behandeling, of om een andere reden, niet voort te willen. Anders

GUINE'E. Kokos- Limoenboomen, enz.

GUINE'E. ders wordt 'er allerley foort van Europeaanfche Wortelen, Kruiden en Tuinvrugten, in volkomenheid geteeld.

Peper van Guinée. Onder de vermaardfte Vrugten van Guinée is een foort van Peper, genamd *Malaguetta*, *Malaget* of Grein, naar welke een gedeelte den naam voert van de Greinkuft. Dezelve groeit in lange, dunne, roode Peulen of Huisjes, die door een Vlies in vier of vyf verdeelingen gefcheiden zyn. Ook groeit de Malaget, zegt BOSMAN, nog op een andere wyze, te weeten als zwaar Gras of Riet. Bovendien heeft men 'er een foort van Peper, *Piment* genaamd, die veel fcherper is dan gemeene Peper, inzonderheid de kleinfte; want zy is van tweederley foort, beiden vervat in een groene Bezie, die naderhand rood wordt, en die van de groote foort zwartagtig. Deeze groeit aan Boompjes, omtrent van grootte als de Aalbeziën by ons, doch de Boompjes, aan welken de kleine groeit, zyn wel zesmaal zo hoog en verder uitgebreid. Binnenslands wordt dergelyke Peper als in Ooftindie geteeld, gelyk ook Gember, Kardamom en dergelyke Kruideryën. Aan de Kuft groeit Tabak, welke de Negers rooken, doch dezelve ftinkt zeer.

Ander Geboomte. Behalve het vrugtdraagend Geboomte worden in Guinée ook veele Boomen gevonden, die tot Timmerhout bekwaam zyn; fommigen door hunne hoogte, anderen door de aangenaame Schaduw, die zy geeven, aanmerkelyk. Onder dezelven munt de Kapotboom uit, zo hem BOSMAN noemt, om dat 'er een foort van Katoen op groeit, dat zeer bekwaam is tot het vullen van Matraffen of

Bed-

Bedden, en daar te Lande Kapot geheeten wordt. Van deezen Boom, wiens Stam ongemeen lang is, en het Hout zeer ligt, maaken de Negers hunne Kanoos of Schuitjes: zo dat het misschien de Kaasboom zal zyn, waar van de Heer ADANSON spreekt, die van de Negers aan de Rivier van Senegal en de Gambia tot het zelfde einde gebezigd wordt *; te meer, om dat dezelve ook zodanige ingroevingen en vleugels aan den Stam heeft, als BOSMAN van deezen Kapotboom meldt. De Kroon van eenige Boomen, die 'er aan deeze Kust groeijen, is van byster groote uitgestrektheid. Sommigen worden door de Negers voor Heilig gehouden. Ook valt 'er rood en geel Werkhout, dat zeer fraay is, en BOSMAN verbeeldt zig, dat men 'er insgelyks wel Scheepstimmerhout zou kunnen vinden.

GUINE'E.

* Zie bladz. 395.

Delfstoffen of Mineraalen.

Gezien hebbende wat de Oppervlakte van het Aardryk uitlevert, zo gaa ik over tot de Delfstoffen, die den voornaamsten Rykdom van Guinée uitmaaken. In dit Land vallen verscheide Mineraalen, Yzer, Koper, en, zo sommigen willen, ook Zilver, doch het voornaamste is Goud, waar van men Afrika onderstelt grooter overvloed te hebben, dan in eenig ander Wereldsdeel gevonden wordt. Immers een groote veelheid van dit kostbaare Metaal wordt onophoudelyk van de Bergen afgespoeld en in de Rivieren gesleept; zo dat het niet te twyfelen is of daar zyn aanzienlyke Mynen van hetzelve, schoon die nog nimmer door de Europeaanen zyn geopend.

Dit

GUINE'E. Dit Metaal is de Zeilſteen die, reeds zo veele Jaaren, de Europeaanen, met Levens-gevaar, herwaards getrokken heeft. In het Regen Saizoen, wanneer het Water by Stroomen van de Bergen ſtort, worden ſomtyds groote brokken Rots afgerukt of ondermynd, en dus openbaaren zig geheele klompen Goud, die men uit de kloven der Bergen haalt, en Rotsgoud noemt; doch het meeſte, dat door de Negers ingezameld wordt, haalen zy uit het Zand der Rivieren. Dit noemt men Stofgoud, 't welk door hun, op gelyke wyze als zulks in Europa geſchiedt op de Rivier de Rhyn en de Rhône, uit het Zand, dat zy in Bakken of Tobbens ſcheppen, gewaſſchen of geſpoeld wordt, blyvende, door zyne meerdere zwaarte, op den bodem leggen. Het Volk, dat hier aan van den morgen tot den avond bezig is, kan ſomtyds de waarde van eenige Guldens, op een dag, winnen; ſomtyds vindt men het zeer weinig, of in 't geheel niets. De Rivieren, nu, daar dit Stofgoud in gevonden wordt, zyn verſcheide Dagreizens van de Kuſt af, zo dat hetzelve tegen den Handeltyd, wanneer zy Schepen verwagten, door de Neger Kooplieden aangebragt wordt. Het Rotsgoud is fyner van alloy dan het andere, doch het wordt dikwils vervalſcht, en daarenboven zitten 'er een menigte kleine Steentjes in, weshalve de Europeaanen liever Stofgoud koopen.

Manier om het Goud te bekomen.

Hoe veel van de andere Mineraalen gevonden of ingezameld worde, is onzeker, doch de Negers aan de Kuſt maaken veel Zout van 't Zeewater, 't zy door het, in Perken of natuurlyke Zoutpannen, van de Zon te laaten uitdroo-

Zoutpannen.

droogen, 't zy door het in Ketels of Aarden Potten te kooken. Dit Zout is binnenslands byna zo veel waardig als het Goud: zy koopen 'er één, ja somtyds twee Slaaven, voor een hand vol Zouts.

GUINE'E.

Ik gaa over tot de Handwerken, Koophandel en Bezigheid der Inboorlingen. Ieder Stam of Familie maakt byna haar eigen Huisraad en Gereedschappen. Het zyn altemaal, zo 't schynt, Smeden, Timmerluy en Metzelaars, bouwende hun eigen Wooningen of Hutten van Hout, en die met Kley bestrykende en dekkende met Stroo of Palmboombladeren. Zy maaken ook hun eigen Wapenen, gelyk Pylen, Boogen, Spiessen en Zwaarden, die zy zeer gaauw weeten te slypen en te polysten. Hun Aambeeld is maar een platte Steen, en, voor dat hun het gebruik van Hamers door de Europeaanen geleerd werdt, plagten zy een anderen Steen te gebruiken om te smeeden. Hunne Blaasbalgen schynen drie Pypen te hebben, 't welk dient tot eene sterke gloeijing van de Kolen, en, zo men wil, eene Uitvinding van de Negers is.

Handwerken der Negeren.

Schuitevoerders en Visschers zyn zeer talryk aan de Kust, alzo 'er agthonderd of misschien duizend Man te gelyk gaan visschen. Zy hebben Haaken, Harpoenen, Netten; om kort te gaan allerley Tuig, dat de Europeaansche Visschers gebruiken. Ieder Kanoo of Schuit bestaat maar uit één Stuk, zynde gemaakt uit de Stam van een grooten Boom, de grootsten dertig Voeten lang en zes Voeten breed. De Europeaanen huuren deeze om de Goederen van en aan de Schepen te brengen, als ook om van de eene Fak-

Visschers en Schuiten.

GUINE'E. toory naar de andere te vaaren, langs de Kust: in 't visschen wordt een kleiner soort van Schuitjes gebezigd. De Kanoos worden, naar dat zy klein of groot zyn, voortgeroeid door twee, drie, zeven, negen, elf en somtyds vyftien Schuitevoerders: want, als 'er meer dan twee zyn, heeft men altyd een oneven getal, om dat de een voor Stuurman strekt. In plaats van Riemen roeijen zy met een Werktuig, dat van figuur is als onze Schoppen, waar mede zy de Schuit zeer vlug voortwerken, ziende niet agter maar voorwaards uit, en dit maakt dat zy, in 't midden van de Golven en zwaare Deiningen der Zee, de Schuit wonderbaarlyk in bedwang hebben. Buitendien kan dezelve, eens omslaande, niet zinken, maar dryft met den Bodem om hoog; en de Roeijers, die zwemmen kunnen als Waterhonden, keeren ze wederom en gaan 'er in, komende dus behouden aan Land, dikwils daar de Europeaanen, die zy voerden, verdronken, en alle de Goederen verlooren zyn.

Land-bouwery. Dewyl de Negers twee Oogsten in 't Jaar hebben, zo is men 'er den meesten tyd bezig aan 't graaven van den Grond, het bouwen van Ryst, het zaaijen van Geerst of Guineesch Koorn en Spaansche Tarw, het planten van Yams-Wortelen en Aardappelen. De Landbouwery wordt geheelenal door 't Vrouwvolk behandeld, die, uitgenomen het Visschen, Smeeden en Timmermans-Werk, alles waarneemen wat tot de Huishouding behoort. Behalve den Landbouw maaken zy Kleederen en Matten, brouwen Bier en Drank en bereiden de Kost; terwyl de Man zyn tyd ver-

verluijert, doende naauwlyks iets tot onderhoud van zyn Gezin. Hierom is iemand, hoe meer Wyven hy heeft, hoe ryker in Guinée, en leidt zo veel gemakkelyker Leven. Sommigen zelfs dryven, naar men zegt, gewin, met hunne Vrouwen aan anderen te verhuuren, tot voldoening van geile Lusten. Van de twee Oogsten, die zy hebben, komt de een in Augustus, de ander in December; maar de laatste, vallende in het drooge Saizoen, is van weinig belang, en mist dikwils zo wel als die van de Ryst, om dat dit Graan niet groeit dan in Landen die onder Water leggen of half Moerassig zyn. Egter draagt dit Land zo overvloedig en de gelegenheid tot den Landbouw is zo groot, dat men 'er nimmer gebrek zoude hebben, indien de Negers niet het agteloosste Volk van de Wereld waren. Zy verkoopen dikwils al het Koorn, dat zy in gereedheid hebben, en, indien hun dan een Oogst mist, zo zouden zy van gebrek moeten sterven, ingevalle zy niet van elders verzorgd werden. Dit dwingt hun somwylen, om hunne Wyven en Kinderen aan de Europeaanen tot Slaaven te verkoopen voor Brood; zelfs in Jaaren, wanneer het een rykelyke Oogst by hun is geweest.

GUINÉ'E.

De onderlinge Handel der Negeren bestaat, of in het vervoeren van Koorn en andere Produkten der aan Zee leggende Landschappen van de eene Plaats naar de andere, langs de Kust, in hunne groote Kanoos, wanneer 'er ergens verlangen naar is, of in het verruilen der Koopwaren met elkander, op den Oever. Die digt aan de Kust woonen verwisselen de

Onderlinge Handel.

GUINEE. Goederen, welken zy van de Europeaanen krygen, met die van de afgelegener Landschappen, voor Goud, Slaaven en Olyphants-Tanden, welken de Vreemden van hun overneemen, voorziende hun met een nieuwen Voorraad van Europeaansche Waaren, met welken zy weder te markt gaan binnenslands.

Wapentuig. Voortyds hadden de Negers niet dan een soort van Javelynen of Werpspiessen, benevens Boog en Pylen tot hunne Wapenen, beschuttende hun Lighaam met Schilden, van Teen of ander Houtwerk gevlogten en met Huiden of dik Leder overtoogen: doch men heeftze, van tyd tot tyd, met Schietgeweer voorzien en met Zwaarden of Houwers, waar van zy thans zeer wel hun gebruik weeten te maaken. De Nederlanders ondervonden dit, tot hunne Schade, wanneer zy, in 't jaar 1694, de Goudmynen tragtten te doen ontdekken in zeker Gebergte, naby hun Fort Vredenburg, in 't Ryk van Kommany: want het Landvolk, door de Engelschen aangespoord en ondersteund, versloeg hun een- en andermaal; zo dat men genoodzaakt was, dit Ontwerp geheel te laaten vaaren.

Manier van Oorlogen. By deeze gelegenheid werden verscheide Natiën van Negers, door de Nederlanders en Engelschen, tegen elkander opgestookt; doch anders is de gewoone oorzaak der binnenlandsche Oorlogen van de Negers, dat sommige Vorsten of voornaame Luiden gebruik maaken van hunne Magt, in Volk of Slaaven bestaande, om hunne Nabuuren van Geld of Goed, Leeftogt of Vee, te berooven, als wanneer de verongelykte Natie de Wape-

penen opvat en Schaâvergoeding tragt te bekomen. Zelfs gebeurt het somtyds, wanneer een Man van Vermogen iemand van weinig Magt, dien hy als zynen Schuldenaar aanmerkt, komt te overvallen, en tot voldoening noodzaakt, dat daar uit een Nationaal Geschil ja een Oorlog ontstaat, die niet eindigt dan na groote Bloedstorting Egter is de gemeenste uitslag deezer Oorlogen, dat de zwakste Party, geheel of ten deele, door de andere Krygsgevangen gemaakt, en dan tot Slaaven verkogt wordt, of in koelen bloede om hals gebragt; zodanigen, ten minste, die, wegens Ouderdom of gebrek, geen Koopmans gading zyn. Het is ook, onder de Negers, de manier, zig tot Krygsvolk te verhuuren, en geheele Stammen of Natiën staan dikwils elkander by, om in den Buit te deelen. Men vindt 'er zodanige Mogendheden, naar 't schynt, die veertig of vyftig duizend Man op de been kunnen brengen; doch in 't Regen-Saizoen moeten zy altemaal het Veld ruimen.

GUINE'E.

Eerste Ontdekking van Guinée.

De Portugeezen, wil men, dat de eerste ontdekkers zouden zyn geweest van de Kust van Guinée; doch 't is zeker, dat, lang voor den aanvang van hunne Vaart op dezelve, in den jaare 1364 naamelyk, door de Franschen van Dieppe twee Schepen zyn uitgerust, die voor *Rio fresco* het Anker wierpen, in eene Baay, welke deswegens nog de *Fransche Baay* genoemd wordt. Zy ruilden daar van de Zwarten eenig Yvoor, Huiden en Ambergrys in, voor eenige Snuisteringen. Voorts kwamen zy aan een andere plaats, genaamd *Rio sexto*, alwaar een Dorp was,

GUINE'E. dat van hun, wegens de overeenkomst met hunne Moederstad en Haven, *klein Dieppe* werdt getyteld. Hier namen zy verder Yvoor en Peper in, komende, in 't jaar 1365, met eene ryke Laading t' huis. De menigte van Yvoor, die zy aanbragten, deedt de Burgers van Dieppe aan 't werk gaan, en dit is hun zo wel geslaagd, dat zy nog heden voor de beste Yvoordraaijers gehouden worden.

Vaart der Franschen op die Kust: In 't zelfde Jaar rustten die van Rouën, welken zig in ééne Maatschappy begeven hadden met de Diepenaars, vier Schepen naar deeze Kust uit; waar van één aan de Greinkust een Laading Peper innam, een ander voortzeilde tot aan de Goudkust, en daar ook iets kreeg van dat dierbaare Metaal; doch, de Ingezetenen hier zo handelbaar niet vindende, bepaalden zy zig aan de Rivieren van klein Dieppe en groot Sestro, werwaards zy jaarlyks eenige Schepen zonden, en 'er zelfs Volkplantingen aanleiden. Dit spoorde andere Natiën aan, om deel te neemen in deezen Handel; zo dat dezelven, in 't jaar 1375, ook op deeze Kust begonnen te vaaren; maar ziende, dat de Franschen overal Kantooren hadden, gelyk aan Kaap Verde, te Sierra Liona en aan Kaap de Moule, te klein Dieppe en groot Sestro, en dat dezelven zeer bemind waren by de Negers; zo lieten zy deezen Handel vaaren, dien zy egter naderhand, met meer iever, hebben hervat.

op de Goudkust. Eerlang vermeerderde het voordeel, dat de Franschen van hunne gewoone Vaart trokken, door den grooten toevloed van Koopwaren zodanig, dat door die van Diep-

Dieppe en Rouen, in den jaare 1380, een Schip van honderdvyftig Ton werdt afgezonden naar de Goudkuſt. Dit Vaartuig met een ryke Laading terugkomende, zo werden, in 't volgende Jaar, wel drie Schepen derwaards uitgeruſt; waar van het eene zig ophieldt aan de eerſte plaats, welke men ontdekt hadt, en die, wegens de veelheid van Goud, aldaar vallende, *la Mine*, dat is de Myn, geheten werdt. Het andere handelde te Kaap Korſo en te Mouré; het derde ging tot aan Akra, hebbende ook Koopmanſchap gedreeven te Fantin, Sabou, en Kormantyn. Wanneer deeze Schepen, met ryke Laadingen, in Frankryk terug gekomen waren, beſlooten de Kooplieden al het andere te laaten vaaren, en eene Volkplanting op te regten te la Mine, gelyk in 't jaar 1383 geſchiedde, en dit is, zo ſommigen willen, de eerſte aanleg geweeſt van de Hoofdplaats des Nederlandſchen Handels op deeze Kuſt, ſedert het Kaſteel *St. Georgio del Mina* genaamd.

De Portugeezen bouwen het Kasteel *del Mina*.

Die Franſche Volkplanting nam zodanig toe, dat 'er eerlang een Kerk geſtigt werdt; doch, door de binnenlandſche Onluſten in Frankryk, ontſtaande in de aanvang der Vyftiende Eeuw, en de daar op volgende overmeeſtering van het voornaamſte gedeelte van dat Ryk door de Engelſchen, raakte de Vaart en Handel op Guinée eindelyk geheel te niet. De Portugeezen, die meeſter waren van de Kaap Verdiſche Eilanden, middelerwyl, in 't jaar 1405, het Eiland van St. Thomas, in de Bogt van Guinée, naby de Kuſt, omtrent onder Linie gelegen, ontdekt hebbende,

GUINE'E. de, kwamen allengs van daar aan het Vaste Land, zelfs tot aan *del Mina*, in 't jaar 1433, welke plaats toen twintig Jaaren door de Franschen was verlaten geweest. Koning Jan de II. deedt 'er een Kasteel stigten, 't welk aan *St. Georgio*, dat is Sint Joris, werdt toegewyd, en regtte een Kompagnie te Lissabon op, aan welke de Vaart en Handel op Guinée, met uitsluiting van alle andere Ingezetenen, vergund werdt.

De Paus, die zig weleer het Regt aanmaatigde, om alle Landen, door Heidenen bewoond, naar zyn goedvinden weg te schenken, begiftigde den Allergetrouwsten Koning in 't jaar 1442, met de geheele Kust van Afrika, bezuiden en beoosten Kaap *Bojador*, die een weinig Zuidelyker dan de Kanarische Eilanden, op 27 Graaden Noorder Breedte legt. Naderhand egter, wanneer hy, op de ontdekking van Amerika door Columbus, ten voordeele van Spanje, in 't jaar 1493 een Bull uitgegeven hadt, waar by aan den Katholyken Koning alle de Landen geschonken werden, die men ontdekt hadt of ontdekken zoude, honderd Mylen bewesten en bezuiden de Vlaamsche en Kaap Verdische Eilanden, oordeelden de Portugeezen zig hier door zodanig benadeeld, dat zulks een misverstand te wege bragt tusschen de beide Natiën. Dit werdt, niettemin, in 't kort bygelegd, door een overeenkomst tusschen de beide Kroonen, dat een lyn, door de gemelde Eilanden, Zuidwaards zoude worden voortgetrokken, en dat alle nieuw ontdekte Landen beoosten die lyn aan Portugal, bewesten dezelve aan Spanje behooren zouden.

Toen

Toen breidden de Portugeezen hunnen Handel Ooſtwaards uit tot in Ooſtindie. Zy gingen voort met het ſtigten van Vaſtigheden en Volkplantingen, zo wel aan de Ooſt- als Weſt-Kuſten van Afrika, en behielden, langer dan een Eeuw, dien Handel ongeſtoord. Want, ſchoon de Franſchen, onder Koning Hendrik den III., de Vaart op de Kuſt van Guinée in 't geheim tragtten te hervatten, wiſten de Portugeezen hun aldaar zodanig de voet te ligten, door 't vernielen en verbranden hunner Schepen, in 't laatſte der Zestiende Eeuw, dat men in Frankryk in 't geheel daar van afzag.

GUINE'E.

Vaart der Engelſchen en Nederlanders op Guinée.

De Engelſchen en Nederlanders, ondertuſſchen, door de Hervorming aangemoedigd om het gezag van den Paus in den wind te ſlaan, en deel begeerende te hebben in den Goudhandel der Portugeezen, deeden in de Zeſtiende Eeuw verſcheide Togten naar deeze Kuſt, en vonden hier en daar gelegenheid om met de Negers te handelen. De Nederlanders leiden 'er zelfs het Fort *Naſſau* aan te Mowri, en in 't vervolg hun voordeel doende met de onmagt, waar in de Kroon van Portugal gebragt was door de Spaanſche Overheerſching, werdt, na de Verovering van Braſil, in 't jaar 1638, het Kaſteel Delmina den Portugeezen ontweldigd, die allengs van de Goudkuſt verdreeven werden, en welker voornaamſte Bezittingen ſedert aan de Zuidelyker deelen van de Afrikaanſche Kuſt, in 't Ryk van Kongo en deszelfs aanhang, bezuiden de Linie, en aan de Ooſtkuſt van dat Wereldsdeel, bepaald gebleeven zyn.

GUINE'E. De Engelsche Vastigheden verovered door *de Ruiter*.

De Nederlanders, nu, hadden eene Vastigheid gestigt op 't Eiland Goerée, 't welk hun in den jaare 1617 door Biram, den Koning van Kaap Verde, was afgestaan, insgelyks *Fort Nassau* genaamd. Van dit Eiland, 't welk onze Natie in Eigendom behoorde, maakten zig de Engelschen, in den jaare 1663, tegen alle regt en reden meester, en scheenen vervolgens ook Delmina te willen aantasten, om dus de Nederlanders geheel te verdryven van de Kust: doch DE RUITER, die met een Staatsche Vloot als 't ware tegen de Barbarische Zeeroovers uitgezeild was, nam by verrassing dit Eiland weder in, en vervolgens, wanneer de Vyandlykheden door Groot Brittannie tegen de Nederlanders, door het aantasten van de Smirnasche Vloot, begonnen waren, order gekreegen hebbende om de Engelschen alle mooglyke afbreuk te doen, bemagtigde hy, in 't jaar 1665, hun Kasteel te Kormantyn, dat men sedert *Amsterdam* genoemd, en tot heden in bezittinge gehouden heeft.

Tegenwoordige Handel op de Kust van Guinée.

De Engelschen zyn egter niet geheel verdreeven van de Goudkust. Zy hebben 'er nog hunne Vastigheden en Forten; doch hunne Afrikaansche Kompagnie heeft zo weinig voordeel getrokken van den Handel op Guinée, van wegen de sterke Vaart der Lorrendraaijers op die Kust, dat het Parlement, nu tien Jaaren geleeden, goedvondt, alle de Schulden van de oude Kompagnie op zig te neemen en eene nieuwe aan te leggen *. In de Nederlanden is aan de Westindische Kompagnie het uitsluitend Voorregt van de Vaart en Handel op de Kust van Afrika vergund ge-

* Zie de *Teg. St. van Groot Brittannie*. I. DEEL. bl. 470.

geweest; doch in den jaare 1730 werdt, by de vernieuwing van haar Oktrooy, de Vaart en Slaavenhandel, op zekere Voorwaarden, opengesteld voor iedereen, mids dat de Schepen, die vaaren willen en handelen op dat gedeelte van de Kust, 't welk tusschen Kaap Apollonia en Rio de la Volta is gelegen, aan zekere Voorwaarden gehouden zyn *; welken by de vernieuwing van het Oktrooy der Kompagnie, in den aanvang deezes jaars 1762, weder zyn bevestigd.

GUINE'E.

* Zie *Hedend. Hist.* XI. DEEL. bl. 526.

Goud-handel.

Men kan den Handel op de Kust van Guinée gevoeglyk onderscheiden in vier Hoofd-Artikelen, te weeten Goud, Slaaven, Olyphants-Tanden en Drogeryën. Goud is voornaamelyk te bekomen in dat gedeelte, 't welk in 't byzonder de Goudkust wordt genoemd, doch buitendien ook op andere plaatsen. Even 't zelfde mag gezegd worden van de Olyphants-Tanden en Guineesche Peper, als ook van de Slaaven, die men meest aan de Slaafkust, bezuiden het Ryk van Benin, bekomt; doch anders ook door geheel Guinée, van 't eene end tot het andere.

De Europeaansche Kooplieden of Faktoors gaan nooit in het Land om Goud te koopen; maar de Neger Handelaars brengen hetzelve aan de Forten en Faktooryën, en zelfs aan boord van de Schepen, zynde, door onderrigting van de Kristenen, naar men zegt, zeer doorsleepen of liever Diefagtig geworden in deeze Handel. Ons Volk hebben hun, zo 't schynt, geleerd, Koper, en andere Stoffen van minder Waarde, zo wel onder het Massieve als onder het Stofgoud te mengen,

GUINE'E. gen, en in deeze Guitery zyn zy zo zeer gevorderd, dat zy dikwils hunne Meesters bedriegen. Eenige Stukken gieten zy zo Konstig, dat, in de geheele rondte, ter dikte van een Schelling zuiver Goud om de klomp zit, die voor 't overige bestaat uit Koper of Yzer; maar het gewoone valsche Berg-Goud is een mengzel van Zilver, Koper en een gedeelte Gouds van zeer hooge kleur, 't welk het bedrog niet ligt te ontdekken maakt; want, dewyl men een oneindig getal kleine Stukjes moet ontvangen in een Pond, zo is het byna ondoenlyk die allen te toetsen, en, dewyl het Metaal 'er zo wel uitziet, kan men naauwlyks vermoeden hebben op bedrog. Zy weeten ook het Poeijer van Koraal zo konstig te kleuren, dat men 't zelve op geen andere manier van Stofgoud onderscheiden kan, dan door 't Gewigt: ook maaken zy hetzelve veel naa van Kopervylzel; doch al dit valschgekleurde Metaal verliest in eenige Weeken zynen glans.

De manieren, die de Faktoors gebruiken om het egte Goud van het valsche te onderscheiden, is, indien het in groote Stukken aangebragt wordt, dezelven door te kappen, en, indien het kleine stukjes Massief-Goud zyn, dezelven op een Steen te leggen en met een Hamer te kloppen: maar met het Stofgoud kan zulks niet geschieden; weshalve zy hetzelve in een Koperen Bekken doen, tragtende door wannen en blaazen het gene ligter is dan Goud daar uit te schiften. De waarde van dit Metaal, dat, het eene Jaar door 't andere, van alle de Europische Natiën, die op deeze Kust Handel dryven, uitga-

gevoerd wordt, rekent men te bedraagen driehonderdduizend Ponden Sterlings en daar boven; waar van misschien de Engelschen een derde, de Nederlanders een derde, en de Franschen, Portugeezen, Deenen en Pruissischen, het overige trekken.

GUINE'E.

De Handel in Slaaven wordt byna op even de zelfde manier gedreeven. De Negers komen aan de Kust met hunne Slaaven, en maaken een beding met de Europeaanen over derzelver Prys en den Prys der Goederen, die zy in ruiling daar voor zullen neemen. Indien zy trouw te werk gaan, heeft een Schip wel haast zyne Laading: maar, als een Koopman iets van zyne Goederen overgeeft, voor dat hem de Slaaven gebragt zyn, moet hy dikwils lang naar dezelven wagten en krygtze somtyds in 't geheel niet, ten zy de Europeaansche Faktoor middel weet om hun daar toe te noodzaaken. Nochtans vindt men 't noodig dit Volk te betrouwen: want, dewyl zy met andere Natiën, yer Landwaards in, Handelen, en niet altyd zelf Vermogen hebben om de Slaaven te koopen; zo kunnen zy dezelven somtyds niet bekomen, ten zy men hun met Goederen voorzie, om 'er mede binnenslands te Markt te gaan. Guinée is verdeeld in een menigte van kleine Heerschappyën, welker Vorsten dikwils met elkander in Oorlog zyn, en de Menschen, die by zodanige gelegenheid tot Krygsgevangenen worden gemaakt, zo Mannen, Vrouwen als Kinderen, verkoopen zy tot Slaaven. Ten anderen zyn 'er een groot getal, die tot Slaaven verkogt worden wegens Schuld of eenig Misdryf, en dus verliest niet alleen de Schul-

Slaaven-Handel.

de-

GUINE'E. denaar of Misdaadige zyne Vryheid, maar menigmaal zyn geheele Familie en allen die aan hem vermaagſchapt zyn. Ook zegt men dat de Negers hunne Vrouwen en Kinderen, wanneer zy hun misdaan hebben, of ſomtyds om hun Gezin wat te verkleinen, tot Slaaven overleveren, en, indien 'er Hongersnood of gebrek van Levensbehoeften ontſtaat, verkoopen zy zig zelf aan elkander om Leeftogt te hebben. Men verhaalt, dat een der Koningjes aan deeze Kuſt, om eenig klein misnoegen, twintig van zyne Wyven te gelyk aan den Kapitein van een Schip veilde; ſtappende 'er af met zo weinig aandoening, als een Veeweider van een Kudde Schaapen. In tyd van volle Vrede is niets gemeener, dan dat de Negers van eene Natie die van eene andere ſteelen en aan de Europeaanen leveren. Men ſpreekt ook van Voorbeelden, dat Kinderen hunne Ouders verkogt hebben, wanneer zy dezelven moede waren, of aan de bezitting van hun Goed begeerden te komen. Zo veelerley manieren zyn 'er, op welken de ongelukkige Negers, ſomtyds, uit een bloeijende Staat gedompeld worden in de hardſte Slaaverny.

Het eerſte Werk, wanneer een Slaafhaalder aan de Kuſt komt, is, de Regten te betaalen, en een Geſchenk te doen aan den Koning of Gouverneur van die Landſtreek, voor de Vryheid van den Handel. Dan moeten de Slaaven, die de Vorſt heeft, byna tot zulk een Prys worden aangenomen, als hy daar op gelieft te ſtellen, eer de Kapitein met de Onderdaanen mag Handeldryven. Wanneer men omtrent den Prys overeengekomen is,

zo

zo bezigtigt de Europeaansche Heelmeester GUINE'E.
al de Slaaven, Mannen, Vrouwen en Kinderen, moeder naakt, en, die men onderstelt over de vyf-en-dertig Jaaren oud te zyn, worden gemeenlyk uitgemonsterd, gelyk ook alle de genen die kreupel zyn of eenig ander gebrek hebben; wien het Gezigt mankeert; die met Vuile Kwaalen of andere Ongemakken, niet gemakkelyk geneesbaar, zyn bezogt: ja het missen van een Tand wordt somtyds tot reden van verwerping gebruikt. De gebreklyken aan een zyde gesteld zynde, worden de anderen met een gloeijend Yzer gebrandmerkt door den Koopman, om ze te onderscheiden, en in eenig Gevangenhuis opgesloten, tot dat menze aan Boord kan brengen: want op veele plaatsen, daar het grootste getal van Slaaven voorkomt, hebben de Europeaanen geene Forten noch Faktooryën. De Prys van een welgeschapen Man is somtyds zestig Guldens, somtyds meer, en die van een Vrouwspersoon een vyfde Part minder; die der Kinderen naar hunne Jaaren. Als zy t' Schepe gezonden worden, berooven hunne voorige Meesters hun van alles; zo dat zy moedernaakt aan boord komen, en dus blyven zy doorgaans tot hunne komste in Amerika of de Westindiën: doch dewyl zy digt op één gepakt zitten, zes- of zevenhonderd in een Schip, is de Koude het minste dat zy te lyden hebben. Hunne Verblyfplaats is tusschendeks, alwaar zy geen meer hoogte hebben, dan om te leggen of te zitten op de harde Planken, en al het Manvolk is aan Yzeren Kettingen gesloten, om hun te beletten iets ten nadeele van het Schip

te

GUINE'E. te onderneemen. Want het gebeurt somwylen, dat zy met elkander tegen het Scheepsvolk opstaan, en het Schip afloopen; ook hebben zy de Schepen wel eens getragt te doen zinken, of zyn in 't Water gesprongen, uit bekommering, zo de Zeelieden verhaalen, dat zy vervoerd werden en gemest, om vervolgens van de Blanken te worden opgegeten: in welk Gevoelen het schynt dat zy bevestigd worden, doordien 'er zelden iemand van hun Volk terug komt uit de Europeaansche Slaaverny.

Ondertusschen is het lot van deeze Menschen waarlyk deerniswaardig. Weggevoerd te worden uit hun Land, in Yzers gesllooten en digt by elkander gestouwd in akelige duistere Gaten, daar zy geen plaats hebben om overend te staan of te zitten; kan hun zeer wel aanspooren om te tragten te ontvlugten, al hadden zy geen ander oogmerk, dan zig te bevryden van die wreede Meesters, in welker dienst zy geen verwagting kunnen hebben dan zeer elendig te zullen leeven, wanneer zy zig in 't eerst zo hard behandeld vinden. Geen wonder, derhalve, dat veelen hunner liever hun Leven willen waagen, door te tragten te ontkomen, op welk een wyze ook; noch dat wanhope hun somtyds brengt tot het veragten van de Dood, die minder afschuwlyk schynt dan zulk een Leven. Ook is dit een Handel, die zekerlyk, in veele opzigten, niet gebillykt kan worden. Indien deeze arme Halsen naar Europa gebragt, en op een Menschelyke wyze bejegend werden, of indien menze aan Planters in de Westindiën alleen verkogt, die de-

dezelven tot hun voordeel taamelyk wel behandelen, zo zou hunne elende niet zeer groot zyn, en hunne Staat, misschien, weinig verslimmeren: maar dezelven over te voeren naar Amerika, om voor de Spanjaarden in de Mynen te werken, en erger behandeld te worden dan Beesten; gelyk de Engelschen gedaan hebben, was niet minder dan barbaarsche wreedheid. Ook zegt men, dat veele Planters van die Natie, in Virginie en andere deelen der Engelsche Koloniën, in Noord-Amerika, hunne Slaaven niet veel beter behandelen, verzuimende met voordagt hun de Grondbeginzelen in te boezemen van den Kristelyken Godsdienst, welke hun leeren zoude, dat niemand een ander moet doen, 't gene hy niet wenscht dat hem gedaan worde, en dat alle Menschen Schepzels zyn van een zelfden God en Heer.

GUINE'E.

't Is zonderling, zou men mogen denken, dat Afrika, door deeze geduurige overvoering van Volk naar Amerika, niet van Inwooners ontbloot worde. Immers, men rekent, dat door de Portugeezen ongevaar zo veel Slaaven naar Brasil worden gebragt, als de Engelschen, volgens het Traktaat van Assiento, verpligt zyn geweest, jaarlyks aan de Spanjaarden te leveren; te weeten dertigduizend: zo dat men het geheele getal der Slaaven, die in een Jaar uit Afrika getrokken worden, misschien wel Schatten mag op honderdduizend. De Voortteeling van de Negers moet veel sterker zyn dan die der Europeaanen, om, niettegenstaande zulk een verlies van Volk, boven en behalve 't gene in hunne binnenlandsche Oorlogen sneu-

GUINE'E. velt of in koelen bloede omgebragt wordt, het Land nog bevolkt te kunnen houden. Immers BOSMAN merkt ook aan, dat 'er sommige Mans by hunne Vrouwen wel tweehonderd Kinderen teelen, en dat 'er zyn, welker Gezin uit tweeduizend Zielen bestaat, de Vrouwsperſoonen en Slaaven niet gerekend.

Yvoor-Handel. Het naastvolgende Hoofdartikel is de Handel van Olyphants-Tanden of Yvoor. Men kan hier van, langs de geheele Kust van Guinée, wel iets bekomen; maar het valt meest in dat gedeelte, 't welk de *Tandkust* geheten wordt, werwaards veele Tanden, zo men wil, een groot end wegs uit het Land gebragt worden. Daar zouden, naamelyk, groote Vlakten zyn, als 't ware bezaaid met Tanden, die van Olyphanten komen, welken of natuurlyker wyze zyn gestorven of om 't Leven gebragt door Menschen, die geen kennis hadden aan 't gebruik deezer Tanden. Sommigen, egter, hebben gegist, dat deeze Dieren van Tanden verwisselen, 't welk zy dan in een vry groote Ouderdom doen moeten; alzo veelen van deeze Tanden wel honderd Ponden, en de meesten vyftig of zestig Ponden weegen. Ook is men aangaande de Langleevigheid deezer Dieren taamelyk verzekerd, uit de Berigten der Indiaanen, die dezelven tam maaken, en 'er hebben, welke reeds van hunne Voorouders bezeten en bereeden waren.

In- en Uitvoer van Guinée. Het laatste Artikel van den Handel bestaat in Guineesche Peper, Wasch en Drogeryën, die men voornaamelyk aan de *Greinkust* krygt: doch welk een veelheid daar van, en van 't Yvoor,

voor, uit Guinée overkomt, is onzeker. Sommigen stellen vast, dat de Europeaansche Natiën, met elkander, in 't geheel omtrent de waarde van tweehonderdduizend Pond Sterlings aan Goederen jaarlyks van Europa naar Afrika uitvoeren, en dat zy van daar, aan Goud, Yvoor, Peper en Drogeryën, ongevaar de waarde van drie millioenen Ponden terug krygen. Ook schat men dat de Portugeezen, die onder de anderen niet begreepen zyn en zulke groote Landstreeken, zo wel aan de Oost- als Westkust van dit Werelds-deel, bezitten, in Slaaven en Tanden ruim zo grooten Handel dryven, als alle de andere Europeaanen met elkander. De Goederen, die uit Europa naar Afrika gebragt, en verruild worden tegen Goud, Slaaven en andere Produkten, bestaan voornaamelyk in Chitzen, Katoenen, Linnen en Wolle Stoffen, Sergies, Perpetuaanen, gewerkt Yzer, Tin en Koper, gelyk Houwers, Messen, Bylen, Spykers, Hamers, Tinnen Borden, Schottels, Potten, Kommen, Koperen Ketels en ander Huis-Gereedschap: Schietgeweer, Kruid en Lood, Snuisteryën van Koper en Glas, Kraalen en Kauris; als ook Brandewyn of andere Sterke Dranken en Tabak. Het Koperwerk is by de Negers zeer gewild, als ook gewerkt Tin, Lood en Yzer. Een menigte van Kruid en Kogels, Wapenen, Kleederen en andere behoeften, wordt bovendien, ten gebruike der Europeaansche Bezettingen, naar deeze Kust gebragt.

GUINEE.

Naam en Verdeeling.

Het eigentlyk Guinée is geen Ryk of Landschap op zig zelve, maar bestaat uit eene reeks van byzondere Natiën en Heer-

GUINE'E. schappyën, die met elkander de Noordkust beslaan van de Bogt van Guinée. De reden, waarom men aan deeze Kust dien naam gegeven hebbe, is onzeker; dewyl sommigen deszelfs oorsprong afleiden van het Goud, anderen van den Duivel, die in dit Land zeer gevreesd wordt; en 't is zeker, dat de Negers het Goud aanmerken als een snood of Duivels ding *. Men verdeelt het in 't algemeen in de *Hooge* en *Laage* Kust, waar van de eerste, die wegens haare Bergagtigheid zo genoemd wordt, zig van beoosten de Rivier van Sierra Liona Oostwaards uitstrekt, ter langte van over de driehonderd Zeemylen, tot by *Rio da Volta*, en daar begint de Laage Kust, die verder, de Bogt om, Zuidwaards vervolgt tot aan de Rivier der *Kamarones*. Deeze Kust wordt, van de Franschen, in 't byzonder *Guinée* genoemd, doch de Portugeezen geeven, aan al het gene tusschen de Rivier van Senegal en Kongo begreepen is, den Naam van *Opper*-Guinée, en dien van *Neder*-Guinée aan de overige Kusten van dit Wereldsdeel, daar zy op vaaren.

* Zie bladz. 403.

De Grein-Kust.

Dat gedeelte van Guinée, 't welk de Hooge Kust uitmaakt, wordt in de *Grein-*, *Tand-* en *Goudkust* onderscheiden. De eerstgemelde neemt, volgens sommigen, aan de Rivier van Sierra Liona haar begin, beoosten welke de Rivier van *St. Anna* is, voor welker Mond een groot Rif en een Eilandje legt, genaamd *Farulho* of *Massacoi*, waar op de Engelschen een Fort hebben, *Sherbro* genaamd. Binnenslands zyn aan die Rivier, zo wel als in 't Ryk van *Quoja*, dat Oostwaards aan dezelve grenst, verscheide Vlekken der Portugee-

geezen of Mulatten, een gemengd Ras uit vermaagſchapping van dezelven met de Negers geſprooten. De Koopwaaren, welken dit Land uitlevert, beſtaan in Ryſt, Olyphants-Tanden, (de beſten aan de geheele Kuſt van Guinée,) Civet en een weinig Amber grys. De Kaapen *Monte* en *Meſurado* zouden goede plaatſen zyn tot den Yvoor-Handel, indien men over weg kon met de Ingezetenen.

GUINE'E.

Het Ooſtelyk gedeelte, dat, wegens de Peper, die 'er valt, in 't byzonder de Kuſt van *Malaguetta* of Greinkuſt genoemd wordt, neemt aanvang beooſten de Rivier van *St. Paulus* by de Rivier *Junco* of *del Punto*, daar insgelyks een goede Handelplaats zou zyn in Yvoor, indien de Zee 'er niet zo zwaare Dyningen maakte, dat het zeer gevaarlyk bevonden wordt, aldaar voor 't anker te leggen. Een weinig beooſten de Junco is een Plaatsje, dat nog een teken draagt van de Volkplanting der Franſchen aan die Kuſt, genaamd *Tabo da grou* of klein Dieppe. Wat Ooſtelyker is de Rivier van *Seſtos*, daar des Konings Vlek aan legt, 't welk een ſoort van Fort is, en aan *Rio Sanguin*, nog Ooſtelyker, vindt men een Dorp van ongevaar honderd Wooningen. Voorts zyn, in 't Ryk van Sanguin, nog eenige Handelplaatſen aan de Kuſt, in 't byzonder Groot en Klein *Seſtro*, waar van het eerſte door de Franſchen Parys geheeten werdt: want in deeze beide plaatſen valt een menigte van Peper, welke, gelyk door de Franſchen *Malaguette* of *Maniguette*, en door de Hollanders *Grein*, door de Portugeezen *Seſtos* genoemd wordt. Zy

GUINE'E. groeit ook elders aan de Kust, hoewel zy in dit gedeelte meest wordt verzameld en ingeladen.

De Tand- of Yvoor-Kust. Aan de Grein-Kust, die zig omtrent tot aan Kaap *das Palmas*, op ruim vier Graaden Noorder Breedte, Zuidoostelyk uitstrekt, volgt de *Tand-* of *Yvoor-Kust*. Derzelver strekking is, benoorden het Oosten, ongevaar tagtig Zeemylen, tot aan de Rivier *Sueiro da Costa*. Naar den aart der Ingezetenen wordt dezelve in 't algemeen onderscheiden in de Kust van 't *kwaade* en van 't *goede* Volk. De eerste strekt tot aan Kaap *la Hou*, de andere, die ook de *Quaqua* Kust geheten wordt, om dat de Negers geduurig *qua qua* zeggen, loopt Oostwaards tot aan de gemelde Rivier. Sommigen willen, dat dit woord, *zyt welkom*, of *goeden morgen*, of *uw dienaar*, betekene; anderen vergelyken het by het *quaaken* van Eenden. Dit Volk maakt Kleedjes van Katoen, die fraay gestreept of geblaauwd zyn, en zeer veel vertierd worden aan de Goudkust; dryvende ook met het Zout, dat zy uit het Zeewater haalen, een sterken Handel binnenslands, zeer verre Noordwaards.

Dat gedeelte 't welk van *Grouai*, by Kaap Palmas, tot aan de Rivier van *St. Andries* Noordoost strekt, wordt in 't byzonder de Yvoor-Kust genoemd. By die Rivier legt, op een Eilandje, de voornaame Handelplaats *Drowyn*. Nog verscheide anderen zyn 'er aan deeze Kust, voor welke, beoosten Kaap la Hou, een diepte is in de Zee, welke men de *Kuil zonder Grond* noemt, om dat men zig wel eer verbeeldde, dat 'er geen Grond te peilen ware. Het middelste gedeelte, bewes-

westen Kaap la Hou, voert den naam van het *roode Land*. GUINE'E.

De *Goudkust* begint aan de Rivier Sueiro da Costa, en strekt zig van daar, Oostwaards, ook omtrent tagtig Mylen uit. Sommigen bepaalen haare uitgestrektheid tusschen Kaap *Apollonia* en *Rio da Volta*, 't welk de paalen zyn van het Oktrooy der Nederlandsche Westindische Maatschappy; waarin de langte van die Kust op ongevaar zestig Mylen wordt gerekend. Deeze Kust wordt, onder alle de Kusten van Afrika, het allermeeste van de Europeaanen bezogt, dewyl 'er de Engelschen en Nederlanders hunne voornaame Vastigheden hebben. De groote veelheid Gouds, die aldaar gevonden en verhandeld wordt, heeft 'er den naam aan gegeven: hoewel men wil, dat hetzelve veelal uit de binnenlandsche deelen van Afrika derwaards gebragt worde.

De Goud-Kust.

In den jaare 1687 vertrokken eenige Geestelyken uit Frankryk om eene Zending op te regten aan de Kust van Guinée. Deeze kreegen te *Issini*, by Kaap Apollonia, met list of geweld twee jonge Negers, die zy met de Retoerschepen naar Europa zonden: waar van de een, die, zo men voorgaf, Zoon was van den Koning van Issini, aan 't Fransche Hof opgevoerd werdt, en onderweezen in de Roomsche Religie, veertien Jaaren lang; hebbende hy ook als Kapitein onder de Ruitery gediend. Toen men eindelyk verstondt, dat zyn Vader overleeden was, werdt deeze Prins, in 't jaar 1701, naar Issini terug gevoerd, in hope, dat hy de Voortplanting van den Kristelyken Godsdienst aldaar bevorde-

Fransche Volkplanting te Issini.

GUINE'E. ren en tevens het belang der Franſchen, in den Koophandel op deeze Kuſt, behartigen zoude. Dit liep, egter, geheel tegen de verwagting; het bleek dat de Neger, dien men in Frankryk zo veel pleiſier aangedaan en den grootſchen naam van *Louis Hannibal* gegeven hadt, maar een Slaaf was van een Handelaar. Derhalven vonden de Franſchen goed, binnen weinige Jaaren die Volkplanting weder op te breeken; zo dat 'er van al dat Gerugt niets is gekomen.

De Goudkuſt is verdeelt in verſcheide Landſchappen of Heerſchappyën, die ten deele onafhangelyk zyn, ten deele het Opper-Gezag van magtiger binnenlandſche Vorſten, of van de Europeaanen erkennen. Ik zal dezelven Ooſtwaards vervolgen, en middelerwyl gewag maaken van de Vaſtigheden en Kantooren of Handelplaatſen aan deeze Kuſt; om dan nog kortelyk te ſpreeken van het gene de Regeering en Levenswyze der Negeren alhier byzonders heeft.

Landſchappen aan de Kuſt.

Aan 't Ryk van Iſſini of *Abaſſon*, gelyk het ſommigen noemen, grenſt Noordwaards het Landſchap der *Kompas*, zynde een Republiek. Ooſtwaards volgen 'er aan de twee Staaten, *Albiani* en *Tabo*, ieder van welken een Dorp heeft van dien naam. De Schepen, die langs de Kuſt handelen, komen ten Anker voor deeze Dorpen, en, als zy hunne Vlag laaten waaijen, gaan de Negers aanſtonds van de Wal; komende, wanneer zy het Vrienden bevinden te zyn, aan boord, alwaar men hun op Sterken Drank onthaalt of het *Dazzi* geeft, zynde een Geſchenk, 't welk zy krygen volgens een gebruik, door

de

de Nederlanders ingevoerd. Men tragt dus uit hun te weeten te komen, of 'er kortlings ook Schepen op de Kust geweest zyn, en welke Goederen zy in gereedheid hebben tot den Handel.

GUINE'E.

Aan deeze Dorpen grenst Noordoostelyk het Ryk van *Guiomére*, dat aan de Zee-Kust wel zeer smal is, doch binnenslands zig wyder uitstrekt. Het Volk heeft een byzondere Taal en dryft een sterken Handel, 't zy door middel van de Goudmynen die in dit Land zyn, 't welk een Rivier heeft, genaamd *Rio del Oro*; 't zy door inruilinge des Gouds van andere Natiën, die zulke Mynen bezitten: want dit Metaal is hier zeer gemeen en de Handel in Yvoor en Slaaven gaat 'er ook in zwang.

Ryk Guioméré.

Dan volgt Kaap *St. Apollonia*, in het oude Issini, dat vernield is of t'ondergebragt door den Koning van *Dinkira*, een groot Landschap of Ryk binnenslands, 't welk benoorden zig nog grooter Ryk heeft van den Koning van *Asianté*, die zeer magtig is, en 't Ryk van Dinkira zeer veel verzwakt heeft. In Dinkira neemt de Rivier *Manco* haaren oorsprong, die beoosten de Kaap in Zee valt. Een weinig Oostelyker heeft men de Rivier *Ankobar* of *Rio Cobra*, daar sommigen eerst het begin van de Goudkust stellen, om dat men Westelyker geen eigentlyke Handelplaatsen of Vastigheden vindt. Ook wordt dezelve, somtyds, de Goud-Rivier geheten.

Kaap St. Apollonia.

Honderd Zeemylen Oostwaards van Kaap das Palmas of de Kaap der Palmboomen legt Kaap der drie Punten, die een Uithoek maakt, alwaar eenige voornaame Handelplaatsen der

Kaap der drie Punten.

GUINE'E. Nederlanderen en Engelſchen zyn. De Kaap zelf voert haaren naam naar de drie Bergen uit welken zy beſtaat. De Onderdaanen van den Koning van Pruiſſen of Brandenburgers hadden zig hier in 't jaar 1682 nedergezet, en 'er een Fort gebouwd, genaamd *Fredriksburg* by *Pocquenſo*, op den Berg *Mamfro*, een weinig beweſten de gemelde Kaap. Dit Fort werdt in den jaare 1720 door hun verlaten en overgegeven aan den Neger Koning, of eigentlyk aan *Jan Conny*, den Overſten van het gemelde Dorp, 'er nevens leggende, 't welk zeer Volkryk is, en uit Huizen beſtaat, die op de Europeaanſche wyze, even als in een gering Boeren Dorp of Gehugt, gemaakt zyn, gelyk by de meeſte Forten aan deeze Kuſt. Deeze Hoofdman gaf 'er de Franſchen berigt van, en noodigde hun zig daar neder te zetten, met aanbieding van een uitſluitende Handel; doch de Franſchen verwaarloosden dit, waar op de onzen hetzelve in 't jaar 1725 bemagtigden; gelyk dit Fort nog heden van de Nederlanders bezeten wordt uit regt van Koop, zynde 't zelve aan hun door den Koning van Pruisſen overgedaan.

Nederlandſch Fort *St. Anthony* te Axim.

Omtrent drie Mylen van dit Fort ten Noordweſten, niet ver van de Rivier Ankober, legt een voornaame Vaſtigheid der Nederlanderen, te weeten het Fort *St. Anthony*, welks Opperhoofd of Kommandant de tweede plaats aan de Kuſt bekleedt. Reeds over de honderd Jaaren is die Plaats, welke de Portugeezen eerſt ingenomen hadden, in de magt van ons Volk geweeſt. Zy legt zeer voordeelig op een hooge, ſteile Rots, die

van

van den Oever in Zee uitloopt, zynde, aan de Landzyde, door een Ophaalbrug, Borstweeringen en eene Battery, tegen allen Overval beveiligd. Op eenigen afstand uit Zee vertoont dit Fort zig zeer pragtig in het Geboomte, daar het door zyne witheid zeer by uitmunt. Het aankomen is hier zeer gevaarlyk, dewyl het Strand bezet is met een menigte van Rotsen; daar men, in tegendeel, by 't Fort *Hollandia*, te Pocquenso, zeer gemakkelyk aan de Wal kan komen, zonder eenige Ondiepte of Baar. De Lugtstreek is zeer gezond; men vindt 'er overvloed van Leeftogt: dewyl het Land behoorlyk wordt bebouwd en de Negers zeer arbeidzaam zyn. Behalve den Goudhandel, die hier zeer aanmerkelyk is, krygt men 'er een goed deel Yvoor en veele Slaaven.

Goudvisschery op de Rivier *Ankobar.*

De Rivier *Ankobar* of *Rio Cobra*, dat is de Slangswyze, wegens haaren bogtigen loop, is zeer Goudryk. De Negers zoeken dit kostbaare Metaal op, door in 't midden van dezelve te duiken, waar in sommigen zo bedreeven zyn, dat zy een Kwartier Uurs onder Water kunnen blyven; doch het geweldig inhouden van den Adem maaktze aan Breuken onderhevig, en, geen Banden draagende, sterven zy 'er dikwils aan. Hunne manier is, zig met het Hoofd voorwaards in te dompelen, hebbende een Kalabas in de de hand, welke zy vullen met Zand of andere Stoffe, die hun voorkomt op den bodem van de Rivier, herhaalende zulks tot dat zy opgehaald worden of meenen genoeg te hebben bekomen. Dan op den Oever gaande zitten, doen zy twee of drie Handen

GUINE'E. vol van dit Zand of Aarde in een Houten Schottel of Bak, die zy onder Water houden, roerende het wel om met de Handen. Dit gedaan zynde Schiften zy hetzelve, altyd eventjes met Water bedekt zynde, dat zy 'er zagtelyk afgieten; waar door 't geen ligter is weg gaat en het Goud, onder de gedaante van een geel Stof, dikwils met grooter Korrels vermengd, alleen op den Bodem blyft. Dit Goud, dat men *gewasschen* noemt, is het zuiverste aan de geheele Goudkust. Buiten twyffel zal deeze Rivier van Gebergten afkomen, waar in Goudmynen zyn: want als de Rivier, in het Regen-Saizoen, sterkst afloopt, wordt 'er het meeste Goud in gevonden. Ook heeft ons Volk, verscheide Dagreizens de Rivier op, weleer een Vastigheid gehad, by welke een Goudmyn was; doch men is dezelve, door nydigheid van de Negers, kwyt geraakt.

Republieken van Axim en Ante.

De Uithoek, welke de Kaap der drie Punten maakt, is verdeeld in twee Landschappen, die Republiekswyze geregeerd worden, naamelyk *Axim* en *Ante*. Derzelver Opperhoofden zyn ten deele *Caboceros* of Hoofdluiden, die alles waarneemen wat de Burgerlyke zaaken betreft; doch tot de algemeene Lands- of Staatszaaken, gelyk het maaken van Vrede of Oorlog, het opbrengen of betaalen van Schattingen aan de nabuuren of Overheerschers, wordt een Vergadering belegd van de *Mancevos* of jonge Manschap, die eigentlyk het Volk verbeeldt, waar van de eerstgenoemden de voornaamsten en vermogendsten doorgaans zyn, en dan dikwils het Gemeen overstemmen of door hunne Magt dwin-

dwingen om hun toe te vallen. De Regts-handelingen worden, onder de Negers, zegt BOSMAN, gemeenlyk door omkooping verkragt, en het gaat 'er zeer ongeregeld toe, ten zy de Zaak gebragt worde voor een Nederlandſch Opperhoofd of Koopman, door welken dan met de Caboceros Uitſpraak gedaan en zelfs Straf geoefend wordt. Geen der andere Europeaanen heeft zig over dit woeſte Volk nog ooit zo veel gezag kunnen aanmaatigen, als de onzen te Axim, die de Negers zelfs, wegens hunnen Sluikhandel met de Lorrendraaijers, in zwaare Geldboeten plagten te beſlaan; willende dat aan geen andere Natie het Goud zoude geleverd worden.

GUINE'E.

Neger-Koningen of Vorſten.

Behalve zodanige onafhanglyke Republieken, hoedanigen 'er zes gerekend worden aan de Goud-Kuſt te zyn; vindt men 'er negen Landſchappen, die den naam draagen van Koningryken, wordende door Souvereine Vorſten beheerſcht; ten minſte door eenen Overſten of Hoofdman beſtuurd: wiens Inkomen dikwils niet aanmerkelyker is, dan de uitgeſtrektheid van zyn Gebied. Sommigen zyn 'er onder, welker Heerſchappyën de Paalen van een gewoone Heerlykheid naauwlyks overtreffen, als zynde niet boven de twee of drie Uuren gaans, in langte en breedte, groot. Het zyn veeltyds niet meer dan byzondere Stammen of Samenleevingen, aan welker Hoofd toegelaten wordt eenig zweemzel te hebben van een Vorſt, het Regt te oefenen in zyn Diſtrikt, en Oorlog te voeren tegen zyne Nabuuren, wanneer hy zulks noodig oordeelt. Doorgaans, egter,

zyn

GUINE'E. zyn deeze Heerſchappyën afhangelyk van grooter Vorſten binnenslands, gelyk ik, hier voor *, van den Koning van Aſianté heb gewag gemaakt, aan wiens Ryk Ooſtwaards volgt dat van *Akim* of den grooten AKANNI, zeer uitgeſtrekt en Goudryk, hebbende, aan zyne Ooſtelyke Grenzen, een reeks Gebergten, waar in Mynen zyn van dat koſtbaare Metaal. Voorts volgt 'er Ooſtwaards aan het Koningryk van AQUAMBO, aan 't welke veele anderen onderhoorig zyn.

* Bladz. 489.

Akoda, Boutri en Sakkunda.

In de Republiek van Ante, beooſten de Kaap der drie Punten, hebben de Engelſchen, zo wel als de Nederlanders, verſcheide Vastigheden. Aan het Fort *Dorothea* te Akoda volgt *Inſiama* of *Dikscove*, een Engelſche Handelplaats, en verder *Boutri*, met het Nederlandſch Kaſteel *Bateſtein*. Voorts komt men aan het Rif van Ante, by het welke de ruïnen zyn van *Takorari*, daar men het Fort *Witſen* vondt, en een weinig Ooſtelyker legt *Sakkunda*, alwaar de Engelſchen en Nederlanders ieder een Fort hebben, nevens elkander.

Shama.

De Republiek van Ante heeft ten Noorden het Landſchap *Adom*, een magtige Heerſchappy, die insgelyks byna als een Republiek geregeerd wordt. Hier in legt aan de Zeekuſt, by den uitloop van de Rivier van *St. Jan*, het Nederlandſch Fort van *St. Sebaſtiaan te Shama*, omtrent vyf Mylen beooſten Takorari. Dit is een der voornaamſte plaatſen aan de Goudkuſt. Het Vlek bevat tweehonderd Huizen. De Portugeezen hadden 'er eertyds eene Faktoory, benevens een Redoet; maar de Nederlanders maak-

maakten zig van beiden meeſter en dryven 'er een aanmerkelyken Handel, alzo het de algemeene Verzamelplaats is van de Negers uit het Ryk van Adom.

GUINÉE.

Aan de gemelde Rivier begint het Koningryk van *Kommany* of *Kommendo*, 't welk met de kleine Heerſchappyën *Fetu* en *Sabou* eertyds was vereenigd, doch die twee laatſten voeren thans den naam van byzondere Koningryken. Kommendo was toen ryk en magtig; maar na de verdeeling is het zeer vervallen. De Negers noemden het Vlek weleer *Ajata* en de Portugeezen *Aldea des Torres*, hoewel het hedendaags beter bekend is by dien van *klein* Kommendo, of *Ekki tekki*, om het te onderſcheiden van *Gnaffo*, dat binnenslands legt, en den naam voert van *groot* Kommendo. Al dit Land is by uitſtek vrugtbaar en overvloeijende in allerley Levensmiddelen. Te klein Kommendo wordt dagelyks een vermaarde Markt gehouden, daar men den grootſten toevloed heeft van Koopwaaren in geheel Guinée, en het is miſſchien de beſte Marktplaats in Afrika, ſchoon 'er de Goudhandel niet zo aanmerkelyk zy als op andere plaatſen.

Kommany of Kommendo.

Op de Grenzen van 't Ryk van Fetu, dat aan Kommendo Ooſtwaards volgt, legt het Kaſteel *de la Mina*, thans onder den naam van *St. George del Mina* of eenvoudig onder dien van DELMINA bekend. Dit is de voornaamſte Faktoory en beſte Vaſtigheid, welke wy op de Goudkuſt hebben, zynde de Verblyfplaats van den Direkteur en algemeen Bevelhebber der Kuſt van Guinée, en het middelpunt van onzen Handel, waar van alle

Kaſteel DELMINA.

GUINE'E. alle de andere Nederlandſche Handelplaatſen en Vaſtigheden afhangen *.

* Zie het XI. DEEL der *Hedend. Hiſt.* bl. 530.

'T FORT *Koenraadsburg* op St. Jago.

Delmina plagt een aanzienlyke Stad te zyn, zo wel ten opzigt van haare grootte als van haare Gebouwen, en zeer Volkryk, zo dat het getal der Inwooneren op zesduizend weerbaare Mannen gerekend werdt. De Nederlanders hebben dezelve, (dewyl zy de nabuurſchap van zo veel Negers vreesden, waar van veelen nog een wrok op hun hadden wegens de Portugeezen, wien dit Kaſteel in 't jaar 1638 ontweldigd was,) niet ongaarne zien vervallen. Dus is het allengs maar een gering Dorp geworden, ſtaande onder het Kaſteel, 't welk veel ſterker is, dan toen de Portugeezen het bezaten. Wy hebben bovendien een taamelyke Bezetting in 't Fort *Koenraadsburg*, op den Berg St. Jago, tegenover het Kaſteel gelegen: want van het behoud van dit Fort, dat tot bemagtiging van Delmina gediend heeft, hangt de veiligheid der Plaats volſtrekt af.

De ſtandplaats van Delmina is op een laage hoek Lands, aan het Riviertje *Benja*, 't welk door zyne Overſtroomingen de Grond dikwils doet onderloopen. Omſtreeks hetzelve wordt wel weinig of niets geteeld, doch niettemin heeft men 'er geen het minſte gebrek aan Levensbehoeften; dewyl de Negers die van alle kanten aanbrengen, zo wel als de Koopwaaren. Ook is dit Kaſteel van verſch Water zeer wel voorzien.

KAAP CORSE.

Twee of drie Mylen van Delmina ten Ooſten, legt de voornaamſte Vaſtigheid der Engelſchen aan deeze Kuſt, genaamd KAAP CORSE, zynde de Verblyfplaats van den Direk-

rekteur-Generaal der Kompagnie van Londen, die Gezag voert over alle Handelplaatsen der Engelschen in Guinée. Zy is door haare legging en Vestingwerken zo sterk, dat de Admiraal *de Ruiter*, in 't jaar 1665, niet goed vondt dezelve aan te tasten. Het Dorp, dat de Negers bewoonen, genaamd *Oegwa*, is het aanmerkelykste in 't Ryk van Fetu, bestaande uit meer dan tweehonderd Huizen, en hebbende ook een dagelyksche Markt, daar alles, wat men wenschen kan, is te bekomen. Schoon dit Dorp en Kasteel, beiden, ten deele in een drooge dorre Landsdouw leggen, is doch het overige des Koningryks zeer vrugtbaar, de Landen worden wel gebouwd en de Inboorlingen, die 'er talryk zyn, munten uit in arbeidzaamheid.

GUINÉE.

By de overeenkomst tusschen de Engelschen en Deenen, wanneer die gezamentlyk deeze Plaats den Nederlanderen ontweldigden, werdt bedongen, dat de Deenen aldaar een versterkte Vastigheid zouden hebben. Dus kreegen zy een Faktoory te Oegwa, met de Deensche Vlag daar op, en behielden het Fort *Fredriksburg*, dat door hun, toen zy van Kaap Corse door de Nederlanders verdreeven werden, met hulp der Negeren aangelegd was op een hoogte, genaamd de *Deensche Berg*. Hier hebben de Deenen eenigen tyd Bezetting gehouden, doch men merkte aan, dat dezelve meer versmolt dan die der andere Europische Natiën, en de nabuurschap van dit Fort, 't welk het Kaap Corse Kasteel beschieten kon, deedt de Engelschen hetzelve koopen; gelyk het hun in den jaare 1685 reeds overgeleverd werdt, zynde sedert

't Fort *Royal* of Fredriksburg.

GUINE'E. *Fort Royal* geheten. Niettemin heeft men 't zelve eenigen tyd verwaarloosd, doch in 't laatſte der voorgaande Eeuw werdt het, op order van de Koninglyke Afrikaanſche Kompagnie, geheel herſteld en is thans nog in handen der Engelſchen.

'tFort *Naſſau* te Mowri. By het Dorp *Moure* of *Mowri*, een Myl beooſten Kaap Corſe, legt een andere voorname Vaſtigheid der Nederlanderen, te weeten 't Fort *Naſſau*, in 't Ryk van Sabou. Dit was de Hoofdplaats van den Handel der onzen, voor dat Delmina door hun veroverd werdt. Het ſtaat taamelyk hoog, op eene Rots, die van de Zee beſpoeld wordt, en heeft op ieder hoek een vierkanten Tooren; doch de legging van het Dorp is laag, tuſſchen hooge Gebergten, en dit maakt 'er de Lugt zeer ongezond. Men noemt Mowri gemeenlyk het *Nederlandſche Kerkhof*, om dat 'er zo veelen van ons Volk begraven leggen. Het is ook de Plaats van de grootſte Vertiering, dewyl de meeſten, die op de Kuſt handelen, dezelve aandoen, tot het inneemen van Hout en Water. Vrugten, van allerley ſoort, geeft het Saboeſe Land in groote overvloed.

't Ryk Fantin. Hier aan volgt, Ooſtwaards, het Ryk van *Fantin*, dat magtig en van Vermogen, ook veel grooter is dan die van Fetu en Sabou te ſamen, ſtrekkende zig langs de Kuſt uit, van den Yzerberg tot aan den Ruigen Hoek. De Ingezetenen zyn een Volk van goed Beleid en behartigen de Vryheid zeer, zo dat ieder Diſtrikt byna zyn eigen Hoofd heeft, van welken dikwils 't Gezag betwiſt wordt aan den algemeenen Landvoogd. Ook willen

zy zig van geen vreemde Natie laaten ringelooren, weetende dat men hun Koorn noodig heeft tot Onderhoud. Zy maaken wit Zout, dat zy in groote veelheid aan de Akaneezen leveren, die benoorden hun woonen, en daar voor zekere Schatting betaalen in Goud.

GUINE'E.

De Engelschen hun Fort te *Kormantyn*, 't welk door de Ruiter in 't jaar 1665 werdt veroverd, verlooren hebbende, bouwden naderhand een Fort te *Annamabou*, ruim een Myl van 't Nederlandsche Fort ten Westen. Sedert hebben de beide Natiën gelegenheid gehad om elkander, door het opstooken der Oorlogzugtige Fantineezen, nu en dan te benadeelen: 't welk zo ver ging, dat, in 't voorste deezer Eeuw, het Engelsche Fort door de Negers geplunderd en ten deele vernield werdt. Na dat egter, in den jaare 1752, een vast Traktaat door hun was aangegaan met de Engelschen *, hebben deeze, aanstonds, hun Fort te Annamabou weder tot herstellinge gebragt en de Franschen, die zig daar ook meenden te vestigen, afgeweezen. De Engelschen hebben nog drie andere Handelplaatsen in dit Ryk. In 't jaar 1755 werden twee Negers, van daar afkomstig, te Londen gedoopt.

't Fort *Kormantyn* of Amsterdam en *Annamabou*.

* Zie *Europ. Merc.* 1753. II. D. bl. 273.

Een Landschap, genaamd *Akron*, dat Oostwaards volgt, staat onder bescherming der Fantineezen. Daar in hebben de Nederlanders een Kantoor of Fort, genaamd *de Lydzaamheid*, te *Apam*. Dit eindigt aan den Duivelsberg, daar het Ryk *Agonna* begint, dat zeer magtig is, zig uitstrekkende tot aan Akra, ter langte van tien Mylen. De Engel-

't Engelsch Fort te Wimba.

GUINE'E. gelſchen hebben 'er een Fort te *Winniba* of *Wimba*, omtrent vyf Mylen beooſten Apam. Dit Land levert een menigte Vee uit, 't welk langs de geheele Kuſt vertierd wordt, met groot voordeel. Veele Negers komen 'er, om Vrouwluy en Meisjes te koopen tot Slaavinnen, dewyl dezelven voor bekwaame Huishoudſters vermaard zyn. De Plaats, die meeſt van Viſſchers bewoond wordt, legt in Weiden en Koornakkers, zeer vermaakelyk.

't Dorp Barku.

Een Myl Ooſtelyker vindt men het Dorp *Barraku* of *Barku*, alwaar de Taal, die tot zo ver de zelfde was aan de geheele Goudkuſt, begint te veranderen. Hier plagten de Franſchen Handel te dryven met de Ingezetenen, die zeer gretig zyn naar Yzer, waar van zy allerley ſoort van Gereedſchap en Wapenen weeten te maaken. De Nederlanders hebben 'er thans een Fort, genaamd de *Goede Hope*. Men ruilt 'er Stofgoud in, voor rood Laken, Potten, Ketels, Bekkens en ander Koperwerk. Ook verſtaan de Ingezetenen de Konſt om het te ſmelten, en zo tot Kettingen als anders te verwerken. Gevogelte is hier beter koop dan elders aan de Goudkuſt. Binnenslands zyn twee Bergen, die men de Prammen heet, en aan de Zee anderen, die de Brooden genoemd worden, wegens hunne zeldzaame gedaante.

Ryk van AQUAMBO.

Benoorden Agonna neemt het Ryk van AQUAMBO zynen aanvang, dat zeer groot is, en, hoewel binnenslands gelegen, als een der Ryken van de Kuſt wordt aangemerkt, dewyl des Konings Gezag zig uitſtrekt over alle andere Koningen, wel twintig Mylen Ooſtwaards, langs de Zee.

Het

Het eerste Ryk, aan deezen Koning onderhoorig, is *Acara* of *Akra*, 't welk men gemeenlyk oordeelt te leggen aan 't end van de Goudkust. Dit Koningryk is groot, doch niet zeer vrugtbaar, uitgenomen in Wortelen, genaamd Yams, benevens Boonen en Erwten. Toen het door Aquambo overheerd werdt, 't welk nu ruim tagtig Jaaren is geleeden, vlooden de Ingezetenen naar *klein Popo*, en zyn aldaar gebleeven. Men vindt 'er, in de roode Zandige Grond, een menigte van Mierhoopen, even als in Senegal *. Van den Oever, tot omtrent drie Uuren gaans Landwaart in, is de Grond taamelyk vlak en effen, begroeid met een menigte Kreupelbosch, waar in overvloed is van Haazen, Konynen, Geiten, Herten, Zwynen en ander Wild. Ook worden, in dit Landschap, meer Leeuwen, Tygers, Luipaarden en andere Roofdieren gevonden, dan elders in Guinée.

GUINE'E. 't Ryk Akra.

* Zie bladz. 331.

De Engelschen, Nederlanders en Deenen, hebben ieder een Fort te Akra, naby elkander gelegen. Dat der Engelschen heet *St. James-Fort*, dat der onzen *Creveceur*, en dat der Deenen *Christiaansburg*. Zy leggen binnen 't bereik van elkanders Kanon, zynde dat der Nederlanderen het middelste, dat der Engelschen het Westelykste, en dat der Deenen het Oostelykste. Klein Akra, 't welk een weinig benoorden deeze Forten legt, was, voor zyne verwoesting door die van Aquambo, een vry aanzienlyk Dorp. Voor dat Mowri en Kormantyn den voornaamsten Handel naar zig getrokken hadden, werden aldaar de meeste Europeaansche Goederen

Eng. Nederlandsche en Deensche Forten.

GUINE'E. vertierd. Dit Dorp alleen leverde een derde uit van al het Goud, 't welk de Europeaanen aan deeze Kust inruilden en de Slaaven-Handel is 'er nog zeer goed; zo dat men 'er tusschen de drie en vierhonderd jaarlyks kan koopen, tegen een redelyken prys.

Alampi, of Lampi. In dit en de andere Ryken aan de Kust, waar onder dat van *Alampi* of Koning *Lading-kur* het voornaamste is, wordt veel gehandeld van de *Aquambo-* en *Akim-*Negers, die 'er hun Goud van binnenslands brengen, alwaar het overvloedig valt, en de Slaaven misschien wel uit het hart van Afrika, dewyl men dikwils Malaijers ziet onder hunne Kooplieden. Te *Lay* of Alampi, dat eenige Mylen bewesten Rio da Volta legt, heeft de Afrikaansche Kompagnie van Groot Brittannie een Kantoor gehad. Als de Negers van Akim en Aquambo in Oorlog zyn, gelyk dikwils plaats heeft, kan men 'er veel Slaaven koopen voor een redelyken Prys, gelyk ook te Akra, naar dat de eene of andere Party de Overwinning behaalt. Zekere *Santi*, een berugte Zwart, plagt deezen Handel te dryven op aanstelling van den Koning van Alampi, die aan den Koning van Aquambo onderhoorig is. In de jaaren 1706 en 1707 werden 'er, door de Fransche Assiento Kompagnie, ieder Togt tweehonderdvyftig gekogt, in verwisseling van Europeaansche Goederen; zo dat de Man maar van veertig tot vyftig Livres kwam te staan; daar de Slaaven in 't Ryk van Ardres, waar van men jaarlyks omtrent drieduizend stuks kon krygen, ongevaar tagtig Livres kostten.

Dit

Dit zyn, benevens Levensmiddelen, byna de eenigſte Artikelen van Koophandel in 't Ryk van Lampi, ten opzigt van den Uitvoer. Onder de Europeaanſche Goederen worden 'er meeſt getrokken, de grootſte Glazen Kraalen; groote Orlietten van Krystal; groote vergulde Houwers; gekleurde Taf, geſtreepte en geſprenkelde Zyden Stoffen, fyn Linnen, Kanten, fyne Zakdoeken, witte Knoopen, Yzeren Staaven, dunne Wollen Stoffen, Koperen Schelletjes van verſcheiderley figuur, lang Koraal, Koperen Bekkens van veelerley grootte, Musketten, Brandewyn, Kiperſollen, vergulde Spiegels, Chineeſche Taffen en andere Stoffen, Kruid en Lood, Engelſche en Nederlandſche Ryksdaalders.

GUINE'E. Koophandel in Slaaven.

Omtrent Lampi is de beſte Ankerplaats, in een Grond van Zand met kleine Steentjes gemengd. De Oever beſtaat, aan de Zee, uit hooge, ſteile Klippen, die op ſommige plaatſen van een geſcheurd zyn, hier en daar verſierd met Palm- en andere Boomen, op eenigen afſtand van elkander. Voor deeze Klippen loopt een Strand van fyn, wit Zand, middelmaatig van breedte. Het Vlek ſtaat in de ſchuinte van een kleinen Heuvel, ziende naar 't Noorden, zo dat men van de Reede maar weinige Huizen in 't oog krygt. De Inwooners zyn handelbaar en opregt, doch zo vreesagtig, dat zy naauwlyks durven komen aan boord van eenig Schip, voor dat eerſt Gyzelaars aan Land gezonden zyn.

De Oever van Lampi.

Dit Landſchap en dat van *Ningo*, 't welk tuſſchen 't zelve en Akra legt, als ook *La-*

Ningo en Labadde.

GUINE'E. *badde*, 't welk in kleinte uitmunt, doch niettemin een Koningje heeft, maaken een gedeelte uit van de *Laage Kust* van Guinée, welke aan de Hooge Kust volgt. Sommigen bepaalen de Goud-Kust, waar van het grootste deel hoog, Bergagtig Land is, te Lay, de Hoofdplaats van Lampi, doch de Ouden hebben die uitgestrekt tot aan Rio da Volta, en men doet zulks nog hedendaags, merkende het Land beweften die Rivier als eene Frontier- of Grensplaats aan. Het is als de Voorraadschuur van de Goudkust, inzonderheid ten opzigt van Vee, dat in dit laage vlakke Land overvloedig is. De Inwooners van de twee Dorpen, *Orsoka* en *Labadde*, koopen Schaapen en Varkens te Lay, die zy vet maaken en dan, zo te Akra als elders aan de Goudkust, met groot voordeel flyten. Dit maakt het Land zeer Volkryk. Labadde heeft een Steenen Muur en legt zeer vermaakelyk in Akkers en Weidlanden.

't Ryk van Soko of Koto.

Het Ryk van Soko, dat zig verder Oostwaards uitstrekt tot aan Rio da Volta, wordt gemeenlyk aangemerkt als een gedeelte van Lampi. De Ingezetenen zyn meestal Landbouwers, en Visschers, hebbende vier Dorpen aan de Kust, daar de Portugeezen somtyds Koorn komen koopen of Akaneesche Stoffen. Hier en daar hebben 'er zig Negers van Akim, Akra en Aquambo in nedergezet, die, uit hun Land niet in Vryheid kunnende handelen met allerley Natiën, zulks hier zo wel doen met de Lorrendraaijers als met de Franschen en Portugeezen, waar door zy Luiden van Vermogen zyn geworden.

De

De meeſte Europiſche Schepen, die van Lay verder Ooſtwaards gaan om Slaaven, vermyden ook deeze Kuſt, tot den afſtand van tien of twaalf Mylen, uit vreeze van te vervallen op de Ondiepten aan den Mond van de gemelde Rivier, die zo geweldig afſtroomt, dat 'er ſomtyds groote Boomen door weg geſleept worden, tot ver in Zee. 't Schynt dat dezelve maar een kleine Opening of Mond heeft, 't welk haar door den Regen ſchrikkelyk doet zwellen, hoewel zy, in het drooge Saizoen, met Schuiten vaarbaar is. Sommigen willen, dat deeze Rivier ver uit het binnenſte van Afrika komt, beſluitende zulks uit de Koopwaaren, die op dezelve nu en dan gekogt zyn geworden; doch men heeft daar omtrent geen de minſte zekerheid. Zy maakte den uiterſten paal uit van den Handel der Weſtindiſche Kompagnie, volgens het Octrooy der Staaten *.

GUINE'E. *Rio da Volta.*

* Zie bladz. 475.

Aan Rio da Volta begint, Ooſtwaards, de Kuſt van *Papau* of Popo, maakende het Ryk van *Groot Popo* uit, zo ſommigen willen; doch, volgens anderen, ſtrekt het Ryk van Lampi, of dat van Soko anders *Koto* genaamd, zig nog veel verder Ooſtwaards uit, dan de gemelde Rivier. Wat 'er van zy; de Kuſt beooſten de Volta is geheel vlak, laag, doch tevens Zandig en onvrugtbaar Land, veelal Moeraſſig, hoewel men 'er eenige Kaapen of Voorgebergten heeft, die 't zelve kenbaar maaken. Het brengt ook veel wilde Kokos- of Palmietboomen voort en van Rivier-Viſch is 'er geen gebrek noch ook van Vee; doch men kan de Kuſt niet veilig

Groot Popo.

GUINE'E. aandoen, wegens de zwaare Brandingen. De Negers, egter, weeten 'er met hunne Kanoos door te komen, brengende dikwils Slaaven of ook Vee aan boord.

Het Ryk van ARDRAH of Ardres.

De voornaamſte Verblyfplaats der Onderdaanen van den Koning van Groot Popo, is een Eiland aan de Kuſt, tuſſchen de Rivieren Euphrates en Jakeen, en daar in beſtaat ook de geheele veiligheid van dit Ryk, 't welk, zo wel als dat van Koto ten Weſten en *Whidah* ten Ooſten, weleer is afgeſcheurd van ARDRAH, een Ryk, dat zeer vermogend is geweeſt, leggende beooſten dat van Aquambo; doch, nu omtrent zeven of agtendertig Jaar geleeden, werdt het overheerd en geheel t'onder gebragt door zeker binnenlandſch Vorſt, die ook vervolgens het Ryk van Whidah of Juda overweldigde.

Op Ardrah of Ardres werdt, van de Nederlanders en Engelſchen, voorheen ſterk gehandeld. Wanneer de Franſche Weſtindiſche Kompagnie, in 't jaar 1664, was opgeregt, wiſt men eenen Nederlander in dienſt en door dit middel toegang te krygen aan het Hof van Ardrah, welks Koning niet alleen de Franſchen vergunde, eene Faktoory op te regten te *Offra*, maar zelfs, in 't jaar 1670, een Gezantſchap aan Lodewyk den XIV. zondt, geevende twee van zyne Zoonen over aan den Koning van Frankryk. Niettemin werdt, in 't volgende Jaar, reeds de Faktoory der Franſchen, wegens de betere gelegenheid, verplaatſt naar Whidah, alwaar de Engelſchen, Franſchen, Nederlanders en Portugeezen, by elkander hunne Logies hadden,

den, en Forten aan de Zeekuſt, tot beveiliging van den Slaaven-Handel op de Reede van Whidah.

GUINE'E.

Het Koningryk van WHIDAH of PIDAH.

Onder de Heerſchappyën aan de Kuſt van Guinée, was dit Koningryk, gemeenlyk FIDAH genaamd, miſſchien wel het grootſte van Vermogen en geregeldſte ten opzigt van het Burgerlyk beſtuur. Deszelfs Koning werdt door zyne Onderdaanen gevreesd en gediend met het grootſte Ontzag en zo veel Eerbied, dat zy altyd knielende waren of op den Grond lagen in zyne tegenwoordigheid, bewyzende hem dus een ſoort van Goddelyke Eer. Hy hadt zyne Onderkoningen of Stedehouders, Gouverneurs, Generaals en andere Amptenaaren, gelyk de Vorſten in Europa, waar van hy 'er dagelyks vier- of vyfduizend met Spyze en Drank onderhieldt, hoewel maar weinigen in zyn byzyn eeten mogten. Den Koning zelf te zien eeten, of te weeten in wat gedeelte van het Paleis hy ſliep, ſtondt aan niemand vry dan aan zyne Wyven, waar van hy 'er ten minſte een duizend hadt, die hem geduurig oppaſten en vergezelden. Zy waren zyne Lyfwagt, en werden dikwils uitgezonden in Gezantſchap of tot het uitvoeren van zodanige Bevelen, welker Uitvoering meer aan Mansperſoonen zou ſchynen te paſſen; gelyk om Misdaadigen te ſtraffen, derzelver Wooningen om ver te haalen en dergelyken. Als zyne Majeſteit uitging, liepen 'er vyf of zeshonderd voor en nevens hem, in koſtbaar Gewaad, verſierd met Goud, Koraal en andere glinſterende Snuiſteryën, inzonderheid het Hoofdhair. Geen Mansperſoon werdt in 't Gevolg van den Koning

ge-

GUINE'E. *Whidah.*

gezien. De Europeaansche Faktoors en Kooplieden hadden dikwils Gehoor by deezen Koning, dien zy dan vonden in een staatelyke Zaal, gekleed met Goud- en Zilver-Stoffen, drinkende somwylen hartig met hun en zyne Grooten.

Adel en Magistraatspersoonen.

Onder den Koning stonden zekere Magistraatspersoonen, genaamd *Cabocero's*, die als zyne Raadsheeren waren, welke van hem over Staatszaaken geraadpleegd en gebruikt werden om het Regt te oefenen of Uitspraak te doen over de Geschillen van zyne Onderdaanen. Deeze Cabocero's zyn de Grooten in ieder Heerschappye van Guinée: doch behalve dezelven is 'er nog een Adel van minder Rang, die men Ridders zou mogen noemen: zodanigen, naamelyk, die, 't zy door Erfregt of Geluk, groote Goederen bezittende, en eenig Aanzien krygende in hun Landschap, het Voorregt hebben, om op zeven Trompetten, of holle Olyphants-Tanden, voor zig te doen blaazen, wanneer zy uitgaan. Veel onkosten worden 'er gemaakt om in deeze Orde te komen, de Ridders hebben hunne Wapenschilden en andere Eertekenen.

Afdaaling van de Kroon.

De Koningen, in dit Land, schynen geen Kroon te draagen of eenige andere Plegtigheid te gebruiken by hunne komste tot den Throon, dan zig in 't openbaar te vertoonen aan het Volk en Offerhanden te doen. De oudste Zoon is altyd tot zyns Vaders Throon geregtigd: de Dogters volgen nooit op, uitgenomen in één Ryk aan de Kust. Daar zyn Voorbeelden geweest, dat een jonger Broeder zig meester maakte van de Regeering, door de gunste des Volks, terwyl

de

de oudste afwezig was, neemende bezitting van het Paleis en van 's Konings Wyven: want dit geeft, zo 't schynt, veel voet om een Prins op den Throon te vestigen, wanneer de Opvolging betwist wordt. Ook maakt de Opvolger geen zwaarigheid, om de zelfde Vrouwluy te gebruiken als zyn Vader hadt gedaan, uitgenomen zyn eigen Moeder, die dan een afgezonderde Wooning en een vast Inkomen geniet. Voorts vergroot hy, kort na zyne komste tot den Throon, het getal zyner Wyven aanmerkelyk, doordien hem van zyne Stedehouders en Gouverneurs gewoonlyk een Geschenk gedaan wordt van de fraaiste zwarte Meisjes uit het geheele Ryk. Op 't sterven van den Vorst schynt de Regeering zo lang vernietigd te zyn, tot dat deszelfs Opvolger voor Koning is verklaard: want het Gemeen verloopt zig dan in de grootste ongebondenheid, bedryvende ongestraft allerley moedwil en plunderende de Bezittingen van de Luiden van Vermogen; waar door de Grooten worden aangespoord, om ten spoedigste voort te gaan met de Verkiezing van een nieuwen Koning.

Wetten en Strafoefeningen.

Schoon 'er geen Wetboeken in Guinée zyn, heeft men 'er nogthans byzondere Strafoefeningen, geschikt voor zekere Misdaaden, volgens 't Gebruik. Moord wordt gemeenlyk met de Dood gestraft, indien de omgebragte Persoon een Vryman zy; maar, voor het vermoorden van een Slaaf, wordt alleenlyk een Geldboete gevorderd. De Straf van Overspel is insgelyk de Dood, indien hetzelve met eene van 's Konings Wyven, of met die van een der Grooten is bedreeven.

In

GUINE'E. *Whidah.*

In 't eerſte Geval werden de beide ſchuldige Perſoonen ſomtyds verbrand of op eenige andere wreede wyze ter dood gebragt. Op Dievery ſtaat een zwaare Geldboete, na dat de geſtoolen Goederen terug gegeven zyn, en, indien de geen, die het Goed ontvreemd heeft, zulks niet kan betaalen, ſtraft men hem met de Dood of hy wordt een Slaaf van den genen, die beſtoolen is. Zo ook, indien een Schuldenaar niet in ſtaat is om zyne Schuld te voldoen, kan men hem en zyne Kinderen verkoopen, in overeenkomſt met het Vonnis der Iſraëlitiſche Wet.

Inkomſten van het Ryk.

Het Ryk van Fidah of Juda is zo vermogende en van zo groote uitgeſtrektheid geweeſt, dat 's Konings Inkomſten zeer aanmerkelyk waren. BOSMAN dagt, dat 'er, tot inzameling van de Regten en Schattingen, niet minder dan duizend Tollenaars gebruikt werden, die verſpreid waren door alle 's Konings Heerſchappyën, zynde naauwlyks iets geene Schatting onderhevig. Drie algemeene Ontvangers waren 'er, alleenlyk op rekening van den Slaaven-Handel, trekkende de Vorſt een Ryksdaalder van ieder Slaaf, die verkogt werdt. Hy ontving van ieder Schip, 't welk op de Kuſt kwam om te Handelen, het een door 't andere gerekend, niet minder dan vyftienhonderd Ryksdaalders en, dewyl jaarlyks ſomwylen wel vyftig Schepen op de Reede verſcheenen, zo maakte dit een vry groot Inkomen uit. Maar zyne Amptenaars en Bedienden vonden gelegenheid, om het grootſte deel der Inkomſten naar zig te trekken; gelyk deze Negers van Fidah, in 't algemeen, ook in Dief-

Diefagtigheid die van de Goudkust ver overtroffen.

GUINE'E. *Whidah.*

's Konings Paleis.

Des Konings Woonplaats of Paleis werdt van de Europeaanen het *Serrail* of Vrouwen-Huis geheten. Het was besloten binnen den ruimen omtrek van een Aarden Wal, agt of tien Voeten hoog, hebbende op de hoeken ronde Toorens, die tot Wagthuizen dienden, niet hooger dan de Wallen en van de zelfde Stoffe. Het was verdeeld in een groot en klein Serrail, waar van het laatste tot een ingang strekte voor het andere, zynde aan de drie zyden met Wooningen omringd. Aan de vierde zyde hadt het een Poort, aan welke altoos de Schildwagten stonden, en voor welke twaalf Stukken Kanon lagen op Scheeps-Affuiten, en bovendien nog negen ter zyde, voor het Wagthuis, 't welk aan 't end was der slinkerzyde van het Plein, die geheel door de Wooning van 's Konings eersten Kamerdienaar beslagen werdt. Uit dit Plein kwam men in het Plein van 's Konings Keukens, en van daar in een derde, alwaar de Regten en Schattingen betaald werden, zo van de Onderdaanen, als van de Europeaanen voor de Vryheid van den Handel.

Toestel der Vertrekken.

Aan 't end van dit Plein was een ruim Vertrek, tot een Gehoorzaal dienende, alwaar de Koning eenen Armstoel hadt, tot zyn Throon, staande in een Alkove, dat met een Turksch Karpet bespreid was, zynde het overige van den Vloer belegd met Matten, en bezet met Stoelen voor de Europeaanen. Alle de Vertrekken van dit Paleis waren byna gelyksgronds; de Wanden bestonden uit roode Kley en het Dak uit Stroo of Palmbladen,

kon-

GUINE'E. *Whidah.*

konstig door een gevlogten. Men vondt 'er een taamelyken Toestel van Europeaansche Meubilen, die van tyd tot tyd aan deezen Vorst waren present gedaan. De Spyzen tot zynen Tafel werden ook zeer ordentelyk toebereid en opgedischt, en 'er ontbrak geen Spaansche, Portugaalsche noch Fransche Wyn, geen Banket noch Konfituuren, Koffy, Thee of Chokolaat. In dit alles tragtten de Grooten en vermogende Neger Kooplieden hem na te streeven, hebbende insgelyks Koks en Keukenbedienden die door de Europeaanen onderweezen waren; zo dat men naauwlyks eenig gebrek in hunne Maaltyden vondt.

Logimenten der Europeaanen.

Aan de zyde van 's Konings Paleis hadden de Europeaansche Natiën hunne Faktooryën of Logimenten, gemeenlyk *Hotéls* genaamd; onder welken dat der Nederlanderen het naaste aan den Ingang van 't Paleis en als tegen hetzelve aan stondt, gelyk ook het Engelsche; dat der Franschen wederom tegen het Engelsche aan, en het Portugeesche een weinig voorlyker, daar van afgescheiden. Zy stonden dus altemaal aan een ruim Marktplein, 't welk ten halve door deeze Logimenten omringd werdt. Des Konings Wyven woonden, volgens sommigen, niet in het Paleis, waar in een byzonder Hof, daar nevens gevoegd, van omtrent veertig Huizen, binnen eenen Wal beslooten.

Kleeding der Grooten.

In zindelykheid van Kleeding muntten de Negers van Whidah ook by de anderen uit. De Koning, zyne Grooten en de Luiden van Vermogen, droegen een soort van Schort van wit Linnen, om hunnen Middel gebonden,

den, en komende tot aan de Enklaauwen. Hier over hadden zy een ſtuk Zyde van gelyke grootte, en daar over nog een ander ſtuk koſtbaare Stoffe, ſomtyds met Goud of Zilver geborduurd. Dit laatſte rolden zy om den Middel en lieten het end als een lange Sleep van agteren neerhangen. Hun Bovenlyf was geheel naakt; doch om den Hals hadden zy Kettingen van Goud, Koraalen, Paarlen en Juweelen; draagende op 't Hoofd een gepluimden Hoed en een Rotting in de Hand. De Vrouwsperſoonen waren byna eveneens gekleed, hebbende om den Middel vier of vyf Schortekleedjes, Panjes genaamd, boven elkander, waar van de binnenſte langſt waren, de buitenſten kortſt. Voorts gingen zelfs de Wyven van den Koning geheel naakt met het Bovenlyf, doch hadden om den Middel verſcheide Kettingen van Koraal en Geſteenten; gelyk ook om haare Beenen en Armen by de Gewrichten; zo dat, buiten en behalve den Hoed, haar Optooizel naauwlyks van dat der Manluy verſchilde. 't Gemeene Volk, van beiderley Sexe, ging hier egter ook gewoonlyk moedernaakt, uitgenomen een ſtuk grof Linnen of Mat, van grootte als een Servet, 't welk zy om den Middel bonden, haalende de beide enden tuſſchen de Beenen door: zo dat het als een ſoort van Broek maakte, welke het Manvolk, noch het Vrouwvolk, niet behoefden af te doen tot de behoeften der Natuur en Welluſt.

GUINE'E. *Whidah.*

Te Whidah is, in deeze Eeuw, een Volk komen handelen uit de binnenſte deelen van Afrika, dat men *Malaijers* noemt, als oorſpronkelyk afkomſtig zynde, zo ſommigen willen,

Malaijers uit de binnenſte deelen van Afrika.

GUINE'A. *Whidah.* van het Schier-Eiland Malakka in de Ooftindiën. Hoe ver ook de afftand zy, meent men zulks te kunnen goedmaaken, dewyl die Natie, uit haar Vaderland verdreeven zynde, op de Ooftkuft van dit Wereldsdeel aan Land gezet zou zyn. De kleur niet alleen, die flegts bruin of vaal is, maar de lange Hairlokken, onderfcheiden hun volftrekt van de Negers. Zy draagen Rokjes en lange Broeken, fpreekende Arabifch of eenige andere Oofterfche Taal, leezen en fchryven zeer wel, bidden verfcheide maalen 's daags, doch hebben geen agting voor Afgoden of Tovery. Zy komen te Paarde, brengende met zig veelerley Koopwaaren en koftelyke Goederen, zelfs Slaaven die zy onderweg hebben opgedaan. Hun Land word gerekend negentig Dagreizens van deeze Kuft afgelegen te zyn, 't welk men, ongevaar, op zeshonderd Uuren gaans zou mogen rekenen, onderftellende dat zy 'er tien op een Dag afleggen, en om den derden Dag uitruften, op zulk een langen Togt. In hun Land, zeggen zy, is overvloed van Goud, Zilver, Lood, Tin, Yzer, en een foort van rood Koper, daar zy een Ring van draagen om den voorften Vinger van de regterhand; welke Ringen, op een Tafel of op den Grond gelegd, in 't donker Licht geeven als de Phosphorus; zo dat in hun Land geen Lampen of Kaarfen zouden gebruikt worden. 't Is jammer, dat men niet zeker weet, of zy van 't Ooften, Noordooften of van 't Noorden komen, en uit de ftrekking der Kuft van 't Ryk van Whidah is dit laatfte niet onwaarfchynlyk, wanneer men aanmerkt, hoe ver de

Arabieren zig Zuidwaards uitſtrekken *. Sommigen willen ook dat het Jooden, anderen dat het Mooren of Inboorlingen van Nubie zyn. Miſſchien komen zy uit het hart van Afrika aan de Grenzen van Abyſſinie, of aan die der Woeſtyne van Barbarie.

GUINE'E. *Whidah.*

* Zie bladz. 339.

Tempel van de Slang.

Een der aanmerkelykſte zaaken in dit Ryk, was de Tempel van de Slang. Men hadt weleer drie Godheden in Whidah aangebeeden, de Zee, naamelyk, om eene goede Viſſchery, 't Geboomte om Gezondheid, en een ſoort van Afgodsbeeld, wegens den goeden Uitſlag van hunne Onderneemingen; doch wanneer, by gelegenheid van een Gevegt met het nabuurig Ryk van Ardrah, zekere Slang hun ten Voorteken van de Overwinning ſtrekte, hebben zy ſedert al hunnen Dienſt en Aanbidding byna tot deeze Dieren, die zy voor hunne grootſte Godheden houden, gewend. De Koning deedt 'er een ſoort van Tempel voor bouwen, onder een Boom, zynde de grootſte en als de Moederkerk van alle Slangenhuizen in deeze Landſtreek.

Prieſters en Prieſtereſſen.

Ongemeen groot waren de Offerhanden, die aan denzelven gebragt werden. Ook geſchiedde 'er een jaarlykſe Omgang naar deezen Tempel, en ſomwylen buitengewoonlyk, ter gelegenheid van zwaare Regen, Droogte, Peſt, Hongersnood, of andere Landplaagen. Middelerwyl werdt de Slang dagelyks door de Prieſters met Lofzangen vereerd. Deeze Prieſters of Prieſtereſſen wiſten dit ligtgeloovige Volk zodanig te betoveren, dat 'er ongemeene Schatten in die Tempel geofferd werden niet alleen, maar het ſtrekte

GUINE'E. *Whidah.*

ook tot groot voordeel van den Koning, die gemeenlyk zyne Wyven flegts derwaards zondt. In het Zomer-Saizoen, naamelyk, maakte zig het Volk wys, dat fommige Vrouwsperfoonen met dolheid werden bevangen door den Slang, die dan noodwendig moeften gebragt worden naar zeker Huis tot haare Geneezing, waar van de Koften, de een door de andere, beliepen ongevaar vyftig Hollandfche Guldens. Deeze dolheid taftte alle Vrouwluy zonder onderfcheid aan, doch meeft die jong en fchoon waren, waar op dezelven, naar den Tempel van den Slang gebragt zynde, en daar eenigen tyd blyvende, Priefterefſen wierden, mogende van niemand worden beledigd. 's Konings Dogter werdt ook van die dolheid aangetaft en naar den Tempel gebragt, waar zy uitgekomen zynde, door de Negers met een onverbeeldelyke veelheid van Gefchenken vereerd werdt.

Gedaante deezer Slangen.

De Slangen, die de voornaamfte *Fetiches* of Afgoden en Voorwerpen van aanbidding der Negeren zyn, hebben een grooten, ronden Kop; wyde, fraaije Oogen; de Tong kort en fcherp als een Pyl, en, uitgezonderd wanneer zy een Venynigen Slang aanranden, is hunne beweeging by uitftek traag. Zy hebben een dunne, fpitfe Staart; de Huid is fraay gekleurd, op een vuil witten Grond, met geele, blaauwe en bruine Streepen zeer aardig doorweven. Zy zyn zeer zagtzinnig, doende niemand kwaad: hunne voornaamfte Spyze beftaat in het verflinden van Rotten, die zy nogthans lang werk hebben door te zwelgen. Men kanze behandelen en wegdraagen

zon-

zonder eenig gevaar, en zy vernielen zelfs een ſoort van Venynige Slangen, die zwart zyn van kleur, omtrent twee Vademen lang, anderhalf Duim dik, met een platten Kop en twee kromme Tanden, ſchynende een ſoort van Adders te zyn. De geheiligde Slangen zyn korter en dikker; de langte omtrent anderhalf Vadem en de dikte als eens Menſchen Been.

GUINE'E: *Whidah.*

Over-vloed van Levens-behoef-tens.

Levensbehoeften waren in 't Ryk van Whidah overvloediger dan elders in Guinée, doch wegens de menigte Volks en ſterke Vertiering dikwils niet goed koop. Men hadt 'er Koeijen van driehonderd, Kalveren van tagtig en Schaapen van twaalf Pond; zo dat 'er het Vee niet zwaar viel van ſtuk. Voor een Ryksdaalder kon men een dozyn Vogelen of een Varken koopen. Men dient 'er altoos Cauris of *Boeſies* by zig te hebben tot den Handel, waar van het Pond gemeenlyk daar een Daalder waardig is; want men gebruikt 'er deeze Hoorentjes in plaats van Geld, gelyk gezegd is *.

* Bladz. 409.

Gelegen-heid.

Dit Ryk beſloeg een gedeelte van de Slaaven-Kuſt beooſten de Rivier *Volta*, ter langte, naamelyk, van negen of tien Mylen, en ter breedte inwaards van zeven of agt Mylen, hebbende benoorden zig het groote Ryk van Ardrah, en ten weſten de Ryken van Groot en Klein Popo. Deeze laatſten, die veel kleiner dan het eerſte waren, leggen aan den uitloop van twee Rivieren, welke dwars door dat van Whidah heen liepen, byna evenwydig met de Kuſt, waar van de buitenſte *Jakin*, de binnenſte *Euphrates* genoemd wordt. Op de ſtrook Lands, tuſſchen deeze twee

GUINE'E. *Whidah.*

Rivieren, lagen de voornaamste Plaatsen van dit Ryk, 't welk verdeeld werdt in zes-en-twintig Provinciën of Gouvernementen, die de Vorst aan zyne Grooten, ter bestuuringe en wel meest tot invordering der Schattingen, opdroeg.

Lands-gesteld-heid.

Het werdt, van allen die het zagen, gehouden voor de vermaakelykste Landsdouw in de geheele Wereld. Het getal en de verscheidenheid van schoone, hooge, lommerryke Boomen, die 'er als met Handen in scheenen geplant te zyn tot sieraad, zonder Kreupelbosch of ruigte, gelyk in andere deelen van Guinée; strekte tot bewys van de nyverheid der Ingezetenen, die geen hoek Lands ongebouwd lieten. De mildheid van 't Klimaat en de vogtigheid van den Grond vergoedde hun dien arbeid met veele Oogsten in een Jaar. Op dien van de Ryst volgde die der Peulvrugten, dan die van de Geerst; voorts werdt de Spaansche Tarw geplant, en, als die ryp was, werden de Aardappelen en Wortelen ingezameld. De groene Velden waren door Geboomte of kleine Voetpaden van een gescheiden, en in dezelven zag men een menigte Dorpen verspreid, terwyl geen Berg of Heuvel het gezigt uit Zee belemmerde over deeze verrukkelyke Landsdouw, verscheide Mylen ver. Men vondt het Land hoe dieper inwaards hoe Volkryker; zo dat het geheele Ryk zig vertoonde als een Vlek, in zo veele Kwartieren verdeeld, zynde alleenlyk door Tuinen, Akkers en Boomgaarden of Plantagiën van één gescheiden. BOSMAN oordeelde, dat ieder Provincie wel zo

veel

veel Inwooners bevatte als een geheel Koningryk aan de Goudkust.

GUINE'E. *Whidah.*

Onder alle de Dorpen van dit Ryk was dat gene, 't welk *Xavier* of *Sabée* geheten werdt, het voornaamste, dewyl 'er de Koning zyn Paleis en Verblyfplaats hadt, daar de Faktooryën of Logimenten der Europeaanen nevens geplaatst waren, als gemeld is. Men kon dit derhalve als de Hoofd- of Hofplaats van Whidah aanmerken. Ook was de Handel hier zeer aanzienlyk, dewyl men rekende, dat, in een gemeen Jaar, wel twintigduizend Neger-Slaaven van dit Ryk en de nabuurige Plaatsen werden uitgevoerd, door de Engelschen, Franschen, Nederlanders en Portugeezen; zynde 'er een veilige Reede aan de Kust, daar Sabée niet veel meer dan twee Uuren gaans van afgelegen was.

De Hoofdstad *Xavier* of *Sabée.*

Ondertusschen hadt de Rykdom en Overvloed van alles, misschien gepaard met het vertrouwen dat zy op de Europeaanen stelden, deeze Natie zo agteloos gemaakt, dat de Koning, die veele duizend Man kon te Velde brengen, zig in den jaare 1727, door zeker inlandsch Vorst, t'eenemaal liet overweldigen, waar door zyn geheele Land onder de Magt raakte van een Mogendheid, welke hy wegens geringheid hadt versmaad en met veragtinge behandeld. Ik zal van die omkeering, misschien de merkwaardigste waar van men aan deeze Kust berigt heeft, de Omstandigheden melden.

Het Ryk door den Koning van DAHOME' overheerd.

De Koning van DAHOME', een ver binnenslands woonende Vorst, die, eenige Jaaren geleeden, zig vermaard gemaakt hadt door verscheide Overwinningen op zyne Nabuu-

buuren behaald, zondt een Gezant aan den Koning van Whidah, met verzoek, dat hy een vryën Handel mogt hebben aan de Zeekant, biedende hem aan, de gewoone Regten op de uitgevoerde Negers te voldoen. Dit hem geweigerd wordende, wierdt hy toornig, en deedt een Inval in de Noordelykste Provincie van 't Ryk van Whidah, daar een groot Heer, genaamd *Appragah*, Erfelyke Gouverneur van was. Deeze zondt aanstonds naar den Koning om bystand, maar, door het belang van zyne Vyanden ten Hove, die niets wenschten dan zynen ondergang, werdt hem zulks geweigerd: derhalve onderwierp hy zig wel haast aan den Koning van Dahomé, door wien hy zeer vriendelyk behandeld werdt.

De verovering van 't gemelde Landschap gaf deezen Vorst gelegenheid, om tot in 't binnenste des Ryks door te dringen, alwaar zyn Volk halte hieldt aan de Rivier Euphrates, die de Stad Sabée dekte. De diepte van deeze Rivier zou gelegenheid gegeven hebben aan de Negers van Whidah, om met vyfhonderd wakkere Karels hem den Overtogt te betwisten; doch, in plaats van zulks te doen, denkende dat hunne Vyand het niet zou durven onderneemen, en afgeschrikt worden door de menigte van hun Volk, hielden zy 'er geen gestadige Wagt, komende alleenlyk, 's morgens en 's avonds, zig in groote hoopen aan den Oever vertoonen, om Offerhanden te doen aan hunnen Afgod, den Slang, dien zy waanden hun Land te zullen beschutten en beschermen.

Middelerwyl hadt de Koning van Dahomé

aan

aan de Europeaanen, die toen in Whidah gevestigd waren, laaten weeten, dat zy, zig onzydig houdende, en niet in 't Geweer gevonden wordende, geen schade zouden lyden aan hunne Persoonen of Goederen, wanneer hy het Land kwam te overweldigen, gelyk hy het groote Ryk van Ardrah reeds bemagtigd hadt. Hy boodt zelfs aan, hunnen Handel te bevoordeelen, door denzelven te ontslaan van de Regten, waar mede die door den Koning van Whidah was bezwaard. Dit deedt hun, hoe gaarn zy de wyk zouden genomen hebben naar de Engelsche en Fransche Forten aan de Kust, en op zulk een Omkeering geen vermoeden hebbende, in hunne Logimenten te Sabée blyven; alwaar zy aanschouwers waren van het noodlot der Ingezetenen van dit ryke Land.

Guiné'e Whidah.

De Oever van de Rivier dan geheel overgelaten zynde aan de bewaaring der Slangen, voor welken de Vyand weinig vreeze hadt, die sedert verscheide Dagen hadt waargenomen, dat de Whida-ers aldaar geen vaste Wagt hielden; zo nam de Krygs-Overste van den Koning van Dahomé het besluit, om tweehonderd Man van zyn Volk den Overtogt te laaten onderneemen. Het waren stoute Karels, die, geen tegenstand ontmoetende, na het doorwaaden van den Stroom regt aantrokken op de Koninglyke Hoofdstad Sabée, onder het geklank van hunne Speeltuigen. Zulks gebeurde omtrent te drie Uuren 's namiddags, wanneer de Buitenwagten, byna altemaal in Slaap zynde, door het Geschreeuw der Vyanden met groote schrik ontwaakende, in de Stad kwamen loopen en

Guine'e. Whidah. het naare Gerugt verſpreidden, dat het geheele Leger van den Koning van Dahomé de Rivier was overgetrokken. Wanneer dit den Koning van Whidah ter Ooren gekomen was, nam hy onmiddelyk de vlugt met zyn geheele Hof en zyn voorbeeld werdt gevolgd door alle zyne Onderdaanen. De Europeaanen, in de Engelſche en Franſche Forten aan de Zeekuſt, zagen dien namiddag, omtrent vyf Uuren, het omleggende Land bedekt met duizenden van Negers, die zig 't Zeewaards ſpoedden, om, ware 't doenlyk, de Eilanden by Groot Popo te bereiken, daar zy dagten veilig te zullen zyn. De Koning zelf, met een groot getal zyner Onderdaanen, nam de wyk op een Eiland aan de Kuſt, 't welk door een Rivier van 't Vaſte Land wordt afgeſcheiden, laatende zig met Schuiten derwaards overvoeren, maar veelen, wien zulks niet gebeuren mogt, raakten in de Rivier om hals; terwyl een menigte anderen, die zig door het Land in 't Geboomte hadden verſteken, allengs door gebrek vergingen of van den Vyand gevangen werden gemaakt.

Immers, zo dra de Krygs-Overſte van den Koning van Dahomé, uit het in brand ſteeken van 't Paleis des Konings van Whidah, verzekerd werdt van den uitſlag der Onderneeming, deedt hy al zyn Volk over de Rivier trekken, en vervolgde de Overwinning. Verſcheide Europeaanen, die middelerwyl ook door de Dahomers gevangen waren gemaakt, werden gevoerd naar de Legerplaats van den Koning van Dahomé, omtrent twaalf Uuren gaans Landwaards in, in 't Ryk van Ar-

Ardrah; wordende de voornaamſten in Hang- matten derwaards gedragen, 't welk de ge- woone manier van reizen is in dat Land, voor Luiden van Fatſoen, zo Zwarten als Blanken. De Koning deedt hun, eenige Da- gen na hunne aankomſt, in Vryheid ſtellen, en gaf hun Verlof, om naar de Forten te- rug te keeren, ſchenkende zelfs eenige Slaa- ven aan de voornaamſten van hun, wien hy verzekering gaf, om, zo dra de Zaaken in dit Land in order gebragt waren, den Han- del te zullen aanmoedigen, en in 't byzonder hunne belangen te behartigen.

Kapitein SNELGRAVE verhaalt, dat hy, te Whidah komende in 't laatſte van de Maand Maart, des jaars 1727, omtrent drie Wee- ken na deeze Verovering, dat ſchoone Land, onlangs zo uitermaate Volkryk, t'eenemaal verwoeſt vondt door Vuur en Zwaard; zyn- de de moord der Inwooneren een zeer aan- doenlyke Vertooning: dewyl hunne Velden, om zo te ſpreeken, met hunne Lyken of Geraamten waren bezaaid. Van de Rheede van Whidah zeilde hy naar *Jakeen*, een Zee- plaats omtrent zeven Mylen Ooſtelyker, wel- ke Natie, zig onderworpen hebbende aan den Koning van Dahomé, toen onder deszelfs beſcherming ſtondt. Deeze Vorſt, vernee- mende dat de Kapitein op die Kuſt gekomen was tot den Handel, noodigde hem in zyne Legerplaats te komen, welke toen tien of twaalf Uuren gaans, Landwaards in, ge- plaatſt was. De Kapitein ging derwaards, voorzien met Paarden, Hangmatten, Die- naars, en al het noodige tot deezen Togt; krygende, 's daags na zyne aankomſt, Ge- hoor

GUINE'E. *Whidah.*

hoor by zyne Negerſche Majeſteit, waar van het volgende Berigt door hem gegeven wordt.

Hofhouding des Konings van DAHOME'.

De Koning, zegt hy, bevondt zig binnen een groot Plein, dat in 't ronde met Paalen als Paliſſaaden was omheind, zittende, tegen des Lands gebruik, op een ſierlyk vergulden Stoel, dien hy den Koning van Whidah afgenomen hadt. Boven zyn Hoofd werden, door Vrouwsperſoonen, drie groote Paviljoenen gehouden, om hem voor de Zon te beſchaduwen, en vier andere Vrouwen ſtonden agter zynen Stoel van Staat, met Snaphaanen op de Schouders. Ik merkte aan, dat de Vrouwen van den Middel nederwaards met koſtelyke Stoffen gekleed waren, hebbende allen het Bovenlyf, volgens des Lands gewoonte, naakt, en om de Armen groote Gouden Ringen. Haar Hoofdhair was opgetooid met een menigte Steenen als Kraalen van verſcheiderley kleuren, die in een diep inlandſch Geweſt gegraven worden, zynde onder de Negers in zo veel agting, als de Edele Steenen in Europa.

De Koning hadt een Tabberd aan met Gouden Bloemen, die tot zyne Enkelen kwam; een Europeaanſchen geborduurden Hoed op 't Hoofd, en Pantoffels aan de Voeten. Wanneer wy op den afſtand van omtrent dertig Voeten van den Stoel van Staat gebragt waren, verzogt men ons te blyven ſtaan. De Koning belaſte toen den Tolk ons welkom te heeten, 't gene wy beantwoorden met het afneemen onzer Hoeden, maakende tevens een diepe buiging met het Hoofd, gelyk de Tolk ons onderrigtte. Daar op beval ik

hem

hem den Koning aan te dienen: „ dat ik, „ op het verlangen van zyne Majesteit, om „ aan zyne Legerplaats te komen, my on- „ middelyk op weg begeven had, ten einde „ het vermaak te hebben, van een zo groot „ en goed Koning, als hy was, te aanschou- „ wen, vertrouwende volkomelyk op de be- „ loften, welken zyne Afgezant my gedaan „ hadt, uit naam van zyne Majesteit". De Koning scheen behaagen te hebben in het gene ik zeide, en verzekerde ons van zyne bescherming en vriendelyke behandeling. Daar werden tien Stoelen aangebragt en men verzogt ons te gaan zitten: de Koning dronk op onze Gezondheid, en toen werdt 'er Drank gebragt op zyn bevel, waar mede wy het Welzyn zyner Majesteit gedagtig waren. Daar na verhaalde ons de Tolk: „ hoe de „ Koning begeerde, dat wy eenige Dagen „ by hem vertoeven zouden, om de manier „ te zien van het betaalen der Soldaaten voor „ Gevangenen in den Kryg gemaakt, en „ voor de Hoofden der Verslagenen".

GUINEE'N. *Whidah.*

Betaaling der Soldaaten voor de aangebragte Krygsgevangenen.

Tegen den avond van den Dag, op welken wy aangekomen waren, werden over de agttienhonderd Gevangenen in de Legerplaats gebragt, uit een Landschap, genaamd *Tuffo*, 't gene zes Dagreizens van daar was afgelegen. De Koning gaf bevel, in onze tegenwoordigheid, dat die Gevangenen binnen het Plein zouden worden gebragt; 't welk aanstonds gedaan werdt, en hy koos 'er zelf een groot getal uit, om opgeofferd te worden aan zynen *Fetiche* of Bescherm-Engel; wordende de anderen gehouden tot Slaaven, zo voor zyn eigen gebruik, als om die te

ver-

GUINE'E. *Whidah.* verkoopen aan de Europeaanen. Zekere Amptenaaren waren 'er, die de Gevangenen overnamen uit de handen der Soldaaten, en hun de waarde van twintig Schellingen Sterlings, voor ieder Man, betaalden en half zo veel voor een Vrouwsperſoon, Jongen of Meisje. De betaaling geſchiedde met Cauris of Boeſies, even als aan de Zeekuſt van Whidah. De Soldaaten bragten ook eenige duizend Menſchen Hoofden binnen het Plein, waar van eenige Soldaaten twee, drie of meer, by elkander geknoopt, in de Hand droegen, krygende, voor ieder Hoofd, de waarde van vyf Schellingen aan Boeſies. Die Hoofden werden, vervolgens, door eenig Volk weg gebragt, om ze te ſmyten op een hoop van andere Hoofden, by de Legerplaats leggende; willende zyne Majeſteit, volgens het verhaal van den Tolk, met deze, en die van alle zyne verſlagene Vyanden, een Gedenkteken opregten.

Op-offering derzelven. SNELGRAVE ſpreekt verder van de manier der op offering van de Gevangenen, die daar toe veroordeeld waren. Onze Wagt, zegt hy, maakte ruimbaan voor ons door het Volk, tot dat wy digt aan vier kleine Schavotjes kwamen, die vyf Voeten hoog boven den Grond waren opgeregt; daar wy digt aan ſtonden en de Plegtigheid beſchouwden, die op de volgende wyze verrigt werdt.

Het eerſte Slagtoffer, dat wy aan de zyde van een Schavotje zagen brengen, was een wel gemaakt Mansperſoon, op 't oog tusſchen de vyftig en zeſtig Jaaren oud. Zyne Handen waren op de Rug gebonden, en in dit poſtuur toonde hy een onverſchrokken Ge-

Gelaat, zonder eenigen ſchyn van bevreesdheid voor de dood of droefheid wegens zyn noodlot. Terwyl hy overend ſtondt by 't Schavotje, leid een Feticheer of Prieſter hem de Handen op 't hoofd, ſpreekende eenige woorden van Inwyding uit, die omtrent twee Minuten duurden. Dit gedaan zynde gaf de Prieſter het teken tot de Exekutie aan een Man, die agter het Slagtoffer ſtondt, en met een breed Zwaard hetzelve in de Nek zodanig trof, dat het Hoofd in één Slag van de Romp geſcheiden werdt; waar op het Gepeupel een groot Gejuich aanhief. Het Hoofd werdt op het Schavotje geworpen, en het Lighaam, na een kleine poos op de Grond gelegen te hebben, dat 'er het Bloed uitzakken mogt, werdt door Slaaven weg gehaald, en in een nabuurig Veld geſmeeten. De Tolk verhaalde ons, dat het Hoofd des Slagtoffers voor den Koning ware, het Bloed voor den Fetiche of Afgod en het Lighaam voor 't Gemeene Volk.

GUINE'E. *Whidah.*

Veele andere Perſoonen, (zegt SNELGRAVE) zagen wy op deeze beklaaglyke manier offeren, en namen waar, dat de Manluy ſtoutelyk, en zonder aandoening, naar de zyde der Schavotjes gingen, doch de Vrouwsperſoonen en Kinderen ſchreiden en ſchreeuwden op een erbarmelyke wyze. Ik zeid' tegen een Officier: „ hoe ik my verwonderde, „ dat zy zo veel Menſchen ter dood bragten, daar zy anders veel Gelds van maaken konden, met dezelven te verkoopen". Waar op hy antwoordde: „ dat het altoos „ het gebruik was geweeſt onder hunne Natie, na eenige behaalde Overwinning, aan

„ hun-

GUINE'E. *Whidah.* „ hunnen God zeker getal van Gevangenen „ te offeren, die door den Koning daar toe „ werden uitgekoozen; dewyl zy vastelyk „ geloofden, geen geluk meer te zullen heb- „ ben, indien zulks nagelaten werde". Voorts staafde hy de noodzaaklykheid en nuttigheid daar van, door hunne groote Veroveringen, binnen weinige Jaaren, zonder eenige Nederlaag. Toen vraagde ik hem: „ waarom, „ in 't byzonder, zo veele oude Mannen „ werden geofferd?" Hy antwoordde: „ het „ ware best, die ter dood te brengen, dewyl „ zy, door hunne Jaaren en een lange Er- „ varenheid wys geworden zynde, indien „ men hun in 't leven blyven liet, altoos „ Samenspanningen zouden maaken tegen „ hunne Meesters en dus het Land in Op- „ schudding brengen: dewyl zy nimmer be- „ rusten zouden in de Slaaverny, als zynde „ de Hoofden des Volks in hun Land ge- „ weest: daarenboven, zou geen Europeaan „ hun willen koopen, wegens hunnen Ou- „ derdom". Toen zeid' ik hem: „ dat ik „ verscheide braave jonge Karels had zien „ ter dood brengen, welken ik hem verze- „ kerde dat wy gaarn zouden willen hebben;" waar op hy my toevoegde: „ dat die bestemd „ waren om des Konings Wyven, welken de „ *Tuffoos*, hunne Landsgenooten, hadden om „ 't leven gebragt, in de andere Wereld ge- „ zelschap te houden en op te passen".

De Lyken opgegeten. Kapitein SNELGRAVE verhaalt, dat hy, des avonds de plaats voorby gaande, alwaar de geofferde Lighamen geworpen waren, aldaar twee groote hoopen van dezelven zag, bestaande uit de Lyken van de vier-

vierhonderd Perſoonen, die 's morgens door den Koning tot de Offerhande uitgekoozen waren. Hy voegt 'er by; dat een Neger Prins, die hem naar de Legerplaats vergezeld hadt, hem naderhand verhaalde, dat de geofferde Lyken, des nagts, waren weg gehaald door het Gemeene Volk, 't welk dezelven gekookt en 'er Feeſt mede gehouden hadt, als zynde een heilige Spyze. Deeze Vertelling deedt ons, zegt SNELGRAVE, om onzen Tolk zenden, en een wandeling doen naar de plaats, daar wy 's avonds te vooren de Lyken hadden zien leggen; en, tot onze groote verwondering, vonden wy 'er niets van; waar op den Tolk vraagende, wat 'er van geworden ware, antwoordde hy grimlachende: „ dat de Roofvogels dezelven „ hadden opgevreeten". Ik zeid' hem; „ hoe „ het my ongelooflyk voorkwam, dat zy die „ met Beenderen en al zouden ingeſlokt heb- „ ben": alzo 'er niets op de plaats van overgebleeven was, dan een groote veelheid Bloeds. Toen bekende hy, dat de Feticheers of Prieſters de Lyken hadden verdeeld onder 't Gemeene Volk, 't welk dezelven, op de gezegde manier, gegeten hadt.

GUINE'E. *Whidah.*

Deeze zaak, zegt de Kapitein, zal veelen ongeloofbaar voorkomen; doch welke ongerymdheid, vraagt hy, ſteekt 'er in, dat de genen, die zo wreedaartig zyn van hunne Medeſchepzelen dus ter dood te brengen, ook de barbaarſchheid hebben van dezelven op te eeten? Voorts tragt hy, door voorbeelden van andere Natiën, te beveſtigen, dat 'er waarlyk, nog hedendaags, Kannibaalen of Menſchen-eeters in de Wereld zyn.

GUINE'E. *Whidah.*

En, hoewel veelen zulks voor een Verdigtzel houden, kan ik egter verzekeren, in 't laatste des voorleeden jaars 1761 een Inboorling gesproken te hebben van de Kust van Guinée, wiens Moeder Zuster geweest was van den Koning van Groot Popo, een Ryk dat zig, volgens zyn Berigt, van 't Ryk van Whidah tot aan Rio da Volta uitstrekt (*). Zyn Vader was een Noorman geweest, in dienst der Engelschen op Kaap Corse. Hy scheen my een geloofwaardig Man, niet onbedeeld van Verstand, geoefend in Taalen en Weetenschappen. Deez' verhaalde my, dat de Natie der Dahomeërs zig beroemt Menscheneeters te zyn, om daar door meer schrik te baaren, en dat hy zelf gezien had, hoe een oud Vrouwspersoon, veroordeeld zynde om te sterven, aan stukken gekapt en gebraden zynde, opgegeten werdt. De andere Negers, die aan de Kusten woonen, voegde hy 'er by, hebben een afkeer hier van, en dit gaat zo ver, dat, wanneer de eene Natie aan de andere een Gezant zendt, dezelve wel uitdrukkelyk ondervraagd wordt, of zyn Volk ook smaak heeft in Menschen vleesch.

Het Ryk van BENIN.

Alle de voorgemelde Landschappen, beoosten de Rivier da Volta, naamelyk Koto, Popo, Ardrah en Whidah, en al het gene verder zig, langs de Bogt van Guinée, Zuidwaards uitstrekt tot aan Kaap Lopez, daar Loango aanvang neemt, plagt weleer begreepen te worden onder den algemeenen naam

(*) Volgens de Kaart van den Heer D'ANVILLE, zou 'er nog een ander grooter Ryk, genaamd *Koto* of Lampi, tusschen Popo en die Rivier zyn gelegen.

naam van 't Ryk van BENIN. Hedendaags egter onderſcheidt men aan die Kuſt eenige Landſchappen of Heerſchappyën, waar onder het eigentlyke *Benin* de Noordelykſte is, en de naaſte aan de Landen, dië door den Koning van Dahomé werden overheerd. Men noemt dit ook wel *Groot-Benin*, dewyl de Koning zig verbeeldt de grootſte Vorſt te zyn van geheel Guinée.

GUINEE'E. *Benin.*

Rio Formoſa.

Dit Land draagt dien naam naar de Rivier Benin, of *Rio Formoſa*, dat is de fierlyke, die haaren ingang heeft op zes en een halve Graad Noorder Breedte, vyfenzeventig Mylen Ooſtwaards van den Mond van Rio da Volta. Zy is ongelyk van breedte, en verdeelt zig in een menigte van takken, die den naam verdienen van Rivieren, en ieder aan de Oevers bewoond worden door een byzondere Natie. Ook ſchynt het dat dezelven gemeenſchap geeven door al het omleggende Land, zo wel Zuid- als Noordwaards; zelfs met *Rio la Goa*, waar aan *Jakeen* legt, een weinig beooſten Whidah, en met het Meir van *Kuramo*, 't welk Zuidwaards daar aan volgt. Ook wordt het Land, veele Mylen opwaards langs de Rivier, door dezelve als in Eilanden verdeeld, zynde laag en Moeraſſig, doch aan de Oevers verſierd met fraaije hooge Boomen. Men vindt 'er zelfs verſcheide dryvende Eilanden, meeſtendeels uit Riet beſtaande, dat door Stormen van de kanten afgeſcheurd wordt, maakende de Vaart op deeze Rivier gantſch onveilig. Ook wordt men 'er yzelyk geplaagd van de Muggen, die de Menſchen by nagt op een deerlyke wyze ſteeken, zo dat zy 's morgens

GUINE'E. *Benin.*

naauwlyks kenbaar zyn. Bovendien is 't er zeer ongezond, door de zoelheid en dampigheid der Lugt; dermaate, dat meer dan de helft van 't Zeevaarend Volk, 't welk op de Rivier komt, doorgaans ſterft.

Negers van Benin.

De Ingezetenen zyn hier minder wild van aart dan aan de Goudkuſt, en in 't algemeen zeer beleefd omtrent Vreemdelingen, wien zy, het gene men hun ſchenkt, altyd dubbeld tragten te vergelden. Hunne Kleeding is ook beter dan die van de andere Negers, en het Bovenlyf wordt van de Vrouwen doorgaans met een Kleedje van Katoen of Zyde bedekt. De Panjes, die zy om den Middel draagen, zyn niet, gelyk te Whidah, van vooren open, maar van agteren of op zyde. De Kinderen, van beide Sexen, gaan egter hier ook meeſtal moedernaakt. De Meisjes worden 'er zo wel beſneeden als de Jongetjes, doch zeer kort na de Geboorte, en bovendien, over 't geheele Lyf, met kleine Kerfjes getekend. De Vrouwluy neemen hier ook den Landbouw en het Huiswerk waar, zo dat zy als Slaavinnen zyn, gelyk de Manluy Slaaven van den Koning. 't Was 'er, in 't voorſte deezer Eeuw, nog de gewoonte, van, by het overlyden van Vermogende Luiden, een groot getal Slaaven te dooden, en met hun te begraaven; zynde zulks, by de dood van een voornaame Vrouw, aan agten-zeventig Slaaven te beurt gevallen; daar men, om het getal van tagtig vol te maaken, nog een Jongen en een Meisje byvoegde, die zy zeer bemind hadt: en, by het overlyden van een Koning, geſchiedde een ſchrikkelyke Slagting.

De

De Godsdienſt deezer Menſchen ſchynt weinig van dien der Negeren, langs de voorbeſchreeven Kuſten, te verſchillen. Zy hebben eenige bewuſtheid van een Opperweezen, en eenig denkbeeld, dat door hetzelve de Wereld geſchapen zy en onderhouden worde; ook ſchynen zy niet vreemd te zyn van een toekomende Staat van geluk of ongeluk na dit Leven; en ſtellen vaſt, dat 'er van den Menſch, na zynen dood, iets overblyſt: doch hunne denkbeelden zyn aan het tegenwoordige zodanig bepaald, dat zy alles, 't welk hun eenig voordeel aanbrengt of vermaak, byna als eene Godheid eeren en dienen; noemende, wederom, alles dat kwaad is, of hun ſchade toebrengt, den Duivel: zo dat zy aan 't zelfde Afgodsbeeld dan eens als God, dan als Duivel, Offerhanden doen. Hunne Afgoden, *Fetiches* genaamd, zyn door hunne Huizen verſpreid, hoewel zy 'er nog byzondere Hutten toe hebben. De Prieſters worden gezegd met den Duivel te ſpreeken, en toekomende dingen te voorzien. Een hunner, die een der Opperprieſteren is, hadt van den Koning het Vlek *Loebo*, met al deszelfs toebehooren, in Eigendom gekreegen, wegens zyne ervarenheid in de Toverkonſt; wordende van 't Volk zodanig ontzien, dat niemand zelfs zyne Hand zou durven aanraaken, of naby hem komen, des Konings Gezanten niet uitgezonderd.

GUINE'E. *Benin.* Godsdienſt.

Ieder Natie, in dit Land, heeft een byzonder Opperhoofd, die altemaal, behalve de Vorſt van *Awerri* of *Oere*, daar Portugeezen woonen, en de *Uſaſche* Roovers, aan den Koning van Benin onderhoorig zyn. Deeze

Regeering.

GUINE'E. *Benin.* Koning regeert volftrekt Souverein, door middel van zyne drie Hooge Staatsdienaars, die alles, 't welk den Koning aangediend wordt, aanhooren en daar op Antwoord geeven naar hun welgevallen, zonder dat de Koning, wien niemand ooit of zeer zeldzaam te zien krygt, zig veel daar mede bemoeit. Dan is 'er een tweede Rang van Staatsdienaars, genaamd *Are de Roes* of Straatkoningen, die het opzigt hebben over de een of andere zaak der Samenleeving, elk in 't zyne. Uit deeze worden de Onderkoningen of Stedehouders der Provintiën verkooren, die aan den Koning onderworpen zyn. Een derde Rang beftaat uit Amptenaaren, genaamd *Fiadors*. Iemand, die tot een van deeze drie Rangen verheven wordt, krygt van zyne Majefteit een Eerteken, beftaande uit een Halsband van zekere Koraalen van gebakken Aarde en verglaasd, die naar rood gevlakt Marmer gelyken: welk Eerteken ook aan de Kooplieden, Maaklaars of Tolken, en Oudften gegeven wordt: doch zy moeten hetzelve altyd om den Hals draagen en mogen het nimmer afleggen of verliezen, op ftraffe van de dood.

Wetten. Men ziet klaar, dat deeze Regeeringsform, zo wel als de Feeftdagen, de Jaarrekening en Sabbath, van de Portugeezen ontleend zyn. Niet minder misfchien ook de Wetten, die men hier onderhoudt. De oudfte Zoon erft al de Nalaatenfchap van zyn Vader, en geeft aan de andere Kinderen niet meer dan hem behaagt: zyn Moeder bezorgt hy van Onderhoud, doch de andere Wyven of Weduwen, van zyn Vader, laat hy tot zyn voordeel

deel Geld verdienen, 't zy met werken of anders, onderhoudende 'er geen gemeenſchap mede, en het getal der zodanigen, die dus met hun Lighaam de koſt winnen, is in dit Ryk zeer groot. Overſpel wordt 'er, indien het een Man van Aanzien betreft, gemeenlyk met de dood of anders met een ſomme Gelds geboet. Onder den gemeenen Man voldoet zig de beledigde met al het Goed van den Overſpeelder, indien hy denzelven op de daad betrapt, en verſtoot vervolgens, na eene wakkere afroſſing, dat Wyf, 't welk dan elders de Koſt gaat zoeken. Moord wordt altoos met de Dood geſtraft: doch Dievery gemeenlyk met eene Geldboete of Lyfſtraffe afgemaakt.

GUINE'E. *Benin.*

Staat van den Koning.

De Staat, dien de Koning van Benin houdt, is, zo ſommigen verzekeren, zeer aanzienlyk. Hy gaat maar eens of tweemaal in 't Jaar uit, en is dan van alle zyne Edelen vergezeld, te Paarde en te Voet, wordende gevolgd door een ſtoet van Slaaven, waar van ſommigen op Trommels ſlaan, anderen op Hoorens blaazen of op Fluiten ſpeelen. In het voorſte van den Trein leidt men eenige tamme Luipaarden en Tygers, vergezeld van Dwergen en Stommen. Gemeenlyk worden dan tien of twaalf Slaaven opgeofferd ter eere van den Koning. Ook verhaalt men, dat, als de Koning overleeden is, de zodanige van zyne Zoonen, die tot Opvolger is aangeſteld, den Throon beklimmende, aanſtonds al zyne Broeders van kant doet helpen, om het Ryk in ruſte te bezitten. Ook is het Vermogen van dien Vorſt vry groot, dewyl hy aanzienlyke Inkomſten uit zyne Landen

 trekt,

GUINE'E. *Benin.* trekt, die zeer uitgebreid zyn: zo dat hy, in tyd van nood, wel tagtig- of honderdduizend Man op de been zou kunnen brengen; 't welk hem, by alle zyne nabuuren, ontzaglyk maakt. De veranderingen, egter, die van tyd tot tyd aan deeze Kust van Afrika voorvallen, gelyk wy dit in 't Ryk van Whidah gezien hebben, kunnen my verschoonen, indien het Aanzien of Vermogen van deezen Vorst tegenwoordig niet zo groot mogt zyn.

Hoofdvlek en Paleis. Immers ik vind van iemand, die 'er in 't voorste deezer Eeuw geweest is, gemeld, dat het Vlek, daar de Koning zyn Verblyf houdt, genaamd *Oedo* of *Benin*, toen meest verwoest lag, zynde, gelyk uit de overblyfzelen bleek, te vooren zeer digt bebouwd en vol van Inwooneren geweest. De Huizen, die 'er nog stonden, hadden Muuren van Kley en Daken van Riet, Stroo of Boombladeren, gelyk aan de Goudkust; want Steenen zyn 'er niet te vinden in 't geheele Land; dat rondom die Plaats geheel vlak is, met een menigte Boomen begroeid. Deeze verwoesting was door een binnenlandschen Oorlog veroorzaakt, hebbende een der Onderkoningen de Stad geplunderd, en zig, na dat de Vrede eindelyk, door toedoen der Portugeezen, getroffen was, op eenigen afstand van Benin gevestigd, daar hy zo groot een staat hieldt als de Koning zelf. Het Paleis, niettemin, 't welk niet veel byzonders scheen te hebben, dan zyne groote uitgestrektheid, was door hem onaangeroerd gelaten. Oedo is met een Wal en Graft omringd geweest.

Be-

Beneden deeze Plaats, die ongevaar twintig Zeemylen of Uuren gaans, opwaards, aan Rio Formofa legt, vindt men verfcheide Handelplaatfen, waar onder *Boedodoe*, *Arobo* en *Agaton*, als ook *Meyburg*, met naame bekend zyn. De voornaamfte derzelven was, in 't voorfte deezer Eeuw, Arobo of *Arbon*, leggende omtrent halver wegs of tien Mylen binnenwaards. Ik vind hetzelve befchreeven als een fraaije, groote, Volkryke Plaats. De Schepen kunnen 'er voorby zeilen, opwaards en naar alle kanten, langs de Armen van de Rivier, met behulp van Lootfen. Agaton, dat verwoeft lag, werdt door de Negers met kragt weder opgebouwd.

GUINE'E. *Benin.* Handelplaatfen.

De Portugeezen hebben een Kerk, en vafte Verblyfplaats tot hunnen Handel, te Awerri of Oere, dat aan een Arm van Rio Formofa, Zuidwaards, is gelegen, en tevens aan *Rio Forçado.* De Koning van Awerri omhelsde, in de voorgaande Eeuw, het Kriftelyk Geloove. De Engelfchen hadden, zo wel als de Nederlanders, hunne Faktooryën te Arobo of Arbon; doch, federt eenigen tyd, zyn de onzen byna de eenigften geweeft, die met dit Volk handelen, hebbende, met Verlof van den Koning, een Magazyn aan de Rivier van Benin. Dit Land levert geen Goud, Yvoor, Gom, Huiden, Wafch noch Slaaven uit. Alleenlyk krygt men 'er fommigen van de *Ufafche* Roovers, een arm Volk, aan den Mond van de Rivier woonende, dat zyn werk maakt van de Negers, die uit afgelegene plaatfen in hunne Kanoos aldaar komen handelen, te fteelen en ze dan voor Eetwaaren te verkoopen. Ook veilen die van Be-

Koopwaaren.

nin wel Vrouwvolk, tot Slaavinnen, aan de Europeaanen. Voorts maaken zy Katoene Kleedjes, naar hunne manier geſtreept, die op de Goudkuſt gewild zyn, en blaauwe, dienſtig tot den Handel op de Rivier Gabon en in 't Ryk van Angola. Zy brengen ook Jaspisſteenen, Luipaardsvagten, Peper en *Acori*, zynde een ſoort van blaauw Koraal, dat even als de andere onder Water groeit. In ruiling voor deeze Goederen geeft men hun Goud- en Zilver-Stoffen, rood gekleurde Lakenen, rood Fluweel, Violetkleurige Floretten, Linnens, Katoenen, Oorringen van Glas, Kraalen, Spiegels, Koperen Braſeletten, gekonfyte Vrugten, Aarden Potten, als ook Staaven Yzer.

Veertig Zeemylen ten Zuidooſten van den Mond der Rivier van Benin legt Kaap *Formoſa*, en daar aan volgt, op eenen afſtand van ruim twintig Mylen Ooſtwaards, de Rivier van *Kalbari* of *Kalabar*, waar op door de Nederlanders veel gevaren wordt, om Slaaven en Olyphants-Tanden. De Slaaven, egter, die men daar koopt, zyn van de beſte ſoort niet, zeer zwak en luy, en bovendien zeer wrevelig, altyd twiſt zoekende en vegtende met byten en ſlaan; zo dat 'er, indien de Reis lang duurt, veelen om hals raaken. Dit zelfde gebeurt, wanneer men 't Voedzel voor hun niet heeft, dat zy gewoon zyn; naamelyk de Wortelen *Yams* of *Jammes*, waar van men een honderdduizend hebben moet, voor vyf honderd Slaaven. Niettegenſtaande zulks wordt een menigte Negers van daar uitgevoerd, zo door de onzen, als door de Engelſchen en Portugeezen. Het inkomen

van

van de Rivier is, wegens de Ondiepten, zeer gevaarlyk, ten zy in July, Auguftus en September, wanneer de branding van de Zee, omtrent den Mond en op de Baar, zig vyftien of twintig Voeten verheft. Het Vlek *Bandi*, dat de voornaamfte Handelplaats is, legt binnenwaards, aan een andere Rivier, die den zelfden Uitgang heeft. *Nieuw* Kalabar, beftaande uit driehonderd Huizen, zes Mylen aan de Rivier opwaards, is des Konings Vlek, en wordt dus van *Oud* Kalabar, 't welk aan de Kuft ten Ooften legt, onderfcheiden.

GIUNE'S.

Kalbari heeft benoorden zig een Landfchap, dat door de *Hakbous*-Indiaanen wordt bewoond, die de gemelde Slaaven meeft uitleveren. In hetzelve, naamlyk, zyn Weekelyks twee Marktdagen, van Slaaven en Leeftogt, inzonderheid Olie en Wyn van Palmboomen; welke laatfte ook op 't Eiland *Foko*, dat 'er den naam van heeft, overvloedig valt. Beooften Kalbari legt een Landftreek, BIAFARA genaamd, waar van het Hoofdvlek is aan de Rivier *Jamour* of *Rio dos Camaroens*, anders Rivier der *Kamarones*, benoorden welke, een groot end wegs, de hooge Landen der *Ambozes* gelegen zyn, maakende een lange ry van Gebergten uit, welke zig, binnen Afrika, ten Noordnoordooften uitftrekt. Men fpreekt zelfs van een Stad of Vlek genaamd *Medera*, als de Moederftad der Ryken Medera en *Tebeldera*, digt aan de Niger gelegen, in 't harte van dit Wereldsdeel.

Ryk BIAFARA.

De Kamaroens-Negers, die hoog op aan de gedagte Rivier woonen, worden geregeerd door een Opperften van hunne Natie, *Mo-neba*

Kamaroens en *Kalbongos*-Negers.

GUINE'E. *neba* genaamd, wiens Zetel of Paleis, op een verheven Grond gestigt, door zyne Standplaats het aangenaamste Verblyf is in geheel Guinée; zo wegens het Uitzigt en de Lugtigheid, als de Vrugtbaarheid van den Grond der nabuurige Landen, die overvloed uitleveren van Pardon-Wyn, Jammes, Bananas, Dadels en andere Vrugten. 't Volk is 'er groot van Gestalte en welgemaakt van Leden, doch wat lang van Beenen. Deeze Negers voeren geduurig Kryg met de *Kalbongos*, een Natie aan de zelfde Rivier; 't welk 'er overvloed van Slaaven uitlevert. Ook hebben zy een menigte van Olyphants-Tanden en Acori of blaauw Koraal, welk laatste gemeenlyk gekogt of ingeruild wordt voor Haarlemmer Bonten of andere Europische Stoffen, hoedanigen men ook te *Rio del Rey*, en op andere Plaatsen in de Bogt van Guinée, vertiert.

Eiland *Branca.* De Kust van Rio dos Camaroens Zuidwaards, tot aan *Rio Gabon*, wordt weinig bezogt van de Europeaanen. Bezuiden de eerstgemelde Rivier vindt men *Rio de Boroa* of *Borro*, niet ver van welke het Eiland *Branca* of *Baracombo* legt, omtrent twee en een halve Myl van 't Vaste Land, tusschen 't zelve en 't Eiland *Fernando Po*. Branca heeft verscheide soorten van Vrugten en Vogelen. De Vrouwluy worden 'er geagt de onbeschaamdsten in geilheid te zyn van geheel Guinée; zo dat zy zig zelfs opentlyk gebruiken laaten.

Eiland van *Fernando Po.* Het andere Eiland, dat zynen naam draagt van een Portugees, die 't zelve in den jaare 1472 ontdekte, wordt van de Franschen ook wel

wel *l'Isle de Fernand du Port* geheten. Het legt voor de Rivier dos Camaroens, omtrent tien Mylen van de Kust ten Westen, en, wegens zyne ontoeganglykheid, wordt het weinig aangedaan; hoewel 'er op 't Noordend een Fort schynt te leggen. Het is agt Mylen lang en vier Mylen breed, Bergagtig en geheel met Rotsen omringd.

GUINE'E.

Baay van Angra.

Vyfenveertig Mylen bezuiden dit Eiland en omtrent een Graad benoorden den Evenaar vindt men de Baay van *Angra*, welker twee Kaapen genoemd worden *das Serras* en *St. Joao* of St. Jan. In 't midden van deze Baay legt een klein Eilandje, genaamd *klein Korisko*, en midden in het Inkomen van dezelve een ander, genaamd *groot* Korisko, zynde vier Mylen van de Kaapen wederzyds afgelegen. De Portugeezen gaven het den naam van *Ilha de Corisco*, wegens de geweldige Bliksem en Donderslagen, die de eerste Ontdekkers hier ontmoetten. De langte is omtrent drie Uuren gaans van 't Noorden naar 't Zuiden, de breedte wordt op een derde gerekend van de langte. Het is t'eenemaal met Boomen bedekt, waar van de meesten hoogstammig zy, en veelen Rood Hout uitleveren, tot Verwen dienstig, dat beter van kleur is dan Brasilie-Hout; doch by uitstek hard en zwaar. Het is ongemeen laag Land, zo dat de Boomen uit het Water schynen te groeijen. Eenige Zwarten woonden by de Noordoostpunt, omtrent een Myl van de Landing- en Waterplaats, doch zy konden 't 'er naauwlyks houden wegens de ongezondheid van de Plaats, en leefden sober; dewyl het Eilandje weinig uitleverde dan

Kom-

GUINE'E. Komkommers, buiten en behalve een menigte van Gevogelte.

Volkplanting der Nederlanderen op *Korisko*.

De bekwaame legging van dit Eilandje, om eene Ververſchplaats te zyn voor de Schepen der Weſtindiſche Kompagnie, die naar huis moeten, in plaats van de Portugeeſche Eilanden aan te doen; deedt den Nederlandſchen Gouverneur aan de Kuſt van Guinée, in den jaare 1679, eene Volkplanting derwaards zenden van veertig Nederlanders, met noodige Werktuigen en Gereedſchappen om 'er Bouwland van te maaken. Dit Volk leid' een Fort van Zooden Aarde aan, beplant met eenig Yzeren Geſchut, om hun voor overrompeling van de Negers te beveiligen en maakte ook eenige verbeteringen van den Grond: maar de ſlegte Lugt en zwaare vermoeijing in het bearbeiden van het Land, bragt hun ſchielyk in een Ziekelyken ſtaat; zo dat zy, na zeventien Man verlooren te hebben, het Fort ſlegtten en wederkeerden naar Delmina.

Een dergelyk Ontwerp werdt, in 't voorſte van die Eeuw, werkſtellig gemaakt door eenen *Balthazar de Moucheron*, op drie kleine Eilandjes, dieper in de Baay gelegen, na dat hy met zyn Schip derwaards gedreeven was, op zynen terugtogt uit Ooſtindie. Hy leid een Fort aan op het grootſte, hopende dus een voordeeligen Handel te krygen met de Inwooners van 't Vaſte Land, doch het duurde maar korte Maanden, of de Zwarten van van *Rio Gabon*, vreezende dat de Nederlanders dus allen Handel van hun aftrekken zouden, overvielen het Fort en vermoorden al die 'er waren, zo Nederlanders als Negers, 't

't welk eenen onverzoenbaaren Oorlog, tusfchen deeze twee Natiën, heeft te weeg gebragt.

GUINE'E.

Handel op Angra.

Deeze Baay, en in 't byzonder *Rio d'Angra*, wordt dikwils bezogt van de Nederlanders en fomtyds ook wel door Engelfche Handelaars, die 'er Olyphants Tanden, Wafch en eenige Slaaven bekomen. Zy ankeren op de Reede van Groot Korisko aan de Noordooftzyde en zenden hunne Sloepen of Booten, wel bemand en gewapend, de Rivier op, voerende hunne Goederen in Kiften met zig. De Zwarten zeggen, dat hunne Rivier ver van binnenslands komt, en dit is niet ongeloofbaar, wegens de wydte van derzelver Mond.

Rio Gabon.

Ongevaar vyftien Mylen bezuiden dit Eilandje legt Kaap *St. Clara*, een hooge hoek Lands, maakende de Noordkaap uit van de Baay van *Rio Gabon*, welke nagenoeg onder de Linie is gelegen. De Zuidkaap, die omtrent vier Mylen van de Noordkaap legt, is laag Land, maar, gelyk de Oevers der Rivier, begroeit met hoogftammig Geboomte, dat zig zeer fierlyk vertoont. Drie of vier Mylen binnen de Rivier is een Uithoek, welke van de Nederlanders genoemd wordt de Zandhoek door anderen Zuidhoek of Zuidpunt, alwaar de Europifche Schepen gemeenlyk verfch Water komen inneemen, 't welk daar beter is dan aan Kaap Lopez. Voorby dien hoek, in de Rivier, leggen de Eilandjes van *Pongo*, waar van het eene, dat een hoogen Berg in 't midden heeft, door de Engelfchen 't *Prinfen*, door de Nederlanders het *Konings* Eiland geheten wordt, als zynde de Verblyfplaats van

den

GUINE'E. den Vorst en daarom zeer Volkryk: of anders het Pappegaaijen Eiland, wegens de menigte van deeze Vogelen. BOSMAN, die zestien dagen op Rio Gabon geweest is, zegt dat het eene Eiland den naam van den Koning voert, het andere van den Prins, twee groote Heeren, die dikwils in Oorlog met elkander zyn, en dat zy beiden woest lagen toen hy 'er in 't jaar 1698 was, hebbende de Ingezetenen zig op 't Vaste Land, aan de Rivier, ter wooning begeven.

Aart der Negeren van Pongo.

Deeze Rivier wordt dikwils van de Schepen bezogt, zo om te kielhaalen en tot verversching, als om te handelen met deze Natie, 't welk dikwils geschiedt door de Zeeuwsche Lorrendraaijers. In 't eerste geval ontlaadt men Geschut, Ankers en al wat zwaar is, aan 't Prinsen Eiland, zettende het Schip dan met de Vloed op Strand, wanneer het met de Ebbe droog loopt. Tot den Handel, egter, is hier de beste gelegenheid niet, dewyl de Ingezetenen by uitstek kwaadaartig en in veele opzigten Beestagtig zyn, zo men verhaalt. De onzen ondervonden hunne wreedheid in 't jaar 1601, wanneer al het Scheepsvolk van een Spaansch Vaartuig en twee Nederlandsche Barken, die door hun overmeesterd waren, om hals gebragt werdt. Hunne Kleeding bestaat alleenlyk uit Matjes van Boomschors, rood geschilderd, die zy om den Middel hebben. Het zyn groote Liefhebbers van Sterken Drank, waar van zy een bystere veelheid kunnen inzwelgen. Hoe arm ook, zyn zy op een Nederduitschen Naam hovaardig; volgens de gewoonte van de Negers aan deeze Kust, om de Naamen

aan te neemen van de Natie, daar zy mede handelen. Ten Oorlog gaande, laaten zy hunne Wyven de Wapenen voor hun draagen.

GUINE'E.

Het Land, aan deeze Rivier, schynt niet zeer vrugtbaar te zyn noch bekwaam tot Koorn of Wortelen, des de Ingezetenen meest bestaan moeten van den Vischvangst en van de Jagt. Zy weeten de Visschen, zeer behendig, al zwemmende te treffen met hunne Sagaijen of Werpspiessen. Ongelooflyk vol Beesten, zo wilde Zwynen, als Olyphanten en Buffels is het Land, die gevaarlyk om aan te doen zyn. De Negers klimmen op eenen hoogen Boom, en schieten van daar op een Buffel, zynde dus, als hunne schoot komt te missen, voor deszelfs woede beveiligd. In de Rivier huisvesten ook Krokodillen en Zee-Paarden. Voor haaren Mond worden veele Noordkaapers gezien, een soort van Walvisschen wel veertig Voeten lang, die zo sterk Water blaazen, dat zy van verre gelyken naar een zeilend Schip. Van April tot Augustus is 't 'er het Regen-Saizoen, dat men den Winter noemt, doch by uitstek zoel, met een dampige Lugt en heeter dan in het overige van het Jaar.

Landsgesteldheid.

Bezuiden Rio Gabon strekt zig de Kust van Afrika een weinig Westwaards, bepaalende daar de Bogt van Guinée met een Uithoek, Kaap *Lopez Gonzalvo* of *Cabo Loop* genaamd, omtrent op 1 Graad Zuider Breedte. Deeze Kaap heeft dien naam van de Portugeezen, welken ze eerst ontdekten. In 't voorby zeilen, op vyf Mylen afstands, ten Westen, vertoont zy zig als een laag, plat

Kaap *Lopez Gonzalvo.*

GUINE'E. Eiland, doch in 't naderen bevindt men dat het eene steile Kust is, met Geboomte begroeid, steekende als een Schier-Eiland in Zee. Men vindt 'er een goede en veilige Haven, maar by 't inkomen wordt vereischt, dat men geduurig het Dieplood gebruike wegens de Zandbanken, daar men egter, zo BOSMAN aanmerkt, met hoog Water over kan. De Inboorlingen hebben weinig Huizen aan den Oever, houdende hun Verblyf in een Vlek, genaamd *Olibato*, uit omtrent driehonderd Huizen bestaande, die gemaakt zyn van Biezen, doorweven met Palmbladeren, even als die aan Rio Gabon. De Koning van Kaap Lopez, gelyk men hem tytelt, houdt aldaar zyn Verblyf. Meest alle Schepen, die om Slaaven zyn geweest, komen 'er aan, om zig van Hout en Water te voorzien: men betaalt het Hout aan de Inwooners en de Koning krygt voor de vryheid van 't Water haalen een Geschenk.

't Prinsen Eiland. In de Bogt van Guinée leggen eenige Eilanden of Eilandjes, waar onder dat gene, 't welk men het *Prinsen Eiland* noemt, naast volgt aan 't Eiland van Fernando Po zynde 'er Zuidwestelyk vyfendertig Zeemylen afgelegen en ongevaar dertig Mylen van de Kust by Kaap St. Jan ten Westen. De Nederlanders hebben het weleer in bezitting gehad, doch het is hun ontweldigd door de Portugeezen, die 'er een Fort aangelegd en het Eiland bevolkt hebben. Ryst, Koorn, benevens allerley Vrugten, Wortelen en Kruiden, als ook Suiker-Riet, wordt 'er in menigte geteeld. Men heeft 'er ook geen gebrek

brek aan Varkens en Geiten of ander Vee. Hier of op de andere Eilanden in de Bogt, komen de meeste Slaafhaalders zig van verversschingen voorzien.

GUINÉ'E.

'T Eiland *St. Thomé*.

't Eiland *St. Thomé*, dus tot onderscheiding van *St Thomas*-Eiland in de Westindiën genaamd, legt ruim twintig Zeemylen van 't Prinsen-Eiland ten Zuidwesten, en omtrent vyftig Mylen, regt Westwaards, van Rio Gabon. De Portugeezen hadden het op St. Thomas-Dag ontdekt, waar van het zynen naam kreeg. 't Is het grootste van de vier Eilanden in de Bogt van Guinée, hebbende de langte van twaalf, de breedte van zes Uuren gaans, of omtrent veertig Uuren in den omtrek. Dit Eiland hebben de Onzen ook in bezitting gehad, doch het werdt, ten deele wegens de ongezondheid van de Lugt, verlaten of niet wel bewaard; zo dat 'er de Portugeezen nog heden, zo wel als van de andere Eilanden, meester van zyn. Zy hebben 'er een Stad of Vlek op, van vyf- of zeshonderd Huizen, alwaar een Bisschop zyn Verblyf heeft. Alle de Ingezetenen, zo wel Zwarten als Blanken, belyden de Roomsche Religie. Het brengt, zo men wil, zelfs eenige Speceryën voort, en heeft aan Brandhout en Water geen gebrek: doch tusschen de Gebergten, in 't midden des Eilands, heerscht een zeer zoele Lugt, die het voor de Europeaanen byna onbewoonbaar maakt (*).

Van

(*) Men zou dit daar aan kunnen toeschryven, dat het Eiland byna regt onder de Linie legt; even of het passeeren van de Zon, tweemaal in 't Jaar, regt boven

GUINE'E. Eiland *Annobon.*

Van St. Thomé omtrent dertig Zeemylen, verder Zuidweſtwaards, legt *Annobon* of *Annaboa*, ruim zeſtig Mylen van Kaap Lopez ten Weſten, en derhalven ook op ongevaar 1 Graad Zuider Breedte. De naam, die een gelukkig Jaar betekent, werdt 'er aan gegeven op Nieuwjaarsdag 1571. Het is een der kleinſten van de vier Eilanden in de Bogt, omtrent van grootte als het Prinſen-Eiland, of nog kleinder; dewyl de omtrek van BOSMAN op niet veel meer dan een halve Myl gerekend wordt. Nogthans, zegt hy, overtreft het, in veelheid van Vee en Vrugten, de beide gemelde Eilanden. De Ingezetenen beſtaan uit Negers, Mulatten en eenige weinige Portugeezen.

Sterke Stroomen in de Bogt van Guinée.

Deeze Eilanden zyn, gelyk ik gezegd heb, Plaatſen, die van de Slaafhaalders, wanneer zy langs de Kuſt zig van Slaaven hebben voorzien, worden aangedaan om Ververſchingen in te neemen, waar toe het laatſtgemelde ook een ſchoone Reede heeft; doch by en omtrent dezelven gaan ſomtyds zo ſterke ſtroomen in de Oceaan, dat men veel moeite heeft om het Eiland te treffen, daar men begeert te komen. Immers BOSMAN verhaalt, dat de Stroom zyn Schip, waar mede hy Annobon meende aan te doen, geheel beneden St. Thomé dreef. Een ander Schip werdt

ven 't hoofd, een zo onverdraaglyke Hitte veroorzaakte: doch BOSMAN bevondt, wanneer hy in de Maand September langs en onder de Linie zeilde, met een betrokken Lugt en ſtyve Koelte, het Weer zo koud, dat de Matroozen hunne Boven-Kleederen aantrokken: 't welk de Kapitein hem verzekerde in die tyd van 't Jaar aldaar doorgaans plaats te hebben.

werdt in ééne nagt, van anderhalven Graad Zuider breedte tot onder de Linie, regt voor de Gabon vervoerd. Zulks heeft plaats in Augustus en September, door de sterke Zuide Winden: in Maart, April en Mey, loopt de Stroom, Zuiden en bewesten 't Zuiden, by Kaap Lopez om, langs de Kust, 't welk de Vaart, onder den Evenaar door, aldaar zeer begunstigt. In de Bogt van Guinée, egter, zet de Stroom, ter wederzyde, naar de Baay van Benin toe, naamelyk Noordwaards van Kaap Lopez, en Oostwaards van de Goudkust af, 't welk in de Rivieren zeer hooge Tyën geeft; doch langs de Kust, daar dezelve geen Inham maakt, loopt het Water, met den Vloed, zelden meer dan twee of drie Voeten op, en met de Ebbe stroomt het zo zagt af, dat men het naauwlyks gewaar wordt. Gemeenlyk volgt de Wind den koers van den Stroom. Men moet een groot end van de Kust zyn, om den Ooster Passaatwind, naar de Westindiën, op te loopen.

GUINE'E.

Portugeesche Landen, bezuiden Guinée.

Een weinig bezuiden Kaap Lopez, naamelyk op omtrent drie Graaden Zuider Breedte, beginnen de Landen, die van de Portugeezen bezeten worden, aan de Westzyde van Afrika; naamelyk het Ryk van KONGO, waar van *Loango* en *Angola*, om zo te spreeken, afhangelyk zyn. Sommigen rekenen de uitgestrektheid van vier Graaden Noorder tot zestien Graaden Zuider Breedte, als wanneer de reeds beschreevene Landen, die bezuiden 't Eiland van Ferdinando Po en de Rivier der Kamarones leggen, daar in, onder den naam van *Noord-Kongo*, zouden begreepen zyn. Zy stellen, dat het ten Noorden

Portugeesche Landen. den door Nigritie, ten Oosten door Ethiopie, ten Zuiden door de Kaffers-Kust bepaald worde. In de nieuwste Kaarten vindt men het tusschen twee en dertien Graaden Zuider breedte afgeperkt, en de Grenzen, ten Oosten, bestaan uit onbekende Landstreeken.

Ontdekking en Historie. In den jaare 1484 kwam een Portugeesche Vloot op deeze Kust, die eenige Afrikaanen met zig nam, laatende ook, van haar Volk, eenigen aan 't Hof van den Vorst van Kongo. De vriendelyke behandeling, ter wederzyde, gaf gelegenheid tot invoering van de Roomsche Religie in dit gedeelte van Afrika; wordende de Koning van Kongo zelf, met zyn geheele Hof, eenige Jaaren daar na gedoopt. Men regtte 'er vervolgens Kerken en Schoolen op. Ook werden door den Paus, in 't midden van de Zeventiende Eeuw, eenige Kapucynen, als Zendelingen, derwaards afgevaardigd, die 'er de Voortplanting van het Kristelyk Geloove, Oostwaards, bevorderden. Toen de Stam der Koningen, die 't zelve omhelsd hadden, uitgestorven was, viel een woeste Natie van de Oostelyke Grenzen, *Jagas* genaamd, zo men schryft, in dit Ryk, en veroverde hetzelve t'eenemaal; zo dat de Koning toevlugt nam tot het Hof van Portugal, door het welke weder op den Throon geholpen, hy een Onderdaan geworden is van den Allergetrouwsten Koning, die dit Gewest door eenige Vestingen, en door Krygsvolk, zo veel mooglyk in bedwang en in bezitting houdt.

Men kan naauwlyks twyfelen, of de belyding van het Kristendom moet in dit Land zeer gebrekkelyk zyn. Immers, sommigen ver-

verzekeren, dat de Inboorlingen zig, in tegenwoordigheid der Europeaanen, als Kristenen vertoonen, doch in 't geheim hunne Afgoden aanbidden; inzonderheid het verscheurend Gedierte; dewyl zy vreezen, anders daar van verslonden tezullen worden. Ook is 't 'er zeer ver van daan, dat de uitwendige Kerkplegtigheden, zelfs, door 't geheele Land zouden doorgedrongen zyn: want veele Natiën houden zig nog opentlyk aan de Afgodery, gelyk de Negers van Guinée.

Portugeesche Landen.

Men vindt in dit Land veelerley wilde Dieren, die zeer zwaar van stuk, zeer woest en gevaarlyk zyn; naamelyk Olyphanten, Buffels, Zwynen, Leeuwen, Tygers en Luipaarden; om van veele anderen, daar men geen zekere beschryving van heeft, niet te spreeken. Daar is 'er een, 't welk altyd op de Boomen huisvest en zulk een fraay gevlakte Vagt heeft, dat die nimmer dan van den Vorst en voornaame Luiden gedraagen wordt. In de Rivieren onthouden zig Krokodillen, Zee-Paarden en Waterzwynen. Derzelver Overstrooming maakt het Land vrugtbaar: zo dat het overvloed van Ryst, Geerst en Spaansche Tarwe uitlevert, welke laatste 'er tot het mesten van Varkens gebezigd wordt. Oranje-Appelen, Limoenen, Citroenen, Bananassen, Dadels, Kokosnooten, Meloenen, Komkommers en andere Aardvrugten, zyn alom te bekomen. Men tapt 'er ook veel Palmwyn, die uitmuntende is. De meeste Cassia en Tamarinden, die in Europa gebruikt wordt, komt van daar. Die van deeze Vrugten of Graanen willen koopen, geeven

Landsgesteldheid.

Portugeesche Landen. ven 'er een foort van Hoorntjes voor, welke als Geld gangbaar zyn, *Zimbi* of *Zinibi* genaamd, doch verfchillende van de Boefies, die men aan de Kuft van Guinée gebruikt: of anders ook Spiegeltjes en veelerley Snuisteryën. Suiker-Riet wordt hier insgelyks geteeld. Goud fchynt in dit gedeelte van Afrika niet te vallen; doch men heeft 'er eenige Mynen van geel Koper en van Yzer. Bouwfteen is 'er overvloedig en 'er worden geheele Rotfen van Marmer gevonden, als ook Jaspis, Porfier, Hyacynthen en andere koftbaare Gefteenten.

Lugts-gefteldheid. Met een heldere Lugt is 't 'er by uitftek heet en onverdraaglyk voor Europeaanen; maar die Hitte wordt dikwils getemperd door Noordwefte Winden en zwaare Regenbuijen, die doorgaans na den middag komen van April tot Auguftus, 't welk de Regentyd is van dit Land. Dan ontftaan 'er, door de ongezonde, zoele Lugt, veel Koortfen, die men weet te geneezen, door het Lyf te fmeeren met Sandelhout, fyn gemaakt en met Palm-Olie tot een Zalfje gemengd.

Ingezetenen. De Inboorlingen van Kongo zyn gitzwart, gelyk die van Senegal en de Gambia: ook hebben zy zulke dikke Lippen en platte Neuzen niet, als de Negers aan de Goudkuft. Hunne Geeft is vlug, en zy zyn van Vernuft niet onbedeeld, maar beminnen de Sterke Dranken zeer. De voornaamften draagen een Linnen Hembd en daar over een foort van Japon of Tabbaard van Zyde of Satyn, met een koftbaaren Gordel opgefchorten; hebbende Laarsjes aan de Beenen en Mutfen op 't hoofd. Het gemeene Volk heeft Kleedjes

van

van Boomschors of Palmbladeren. In de beschaafdste plaatsen houden de Vrouwspersoonen den boezem bedekt, doch dit is niet algemeen, zo min als in Guinée.

Portugeesche Landen.

In de beschryving van deze Portugeesche Landen, zal ik eerst spreeken van het Ryk van LOANGO, dat naast aan Kaap Lopez volgt. Dit is van kleine uitgestrektheid, leggende, met zynen aanhang, benoorden de Rivier *Zaire* of Barbela, die, zo men wil, uit een Meir, in de binnenste deelen van Afrika, afkomstig is. Aangaande de Hoofdstad van dit Ryk, wordt door een Engelsch Kapitein, genaamd URING, die onlangs aldaar schynt geweest te zyn, het volgende gemeld.

't Ryk LOANGO.

„ De Stad Loango legt omtrent vyf [Engelsche] Mylen van de Zee, op een groote Vlakte, en de Landstreek daar om heen, veele Mylen ver, is vlak. De omtrek van de Plaats bedraagt meer dan twee Uuren gaans en zy is zeer Volkryk, leggende op 4 Graaden 40 Minuten Zuider Breedte, 't welk 'er dag en nagt, 't geheele Jaar door, byna even lang maakt. De Lugt was helder, geduurende den meesten tyd, dat wy 'er ons verblyf hielden. De voornaamste Handel bestaat in Slaaven, hoewel zy ook eenige Olyphants-Tanden en Wasch hebben, gelyk 'er zelfs zeer ryke Kopermynen in 't Land zyn, waar van ik Stukken heb gezien, ongevaar een Pond weegende, door enkele smelting van de Erts verkreegen, welken de Hollanders meest opkoopen. My werdt berigt, dat het grootste deel hunner Slaaven, wel agt- of ne-

De Stad.

LOANGO. „ genhonderd Mylen ver, uit een Land ge-
„ bragt wordt, 't welk zy *Pombo* noe-
„ men (*), en dat ik onderstel Ethiopie te
„ zyn. Ook waren zy gewoon, in sterke
„ Partyēn, nader by huis, uit te gaan, en,
„ wanneer zy eenige Natie ontmoetten, die
„ onder geen Regeering stond, zig daar van
„ meester te maaken, koppelende de Men-
„ schen aan malkander, en dryvende hun
„ voort, gelyk een Kudde Runderen of Schaa-
„ pen, tot dat zy aan een Handelplaats
„ kwamen, alwaar dit Volk Koopmans ga-
„ ding was. Dit is, onder hun, zo wel
„ een inlandsche Handel, als onder beschaaf-
„ de Natiën het koopen en verkoopen van
„ Vee.

Aart der Slaaven. „ Zulke Slaaven, die van verre buitens-
„ lands gebragt worden, zyn doorgaans zeer
„ dom en traag van begrip: maar, die na-
„ der aan de Kust worden gegreepen, zyn
„ vlugger, inzonderheid het Volk van Loan-
„ go, dat behendig, ja doortrapt loos is,
„ en taamelyk vernuftig. De meeste Man-
„ luy zyn sterke, wel gespierde Karels; hoog
„ van statuur en altemaal groote liefhebbers
„ van Sterken Drank en Tabak. Men houdt-
„ ze voor zulke goede Slaaven niet, als die
„ van de Goudkust of Whidah; waar van
„ voor reden gegeven wordt, dat het Volk
„ aan

(*) *Pombo* wordt in de Kaart van D'ANVILLE ge-
plaatst maar ruim honderd Uuren gaans van den O-
ceaan, tusschen de 35 en 40 Graaden Lengte, en dus op
ver na niet in 't midden van Afrika, veel min aan de
Oostkust, gelyk men zig uit deeze uitdrukking haast
verbeelden zoude. Het is een algemeene Naam, wordt
'er gezegd, om 't binnenste des Lands te betekenen.

„ aan de Goudkuſt een kommerlyk Leven „ leidt door ſchaarsheid van Leeftogt, en „ dus in ſtaat is tot zwaarder arbeid met „ minder Voedzel, dan de Inboorlingen van „ zulke Landſchappen alwaar men overvloed „ van allerley Behoeften heeft, gelyk in 't „ Ryk van Kongo, en in die Landen, van „ waar de Slaaven derwaards aangevoerd wor- „ den. Het gebeurt zelden, dat eenig Volk „ uit de Stad tot Slaaven verkogt worden, „ ten zy in 't geval van Overſpel, of wan- „ neer die van Vermogen eenigen hunner „ Bedienden ſtraffen willen wegens onge- „ hoorzaamheid.

LOANGO.

„ De Vrouwluy doen al 't Huiswerk niet „ alleen, maar neemen, gelyk elders aan de „ Kuſt, ook den Landbouw waar, zaaijen- „ de, plantende, den Oogſt inzamelende „ en de Vrugten plukkende, draagende die „ zelfs naar huis. Voorts houden zy zig „ bezig met het kammen van 't Hair hunner „ Mannen, hetzelve op te krullen en hun „ Lyf te ſchilderen; ook maaken zy Matten „ en Kleederen. Het meeſte Brood, 't welk „ in deeze Stad gegeten wordt, van hun „ *Cankey* genaamd, maaken zy van klein ge- „ klopt Neger-Koorn, gemengd met zekere „ Wortelen, dat men aan kluiten in Water „ kookt, en dan, uit de Pot genomen zynde, „ in Bladeren berolt, blyvende dus vyf of „ zes dagen goed.

Werk der Vrouwluy.

„ Wanneer de Grooten, of Europeaanen, „ een Reize willen doen, zo worden zy in „ Hangmatten gedragen, op de volgende „ manier. De Negers hebben een langen dun- „ nen Stok, waar aan de Hammak met de

Manier van Reizen.

„ En-

LOANGO. „ Enden vaſt gemaakt wordt, en twee Man,
„ een van vooren, een van agteren, dezel-
„ ve opgenomen hebbende, zullen een re-
„ delyk zwaarlyvig Menſch, op een vollen
„ ſtap, verſcheide [Engelſche] Mylen draa-
„ gen, zonder ruſten. Op lange Togten
„ gaande neemt men zes Man, die beurt-
„ lings draagen, en de Hammak zo gezwind
„ overneemen, dat de geen, die gedragen
„ wordt, het naauwlyks bemerkt; want zy
„ doen dit en houden middelerwyl hunnen
„ gewoonen tred. Dit is een zeer gemak-
„ kelyke manier van Reizen; de Perſoon kan
„ leggen of zitten naar 't hem behaagt, en,
„ als hy voor de Zon beſchut wil zyn, wordt
„ een ſtuk Katoen of Linnen over den Stok
„ gehangen.

Woon-huizen. „ De Huizen der Inwooneren van Loan-
„ go zyn laag, hebbende Wanden van Riet,
„ dat met Teenen aan elkander is gevlogten
„ en gedekt met Bladeren of Boomtakken,
„ waar van zy veelen hebben tot dit oog-
„ merk dienſtig. Van binnen beſtaan de-
„ zelven meeſtendeels uit twee of drie Ver-
„ trekken, waar van het binnenſte in 't by-
„ zonder dient voor de Vrouwen. De mees-
„ te Huizen hebben kleine Tuintjes, die met
„ dergelyke Schutten omheind zyn als de
„ Wanden der Huizen uit beſtaan, en ge-
„ meenlyk beplant met Boomen, waar van
„ de Vrugt hun tot Voedzel en het Loof tot
„ belommering ſtrekt. Dit geeft de Stad
„ een zeer aangenaame Vertooning. Eeni-
„ gen van hunne Grooten en de Opperſten
„ hunner Kooplieden, hebben voor hun Huis
„ Rietmuuren van tien of twaalf Voeten

„ hoog,

„ hoog, die een Gang maaken van omtrent LOANGO.
„ agt Voeten wyd, ſtrekkende wel tien Roe-
„ den van het Huis af, doch met zo veel
„ draaijingen en bogten, dat men vyfmaal
„ dien afſtand gaan moet, eer men aan het
„ Huis kome. Dit is al de pragt, welke ik
„ in de voornaamſte Gebouwen deezer Stad
„ waargenomen heb.

„ De Levensmanier is 'er ook zeer een- Levens-
„ voudig. Ik ben gemeenlyk onthaald ge- manier.
„ worden op Vrugten en Palmwyn. Onder
„ 't gemeene Volk is Brood, Aardappelen
„ en Wortelen, de gewoone Koſt: die van
„ meer Vermogen zyn eeten Gevogelte en
„ geſtoofde Viſch of Vleeſch. Hunne Viſch
„ wordt dus toegemaakt. Zy neemen vyf
„ of zes verſche *Maſounge*, en doen die in
„ een Aarden Pot, met een weinig Water
„ en Palm-Olie, een weinig Zout en zeer
„ veel Peper: op de Viſch leggen zy drie
„ of vier kleine Houtjes, kruislings, en vul-
„ len den Pot met groene Vrugten, dek-
„ kende hem dan wel toe. Dus worden de
„ Vrugten door den Waaſem gaar geſtoofd
„ en dit houdt men voor een zeer ſmaaklyk
„ Geregt. Ik liet my overhaalen om het te
„ proeven, doch het was zo heet van de Pe-
„ per, dat ik de Smaak in verſcheide Uuren
„ niet uit den Mond kon krygen.

„ Tuſſchen de Kleeding der Mans- en Kleedy.
„ Vrouwsperſoonen is zeer weinig verſchil;
„ beiden draagen zy een Vadem Stof om
„ hunnen Middel, die zodanig opgeſchort
„ is, dat de eene hoek byna den Grond raakt,
„ hangende over de ſlinker zyde. 's Mor-
„ gens en 's avonds hebben de Vrouwen nog

LOANGO. ,, een Vadem, om hunne Schouders gewon-
,, den, daar ik de Mans geen gebruik van
,, heb zien maaken. Ook draagen de Vrouw-
,, luy om de Enkelen, tot ſieraad, groote
,, Koperen Ringen, van vyf of zes Ponden
,, zwaar.

Geld en Handel. ,, Het Geld, dat men te Loango bezigt,
,, genaamd *Mucates*, zyn zekere ſtukken Stof,
,, die door de Vrouwen geſabriceerd worden
,, van Zyde-Gras, omtrent ter grootte van
,, een Vel Papier. Van deeze Stof, daar zy
,, zig mede kleedden, voor dat de Euro-
,, peaanen met hun handelden, worden vee-
,, le ſtukken aan elkander genaaid, om een
,, Vadem nit te maaken. Het gaat thans
,, voor gangbaar Geld. Men rekent de waar-
,, dy der Goederen naar een ingebeelde Munt,
,, eenigermaate volgens de manier van by
,, Rees te rekenen, gelyk de Portugeezen,
,, van wien ik onderſtel dat zy zulks geleerd
,, hebben. Een Stuk blaauwe Baſtas wordt
,, gewaardeerd op duizend, een Stuk ge-
,, drukt Katoen op zeshonderd; een Stuk
,, Neconees ook op zeshonderd, een Gui-
,, neeſche Stof op driehonderd, een Papier
,, *Braul* op driehonderd, een klein Vaatje
,, Buskruid op driehonderd, een Snaphaan
,, op driehonderd Rees, en zo al voort. *An-*
,, *nabaſes* en Koperen Pannen, Tinnen Kom-
,, men, Snaphaanen en Kruid, zyn het mees-
,, te by hun gewild: ook zyn zy naar kleine
,, zwarte Kraaltjes en Koraal zeer gretig, om
,, 'er Braſiletten van te maaken. Wy had-
,, den ook Meſſen, en andere Snuiſteringen,
,, benevens een weinig rood en blaauw La-
,, ken, 't welk de Inboorlingen als banden

,, om

„ om hunnen Middel draagen, tot fieraad. „ De Manflaaven kogten wy voor drieduizendzeshonderd tot vierduizend Rees, de „ Vrouwluy, Jongens en Meisjes, naar evenredigheid. Een Manslaaf rekenden wy dat „ ons kwam te ftaan op vyftig Schellingen, „ volgens den inkoop der Goederen in Engeland. In de Stad was een groote Portugeefche Faktoory en op de Reede lag „ een groot Nederlandfch Schip, als ook „ nog twee Engelfchen behalve 't onze: anders hadden wy de Slaaven veel beter koop „ gehad.

LOANGO.

„ Dagelyks is, te Loango, een Markt, daar „ Voorraad en Goederen verkogt worden, „ die 's morgens vroeg begint, en omtrent „ drie Uuren duurt. Zy hebben overvloed „ van Guineefch Koorn, Turkfche Boonen, „ Kalavances, Pindas en Gub-a-gubs, welke „ laatften van gedaante en fmaak zyn als „ onze witte Erwten, met dit verfchil, dat „ 'er één omtrent de grootte heeft van vier „ of vyf: zy groeijen aan een Gewas, dat „ langs den Grond kruipt, en ieder Erwt is „ is in een byzondere Peul vervat. Ook hebben zy een menigte van Weegbree- en Bananas-boomen, als ook Palm- of Dadelboomen van veele foorten. Uit deeze „ laatften haalen zy groote veelheden van „ Palmwyn, en perfen uit de Vrugten veel „ Olie, welke zy zo wel eeten als zig het „ Lyf mede fmeeren en ze verkoopen aan de „ Europeaanen. Ook hebben zy Katoenboomen van verbaazende grootte. Ananaffen zyn hier in zulk een menigte, dat „ ik 'er tien gekogt heb voor een Mes, 't

Levens-behoeften.

„ welk

LOANGO. „ welk in Engeland ongevaar twee Stuivers
„ koſtte. Zy hebben eenig Lemisjes, maar
„ geen Limoenen en zeer weinige Oranje-
„ Appelen, zynde bitter, zuur en gansch
„ onſmaakelyk. Meſthoop-Vogels hebben
„ zy menigvuldig, doch ik zag geen Kalkoe-
„ nen noch Eenden in 't geheele Land; ook
„ geen Hoornvee of Zwynen en maar één
„ Schaap. De Manluy hebben hunne Kroe-
„ gen van Palmwyn, zynde de eenigſte Drank
„ deezes Lands, behalve Water. Zy laaten
„ dien, na dat hy van den Boom gekomen
„ is, twee Dagen ſtaan, in welken tyd hy
„ giſt en zuur wordt, hebbende tevens een
„ ſoort van Geeſt in zig, die hun lugtig en
„ vrolyk maakt. In deeze Kroegen zitten
„ zy twaalf Uuren agter een, tot dat zy dron-
„ ken worden. Ik heb den Wyn geproefd,
„ dien zy daar drinken, doch bevond hem
„ zeer onaangenaam; hoewel hy, eerſt van
„ den Boom gekomen zynde, gantſch lieflyk
„ is van ſmaak".

'T RYK VAN KONGO. Het eigentlyke Ryk van KONGO, zynde het grootſte en voornaamſte der Portugeeſche Landſchappen aan de Weſtzyde van Afrika, ſtrekt zig, langs de Rivier *Zaire*, wel honderd Zeemylen of Uuren gaans Ooſtwaards uit, tot aan het Afrikaanſche Ryk van *Anzico* of van den MICOCCO, een Vorſt, die, zo men wil, zyne Verblyfplaats of Stad heeft genaamd *Monſol*, een weinig bezuiden de Linie, omtrent tweehonderd Uuren gaans van Kaap Lopez ten Ooſten. Eenige Koningjes, aan den oorſprong van die Rivier, erkennen zyne Opperhoofdigheid, in zo verre zy niet door de Portugeezen tot onderwerping zyn ge-

gebragt. Beooſten Loango is een Landſchap, daar de Negers het Yvoor gaan zoeken: dit maakt de Grenzen van Kongo benoorden de Zaire. Ooſtwaards van Kongo, in 't hert van Afrika, zyn onbekende Landen. Langs de Kuſt ſtrekt het zig, tot omtrent agt Graaden Breedte, Zuidwaards.

Kongo.

De Portugeezen voeren hier, zo 't ſchynt, een geduurigen Oorlog met de Ingezetenen der Ooſtelyke en Bergagtigſte deelen, die van tyd tot tyd tegen hun opſtaan, en niet dan met geweld in onderwerping gehouden worden. Zy hebben 'er, niettemin, verſcheide Hertogdommen, Marquiſaaten en Graafſchappen opgeregt, en hier en daar Kaſteelen of Vaſtigheden geſtigt, 't welk hun meeſter doet blyven van het Land. Zelfs hebben zy, in 't midden van dit Ryk, wel vyftig Uuren gaans van de Zee, op een Rivier, die in de Zaire valt, een Stad, genaamd St. *Salvador*, die als de Hoofdſtad van Kongo wordt aangemerkt, en waar een Biſſchop zynen Zetel houdt.

Stad *St. Salvador*.

Deeze Stad wordt gezegd verſcheide Uuren gaans, in den omtrek groot te zyn; doch dan zyn 'er veele Velden en Tuinen in vervat. De Neger-Koning, die Schatting betaalt aan de Portugeezen, heeft in 't midden der Stad zyn Paleis, binnen welks omvang, zo zy verhaalen, wel drie Kriſten Kerken zyn, behalve de Dom- en nog twaalf andere Kerken, in het overige der Stad. De Domkerk is van gebakken Steen, en van buiten niet zeer aanzienlyk, doch zeer koſtbaar van binnen. Men vindt, bovendien,

KONGO. veele Geeſtelyke Huizen en Kloosters in de Plaats, en het getal van Zielen, zo Portugeezen als Zwarten, wordt gezegd wel honderdduizend te bedraagen.

De manier der Portugeezen, om in dit Land te Oorlogen, plagt te zyn als volgt. Zy koozen een *Maſikongo* of Edelman van Kongo uit, die een Kriſten was, ſtaande ter goeder naam en faam. Deeze bragt met zig een party van omtrent honderd Negers. Men maakte hem *Tandala*, of Generaal van 't Leger der Zwarten, en gaf hem vol Gezag om de Negers te regeeren. Wanneer eenig Opperhoofd der Inlanderen zig aan hem onderwierp, ontving hy van denzelven eerſt een Geſchenk van Slaaven, Hoornvee en Geiten, en bragt hem vervolgens tot den Portugeezen Gouverneur, aan wiens Lyfknegt de Neger twee Slaaven vereeren moeſt, voor dat hy toegelaten werdt, hebbende tevens een aanzienlyk Geſchenk voor den Gouverneur gereed, te weeten dertig of veertig Slaaven, behalven 't Vee. Dit Negers Opperhoofd voor den Gouverneur verſchynende, vouwde zyne Handen ſamen, knielde neder, en, weder opſtaande, betuigde zyne onderwerping. Dan riep de Gouverneur een Soldaat, die wel gediend hadt, en voegde dezen Heer hem toe, zo dat hy denzelven niet alleen oppaſſen en bewaaren, maar ook het opzigt 'er over hebben, en hem regeeren moeſt, ontvangende zyn Onderhoud van dien Neger, die, ten Oorlog gaande, van deezen Soldaat vergezeld werdt, geevende hem de helſt van den Buit. Dus is 'er geen Neger Koningje of Heer in dit Land, die geen Portugeeſch

geeſch Soldaat tot Oppaſſer of Toeziender heeft.

KONGO.

ANGOLA

De Landen, bezuiden Kongo, zyn eertyds een gedeelte van dit Ryk geweeſt, dat 'er werdt afgeſcheurd door eenen ANGOLA, waar van zy ſedert den naam behouden hebben, als een byzonder Ryk, dat van de Ingezetenen *Dongo* en ook wel *Ambonde* genoemd wordt. Het ſtrekt zig, langs de Kuſt, van agt tot dertien Graaden Zuider Breedte uit, dat is tot aan zekeren Inham, die de *Runderen-Baay* geheten wordt, wegens de menigte van Hoornvee, 't welk 'er is te bekomen: doch ſommigen willen, dat alle Landen, tot aan Kaap *Negro*, op meer dan zestien Graaden Breedte, bezeten worden door Vaſſaalen van den Vorſt van Angola.

Angola wordt in agt groote Provinciën verdeeld, die wederom geſmaldeeld zyn in verſcheide Heerlykheden: want de Portugeezen houden dit Land niet minder door geweld in onderwerping als Kongo, en, ſchoon de Ingezetenen Afgodendienaars zyn en blyven, moet nogthans ieder Heer of *Soïja*, die aan hun onderhoorig is, een Kapellaan of Prieſter by zig hebben. Voor 't overige komt de Levensmanier overeen met die der allerwoeſtſte Negeren, en de Wooningen van 't Landvolk, dat naauwlyks werk maakt van den Landbouw, zyn by uitſtek ſlegt.

Stad *St. Paul de Loanda.*

De inlandſche Vorſt of Koning plagt zyn verblyf te hebben op een Rots, genaamd *Mapongo*, by eenen Waterval van de Rivier *Coanza*, die dit Bergagtig Geweſt doorſtroomt, en aan welke de voornaamſte Vaſtigheden der Portugeezen zyn. Hunne Hoofd-

ANGOLA. *Loanda.* ſtad egter, in dit gedeelte van den Aardkloot, legt benoorden den Uitloop van deeze Rivier, tegenover een ſmal Eiland, dat van het Vaſte Land is afgeſcheiden, zynde zeer dor en droog van Grond, zo dat 'er geen Koorn of Wyn geteeld wordt. Op dit Eiland zyn zeven of agt Vlekken, die als de Voorſtad uitmaaken van *Loanda*, alwaar de Ingezetenen van die Stad hunne Tuinen en Buitenplaatſen hebben, voorzien met de keurlykſte Vrugten en Vee. De geheele Stad krygt van 't zelve haar verſch Water; dewyl ieder Put, die men op dit Eiland in 't Zand graaft, hetzelve uitlevert zoet en drinkbaar, indien het geſchept wordt met een hooge Zee; doch zout met laag Water: een wonder 't welk op 't Eiland van Kadix en in verſcheide deelen van Amerika egter ook plaats heeft aan de Zee-Kuſt. Voorts brengt dit Eilandje door de Viſſchery van de Hoornjes, genaamd *Zimbis*, die in Kongo voor Geld gangbaar zyn, de Kroon van Portugal een onbeſchryflyk voordeel aan.

De Stad *St. Paul de Loanda* zelve is groot en aanzienlyk naar het Land. Men rekent dat 'er omtrent drieduizend Huizen van Europeaanen zyn, gebouwd van Kalk en Steen, en met Pannen gedekt, en ongelyk meer Negerhutten, van Kley, met Daken van Stroo. Veele Kerken zyn 'er in, die men als Kasteelen kan aanmerken, om de Portugeezen zo wel als de natuurlyke Ingezetenen voor hunne Vyanden, de Wilden of Kannibaalen, te beveiligen; hoewel zy ook een Fort hebben tot dekking van de Stad. De Domkerk is een pragtig Gebouw en de Jeſuiten hebben

'er

ANGOLA. *Loanda.*

'er een zeer aanzienlyk Kollegie gehad: zy namen 'er den dienst van Parochie-Priesters waar, en tevens van Schoolmeesters, hebbende wel twaalfduizend Slaaven in Eigendom. Ook houdt 'er, gelyk te Loango, een Bisschop zyn verblyf.

Over-meesterd en bezeten door de Nederlanders.

In de voorgaande Eeuw is Loanda, eenige Jaaren, in bezitting der Nederlanderen geweest. Want, terwyl wy meester waren van Brasil, kon het gewoone getal van Slaaven niet toereiken, en, de Portugeezen ons den Slaavenhandel beletten willende op hunne Landschappen, zo werdt, in den jaare 1640., een Vloot van Brasil afgevaardigd, onder 't bevel van *Kornelis Korneliszoon Jol*, in de wandeling genaamd *Houtebeen.* Deeze Vloot, den dertienden Mey van Fernambuck afgezeild, kwam na veel moeite, den vyfden Augustus, by Kaap Negro, en nam den een-en-twintigsten een Portugeesche Karveel van 't Eiland Madera, met Wyn geladen, die hun eindelyk in de Haven van Loanda bragt. Hier stapten de Soldaaten aan Land en kreegen de Stad zonder eenige tegenkanting in, hebbende de Portugeezen en Zwarten, met den Gouverneur, op de eerste nadering altemaal de vlugt genomen. De Buit bestondt uit negen-en-twintig Stukken Metaal en negen-en-zestig Stukken Yzer Kanon, benevens veele Wapenen, Kruid en Lood, en een Voorraad van Levensmiddelen, gelyk Meel, Wyn, en dertig Schaapen, zo klein als groot. De onzen, zig weinig kreunende aan de Vertoogen van den Gouverneur, dwongen hem, met zyn Volk, ver van de Stad af te trekken, gelyk hy deedt,

ANGOLA. regtende een Volkplanting op aan de Rivier *Bengo;* doch, dewyl men vreesde, dat hy iets tegen de onzen in de zin hadt, werdt in den jaare 1643 beslooten, hem van daar te vernestelen. Men nam hem zelf, met zyn meeste Volk, gevangen, en bragt den Roof te Loanda; van waar alle Portugeezen, uitgezonderd eenigen der voornaamsten, naar Fernambuck gevoerd werden. De onzen regtten, tot hunne veiligheid, een Fort op, aan de Noordzyde van de Rivier Coanza: zy hadden een Raad van Regeeringe over dit Land, onder 't Opperzag der Staaten, en hielden, om kort te gaan, Angola voor hun Eigendom, tot dat het in den jaare 1648, volgens het Traktaat met Portugal, aan zyne oude Bezitters weder overgeleverd werdt.

Lands-gesteldheid. Angola, doch inzonderheid het Zuidelyk deel, 't welk *Benguela* geheten wordt, heeft een zeer ongezond Klimaat, zodanig dat weinigen der Vreemdelingen, die 'er aankomen, de dood, ten minste een zwaare Ziekte, ontgaan. De Grond is 'er, uit zig zelf, onvrugtbaar; doch aan de Oevers der Rivieren kunnen, met behoorlyke bearbeiding, Oranje-Appelen, Citroenen en allerley Vrugten of Kruiden, geteeld worden. Van Schaapen, Runderen, Varkens, als ook van Herten, Rheen, Steenbokken en wilde Zwynen, is 'er niet minder overvloed, dan van Faisanten, Patryzen, Duiven, Kwartels, Hoenderen, Gansen en Eenden, en allerley Land- of Water-Gevogelte. Roofdieren zyn 'er, zo wel als in Kongo: ook Olyphanten, Rhinocerossen en gestreepte Ezels in de binnenlandsche Streeken, alwaar een Dier gevonden wordt, in

in dat Land *Bembe* en *Poccabembe* genaamd, 't welk, zo een der Heeren van den Raad van Angola, in 't jaar 1643, ſchreef aan een Heer te Geneve, de waare Eenhoorn zoude zyn *. In de Rivieren worden, behalve de Krokodillen en Zee-Paarden, ook Zee-Koeijen gevangen, die men gemeenlyk Syreenen noemt, en welker Vleeſch ongemeen lekker is, ſmaakende als Kalfsvleeſch.

ANGOLA.

* STALP. VAN DER WIEL. *Rarior.* Tom. I. p. 463.

Ingezetenen.

Onverbeeldelyk groot is het getal van Slaaven, die Lyfeigenen zyn der Portugeezen te Loanda, Colombo, St. Salvador, en in alle andere Plaatſen, welken zy in dit gedeelte van Afrika, zo aan de Kuſt als binnenslands, bezitten. Die minſt van Vermogen zyn hebben 'er vyftig of honderd, en de rykſten ſomtyds wel twee of drieduizend, welke allerley Handwerken oefenen, en het Geld, dat daar van komt, aan hunne Meeſters overgeeven. Egtbreuk en Overſpel heeft mooglyk nergens op den Aardbodem zo veel plaats. Immers veele Portugeezen, die men hier vindt, zyn Bannelingen uit Portugal, en het Klimaat begunſtigt allerley Ontugt: zodanig dat de Slaavinnen zelfs Manvolk huuren om haare geilheid te voldoen, bedingende dat zy haar, eer zy zwanger zyn, niet verlaaten zullen, en geevende hun daar voor Onderhoud. Dit doen ook veel getrouwde Vrouwen, met Zwarten, ten ſpyte van haare Egtgenooten, die zy met geweld dwingen, om haar in Vryheid te laaten. Het Manvolk belooft gemeenlyk 's Voorjaars, in de Biegt, van hunne Byzitten te zullen afſtappen, en komt zulks getrouwelyk naa, doch niet, dan om aanſtonds weder andere

ANGOLA. te neemen. Met de Slaavinnen doen zy te gereeder hunne wil, om dat de Kinderen, die zy dus teelen, niet dan het getal van hunne Slaaven vergrooten, en derhalven ſtrekken tot hun voordeel.

Slaaven-Handel. Niets anders, dan de ſterke Voortteeling, heeft ook dien ſchandelyken Slaavenhandel aan deeze Kuſt, tot heden toe, nog in ſtand kunnen doen blyven. Het getal, dat jaarlyks van daar naar Amerika wordt overgevoerd, is verbaazende: want op Angola ſtaat de Vaart en Handel ook aan andere Natiën vry. Voor de Portugeezen is de Overtogt naar Braſil, die zelden langer duurt dan een Maand of vyf Weeken, veel korter dan voor de Nederlanders, Engelſchen en Franſchen, naar hunne Volkplantingen, zo in de Weſt-indiën als in Noord-Amerika. Egter komen de meeſte Slaafhaalders te Angola aan, alwaar zy doorgaans veel beter koop hunne Lading krygen, dan elders, en zodanig Volk, dat de Slaaverny gewoon is, kunnende zig behelpen met weinig en zeer gering Voedzel. Een jonge Slaaf, volwaſſen en zonder eenig gebrek, koſt zelden meer dan veertig of vyftig Gulden. Deeze Slaaven zyn ſterker dan die van Senegal, en zelfs dan die van Guinée, doch hebben een byna onverdraaglyken Stank, als zy zweeten. De Koopwaaren, die men 'er voor geeft, beſtaan in Laken, Zyde, Linnen, Fluweel, Goud- en Zilveren Galonnen, zwarte Sergie, Karpetten, Garen, Naayzyde, Wyn, Brandewyn, Olie, Tabak, Speceryën, Suiker, Meſſen, Haaken, Spelden, Naalden en andere Snuiſteryën. Behalve de Slaaven leveren

veren deeze Landen ook Olyphants-Tanden, Wasch, Honig en Sivet, benevens andere Drogeryën uit, en veele Buffels-Huiden.

ANGOLA.

Kannibaalen in de middelste deelen van Afrika, naar 't Zuiden.

Beoosten de gemelde Portugeesche Landschappen woont een woest Volk, genaamd *Jagas* of *Jagges*, dat zyn Werk maakt van nu en dan eens in Kongo en Angola te vallen, en het Land uit te plunderen, verkoopende de gevangene Ingezetenen aan de Portugeezen. Een Engelschman, die zulks in 't laatst der Zestiende Eeuw bywoonde, verzekert als een ooggetuige, dat deeze Jaggas de verslagenen opaten en dus regte Kannibaalen waren. Zy hebben zig met de *Mumbos* en *Zimbas*, aan de Oostzyde van dit Wereldsdeel, agter de Kaffers-Kust, huisvestende, die ook nog heden voor Menscheneeters gehouden worden, vereenigd, en dit barbaarsch Volk schynt het midden der Zuidelyke deelen van Afrika te doorkruisen, woonende onder Tenten, gelyk de Arabieren.

Tot bekragtiging van het gezegde strekt, dat in 't voorste des jaars 1754, vier Persoonen uit een Engelsch Schip te Lissabon ontscheept werden, die men voorgaf Inboorlingen te zyn van 't Ryk van *Micoco* of *Anzico*, beoosten Loango. Zy waren zwart van kleur en klein van Gestalte, zeer vlug in 't loopen, en zy verzekerden, dat in hun Land de Menschen altemaal van dergelyk Statuur waren; niet boven de vier Voeten hoog, doch overtreffende hunne Nabuuren in behendigheid om te schieten met Pyl en Boog. Men kon hun niet dan raauw Vleesch doen nuttigen, doch Kruiden en Wortelen waren hunne aangenaamste Spyze en zy hadden veel Smaak in Wyn. Dit

ANGOLA. Volk verhaalde, dat aan het Hof van hunnen Vorst daaglyks omtrent tweehonderd Menschen, zo Slaaven als Misdaadigers, gedood, en het Vleesch derzelven, even als Ossen of Schaapen-Vleesch, voorgedischt werde op 's Keizers Tafel.

IX. HOOFDSTUK.

Beschryving van ABYSSINIE, *het* Ryk *van* PRIESTER *of* PAAP JAN. *De Godsdienst der Ingezetenen. Hun verschil in* Kerkplegtigheden *met de* Roomschen *en nader overeenkomst met de* Protestanten. *De* Paussélyke Zendelingen *van daar verdreeven. Voorts de beschryving van* Nubie, *als ook van de Landen bezuiden* Abyssinie.

Naams-oorsprong. DE Ouden hebben, zo taamelyk blykbaar is, al 't gene hun van dit Wereldsdeel, bezuiden Egypte, bekend was, begreepen onder den algemeenen Naam van ETHIOPIE; afkomstig van een Volk, genaamd *Æthiopes* of Mooren wegens hunne bruine kleur, die men aan de verbranding door de Hitte van de Zon plagt toe te schryven. Het Land der *Chusiten*, Afstammelingen van Chus, eersten Zoon van Cham en Vader van Nimrod, lag, volgens de Heilige Schrift, aan de Grenzen van Egypte, en werdt bewoond door Menschen die zwart of ten minste bruin waren van Vel. Dit Land schynt zig ter wederzyde van den Arabischen Golf te hebben uitgestrekt, en dus werdt Ethiopie ook, eertyds, in Oostelyk en Westelyk onderscheiden. Het Oostelyke noemt men

men thans Arabie, het Weftelyke behoudt nog den Naam van Ethiopie, zelfs by de Abyffiners, die hun Land *Manghefta Itioperia*, dat is, het Ryk van Ethiopie, noemen. Egter wordt van de Landbefchryvers, in 't algemeen, dit Geweft *Opper*-Ethiopie geheten, om het te onderfcheiden van de Zuidelyker deelen van Afrika, die door fommigen begreepen zyn onder den algemeenen naam van *Neder*-Ethiopie.

ABYSSINIE.

Ik neem derhalve voor Opper-Ethiopie dat gedeelte van Afrika, 't welk door Egypte ten Noorden, door Nigritie en de Woeftyn van Barbarie ten Weften, bepaald wordt, zig uitftrekkende Ooftwaards tot aan de Roode Zee of Golf van Arabie, en Zuidwaards tot omtrent de vyf Graaden Noorder Breedte. Dit Land, of een gedeelte van hetzelve, was, volgens 't Gevoelen der meefte Geleerden, het Ryk der Koninginne van *Scheba*, genaamd de Vorftin van 't Zuiden, die aan Koning Salomon een Befoek gaf; als ook dat van *Kandace*, Koninginne der Mooren, welker eerfte Staatsdienaar en Kamerling door den Apoftel Philippus gedoopt werdt.

Uitgeftrektheid.

Men kan 'er, hedendaags, drie deelen in aanmerken, naamelyk *Nubie*, dat naaft volgt aan Egypte, *Abyffinie*, 't welk verder Zuidwaards legt, en een weinig bekend Land genaamd *Abex* en *Ajan*, dat de Grenzen van Abyffinie Zuidwaards bepaalt. Van Abyffinie, als het voornaamfte, 't welk men ook wel het Ryk van Priefter of Paap JAN noemt, zal ik eerft fpreeken.

Verdeeling.

Het is een Land van groote uitgeftrektheid, naamelyk wel tweehonderd Uuren gaans, over

ABYSSINIE.

ABYSSINIE.

over 't kruis, dat is van 't Oost naar Westen en van 't Zuiden naar 't Noorden, gemeten. Het moet by uitstek hoog leggen, dewyl uit deszelfs midden Rivieren, Oost-, West en Noordwaards, stroomen. Eene derzelven, genaamd *Abawi* of Vader der Wateren, komt uit een groot Meir, wel vyfentwintig Uuren gaans lang, en stroomt Zuidwaards, veel Rivieren ontvangende uit het midden des Lands; maar buigt zig om, en loopt aan de Westelyke Grenzen Noordwaards door Nubie, naar den kant van Egypte. Een andere Rivier komt, met veele takken, uit het midden van Abyssinie, en houdt zyn koers naar 't Noorden, tot dat zy met de eerstgemelde samenloope.

Oorsprong van den Nyl onzeker.

Veelen hebben zig, uit het berigt der Portugeesche Jesuiten, verbeeld, dat dit de waare oorsprong zoude zyn van den Nylstroom, die Egypte besproeit: doch, hoewel men niet kan twyfelen of alle Rivieren van Abyssinie, die Noordwaards stroomen, ontlasten in de gemelde Rivier haar Water; zo heeft men doch naderhand vernomen, dat in Nubie een andere Rivier, die grooter is dan de Abawi, van 't Zuidwesten afkomstig, zig met dezelve vereenige: weshalve de waare oorsprong van den Nyl nog met reden in 't duistere gelaten, of, op 't gezag van 't *Ptoloméus*, afgeleid moet worden van de Maanbergen, die 'er in 't hart van Afrika, bewesten Abyssinie, omtrent op vyf Graaden Noorder Breedte zouden zyn. Vermaarde Afrikaansche Schryvers leiden den Nyl ook af uit een Meir, dat bewesten Abyssinie leggen zoude, en misschien ontvangt die Stroom

zyn Water nog verder van 't Westen, of heeft zyne Bronnen met den Niger gemeen *.

ABYSSINIE

* Zie bladz. 311.

Behalve de gemelde Rivieren heeft Abyssinie ook anderen, die zig Zuidoostwaards in de Roode Zee ontlasten. Het schynt dus, omtrent gelyk de Landen aan en in de Zwitzersche en Savoische Alpen, meest te bestaan uit Gebergten en Valeijen, die door ontoeganglykheid beveiligd, doch tevens byna van alle Verkeering of Handel met andere Natiën afgezonderd worden. De Vlakten, die 'er rondom de Gebergten van dit Land, aan de West- en Oostzyde zyn, worden door Volkeren bewoond, die men *Galles* of *Gallaas* noemt, en verder door anderen, die geen vaste Woonplaats hebben, gelyk de zwervende Arabieren, in de Noordelyke deelen. Aan de Oostzyde zyn geheele Vlakten met Zout bedekt, waar omtrent de *Dobas*-Mooren of Arabieren woonen, die onder verscheide Hoofden of Gebieders staan. De Noordoostzyde, aan de Kust der Roode Zee, is door de Turken, die geen andere Natie op Abyssinie willen toelaaten te handelen, onder hun geweld gebragt. Zy haalen van daar groote menigten van Ryst, inzonderheid tegen den tyd der groote Pelgrimagiën naar Mocha, dewyl Arabie geen Leeftogt genoeg voor zo veel Menschen heeft, als hunne Karavaanen uit bestaan.

Landsgesteldheid.

Vrugten.

Dit Land, naamelyk, dat door zo veele Rivieren besproeid wordt, is niet onvrugtbaar, leverende, behalve de Ryst, ook Geerst en ander Koorn, Dadels, Druiven, Vlasch, Katoen, Suiker, Zout en Zwavel. Hun Vlasch wordt

ABYSSI-NIE. wordt gehouden voor het fynfte in de Wereld, en van daar, zegt men, hadden de Egyptenaars het hunne, waar van zy hun fyn Linnen maakten, dat in de Schrift gemeld wordt. Indien de Handel met andere Natiën niet zo bezwaarlyk ware, zouden de Ingezetenen veel voordeel kunnen hebben van de vertieringe dier Vrugten. Goud wordt in fommige deelen van Abyffinie ook overvloedig gevonden, fchoon men 'er geene Goudmynen bewerkt; doch wel de Kopermynen, gelyk 'er ook van Zilver zyn, en zy hebben, naar men verhaalt, de grootfte Smaragden, die 'er op den Aardbodem gevonden worden.

Dieren. De Gedierten beftaan in veelerley Vee, gelyk Offen, Schaapen en Geiten: ook zyn 'er wilde Beeften, Krokodillen en Roofdieren, gelyk in geheel Afrika; doch dat Beeft, 't welk zo zeldzaam is van Geftalte, en daarom Kemelpardel genoemd wordt, fchynt aan dit Geweft byzonder eigen te zyn. Het Land is ook vermaard wegens zyn uitmuntende teelt van Paarden, die gelyk zyn aan de Arabifche, en fommigen giffen dat deeze zelfs hunnen oorfprong en afkomft hebben uit Abyffinie.

Lugts-gefteld-heid. De Lugt deezes Lands is, geduurende den Zomer, in de Valeijen by uitftek heet, doch op de Bergen koud, en, zo fommigen verzekeren, zou de Koude 'er hinderlyker zyn dan de Hitte, in dat Saizoen, 't welk de Winter genoemd wordt, voorvallende omtrent de Nagtevening der Lente. Dan heeft men 'er fchrikkelyke Donderbuijen en drie Maanden lang byna geduurig Regen, waar door het Water, in Beeken afftroomende

van

van de Bergen, in de volgende Maanden die overvloeijinge van den Nyl in Egypte veroorzaakt, waar van in de beschryving van dat Land breedvoerig is gesproken. Al het overige des Jaars schynt het in Abyssinie schoon helder Weer te zyn, en het Klimaat is gezond, dewyl 'er veele Menschen een hoogen Ouderdom bereiken.

ABYSSINIE.

Men is lang in onzekerheid geweest omtrent de kleur en het gelaat der Ingezetenen van dit Land; om dat menze verward heeft met de Nubiers, hunne Nabuuren, die egter van een verschillend Ras zyn. MARMOL zegt, dat de Ethiopers geheel zwart zyn, hebbende een breed Aangezigt en een platte Neus: gelyk door sommige Reizigers het zelfde verzekerd wordt. Thans weet men, dat hunne natuurlyke kleur bruin zy of Olyfkleurig; zy zyn niet klein van statuur; hebbende het Aangezigt wel besneeden, de Neus en Oogen wel gemaakt, de Lippen klein en de Tanden wit. Dus gelyken zy, ten opzigt van de trekken des Gelaats, naar de Inwooners van Senegal, door hunne kleur en gestalte naar de Arabieren die de Woestyn van Barbarie bewoonen en gemeenlyk Mooren genoemd worden.

De kleur der Ethiopers of Mooren.

Deeze Menschen zyn een half beschaafde Natie. Hunne Kleederen bestaan uit Katoen en de Vermogendste hebbenze van Zyde: doch het gemeene Volk loopt byna naakt, gelyk de Negers, hebbende alleenlyk een Lap Leder of grove Stoffe, om den Middel gebonden. Zy volgen een zonderlinge manier van Groeten, neemende elkanders regterhand, en brengende die, beurtlings, aan

Hunne Kleeding.

ABYSSINIE. den Mond. Ook ſtrekt het, onder hun, tot een blyk van Gemeenzaamheid, den Gordel te neemen van den genen, dien zy groeten, en zig denzelven om 't Lyf te doen.

Levensmanier. De Abyſſiners hebben geen ander Brood, dan dunne Koeken, die zy op den Haard bakken, als zy dezelven behoeven. Zy eeten allerley ſoort van Vleeſch, byna gelyk de Europeaanen, uitgenomen het Vleeſch van Zwynen en van alle zodanige Beeſten, die den Jooden een verbooden Spyze waren: ook onthouden zy zig van het verſtikte en van Bloed, doodende hunne Slagtbeeſten even als de Jooden. Het arme Volk leeft meeſtendeels van Melk, Boter, Kaas, Wortelen, Kruiden en andere Vrugten des Lands. Ook is de toeſtel van den Tafel, der voornaamſten zelfs, zeer gering. De Spyze wordt opgediſcht in Aarden Schottels, en zy hebben geen andere Borden dan de Koeken, die hun voor Brood dienen, gebruikende, zo ſommigen verhaalen, Mes, Vork noch Lepel; doch dit kan niet geheel waar zyn, indien wy gelooven mogen, 't gene men ons van hunne Levensmanier, in andere Gevallen, meldt: dat, naamelyk, hunne Vorſten en Grooten het Eeten, door Jongens of Bywyven, met Lepels wordt in den Mond geſtoken; als ook dat in hunne Nagtmaalhouding het Vogt, 't welk zy voor Wyn gebruiken, door den Prieſter aan het Volk met een Lepel gegeven wordt. Zelden braaden zy hun Vleeſch: het is doorgaans gekookt of geſtoofd, en de Sop, daar van gemaakt, is by hun een lekkerny. Men zegt, dat, op hunne Maaltyden, het tweede Geregt doorgaans raauw

Vleeſch

Vleesch is; 't welk met een heete Specery of de bast van een Boom, fyn gewreeven, tot Ballen wordt gemaakt, als een Ockernoot, die zy dus in den Mond steeken. Hunne gewoone Drank bestaat uit Mede of Honigwater; want hun Land geeft overvloed van Honig. Bovendien hebben zy Vogten van Tarw en Ryst, en hunne Vorsten drinken eenige Wyn; maar in denzelven te bereiden schynen zy niet zeer ervaren te zyn, hoewel hun Land de keurlykste Druiven voortbrengt. Men kan hunne Vorsten geen aangenaamer Geschenk doen, dan eenige Bottels Europischen Wyn.

ABYSSINIE.

Niet aanzienlyker is de toestel hunner Meubilen. Zy gebruiken zo min Behangzels of Gordynen, als Tafellakens of Servetten, en het Linnen, dat zy bezigen, schynt weinig te zyn, hoewel hun Land tot de teelt van Vlasch zeer bekwaam is. De eenigste Weevers en Smeden, onder hun, zyn, zo men zegt, Jooden, en wat andere Handwerken belangt, gelyk Timmeren, Kleeder- en Schoenmaaken, daar toe brengt ieder zyne Kinderen op, in het Ambagt, 't welk hy zelf oefent. Daar zyn byzondere Familiën of Geslagten, welker Werk het is Trompetten, Hoornen en wat dier meer is, te maaken, en zodanige Handwerksluiden leeven 'er, zo 't schynt, gelyk de Stammen der Indiaanen, op zig zelf, zonder eenige vermenging met eenigen anderen Stam, door Huwelyk of op een andere wyze. De Zyden Stoffen, Katoenen en Karpetten, welke laatsten zy gebruiken om op te slaapen, worden hun, thans, langs de Roode Zee toegebragt van de Tur-

Handwerken en Handel.

ABYSSINIE. ken, die daar voor Goud en Smaragden in betaaling neemen, benevens eenige fraaije Paarden. Men gebruikt geen Geld op de Markt, maar klompen Steenzout, dat uit de Bergen van dit Land gegraven wordt en geslagen tot brokken van verscheiderley zwaarte; zynde die van 40 Ponden ruim een Gulden Hollands waardig. Een Koopman, daar veel van hebbende, verruilt ze aan de Jooden, die 'er hem Goud voor geeven. In deeze Handel, die, boven en behalve de flyting van Koorn en andere Eetwaaren, thans de eenigste byna is, welke door dit Volk gedreeven wordt, strekken de Jooden, Arabieren of Armenieren, tot Wisselaars of Bankiers; want geen der Inboorlingen reist, zo het schynt, buitenslands, en de Turken zouden zulks met alle magt beletten, indien 't hun doenlyk ware, op dat geen andere Natie deel mogt hebben in hunne Handel op dit Land.

Gebouwen. De Gebouwen zyn in Abyssinie zeer gering, bestaande meest uit elendige Hutten, met Wanden van Kley en Daken van Stroo, gelyk by de Negers. Sommige Reizigers spreeken, wel is waar, van de overblyfzels van pragtige Paleizen en Tempelen, in dit Land; maar toen de Portugeesche Zendelingen, ruim tweehonderd Jaar geleeden, aldaar kwamen, vonden zy 'er geen blyk, noch van zodanige Gebouwen, noch van eenige versterkte of bemuurde Stad. Ook leeven de Ingezetenen, naar 't schynt, meer onder Tenten dan in Steden, volgende daar in de gewoonte der Arabieren in het Noordelyk deel van Afrika.

Tot

Tot het reizen gebruiken zy Kemelen of Muilezels, en befpaaren de Paarden zeer, die van hun, zo men verhaalt, bewaard te worden tot dat 'er een Slag voorvalt: want dit Volk heeft, gelyk andere Natiën van Afrika, dikwils Oorlogen gehad met zyne Nabuuren, toen het Vermogen van den Vorft van Ethiopie nog in bloey was, en by die gelegenheid was het, dat de Turken zig van het gedeelte, 't welk aan de Kuften der Roode Zee legt, meefter maakten. Naderhand werden zyne Onderdaanen, door de Turken, dermaate opgeftookt, dat hy daar door buiten ftaat is gefteld geworden, om iets te onderneemen tot herftelling van zyne voorige Waardigheid en Magt.

ABYSSINIE.

De Portugeezen, die, kort na hunnen voorbytogt van de Kaap der Goede Hope, omtrent het begin der Zeftiende Eeuw, hier aankwamen, geeven ons een grootfche befchryving van deezen Vorft van Abyffinie. Zyn tytel, zeggen zy, was PRIESTER JAN of PAAP JAN, welke, zo fommigen willen, aan hem gegeven werdt, om dat hy zo wel de Opper-Priefter was in 't ftuk van Godsdienft, als Koning of Vorft. Iets dergelyks zagen wy plaats hebben onder 't Bergvolk, dat de Grenzen van Barbarie bewoont*. Voor hem werdt, zo zy meldden, altyd een Kruis gedragen. Anderen verhaalen, dat de Turken en Arabieren hem den tytel gaven van Priefter *Chan* of *Cham*, dat is Koning der Slaaven; dewyl zy hunne zwarte Slaaven meeftendeels krygen uit Ethiopie. Hoe het daar mede zy, de Reizigers ftemmen in 't algemeen overeen, dat zyn eigen Onderdaanen hem noem-

Priefter of Paap JAN, Vorft van Abyffinie.

* Bladz. 201, 300, 306.

ABYSSINIE.

den *Negus* of Koning, doch gemeenlyker *Negascha Negascht*, 't welk in hunne Taal betekent Koning der Koningen, om hem te onderscheiden van de Prinsen en Gouverneurs der Provinciën, die ook den naam voerden van Negus of Koning. Om die reden geeven de Europeaanen aan deezen Vorst van Ethiopie den tytel van Keizer, gelyk de Persiaanen hem *Pat-Sha* noemen, dat is Begeever der Koningryken, zynde de hoogste tytel in Asie bekend, die eenigermaate met den Keizerlyken tytel strookt.

Zyn Tytel en Wapen.

Ieder van deeze Vorsten, niettemin, neemt, by zyne komste tot den Throon, een byzonderen Naam of liever Bynaam aan; gelyk de een zig dus noemt den Pylaar des Geloofs; een ander de Wierook der Maagd, een derde den Geliefden van God. Men voegt 'er by, *gesprooten uit de Stamme Juda, Zoon van David, Zoon van Salomon* of iets dergelyks: alzo zy eene Overlevering hebben, dat hunne Vorsten uit de Koningin van Scheba, door Koning Salomon bezwangerd zynde, zyn afgedaald. Hy wordt gezegd tot Wapen te voeren een klimmende Leeuw, die een Kruis houdt, met deeze Spreuk: *de Leeuw, uit de Stamme Juda, heeft overwonnen.*

De oorsprong van den gedagten Naam is ondertusschen zeer belachlyk. Don Pedro, Prins van Portugal, van Venetie komende, bragt in zyn Vaderland het Boek van Marcus Paulus den Venetiaan, waar in met veel ophef gesproken wordt van eenen *Priester Jan*, in de Indiën huisvestende. Dit gaf, zo sommigen willen, aan Koning Jan den I. aanleiding om toe te leggen op de ontdekking der

der Indiën, welke zyn Oom Henrik reeds begonnen hadt. Jan de II., die Ontdekkingen willende voortzetten, zondt twee Portugeezen, die in de Arabifche Taal zeer ervaren waren, en gelaftte hun, alle poogingen aan te wenden, om te weeten waar deeze Priefter Jan, dien men toen hieldt voor den magtigften Koning van Afie en de Indiën, zyn Verblyf mogt hebben. Wanneer de Portugeezen in Ooftindie vrugteloos hadden gezogt naar zulk een Vorft, en terug kwamen aan de Kuft van Afrika, hoorden zy, in een Haven aan de Roode Zee, fpreeken van een magtig Kriften Vorft, Koning der Abyffineren, die gewoon was een Kruis in de hand te draagen en wiens Onderdaanen van den Kriftelyken Godsdienft belydenis deeden. Niets was meer noodig om de Portugeezen zig te doen verbeelden, dat zy thans weezentlyk het gezogte hadden opgefpoord: zy bekommerden zig weinig of die Vorft in Afia huisveftte of in Afrika, en fchreeven dit heuglyk nieuws naar Portugal, daar men federt hem voor dien berugten Priefter Jan gehouden heeft.

ABYSSINIE.

De Vorft van Abyffinie is volftrekt Souverein geweeft en zyne Throon was Erfelyk; doch dewyl hy veel van zyne Magt verlocren heeft, wordt zyn Opvolging nu dikwils gedwarsboomd door 's Lands Grooten. Men gaat wel eens den oudften Zoon voorby, en een jonger of baftaard wordt, door den Adel, bevorderd tot de Keizerlyke Waardigheid. Ook fchynt het Burgerlyk Gezag, grootendeels, onderworpen te zyn aan de Krygszaaken. De Vorft is het meefte van 't Jaar in 't Veld, vergezeld van aanzienlyke Legers

Regeering des Lands.

te Voet en Paarde, en bygevolg zwygen de Wetten, indien zy 'er eenigen hebben, wanneer het den Vorst behaagt: ook schynen hunne Wetten meest betrekkelyk te zyn op den Grondeigendom. In zo verre, nu, wel is waar, zyn de Grooten en Prinsen van Abyssinie in beter staat dan zy eertyds waren: dat naamelyk hunne Magt hem eenigermaate paaien kan, om hen niet te onderdrukken; doch de toestand van 't Gemeene Volk is, daar door, niet een haair verbeterd. Zy zyn en blyven Slaaven van den Keizer of van hunne Meesters, hebbende geen voet Lands in Eigendom; ten minste zodanig niet, dat hunne Kinderen het erven kunnen, na hunnes Vaders dood. Daarenboven moeten zy een zwaaren arbeid doen, tot voordeel, vermaak en eer, van hunne Meesters en Dwingelanden, terwyl hun naauwlyks het sobere Onderhoud van hun Gezin toegestaan wordt. Het zelfde, nu, heeft nog in sommige deelen van Europa plaats.

Des Keizers Inkomsten worden betaald met Vrugten des Lands, niet met Geld, waar van het schynt dat de Abyssiners in 't geheel geen gebruik maaken. Een der voornaamste Artikelen egter, is zuiver Goud, 't welk hier, zo wel als aan de Kust van Guinea, gevonden wordt in 't Zand der Rivieren, onder de Wortels van Boomen, als ook op de toppen en aan de zyden der Bergen. Een gedeelte zyner Inkomsten krygt de Vorst by wyze van Inkomende Regten op de Waaren, die uit Turkye langs of over de Roode Zee aangebragt worden: de Landbouwers betaalen hem ook een dertigste deel

van

van alle hunne Graanen, Vee en Vrugten hunner Landeryën, in ieder Jaar; 't welk tot een rykelyk Onderhoud ſtrekt van zyn Gezin, Hofhouding en Lyfwagt: bovendien levert ieder Weever of ander Handwerksman hen een gedeelte van zyn gemaakte Werk, en dus krygen zyne Dienaars en Amptenaaren Kleederen en andere Behoeften.

ABYSSINIE.

Daarenboven heeft de Vorſt ook eenig Inkomen van het maaken der Ridderen van *St. Anthony*, waar van ieder hem, by de aanſtelling, zekere Schatting betaalt. Dit is een Orde, ten deele Kerkelyk of Geeſtelyk, ten deele Militair en zeer talryk: want ieder Man van Aanzien is verpligt, een zyner jonger Zoonen daar in te laaten treeden, en ſommige Schryvers melden, dat de Vorſt wel twaalfduizend van die Ridders in zyn Leger plagt te hebben.

Ridders van St. Anthony.

De Krooning van den Keizer van Abysſinie wordt in eene der voornaamſte Kerken verrigt. De Metropolitaan plaatſt op zyn Hoofd een Kroontje van Goud, bezet met Edele Geſteenten, in tegenwoordigheid van den Adel en Geeſtelyken, onder 't zingen van Lofzangen, 't afvuuren van Geſchut en andere tekenen van verheuging, gelyk in Europa. Zo dra de Vorſt den Throon beklommen heeft, worden, op zyn bevel, naar men verhaalt, alle zyne Broeders, Kinderen en Bloedvrienden in een Kaſteel of Slot, dat op een byna ontoeganglyke Rots gelegen is, opgeſlooten, ten einde de Adel niet een ander ten Party opwerpe; gelyk dikwils gebeurt, wanneer 'er gelegenheid toe is. Men houdt

's Keizers Krooning.

zegend. Dit zal waarschynlyk plaats hebben, wanneer zy zig met ééne Vrouw vergenoegen; want, schoon hun Geloof de Veelwyvery verbiedt, en de Geestelyken wegens dezelve uit de Kerk gebannen worden, zo kreunen de Keizer of de Grooten zig des weinig, houdende zo veele Wyven als 't hun behaagt. Men zegt, dat de Vorst 'er wel honderd heeft, en dat niet dan het Gemeene Volk, 't welk 'er niet meer onderhouden kan, zig met ééne vergenoege. De Zoonen van den Keizer en van den Adel, die een soort van onafhanglykheid heeft, volgen in de Bezitting, naar hun Geboorte-Regt; maar by 't Gemeene Volk heeft geên Erfelyke afdaaling der Landgoederen plaats, en zy kunnen 'er geen schikking over maaken, dan met toestemming van den Keizer of van hunne byzondere Heeren.

ABYSSINIE.

Lykplegtigheden.

Het Overlyden van hunne Vrienden of Groote Luiden, maakt onder de Abyssiners veel aandoening, naar oogenschyn, en zy betreuren dit met groot getier en zugten; gelyk onder de Negers ook de gewoonte is, zo wel als onder de Grieken. Het Lighaam, gewasschen en bewierookt zynde, wordt in een Kleed bewonden, op een Baar gelegd, en door eenige Geestelyken naar 't Graf gedragen, die by deeze gelegenheid uit de Psalmen leezen; want zy hebben geen byzonderen Dienst voor de Dooden. Men legt het zonder Kist in 't Graf, en de Vrienden, gelyk ook de goede Bekenden, rouwen eenigen tyd in versleetene of gescheurde Kleederen; verbeeldende zig, dat de onagtzaamheid in het Gewaad best hun aandenken en

ABYSSI-NIE.

hunne genegenheid voor den Overleedenen te kennen geeve. Even zo was 't ook by de Ouden de gewoonte, van hunne Kleederen te ſcheuren en neder te zitten in Stof en Asſche, wegens eenig ten hoogſte ſmertelyk Geval; niet zig op te tooijen in Rouwgewaad, gelyk wy hedendaags doen.

Taal en Weetenſchappen.

Men verhaalt, dat de Ethiopers taamelyk vlug van Verſtand zyn, leerzaam en begeerig om te leeren; hoewel het te begrypen is, dat de Konſten en Weetenſchappen, wegens den weinigen omgang met andere Natiën, onder hun niet veel zyn gevorderd. Leezen en Schryven ſchynt het meeſte te zyn, dat de Geeſtelykheid verſtaat: doch hunne Letteren worden gezegd fraaijer te zyn dan die der Arabieren. Hunne Kerkdienſt, Geloofsbelydenis en andere Boeken, zyn beſchreeven in de Arabiſche Taal, die zy ook tot zaaken van Staat gebruiken. Het Hof en de Adel heeft een Spraak, genaamd *Amarick*, om dat dezelve meeſt in de Provintie van Amara of Ambara in zwang gaat; doch het gemeene Volk ſpreekt de Ethiopiſche Taal, waar in zo veele Tongvallen zyn en verſchillende Woorden, dat het eene Landſchap naauwlyks het andere verſtaat. Zo wel de eene als de andere, zyn een mengelmoes van Taalen, en, naar ſommigen willen, uit de Arabiſche, Hebreeuwſche en Chaldeeuwſche, ſamengeſteld.

Godsdienſt der Abysſineren.

Ik gaa thans over tot den Godsdienſt der Abysſineren, die een mengzel ſchynt te zyn van Kriſten- en Joodendom; doch in het Kriſtelyke nader komende aan de Griekſche dan aan de Latynſche Kerk. Zy onderhou-

den

den zo wel den Zondag der Kristenen als den Sabbath der Jooden, en beiden meer gelyk Vasten- dan Feestdagen: zy besnyden hunne Kinderen, zo wel Meisjes als Jongetjes, op den agtsten dag, en doopen ze veertien dagen daar na: weleer werdt niemand van hun gedoopt, eer hy den Ouderdom bereikte van dertig Jaaren. De Meisjes hebben 'er een uitgroeijing der Schamelheid, die haar in staat stelt om ook de Besnyding te ondergaan, welke door een Oud Wyf verrigt wordt, doch de Doop alleenlyk door een Priester.

ABYSSINIE.

Doop van Bejaarden en Kinderen.

Zo het een volwassene is, die gedoopt moet worden, zalft hem de Priester eerst met Olie, en dan, met hem afgaande in eenige Rivier of Vyver, dompelt hy den Doopeling, met hulpe van twee Diakenen, driemaal onder Water, zeggende: Ik doop U in den naame des Vaders, des Zoons en des Heiligen Geestes. Dan brengen hem de Diakenen uit het Water, hy wordt wederom gezalfd en vervolgens met een wit Kleed overtoogen, tot een teken van zuiverheid of afwasschinge der Zonden, en daar over krygt hy een rooden Rok aan, als vrygekogt zynde en wedergebooren door het Bloed van Kristus: men leidt hem vervolgens in de Kerk, alwaar hy het Nagtmaal gebruikt, wordende by zyn vertrek beschonken met Melk en Honig, als wanneer hy ook de Zegening ontvangt van den Priester. Als men een Kind zal doopen, wordt het maar eventjes met den Vinger aangeraakt of besprengd met Water; maar zy geeven het ook een weinig van het geheiligde Brood en van den

Wyn.

ABYSSINIE. Wyn. Den zesden January onderhouden zy jaarlyks als een Feestdag, gaande in 't Water en zig besproeijende ter gedagtenisse van 's Heilands Doop, dien zy onderstellen op deezen dag van 't Jaar te zyn voorgevallen: waar uit sommigen hebben gegist, dat de Doop door hun eens in 't Jaar vernieuwd werdt.

Het Avondmaal. By de onderhouding van het Nagtmaal wordt van een groote, vierkante, Houten Kist, als een Altaar, gebruik gemaakt in plaats van Tafel: de Vaten, die men 'er toe bezigt, zyn een Schottel, Kom en Lepel, welke laatste, de Lepel van het Kruis genaamd, dient tot omdeelinge van den Drank, dien zy in plaats van Wyn nuttigen, zynde gemaakt van gestooten Druivenpitten, in Water afgetrokken. De Diaken geeft daar van, na het eeten des Broods, iets met den Lepel, zo wel aan de Gemeente als aan de Geestelykheid. Voorts hebben zy gewyde Wierookvaten, waar in zy, op dien tyd, Speceryën branden. Iedereen gebruikt dit Sakrament eens in de Maand, of zo dikwils hy het nuttig oordeelt, maar nimmer buiten de Kerk.

Hun Geloof. De Abyssiners houden de zelfde Boeken der Heilige Schrift, als wy, voor hunnen Geloofsregel; ja hebben, zo men wil, een naauwkeuriger Kopy van de Griekfche Overzetting des Ouden Testaments door de Zeventigen, dan in Europa is te vinden. Ook erkennen zy de Kerkvergaderingen van Niceen, Konstantinopolen en Ephesen, benevens andere Provinciaale Byeenkomsten, welker Besluiten aangenomen zyn, tot aan de Vergade-

dering van Chalcedon, en, behalve de Kerk-regelen van Niceen, hebben zy 'er vier-en-tagtig anderen in de Arabifche Taal, welken hunne Keizer Konftantinus naar Jerufalem zondt in 't jaar 1440, en die van daar gebragt werden naar Rome, in den jaare 1646.

ABYSSINIE.

Dit Boek bevat het Synode der Apoftelen, gezegd gefchreeven te zyn door St. Klemens, als ook de Befluiten der Kerkvergaderingen van Ancyra, Cæfarea, Nicéa, Gangra, Antiochia, Laodicea en Sardis, benevens de Handelingen van driehonderd-agttien Oudvaders; een Werk over den Sabbath, en verder een Dekreet en Regel van Boete; waar aan gehegt is hunne algemeene Liturgie, Gebeden en Dienften voor de Kommunie, een byzondere Dienft voor de Feeftdagen, als ook de Levensbefchryvingen der Heiligen en Martelaaren, en Lofzangen ter eere van de Heilige Maagd.

Kerkregelen.

De Geloofsbelydenis van Niceen wordt door de Abysfiners aangenomen, doch zy hebben het *Symbolum* der Apoftelen niet. Zy ftellen, volgens LUDOLPHUS, dat 'er drie Perfoonen in 't Goddelyk Weezen zyn, die te famen éénen God uitmaaken: dat 'er geen twee Natuuren en Willen zyn in Kriftus, en beveftigen niettemin, dat de Heiland volmaakt God en volmaakt Menfch ware, zonder vermenging der twee Natuuren. Zy hebben maar twee Sakramenten, gelyk de Proteftanten, den Doop naamelyk en 't Avondmaal, welk laatfte zy onder twee gedaanten toedienen, als gezegd is, en den Doop zo wel aan Bejaarden als Kinderen. Zy geloo-

Verfchil van de Roomfchen.

ven

ABYSSI-NIE.

ven de Transſubſtantiatie niet, gebruikende by 't Avondmaal de Woorden, dit Brood is myn Lighaam, en deeze Wyn is myn Bloed, erkennende dat het Brood en Wyn is en blyft: terwyl de Roomſchen willen, dat het Brood, door 't zeggen der Woorden: *dit is myn Lighaam*; in 't Lighaam van den gekruisten Zaligmaaker veranderen zoude.

Deeze Kriſtenen doen algemeene Belydenisſen van hunne Zonden en ontvangen ook algemeene Vryſpreekingen; doch hebben geen byzondere Belydenisſen of Oorbiegt. Zy ſchynen te gelooven dat de Ziel Stoffelyk is geſchapen, en nogthans houden zy dezelve voor onſterfelyk; meenende, dat, na de dood, de Zielen van deugdzaame Luiden blyven in zekere middelbaare ſtaat, hebbende 't gezigt van God niet, voor de Opſtanding. Ook hebben zy, in hunne Kerkedienſt, de volgende Bede voor de Overleedenen: *Zyt gedagtig, Heere, de Ziele van Uwe Dienſtknegten*: en: *ô Heer, verloſt onze Vaderen*: waar uit de Roomſche Zendelingen opmaakten, dat zy in 't Vaagevuur geloofden. Veele Feeſtdagen worden door hun onderhouden, tot gedagtenis en eere der Heiligen en Martelaaren, welker Voorſpraak zy verzoeken, inzonderheid die van de Maagd Maria, waar van zy de Afbeelding hebben; doch geen Beeld, noch van haar noch van een anderen Sant. Zy roepen ook de Heilige Engelen aan, die zy willen dat aan ſommige goede Luiden verſcheenen zyn, en hun antwoorden gebragt hebben op hunne Beden: tellende de negen Rangen van die Hemelſche Wezens. In de Lente vaſten zy veertig Dagen,

als

als ook op eenige andere tyden, en houden hunne Vaſtendagen zo naauwkeurig, dat zy binnen een Etmaal niets eeten, ja ſomtyds twee Dagen agtereen zig van alle Spyze onthouden; 't welk gemakkelyker in heete dan koude Landen geſchieden kan. Ook neemen zy Kerstyd, Paaſch, Pinkſter, en alle andere Feeſtdagen van de oude Kriſtenheid, in agt; maar op andere tyden van 't Jaar dan de Kriſtenen in Europa.

ABYSSINIE.

Hunne Geeſtelyke Ordeningen.

De Keizer, of Vorſt van Abysſinie, is, gelyk ik reeds aangemerkt heb, het Opperhoofd, zo wel in Geeſtelyke als Burgerlyke Zaaken, en de Geeſtelyken ſtaan, zo wel als de Leeken, onder het Regtsgebied van 's Vorſten Regter: doch zy hebben niettemin een Metropolitaan, ingewyd door den Patriarch van Alexandrie, die de Geeſtelyken ordent, welken meeſtendeels Monniken zyn. Zy hebben geen Aartsbiſſchop noch Biſſchoppen, of eenig hooger Rang dan Prieſters; alleenlyk is de Abt, van ieder Genootſchap of Samenleeving van Geeſtelyken, de Overſte derzelven, die 'er eenig Gezag over gebruikt. Deeze Monniken woonen niet in Kloofters of Konventen, maar ieder in zyn eigene Hut, maakende een ſoort van Dorp, naby eenige Kerk, waar in zy beurtelings den Dienſt verrigten. Hunne laager Ordens zyn, die van Onderprieſter, Diaken en Onderdiaken. De Monniken trouwen nooit, maar men zou mogen denken, of zy eenige Geestelyken hebben, dat geene Monniken zyn; aangezien de Reizigers verhaalen, dat de zulken 'er eens trouwen mogen, 't welk misſchien van de laager Geeſtelykheid te verſtaan

ABYSSINIE. ſtaan zal zyn. Deeze Monniken bouwen eenige kleine Stukken Gronds, daar zy van leeven.

Kerken. De voornaamſte Kerken, in Ethiopie, waren, in 't eerſt, naar 't model van den Tempel van Jeruſalem gebouwd, met een Heiligdom en Voorhof of Buitenplein; maar naderhand hebben zy ze in de gedaante van een Kruis aangelegd, gelyk de Domkerken onder de Kriſtenen in 't algemeen. De Prinſen van 't Vorſtelyke Bloed, en de voornaamſten van den Adel, neemen altemaal de Orde van Diaken aan, en worden daar op toegelaaten in Koor en Kanſel, hebbende ieder Prins een Kruis, dat voor hem gedragen wordt, zelfs na dat hy tot den Throon bevorderd is, en deswegens, zo wel als uit hoofde van zyn Geeſtelyk Gezag, wordt hy onderſteld deel te hebben aan de Kerkelyke Waardigheden. Dit, meent men, is ook de reden, dat deeze Vorſten den bynaam van Prieſter gekreegen hebben, wordende in hun Land getyteld Koning der Prieſteren of Prieſterlyk Koning, niet Prieſter of Paap Jan; welke naam, uit een verkeerd denkbeeld, door de Portugeezen 'er aan gegeven is; gelyk ik reeds gemeld heb.

Kerkedienſt. By de Kerkedienſt worden, naar de wyze van de Griekſche Kerk, brandende Waſchkaarſen gebruikt. Het Volk zit of knielt niet, maar ſtaat; hoewel de Dienſt, op zekere Feeſten, geheele Dagen en Nagten duurt; doch dan hebben zy Krukken, om op te leunen. Zy houden hunne Kerken by uitſtek zindelyk en doen, wanneer zy 'er

'er inkomen, de Schoenen uit, 't welk hunne eerbied voor dezelven te kennen geeft, zo wel als de ontblooting van het Hoofd by de Roomſchen. Ook is hunne agting voor deeze geheiligde Gebouwen zo groot, dat zy, om niets ter wereld, op den Vloer ſpuuwen zouden, treedende zelfs van 't Paard en gaande 'er te Voet voorby, wanneer zy, op Reize zynde, eene Kerk naderen. Zy hebben Schilderyën van de Heiligen in de Kerken, doch geen Beelden; en, hoewel de Geeſtelykheid van Abysſinie een Kruis in de handen draagt, 't welk door allen, die ze tegen komen, gekuſt wordt; tekenende zig ook dikwils met een Kruis, gelyk de Roomſchen: nogthans wordt geen Schildery of Beeld van den gekruiſten Heiland door hun omgedragen.

ABYSSINIE.

De Roomſche Religie ingevoerd door de Jeſuiten.

Het ſchynt dat de Abysſiners, voormaals, den Biſſchop van Rome als hunnen eerſten Patriarch erkend hebben gehad, hoewel zy deszelfs Opperhoofdigheid over de Kriſten Kerk, in de geheele Wereld, niet toeſtemden. Wanneer de Portugeeſche Zendelingen, op het end van de Vyftiende Eeuw, in dit Land kwamen, vleiden zy zig de Ingezetenen geheel Roomſch-Katholyk gemaakt te hebben; doordien de Keizer van hun overreed werdt, niet alleen 't Oppergezag van den Paus te erkennen, maar zelfs een Patriarch, die hun van Rome toegezonden werdt, aan te neemen. Hier op volgde aanſtonds, dat de Regeering toeſtond, de oude Kerkgebruiken te vernietigen, en zig geheel te ſchikken naar de Roomſche Plegtigheden. Het grootſte deel des Volks egter, door de

ABYSSINIE.

Geestelykheid aangezet, om hunnen ouden Godsdienst te blyven aankleeven, ondersteunde den Adel en de Gouverneurs der Landschappen, tegen den Keizer, 't welk Burgerlyke Oorlogen in dit Gewest voortbragt, die langer dan een Eeuw duurden, en niet alleen tot vernieling van veel Volks, maar zelfs tot krenking van het Ryk strekten. Immers, hoewel het Hof, met hulpe van de Jesuiten, Europische Artilleristen en van eenig Portugeesch Krygsvolk, gemeenlyk de Overwinning behaalde op die van den ouden Godsdienst, konde men dezelven doch niet t'onder brengen, en verscheide Provinciën vielen geheel van den Keizer af.

De oude Godsdienst hersteld.

De Vorst bleef, niettegenstaande dit alles, nog de Roomsche Religie aankleeven, en zig onderwerpen aan den Pauselyken Stoel, tot dat eindelyk de Jesuiten, onder voorwendzel van des Pausen Geestelyke Opperhoofdigheid te handhaaven, de schikking op zig namen van byna alle Wereldlyke zaaken, behandelende den Vorst veeleer als Onderkoning van zyn Heiligheid, dan als Souverein des Lands, en, na het aanleggen van verscheide Vastigheden, ontbooden zy meer Krygsvolk uit Europa tot handhaaving van hunne Magt: 't welk den Keizer en den Adel zodanig bevreesd maakte voor die Indringers, dat men eensklaps besloot, het Pausdom te vernietigen en den ouden Godsdienst op den throon te herstellen. De Roomsche Zendelingen werden toen opgeofferd aan de woede des Volks, en de Patriarch, die van den Paus over Abysfinie gesteld was, ontkwam ter naauwer nood, met vlugten,

het

het gevaar. Wanneer, naderhand, drie Kapucynen tot aan *Suakem*, aan de Roode Zee, gekomen waren, en met een Brief den Keizer van Ethiopie verlof verzogt hadden, om in zyn Land te komen, deedt die Keizer aan den Turkſchen Baſſa, welke over de gedagte Kuſt bevel voert, verzoeken, geen Franken van dien kant in het Land te laaten komen en hem de Hoofden te zenden van de gemelde Geeſtelyken; 't welk de Turk getrouwelyk nakwam, zendende den Vorſt niet alleen de Koppen, naar zelfs de Huiden, afgevild, gedroogd en opgevuld, ten einde hy zien mogt dat het Europeaanen waren geweeſt.

In 't voorſte deezer Agttiende Eeuw is een nieuwe Bezending van Franſchen, naar dit Ryk, ook mislukt; dewyl de Afgezant, gekomen zynde te *Sennar*, in 't Ryk van Fungi, aldaar, met zyn Gevolg, niet minder wreedelyk vermoord werdt. Egter ſchynen 'er, omtrent dien tyd, nog Roomſche Zendelingen te zyn geweeſt: want Kapitein HAMILTON, komende te Mocha, vondt aldaar vier Roomſche Prieſters, die langs een omweg uit Abysſinie gevlugt waren, om dat zy vreesden anders den Marteldood te zullen hebben moeten ondergaan; hebbende twee van hunne Medebroeders, die met hun aldaar eene Zending van agt Jaaren waargenomen, doch maar weinig Proſelyten gemaakt hadden, wegens Ouderdom terug gelaten. Deeze verzekerden hem, dat zeven Koningen of Vorſten, die Schatting betaalden aan den Keizer van Abysſinie, hunne Hoofden verlooren hadden in zes Maanden tyds, wegens

ABYSSINIE. kwaad Beſtuur of Verraad; waar in zy moogIyk door deeze Zendelingen, die zig ook met Staatszaaken bemoeid hadden, waren opgeſtookt.

De Ethiopiſche Kuſt. Van deeze Prieſters vernam die Engelſchman, hoe de geſteldheid ware van de *Ethiopiſche* Kuſt aan de Roode Zee, welke zig van de Straat *Babelmandel* uitſtrekt tot aan *Suakem.* Dezelve beſtaat uit hooge Bergen, die men gemakkelyk van de Arabiſche Kuſt kan zien. Men vindt 'er maar twee Haventjes, van waar eenige Olyphants-Tanden, die uitmuntende zyn, en Struisvogels-Veeren, doch meeſtal Slaaven van beiderley Sexe, naar Mocha worden overgevoerd, om die aan de Turken te verkoopen. Men dryft, zegt hy, deeze arme Schepzels, onkundig van hunne elende, als een Kudde Schaapen voort, en verkooptze by opveilinge op de Markt. Het Eiland *Moſſava* of *Maſſua*, dat een weinig van de Ethiopiſche Kuſt, in de Roode Zee, gelegen is, heeft een zeer goede Haven voor allerley ſoort van Schepen; doch de Knevelary der Turken, die ten getale van tuſſchen twee en driehonderd Man Bezetting houden in een Kaſteel op 't Noordweſt-end, 't welk eertyds door de Portugeezen aangelegd is, bederft allen Handel.

NUBIE. Het binnenſte des Ryks van Abysſinie plagt in veele Provinciën of Landſchappen verdeeld te zyn, gelyk men dit nog op de Kaarten kan afgetekend zien; doch dewyl ik daar van ſlegts blote Naamen zou kunnen melden, en naauwlyks met eenige zekerheid ſpreeken van de Steden, Sloten of Vaſtigheden, die 'er in ſchynen te zyn; zo gaa ik

over

over tot NUBIE. Hier door wordt een Gewest verstaan, tusschen Egypte en Abysfinie, hebbende de Roode Zee ten Oosten en de Woestyn van Barbarie ten Westen; welks uitgestrektheid naauwlyks te bepaalen is. Een klein gedeelte, aan de Opper-Grenzen van Egypten, voert den naam van *Turksch Nubie*, om dat het onder de Heerschappy der Turken staat. Een groot deel, aan de Noorder Grenzen van Abysfinie, wordt het Ryk van *Fungi* genoemd, waar van het Ryk *Dungala*, ten Noordwesten leggende, afhangelyk is. Nog heeft men 'er, aan de Abysfinische Grenzen, het Ryk van *Dekin*, en, langs de Roode Zee, heet het Land de Kust van *Habesh*.

NUBIE.

Nubia behoorde zekerlyk tot het *Ethiopia* der Ouden, en kan misschien ook als een gedeelte van hedendaagsch Ethiopie worden aangemerkt. Immers de Ingezetenen zyn, om zo te spreeken, regte Ethiopiers, hebbende platte Neuzen, dikke Lippen, het Aangezigt glimmend zwart en 't Vel zagt als fluweel; zo dat zy zeer veel naar de Negers van Guinée, of eigentlyk naar die van de Goudkust, zweemen: daar de Abysfiners, gelyk wy gezien hebben *, niet zwart, maar bruin zyn (*). Omtrent hunnen Godsdienst is geen zekerheid. Sommigen willen, dat die een mengelmoes zou zyn van Kristen-, Jooden-, Heidendom en Turksch of Mahomethaansch; en 't is niet on-

Ingezetenen.

*Bladz. 575.

(*) Ik volg, in deeze onderscheiding, het gene de Heer DE BUFFON uit de nieuwste Reisbeschryvingen ten dien opzigte heeft verzameld, benevens de Kaart van den Heer D'ANVILLE.

NUBIE. onwaarschynlyk, dat sommigen der Ingezetenen de een of andere deezer Religiën, meer of min, zyn toegedaan. Die aan de Kust woonen, omtrent Suakem, zyn volkomen Heidensch en zeer wreedaartig omtrent de Europeaanen, welken zy, indien 'er op de Kust stranden, eerst met veel vriendelykheid ontvangen, zegt men, en dan slagten en opeeten. HAMILTON zegt, dat hem door een Italiaansch Priester, in 't jaar 1712, te Mocha, een versch Voorbeeld daar van verhaald werdt; ten opzigt van een Galey met dien Priester en twintig Europeaansche Turken, die op deeze Kust gestrand waren. Dewyl de Turken zo wreedelyk te werk gaan met de Ingezetenen deezer Landen, is zulks, indien het plaats heeft, gantsch niet vreemd.

Landsgesteldheid. Aan den Nyl, die met veele bogten midden door Nubie stroomt, schynt het Land taamelyk bevolkt te zyn; ten minste vindt men 'er aan die Rivier, daar de Reisweg, uit Egypte naar Abyssinie, langs heen loopt, veele Steden of Vlekken, waar onder *Sennar*, de Hoofdplaats van 't Ryk van Fungi, uitmunt, die tien Dagreizen van *Tsjelga* in Abyssinie, ten Westen, afgelegen is. Ruim zo veel Noordoostwaards van Sennar vindt ik het oude *Meroë*, thans *Nuabia*, geplaatst. Wat laager maakt de Nyl een Waterval en een groote Bogt, drie Dagreizen van de Roode Zee, stroomende dan zelfs bezuiden 't Westen, en aldaar zyn, aan deeze Rivier, de Vastigheden of Kasteelen van een Volk, dat *Shaighi* genoemd wordt. Verder Westwaards heeft men Dungala, de Hoofdstad van 't Ryk deezes Naams, leggende vier

vier Dagreizen boven de Grenzen van Turkſch Nubie, waar in Aluinbergen zyn, en, niet ver van de Roode Zee, by *Gidid*, de *Ollaki*, daar men Goud in vindt.

ETHIOPIE.

Nog onbekender is dat gedeelte van Ethiopie, 't welk bezuiden Abysſinie legt. De Europeaanen en Portugeezen, die de Kuſt aldaar bezogt hebben, verzekeren dat het Land, van vyf Graaden benoorden den Evenaar tot aan den hoek of Kaap, die den ingang maakt van de Roode Zee, en zelfs een end wegs daar binnen, niet is dan een volſlagen Woeſteny: weshalve zy het den Naam gaven van *Ajan* of de Woeſte Kuſt. In het Noordelykſte derzelve, egter, ſchynt in het begin van de Zeſtiende Eeuw, door een Mahomethaanſch Vorſt, een Ryk opgeregt te zyn, 't welk den naam van *Adel* voert.

Ajan, Adel en Abex.

In die uitgeſtrekte Landſtreek, bezuiden Abysſinie, worden de Inwooners gezegd ten deele *Bedouins* te zyn, of Arabieren, die de Mahomethaanſche Leer volgen en niet dan bruin zyn van kleur; ten deele byzondere Stammen of Natiën van *Gallas*, die onder een Vorſt ſtaan, genaamd *Lubo*, welks Regeering niet langer dan agt Jaaren duurt. Deeze Volkeren leeven onder Tenten, en eeten niets dan 't gene van hunne Kudden komt, gelyk de Tarters, of raauw Vleeſch. Zy zyn groote Roovers en bittere Vyanden van de Abysſiners, hebbende een groot gedeelte van dat Ryk overheerd en verwoeſtende alle Plaatſen daar zy komen, gelyk de *Jagas* beooſten Kongo. Sommigen willen, dat zy van de Jooden, die door de verwoesſtinge des Joodſchen Ryks onder de Ro-

De Natie der *Gallas*.

ETHIOPIE.

meinen, over den geheelen Aardbodem verſtrooid werden, zouden afkomſtig zyn. Hoe 't zy, hier van, noch van de geſteldheid des Ryks *Gingiro* of *Zendero*, of *Gingir-Bomba*, ten Zuidweſten van Abysſinie, heeft men geen zekerheid ter wereld: zo min als van de *Maanbergen* van Ptoloméus, die in of omtrent hetzelve leggen en waar van de Nyl zyn oorſprong hebben zoude.

Spring-haanen-Eeters.

Zo men het Verhaal van DRAKE, in zyn Reistogt rondom de Wereld, gelooven mag, zou op de Grenzen der Woeſtynen van Ethiopie een Volk woonen, dat men *Springhaanen-Eeters* noemt; zynde zwart, mager, zeer vlug in 't loopen en veel kleiner dan de anderen. In 't Voorjaar wordt deeze Menſchen, door den Wind, een ontelbaare menigte van Springhaanen toegebragt, die zy verzamelen, en waar mede zy, uit gebrek van anderen Leeftogt, zig voeden, beſprengende dezelven met Zout, omze het geheele Jaar te kunnen bewaaren. Dit ſlegte Voedzel zou twee zonderlinge uitwerkingen voortbrengen; de eene dat zy naauwlyks den Ouderdom bereiken van veertig Jaaren; de andere, dat, wanneer zy op hunne Dagen komen, in hun Vleeſch zekere Inſekten groeijen, die hun eerſt een zwaare Jeukt veroorzaaken en dan zo ſterk vermenigvuldigen, dat zy 'er byna geheel door worden opgegeten. Het voorbeeld van Inſekten of Wormen, die de levendige Rupſen verteeren, kan eenige waarſchynlykheid byzetten aan dit Verhaal. Ook meld ik, dat aan de Ooſtkant van Abysſinie Vlakten zyn met Zout bedekt: dewyl het anders wat ongelooflyk voorkomen

zou-

zoude; alzo 'er in dit Land, doorgaans, gebrek is aan Zout.

ETHIOPIE.

Woeste Kust.

Van de Straat van *Babelmandel*, die den ingang der Roode Zee maakt, is de strekking der Kust van Afrika omtrent Oostwaards tot aan Kaap *Guardafuy* of *Guardafoy*, by welke het Eiland *Socotora* legt, dat men rekent tot Arabie te behooren. *Zeyla* legt aan een ruime Baay by de gedagte Straat, tegen over Aden. Twee Fransche Zendelingen, die hier aankwamen, werden in 't jaar 1624, op last van den Koning van Adel, om 't leven gebragt. Die Kust is verder ten uiterste woest, zo wel als 't Volk. Men vindt 'er maar twee Plaatsen, daar versch Water te bekomen is, de eene een weinig beoosten *Mont Fellis*, in 't Arabisch *Baba-fileck*, of den Berg der Kemelen, alwaar een kleine versch-Water Rivier is; de andere *Khagi* genaamd, tien Zee-Mylen Westelyker. Deeze is gemakkelyk kenbaar, als leggende aan de zyde van een Berg, die digt aan den Oever staat, en zig, wel tien Mylen ver in Zee, als een Zeil van een Schip vertoont, zynde de Noordzyde van wit Zand. Doch 't is hier gansch niet veilig. Verscheide Schepen, van Indie komende, hebben 'er van hun Volk verlooren, dewyl de Wilden zig van de Sloepen meester maakten: ook is een Schip, daar men geen behoorlyke zorge voordroeg, door hun afgeloopen, en het Volk, op twee Jongens naa, vermoord; die te Aden, aan de Arabische Kust, tot Slaaven verkogt zynde, dit onaangenaam nieuws te Suratte verhaalden, werwaards zy door

een Engelsch Schip werden overgebragt.

Aan de Kust bezuiden Kaap Guardafoy, is het Volk handelbaarer, brengende Schaapen, Geiten, Hoenders, Visch en Vrugten te koop aan de Schepen, die met stil Weer digt by den Oever vervallen. Zy zyn, egter, niet minder bedrieglyk, wreedaartig en roofzugtig. Hunne gestalte is aan den grooten kant, grofledig en mager: de kleur zwartagtig of bruin. De Kleeding bestaat uit een Broek, die tot op de Enkelen komt, of een stuk grof Laken om hunne Lendenen, benevens een Hembd van vooren open en zonder Mouwen, genaamd *Camlin*, dat gemaakt werdt van de Wol hunner Schaapen of Geiten, die zo hard is als Kemels-Hair. Op hunne Hoofden draagen zy Tulbanden van grof Katoen. De Schaapen, die zy hebben, zyn altemaal wit, met gitzwarte Koppen en kleine Ooren, zwaar van Lyf en lekker van Vleesch; inzonderheid de Staart, die als een Kussen hun agter aan 't gat hangt, uitloopende in een klein Varkens-Staartje.

X. HOOFDSTUK.

Beschryving van de KAFFERS-KUST, *bevattende* Sanguebar, Monomotapa, *en in 't algemeen de Bezittingen der* Portugeezen *aan de Oostzyde van Afrika: waar in* Melinda, Mozambique, Sofala, Rio della Goa, *en andere Handelplaatsen.*

IN de algemeene Verdeeling van Afrika heb ik Ethiopie als een der drie Hoofddee-

deelen aangemerkt, en, terwyl de uitgeſtrektheid van hetzelve, zo by de Ouden als Hedendaagſchen, onzeker is, begryp ik thans het Zuidelyke van dit Wereldsdeel, met de Portugeezen, onder den naam van *neder-Ethiopie*, zo verre naamelyk, als hunne Bezittingen zig Zuidwaards uitſtrekken; zullende het Land der Hottentotten, 't welk ook tot dit derde Hoofddeel van Afrika behoort, op zig zelf beſchryven.

KAFFERS-KUST.

Men noemt het hedendaags, gemeenlyk, de KAFFERS-Kuſt of het Land der KAFFEREN, welke Kuſt, volgens ſommigen, haar begin neemt aan Kaap Negro, op de Weſtzyde van Afrika, een weinig bezuiden de Grenzen van Angola of Benghuela, op 16 Graaden Zuider Breedte, en den geheelen hoek, daar de Kaap der Goede Hope legt, omlooloopende, niet dan by den ingang der Roode Zee eindigt. Dus zouden dan de binnenlandſche deelen van Afrika, bezuiden Nigritie, Abyſſinie en beooſten Kongo, altemaal den naam moeten voeren van het Land der Kafferen.

Uitgeſtrektheid.

Indien men agt geeft op den oorſprong van deeze benaaming, zo komt die uitgeſtrektheid niet ongegrond voor. De Arabieren, immers, die de Afrikaanſche Ooſtkuſt, van twee Graaden Noorder tot omtrent negen Graaden Zuider Breedte, dat is ter langte van meer dan twee honderd Uuren gaans of Zeemylen, bewoonen, geeven den naam van *Kiafer*, of ongeloovigen, aan de genen die de Mahomethaanſche Leer niet, gelyk zy belyden, en de Portugeezen ziende dat deeze Naam werdt toegepaſt op zekere woeſte

Naamsoorſprong der Kafferen.

Na-

KAFFERS-KUST.

Natiën, in dit gedeelte van Afrika verſpreid, die naar oogenſchyn geen Godsdienſt, geen Regeering, noch Wetten, hadden, noch eenige vaſte Verblyfplaats, gaande bykans naakt, en de wildaartigheid zo wel uitdrukkende door hun Gelaat en Gebaarden, als de wreedheid door hunne Levensmanier, weinig van die der Roofdieren verſchillende; zo dat zy niet alleen Slangen en andere afſchuwlyke Dieren, maar zelfs, zo het ſcheen, ook Menſchen aten; hebben alle die denkbeelden te ſamen gevoegd onder den naam van *Kaffers*: hoewel de eene Natie deezer Wilden, naar de minder of meer verkeering met deze of gene Europeaanen, zeer veel van de andere verſchilt.

Tot duidelyker onderſcheiding zal ik thans de uitgeſtrektheid der Kaffers-Kuſt bepaalen, langs de Ooſtzyde van Afrika, van een weinig benoorden de Linie tot bezuiden den Zuider Keerkring; begrypende dus daar in alle de Landen, daar de Portugeezen, aan dien kant van dit Wereldsdeel, op vaaren en handelen; en laatende het Weſtelyk gedeelte, van bezuiden Angola of Kaap Negro, tot aan het Land der Hottentotten, als zynde een woeſte en weinig bekende Kuſt, onaangeroerd, zo wel als de binnenſte Landſtreeken, welken men niet weet of zy hoog of laag, Boſch of Bergagtig zyn, zonder of met Rivieren.

Lands-geſteldheid.

Men ſchynt egter, verzekerd te zyn, dat amtrent honderdvyftig Uuren gaans van de Kaffers-Kuſt ten Weſten, op 13 Graaden Zuider Breedte, een Meir zyn aanvang neemt, dat taamelyk wyd is, en, zo men wil, zig zeer

verre

verre Noordwaards uitſtrekt, geevende miſ- ſchien wel den oorſprong aan den Nylſtroom, die, volgens de oude Kaarten, uit twee groo- te Meiren, daaromſtreeks, 't een Ooſtelyk het ander Weſtelyk gelegen, zyn begin nee- men zoude. Immers een reeks Bergen, niet ver bezuiden den oorſprong van dat Meir, wordt van de Kaffers *Lupata*, dat is de Graat des Aardryks, geheeten, wegens hunne hoog- te; zynde miſſchien de genen, welken Pto- loméus bedoelt onder den naam van Bergen van de Maan of Maanbergen. Zulk eene geſteldheid komt met die der binnenſte dee- len van Noord-Amerika eenigermaate over- een, gelyk ik reeds, van den oorſprong van de Niger ſpreekende, aangemerkt heb *. De Ingezetenen zyn ten deele vereenigd met de *Jagas* die ten Ooſten, ten deele met de *Gal- las*, die ten Noorden in het binnenſte van Afrika zwerven, en, zo wel als zy, hun werk maaken van plunderen en rooven. Mar- mol zegt, dat dit Volk byſter vermenigvul- digt en in ſtaat zou zyn om alle de nabuuri- ge Landen te overſtroomen, indien 'er niet, nu en dan, veelen ſtierven door heete Win- den, of in den Kryg ſneuvelden, en miſ- ſchien veelal tot Slaaven verkogt werden aan de Europeaanen. Ook ſchynen, hier en daar, nog byzondere Heerſchappyën te zyn, die den naam zelfs voeren van Koningry- ken.

Kaffers-Kust.

* Zie bladz. 311.

Verdeeling van de Kaffers Kuſt.

Van de geſteldheid der Kuſten, als ook van ſommige Landen aan dezelven, zal ik een weinig breeder kunnen ſpreeken. Het Noordelykſte en grootſte deel noemt men *Sanguebar*, het middelſte en kleinſte 't Land

van

KAFFERS-KUST. van *Mozambique* de Zuidelykſten zyn de Ryken van *Monomotapa*, *Sofala* en derzelver aanhang, daar men de allermeeſte kennis van heeft, ten opzigt van de geſteldheid binnenslands.

SANGUEBAR. In SANGUEBAR, welks Kuſt zig van 't Ryk van Adel tot aan *Rio Coavo*, op negen Graaden Zuider Breedte uitſtrekt, is de Hitte niet byſter groot, en, hoewel de natuurlyke Inboorlingen, niet alleen in Zwartheid, maar ook in Wolligheid van Hoofdhair en Gelaat, de Negers van Guinée evenaaren, zyn doch de Arabieren, die de Kuſt bewoonen, niet meer dan bruin of taankleurig; ja men vindt hier zelfs, zo wel als te Mozambique en Madagaskar, eenige Blanken, die, zo men wil, van afkomſt Chineezen zyn. De meeſten ſpreeken de Arabiſche Taal en gaan in Katoen gekleed.

Magadoxa. Het Land of Ryk van *Magadoxa*, zynde het naaſte aan de Kuſt van Ajan of Woeſte Kuſt, is een weinig benoorden de Linie Equinoctiaal gelegen. De Hoofdſtad van dien naam legt aan den Mond van een Rivier, op drie Graaden en eenige Minuten Noorder Breedte. Uit Zee vertoont zig dezelve zeer fraay door de hooge Spitſen van haare Moskeen of Mahomethaanſche Kerken. Het is een dorre Landsdouw, die naauwlyks eenige Koopwaren of Vee uitlevert, uitgenomen een goed tuk van Paarden, welken de Inwooners, naar men verhaalt, aan de Portugeezen verkoopen, die ze wederom ſlyten aan de Arabieren. Zy ſtaan in Verbond of liever in Vriendſchap met de Portugeezen, gelyk byna al het Volk aan deeze Kuſt. Het is

is een mengzel van Heidenen, Mahomethaanen, Kriſtenen en Jooden, van kleur en gelaat zweemende naar de Negers. De Mahomethaanſche Leer heeft hier binnenslands, en langs de Kuſt, de overhand. KAFFERS-KUST.

Aan de Linie Zuidwaards volgt een Landſtreek, die door de *Moſſeguejos*, een zeer barbaarſch ſoort van Kaffers, bewoond wordt, tot omtrent de vyf Graaden Zuider Breedte. Verſcheide Rivieren vallen 'er in Zee, en de Kuſt is voorzien van eenige Baaijen, daar de Portugeezen vaaren en handelen. De Stad MELINDA zelfs, die aan een Rivier van deezen naam op omtrent drie Graaden Zuider Breedte legt, is weleer de Hoofdplaats geweeſt van de Bezittingen der Kroon van Portugal in dit gedeelte des Aardkloots. MELINDA.

De Stad wordt gezegd een groote Volkryke Plaats te zyn, beſtaande uit braave Gebouwen; met een goede Haven, die door een Kaſteel gedekt wordt. De Portugeezen moeten 'er den Kriſtelyken Godsdienſt ſterk voortgeplant hebben, dewyl in deeze Stad zeventien Kerken, benevens verſcheide Kloosters of Konventen, door hun geſtigt zyn. Ook zyn 'er verſcheide Publieke Gebouwen, die opmerking verdienen; een Paleis voor den Gouverneur van deeze gantſche Kuſt, een Stadhuis en algemeen Magazyn. 't Getal der Ingezetenen wordt door ſommigen geſchat op tweehonderdduizend Zielen. De Stad.

Hoewel de Inwooners zelf op de Roode Zee en elders vaaren met hun eigen Schepen, wordende ook ſomwylen gezien in de Indiſche Wateren, inzonderheid te Kambaija, onder 't Gebied van den Grooten Mogol, gelyk Handel.

zy

KAFFERS-KUST.

zy ook Koopwaaren ontvangen van de Arabieren en Indiaanen; geschiedt 'er nogthans de meeste Handel door de Portugeezen. Deeze brengen herwaards Goud van Sofala, benevens Yvoor, Koper, Kwikzilver, allerley soorten van Zyde en Katoenen uit Europa, als ook gedrukt of geschilderd Linnen: voerende, daar tegen, van hier een groote menigte Ryst, Geerst en andere Vrugten des Lands, naar hunne andere Plaatsen aan deeze Kust.

Mombaza.

De Inboorlingen, die grootendeels nog Heidenen zyn, hebben een eigen Koning of Vorst, huisvestende te *Mombaza*, twintig Mylen bezuiden Melinda, aan eene diepe Baay, in welke zig verscheide Riviertjes ontlasten. De Portugeezen hebben dit Eiland omtrent twee Eeuwen bezeten, doch in 't jaar 1698 werdt het hun, door de Arabieren, afhandig gemaakt, die al de Europeaanen vermoordden. Zy vonden 'er een Schat van omtrent tweehonderd Tonnen Tanden, die in Indie waardig waren ongevaar twaalf of dertien Tonnen Gouds. De Olyphanten zyn hier groot van stuk, zo wel als 't Volk, dat thans weder altemaal de Mahomethaansche Leer heeft aangenomen, welke de Vorst belydt. *Patta* of *Paté*, aan de groote Rivier, benoorden Melinda, daar eertyds door de Engelschen, Portugeezen en Mooren, uit Indie op gehandeld werdt, is sedert den jaare 1692 door Arabieren bevolkt, die allen Handel met andere Natiën verbooden hebben.

Voorts vindt men Zuidelyker de Kust van *Raphaël*, voor welke verscheide aanzienlyke Eilanden leggen, die als byzondere Rykjes aan-

aangemerkt worden, waar van de voornaamsten heeten *Zanzibar*, *Pemba*, *Momfia*. Binnenslands wordt gezegd een groot Ryk te zyn van den *Mano-Emugi*, genaamd *Nimeamay*; doch dit Ryk is niet bekend.

KAFFERS-KUST.

Op die geheele Kuſt wordt niet gehandeld voor dat men komt te *Quiloa*, op agt of negen Graaden Zuider Breedte, alwaar een Stad geweeſt is, waar van de Portugeezen zig, by hunne eerſte Ontdekkinge van de Ooſtzyde van Afrika, meeſter maakten, doch hebben ze, wegens de ongezondheid van de Lugt, ſedert verlaten, niettegenſtaande 'er uitmuntend Suiker-Riet geteeld wordt. De Koning egter van dit Ryk van Quiloa, 't welk het magtigſte weleer was aan deeze Kuſt, bleef hun cynsbaar: maar de woeſte Volkeren van binnenslands hebben het vernietigd en de Stad vernield.

Quiloa.

Deeze Volkeren, genaamd *Zimbaas* of *Muzimbaas*, zyn, zo men wil, Menſchen-eeters of Kannibaalen, en ſchynen in aart en levens-manier eenigermaate overeen te komen met de *Gallaas*, aan de Grenzen van Abysſinie, en met de *Jagas*, beooſten Kongo, waar mede zy zig vereenigd hadden, om dat Ryk te verwoeſten. Plunderen, rooven, moorden, branden, ſchynt hun Ambagt en Koſtwinning te zyn; gelyk wy dit van die beide Natiën reeds gezien hebben en tevens van dat Volk, 't welk het Ryk van Ardrah en dat van Fidah onlangs verwoeſtte, ook gezegd kan worden.

De *Zimbaas*, een Woeſte Natie.

De Kuſt ſtrekt van Kaap *Delgado*, die men op tien Graaden Zuider Breedte heeſt, regt Zuidwaards tot de vyftien Graaden, alwaar

MOZAMBIQUE.

KAFFERS-KUST. *Mozambique.*

men MOZAMBIQUE vindt. Deeze Plaats legt, even als Melinda, op een Eilandje in de Mond van een Rivier; 't welk haar voor den aanval der Wilden beveiligt. Voorts is zy gedekt door twee Kasteelen, agter welken het Vlek legt, dat geen Wallen of Vestingwerken heeft. Men vindt 'er verscheide Kerken en Kloosters, waar van de Monniken of Geestelyken hun werk maaken, om den Roomschen Godsdienst onder de Inboorlingen voort te planten. Het Eiland wordt zeer Volkryk gezegd te zyn. De Portugeezen hebben in dit Ryk menigvuldige Woonplaatsen, die altemaal versterkt zyn; doch de rykste Kooplieden woonen op het Eiland, alwaar ook de Gouverneur Generaal van de Oostkust van Afrika zyn Verblyf houdt: want hier is thans het Hoofd-Kantoor van den Portugeeschen Handel.

Ververschplaats der Portugeezen.

In 't voorste van de voorgaande Eeuw hebben de onzen tweemaal getragt zig meester te maaken van deeze Plaats; doch het mislukte hun, dewyl de Portugeezen, toen met de Spaanschen vereenigd, zulk een braave tegenweer booden, dat de Nederlandsche Vlooten, deerlyk gehavend, hoewel niet zonder een ryke Buit, vertrekken moesten. Dus heeft de Kroon van Portugal die Plaats behouden, welke voor haar als tot een sleutel der Indiën, en tot het zelfde einde byna strekt, als 't Eiland St. Helena voor de Engelschen, Bourbon voor de Franschen en de Kaap voor de Nederlanders; naamelyk, om de Schepen, die naar de Indiën gaan, van ververschinq en versch Water te voorzien.

Dit

Dit laatſte valt egter op het Eiland niet, maar moet derwaards gebragt worden van de Vaſte Kuſt; alwaar zulk een menigte van Rundvee wordt geteeld, dat de Portugeezen het Vleeſch inzouten en naar Braſil verzenden, of verkoopen aan andere Europeaanſche Schepen. Voorts zyn 'er ook Schaapen, Geiten, Varkens en Gevogelte. De Staart der Schaapen is zo dik en zwaar, dat dezelve een vyfde Bout uitmaakt. Palm-, Oranje-, Citroen-, Limoen en Vygeboomen groeijen op 't Eiland overvloedig. De Ingezetenen van 't Vaſte Land leeven voornaamelyk van de Jagt der Olyphanten.

KAFFERS-KUST. *Mozambique.* Vrugten des Lands.

De Handel, die hier gedreeven wordt, beſtaat in Goud, Zilver en Ebbenhout, waar van de Boſſchen vol zyn; als ook Yvoor, dat nergens in dit Wereldsdeel zo overvloedig wordt gevonden; Matten, die men maakt van Biezen, en allerley ſoort van Ververſchingen. Voorts levert dit Land ook een menigte van Slaaven uit, zynde krygsgevangenen, welken de eene Natie op de andere in hunne Oorlogen maakt. Daar tegen voeren de Portugeezen Suiker in, benevens Olie, Wyn, Stoffen van Zyde en Katoen, gewerkt en ongewerkt Koraal, als ook Speceryën. De Indiaanen, Perſiaanen en Arabieren, handelen ook wel met de Ingezetenen, doch de Portugeezen beletten dit, zo veel doenlyk is.

Handel.

Wanneer de Europeaanſche Goederen te Mozambique aankomen in de Portugeeſche Schepen, worden zy op zekeren Prys geſteld door des Konings Faktoor, die ze vervolgens zendt naar *Chilimani*, aan den Mond

Manier van Handelen met de Zwarten.

KAFFERS-KUST. staat uit een Spade met een Handvat van Yvoor, en twee Pylen.

Monomotapa. Sofala, enz. De Ryken, die dus aan den Keizer van dit Land, of aan den Manomotapa, 't welk zyn Tytel en Eernaam is, onderhoorig zyn of geweest zyn, bestaan in die van *Manica*, *Sofala*, *Sabia*, leggende ten zuiden van het eigentlyke *Manomotapa*, daar zy weleer mede ingelyfd en vereenigd zyn geweest. Dit laatste is nog het grootste, strekkende wel vyftien dagreizens langs de Rivier *Zambezé*, die aan de Kust zig in verscheide Armen verdeelt, wordende *Rios de Cuama* geheten. De Vorst heeft opwaards aan dezelve zyn Hof of Verblyfplaats, *Zimbaoe* genaamd, wel tien dagreizens van den Oceaan ten Westen; zo 't schynt omstreeks de hooge Bergrug, welke de Kaffers *Lupata* noemen, dat is de Graat des Aardryks: doch, of die Rivier daar een Waterval maake, vind ik niet gemeld. De Portugeezen hebben een Fortres genaamd *Massapa*, aan een Arm van deeze Rivier, naby een Goudryk Gebergte omtrent vyf dagreizens van Zimbaoe ten Zuidwesten. Benoorden de Rivier is, in 't Ryk van Bororo, een Volkryk en zeer vrugtbaar Gebergte.

Ingezetenen. De Inboorlingen van Sofala zyn, volgens sommigen, grooter dan de andere Kaffers, doch ook zwart van kleur. De Onderdaanen van den Manomotapa zyn, zo de onzen op hunne Oostindische Togten vernomen hebben, taamelyk groot en wel gemaakt van statuur, en de Vrouwen fraay van gelaat, verschillende zeer, van de Negers niet alleen, maar ook van de Hottentotten: zy stinken niet, doch zyn onbekwaam tot den arbeid en

en tot Slaaverny. Pater CHARLEVOIX verhaalt, dat hy in Amerika zodanige Slaaven gezien heeft, die van geen dienst waren, en 'er in korte tyd stierven. De Meisjes loopen moedernaakt; hebbende alleenlyk een Lap of Doek voor de Schamelheid; maar, getrouwd zynde, doen zy Kleederen aan, 't welk hun zekerlyk door de Portugeezen is geleerd.

KAFFERS-KUST. *Monomotapa.*

Het Land levert veel Goud en Olyphants-Tanden, als ook Struisvogels-Veeren uit; 't welk sommigen heeft doen onderstellen, dat de Schepen van Salomon en Hyram, Koning van Tyrus, langs de Roode Zee, op dit gedeelte van Afrika Handel dreeven. De Portugeezen hebben 'er zig, in 't laatste der Vyftiende Eeuw, neergezet, en zig binnenslands niet alleen uitgebreid, maar zelfs Forten opgeregt tot veiligheid der Zendelingen, die hun werk maakten van het Kristelyk Geloof onder deeze Heidenen voort te planten. De Arabieren, uit de Roode Zee, hebben veel Handel op 't Land van den Manomotapa, daar zy hunne Koopwaaren uit de Indiën, inzonderheid Zyde, Chitsen en Katoene Stoffen en Landsvrugten, verruilen tegen Goud en Yvoor. Ook komen 'er de Mahomethaanen van Quiloa, Mombaza en Melinda, met kleine Barken, *Zambucks* genaamd, brengende blaauwe en witte Katoenen en Zyde Stoffen aan, als ook Ambergrys, en Barnsteen, dat op verscheide wyzen is gesneeden of bewerkt. Deeze Handel der Arabieren wordt geschat op meer dan honderdveertigduizend Ponden Sterlings in 't jaar. Hier tegen rekent men, dat Sofala meer dan agtentwintig Millioenen Livres,

Handel der Portugeezen op deeze Landen.

KAFFERS-KUST. *Monomotapa.*

't welk ruim een millioen Ponden Sterlings is, aan Goud uitlevert in een Jaar: waar uit men ligt begrypen kan, hoe groot het voordeel zy, 't welk de Portugeezen, de eenigfte Europeaanen zynde, die op deeze Kuft handelen, daar van trekken. De Inkomften van den Gouverneur alleen, bedraagen, jaarlyks, eene Somme van tusfchen zeftig of zeventigduizend Ponden Sterlings; buiten en behalven de Soldy der Bezettingen, en de Schatting, die jaarlyks aan de Kroon van Portugal betaald wordt, welke zeer aanmerkelyk is. Immers de Handel wordt gedreeven door Portugeezen, te Sofala geveftigd, die de Europeaanfche Goederen ontvangen, en hunne Winften hebben van de flyting derzelven aan de Ingezetenen, of eigentlyk aan de Neger Koopluiden, die het grootfte deel daar van vertieren in 't Ryk van den Manomotapa, ontvangende daar Goud voor, zo men verhaalt, by de hoop, zonder maat of gewigt. Immers dat Land is zo Goudryk, dewyl het Goud 'er niet alleen uit de Rivieren gehaald, maar zelfs uit den Grond gegraven wordt; dat de Portugeezen den Souverein noemen den Gouden Keizer. Ook zyn 'er, die deeze Kuft houden voor de legplaats van het *Ophir*, van waar Koning Salomon met zo veel Koftbaarheden tot den bouw des Tempels te Jerufalem voorzien werdt, en dan, meenen zy, zou *Suez*, aan de Roode Zee, het *Ezeon-Geber* zyn geweeft.

Baay van *Rio della Goa.*

De Kroon van Portugal hadt haaren Handel zelfs Zuidwaards uitgebreid, voorby Kaap *dos Correntes*, die wegens de fterke Stroomen, wel-

welken men by deezen Uithoek in Zee verneemt, dus van hun geheten wordt. Zy hadden eene Vastigheid gestigt, omtrent op zesentwintig Graaden Zuider Breedte, aan eene Baay, welke van hun *Bahia de Laurenço Marques* geheten werdt, daar de Rivier *de Marques* en *Manica* of *Rio de Spiritu Santo*, dat is van den H. Geest, zig, benevens *Rio della Goa*, in ontlasten. Die Plaats egter, is in den jaare 1692, of, om dat dezelve hun geen genoegzaam voordeel gaf, of misschien uit agteloosheid, door hun verlaten. In den jaare 1721 werdt, voor rekening van de Nederlandsche Oost-indische Kompagnie, eenig Volk derwaards geschikt, die in deeze Baay een Fort aanleiden; maar, zo ik aangemerkt vind, op een verkeerde plaats, en de Sterfte deedt 'er eerlang ver de meesten sneuvelen; zo dat de Zeeroovers, na een Jaar verloops, weinig moeite hadden om dit Fort, stormenderhand, te veroveren. Zy lieten 'er egter het meeste Volk in, en vertrokken; doch in 't jaar 1734 of 1735 schynt hetzelve, ook wederom van de onzen, geheel te zyn verlaten.

KAFFERS-KUST.

Het Scheepsvolk van 't Engelsch Oostindisch Schip *Doddington*, 't welk in den Zomer des jaars 1755, op een Rots in Zee, bezuiden Madagaskar, aan stukken stiet, na veel sukkelens aan de Kust van Afrika gekomen zynde, bereikte eindelyk deeze Baay, alwaar een Engelschman lag op den Handel in Ossen en Elpebeen of Olyphants-Tanden, die aan deeze Kust zeer goed en zwaar vallen, de besten in de geheele Wereld. Dit schynt 'er de voornaamste Koopmanschap te zyn: want binnenslands vindt men wel

KAFFERS KUST. Goud-, Koper- en Yzer-Mynen, doch niet genoeg, om de Onkoſten van een Kantoor goed te maaken.

Rio de St. Eſprit. Immers zo was het voorgeeven der Nederlanderen, die hun Fort opgeregt hadden aan *Rio de Marques* in deeze Baay, doch de genen, die naderhand, met het ontramponeerde Schip *Naarſtigheid*, aldaar zesentwintig Maanden hebben doorgebragt, verbeeldden zig, dat 'er wel Goud te bekomen zou zyn op *Rio de St. Eſprit*, die Ooſtwaards in deeze Baay uitſtroomt en aan welke de Portugeezen weleer hunne Bezetting gehad hebben. Die Rivier loopt door een ſchoone Landsdouw, doch is, aan den Mond, door een Zandbank byna geſlooten. Men vindt 'er overvloed van goed verſch Water, dat aan den Mond van *Rio de Marques*, alwaar zy in 't jaar 1757 nog overblyfzels vonden van 't Nederlanſche Fort, geheel ontbreekt, en niet dan door 't delven van Putten is te bekomen.

Rio de Marques. De laatſtgemelde Rivier is, zo zy berigtten, rondom zeer Moeraſſig en met veel Kreupelboſch begroeid. Men vindt 'er Oeſterbanken in, en aan de Oevers wordt veel Viſch en Schildpadden gevangen. Aan de Sprugtels, die zig in dezelve ontlaſten, was overvloed van Brandhout en van verſch Water. Ook vondt men 'er ſchoon vlak Land, dat tot het teelen van Koorn niet onbekwaam ſcheen: doch in 't algemeen bragt het Land aan deeze Baay, wegens zyne barheid en droogte, weinig Vrugten voort, behalve die van zelf in de heete Geweſten groeijen. Ook werdt 'er een klein ſoort

van

van Zaad geteeld, 't welk tot een algemeen Voedzel der Inlanderen ſtrekt, gelyk aan de Kuſt van Guinée. Zy ſtampen het tot Meel, en maaken 'er, door vermenging met Water, ook een Drank van, die Geeſtig wordt en hun tot verheuging dient op hunne Feeſten. Men heeft 'er Ananasſen, Piſang en andere Boomvrugten; in de Boſſchen wordt een menigte van Honig en Waſch vergaderd, en aan de Kuſt valt de beſte ſoort van Ambergrys.

KAFFERS-KUST.

Lugts en Lands-geſteld-heid.

Het Klimaat is 'er zeer ongeſtadig, dewyl men by dag verſchroeid wordt door de brandende Hitte van de Zon, en by nagt, in de open Lugt, een ondraaglyke Koude lydt, gepaard met een zwaare bevogtiging van den Daauw. In November begint het Regen-Saizoen, alswanneer men 'er de grootſte Hitte heeft, gepaard met ſchrikkelyk zwaare Donderbuijen en Slagregens; gelyk aan de Rivier van Senegal en aan de Kuſt van Guinée. Het drooge Saizoen, of de Zomer, begint in Maart en duurt tot September of Oktober, gelyk aan de Kaap der Goede Hope; met een Zuidooſten of Zuidweſten Wind, en dan is het 'er ſomtyds zeer koud. Het Land wordt door verſcheide Natiën bewoond, die onder byzondere Opperhoofden ſtaan, en dikwils met malkander in Oorlog zyn. In de Boſſchen vindt men een groote menigte Olyphanten, Rhinoceroſſen, Hertebeeſten, Leeuwen, Tygers en ander wild Gedierte. Springhaanen komen 'er ſomtyds by groote zwermen uit de binnenſte deelen van Afrika. Slangen, Schorpioenen, Duizendbeenen, Rotten en Padden of Kikvorſchen, zyn 'er me-

KAFFERS-KUST. menigvuldig, en zeer groot: ook valt 'er veelerley Gevogelte. In de Rivier, die zeer Vischryk is, onthouden zig een menigte Zee-Paarden, van gedaante als een Os, doch zeer zwaarlyvig, weegende wel zestien- of zeventienhonderd Ponden, die aan den Oever graazen, en zeer goed zyn om te eeten.

Zee-Paarden. De Beschryving, welke de Heer J. DE BUCQUOY van deeze Dieren geeft, is met die van den Heer ADANSON, ten opzigt van de Rivier-Paarden te Senegal, die hy ook met de Nyl-Paarden vergelykt, nagenoeg overeenkomstig; zelfs ten opzigt van de uitsteekende Tanden, die zy, zo men wil, 'er twee hebben in de Boven- twee in de Onderkaak, somtyds wel tien of twaalf Duim lang, en waar mede zy een Sloep kunnen doorbooren of omver haalen, indien men ze tergt of kwetst. Zy zyn bedekt met kort Hair, de Kop is van boven plat, met breede Ooren en groote uitpuilende Oogen, breede Lippen en een by uitstek wyden Bek. De vier Pooten zyn met gespleeten Hoeven, de Staart kort en spits, zonder Kwast.

De Oostkust van Afrika is, sedert eenigen tyd, genoegzaam doorgereisd, om eenigermaate van derzelver algemeene gesteldheid te kunnen oordeelen. In den jaare 1683 kwam een Engelsch Schip hier omstreeks te stranden, waar van het Volk veel meer beleefdheid genoot van de Inlanders, dan men ooit verwagt zou hebben. Zy verzorgden de Engelschen niet alleen van al het noodige, maar hielpen hun zelfs hunne Bagagie draagen voor een kleine Belooning, en dus kwamen die, van Natie tot Natie

voort-

voortgeholpen, behouden aan de Kaap, hebbende van de tagtig Man maar drie of vier verlooren. Het Land, dat zy hadden doorgereisd, werdt van hun als zeer vrugtbaar beschreeven: de Rivieren waren met Visch- en Watergevogelte, met Krokodillen en Zee-Paarden voorzien; de Bosschen met Olyphanten, Rhinocerossen, Leeuwen, Tygers, Herten en ander Wild. Het Volk scheen zeer vrolyk van humeur, vermaakende zig dikwils met springen en dansen, 't welk zekere Godsdienstoefening by hun scheen te zyn.

Even 't zelfde byna werdt getuigd door de Afgezondenen van 't gemelde Nederlandsche Oostindisch Schip, de *Naarstigheid*, die in den jaare 1757 van *Rio della Goa* Zuidwaards naar de Kaap trokken. Zy vonden het Land aan den Zeekant, Zandig en dor, doch met schoone Rivieren, afkomende, eenige Mylen van het Strand, van hemelhooge Bergen, waar onder veelen waren, die Yzer- en Koper-Erts, of ook andere Mineraalen, scheenen te bevatten. In de Valeijen zagen zy troepen van meer dan honderd stuks Olyphanten, Rhinocerossen en ander Wild; doch de Grond was veelal Zandig en graauw, en 'er groeide niets, dan hier en daar eenige Aardappelen, een weinig Turksche Tarw als ook wilde Pisang. Dit neemt niet weg, dat dezelve vrugtbaar kan zyn, wanneer men hem op een regelmaatige wyze bouwde, gelyk van hun aan de gemelde Baay ondervonden werdt.

Het Volk van 't Hollandsch Kantoor aan de Baay della Goa, in tegendeel, vondt, toen

KAFFERS-KUST.

toen zy het Opperhoofd verlieten en Noordwaards aan reisden, een geheel andere gesteldheid. Zy zworven, Weeken lang, door eenzaame Wildernissen, zonder eenig Schepzel te zien, en hadden, des daags van de Hitte en 's nagts van de Koude, zeer veel te lyden. Hun Voedzel bestondt uit Vogelstruis-Eijeren, barre Heesters, benevens de Vischjes en Schulpvisch, die zy aan 't Strand, tusschen de Klippen, opzamelden. Dus verlooren zy hunne meeste Medgezellen, door ziekte en afmatting, zo dat maar vyf behouden aankwamen op een Portugeesch Kantoor, niet ver van Mosambique.

Aart der Ingezetenen.

Behalve de gesteldheid des Lands, die woester is benoorden della Goa, kan men dit ook aan den Handel toeschryven, welke de Inlanders zig naby de Zeeplaatsen doet by een verzamelen. Immers de Portugeezen vaaren geduurig langs deeze Kust, zo om met de Ingezetenen Koopmanschap te dryven, als om anderen dien Handel te beletten. Ook schynt de aart der Ingezetenen niet overal de zelfde te zyn, en hunne Gestalte verschilt zeer, zo wel als de Kleur. Aan de gemelde Baay hebben zy kort Wollig Hair, gelyk de Negers, op hun Lighaam zyn veelerley figuuren gesneeden, de Tanden als een Zaag gescherpt.

Men bevondt. dat deeze Natie van de Nederlanders, geduurende derzelver Verblyf van 't jaar 1722 tot 1735 in het Fort aan Rio de Marques, zeer veel geleerd had, zynde ook met Werktuigen voorzien tot den Landbouw. Voorts schynen zy in hunne Huishouding en Luiheid, zo wel als in Gestal-

ſtalte, veel overeenkomſt te hebben met de Negers; zelfs in hun Gedrag omtrent de begraaving der Dooden, als wanneer zy een ſchrikkelyk getier maaken, gelyk die van Senegal. Altemaal loopen zy moedernaakt; hebbende de Mans de Schaamdeelen met een Biezen Koker en de Vrouwen die met een blaauwe of roode Lap bedekt. Deeze laatſten neemen zo wel den Landbouw als het Huiswerk waar, terwyl de Mans zig niet ophouden dan met Viſſchen, Jaagen, of ander tydverdryf. Zy zyn egter niet onbedeeld van Vernuft, weetende het Yzer zeer behendig te ſmeeden, en daar van Pylen, Bylen, Spykers en Tabakspypen, en van Hout Bakken en Lepels, als ook van Biezen Mandjes, Garen, Touwen en Viſchlynen te vervaardigen. Hunne voornaamſte rykdom beſtaat in de menigte van Vrouwen en van Vee.

KAFFERS-KUST.

De Vrouwen zyn 'er, van de Mannen, in byzondere Hutten afgeſcheiden. De manier der Ooſterſche Volkeren, om zig in de Rivier te baaden en te reinigen, is by haar zeer in gebruik. De Kinderen komen 'er, gelyk by de Negers, blank ter wereld en van Tweelingen laaten zy 'er maar één in 't leven. In 't ſtuk van Ontugt kennen zy geen paalen, doch de onnatuurlyke Zonde ſchynt by hun in verfoeijinge te zyn. De Meisjes zyn 'er vroeg huwbaar; ſommigen hebben op haar twaalfde Jaar reeds een Kind, en Jongens van dertien of veertien Jaaren zoeken gemeenlyk al een Vrouw. Zy koopen die van het Opperhoofd, en de gewoone Prys is tien Bokken benevens een Koebeeſt. Weinig

KAFFERS-KUST. nig onderwerping egter, of schyn van Regtspleeging, wordt onder dit Volk gevonden. Zy leeven zeer gezond; men ziet 'er weinig kreupelen, of gebreklyken van Leden; egter zyn 'er Geneesmeesters onder hun, die tot sommige Kwaalen en Gebreken zeer kragtige Middelen weeten. Zy zetten de Dooden regt overend en moedernaakt in 't Graf. De Besnydenis wordt by hun, omtrent als by de Jooden, verrigt, met zonderlinge plegtigheden. Hun voornaamste Sieraad bestaat in Ringen van Koper en Koraalen of Gesteenten, om den Hals, Armen en Vingers van de Hand. Zy eeten 't Vleesch wel raauw, doch niet van Beesten die van zelf gestorven zyn, gelyk de Hottentotten doen.

Die aan de Kust van Sofala zyn ook zwart, doch niet gesneeden of gekorven, en zeer groot van statuur, gelyk die van Monomotapa: welke fraaijer van Gelaat zyn, en zindelyker op hun Lyf, dan de Negers. Men ontmoet aan de Rivier Sarongo of *Seringe*, een tak zynde van den grooten Stroom *Cuama*, een Natie, die zeer wreedaartig is; waar van drie Engelsche Schepen, nu ruim vyftig Jaar geleeden, de Ondervinding hadden; dewyl al het Volk werdt om 't leven gebragt. Men dient derhalve deeze Kust zeer te myden: want het is 'er, niet alleen om deeze reden, maar ook wegens de sterke Stroomen, tusschen dezelve en Madagaskar, en de Zandbanken, waar mede zy bezet is, gantsch onveilig.

De Kaffers eeten Menschen-Vleesch. Hoe zeer ook sommigen van verbeelding zyn, dat het eeten van Menschen-Vleesch een zaak is, die alle Barbaarschheid te boven

Angra de Ilheo of Rots-Bai
Capricorn
Sierra de Sa
Gebergte van
Agresedo
Zand Duinen
Conkelkaon
Robben Baai of Angra de Concoincon
Robbe klip
C. de S. Tome of de St. Thomas
T LAND VA
A. Penoriera
Hoogland
St. THOMAS
D
F
K
B. Formosa of Baai
KAAP V.
31
32
33
41
23
25
33
34
35

; schynt zulks egter, nog heden, Kaffers-
ider de Kaffers plaats te hebben, Kust.
de overige Wilden in 't hart van
Immers ik vind van de hedendaag-
igers verzekerd, dat dit Volk niet
Gevangenen in den Oorlog ge-
a dat dezelven geofferd zyn, op-
aar dat sommigen zelfs hunne O-
en niet begraaven, verdeelende
tukswyze onder de naaste Gebuu-
van dezelven gegeten te worden.
aats hebben onder die wreede Natie,
vier *Seringe*, vyftig Mylen van *Rio*
Noordwaards aan de Grenzen van
o Bucquoy verhaalt; doch het
n opeeten der Krygsgevangenen
der de Wilden, aan de Oost-Kust,
en gebruik te zyn. Men verzekert
zy geen Afgoden hebben, noch ui-
odsdienst-plegtigheden; bewyzen
aan de opkomende Zon eenigen
en houdende, by de Nieuwe en
an, hunne *Baljaar* Feesten; 't welk
van de Arabieren, die, zelfs voor
st van het Mahomethaansche Ge-
g hier en daar aan deeze Kust ver-
bben, zal afkomstig zyn. Wat aan-
unne Zeden, die zyn beestagtig, zo-
it de Vrouwluy de Teeven navolgen
d, lokkende de Manluy aan met Woor-
Gebaarden, en laatende zig voor
itje gebruiken van iedereen, in 't
; waar toe de Mannen zelfs hunne
i en Dogters aanbieden.

XI. HOOFDSTUK.

Beschryving van 't Land der HOTTENTOTTEN, *en in 't byzonder van dat gedeelte, 't welk de* Oostindische Kompagnie *der Vereenigde Nederlanden in bezitting heeft, onder den naam van de* KAAP DER GOEDE HOPE. *De aart en levenswyze der* Wilde Natiën *in dat Gewest; benevens de gesteldheid der* Kolonie, *opgehelderd door de onlangs gedaane* Waarneemingen *van den Abt* DE LA CAILLE.

Gelegenheid en Grootte.

HEt overige van Afrika, 't welk bezuiden het Land der Kafferen legt, wordt begreepen onder den algemeenen naam van 't LAND DER HOTTENTOTTEN, naar de Natiën, die 't zelve bewoonen of bewoond hebben. Immers, een gedeelte is thans door Europeaanen beslagen, en met Plantagiën of Huizen bezet, alwaar dezelven hun verblyf in houden, of dat zy gebruiken tot Bouw- en Weidlanden; zodanig, dat het allerzuidelykste zelfs *Hottentots Holland* geheten wordt. Men kan dit geheele Land rekenen begreepen te zyn tusschen de 25 en 35 Graaden Zuider Breedte. De figuur des platten Gronds is eenigermaate driehoekig, als hebbende hetzelve een Zuidoost-Kust van ongevaar driehonderd Zee-Mylen of Uuren gaans lang, en een Zuidwest- of West-Kust van tweehonderd Uuren gaans: eene breedte, aan de Grenzen van 't Land der Kafferen, van omtrent

trent tweehonderdvyftig zulke Mylen, volgens de Kaarten (*).

LAND DER HOTTENTOTTEN.

Ontdekking van dit Land.

Dit Land werdt, in 't laatst der Vyftiende Eeuw, ontdekt door een Portugeeschen Admiraal, op zynen Togt om eenen Weg naar de Oostindiën, bezuiden Afrika om, te zoeken. Om die reden gaf hy aan de uiterste punt, of 't Voorgebergte, ten Zuiden strekkende, den naam van *Cabo de bonna Esperança*; waar van dit sedert den naam van *Promontorium bonæ Spei*, dat is KAAP DER GOEDE HOPE, geheten wordt. De Portugeezen tragtten hier, eenige Jaaren laater, eene Volkplanting op te regten; maar de Ingezetenen vielen op hun aan, en bragten veelen van hun Volk om 't leeven; waar by kwam, dat zy geene veilige Havens of Baaijen vonden, tot berginge der Schepen tegen de Stormwinden die op deeze Kust zeer geweldig zyn, en dus stapten zy van hun oogmerk af (†). Na-

(*) Ik zeg *volgens de Kaarten*: want uit de Afmeetingen van den Heer DE LA CAILLE schynt te blyken, dat de breedte van Afrika, op dit Zuid end, zo groot niet zy, als men bevoorens meende. Ook vind ik van BUCQUOOY aangetekend, dat de Kust doorgaans te Oostelyk gesteld wordt, en in 't vervolg zal men zien, dat de uitgestrektheid van 't Land der Hottentotten, Noordwaards, zeer onzeker zy.

(†) Een Portugeesch Kapitein, vind ik, dat, in den jaare 1589 door zwaare Stormen en Orkaanen, omtrent de Kaap en Oostelyker aan de Kust, geteisterd zynde, gezegd heeft zig te verwonderen, „ waarom „ God de Portugeezen, die egter Katholyken en goe„ de Kristenen waren, altoos zo plaagde aan de Kaap „ der Goede Hope; daar ondertusschen de Engelschen, „ Ketters zynde en Godlooze Menschen, die Kaap „ zonder hinder voorby stevenden." *Ann. in Cluv. Geogr.* ad Cap. X.

LAND DER HOTTENTOTTEN.

Naderhand bezogten de Engelſchen het Zuidelykſte van dit Land, en werden, om gelyke redenen als de Portugeezen, afgeſchrikt, van 'er zig neer te ſlaan. Op gelyke wyze vergenoegden de Nederlanders, op hunne Reizen naar Ooſtindie, zig eenigen tyd, met alhier zig van Water en Ververſchingen te voorzien, tot dat door de Onzen, nu ruim honderd Jaar geleeden, aan de Kaap der Goede Hope een Vaſtigheid geſtigt, en met toeſtemming der Ingezetenen, een groot deel Lands in bezitting genomen werdt; 't welk allengs, meer en meer, met Europeaanen bevolkt is geworden en uitgebreid.

By die gelegenheid meende men een vry naauwkeurige kennis gekreegen te hebben van den aart en inborſt, de Lighaamsgeſtalte, Levensmanier en Gewoonten, der natuurlyke Inboorlingen van dit gedeelte van Afrika, die men *Hottentotten* noemt. In de Beſchryving, naamelyk, van de Kaap der Goede Hope door P. KOLBE, (die zelf, in 't voorſte deezer Eeuw, verſcheide Jaaren aldaar geweeſt en derwaards gereisd was op koſten van een Duitſch Heer, om alle mooglyke Waarneemingen te doen in de Sterrekonſt, Natuurkunde en Natuurlyke Hiſtorie;) wordt zulk een omſtandig berigt gegeven van dit Volk zelfs in de allerkleinſte Byzonderheden, met verzekering dat veelen derzelven door hem als Oog-getuige waargenomen zyn; dat men in 't algemeen dit Werk als een der geloofwaardigſte Reisbeſchryvingen heeft aangezien. Een Engelſchman egter, MAXWEL genaamd, gaf 'er, reeds veele Jaaren geleeden, een niet te gunſtig denkbeeld

beeld van, en de Franſche Sterrekonſtenaar, Abt DE LA CAILLE, bevondt door zyne Afmeetingen binnenslands en van de hoogte der Bergen; de byſtere gebreklykheid van 't gemelde Werk en van de Kaarten, daar in geplaatſt; 't welk hem aanleiding gaf om te onderzoeken, hoe KOLBE zig aldaar gedragen had en wat de oorzaak geweeſt ware van 't uitgeeven van zyn Werk.

LAND DER HOTTENTOTTEN.

„ Zie hier den grondſlag der beſchryving
„ van de Kaap door KOLBE, (zegt de ge-
„ melde Abt.) Hy was van zyn Voorſtan-
„ der verlaten, en bevondt zig dus buiten
„ ſtaat om aan de Kaap te beſtaan, ja zelfs
„ om terug te keeren naar zyn Land. De
„ geheele Volkplanting hadt, ſedert eenigen
„ tyd, zwaare klagten in te brengen tegen het
„ Gouvernement: maar, door de voorzor-
„ gen, welken de Gouverneurs genomen
„ hadden, was het onmooglyk dat die klag-
„ ten in Holland kwamen, of aldaar van
„ eenige uitwerking waren. De voornaam-
„ ſte Inwooners, derhalve, vervoegden zig
„ tot KOLBE: zy booden hem aan, meer
„ dan genoeg was om de Reis te doen, op
„ voorwaarde, dat hy eene beſchryving van
„ de Kaap in 't licht zou geeven, daar hy,
„ als op een Hiſtoriſchen trant, de bezwaar-
„ niſſen der Opgezetenen, en de voornaam-
„ ſte Stukken, die zy belang hadden dat
„ Wereldkundig wierden, invoegen zoude.
„ Om nu de Stoffen te vervullen, die KOL-
„ BE verzuimd hadt te verzamelen, ſtelden
„ zy hem ter hand een Lyſt van de Planten,
„ welken *Oldenlanden*, een bekwaam Botaniſt,
„ aan de Kaap hadt waargenomen, en waar

LAND DER HOTTENTOTTEN.

„ van de meeſten onderhouden waren in een „ der Tuinen van de Kompagnie, door ze- „ ker iemand, genaamd *Hertog*. Deeze Lyſt „ wordt in de *Theſaurus Zeylanicus* aangehaald, „ onder den naam van zynen regten Autheur. „ Voorts gaven zy hem de Memoriën, wel- „ ken een Griffier van de Juſtitie-Kamer, ge- „ naamd *Grevenbroek*, met weinig oordeel „ hadt opgeſteld, aangaande de Hottentot- „ ten. Uit die Stukken, en verder uit het „ gene de Geheugnis van KOLBE hem op- „ leverde, noopens het gene hy, geduurende „ zyn verblyf aan de Kaap, vernomen hadt, „ heeft hy de gemelde Beſchryving opge- „ maakt".

Wy kunnen nogthans het Werk van KOLBE niet geheel verwerpen. 't Kan zyn, dat hem tot het waarnemen in de Meetkonſt, Sterrekunde en Landbeſchryving, de bekwaamheid, Middelen en Werktuigen, ontbroken hebben, en dat hy zig ondertuſſchen meer op Zaaken, die minder Kundigheid en Oplettendheid ſcheenen te vereiſchen, heeft toegelegd. Hierom zal ik van zyn Werk niettemin, te gelyk met dat van VALENTYN, gebruik maaken, mids de Aanmerkingen en verbeteringen van gemelden Abt daar nevens plaatzende, in zo verre de voorkomende Zaaken door hem zyn onderzogt (*).

De

(*) Dewyl de Abt DE LA CAILLE, zo in zyne Brieven aan den Heer N. STRUYCK, Korreſpondent van de Koninglyke Akademie der Weetenſchappen van Parys, toen hy zig, in den Jaare 1751 en 1752, aan de Kaap bevondt, als in het Berigt van zyne Reize

LAND DER HOTTENTOTTEN.
Oorsprong en afkomst.

De oorsprong van den naam is niet minder onzeker dan de afkomst van dit Volk. KOLBE meent, wel is waar, uit sommigen hunner Gewoonten te mogen besluiten, dat zy van de Israëliten afstammen: doch het is, zo de gemelde Abt verzekert, uit het getuigenis der oudste Inwooneren aan de Kaap blykbaar, dat KOLBE nooit gereisd heeft onder die Natiën, alwaar hy van hunne oorsprongelyke Plegtigheden hadt onderrigt kunnen worden. Het gene hy van hunne Offerhanden en 't regelen der Feestdagen naar de Nieuwe en Volle Maan meldt, is zeer verdagt, in dit opzigte; dewyl men weet, dat het onder de meeste Zuidelyke Natiën van Afrika, en veelen van Indie, zo wel

Reize derwaards en terugkomst, dat vervolgens in de Verzameling der Stukken van de gemelde Akademie geplaatst werdt; gewag had gemaakt van de gebreklykheid van het Werk van KOLBE, niet alleen belangende de Kaarten en Meetkonstige Zaaken, maar ook ten opzigt van de gesteldheid des Lands en van de Hottentotten; zo verzogt ik zyn Ed. in een Brief van den 14 September des jaars 1761, om eenige opheldering dien aangaande; waar op hy my den 3 November antwoordde; dat hy slegts daar omtrent eenige Aantekeningen had gemaakt op het Fransche Werk van KOLBE, die in de *Mercure de France*, van Juny des Jaars 1755, gedrukt waren. Van deeze Aantekeningen heb ik derhalve gebruik gemaakt in de beschryving van het gene de Hottentotten en de gesteldheid des Lands betreft; doch de Lugtsgesteldheid, en eenige andere Byzonderheden van dat gedeelte, 't welk men de Kaap noemt, zyn ontleend uit zyn uitvoerige Memorie, noopens de Waarneemingen in de Sterrekonst en Natuurkunde, geduurende zyn Verblyf aan de Kaap; aan het end der *Hist. & Mem. de l'Acad. Royale des Sciences*, de l'An 1751.

LAND DER HOTTENTOTTEN.

wel Mahomethaanen als Afgodendienaars, in gebruik zy, Dansfeesten te houden by de Volle Maan. Aangezien men ook by de Kaffers, die Noordelyker woonen, geen schyn van Godsdienst vindt, is zulks, al had het 'er eenige gelykenis naar, naauwlyks te gelooven. Hunne zonderlinge Besnydenis, immers, heeft weinig overeenkomst met de Joodsche en het bedekken der Dooden met Steenhoopen, kan uit een natuurlyk inzigt, op dat de Lyken niet van 't Wild Gedierte verslonden mogten worden, geschieden. Ook heeft iets dergelyks by de Negers omtrent Kaap Verde plaats: zo dat men geen reden heeft om den Oorsprong der Hottentotten af te zonderen van dien der Kafferen, Negeren en andere Inboorlingen der Zuidelyke helft van Afrika.

Lighaamsgestalte.

Dit Volk is van statuur des Lighaams niet meer dan middelmaatig, tusschen de vyf en zes Voeten; zwaar van Heupen, grofledig en aan den mageren kant, doch geen Wanstaltigheden, van kreupel, scheef of gebogheld te zyn, onderhevig. Hun Gelaat, egter, voldoet een Europeaan zeer weinig, wegens de groote Oogen, dikke Lippen en platte Neuzen, waar in zy naar de Negers van de Goudkust zweemen en naar de Kaffers; als ook door hun Hoofdhair, 't welk kort is, als Schaapen-Wol. In 't algemeen worden, die kroest Hair hebben, aan de Kaap Kaffers geheten. De kleur is van natuure uit den rossen, en de Kinderen komen taamelyk schoon en blank ter wereld; doch zy drukken derzelver Neuzen plat, en weeten, door besmeering van hun Lighaam met Vet

en

Roet, hunne natuurlyke bruine kleur in zwart te veranderen, waar by hunne witte Tanden zeer affteeken. Onder de afgelegene komen wel Vrouwen en Kinderen voor, die maar bruinagtig zyn van Huid. De Vrouwluy zyn doorgaans veel kleiner dan de Mannen, en meest aanmerkelyk wegens een Eeltagtige lap Huids, welke over haare Schamelheid hangt, of een uitgroeizel derzelve, zo VALENTYN wil, waar aan zig de merktekenen van 't getal haarer Kraamen vertoonen zouden. Het laatste zullen, waarschynlyk, maar de kreukels van het slappe Vel des Buiks, het andere zal de natuurlyk zeer lange *Clitoris* der Negerinnen zyn.

LAND DER HOTTENTOTTEN.

Hunne Kleeding.

Niet minder onbevallig is de Kleeding der Hottentotten. Het Manvolk dekt hun Hoofd met handen vol Schoensmeering, of Smeer en Roet, ondereen gemengd, en, dewyl zy niets anders op 't Hoofd draagen, zo groeit dit Smeer, in de Zomer, met Stof, dat 'er in waait, te samen tot een klomp, die hun een zeer morsige Muts maakt, welke hun, zo zy zeggen, verkoelt en bewaart voor de steekende Zonnestraalen. Des Winters draagen zy platte Mutsen, van Katten- of Lammeren-Vel, half gedroogd, bindende dezelven met een Riem van 't zelfde Leder onder de Kin vast. Over de Schouders hebben zy een Mantel van een Schaapen-Vel, by hun de *Karos* genaamd, die tot aan den Middel reikt en 't Lyf van vooren bloot laat, dienende ook by nagt tot een Deken, en, by 't Overlyden, zo wel tot Doodkleed als tot Kist. De Hoofdman van een Dorp, of Opperste eener Natie, heeft een Mantel

LAND DER HOTTENTOTTEN.

van Tyger-, Luipaarden- of eenig ander Bont, dat zy kostbaar agten. Gemeenlyk reiken die Mantels maar tot aan den Middel, doch sommige Natiën draagen ze tot de Kniejen, ja zelfs tot aan de Voeten toe. De Schaamdeelen worden, bovendien, bedekt gehouden met een vierkant stuk Vel, omtrent twee Handen breed, gemeenlyk van een Kat, met de Hairige zyde buitenwaards; zynde aan een Touw of Gordel, die om hun Lyf gaat, vast gebonden.

Toestel der Mannen.

De Man hangt verder, om zyn Hals, een smeerige Beurs, waar in hy zyn Mes, Pyp en Tabak bewaart; benevens een klein stukje Houts, gebrand aan beide enden, als een Behoedmiddel tegens Toovery. Hy draagt ook, aan zyn slinker Arm, drie groote Elpebeenen Ringen, waar aan hy, op Reis gaande, een Zak met Leeftogt hangt. Hy heeft, in zyne regter Hand, twee Stokken, de eene zyn *Kirri* genaamd, omtrent drie Voeten lang en een Duim dik, maar stomp aan beide enden: de andere, die zyn *Rackum*-Stok heet, ongevaar een Voet lang en van de zelfde dikte, maar met een scherpe Punt voorzien; welke hy als een Werpspies of Pyl gebruikt, om 'er zynen Vyand of een wild Dier mede te treffen; missende daar in zelden, indien het binnen den vereischten afstand is, In zyne slinker Hand heeft hy een anderen Stok, van omtrent een Voet lang, waar aan de Staart is vast gemaakt van een Vos of wilde Kat, die hem tot een Zakdoek dient, om zyn Zweet af te veegen. Aan de Voeten heeft dit Volk een soort van Pantoffels, gemaakt van onbereide Rhinoceros-

Hui-

Huiden, wanneer zy door Steenige Land- ſtreeken moeten reizen, en ſomtyds draagen zy Laarzen, om hunne Beenen voor 't ſteeken van Doornen en ſcherpe Ruigte te beſchutten; maar gemeenlyk zyn hunne Dyën en Schenkels geheel naakt.

LAND DER HOTTENTOTTEN.

Het Vrouwvolk draagt Mutſen, welker Kruin ſpits verheven is, insgelyks van half gedroogde Huiden gemaakt, en onder haare Kin gebonden. Zy doen dezelven naauwlyks ooit, by nagt of dag, 's Winters of des Zomers, van 't hoofd. Gewoonlyk draagen zy twee Manteltjes over elkander, die van de Huiden van Schaapen of andere Dieren gemaakt zyn, en ſomtyds met een Zoom van onbereid Leder geboord. Deeze zyn alleen met een ſtrik om den Hals vaſt, en dan vertoont zig haar Bovenlyf, met haare lange Prammen, tot aan den Middel toe, van vooren naakt; maar zy hebben een Kleedje tot bedekking van de Schamelheid, grooter dan dat der Mannen, en een Vel of Huid over haare Billen. Om haare Beenen winden zy Riemen van half gedroogde Huiden, ter dikte van wyde Laarzen; 't welk haar zo veel belemmert, dat zy naauwlyks haare Beenen kunnen opligten: doch dit dient zo wel tot onderſcheiding van de Sexe als tot Sieraad. De ongetrouwde hebben maar geele of roode Biezen om de Beenen. Indien het Volk van eenig Vermogen is, draagen zy, zo wel als de Manluy, Manteltjes van Tyger-Luipaarden- of ander fraay Bont. Ook hebben zy, even als de Mannen, een Zak aan den Hals hangen met eenige Spyze, en *Dacha* 't welk een ſoort van Hennip is, die van hun ge-

Gewaad der Vrouwsperſoonen.

gerookt wordt en een bedwelmende kragt heeft; als ook Tabak en Pypen: want de Vrouwluy rooken zo wel als de Mans.

Versierzelen.

De voornaamste Versierzelen, van beiderley Sexen, bestaan in Koperen Ringen of Glazen Kraalen, met kleine dunne Plaatjes van geel Koper of Paarlemoer, welken zy in het Hair of aan de Ooren draagen. Van deeze Ringen en Kraalen, aan Snoeren gereegen, hebben zy ook Halskettingen, Armringen en Gordels om 't Lyf, en die de meesten draagt wordt gerekend best opgetooid te zyn: zo dat sommigen de Armen, van het Gewricht der Hand tot aan den Elleboog, daar geheel mede bedekt hebben; gebruikende de grootste Kraalen om den Middel, en de kleinsten om den Hals. Egter heeft in haar geheele opschik niets plaats dat naar bevalligheid zweemt: gelyk men daar uit opmaaken kan, dat somtyds de opgeblazen Pisblaas van eenig wild Beest, aan het Hair van een Manspersoon, die hetzelve gedood heeft, wordt opgehangen tot een teken van dapperheid. De Mans- en Vrouwspersoonen, beiden, poeijeren zig met een welriekend Stof, genaamd *Bachu*, en de Vrouwen beplekken haar Aangezigt met een soort van roode Aarde of Steen, en houden zulks voor een groot Sieraad. De genen nogthans, die in dienst der Europeaanen zyn, of met dezelven omgaan, weeten zig eenigermaate te schikken naar derzelver Dragt. Het Manvolk dekt zig met een Kleedje van blaauw of zwart Laken, en de Vrouwluy binden een Zakdoek om het Hoofd, op de wyze der Negerinnen.

On-

Onder de vrye Hottentotten is 't een beſtendige manier, hun Lighaam en de binnenzyde van hunne Mantels en Mutſen te beſmeeren met Vet en Roet. Kort na dat de Kinderen gebooren zyn, worden dezelven in de heete Zonneſchyn of voor het Vuur gelegd, en wel gewreeven met zulke ſoort van Smeering. Hier mede houden zy hunnen gantſchen Leeftyd aan, niet alleen om zig fraaijer, dat is glimmend gitzwart te vertoonen, maar ook om hunne Leden buigzaam te maaken en om hun te beſchutten voor de Ongemakken van het Weer: weshalve ook de Kapiteins en vermogendſten daar in uitmunten. Gelyk de Negers dit doen met Palmboom-Olie, zo gebruiken 'er de Hottentotten doorgaans geſmolten Vet of Smeer van Beeſten toe. Men kan hun geen aangenaamer Geſchenk doen, dan hun het Vet te geeven, 't welk van den Vleeſchketel wordt afgeſchept op de Schepen; dat zy aanſtonds, by handen vol, op hun Hoofd werpen.

LAND DER HOTTENTOTTEN. 't Beſmeeren des Lighaams.

Uit dit alles blykt de morſigheid van dit Volk, die in hunne manier van Eeten niet minder doorſtraalt. Zy verkiezen, naamelyk, de Darmen en Ingewanden van hun Vee of van wilde Beeſten, boven het Vleeſch, en eeten die, naauwlyks ſchoon gemaakt zynde, half gaar gekookt of gebraden. Hun voornaamſte Voedzel, egter, beſtaat in Wortelen, Kruiden, Vrugten, of Melk. Zelden dooden zy eenig Beeſt van hunne Kudden, ten zy op Gaſtmaalen of Feeſten; eetende anders alleenlyk de genen, die van Ziekte of Ouderdom geſtorven zyn, benevens het Wild, dat zy op de Jagt bekomen. Indien de

Manier van Eeten.

LAND DER HOTTENTOTTEN. de Hongersnood hun dwingt, wordt het onbereide Leder, dat om de Beenen der Vrouwluy is gewonden, ja zelfs de Schoenzoolen, door hun gekaauwd en uitgezoogen. Ook is 't niet ongewoon te zien, dat zy op den Weg gaan nederzitten, en de Luizen, die van byſtere grootte in hunne Mantels of Kleeden zyn, opknappen. De Spyze wordt altyd van hun gekookt in 't Bloed van Dieren, wanneer zy daar van zyn voorzien. Zy verſcheuren het Vleeſch veeleer en ſlokken het op eene zeer gulzige wyze in, dan dat zy het kaauwen zouden. Men zegt egter, dat zy een afkeer hebben van Viſch, zonder Schubben, als ook van Varkens-Vleeſch of Spek; doch, in tyd van gebrek, eeten zy ook doode Viſch en Zeehonden. Zy graaven zekere Wortelen uit den Grond, die hun voor Brood verſtrekken: maar, indien zy ander Brood of Scheeps Biskuit kunnen krygen, is die hun zeer aangenaam.

Hunne Drank. De gewoone Drank der Hottentotten is Melk van Koeijen of Water; Schaapen-Melk wordt nog wel van het Vrouwvolk en de Kinderen, doch van de Manluy nooit gedronken. Ook mogen de Vrouwen, zegt men, nimmer met de Mannen eeten, ja hun zelfs niet naderen, wanneer zy haare Stonden hebben. Wyn, Brandewyn en andere Sterke Dranken, zyn zeer van hunne Smaak geworden; daar de Nederlanders aan de Kaap, met groot voordeel, zo wel als met de Kraalen, Koperen Ringen en andere Snuiſteryën, Rundvee en Schaapen of Lammeren en ook Eetwaren plagten voor in te ruilen: doch de Melk

Melk en Boter, die men van dit Volk kreeg, waren door de morſigheid byna oneetbaar.

LAND DER HOTTENTOTTEN.

Aart en inborſt.

Men erkent, in 't algemeen, dat de Hottentotten in luiheid en onagtzaamheid uitmunten by alle bekende Volkeren op den Aardbodem. Zy zouden liever ſterven van Honger, of uitgedroogde Huiden en Leder kaauwen, en te huis blyven, dan te Jaagen om hun Voedzel, en niettemin wordt 'er, wanneer zy zig op de Jagt of eenig ander Werk toeleggen, geen vlugger en handiger Volk gevonden; inzonderheid wanneer zy de Nederlanders dienen voor Loon, waar in zy doorgaans de grootſte getrouwheid en vlyt doen blyken. Men kan niet zeggen dat zy diefagtig zyn, doch Wyn of Sterken Drank moet men 'er niet aan betrouwen. Zy zyn ook zeer edelmoedig en mededeelzaam; willende naauwlyks ooit een ſtuk Wildbraad of Viſch, door hun gevangen, of Drank, dien zy bekomen hebben, alleen nuttigen, maar hunne Gebuuren worden daar toe als op een Gaſtmaal of Feeſt genoodigd en onthaald zo ver het toereikt.

Hunne Dorpen of Legerplaatſen.

Dit Volk verplaatſt, even als de Tarters, zyne Wooningen dikwils, om beter Water te hebben en verſche Weiden. Zy legeren zig eenigermaate gelyk de Arabieren aan de Noord en Weſtkuſt van Afrika *, in een cirkel van twintig of dertig en ſomtyds tweemaal zo veel Tenten, die tegen elkander aan ſtaan, en in welker tuſſchenruimte zy des nagts hun klein Vee houden; terwyl het groote buiten den omtrek is geplaatſt. Hunne Tenten of Huizen, gelyk ſommigen die noemen,

* Zie bladz. 51, 337, 421.

LAND DER HOTTENTOTTEN.

men, zyn gemaakt van dunne Stokken, boogswyze gekromd, en met Matten of Huiden, ja somtyds met beiden, overdekt. De gedaante is langwerpig rond, de hoogte, in 't midden, ongevaar zes Voeten, doch afloopende naar de beide enden; zo dat de Deur maar drie Voeten hoogte heeft: zynde de langte van de Hut twaalf of veertien, de breedte tien Voeten. In het midden van ieder Tent wordt een Kuil gemaakt in de Grond, omtrent een Elle wyd, daar zy hun Vuur in stooken, en rondom welken het geheele Gezin, bestaande in negen of tien Menschen van allerley Ouderdom en Sexe, by dag en nagt zit of legt in zulk een dikke Rook, (wanneer het koud is, en zy hun Eeten kooken of braaden,) dat een Europeaan het 'er naauwlyks harden kan; dewyl 'er gemeenlyk geen andere uitgang voor den Rook, of Lugtgat is, dan de Deur. Zie hier wederom een groote overeenkomst met de Negers *. Zulk een kring van Hutten wordt door de Hottentotten zelf een Kraal, doch door de Nederlanders een Vlek of Dorp geheeten.

* Bladz. 330.

Huisraad.

De geheele toestel van Huisraad in hunne Tenten bestaat uit weinig meer dan eenige Huiden van wilde Beesten, door hun gedood of gekogt, die zy tot Matras en Dekkleed bezigen; benevens een Aarden Pot om hun Eeten in te kooken, hunne Wapenen, en somtyds eenig Gereedschap. Honden zyn hunne eenigste Huisdieren, niet minder afschuwlyk dan hunne meesters, maar hun by uitstek nuttig, in 't voortdryven en bescherven hun Vee.

Dat

Dat de Hottentotten, nog hedendaags, in zodanige Tenten woonen is niet ongeloofbaar, gelyk ook niet, dat zy met malkander zulke Kraalen of Gehugten uitmaaken; doch wat de geregeldheid aanbelangt van hunne Koninglyke Opvolging, Burgerlyke Regeering, Raadspleegingen en Regts-oefeningen, daar KOLBE met zo veel ophef en zo breedvoerig van gewaagt, kunnen wy niets zekers bepaalen. De Heer DE LA CAILLE heeft daar omtrent geene Aantekeningen gemaakt. Egter ſchynt het ons, uit de Berigten van de genen, die Reistogten gedaan hebben in 't binnenſte des Lands, welken VALENTYN opgeeft, te blyken, dat ieder Kraal ſomtyds verſcheide Hoofdmannen heeft, *Kapiteins* genaamd, die Gezag voeren over zekere Party van Huisgezinnen, en derzelver aanvoerders zyn, zo in 't verplaatzen van de Kraal of Legerplaats, als in 't Gevegt. Waarſchynlyk zal aan den Raad van zulke Kapiteins ook de beſliſſing van Burgerlyke Geſchillen en het Vonnis vellen over Kriminee-le Misdaaden ſtaan. Verder afgelegene Natiën, gelyk de *Namacquas*, hadden in 't voorſt van deeze Eeuw nog een algemeen Opperhoofd of Koning. Moord, Overſpel en Roovery, zegt men, wordt by de Hottentotten altoos met de dood geſtraft.

LAND DER HOTTENTOTTEN. Burgerlyke Regeering.

Men kan begrypen, dat onder zo woeſte Natiën ſomtyds Geſchillen, Gevegten en Oorlogen ontſtaan moeten, niettegenſtaande zy geen Land in Eigendom bezitten: want het gebrek aan Eetwaren, Vee, Weiden en goede Woonplaatſen, geeft daar dikwils aanleiding toe, en de Sterke Drank, dien zy zeer

Wapenen en manier van Oorlogen.

LAND DER HOTTENTOTTEN.

beminnen, brengt somtyds een bloedige Kryg te wege, zonder eenige oorzaak. De Wapenen, die zy gebruiken, bestaan in Spiessen, Pylen en Werpschichten, waar van het Yzer dikwils vergiftigd is. Zy hebben, als zy ten Oorlog gaan, een Pylkoker op de Rug, en een Boog van Yzer of Hout, waar van de Pees bestaat uit de Darmen van een Dier. De ervarenheid maakt hun zeer net in 't mikken, en, als hunne Pylen zyn verschooten, of dat zy geen Wapenen hebben, smyten zy met Steenen, waar mede zy ook hun doelwit zeer naauwkeurig kunnen treffen. De meesten gebruiken geen Schilden, om hun Lighaam daar tegen te beschutten: weshalve zy ook in 't Gevegt nimmer stil staan, springende geduurig van den eenen naar den anderen kant. Weleer plagten zy Stieren of Bullen te hebben, die geleerd waren op den Vyand los te gaan, en hun Gevegt was zeer hardnekkig, eindigende nimmer, voor dat de eene Party geheel was verslagen of uitgeroeid. De onzen hebben 'er somtyds, onder de Hottentotten, die by de Kaap woonden, door hunne bemiddeling of magt, een einde van gemaakt.

Gevegt met Wilde Beesten.

Een andere soort van Vegten is 'er, waar toe dit Volk ook in gemeenschap optrekt, met één of meer Kraalen; doch zelden met de geheele Natie. Wanneer, naamelyk, eenig Wild Beest, waar voor zy bedugt zyn, in de nabuurschap ontdekt wordt, zo verzamelen zig alle Mansperfoonen van het Dorp, en, na dat zy het gevonden of omsingeld hebben, wordt het van alle Man, te gelyk, afgemaakt. Of het schoon een der grootste

en

en sterkste Dieren zy, gelyk een Olyphant, Rhinoceros, Eland of Buffel; de overmagt van Volk doet het eindelyk sneuvelen. Hoewel, nu, in dit Gevegt ook menig Mensch om hals raakt, zo dient hetzelve doch tot vermaak der Hottentotten, niet minder dan het aantasten van Leeuwen, Tygers of Luipaarden, 't welk zy veiliger kunnen doen, om dat deeze Dieren met Pylen trefbaar zyn. Somtyds worden ook wel Olyphanten of Rhinocerossen gevangen in een soort van Wolfskuilen, die langs hun Pad gegraven en met spitse Staaken beplant zyn, met Aarde overdekt. Hoe 't zy, wanneer men zig in 't algemeen van zulke Beesten meester ziet, strekt het tot groote vreugde van het geheele Dorp, dat zig op 't Vleesch derzelven vergast en daar mede vrolyk maakt. De verscheurende Dieren, die niet eetbaar zyn, worden gewoonlyk met vergiftigde Pylen geschooten, en zulks kan één Man verrigten; 't welk den genen, die dit geluk heeft, een ongemeene Eer toebrengt; zodanig, dat hy in 't vervolg altoos als een Held wordt aangezien; inzonderheid wanneer het een Tyger, Leeuw of ander voortreffelyk Roofdier zy.

LAND DER HOTTENTOTTEN.

Van 't Jaagen gaa ik tot het Visschen over, waar in de Hottentotten, zo KOLBE verhaalt, zeer ervaren zyn. Zy vangen de Visch met Hengels, Netten of ook met Javelynen, een soort van Spiesen, gelyk de Negers. Ook weeten zy uit de Holen der Rotsen of Klippen, by laag Water, zekeren Visch te grabbelen met de Handen, die geen Schubben heeft en daarom van hun niet gegeten

Visschen en Zwemmen.

LAND DER HOTTENTOTTEN.

wordt, maar een lekkerny is voor de Europeaanen; zynde de Zee-Kat waarschynlyk of een soort van *Polypus*. Sommigen willen, dat zy door fluiten, of eenig ander geluid te maaken, den Visch weeten aan te lokken, wanneer zy met den Hengel visschen, en 't is zeker, dat zy bedreevener zyn in deeze Vangst, dan de Europeaanen.

Over hunne zonderlinge bekwaamheid in het Zwemmen, staat iedereen verbaasd. Zy doen, naamelyk, zulks niet, zegt KOLBE, gelyk men in Europa gewoon is; maar staan regt overend in Zee, en loopen als 't ware in 't Water; zodanig dat het Hoofd, de Hals en Schouders, ja de Armen zelfs, boven Water blyven, en niettemin gaan zy zeer snel voort: om welke reden men hun Watertreeders noemt. Middelerwyl hebben zy hunne Schoudermantels, en andere Bagagie, in een Pakje boven op 't Hoofd, en weeten dezelve dus over diepe Rivieren te brengen zonder ze nat te maaken. Wat hun deeze byzondere bekwaamheid geeve is, tot nog toe, niet ontdekt.

Huwelykspleg-tigheden.

In het aangaan der Huwelyken zouden, onder dit Volk, zeer zonderlinge gebruiken plaats hebben. Een Jongman trouwen willende, verhaalt men ons, gaat het voorstel doen aan de Ouders van het Vrouwspersoon, dat hem behaagt, en, zo deze daar in bewilligen, wordt hetzelve aan hem overgegeven; doch, indien zy 'er iets tegen heeft, staat het haar vry, zig te weer te stellen tegen 't verlies van haaren Maagdom, dat egter altoos haar aan het Manspersoon verbindt. Indien zy op haar zelve staat, of by de Europeaa-

peaanen dient, geeft zy den Jongman, die haar vryt, een vetten Koedarm op trouw, dien hy, tot haarer eere, om den Hals draagt. Wanneer men onder de Hottentotten het Huwelyks-Feest zal houden, zo komt een oud Man, dien KOLBE de Priester noemt, eerst in den kring der Mannen, daar de Bruidegom in beslooten is, en maakt zyn Water op denzelven, 't gene de Jongman zorgvuldig inwryft: even 't zelfde doet hy in de kring der Vrouwen op de Bruid, wenschende hun tevens allen Zegen in hunnen Huwelyken staat. Na deeze Inwyding of besprenging gaat het Feest aan, 't welk bestaat in het verscheuren en verslinden van een vetten Os, die naar 's Lands wyze is toegemaakt, naamelyk minder dan half gaar gebraden. Het Vet daar van dient voor 't geheele Gezelschap om zig lustig te besmeeren. Sterken Drank plagten zy, by zulk eene gelegenheid, niet te gebruiken, om dat zy die niet hadden: maar, na den Maaltyd werdt een groote Tabakspyp aangestoken, die den Kring rond ging, zo der Vrouwen als der Mannen, welken, beurt om beurt, daar aan zoogen. Men hadt geen Gedans by dit Feest; maar het werdt 's anderendaags hervat, en duurde zo lang als de Voorraad strekken kon.

LAND DER HOTTENTOTTEN.

De Hottentotten rekenen de Veelwyvery geoorlofd, even als de Negers, doch zy hebben zelden meer dan drie Vrouwen te gelyk, en men wil dat het onder hun een Halsmisdaad zy, zyne Nigt of nadere Bloedverwante te beslaapen. Het Huwelyksgoed of Uitzet van een Zoon bestaat, zo wel als dat

Veelwyvery.

LAND DER HOTTENTOTTEN.

van een Dogter, in eenig Vee. Op onderscheid van Vermogen wordt, onder dit Volk, naauwlyks agt geslagen. De Egtscheiding geschiedt, op een plegtige wyze, voor de geheele Kraal; doch de Vrouw, die dus van haaren Man gescheiden is, mag niet weder trouwen; daar de Man straks weder een andere neemt. Een Weduw, die hertrouwt, moet een Lid affnyden van een haarer Vingeren, en doen dit t'elkens, by het krygen van een nieuwen Man.

Een jonge Hottentot is nooit meester van een Hut of Tent voor dat hy getrouwd zy, ten ware hy, als oudste Zoon, die by 't overlyden van zyn Vader had geërfd. De eerste bezigheid, derhalve, van het Jong-getrouwd Paar bestaat in het bouwen van een Tent of Hut, waar aan zy omtrent een Week bezig zyn; wordende, middelerwyl, in de Tenten van hunne Vrienden gehuisvest. Zo dra zy hunne Huishouding aanvangen, heeft het Wyf de handen vol: zy voedert het Vee, melkt hetzelve, hakt Brandhout en zoekt alle morgens Wortelen of Vrugten tot Spyze, die zy kookt of braadt: terwyl de Man luy en ledig t'huis blyft, zyn Pyp rookt, en zig naauwlyks de moeite geeft van op te gaan zitten om te eeten, wanneer de Spyze is gereed gemaakt. Op die zelve wyze gaat de Huishouding haaren gang, en de Man leidt zo veel gemakkelyker leeven, als hy meer Wyven heeft; gelyk dit zelfde onder de Negers van Guinée, en onder de Kaffers aan de Oostkust van Afrika, wordt opgemerkt *. 't Is waar, dat hy somwylen zorg draagt voor het Vee in 't Veld, en ook, indien 'er wilde Dieren

* Bladz. 450, 623.

voor

voor handen zyn, met het Volk van zyne Kraal, of wel eens alleen, op de Jagt gaat, brengende dan eenig Wildbraad t'huis; doch dit gebeurt niet dagelyks, en, zo hy eenig Handwerk verstaat, zal hy 'er misschien een Uur of drie op een Week aan werken en zyne Kinderen hetzelve leeren. Ook behoort hem alleen toe, het verkoopen van zyn Vee, voor Kraalen en andere Snuisteryën, voor Messen of Gereedschappen, voor Tabak en Sterken Drank, aan de Europeaanen; daar de Vrouwluy zig in 't geheel niet mede bemoeijen, zo min als met de Jagt of Visschery.

LAND DER HOTTENTOTTEN.

Wanneer een Vrouw zig hoog zwanger bevindt, wordt voor haar zorg gedragen door de Vroedvrouw en door haare Gebuurinnen: de Man is verpligt, tot aan de Verlossing toe, zig buiten de Tent te houden, op de verbeurte van een koppel Schaapen tot een Gastmaal voor 't geheele Dorp. Indien de Vrouw het kwaad heeft, wordt Tabak in Melk gekôokt, die zy haar doen drinken en zulk bevordert, naar zy voorgeeven, de Kraam. Een dood gebooren Kind wordt aanstonds begraven, en dan begeeft zig de geheele Samenwooning naar een andere plaats, gelyk dezelve dit ook altyd doet, wanneer iemand gestorven is. Zo zy een Zoon ter wereld brengt, dan is 'er groote vreugde door het gantsche Dorp; maar van een Meisje wordt weinig werks gemaakt. Zelfs, ingevalle een Vrouw Tweelingen baart, dat Meisjes zyn; zo stelt de Man aan de Kraal voor ('t zy uit hoofde van onvermogen of dat zyn Vrouw geen Melk voor beiden heeft,)

Het Kraamen.

LAND DER HOTTENTOTTEN.

een derzelven te mogen te vondeling leggen; en dit wordt hem doorgaans toegestaan; gelyk ook, wanneer het een Jongetje is en een Meisje, ten opzigt van dit laatste.

Meisjes te Vondeling gelegd.

Men brengt het Kind, dat hier toe verweezen is, op eenigen afstand van de Kraal, en, indien men 'er eenig Gat of Hol kan vinden, dat door een wild Beest is gemaakt, zo wordt het levendig daar in gedaan; waar na men het, de opening toegestopt hebbende met Steenen en Aarde, aldaar laat sterven. Zulk eene holligheid niet vinden kunnende, binden zy het somwylen aan den onderften tak van een Boom, of leggen het in een Boschje, op de genade der verscheurende Dieren. De onzen hebben wel eens zodanige Schepzeltjes gevonden, en die opgebragt volgens de Europeaansche wyze; maar, zo dra zy groot wierden, en kennis kreegen van hunne afkomst, wierpen zy de Kleederen van 't Lyf, en begaven zig weder naar de Hottentotten. Niettemin heeft dit Volk een grooten afkeer van het ontleeden hunner Kinderen of Lyken, vreezende, zo 't schynt, dat daar van, door de Europeaanen, als een Tovermiddel tegen hun zal gebruikt gemaakt worden, en daarom bewaaken zy eenigen tyd het Graf, waar in iemand van hunne Vrienden is begraven. Ook wordt, om die reden, de Mantel, het Kleed of Huid, waar op een Vrouw is in de Kraam gekomen, zorgvuldig onder de Aarde gestopt.

Bezorging der Kinderen.

Dien zelfden dag, wanneer een Hottentotsch Kind gebooren is, krygt het van zyne Moeder een Naam; gewoonlyk naar eenig Beest

Beeſt, daar zy het meeſte behaagen in heeft, gelyk een Leeuw, Olyphant, Paard, Hert of iets anders, De Man mag in geen Maand te doen hebben met zyn Wyf, noch ook niet in de tyd der Stonden, (gelyk dit aan de Jooden verbooden was,) op ſtraffe van zyne Gebuuren te onthaalen op een Schaap of Koebeeſt. Wanneer de Vrouw, na haare Kraam, weder uitgaat, zo bindt zy het Kind, tusſchen twee Mantels van Huiden, op haare Rug en neemt het nooit in haare Armen, om hetzelve de Pram te geeven, maar werpt die het Kind toe, over haaren Schouder, terwyl zy voortgaat of aan haar werk is en Hennip of Tabak uit een kort Pypje ſmookt, waar van de Rook dikwils het Kind in het Aangezigt waait. Dus worden de Kinderen het rooken gewoon, en krygen zelfs, zo dra zy geſpeend zyn, 't welk om 't half Jaar geſchiedt, een klein Pypje in de Mond, dat hun tot verwyling van den Honger ſtrekt. De Kinderen volgen haar Moeder overal, en helpen haar in 't Werk, 't welk de Jongens ook zo lang doen, tot dat zy by de twintig Jaaoud zyn, als wanneer zy, op eene plegtige doch zeer grappige wyze, in 't Genootſchap der Mannen worden ingehuldigd.

LAND DER HOTTENTOTTEN.

Dit geeft my aanleiding om te ſpreeken van een zonderling Gebruik, 't welk onder de Hottentotten, en, zo veel bekend is, nergens anders op den geheelen Aardbodem plaats heeft: te weeten, de uitſnyding van den ſlinker Bal in de Jongelingen. Somtyds geſchiedt dit reeds op den Ouderdom van agt of negen Jaaren; ſomtyds wordt de tyd van Huwbaarheid daar toe afgewagt; doch het

Inhuldiging der Mansperſoonen.

moet altoos geschied zyn, eer een Jongman kan trouwen of in den Rang der Mannen treeden. De Patient ondergaat deeze Operatie, hoe pynlyk ook, zegt men, gemeenlyk zonder het storten van Thraanen of Geschreeuw; 't welk hem tot schande zou gerekend worden. Middelerwyl maaken de Ingezetenen van het Dorp goed sier, wordende, in of by des Vaders Tent, op een Schaap onthaald, dat men by die gelegenheid slagt, kookende het Vleesch, waar van de Vrouwen alleenlyk de Sop eeten. De Jongman legt twee Dagen in een ledige Tent, zonder eenig Voedzel, en vervolgens, op eene niet minder zeldzaame manier, tot een Man zynde ingehuldigd, behoeft hy niet meer te staan onder de heerschappy van zyne Moeder.

Zo ontwyfelbaar als die Gewoonte plaats heeft onder de Hottentotten, zo duister is de oorzaak waarom het geschiede. Sommigen willen, dat zy hier door vlugger gemaakt worden, in 't loopen: anderen, dat de afkeer, van Tweelingen voort te teelen, hun daar toe dryve. De Hottentotten, zegt Valentyn, geeven 'er geen andere reden van, dan dat het van onheuglyke tyden een vastgestelde Wet onder hun zy, dat een Manspersoon anders geen Vrouw bekennen mag. Misschien zou 'er de byzondere gesteldheid der Schaamdeelen in de Vrouwspersoonen, of de manier van dezelven te gebruiken, eenige aanleiding toe kunnen gegeven hebben. Ik verwonder my, dat hetzelve, door Kolbe, niet tot de Godsdienstige Gebruiken betrokken, of met de Besnydenis der Jooden vergeleeken worde.

Ook

LAND DER HOTTENTOTTEN.

Gods-dienst der Hottentotten.

Ook schynt het dat dit Volk Plegtigheden waarneemt, die meer naar Godsdienst zweemen. Pater TACHARD berigt ons, dat zy, op de eerste Verschyning van de Maan, zig by groote hoopen verzamelen en in kringen dansen, klappende met de Handen en veel getier maakende een groot gedeelte van de nagt, draaijende middelerwyl hun lighaam in wonderlyke bogten en met een wild gezigt staroogende naar den Hemel. Dit zyn zekerlyk een soort van Godsdienstigheden, zegt KOLBE, schoon de Hottentotten zulks ontkend hebben, wanneer zy zagen dat de Europeaanen hun deswegens beschimpten: want op andere tyden hebben zy in ernst beleeden, dat dit dansen en tieren eerbewyzingen en aanroepingen van de Maan waren, die zy den naam gaven van *Gounja*, als een God ondergeschikt aan den God der Goden. De Maan houden zy, inderdaad, voor een zigtbaare Godheid, en afbeeldzel van het onzigtbaar Opperwezen. Zy waanen dat de Maan bestuur over het Weder heeft, en bidden haar derhalven om een goed Saizoen aan, verzuimende die Eerbewyzingen ook nimmer, ten tyde van de Nieuwe en Volle Maan, al was het nog zo slegt Weer. En, schoon zy door het postuur van hunne Lighaamen, door hun Gelaat en afgryzelyk Huilen of Schreeuwen, op dien tyd niets dan dolheid of uitzinnigheid vertoonen, hebben zy niettemin zekere uitdrukkingen, waar mede zy aan deeze mindere Godheid hunne agtinge bewyzen; zeggende, by voorbeeld, *Mutschi atze;* dat is, Ik groet U; gy zyt welkom: *Cheraqua kaka cheri Ounqua:* geef ons Weiden voor ons Vee

en

LAND DER HOTTENTOTTEN.

en overvloed van Melk. Deeze en andere Gebeden aan de Maan herhaalen zy, onder het danſen en klappen met de handen en op het end van ieder Dans luidkeels roepende: *ho*, *ho*, *ao*, *ao*, met verheffingen en daalingen van de Stem en zulke zeldzaame Gebaarden, dat de Europeaanen zig naauwlyks onthouden konden daar om te lachen, te meer, dewyl dit Volk hun zelf verzekerde, dat het geene Godsdienſtigheden, maar enkele Vermaaklykheden waren.

KOLBE verzekert zelfs, dat zy gelooven in een Opperwezen, Schepper van Hemel en van Aarde, door wiens Almagt alles leeft en zig beweegt; meenende, dat dit Weezen begaafd zy met onbegrypelyke Eigenſchappen en Volmaaktheden; verbeeldende zig, verder, dat het goed zy en niemend immer kwaad doe, woonende boven de Maan. Wanneer hun gevraagd werdt, waarom zy dan dit Opperweezen niet eerden en dienden, gaven zy tot Antwoord, dat hunne eerſte Ouders den Opperſten God zeer beledigd hebbende, derzelver Nakomelingſchap vervloekt en geſtraft ware met eene verharding des Harten, zo dat zy ſedert weinig kenniſſe aan hem of luſt om hem te dienen hadden.

Dit laatſte, hoe zeer ook KOLBE verzezekert, dat hetzelve getrouwelyk, als hun waar Gevoelen, van hem opgeleverd worde, ruikt meer naar eene Les, die den een of anderen Hottentot van de Europeaanen is ingeſtoken. Immers DE LA CAILLE zegt ten dien opzigte. „ Uit het eenſtemmige Berigt „ van alle de zodanigen aan de Kaap, die

„ de

LAND DER HOTTENTOTTEN.

„ de Hottentotten kennen, is 't ontwyfel-
„ baar, dat dit Volk geen Denkbeeld heeft
„ van Eerbied te bewyzen aan een Opper-
„ wezen. Zy vreezen niets dan eenige Kwaad-
„ doende Magten, waar aan zy de Ziekten
„ of Kwaalen en Ongelukken toeschryven,
„ die hun overkomen, en zy meenen, dat
„ 'er Tovenaars zyn die verstand houden
„ met deeze Wezens. Daar is groote waar-
„ schynlykheid, dat de uiterste vadzigheid
„ van deeze Menschen hun de Overleverin-
„ gen van hunne Voorouders, omtrent dit
„ stuk, heeft doen vergeeten. Een Hotten-
„ tot stelt zyn Opperste Goed in niets te
„ doen en zelfs zig nergens mede te be-
„ kommeren".

Wy mogen dan besluiten, dat de aart der Hottentotten, in dit geval, en wel meest in alle opzigten, ten deele met de Negers van de Westkust *, ten deele met de Kaffers aan de Oostkust van Afrika †, overeenstemme, en wel alleenlyk daar in verschille, dat de eersten, 't zy uit hoofde van onderwerpinge of gemeenzaamheid, iets van de Europeaanen hebben overgenomen, en de anderen de gewoonten der Mahomethaanen nog eenigermaate aankleeven; gelyk uit de Besnydenis blykt, die op de wyze der Jooden onder de Kaffers geoefend wordt. In 't stuk van Bygeloovigheden, omtrent den Duivel en kwaade Geesten of Spooken, weet men, komen zy overeen met het domste Volk, zelfs in Europa.

* Zie bladz. 449.

† Bladz. 625.

Hoe veel moeite de Nederlanders hebben aangewend, om hun den Kristelyken Godsdienst in te boezemen, kan ik niet naauw-

keu-

LAND DER HOTTENTOTTEN.

keurig bepaalen. De meeften, inderdaad, die naar deeze Geweften gaan, hebben met den Godsdienft weinig op en hun Gedrag weerfpreekt dikwils denzelven. Ook valt het de Roomfche Geeftelyken door de Vertooning van Beeldjes, Roozekranfen en andere Kerkfieraaden, of door nabootzing van de Geheimeniffen van 't Kriftendom, gemaklyker de Heidenen tot zogenaamde Kriftenen te maaken, dan den Proteftanten, die zulke Uitwendigheden niet hebben. Voeg hier by, dat de Gefchenken, waar mede men hun nog eenigermaate zou kunnen overreeden, in zodanige dingen beftaan, die veeleer dienen, om hunne gedagten te verwilderen en af te trekken van de Zedeleer des Euangeliums. Menfchen, immers, die in groote armoede en gebrek leeven, gelyk het gros der Hottentotten, kunnen niet nalaaten, wanneer hun iets tot verheuginge bezorgd wordt, uit te fpatten in overdaadigheid.

KOLBE meldt, dat hy verfcheide maalen een klein Gezelfchap van Hottentotten onthaald hadt op Tabak, Wyn, Brandewyn of andere dingen, waar in zy fmaak hadden, en dat zy, zo lang hy dus by hun bleef, met aandagt naar zyne Leerredenen fcheenen te luifteren: maar hy bemerkte dat zy, zo dra hy heen gegaan was, 'er den fpot mede dreeven. Men heeft ook ondervonden, dat deeze Wilden veel meer het ongebonden Leven van hunne Natie dan een geregelden Omgang met de Europeaanen beminnen. Twee Hottentotten, die men in Engeland gebragt hadt en aldaar tragtte te onderwyzen, waren ten uiterfte mistrooftig, tot dat menze, na

twee

twee Jaaren verloops, weder aan de Kaap bragt, wanneer zy ylings het haazenpad koozen, en zig begaven tot hun Landsvolk. Even 't zelfde is gebeurd met eenen Hottentot, dien een Gouverneur van de Kaap hadt opgevoed in de Europeaanſche Taal en Manieren; dien hy veel Gunſt bewees en zelfs met een zyner Vrienden naar Batavia zondt: want, wanneer dezelve, terug zynde gekomen, zyne Bloedvrienden eens bezogt hadt, trok hy al zyne Kleederen uit, en leid die voor de Voeten van zynen Meeſter, verzoekende om zyn Ontſlag en dat verkreegen hebbende liep hy weg, en kwam nooit weder aan de Kaap. Men vindt 'er, die, wel twintig en meer Jaaren by de Europeaanen gediend hebbende, dan weder naar hun Volk loopen, om het overige van hun Leven, zo zy zeggen, in Vryheid te verſlyten. De Kleederen, die zy gedragen hebben, worden dan van hun voor een *Karos*, zo noemen zy het Schaapen-vel, verruild.

LAND DER HOTTENTOTTEN.

Onder de Bygeloovigheden van dit Volk wordt geteld de agting of 't ontzag, 't welk zy hebben zouden voor zeker Inſekt, dat KOLBE een Gouden Tor of Kever noemt; zeggende, dat het de grootte omtrent heeft van een Kinds Pink, zynde groen van Rug, met witte en roode Vlakken, en op den Buik even zo geſprenkeld. De beide Wieken en Kop zyn geel, de Pooten helder graauw. Het draagt twee Hoornen op 't Hoofd. De Abt DE LA CAILLE zegt, dat het een ſoort van Juffertje * is, komende weinig voor ten platten Lande, doch gemeener zynde in de Tuinen der Europeaanen, en niet zeldzaam op l'Iſle

Bygeloovigheden.

* *Demoiselle*

LAND DER HOTTENTOTTEN.

l'Isle de France, daar hy hetzelve Insekt weder gevonden hadt. „ De Hottentotten, „ zegt hy, merken het slegts aan als een „ kwaad Voorteken, wanneer dit Insekt van „ hun gezien wordt. Die breede omschryving van de Plegtigheden, welken zy in „ zulk een Geval zouden waarneemen, en „ in 't byzonder de Aanbidding van hetzelve, by KOLBE, is alleenlyk gegrond op „ een algemeen Gerugt, en op den Naam, „ welken de eerste Europeaansche bewooners van de Kaap gegeven hebben aan dit „ Insekt." Doch, waarom zouden de Hottentotten zulk een Insekt niet zo wel iets Heiligs of Godlyks kunnen agten, als de Negers van Senegal Vogelen voor hunne Priesters houden *, en de Malabaaren den Witkoppigen Arend aanbidden.

* Zie bladz. 354.

Vreugde-Feesten en Gastmaalen.

Dat de Hottentotten, die in Vryheid woonen, eenige Eerbewyzing doen aan de opkomende Zon en Vreugde-Feesten houden by de Nieuwe of Volle Maan, is even weinig ongeloofbaar; dewyl zulks by de Kafferen ook plaats heeft †. Wat hunne Feestdagen aanbelangt by andere Gelegenheden, gelyk het behaalen van een Overwinning op Wilde Beesten of op hunne Vyanden; die spruiten, waarschynlyk, uit een natuurlyke Verheuging, ook aan sommige Beesten eigen. In dat Geval regten zy, somtyds, een Boom op in 't midden van de Kraal, welken de Vrouwluy versieren met zoetruikende Kruiden en Bloemen, terwyl de Mansperfoonen een Os neemen, en, deszelfs Pooten met Touwen gebonden hebbende, hem op de Rug smyten en, de Pooten zo veel als 't doen-

† Zie bladz. 625.

doenlyk is uitgeſtrekt hebbende, dezelven dus vaſt maaken. Alsdan wordt het Beeſt open geſneeden en men haalt 'er de Ingewanden uit, beſtrykende zig het Lighaam met het warme Smeer, terwyl het Beeſt te zieltoogen legt. Eindelyk wordt de Os aan ſtukken gehakt, gebraden en gezooden, en door het Manvolk opgegeten; terwyl het Vrouwvolk zig, gelyk altoos, met het afgekookte Sop te vrede moet houden. De Ingewanden vallen, als het lekkerſte, aan de voornaamſten ten deel. Voorts rooken zy Tabak en danſen met malkander, doch hebben, tot hunne verheuging, zelden eenig ander Vogt dan Wey, of Melk en Water.

LAND DER HOTTENTOTTEN.

KOLBE merkt aan, dat de Hottentotten altyd nugteren zyn op hunne Maaltyden of Feeſten; doch dit geſchiedt waarſchynlyk niet dan door gebrek van Sterken Drank. Immers hy voegt 'er by, dat zy de Brandewyn en Arak ten uiterſte beminnen, en 'er zeer gaarn zig aan dronken zuipen. DE LA CAILLE zegt, dat in de Maanden November en December de Hottentotten doen aftrekken in Water, en vervolgens met Honig giſten, zekeren Wortel, die hun een zo Geeſtig Vogt uitlevert, dat zy in geduurige Dronkenſchap zyn, zo lang de Voorraad daar van duurt, en eenigen tyd zwak blyven, wanneer die op is, en zy zig niet meer door den Drank kunnen verſterken.

By geene van deeze Plegtigheden, op Maaltyden noch in Gezelſchappen, worden de Vrouwen toegelaten; zy moeten zig afgezonderd houden; ja, dat meer is, zy mogen

Afzondering van de Vrouwen.

LAND DER HOTTENTOTTEN.

gen nimmer met haar eigen Man, veel min met een anderen, eeten. Sommigen willen, dat zulk een foort van onthouding, of afzondering, oorfprongelyk zyn zou van de Ifraëlitifche Wet, die gebiedt, in de tyd der Stonden geenerley gemeenfchap te hebben met de Vrouwen, en zelfs haar byzyn alsdan te vermyden: doch het fchynt veeleer afkomftig te zyn van de Mahomethaanfche Leer, en dit zelfde heeft plaats onder de Negers by Kaap Verde en by de Kaffers aan de Ooftkuft *. Indien een Hottentot, met zyne Vrouw, te famen dienen by een Europeaan, en in het zelfde Huis zig bevinden, wordt die afzondering in het eeten ook zorgvuldig van hun in agt genomen.

* Zie bladz. 354, 623.

Men kan niet zeggen, dat deeze gewoonte, hoe vreemd ook, zo ongerymd zy, als die, van hunne Ouders, wanneer dezelven afgeleefd zyn of tot hoogen Ouderdom gekomen, al het Goed af te neemen, en ver van het Dorp af te brengen in eene Hut, ten dien einde geftigt, alwaar zy zekerlyk van Gebrek moeten fterven of ten prooy ftrekken aan de Verfcheurende Dieren. Dit Gebruik egter, hoe barbaarfch ook, wil men, dat door de Hottentotten verdedigd worde, met voor te geeven, hoe het beter zy, een kort end te maaken van het leven deezer Oude lieden, dan dezelven lang te laaten zukkelen in de Ongemakken en Ongefteldheden des Ouderdoms. Het fchynt, dat de Hoofdman, of Opperfte van een Kraal, zelfs niet vry zy van dit Gebruik in eigen Perfoon te ondergaan, wanneer hy nutteloos voor de Samenleeving is geworden.

In hunne Gebaarden, by de begraaving der Dooden, hebben zy ook eenige overeenkomst met de Negers en Kaffers *. Zo dra iemand gestorven is, wordt het Lyk aanstonds digt te samen gevouwen en in de Schaapen-Huid, die hy om den Hals plagt te draagen, zodanig bewonden, dat zig niets van het Ligbaam vertoont. Dan doorzoekt de Hoofdman van de Kraal, met eenigen der Oudsten, het nabuurig Land, naar eenig Hol in een Rots, of de Verblyfplaats van een wild Beest, om het Lyk in te begraaven: want nimmer wordt door hun een Graf gemaakt, indien zy zulk een Hol op een maatigen afstand kunnen vinden. Daarna bereiden zig Mannen en Vrouwen, om het Lyk te vergezellen, 't geen men zelden langer dan zes Uuren boven de Aarde laat blyven. Wanneer nu alles is gereed gemaakt, zo vergaderen de Nabuuren voor de Hut des overleedenen, de Mannen op hunne Hielen zittende in een Kring en rustende met de Elleboogen op de Kniejen, 't welk hun gewoone postuur is; de Vrouwen in een andere Kring. Dus neerzittende, klappen zy in de Handen, en schreeuwen, met een huilende Stem, *bo*, *bo*, *bo*, dat is *Vader*, om hun verlies te beklaagen. Het Lyk wordt aan die zyde van de Tent buiten gebragt, daar de Persoon gestorven is, en niet door den Ingang: de Draagers brengen het in hunne Armen naar het Graf, terwyl Mannen en Vrouwen hetzelve volgen aan twee byzondere troepen, doch zonder eenige order; schreeuwende, den geheelen Weg langs, *bo*, *bo*, *bo*, en maakenkende door het wringen hunner Handen en

LAND DER HOTTENTOTTEN.

Begraafnis-Plegtigheden.

* Zie bladz. 349, 623.

LAND DER HOTTENTOTTEN.

krommingen des Lighaams, zulke wonderlyke Gebaarden, dat geen Europeaan hetzelve zonder lachen kan aanzien. Indien de gestorvene de eerste was in eenig Huisgezin, 't zy Man, Vrouw of Kind, zo moeten alle de Bloedvrinden, tot in het derde Gelid, een Lid van de slinker Pink missen; 't gene men by den Dooden begraaft, zegt VALENTYN. Het Lyk in 't Hol gedaan zynde, stoppen zy den ingang toe met Mierhoopen, Steenen en stukken Houts; schynende dus te wenschen, dat de Mieren hetzelve zullen op-eeten. Als 't Graf digt is, keert de Staatie naar de Tent des overleedenen te rug, alwaar het huilen herhaald wordt, terwyl zy dikwils den Naam van den begraavenen noemen. Twee der Oudsten gaan vervolgens, de een in den kring der Mannen, en de ander in die der Vrouwen, maakende hun Water op ieder Persoon van het Gezelschap, en, als de een hier toe geen Voorraad genoeg heeft, komen 'er anderen om hem te helpen. De Oudsten gaan vervolgens in de Tent des overleedenen, en neemen eenige Asch van de Haardstee, waar mede het geheele Gezelschap bestrooid wordt, dat vervolgens scheidt.

Deeze Plegtigheid wordt, zo het een Persoon van eenig aanzien was, verscheide Dagen agtereen herhaald, en t'elken maale beslooten met een Gastmaal of Feest, waar toe zy, indien de overleedene eenig Vee hadt, een Schaap dooden, en dan moet de Zoon, of naaste Erfgenaam, het Net om den Hals draagen, tot dat het 'er, door verrotting, afvalt. Zo hebben ook de naaste Vrienden Schaaps Darmnetten om den Hals, 't welk

welk, zo 't schynt, een teken is van Rouw, en een groot ongemak zyn zoude, indien de Hottentotten niet aan Stank en Vuiligheid gewoon waren. Ook draagen zy eenigermaate daar tegen zorge, door hetzelve met een welriekend Poeijer te bestrooijen. Maar, de overleedene arm zynde, scheeren de Kinderen en Nabestaanden hun Hoofd kaal, in Strooken van omtrent een Duim breed, laatende even veel breedte van Hair tusschen ieder kaale Strook. Dergelyk eene kaalheid werdt de Israëliten reeds verbooden op hun Hoofd te maaken over eenen dooden: des hetzelve toen al by de Heidenen in gebruik moet zyn geweest.

LAND DER HOTTENTOTTEN.

KOLBE schryft aan de Hottentotten niet alleen Priesters toe, die het bestuur hebben zouden over hunne Plegtigheden: maar hy zegt, dat ieder Kraal of Dorp ook zynen Dokter heeft, die zyn werk maakt, van voor de Gezondheid des Volks zorg te draagen, en eenigermaate de kragt der Kruiden kent, bedienende zo wel de Heel- als Geneeskunde. Hy pryst de bekwaamheid van deeze Luiden, in de Aderlaatingen en Afzettingen der Ledemaaten, zeggende, dat zy ook de Ontwrichtingen met veel handigheid herstellen. Kolyk en Darmpyn neemen zy weg door Koppen, voegt hy 'er by; gebruikende daar toe een Koe-Hoorn, waar van de Randen zeer glad zyn, die zy op het pynlyke deel zetten, en, na dat zy de Lugt sterk uitgezoogen hebben, toesluiten, laatende den Hoorn eenigen tyd zitten, om vervolgens Inkervingen te maaken; waar na de Hoorn

Genees-meesters.

LAND DER HOTTENTOTTEN.

'er weder opgezet wordt en vol Bloed gezoogen.

Deeze Koppen worden door Indiaansche Slaaven gezet, zegt de Abt DE LA CAILLE: de Hottentotten zouden 'er nimmer om gedagt hebben. Wat hunne overige handigheid betreft, daar KOLBE zo van roemt; men kan 'er eenig denkbeeld van opmaaken uit hunne manier van Aderlaating, die met een gemeen Mes geschiedt. Tot Hoofdpyn, daar zy in stil Weer zeer aan onderhevig zyn, laaten zy zig de Kruin scheeren, met strooken, even als in de Rouw; doch een stevige Koelte neemt die Pyn in een oogenblik weg, en het blyft daar zelden lang stil Weer. De Afzettingen der Ledemaaten geschieden 'er niet anders, dan in Vrouwen, die een tweede Huwelyk aangaan, welken een Lid van een haarer Vingeren verliezen moeten, dat, na het andere, 't geen 'er aan volgt, styf gebonden te hebben, met een Mes wordt afgesneeden. De Middelen, die zy ingeeven voor een vervuilde Maag, bestaan in het Sap van Aloë bladeren, en, tegen de een of andere Onpasselykheid, Bladeren van wilde Salie, Venkel, Knoflook en Vygboomen. Indien de Patient tot herstelling komt, verzuimt hy nimmer een Os of Schaap te slagten, tot dankbaarheid. Wordt hy erger, onder 't gebruik der Geneesmiddelen, dan gelooft men vastelyk, dat hy betoverd zy, en haalt een Waarzegger of Tovenaar, welk Volk zeer in agting is by de Hottentotten.

Taal der Hottentotten.

Wat hunne Taal belangt, die van veelen voor een onverstaanbaare Geluidmaaking, meer

meer zweemende naar 't klokken van een Hen of 't geblater van een Schaap, dan naar de Menschelyke Stem, is uitgemaakt, merkt de Abt DE LA CAILLE het volgende aan. „ De Hottentotsche Taal, (zegt hy,) is taa„ melyk zagt in de Uitspraak: zy heeft geen „ sterke *Aspiratie*, geen gepiep noch Gorgel„ klanken. Het buitengewoone, dat men „ 'er in vindt, zyn twee Vokaalen meer dan „ de Europeaansche Taalen hebben. Deeze „ twee Vokaalen zyn twee zeer nette Klan„ ken, waar van de een uitgedrukt wordt „ door eene schuuring van de Lugt, tusschen „ het end van de Tong en 't bovenste deel „ van 't Gehemelte; hoedanig een Klank men „ gewoon is te maaken, om de Paarden tot „ loopen aan te spooren: de andere, een klap„ pering van de Tong, wanneer die styf ge„ voegd wordt tegen het bovenste deel van „ 't Gehemelte en vervolgens schielyk daar „ van af gescheiden. Door verscheide Vraa„ gen, welken ik deed aan een Hottentot „ van goed Verstand, ben ik verzekerd ge„ worden, dat deeze Klanken Vokaalen zyn; „ dewyl zy, alleen uitgesproken, eene be„ tekenis hebben, byna als in 't Fransch de „ Letteren *a*, *o*, *y*, en in 't Latyn *a*, *e*, *o*, „ en op zig zelf Woorden maaken. De „ laatstgemelde Klank wordt gemeenlyk van „ eene *m* of *mn* gevolgd. En, aangezien „ deeze Klanken, in de hoedanigheid van „ Vokaalen, noodwendig byna in ieder Woord „ wederkomen, zo schynt deeze Taal zeer „ zonderling; doch zy is niets minder dan „ een Stamering, wat 'er ook KOLBE van „ zeggen moge".

LAND DER HOTTENTOTTEN.

LAND DER HOTTENTOTTEN.

Ik geef in bedenken, of het niet zou kunnen zyn, dat de Taal der Hottentotten merkelyk beſchaafd ware door de verkeering van zo veel Jaaren met de Europeaanen. Immers ſommigen, voor hem, hadden ze reeds by het geklok der Kalkoenen vergeleeken, en DAPPER zegt, dat een Europeaan die Taal niet hooren kan zonder grilling. Ook blykt het, dat dit Volk bekwaam is, om Europeaanſche Taalen te leeren niet alleen, maar die ook op eene verſtaanbaare wyze uit te ſpreeken, hoewel die vreemde Tongval hun eenigermaate byblyft. In het tellen zyn zy ook gebrekkelyk, komende niet hooger dan tien, om dat in hunne Taal daar woorden toe ontbreeken. En, wat hunne Muſiek belangt, die is, zo ten opzigt van de Werktuigen, als van de Samenſtelling, gantſch niet bevallig.

Hunne Hand-werken.

Hoewel KOLBE breedvoerig ſpreekt van de bekwaamheid der Hottentotten in verſcheide Handwerken, het Slagten, Lederbereiden, Kleedermaaken, Pottebakken, en wat dies meer is, zal ik daar van niet gewagen. Immers DE LA CAILLE verzekert, dat 'er geen byzonder Ambagtsvolk onder de Hottentotten zy. „ Ieder maakt (zegt hy) 't „ gene hy noodig oordeelt te hebben: ook „ zyn de Werkſtukken, die uit de Handen „ van deeze Natie komen, niets minder dan „ wonderbaar fraay. Hunne Matten, by „ voorbeeld, zyn niets anders dan een Sa„ menweefzel van een ſoort van Biezen, „ waar van ieder evenwydig aan de anderen „ geplaatſt, en van afſtand tot afſtand door „ vyf of zes dergelyke Biezen aan één ver-

„ bon-

„ bonden wordt. 't Is ook niet waar, dat „ zy Yzer smelten ; 't geen KOLBE daar „ van verhaalt, is op Madagaskar in ge- „ bruik."

LAND DER HOTTENTOTTEN.

De Koophandel der Hottentotten is van geen grooter belang, en geschiedt meest door ruilebuiten, of verwisselen van 't een voor 't ander. De armsten houden zig dikwils met het maaken van Wapenen, te weeten Boog en Pylen, Lansen of Werpspiesen, bezig, die zy aan de Vermogendsten over doen voor Vee, tragtende dus, of door eenig ander Werk, iets te krygen om een Huishouding op te regten of te doen bestaan. Veele jonge Vrouwluy komen, van verre Streeken, onder de Europeaanen dienen, die 'er in de Keuken, en, zo zy bevallig zyn, ook wel anders gebruik van maaken. Sommig Manvolk zoekt Olyphants-Tanden, en, het gene zy daar van niet gebruiken, om Ringen en andere Versierzelen voor zig zelf te maaken, wordt, zo men agt, veelal gesleeten aan de Portugeezen en andere Europeaanen, die op de Oostelyke Kusten vaaren. Immers 't is zeker, dat van de Hottentotten weinig Tanden geleverd worden aan de Nederlanders: misschien om dat zy 'er weinig vinden in de nabuurschap van de Kaap. Het meeste, dat men van hun begeert, is Vee om te slagten en de Schepen van voorraad te voorzien; waar voor de Kompagnie hun Sterken Drank en Tabak in ruiling geeft. Uit VALENTYN blykt, dat men van hun een Schaap kon koopen voor een half Pond en een Koebeest voor een Pond Tabak, benevens een bos Koperen Kraalen en verder eenige andere Snuis-

Koophandel.

LAND DER HOTTENTOTTEN.

teryën. Voor Geld wordt weinig met hun gehandeld. Ook flyten zy aan het Scheepsvolk, dat 'er komt ververschen, dikwils Struisvogel-Eijeren, die overvloedig in het Zand te vinden zyn, welker Schaal voor eene zeldzaamheid mede genomen en het binnenste gegeten wordt, geevende een goed doch zwaar Voedzel.

Manier van Reizen.

De Inboorlingen reizen altemaal te voet; doch, die door Ouderdom of Krankheid onbekwaam zyn, voeren zy op hunne Lastdraagende Runderen. Dewyl 'er geen Herbergen of Rustplaatsen zyn in dat Land, zo neemt de reizende Hottentot zynen intrek in 't een of ander Dorp, alwaar hy door zyne Landsgenooten wel onthaald wordt. De Europeaanen reizen, naar het hun gelegen komt, te Voet of te Paarde, of ook in Rytuigen, en, wanneer zy geene Landwooning van Europeaanen bereiken kunnen, zoo neemen zy ook hunne huisvesting in een Kraal, alwaar zy zo wel voor Wilde Dieren als voor Roovers zyn beveiligd. Een Europeaan moet zig, zo wel als de Inlanders, op deeze Togten, hoe klein ook, wel voorzien van Geweer; want, hoewel de Olyphanten en Rhinocerossen hun niet ligt aanvallen, indien men die Dieren niet beledigt, zyn 'er veele anderen, die niet te betrouwen zyn: zelfs de Bullen of Stieren der Hottentotten doen hun somtyds aan. Ook is het noodig, dat men van een Inboorling vergezeld zy; om dat het Volk der Kraalen anders zulke Reizigers somtyds niet wel bejegent.

Hun Vee.

De eenigste rykdom der Hottentotten bestaat in Vee: want het Land is hun allen gemeen

meen en de Landbouw wordt van hun niet meer geoefend, dan tot hun dagelyks bestaan noodig is: zo dat zy dikwils, in de Maanden February en Maart, tot groote behoeftigheid gebragt worden, door 't verzuim van eenige Planten voort te teelen, welker Wortels of Bollen hun gewoone Voedzel uitmaaken. Voor hun Vee zyn zy zeer zorgvuldig. Hetzelve bestaat in Runderen en Schaapen, die, 's morgens van het Vrouwvolk gemolken zynde, door vier of vyf Man van het Dorp, in een troep, gedreeven worden naar de beste Weide, welke zy in de nabuurschap kunnen vinden, en tegen den aanval van wilde Beesten bewaard. In het melken der Koeijen hebben zy de gewoonte, dat iemand het Beest van agteren Wind in 't Lyf blaast: waar door zy meenen, dat de Melk meer naar de Uijers schiet. Voor den avond brengen die Oppassers het Vee te rug, en dryven de Schaapen, door een enge Passagie, binnen den Kring der Hutten, die een Kraal genoemd wordt, in welker midden een Schuur is voor de Kalvers en Lammeren. Het Hoornvee maaken zy aan hunne Hutten vast, buiten om de Kraal, en de Honden worden 's nagts uitgelaten, om hetzelve te beschutten en kennis te geeven van de aankomste van eenig Wild Dier of Roover. Indien dit gebeurt, ontwaakt het Manvolk wel dra, door het geloey der Runderen, en stelt zig aanstonds in postuur om hun te verdedigen. De Hottentotten zyn in dit geval niet luy noch beschroomd. Zy stellen zig tusschen hun Vee en de Wilde Dieren, schoon het Leeuwen, Tygers of Luipaarden zyn, en,

LAND DER HOTTENTOTTEN.

LAND DER HOTTENTOTTEN.

en, indien 'er reeds een Beeſt van hunne Kudde geroofd mogt zyn geworden, zo vervolgen zy het Roofdier met alle man, en agterhaalen of bezetten 't zelve ſomtyds, zo dat het zyn roofzugt met de dood bekoopen moet. Egter worden van de Wilde Dieren dikwils groote verwoeſtingen in de Kudden aangeregt.

Runders en Schaapen.

Hun Vee ſchynt aan weinig Ziekten onderworpen te zyn, dan zodanigen, die door de zwaare Regens, welken 'er des Winters wel vier of vyf Dagen agtereen vallen, veroorzaakt worden: want dan lyden de Beesten, om dat zy geene Schuilplaats hebben, zeer veel. In ieder Kraal is een Vee-Dokter, die de Beeſten aderlaat of iets ingeeft. Wanneer 'er komen te ſterven verlieſt dit Volk niet veel, dewyl zulk een Beeſt aanſtonds van hun opgegeten wordt, en dus ſtrekt de ſchade van een Partikulier tot voordeel en verheuging van het geheele Dorp. In het lubben der Bullen en Rammen, zyn zy gewoon de Ballen niet af te ſnyden, maar af te binden: zo dat men onder hun ook Oſſen en Hamels heeft, daar de Negers hun Vee niet ontmannen *.

* Zie bladz. 337, 452.

Wild Gedierte.

Omtrent de Hiſtorie der Dieren van dit gedeelte van Afrika zyn ſommigen zeer breedvoerig; doch ik zal hun in dat opzigt niet navolgen; aangezien van de meeſten reeds in de beſchryving der overige Landen van dit Wereldsdeel, uit naauwkeurige Berigten, is geſproken, en KOLBE dien aangaande, zo de Abt DE LA CAILLE aanmerkt, zig voornaamelyk gehouden heeft aan 't gene hy

hoo-

hooren zeggen, of in eenige hedendaagſche Schryvers, en in *Plinius*, gelezen hadt.

LAND DER HOTTENTOTTEN.

Leeuwen, Luipaarden en Tygers.

Leeuwen zyn 'er menigvuldig, welker Vleeſch, zo KOLBE verhaalt, van hem dikwils gegeten ware. Menig Europeaan is 'er door om 't leven gebragt. Men vindt 'er Luipaarden en Tygers, die dikwils aan de Kudden veel ſchade doen. KOLBE meldt, dat, toen hy zig, in den jaare 1708, aan de Kaap bevondt, een Man- en Wyfjes-Luipaard, met drie Jongen, in een Schaapskooy kwamen, en het Bloed zoogen uit byna honderd Schaapen, ſcheurende een derzelven in drie ſtukken, waar van zy 'er één gaven aan ieder Jong. Vervolgens namen de Ouden elk één der doode Beeſten op, en liepen 'er mede weg; maar, door de Eigenaars, met hunne bedienden, vervolgd en omſingeld zynde, werdt het Wyfje en de Jongen gedood; het Mannetje brak door den kring en ontſnapte hun. Het Tyger-Vleeſch en dat der Luipaarden, is wit en ſmaakelyk, ja, zo ſommigen verzekeren, beter dan Kalfsvleeſch.

Olyphanten en Rhinoceroſſen.

Dat de Olyphanten in dit gedeelte van Afrika zeer groot zyn, is niet ongeloofbaar, als men agt geeft op de by uitſtek zwaare Tanden, die van de Ooſtkuſt komen. Men vindt 'er, zo gezegd wordt, van twaalf tot vyftien Voeten hoog en van ongelooflyke ſterkte. KOLBE zegt, dat 'er één, vaſtgemaakt zynde aan een Schip, 't welk op 't drooge te kielhaalen lag, hetzelve voortſleepte. Zy zyn, niettegenſtaande hunne logheid, zeer ſnel ter been. Hun gewoone Voedzel beſtaat in veelerley Kruiden of Heeſters

LAND DER HOTTENTOTTEN.

ters en takken van Boomen, doch somtyds komen zy ook in de Koornvelden der Nederlandsche Volkplantingen, en vernielen die grootelyks. Hunne Drek, gedroogd zynde, wordt van de Hottentotten, als zy geen Tabak hebben, gerookt. Rhinocerossen vindt men 'er ook, die, wegens de Hoornen op hunne Neus, ruim zo gevaarlyk zyn als de Olyphanten. Beide deeze Dieren, egter, zyn voor de Menschen ligtelyk te ontwyken, ten zy menze terge of gekwetst hebbe: want in dat geval is de woede, inzonderheid van het laatstgemelde, zeer groot.

Wilde Honden.

Wilde Honden zyn 'er, niet ongelyk aan de Engelsche Doggen, die in de Landen omstrecks de Kaap gaan jaagen, zonder Jaager, of iets tot hun bestuur, dan de Honger alleen. Byna alle Dieren, die hun ontmoeten, worden door hun aangetast, en dikwils overweldigd, zelfs Leeuwen en Tygers; om dat zy altyd by troepen gaan, die zeer talryk zyn. Veele Honden (zegt men voor een Spreekwoord,) is de Haas, (hier mogt men zeggen, de Leeuw) zyn dood. Menschen doen zy, zo men voorgeeft, niet aan, en daarom verheugen de Reizigers zig, wanneer zy deeze Honden zien, alzo zy dan weinig te dugten hebben van de Verscheurende Dieren. Ook volgen de Europeaanen, zo wel als de Hottentotten, deeze Honden somtyds, wanneer dezelven jaagen; alzo zy, een wild Beest hebbende neergeveld, hetzelve gewillig, naar 't schynt, aan de Menschen overlaaten. Onder de Kudden van 't Wolvee doen zy egter, wanneer de Herders wat onagtzaam zyn, veel schade. KOLBE zegt, dat

'er

'er eens tagtig van hun te gelyk werden dood gebeten.

LAND DER HOTTENTOTTEN.

Wilde Paarden.

Waarſchynlyk zullen deeze Honden ook wel aazen op de wilde Paarden, die op dit Zuid-end van Afrika zo wel als op dat van Amerika zyn, en, zo 't ſchynt, tot geen gebruik ſtrekken. Immers de onzen hebben 'er nooit werk van gemaakt, om ze te temmen; alzo zy genoegzaam zyn voorzien van Paarden uit Perſie overgebragt, die klein zyn doch vlug, Kaſtaniebruin van kleur. Sommige Planters hebben 'er twee- of driehonderd, en veelen dertig of veertig van dit Ras.

Wolven.

Wolven zyn 'er tweederley, waar van de eene ſoort niet veel verſchilt van de Europeaanſchen, doch de andere, genaamd Tyger-Wolf, wordt onderſteld uit vermenging van die beide Roofdieren te zyn geſprooten. Zyn Kop is dik, als van een Bulhond; de Neus en Oogen groot; het Hair ruig en vlakkig, als dat van een Tyger. Hy heeft groote Klaauwen, die hy als een Kat intrekt, en een korte Staart, onthoudende zig den gantſchen dag in zyn Hol en by nagt alleen roovende, wanneer hy zo vreeslyk huilt dat de Honden 'er dikwils door in alarm gebragt worden. De Leeuwen, Tygers en Luipaarden, zo wel als de wilde Honden, maaken 'er dikwils jagt op, en verſcheuren hem, indien zy hem kunnen betrappen.

Buffels en Elanden.

Behalve de Buffels, die grooter dan de Europeaanſche en zeer hard zyn van Huid, voor een Musketkogel onkwetsbaar, vindt men 'er ook Dieren, welken KOLBE Elanden noemt; hoewel het my uit de beſchryving

LAND DER HOTTENTOTTEN.

ving toefchynt, dat hunne Hoornen 'er de kenmerken niet van hebben, maar veeleer die van dat Dier, waar van men onlangs den Kop met de Hoornen herwaards gebragt heeft; zynde hetzelve aan de Oostkust van Afrika geschooten en van het Volk voor den Eenhoorn aangezien (*). VALENTYN spreekt van Gemsen, met een zwarten, zeer sierlyk geslingerden Hoorn voor den Kop, die waarschynlyk wel de regte Eenhoorn zouden zyn. Ook hadt zeker Kapitein, in 't jaar 1705, aan de Kaap een Dier geschooten, *Pæpoagus* genaamd, dat de helft grooter was dan een Paard. Men heeft 'er veel Elanden (een soort van wilde Ossen) zegt VALENTYN; die jong geschooten zynde een lekker Wildbraad uitleveren. Hoe 't zy; de Abt DE LA CAILLE, die egter geen regt Dierkundige was, meldt, dat 'er Elanden aan de Kaap zyn, tot agthonderd Ponden zwaar: weshalve hy de manier, om deeze Dieren met Strikken te vangen, daar KOLBE van spreekt, ondoenlyk oordeelt.

Gestreepte Woud Ezels.

Van de zeldzaamsten, onder de Kaapsche Dieren, zyn de gestreepte Woud-Ezels, die, uitgezonderd hunne lange Ooren en korte Maanen, meer naar Paarden gelyken: doch de Ooren zyn, al van ouds, het kenmerk der Ezelen geweest. De streepen, welken dit Dier over zyne Huid heeft, maaken het zeer fraay in 't aanzien, en de gestalte, benevens de vlugheid, vermeerderen zyne fraai-

(*) Zie de *Natuurl. Historie* volgens het Samenstel van LINNÆUS, Amsterd. 1762. III. Stuk bladz. 267 en 439, als ook de Afbeelding PL. XXVI.

fraaiheid. Men kan ze zeer moeielyk levendig vangen en dit maakt dat zy zeer hoog in Prys zyn, wordende als iets zeldzaams bewaard in de Vorstelyke Diergaarden van Europa, onder den naam van Kaapsche Ezels. Men vindt egter, aan de Kaap, ook tamme Ezels, gelyk in ons Wereldsdeel.

LAND DER HOTTENTOTTEN.

Herten, Rheen, Geiten enz.

't Is twyfelagtig, of 'er in dit gedeelte van Afrika Herten zyn met getakte Hoornen: doch Herten, die Hoorens als Bokken hebben, of Hertebokken; Steengeiten, Rheen en Geiten, zyn 'er van veelerley soort. Blaauwe gevlakte Geiten, zo groot byna als Herten, maar zeer kort van Hair, vindt men in de Landen der Hottentotten menigvuldig. Een soort van Geiten is 'er, niet kleiner dan de onzen, die de Duikelaar genoemd wordt, om dat dit Beest zig, zo dra het Onraad merkt, in 't Gras verschuilt. Het Vleesch der meesten wordt voor zeer lekker gehouden, inzonderheid dat der Gemsen, die kleiner dan de Europeaanschen zyn.

Zwynen, Yzervarkens, enz.

Europische Varkens worden 'er zo wel aangefokt als een Indiaansch Ras zonder Borstels, die zwart zyn, en welker Buik byna den Grond raakt. Men vindt 'er weinig wilde Zwynen, doch 'er zyn Mieren-Eeters, die in gedaante wel naar een Varken gelyken, leggende in Holen, die zy zelf graaven, met hun uitgestooken lange ronde Tong, te loeren op de Mieren. Zy zyn byna gantsch weerloos, en verschillen derhalve zeer van de Yzervarkens, welker geheele Lyf met scherpe Pennen is bezet; zo dat de Honden ze niet durven aantasten. Deeze vindt men menigvuldig in de Landen der Hottentotten,

LAND DER HOTTENTOTTEN.

en zy worden niet alleen tot vermaak nagehouden in de Tuinen aan de Kaap, maar ook geslagt en gegeten, geevende een smaakelyk Voedzel, dat men ook zeer gezond oordeelt te zyn. Voorts is 'er een Dier, 't welk door den stank, dien het uitgeeft, wanneer het vervolgd wordt zig verdedigt, gelykende eenigermaate naar een Varkentje of liever naar een Hond.

Aapen en Baviaanen.

Aangaande de berugteDievery van die soort van groote Aapen, welke men Baviaanen noemt;of van derzelver listigheid en geregelde Huishouding, waar over KOLBE zo breedvoerig is, zal ik hier geen verslag doen. De Abt DE LA CAILLE, immers, agt het onwaarschynlyk, dat hy zo naauwkeurig daar van onderrigt kon zyn, alzo die Dieren zelden het Gebergte verlaaten, daar zy hunne Woonplaats hebben. Hy hadt wel hooren zeggen, dat zy somtyds de Hoven troepswyze bestalen; doch kon niemand vinden, die Ooggetuige was geweest, van de zonderlinge Omstandigheden, welke daar van, als een Kindersprookje, aan hem verhaald werden.

Zee-Paarden.

Zee-Paarden zyn hier vry gemeen, maar zo groot niet, naar 't schynt, als aan de West- en Oostkust van Afrika. Immers DE LA CAILLE meldt, dat hy een Tand gezien heeft van een der grootste Zee Paarden van de Kaap, die slegts zeven of agt Duimen lang was, ongevaar twee Duimen dik; 't welk in den omtrek te verstaan moet zyn; want anders was het de figuur niet van de Zeepaards-Tanden. Dezelve scheen hem geen vier Ponden zwaar. VALENTYN zegt, dat 'er Zee-Koeijen zyn gezien van vier of

vyf-

vyfduizend Ponden. Het schynt dat hy 'er het tweevoetig en gestaart Dier, dat *Manati* genoemd wordt of *Lamantin* in de Westindiën, door verstaat. Ik heb van deeze beiden meer dan eens gesproken *.

LAND DER HOTTENTOTTEN.

* Bladz. 320, 620.

Gevogelte.

Van Gevogelte vindt men een groote Verscheidenheid in dit gedeelte van Afrika. Daar zyn zo wel Land- als Zee-Arenden, en Strontjaagers, zo genaamd; doch dat dezelven zo konstig het Vleesch en de Ingewanden zouden uitvreeten, laatende het Gebeente met Vel overdekt; als KOLBE beschryft; moet by grootspraak verstaan worden, zegt de gemelde Abt; die wel Krengen gezien hadt aan de Kaap, door Roofvogels uitgevreten, aan welken zy maar een gedeelte van de Huid overgelaten hadden. Een soort van Reigers of Kraanvogelen is 'er, die wegens de langte van hunnen Hals en kleur zeer aardig zyn, *Flamands* genaamd of Flamingo's, gelyk in Barbarie, en zeer fierlyke Kroonvogels. Voorts vindt men 'er verscheiderley wilde Ganzen, Eendvogels, Paauwen, Faisanten, Kalkoenen, Hoenderen, Duiven, en ander eetbaar Pluimgedierte.

Struisvogels.

De Vogelstruis is aan de Kaap zeer menigvuldig: men kan naauwlyks een Kwartier Uurs gaan, zonder 'er te zien: zy zyn gemakkelyk te temmen, en worden voor pleizier in het Kasteel gehouden. Men kan derhalve begrypen, dat hunne Eijeren vry gemeen moeten zyn in dit Land, hoewel menze niet zo ligt kan vinden, dewyl zy van den Vogel eenigermaate in 't Zand begraven worden: egter broeden zy dezelven ook, gelyk andere Vogelen. Zy kunnen niet vlie-

LAND DER HOTTENTOTTEN.

gen doch loopen ongelooflyk fnel, gelyk ik elders heb opgemerkt *.

Kor-Hoenderen.

Onder het wild Gevogelte van de Kaap zyn een foort van Patryzen, die men gemeenlyk Korhoenderen noemt, wegens een geluid, dat zy in 't opvliegen maaken, en, zo KOLBE meldt, naar *Crac* gelykt; doch DE LA CAILLE merkt aan, dat hun gefchreeuw de herhaling uitdrukt van *cococabia.* Ook wordt 'er, zegt hy, het ander Gevogelte niet door verjaagd: want zy vliegen niet op, eer dat men digt by hun is en hunne vlugt is zwaar. Het Vleefch, getuigt hy, van deeze Korhoenderen, is taamelyk goed; vooral om *Soupe* van te kooken.

* Bladz. 334.

Zwaluwen en Leeurikken.

Van klein Gevogelte vindt men 'er veele, die naar de Europeaanfchen gelyken, en anderen die 'er zeer van verfchillen. Onder anderen is 'er een Vogeltje, iets grooter dan een Putter, 't welk, gegreepen zynde, zyne Tong uitfteekt, die zo hard is als Yzer, en zeer lang, aan 't end dun en fcherp als een Naald; waar mede het in de Handen prikt of fteekt. In de twee Winters, welken gemelde Abt aan de Kaap vertoefde, heeft hy 'er geene Zwaluwen gezien: zy komen 'er, zegt hy, in September en vertrekken in April; zo dat zy 'er den Zomer der Zuidelyke Landen doorbrengen. De Leeurikken van de Kaap, zegt hy, zyn in foort verfchillende van de onzen. Zy verheffen zig perpendiculaar, flegts tot tien of twaalf Voeten hoogte; maakende veel gerugts door het klapperen met de Wieken, en vallende dan als een kluit neer, geevende tevens een wei-

weinig Geluids: zy blyven nooit lang in de Lugt.

LAND DER HOTTENTOTTEN. Viſſchen.

Onder de Viſſchen van de Kaap, moet men vooral de Noordkaapers tellen, een ſoort van Walviſſchen, die 'er ſomtyds ſtranden en ook mooglyk wel te vangen zouden zyn, gelyk aan de Kuſt van Guinée. Men heeft reeds een Ontwerp daar toe gemaakt gehad, doch daar van is niets gekomen. Gewoonlyk kookt men Thraan van Robben of Zee-Honden, die 'er op 't Daſſen-Eiland, en in de Saldanha-Baay, in taamelyke veelheid zyn. Sommigen derzelven, van meer dan gewoone grootte, worden 'er ſomtyds geſchooten, die men *Zee-Leeuwen* of *Zee Beeren* noemt. Ook vindt men 'er verſcheide ſoorten van Dolphynen, Bruinviſſchen en Zee-Zwynen, die op gelyke wyze als Varkens-Spek plagten te worden ingezouten, tot Voorraad van de Schepen. De Zee-Braaſſems, die men *Hottentots Visſchen* noemt, om dat de Wilden 'er veel ter Markt plagten te brengen, worden met den Hengel gevangen. Men vindt 'er rooden onder, in de wandeling *Jacob Evertſen* genaamd, en andere ſoorten. Allen zyn zy zeer ſmaakelyk, en worden ingezouten of verſch gegeten. Men vangt 'er ook Kabbeljaauw, Rog, Scharren, Tongen, en meer anderen Zee-Viſch. In de Rivieren en zoete Wateren, zyn Paalingen menigvuldig. Somtyds komen 'er geheele troepen in, van Zilver-Viſſchen, ter grootte en gedaante als een Karper van een Pond, en niet veel daar van verſchillende in Smaak. Karpers worden in de Rivieren veel gevangen, doch zy zyn veel kleiner dan de Europeaanſche. Ik ſpreek

LAND DER HOTTENTOTTEN.

niet van de Haaijen, Krampvisch, Opblaazers en vliegende Visschen: noch ook niet van de Kreeften, Krabben, Oesters, Mosselen, Alykruiken; die 'er benevens Paarl-Slakken, Zee-Appelen, Hoorens, Schulpen, en andere zeldzaamheden, in menigte aan 't Strand gevonden worden.

Kruipende Dieren.

Thans gaa ik tot de Kruipende Dieren over: waar van de Slangen en Schildpadden de voornaamsten zyn. De eerstgemelden vindt men 'er van veelerley soort, onder anderen één, die zig om de takken der Boomen windt en dus loert op de voorbygangers, die hy somtyds op 't Lyf komt vallen, eer zy hem gezien hebben. Ook is 'er de *Cobra Capello*, in wiens Kop de vermaarde Slangesteen, die tot het uithaalen van 't Vergift dienstig geagt wordt, zou te vinden zyn. 't Schynt egter niet, dat 'er Slangen van zulk een bystere grootte en dikte gevonden worden, als aan de Rivier van Senegal en daar omstreeks *. De Land-Schildpadden, die men 'er heeft, zyn ook zeer klein, weegende zelden drie Pond, en worden niet dan door de Zwarten, of Reizigers die niets anders hebben, gegeten. Dus komenze, in geenen deele, in vergelyking by die van sommige Eilanden, beoosten Afrika, alwaar men 'er van honderdvyftig Ponden vindt.

* Zie bladz. 332.

Insekten en Vliegen.

Een groote menigte Insekten zyn 'er, zo op 't Land als in de Zee en Rivieren. Men vindt Vliegen aan de Kaap, groen van kleur, die de zelfde uitwerking hebben als Spaansche Vliegen, en van de Heelmeesters tot Blaartrekking gebruikt worden. Onder de Hottentotten krielt het van Vlooijen en ander

der

der Ongediert, zo dat zy dikwils, om die reden alleen, hunne Dorpen verplaatzen. Van Luizen, egter, schynen de Europeaanen aldaar weinig gekweld te worden: maar Weegluizen zyn 'er in de Huizen veel, en men wordt van de Muggen byster geplaagd, gelyk ook door de Welpen, die 'er op 't Land menigvuldig zyn. In de Bosschen onthouden zig veel Byën, waar van de Hottentotten den Honig inzamelen, en dien te koop brengen aan de Kaap, in hunne Zakken van onbereide Huiden. De Sprinkhaanen doen hier dikwils, zo wel als in andere deelen van Afrika, veel schade. Ook zyn 'er Schorpioenen van verscheide Duimen lang; Duizendbeenen van een Vinger dik, en Spinnekoppen van grootte als een Knikker: welker aller Beet, op sommige tyden, Vergiftig wordt geoordeeld te zyn, en men gebruikt daar toe de Slangesteen als een Tegengift (*). De Steek van den zwarten Schorpioen, die in de Bosschen huis houdt, egter, wordt gezegd ongeneesbaar te zyn en doodelyk.

LAND DER HOTTENTOTTEN.

Veele Planten, die in 't Land der Hottentotten wild groeijen, worden, als iets raars, in de Winterhuizen der Europeaansche Kruidhoven bewaard. Van de Aloë, onder anderen: zyn verscheide Soorten te vinden op de Rotsen en Gebergten: want deeze beminnen een hoogen, droogen Grond, en versieren die

Wilde Planten.

(*) Men kan van de ingebeelde kragten des Slangesteens, daar men in Indie niet dan by 't gemeen geloof aan slaat, en van deszelfs bereiding, een berigt vinden in het III. DEEL der *Hedendaagsche Historie*, bladz. 437.

LAND DER HOTTEN-TOTTEN.

naar den Grond gaat. Men vindt 'er Kr pelbosch, van kromme knobbelige Takk met breede dikke ruige Bladeren en Vrug die eenigermaate naar Pyn-Appelen gelyk De Bast van 't zelve, die dik en kreuke is, wordt van de Lederbereiders aan de K gebruikt, en het poeijer ingegeven als e middel tegen de Roode Loop. Voorts gro 'er een Boom, wiens Hout, eerst gekape zy de, zeer walgelyk ruikt, doch die stank g 'er af, wanneer het eenigen tyd gelegen hee en dan gebruikt men het tot het maaken v Kabinetten en Tafels, wegens zyne frasy g wolkte kleur.

Landsgesteldheid.

Het Land der Hottentotten is ten deel Bergagtig, ten deele vlak. De Vlakten be staan uit dorre Heijen van los Zand, daa niet dan ruigte en Heesters groeijen; doch i de nabuurschap der Bergen en Heuvelen, aa Beeken en Rivieren, vindt men een vrugt baaren Grond, bekwaam tot Weiden en Koorn akkers. Aldaar is het Land begroeid met Ge boomte, en eene groote verscheidenheid van Kruiden en Bloemgewassen, die het, gedurende het goede Saizoen, zeer aangenaam maaken; doch de zwaare Regenbuijen, welken men 'er in 't kwaade Saizoen heeft, doen deeze Beeken overstroomen. Ook heerschen, op deezen Uithoek van Afrika, een groot deel van het Jaar, heyige Winden, die niet alleen de Kusten en Baaijen zeer onveilig maaken, maar zelfs te Lande veel nadeel doen aan het Koorn en de Vrugten, zo wel als aan de Wooningen. Somtyds heeft men 'er ook stil Weer, verscheide Dagen agter een, en dan zyn de Hottentotten, door de zwaa-

re

LAND DER HOTTENTOTTEN.

die akelige plaatsen zeer. Niet minder worden de Valeijen verfraaid door de Naantjes-Amandel met dubbelde Bloemen, en met enkelde, wiens Vrugten ook de Hottentotten eeten, na dat zy verscheide maalen in Water zyn gekookt. Ik zal geen omstandige Beschryving doen van de Afrikaansche Kraaije-Bekken, Jasmynen, en andere Planten, die wegens de aangenaamheid van haare reuk, zo wel, als wegens de fraaiheid van aanzien, de Hoven in Europa versieren. Alleen zal ik kortelyk spreeken van die wilde Gewassen, welken by de Hottentotten van eenig gebruik zyn.

Brood wortels.

Men vindt, in dit gedeelte van Afrika, een Plant, genaamd Ethiopische Kalfsvoet of *Colocasia*, welker Wortel, die veel scherper is dan de Wortelen van ons *Arum*, zeer gelykt naar een geschilde Rammenas, doch byster scherp is en heet, zo dat 'er de Mond schrikkelyk door ontstoken wordt. De Europeaanen, aan de Kaap, speelen 'er somtyds de Vreemdelingen een pots mede, welke egter gevaarlyk is, en wel eens van jok tot ernst overgaat. De Inlanders, niettemin, maaken zo veel gebruik van deezen Wortel, dat men denzelven *Hottentotsch Brood* noemt, dewyl zy 'er de scherpheid, door kooken en braaden onder de Asch, weeten uit te krygen. Een soort van Planten is 'er, die wel naar Iris gelykt, *Sisyrinchium* genaamd, welker Bolagtige Wortel de grootte en smaak omtrent van Karstengen of Aardappelen heeft, zynde wit, rood of zwart. Overvloedig vindt men deeze, in September en de drie volgende Maanden, aan de Kaap, alwaar zy veel gegeten

ten worden. Ook brengen de Hottentotten derwaards de Spruiten van de ſtekelige Afrikaanſche Spergie, tot verſnapering der Europeaanen.

LAND DER HOTTENTOTTEN.

Honigbloemen, enz.

Behalve de Honigbloemen, dus genaamd wegens het zoete Sap, dat 'er afdruipt, die van ons Volk zo wel als van de Wilden gegeten worden, vindt men 'er een Wortel, *Bachu* geheten, waar van zy in 't byzonder gebruik maaken. Dit zyn de Wortelen van een Heeſtertje, dat tot het Geſlagt der Egyptiſche Wilg behoort, zoetruikende, met Hairige bladeren (*). Tegen 't end van den Zomer, als het Loof begint wit te worden, vergaderen de Hottentotten de Wortels, en, na dat die in de Zon gedroogd zyn, maaken zy dezelven fyn, poeijerende hun Hair en Lighaam op alle Feeſten en Gaſtmaalen met het Stof, dat van Goudkleur is, wordende ook als een Geneesmiddel van Hoofdpyn aangemerkt. Voorts hebben zy een Wortel, *Kanna* genaamd, die zeer hartſterkende is en van hun, indien zy hem maar krygen kunnen, zeer duur betaald wordt. Sommigen hebben hem by den Ginzeng-Wortel der Chineezen vergeleeken, doch de Abt DE LA CAILLE verzekert, dat het verſchil zeer groot zy.

Boomen.

Onder het Geboomte, dat in het Land der Hottentotten groeit, is het Afrikaanſche Yzerhout, 't welk niet alleen zeer hard is, maar ook, in Water geworpen zynde, aanſtonds naar

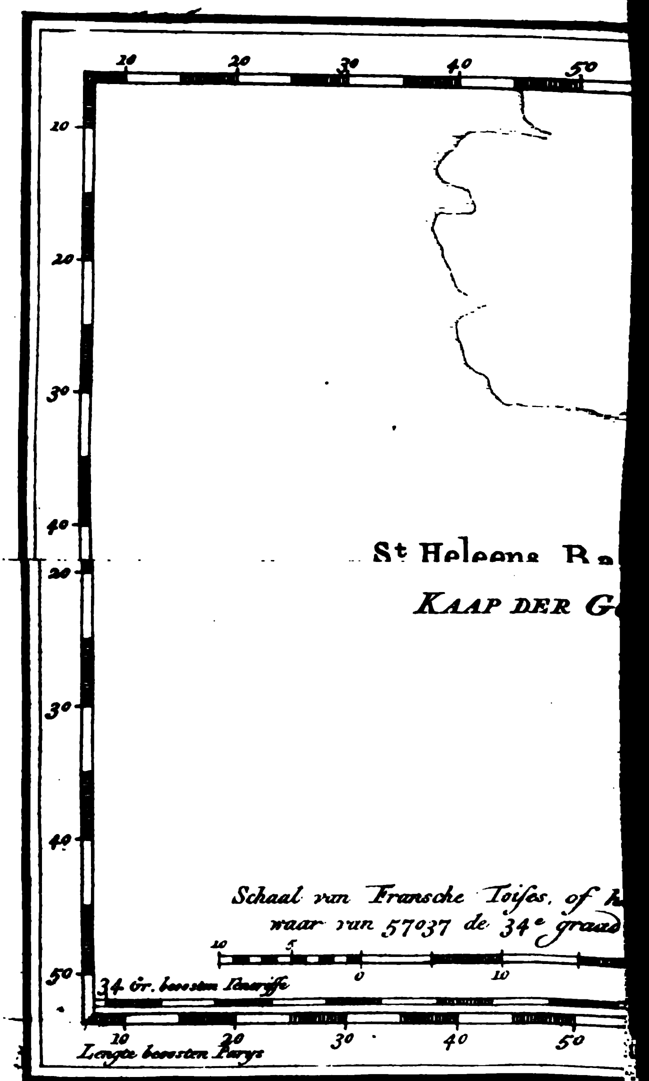
(*) Spiræa Africana, odorata, foliis piloſis. COMMEL. *Rar.* p. 3. Tab 3. BOERH. *Lugd. Bat.* 2. p. 238. Diosma foliis linearibus hirſutis. LINN. *Hort. Cliff.* 71.

LAND DER HOTTENTOTTEN.

naar den Grond gaat. Men vindt 'er Kreupelbosch, van kromme knobbelige Takken, met breede dikke ruige Bladeren en Vrugten die eenigermaate naar Pyn-Appelen gelyken. De Bast van 't zelve, die dik en kreukelig is, wordt van de Lederbereiders aan de Kaap gebruikt, en het poeijer ingegeven als een middel tegen de Roode Loop. Voorts groeit 'er een Boom, wiens Hout, eerst gekapt zynde, zeer walgelyk ruikt, doch die stank gaat 'er af, wanneer het eenigen tyd gelegen heeft, en dan gebruikt men het tot het maaken van Kabinetten en Tafels, wegens zyne fraay gewolkte kleur.

Lands-gesteldheid.

Het Land der Hottentotten is ten deele Bergagtig, ten deele vlak. De Vlakten bestaan uit dorre Heijen van los Zand, daar niet dan ruigte en Heesters groeijen; doch in de nabuurschap der Bergen en Heuvelen, aan Beeken en Rivieren, vindt men een vrugtbaaren Grond, bekwaam tot Weiden en Koornakkers. Aldaar is het Land begroeid met Geboomte, en eene groote verscheidenheid van Kruiden en Bloemgewassen, die het, geduurende het goede Saizoen, zeer aangenaam maaken; doch de zwaare Regenbuijen, welken men 'er in 't kwaade Saizoen heeft, doen deeze Beeken overstroomen. Ook heerschen, op deezen Uithoek van Afrika, een groot deel van het Jaar, heyige Winden, die niet alleen de Kusten en Baaijen zeer onveilig maaken, maar zelfs te Lande veel nadeel doen aan het Koorn en de Vrugten, zo wel als aan de Wooningen. Somtyds heeft men 'er ook stil Weer, verscheide Dagen agter een, en dan zyn de Hottentotten, door de zwaare

St Heleens Ba
KAAP DER G
Schaal van Fransche Toises, of
waar van 57037 de 34e graad
34 Gr. beoosten Teneriffe
Lengte beoosten Parys

e Hitte, veel aan Hoofdpyn onderhevig, die vergaat, zo dra de Wind zig verheft.

LAND DER HOTTENTOTTEN. Verdeeling des Lands.

Men plagt dit Volk te verdeelen in zeftien Natiën, die met naame worden opgeteld, en waar van negen of tien dat klein gedeelte, 't welk men het Diftrikt van de Kaap der Goede Hope, of *Kaap de Goede Hoop*, noemt, bewoonen zouden. Zulks mag misschien op het end van de voorgaande Eeuw, en vroeger, dus geweeft zyn, doch tegenwoordig kent men 'er maar twee of drie. De vermenigvuldiging der Europeaanfche Volkplanters heeft 'er een groot getal van daan doen trekken, en in den jaare 1713 maakten de Kinderpokjes groote verwoefting onder de overgebleevenen, ja zelfs onder de zwarte en blanke Slaaven. Sedert maakt geen Hottentotfche Natie meer een Lighaam uit, of heeft eenigen fchyn van byzondere Regeering, in de geheele uitgeftrektheid van het Diftrikt dat tot de Kaap behoort. Alle de genen, die men 'er vindt, zyn of in dienft der Europeaanen, om de Kudden te weiden, als Veehoeders, en te werken aan den Landbouw; of het zyn eenige Huisgezinnen by elkander, wien van de Europeaanen toegelaten wordt te blyven woonen in de Landftreek, welke zy in bezitting hebben.

Voor 't overige fchynt 'er, zegt de Abt DE LA CAILLE, in die nette Verdeeling der Natiën, by KOLBE, veel vergrooting plaats te hebben. „ Al het Land, van de Kaap „ Noordwaards gaande, tot ver voorby de „ Baay van St. Heleen, is droog, Zandig, „ met Doornen, Hey of Ruigte begroeid, „ zeer onbekwaam tot Weidlanden en byna

„ on-

LAND DER HOTTENTOTTEN.

„ onbewoonbaar. Hoe zouden dan negen „ of tien Natiën van Hottentotten aldaar „ hun bestaan kunnen vinden. Uit de kennis, die ik van deeze Landstreeken gekreegen heb, met dezelven verscheide „ maalen te doorloopen tot de afmeeting van „ een Graad aan den Hemel; komt my zulks „ geheel onmooglyk voor: ten ware ieder „ Natie uit niet meer dan een enkele Kraal „ of Dorp bestaan mogte".

Natiën van Hottentotten.

Het gene DE LA CAILLE hier van de schaarsheid der Inlanderen in de nabuurschap van de Kaap verhaalt, komt overeen met de Reistogten in 't jaar 1705 gedaan tot aan de *Olyphants*-Rivier omtrent op 31 Graaden Breedte, dat is ongevaar zestig Mylen van de Kaap ten Noorden. Men hadt 'er, dien geheelen Weg, maar twee Kraalen of Legerplaatsen ontmoet. Die genen egter, welken, omtrent dien zelfden tyd, wel honderdvyftig Mylen Landwaards in geweest zyn, zouden daar wel dertien of veertienderley Natiën van Hottentotten gevonden hebben; zo VALENTYN meldt, wordende eindelyk gestuit door de *Caboequaas*, de dappersten van alle deeze Volkeren, die Schilden hadden van Ossehuiden, waar zelfs wel Kogels op konden afstuiten. Op eenen Togt, dien vyfenveertig Kaapsche Vryfieden, in het jaar 1702, met vier Wagens beladen met Koopmanschappen en tweeëndertig Trek-Ossen, ondernamen; kwamen zy, volgens hun berigt, by de *Hoesequaas*, *Hessequaas*, *Gauris*, *Attaquaas*, *Gantauwers*, *Ammiaquaas*, *Moetjezons*, *Horizons*, *kleine Kaffers*, en eindelyk by de *Caboequaas*, boven gemeld. Zy hadden deeze laatsten, wel vyf of zeshonderd

sterk,

ſterk, aangetroffen, en 'er tegen geſlagen, hun op de vlugt gedreeven en omtrent vyf-duizend ſtuks Runderen en Schaapen ontnomen, waar van zy hun duizend terug gaven. Dit was geſchied zonder kennis of verlof van de Regeering. Indien men op den afgelegden Weg ſtaat kon maaken, ſchynen dit de genen te zyn geweeſt, die op de Kaart *Chainouquaas* geheten worden, ryk in Vee, woonende aan de Grenzen van 't Land der Kafferen. Voorts komen de groote *Namacquaas*, *Grigriquaas* ten Noorden, en de *Goenjemans* en *Kaapmans* niet *Koopmans* ten Ooſten, in de nabuurſchap van de Kaap, zo 't ſchynt wel meeſt in aanmerking. Ook vindt men 'er de zogenaamde *Buſchiesmans*, zynde, zo DE LA CAILLE aanmerkt, grootendeels Hottentotten, wien de Europeaanen van Vee beroofd hebben, en die, gevoelig over dit verlies, ſomtyds aanſpannen met de Hottentotten, welken in dienſt der Europeaanen zyn, of onder dezelven woonen, om, op hunne beurt, 'er wraak over te oeffenen. Ook zyn 'er, die Strandloopers genoemd worden om dat zy geen Verblyfplaats hebben, leevende van den roof.

LAND DER HOTTENTOTTEN.

In de plaatſelyke beſchryving van dit Land, bepaal ik my tot dat gedeelte, 't welk het *Diſtrikt van de Kaap* genoemd wordt, alwaar onze Volkplantingen zyn. Dit ſtrekt van de Kaap Noordwaards, omtrent tot 31 Graa. Zuider Breedte, en Ooſtwaards, langs de Kuſt, wel vyftig Zeemylen, of Uuren gaans, voorby de Moſſelbaay. Binnenslands is een Rivier, welke de *Rivier zonder end* genoemd wordt, wegens haare langte en kromte,

Diſtrikt van de Kaap.

LAND DER HOTTENTOTTEN. *De Kaap.*

te, die Ooftwaards loopt, en met de *Olyphants*-Rivier, welke Weftwaards ftroomt, om zo te fpreeken dit Diftrikt Noordwaards bepaalen; terwyl de *Berg-Rivier*, die in 't Zuidelykfte zynen oorfprong neemt, zig, aan de Weftkuft, in de St. Heleens-Baay ontlaft, niet benoorden dezelve, gelyk men in fommige Kaarten vindt aangetekend.

Een gedeelte, van dit Diftrikt, wordt beflagen door de Volkplantingen der Europeaanen; die vier in getal zyn, naamelyk, behalve het Vlek aan de *Tafelbaay*, die van *Stellenbofch*, *Draakeftein* en 't Land van *Waveren*. Men heeft 'er deeze Volkplantingen, omtrent een Eeuw geleeden, begonnen op te regten, gelyk wy vervolgens zien zullen. Thans gaa ik over om van de bezitneeming der Kaap door de onzen, en de uitbreiding van hunne Bezittingen aldaar, te fpreeken, zullende vervolgens derzelver tegenwoordige gefteldheid befchryven.

Bezitneeming van de Kaap door de Nederlandfche Ooftind. Kompagnie.

Ik heb gezegd, dat door ons Volk, nu ruim honderd Jaar geleeden, een groot deel Lands aldaar gekogt werdt van de Ingezetenen, en, inderdaad, zo was het algemeen Gerugt. KOLBE zegt, dat VAN RIEBEEK, de Chirurgyn, door wien kennis aan Bewindhebberen der Ooftindifche Kompagnie in Nederland gegeven was van de gefteldheid des Lands, met vier Schepen aldaar aankomende, een Verdrag maakte met de Hottentotten, en wel met die Natie, welke *Goenjemans* genoemd wordt, verpligtende zig om hun zekere veelheid Snuifteryen en andere Koopmanfchappen te leveren, ter waarde van ongevaar vyftigduizend Guldens; waar voor de

Ne-

Nederlanders Vryheid zouden hebben, om zig aan de Kaap neer te zetten en te verſchanzen. Volgens VALENTYN moet de aankomſte van die Vloot aldaar geweeſt zyn in April des jaars 1652. Deeze Schryver meldt niets van dat Verdrag en Koop-Kontrakt.

LAND DER HOTTENTOTTEN. *De Kaap.*

„ De Hollanders (zegt LA CAILLE) konden
„ geen plegtig Traktaat aangaan met de Hot-
„ tentotten, een zwervend Volk, dat geen
„ denkbeeld ter wereld van Verbindteniſſen
„ hadt. VAN RIEBEEK, hun rondom
„ zyne Legerplaats verzameld ziende, gaf
„ hun eenige Glazen Kraalen, eenige ſtuk-
„ ken Yzer en rood Koper: ook leverde hy
„ hun Brandewyn en Arak; houdende hun dus
„ op den tuil, tot dat hy zyn Fort had vol-
„ tooid. Maar, aan de Kompagnie reke-
„ ning doende van 't gene door hem verrigt
„ was, om zig van de bezittinge des Lands
„ te verzekeren, gaf hy voor, de Vriend-
„ ſchap der Ingezetenen en het Regt om aan
„ de Kaap te blyven, gekogt te hebben voor
„ veertigduizend Guldens (*). De Hollan-
„ ders hebben ſedert wel gezien, dat de
„ Hottentotten niet van meening waren ge-
„ weeſt een Traktaat te maaken, en zy kun-
„ nen

(*) De Abt DE LA CAILLE vermindert hier den Kooprys van 50.000 op 40.000 Guldens, en in 't Werk van BEAWES, genaamd *Lex Mercatoria rediviva*, wordt, dat zonderling is, gezegd; hoe VAN RIEBEEK een Traktaat met de Hottentotten ſloot, om 'er zig te mogen nederzetten en vry handelen, op betaaling van 50 Guldens, in 't zelfde ſoort van Koopmanſchappen, als de Geſchenken waren. Zo dit geen drukfout is, wyſt het een groote partydigheid der Engelſchen, ten opzigte van onze Natie, aan.

LAND DER HOTTENTOTTEN.

„ nen met waarheid zeggen, dat dit Land „ hun niet dan uit hoofde van Verovering „ toebehoore".

De Kaap.

De bezitting van de Kaap is, door geene Europeaansche Mogendheid, de onzen ooit betwist. De Hottentotten maakten, 't is waar, reeds in den jaare 1659, by gelegenheid der uitbreiding van de Volkplanting, een geweldigen Opstand, klaagende, dat men hun het Land ontroofde; doch men toonde hun aan, dat zy 'er eigentlyk geen byzondere Bezitters van waren, en dat hun Volk de onzen toegelaten hadt, zig hier te vestigen; weshalve men ook voor Onderhoud moest zorgen. Door middel van Geschenken werdt eindelyk, in den aanvang des jaars 1660, weder Vrede gemaakt, op zulk een Voet, dat men het Land drie Mylen gaans in 't ronde van 't Kasteel, zou mogen omploegen en met Koorn bezaaijen. Vervolgens begaven eenige Waaghalzen zig, wel zestig, tagtig, ja honderd Mylen Landwaards in, en vonden 'er goed Onthaal by de Hottentotten. Ook is naderhand een beding met hun gemaakt, dat alle Landen, die zy niet gebruikten, van de Nederlanders vryelyk zouden ingenomen en beplant of gebouwd worden, en sedert de vernieling, welke de Kinderpokjes in 't jaar 1713 onder de Inboorlingen aanregtten, is het Land zodanig van hun ontbloot geworden, dat men 'er thans naauwlyks genoeg vindt, om de onzen in deszelfs bezitting te ontrusten.

'*t Kasteel aan de Kaap.*

In 't eerst was aan de Kaap slegts een Schans aangelegd, doch in 't jaar 1664 of 1665 kreeg men 'er een regelmaatige Fortres, met vier Bol-

Bolwerken, voltooid; die, omtrent den jaare 1672, in een Kasteel veranderd werdt. Dit Kasteel is een reguliere Vyfhoek, daar men thans in 't ronde de Graft om volmaakt heeft, leggende aan de Zuidzyde van de Tafelbaay. Het is van tyd tot tyd verbeterd en voorzien met verscheide fraaije Buitenwerken, en verder met al het gene tot beveiliging van de Reede behoort. Dus heeft het ter wederzyde een Battery, waar van die aan de Leeuwen-Bil of Staart van den Leeuwenberg, een weinig binnen de Baay, wel de sterkste is. De andere die by de Zoute Rivier, beoosten het Kasteel, legt, is thans door eene Linie met hetzelve vereenigd. Met elkander bestryken zy de geheele Reede of Landingplaats in deeze Baay, welker Ingang te wyd is, om door een Fort te worden gesloten. De Gouverneur en voornaamste Bedienden van de Kompagnie hebben hunne Woonplaatsen in 't Kasteel, zynde aanzienlyke Gebouwen: ook vindt men 'er groote en bekwaame Magazynen of Pakhuizen, die aan de Kompagnie behooren.

LAND DER HOTTENTOTTEN. *De Kaap.*

Ten Noordwesten, op eenigen afstand van 't Kasteel, legt het Vlek, dat thans gemeenlyk *de Kaap* of *aan de Kaap* en van sommigen ten onregte de *Stad* genoemd wordt. Hetzelve bestaat uit regelmaatige blokken van Huizen, die weleer slegts van ééne Verdieping waren en met Rieten Daken, wegens de Valwinden, doch thans meestal van twee zyn met een Plat van boven, en sommigen zelfs van drie Verdiepingen, zeer aanzienlyk gebouwd. De Grondvesten zyn van Kaapschen Klipsteen; de Muuren van Steen aan

Het Vlek.

LAND DER HOTTENTOTTEN. *De Kaap,*

de Kaap gebakken; eenige weinigen van Hollandsche Klinkerts. De voornaamste Gebouwen staan op de zogenaamde Heeregraft, die met Eikeboomen beplant is, aan een soort van Kanaal, 't welk met een hoek omloopt; de buitensten digt aan den Oever. Voor 't overige bestaat het Vlek uit regte breede Straaten, die ten deele Zuidwestwaards oploopen naar den Tafelberg, ten deele Noordwestwaards naar de Leeuwen-Bil. 't Getal der Huizen, die Ratelwagts Geld betaalen, en onder 't Vlek behooren, werdt, in den jaare 1710, begroot op honderd-vyf-en-vyftig. VALENTYN telde 'er, vier Jaaren laater, omtrent honderd meer, naamelyk tweehonderd-vier-en-vyftig, zo klein als groot, zonder de Openbaare Gebouwen mede te rekenen. Waarschynlyk zal hy de genen, die buiten 't Vlek hier en daar verstrooid stonden, mede geteld hebben. Tegenwoordig zal het getal ongelyk grooter zyn: want in de laatste dertig Jaaren is het Vlek zeer uitgelegd en met véele Straaten vermeerderd; zo dat het zig tot aan den Tafelberg uitstrekt.

Om dat de Huizen, meestal, van buiten met Kalk bestreeken en gewit zyn, zo maakt het Vlek, van de Kaapse Reede te zien, een zeer aardige en sierlyke Vertooning, die nog meer verfraaid wordt door de Tuinen en Buitenplaatsen, in de schuinte van den Tafelberg, en de groene Velden, met Beeken of Riviertjes doorzaaid, die zig in 't Regen-Saizoen overvloedig ontlasten in de Tafelbaay.

De Kerk. Weinig Jaaren geleeden is het Vlek versierd met een aanzienlyk Gebouw voor de Bur-

Burger-Wagt, ſtaande op het Plein, in deszelfs midden. De Godsdienſt werdt eertyds in het Kaſteel verrigt, doch in 't voorſte deezer Eeuw heeft men een Kerk in 't Vlek gebouwd, die in 't jaar 1704 voor de eerſte maal gebruikt werdt. Zy is voorzien met groote Glasraamen en heeft vier Gevels, in twee van welken, ten Zuiden en ten Noorden, de Deuren zyn, met ſchoone Portaalen, rood en wit gemarmerd. Aan de Noordooſtzyde is een vierkante Tooren met een laage Spits. Van binnen ſteunt het Dak op vier Pylaaren, die taamelyk dik zyn, met Geſtoelten voor den Gouverneur, den Raad, de Leden der Regeeringe en voor de aanzienlykſte Burgeren. De Predikſtoel, die van Hout is en fraay gewerkt, heeft een Kap, die op Pylaſters ruſt. Voorts is de Kerk van binnen en van buiten gewit, zo wel als haare Pylaaren. Zy is thans voorzien met een Gewelf en een fraay Orgel, pronkende verder met veele Wapens en uitgehouwen Zarken, zo van de Kaapſche Gouverneurs in der tyd, als van Bevelhebbers der Hollandſche Schepen. Bovendien leggen 'er ook Engelſche en Deenſche Admiraals en Zee-Kapiteins begraven.

LAND DER HOTTENTOTTEN. *De Kaap.*

Agter de Kerk, in 't opgaan naar den Tafelberg, is de Tuin der Kompagnie, hebbende, aan de voorzyde, de Schoolen, het Slaavenhuis, Tuiniers-Huis, en andere Vertrekken, die onlangs zeer deftig opgebouwd zyn; van agteren een fraaije Diergaarde, met een Hek daar voor, die een ſchoon Gezigt geeft door de groote Laan. Op zyde ſtaat een groot en lugtig Speelhuis,

Tuin der Kompagnie.

LAND DER HOTTENTOTTEN. *De Kaap.*

van waar men den geheelen Tuin kan overzien, dienende tot verlustiging van den Gouverneur en de Leden der Regeeringe. Het staat iedereen, zelfs de Matroozen vry, daar in te wandelen; doch het afplukken van Vrugten of beschadigen van het Gewas is verbooden op zwaare straffe en wordt belet door de Oppassers en Slaaven.

De hoedanigheid van deezen Tuin is, naar den byzonderen smaak der Opperhoofden, grootelyks veranderd. De Gouverneur VAN DER STELL hadt denzelven, tegen het eind der voorgaande Eeuw, in zulk een staat gebragt, dat sommigen 'er van gesproken hebben, als ware het een Aardsch Paradys. Men hadt getragt denzelven te versieren met de aardigste Gewassen en Vrugten van alle de Wereldsdeelen. Op dien voet wordt deeze Tuin nog van KOLBE in den hoogsten trap opgevyzeld; daar het niettemin uit het Verhaal van MAXWELL, die in 't korte een beschryving van deeze Volkplanting geeft *, waar hy zig in den jaare 1706 bevondt; blykbaar is, dat KOLBE deezen Tuin nimmer in die staat gezien hebbe. Hy was toen reeds, zo die Engelschman getuigt, zeer vervallen, en hadt niets buitengewoons. „ Tegenwoordig is het (volgens den Abt DE LA CAILLE) een taamelyk fraaije Moeshof, van „ duizend gemeene Schreeden langte en „ tweehonderdzestig Schreeden breedte, verdeeld in vier-en-veertig Vakken, die met „ hooge Heiningen van Eike- of Laurierboomen omringd zyn. Twee deezer Vakken dienen tot een Parterre of Bloemperk „ voor een Paviljoen, aan de Oostzyde van „ den

* *Philos. Transact.* Ann. 1707. N. 310.

„ den Tuin omtrent het midden geplaatst,
„ en een ander Vak, daar aan paalende, is
„ gevuld met drie lommerryke Gaanderyën
„ van groente. Het overige bevat Moes-
„ kruiden en niet zeer veele Ooftboomen.
„ De Tuin is byna geheel omringd met een
„ breede Graft van loopend Water, en wordt
„ bevogtigd door eenige Greppels, die langs
„ de Vakken zyn; welke Vakken voortko-
„ men uit de verdeeling van den Tuin door
„ vyf evenwydige breede Laanen, die 'er in
„ de langte door heen loopen, en elf Dwars-
„ paden".

LAND DER HOTTENTOTTEN. *De Kaap.*

Zo ziet men, over deezen Tuin, het oordeel van Uitheemschen, die 'er zekerlyk niet te gunstig van spreeken zullen; doch men weet dat de liefhebbery, in 't stuk van Hoven te schikken, zeer verschilt. Met het uitroeijen der oude Haagen van vreemde Gewassen en Boomen, welken in 't wild lagen, hier en daar verstorven, om daar voor nieuwe Haagen van Eiken en Laurieren te plaatzen, is zekerlyk de verfraaijing van den Tuin bedoeld, en voor 't oog bewerkstelligd; doch niet zo zeer voldaan geweest aan de inzigten van een Kruidkundigen, die 'er alle de Gewassen der vier Wereldsdeelen, volgens den aanleg van den Gouverneur VAN DER STELL, in verwagten zoude. De tegenwoordige Gouverneur maakt byzonder zyn Werk van deezen Tuin te versieren met allerley Zeldzaamheden; zynde een groot Liefhebber van fraaije Boomgewassen. Aan 't *ronde Boschje* en op het *Nieuwland* zyn ook twee fraaije Tuinen van de Kompagnie,

LAND DER HOTTENTOTTEN. *De Kaap.*

die insgelyks veel Groente en Vrugten uitleveren, tot Ververſching van 't Scheepsvolk.

Vrugten des Lands.

Ondertuſſchen geeft my dit aanleiding, om te ſpreeken van de Landsgeſteldheid aan de Kaap, en van 't beſtaan der Ingezetenen, ten opzigt van de Vrugten, die men 'er teelt. Wanneer de Gouverneur, in 't end van February, of in 't begin van Maart, het Scheidmaal geeft aan de Kapiteinen der Retoervloot en andere Luiden van Rang, zyn 'er Vrugten op Tafel van alle de vier Wereldsdeelen. De Tuin der Kompagnie, egter, brengt, volgens de waarneeming van DE LA CAILLE, in de Maanden December, January, February en Maart, byna niets voort. „ Men heeft 'er, zegt hy, maar zeer „ weinig Vrugten der Indiën. De Guajava „ is de voornaamſte: de Piſang deugen 'er „ niet, zo min als de Ananaſſen. Van Eu„ropeaanſche Vrugten heeft men 'er niet „ dan Perſiken, Abrikoozen, Vygen, Kweên „ en Druiven, die zo goed zyn als de beſten „ in Europa. De anderen, gelyk Appelen, „ Peeren, Pruimen, Nooten, Kerſen, O„ranje-Appelen, enz. zyn niet veel zaaks, „ en de Hazelnooten, die 'er groeijen, zyn „ ledige Doppen, zonder Pitten. Ook wordt „ zelden aan de Kaap een goede Meloen ge„geten: want het Zaad derzelven verbas„tert reeds in 't derde jaar, na dat het uit „ Europa is overgebragt. De Spergies zyn „ 'er ſlegt en ſmaakeloos, omtrent gelyk die „ men te Parys, by Winter, in de Kelders „ teelt. De Citrouilles of Giromons zyn 'er

„ klein-

„ kleinder, dan de gemeene Citrouilles die „ wy in Frankryk hebben" (*).

LAND DER HOTTENTOTTEN. *De Kaap.*

„ Schoon het Klimaat van de Kaap, in 't al- „ gemeen gesproken, (vervolgt hy) taamelyk „ bekwaam is tot voortbrenging van een groot „ getal Planten en Gewassen, die in Europa „ en in de Indiën gemeen zyn, is 't 'er nogthans „ ver van daan, dat het een zo goed Land „ zyn zoude, als KOLBE meldt; zeggende": *dat 'er geen plaats op het Aardryk zy, alwaar de edelmoedige Natuur zo mildelyk de Schatten van haare volmaaktheden heeft medegedeeld aan de Planten en derzelver Bloemen, als aldaar.* Gelyk hy ten dien opzigte voorgegeven hadt, dat de Gewassen, uit andere Wereldsdeelen, 'er byna nooit kwaalyk slaagden; ja dat de meesten zelfs 'er verbeterd werden en tot volmaaking gebragt: zynde de Gebergten en Valeijen 'er versierd met de verrukkelykste schoonheden, en de Lugt met de aangenaamsten Reuken gebalsemd!

„ De overvloed van Levensmiddelen, dien „ men aan de Kaap vindt, (zegt DE LA „ CAILLE,) moet toegeschreeven worden, „ in de eerste plaats, aan de uitkiezing van „ de beste Landstreeken in de groote uitge- „ strektheid deezer Volkplanting: ten ande- „ ren aan de gemaatigdheid van het Klimaat, „ daar men nooit te vreezen heeft voor Vorst „ of

(*) Dit oordeel is zekerlyk te ongunstig over de Kaapse Vrugten: want ik verneem van een Heer die lang aan de Kaap gewoond heeft, dat 'er uitneemende Appelen, Peeren, Oranje Appelen en Meloenen vallen: doch de Braamboisen, berigt hy my, als ook de Aalbessen en Kruisbesiën, willen 'er niet aarden.

LAND DER HOTTENTOTTEN. De Kaap.

„ of Hagel (*): ten derden, aan de bemesting
„ der Landeryen, die door het groot getal
„ van Beesten zeer gemakkelyk wordt gemaakt:
„ ten vierden, aan de nieuwheid der
„ Landen, die nog niet uitgepuurd zyn, en
„ welken men daarom niet behoeft te laaten
„ braak leggen, gelyk in Europa. Uit zig
„ zelve bragt dit Land geenerley Vrugten
„ voort, voor de aankomste der Europeaanen,
„ en, de genen, die men 'er gebragt
„ heeft, slaagen niet dan in de nabuurschap
„ der Gebergten, alwaar goede Aarde is te
„ vinden: de Vlakten zyn bedekt met een
„ onvrugtbaar Zand, vervuld met ruigte,
„ daar men naauwlyks door kan komen: de
„ meeste Woonplaatsen zyn zonder Water
„ en zonder Hout, ten minste in dat gedeelte
„ der Volkplanting, 't welk ik gezien
„ heb (†). Ik heb niettemin hooren zeggen,
„ dat het gedeelte, 't welk zig ver beoosten de
„ Bergen van *Stellenbosch* uitstrekt, veel beter
„ voorzien zy van Water, hebbende
„ goede Aarde en geen gebrek aan Houtgewas".

Veeweidery aan de Kaap.

De Landbouw aan de Kaap bestaat in drie voornaame deelen; de Veeweidery naamelyk, het teelen van Koorn en van Wyn. De Regeering maakt doorgaans een Kontrakt met vier Vermogende Luiden, om de Amptenaaren en Bedienden der Kompagnie, en de Schepen, die de Kaap aandoen, te voorzien

(*) Het maakt 'er egter, zelfs aan de Kaap, by nagt wel eens Ys, op 't open Veld, en 'er valt wel zwaare Hagel in de Bergagtige Landen.

(†) Te weeten het Westelyke en Noordelyke: anders leggen 'er de Plantagiën veelal aan Rivieren.

zien van Vleefch, dat in de *groene Kloof* wordt vet gemaakt. Deeze Luiden zyn verpligt, groote menigten Vee, zo wel Runders als Schaapen of Lammeren, gereed te houden; ten einde 'er fchielyk, by de aankomft der Schepen, van te kunnen afleveren. Ik heb reeds van eenige byzonderheden, deeze Beeften betreffende, melding gemaakt; doch wat de groote Kudden der Hottentotten betreft, daar omtrent merkt DE LA CAILLE aan, „ dat die zeer klein zyn „ in vergelyking met de menigte van Vee, „ welke de Europeaanfche Weiders, die van „ eenig Vermogen zyn, bezitten. Zulk een, „ zegt hy, heeft 'er genoeg voor een Hot„ tentotfche Kraal van over de dertig Huis„ gezinnen. De Staarten der Schaapen aan „ de Kaap, (zegt hy verder,) zyn niet langer „ dan die der Europeaanfche, naar reden van „ de dikte: want zy zyn driehoekig, zeer „ breed van boven, en naar 't end toe ver„ fmallende. De gewoone zwaarte van een „ Kaapfche Schaapen-Staart, is drie of vier „ en op 't hoogfte vyf of zes Ponden: zeer „ zeldzaam ziet men 'er van tien of twaalf „ Pond. KOLBE maakt de gemeenen vyf„ tien en die minder gemeen zyn, op 't min„ fte, dertig Ponden zwaar".

LAND DER HOTTENTOTTEN. *De Kaap.*

Tot den Landbouw wordt 'er de Ploeg getrokken door Offen, die men 'er ook tot het trekken van Karren en andere zwaare Rytuigen bezigt, dewyl de Perfiaanfche Paarden daar toe te klein en zwak zyn. De Grond is, op fommige tyden, zo zwaar, op anderen zo hard te bewerken, dat men fomtyds wel tien Offen voor den Ploeg ziet loopen,

Landbouwery.

LAND DER HOTTENTOTTEN. *De Kaap.*

met drie Dryvers, om die voort te doen gaan. Het Land wordt, indien het Meſt noodig heeft, gemeſt in April en Mey; de Zaaytyd begint, op de laage Landen, in Juny, en, wanneer 'er meer Regen gevallen is, in July, op de Heuvelen of in de ſchuinte der Bergen. Dus blyft het Zaad, in de zwaarſte Regen-Maanden of in de Wintertyd, onder de Aarde, en ſchiet op in September, Oktober en November, wanneer het aldaar de Lente gerekend wordt te zyn. In December, als de Zomer begint, is al het Koorn ryp, en te Kerstyd heeft men 'er het midden van den Oogſt.

De Plaag der Springhaanen, die in de middelſte en Noordelyke deelen van Afrika zo gemeen is *, heeft men aan de Kaap nog maar eens ondervonden. De Erwten en Boonen ſlaan dikwils neer, door de hevigheid van den Zuidooſten Wind, die ook het Koorn wel benadeelt, dat ſomtyds van de Droogte veel te lyden heeft. Zelden egter heeft men 'er een Misgewas of kwaaden Oogſt, en de Tarw, die aan de Kaap geteeld wordt, geldt te Batavia byna zo veel als de Bengaalſche of Suratſche. „ De Graanen van Europa „ (zegt DE LA CAILLE,) verbaſteren aan „ de Kaap niet; in tegendeel wordt het „ Koorn, dat daar is geteeld, op onze [de „ Franſche] Eilanden, beter geagt dan het „ Europeaanſche Koorn: maar de Hennip, „ die men 'er teelt, is Houtig, en deugt niet „ veel: ook heeft 'er de Denne- of Maſt- „ boom nog niet willen groeijen ".

* Zie bladz. 110, 391, 600.

In het dorſchen wordt de manier der Ooſterſche Landen, even als in Italie, gevolgd.

Men

Men laat, naamelyk, het Koorn, in 't Veld, uit de Halmen treeden door Ossen of Paarden: waar toe een harde Vloer wordt klaar gemaakt, van ongevaar dertig Voeten middellyn, waar op men het Koorn legt, dryvende de Beesten in 't ronde daar over heen, en keerende de Schooven, van tyd tot tyd, om, tot dat 'er al de Graankorrels uit zyn. De Drek, dien de Ossen of Paarden, middelerwyl, vallen laaten, wordt, na dat dezelve door de Zon gedroogd is, door het Werkvolk afgescheiden van de Graanen. Dit Werkvolk bestaat in Landbouwknegts en Slaaven, daar men, wegens hunnen grooten trek tot Sterken Drank, en hier uit volgende kwaadaartigheid en onagtzaamheid, veel spels mede heeft. Het beste is, dat men 'er in de Zomer, die de Maanden January en February duurt, meest altoos staat kan maaken op een heldere drooge Lugt, met den Zuidoosten Wind, die dan lang aanhoudt. Dus wordt, in een Maand, wel zo veel Koorn gedorscht, dat men 'er, op de manier der Noordelyke deelen van Europa, een geheelen Winter toe behoeven zoude.

LAND DER HOTTENTOTTEN. *De Kaap.*

Van het Koorn gaa ik tot de Wynteelt over. Men heeft hier zekerlyk den Wynstok gebragt uit Europa en uit Persie, doch het duurde een geruimen tyd eer daar van Wyn gemaakt werdt. Dit geschiedde niet, voor dat een Duitscher de Ingezetenen had geleerd, den Wynstok door Stek te vermenigvuldigen: doch de Winden doen 'er veel schade aan, en bovendien heeft het Gewas en Bloesem niet alleen, maar zelfs de Vrugt, veel van Vliegen en Ruspen, te lyden. Men houdt

Wynteelt.

LAND DER HOTTENTOTTEN. *De Kaap.*

houdt de Wyngaarden, om ze voor den Wind, die wel de ergste Plaag is, te beschutten, laag by den Grond, laatende hun niet hooger opschieten dan tot drie Voeten. Niettegenstaande dit alles vindt men thans overal Wyngaarden, en de Kaapsche Wyn wordt, in Europa, ongelyk beter geagt dan de beste Portugaalsche of Spaansche Wynen (*).

Constantia-Wyn.

„ Het Huis van *Constantia* (zegt DE LA „ CAILLE) legt ten Zuiden, drie groote „ Fransche Mylen [Uuren gaans] van het „ Vlek, in een laagte. Het zal misschien „ niet onnut zyn hier te zeggen, dat de Wyn, „ die by dit Huis groeit, en zo bekend is, „ onder den naam van *Kaapschen Wyn*, al„ daar in taamelyk kleine veelheid valle. In „ de beste Jaaren kan het gantsche Distrikt „ van Constantia, 't welk in twee aan el„ kander paalende Plantagiën bestaat, niet „ meer opbrengen dan vyftig of zestig Leg„ gers rooden Wyn, die 'er veel meer geagt „ wordt dan de witte; en niet meer dan tag„ tig of negentig Leggers witten Wyn. De „ Legger zal omtrent 550 Parysche Pinten „ houden (†). De Hollandsche Oostindische „ Kompagnie noodzaakt de Eigenaars van „ deeze Wyngaarden, om haar al den Wyn „ te leveren, dien zy 'er van teelen": mids hun

(*) Op de Verkooping van het Najaar 1762, zyn te Amsterdam by de Kompagnie verkogt, 144 Aam Kaapsche roode en witte Wyn; de roode van 500 tot 810 Guldens en de witte van 360 tot 590 Guldens het Aam. In 't voorgaande Jaar goldt het Aam roode Kaapsche Wyn 1000 Guldens.

(†) De Legger houdt vier Aamen en een Aam vier Ankers, ieder van 64 Pinten, Amsterdamsche Maat.

hun daar voor een gestelden prys betaalende, gelyk met het Koorn, dat aan de Magazynen der Kompagnie geleverd wordt, en met het Vee, ook plaats heeft.

Dit Huis, *Constantia*, was als een Buitenplaats of Hofstede aangelegd door den Gouverneur VAN DER STELL, en naar zyne Huisvrouw dus genoemd, zo KOLBE verhaalt, die 'er byvoegt, dat het Huis een heerlyk Uitzigt had, op de Tafelbaay en in de Buffels-Valey, als ook, dat de Gouverneur VAN DER STELL, in die Kwartieren, zig een Landstreek toegeëigend had, van byna drie Dagreizens in den omtrek: niettegenstaande 'er reeds, in den jaare 1668, by de Bewindhebberen was besloten, dat geen Dienaar der Kompagnie eenig Land zou mogen bezitten. Verscheide andere Amptenaaren hadden dit Voorbeeld nagevolgd, tot groot nadeel der Burgeren en Vrylieden, die dus hun Vee en Wyn dikwils niet konden slyten: tot dat, op derzelver herhaalde klagten, eindelyk, in 't jaar 1707, de Gouverneur en voornaamste Leden der Regeering op-ontboden, en uitdrukkelyk bevel gegeven werdt, tot het verkoopen van derzelver toegeëigende Landgoederen. In 't jaar 1711 werdt aan de Kaap een Verklaaring gepasseerd, dat Gouverneur VAN DER STELL wel vyftien of zestien van elkander afgezonderde Plaatsen of Buitenposten had, daar hy Schaapen teelde.

Wyn-Oogst.

De Wyn Oogst, in dit Land, begint op 't end van February en duurt de geheele Maand Maart. Somtyds zyn 'er de Druiven wel in January ryp, doch deeze droogen en eeten de Ingezetenen; waargenomen hebbende, dat

de

LAND DER HOTTENTOTTEN. *De Kaap.*

de Wyn, daar van gemaakt, niet duuren kan. Hunne Wynen, uit de Kuip gekomen, doen zy in Vaten, en, eenigen tyd geſtaan hebbende, gieten zy die af van de Moer, in een zuiver Vat. Eenige Maanden daar na wordt de Wyn met Huizenblas ſchoon gemaakt en 't Vat geſtopt; doch men moet 'er altoos, wanneer de Wynſtok bloeit, eenige Lugt aan geeven in dat Klimaat, dewyl anders de Vaten berſten zouden. Ook doen zy jaarlyks den Wyn in nieuwe Vaten, die zy dan tot aan het Sponsgat weder vullen, en dus kunnen zy denzelven drie of vier Jaaren houden.

Tuinvrugten.

Behalve een Wyngaard heeft ieder Huis byna eenen Moeshof, waar in men allerley Wortels en Kruiden teelt, die in de Tuinen van Europa groeijen; doch men moet telkens byna met nieuwe Zaaden van daar voorzien worden; alzo het Zaad, aan de Kaap gewonnen, na het derde Jaar niet meer deugt. Sommige Zaaden, die 'er verſch gewonnen zyn, geeven grooter en beter Vrugten dan in ons Wereldsdeel. Men heeft 'er wel Savoiſche Koolen geteeld van twintig Pond, en Bloemkool byna van die zwaarte; uit Zaad dat van de Middellandſche Zee gebragt was. De Meloenen komen 'er, zonder Glazen of Broeybedden, voort, en Komkommers teelt men 'er, zo wel als Pompoenen en Water-Meloenen, menigvuldig. Aardappelen en Battattes zyn het gemeenſte Voedzel.

Zoutmaakeryën.

Het Regen-Saizoen brengt de Ingezetenen van de Kaap dit voordeel aan, dat zy daar door gelegenheid krygen, om zig, op eene gemakkelyke wyze, te voorzien van Zout. Im-

Immers geduurende dit Saizoen vergadert zig in de Valeijen een menigte Water, 't welk, uitdroogende, veel Zout overlaat, dat men vervolgens inzamelt en met Karren naar Huis haalt: want iedereen ſtaat zulks vry, uitgenomen in de Valey van den Tygerberg, alwaar twee Zoutpannen zyn, die de Kompagnie voor zig houdt. Men kan dit Zout tot allerley gebruiken bezigen, doch het is zo ſterk niet als het Europiſche of Sintubes-Zout. Buiten twyfel zal in de Grond, of in de Bergen, eenig Steenzout verborgen zitten, 't welk het Regenwater daar tot Pekel maakt: want deeze Valeijen hebben, oogſchynlyk, geen gemeenſcbap met de Zee.

Mineraale Wateren.

Voor 't overige is het Water: dat van de toppen der Bergen komt, en zig in de Tafelbaay ontlaſt, na dat het door Zandige en Steenagtige plaatſen geloopen zy, helder en zoet. Ook vindt men binnenslands veele Beeken van drinkbaar Water, doch ook ſommigen die rood- of zwartagtig zyn, waarſchynlyk door hunne vermenging met eene Yzeragtige ſtoffe. Sommigen, in 't eerſt helder en zoet, worden door 't ſtaan, of door uitdrooging, bitteragtig, als wanneer zy omtrent de eigenſchap krygen van de purgeerende Mineraale Wateren in Engeland en Duitſchland. Op eenigen afſtand Noord en Ooſtwaards van de Kaap, by Drakeſtein en elders, zyn ook heete Bronnen, die warme Badſtooven uitleveren, waar in men zig ſomtyds tot Gezondheid baadt.

Niettegenſtaande deeze Wateren klaar aanduiden, dat 'er eenige Mineraalen en Zwavelſtoffen, gelyk byna overal, in het Aardryk

LAND DER HOTTENTOTTEN. *De Kaap.*

ryk zyn, zo heeft men doch, tot nog toe, aan de Kaap geen Mynen kunnen vinden van kostbaare Metaalen, ryk genoeg om te bewerken. Men zou zig, daar over, eenigermaate mogen verwonderen, aangemerkt de overvloed van Goud, die gevonden wordt in andere deelen van Afrika, en zelfs, aan de Oostzyde, niet zeer ver van de Kaap; indien men op de geheele uitgestrektheid niet kent van dit Wereldsdeel. Duidelyke blyken zyn 'er, ondertusschen, dat sommige Bergen Koper of Yzer bevatten, en, men heeft 'er zelfs Zilver gegraven, doch dit kon de Onkosten niet goedmaaken.

Gouvernement of Hooge Regeering van de Kaap.

In 't eerst plagt 'er maar een *Kommandeur* te leggen, die, van wegen de Nederlandsche Oostindische Kompagnie Gezag voerde over de Volkplanting: doch naderhand hebben de selven den tytel gekreegen van GOUVERNEURS, en de Kaap wordt thans aangemerkt als een der Gouvernementen van Neerlands Indie, aan 't Generaale Gouvernement te Batavia onderhoorig. SIMON VAN DER STELL, die in 't jaar 1679 Kommandeur was aan de Kaap, wierdt in 't Jaar 1691 Gouverneur en in 't volgende Jaar *Extraordinaar Raad*; doch voor hem waren reeds twee Gouverneurs aangesteld geweest, de eerste in 't jaar 1672. Na hem wierdt zyn Zoon, WILLEM ADRIAAN VAN DER STELL, Gouverneur en Extraordinaar Raad, in 't jaar 1699; dien LOUIS VAN ASSENBURG, in 't jaar 170[illegible] opvolgde. In 't jaar 1714 wierdt DE CHAVONNES Gouverneur en Extraordinaar Raad; die, in 't jaar 1724, overleedt, zynde, twee Jaaren daar na, door PIETER GYSBERT NOOD

NOODT in het Gouvernement opgevolgd. Op deezen volgde LA FONTAINE en A. VAN KERVEL. Naderhand was 'er weder een Gezaghebber, en vervolgens werdt HENDRIK SWELLINGREBEL aangesteld tot Gouverneur, op wien de Heer RYK TULBAG volgde, die tegenwoordig dit Gouvernement bekleedt.

LAND DER HOTTENTOTTEN. *De Kaap.*

De Gouverneur heeft eenen SECUNDE die den tytel voert van *Opperkoopman*, en de *tweede Persoon* is in 't Gouvernement. De Heer PIETER VAN RHEEDE VAN OUDSHOORN werdt, in den jaare 1761, by de Vergadering van Zeventienen, daar toe verkoozen. Voorts is 'er een INDEPENDENT FISKAAL, tot waarneming van welk Ampt de Heer JAN WILLEM KLOPPENBURG in 't jaar 1762 naar de Kaap is vertrokken. Deeze drie, benevens het Hoofd van de Militie de Heer ISAAC MEINERTZHAGEN, zyn de voornaamste Leden van den POLITIEKEN RAAD, tot welken ook de *Kooplieden* en *Onder-Kooplieden*, die den tytel voeren van *Dispensier*, *Pakhuismeester*, *Kassier*, *Sekretaris van Politie*, *Keldermeester* en *Winkelier*, benevens den Kapitein van de Militie, behooren. Aan hun staat het bestuur van den Handel en Zeevaart, en het behandelen of bezorgen van alles, dat tot veiligheid en belang der Ingezetenen kan strekken. De Raad vergadert 's Dingsdags en houdt Korrespondentie, zo met de Heeren Bewindhebberen in de Nederlanden, als met Gouverneur en Raaden op Batavia.

Politieke Raad.

Men heeft 'er ook, gelyk in de andere Gouvernementen van Neerlands Indie, een

Raad van Justitie.

LAND DER HOTTENTOTTEN. *De Kaap.*

RAAD VAN JUSTITIE, die meestendeels uit de zelfde Leden bestaat, by welken ook drie Burger-Raaden, zynde doorgaans de oudste Kapiteins van de Burgery, gevoegd worden. Dit Kollegie heeft een byzonderen Sekretaris en Adjunct. In Krimineele Zaaken is de Fiskaal geen Lid, maar Eischer; zynde de Secunde, of tweede Persoon van 't Gouvernement, alsdan President. Van de Vonnissen valt Appél, in Burgerlyke Zaaken, aan het Hof van Justitie op Batavia. De Vergaderingen worden doorgaans 's Donderdags gehouden.

Weeskamer, Kleine en Huwlyks-Zaaken.

Voorts is 'er een *Weeskamer*, bestaande uit den Fiskaal als President, benevens drie Amptenaaren van de Kompagnie en drie Burgers of gegoede Ingezetenen. Ook heeft men 'er een Kollegie van *Kleine* en *Huwlyks*-Zaaken, dat een President heeft, die twee Jaaren zit, en verder bestaat uit twee Burgers. Het heeft ook een Sekretaris. Het onderzoekt alle Egt-Verbindtenissen, en geeft een Verlofbrief aan de Predikanten der Kerken, alwaar de Persoonen woonagtig zyn, om de Geboden, op drie agtereenvolgende Zondagen af te kondigen, en vervolgens, indien 'er niemand tegen opkomt, het Huwelyk te sluiten.

Kerkelyke Raad.

Men vindt 'er ook een *Kerkelyke Raad*, of Kollegie van Predikanten, Ouderlingen en Diakenen, uit de geheele Volkplanting, waar in thans zeven Predikanten zyn. In deeze Raad heeft de Tweede Persoon zitting als *Kommissaris Politiek*. Door denzelven wordt alles behandeld, wat tot de Kerkelyke Regeering, den Predikdienst, de Schoolen en het

On-

Onderhoud der Behoeftigen betrekking heeft. Bovendien heeft elk Diftrikt, daar een Pastoorie is, nog een byzonderen Kerkeraad.

LAND DER HOTTENTOTTEN. *De Kaap.*

Onder-Kooplieden en Boekhouders.

Behalve den Gouverneur, de Opper-Kooplieden en Kooplieden, hebben de overige Dienaars van de Kompagnie den tytel van *Onder Kooplieden*, *Boekhouders* en *Affiftenten.* Van de eerften zyn fommigen Landdroften, anderen Sekretariffen, enz. Onder de Landdroften vindt men Sekretariffen ten platten Lande, Klerken van Politie en van de Weeskamer. Ook is 'er een Opziender van 't Hout-Magazyn en de Slaaven-Logie.

Officieren der Militie.

't Gene tot de Zeevaart behoort ftaat onder den Equipagie-Meefter, die *Kapitein ter Zee* is. Over de Militie is een *Luitenant-Kolonel*, onder wien de Kapiteins, Luitenants, Vendrigs en andere Officieren ftaan. De Burgery heeft haaren eigen *Krygsraad*, waar in de Overfte Luitenant van de Bezetting Voorzittend Lid is, met alle de Burger-Officieren nevens hem.

Burgerlyke Raaden.

Buiten 't Vlek, of ten platten Lande, is het Regtsgebied verdeeld in twee Diftrikten, naamelyk die van *Stellenbofch* en Drakeftein, en die van *Swellendam.* Deeze beiden hebben ieder een Burger-Raad, waar in de LAND-DROST de Voorzitting heeft, die met de Leden kennis neemt van alle voorvallende Zaaken. Deeze Raad velt in 't Burgerlyke Vonnis, wanneer de Zaak, 't zy in cas van Gefchil of Schuldeifching, minder bedraagt dan honderd vyftig Guldens, doch Zaaken van meer belang, of Krimineele Misdaaden, moeten van den Land-Droft gebragt worden voor den Grooten Raad, aan

LAND DER HOTTENTOTTEN. *De Kaap.*

de Kaap; alwaar ook wel een Burger-Raad is, doch die weinig te doen heeft, dan Zaken voor te ſtellen en de Schattingen in te zamelen.

Krygsraaden.

Even zo zyn 'er ook byzondere Krygsraaden over de buiten-Diſtrikten, in welken de Land-Droſten, elk in de zyne, de Voorzitting hebben. Eenmaal 's Jaars wordt de Militie op Stellenboſch gemonſterd voor twee Leden uit den Politieken Raad. Dezelve beſtaat byna altemaal in Ruitery. Men draagt 'er thans zo veel zorg niet met Waaken, ſedert de Hottentotten zo zeer in getal verminderd zyn: doch in het Vlek aan de Kaap wordt des Nagts wel ſtiptelyk de Wagt betrokken, door de Burgery.

Dorp Stellenboſch.

Onder de buiten-Diſtrikten verdient *Stellenboſch* alleen maar den naam van Dorp: de anderen, alwaar ieder Landwooning thans, volgens Order van de Kompagnie, een Uur gaans van de andere af moet zyn gelegen, kunnen geen Dorpen genoemd worden, ſchoon het byzondere Paſtoorien zyn.

Het voert deezen naam naar den Gouverneur SIMON VAN DER STELL, die in den jaare 1670 het Ontwerp maakte, om eene Landſtreek, ten Ooſten en Zuidooſten van de Kaap, welke zeer Boſchagtig was, te bebouwen en te beplanten. Twee of drie Riviertjes loopen 'er door heen, zig ontlaſtende in Baay Fals, die deeze Landſtreek zeer vrugtbaar maaken. Zy wordt van de Kaap afgeſcheiden door eene Woeſtyn, in welker midden men een Hoogte vindt, genaamd *Stellenboſch-Hoofd*.

Stellenboſch is een ſchoon Dorp, verſierd met

met twee breede Laanen van zwaare Eike-boomen, wederzyds met Huizen bezet. De Kerk raakte, in 't jaar 1710, met het Stadhuis en byna het geheele Dorp in de Asſche; doch alles is weder opgebouwd en zeer verbeterd. De Kerk ſtaat aan 't end van 't Dorp, omtrent tien Uuren gaans, of agt Uuren rydens met een Oſſe-Wagen, van de Kaap (*). Zy is niet groot, doch van binnen met bekwaame Zitplaatſen voorzien en geeft door de wyde Laan een fraay Gezigt.

De Bottelary en 't Moddergat.

Het Diſtrikt van Stellenboſch beſtaat uit drie Landſtreeken, waar van de eene, de *Bottelary* genaamd, benoorden het Dorp legt, alwaar, zo door byzondere Perſoonen, als op koſten van de Kompagnie, veele Eikeboomen geplant zyn. Men teelt 'er veel Wyn: ook wordt nergens zo veel Hooy ingezameld; dewyl het elders meeſt wegdroogt op het Veld. De Kompagnie heeft 'er veele Beeſtenfokkeryën gehad, doch die zyn, wegens de ontrouw der Oppaſſeren, aan de Boeren zelf verkogt. Bezuiden 't Dorp legt het *Moddergat*, eene Landſtreek, die haaren naam heeft van de diepte en ſlykerigheid der Wegen, die in het Regen-Saizoen naauwlyks te gebruiken zyn. In het Weſtelyk gedeelte, de Zeekoejen-Valey genaamd, blyven altoos Waterplaſſen ſtaan, die gemeenſchap hebben met de Zee. Niettemin levert dit gedeelte ook ſchoone Weidlanden uit en is bezet

(*) Op de Kaart in 't Werk van KOLBE, ſtaat de Kerk wel twintig Uuren gaans ten Ooſten of zelfs bezuiden 't Ooſten van 't Kaſteel; dat zeer mis is, volgens 't Kaartje van DE LA CAILLE.

LAND DER HOTTENTOTTEN. *De Kaap.*

zet met eenige Huizen, inzonderheid aan de Rivieren, die in hetzelve zyn.

Hotten-totsch Holland.

Het allergrootste deel, van dit Distrikt, voert den naam van *Hottentotsch Holland*, om dat het in vrugtbaarheid niet wykt voor onze Provintie van Holland, zynde inzonderheid tot het weiden van Vee bekwaam. De Gouverneur WILLEM ADRIAAN VAN DER STELL hadt daar een heerlyke Buitenplaats doen aanleggen, genaamd *Vergelegen*, groot 613 Morgen Lands; waar van nagenoeg een tiende deel met Wynstokken was beplant, die hem, zo men voorgaf, jaarlyks vyf en vyftig Leggers schoone Wyn uitleverden; maar in den jaare 1710 werdt het Gebouw, dat zeer pragtig was, op last van de Vergadering van Zeventienen afgebroken en 't Land by Perceelen verdeeld of verkogt.

Deeze Landstreek legt drie of vier Uuren gaans bezuiden het Dorp, als eene Valey tusschen hooge Bergen, waar van die aan de Zuidzyde, tusschen Kaap *Falso* en Kaap *das Aguilhas*, de Schaapen Bergen genoemd worden. Zy strekt zig, Oost- en Westwaards, eenige Uuren gaans uit, langs de *Laurens*-Rivier, die uitloopt in Baay Fals. Men heeft 'er, wegens de nabyheid aan de Zee, niet alleen gelegenheid tot de Jagt, maar ook tot de Visschery.

Drake-stein.

Het Distrikt van *Drakestein* werdt in den jaare 1685, op het Voorstel van de Staaten Generaal, met verlof van de Bewindhebberen bevolkt door eenige Fransche Vlugtelingen. Eenige Partikulieren, die in dienst van de Kompagnie waren geweest, hadden reeds begonnen eenig Land te bouwen en te beplan-

planten, benoorden het Diſtrikt van Stellenboſch, dat toen vervolgens meer en meer bevolkt werdt en bebouwd. De Baron VAN RHEEDE, Heer van Drakeſtein in de Provincie van Utrecht, omtrent dien zelfden tyd door de Kompagnie naar de Kaap afgevaardigd zynde, om de klagten der Ingezetenen te onderzoeken en de misbruiken te verhelpen, zo hadt de Gouverneur SIMON VAN DER STELL reden, om zyn Hof te maaken by deezen Heer, wilde hy de bezitting van Stellenboſch behouden, en dit gaf, waarſchynlyk, aanleiding tot den naam van dit Diſtrikt.

LAND DER HOTTENTOTTEN. *De Kaap.*

Drakeſtein is een Landſtreek van taamelyke uitgeſtrektheid en op zig zelve weinig grooter dan die van Stellenboſch (*). Men vindt 'er zeer goed Land in, daar 't Fruit veel beter valt dan op andere plaatſen; doch zyn

(*) In de Kaarten vind ik deeze Kolonie Ooſtwaards geplaatſt, daar dezelve, volgens het Kaartje van DE LA CAILLE, Noordwaards legt van Stellenboſch. Ook vindt ik dat VALENTYN haare uitgeſtrektheid begroot op wel zo veel Lands, als de 17 Nederlandſche Provintiën bevatten. Dit is, zo 't my toeſchynt, geheel buitenſpoorig. Miſſchien heeft die Autheur willen zeggen, de 7 Vereenigde Provintiën. Immers het Diſtrikt van Drakeſtein met het Land van Waveren ſchynt my naauwlyks 30 Uuren gaans lang te zyn en half zo breed, dat is omtrent een twaalfde der 17 Provintiën, en naauwlyks de helft grooter, dan de Provintie van Holland en Weſtfriesland op zig zelve: waar uit men tevens ziet, hoe weinig de begrooting van Hottentotſch Holland, wanneer hy 't zelve in grootte by ons Holland vergelykt, met de waarheid ſtrookt. Het zoude minder buiten den haak loopen, indien men al het Land, 't welk de Kompagnie aan de Kaap bezit, in grootte by de 7 Provintiën vergeleek.

LAND DER HOTTENTOTTEN. *De Kaap.*

zyn 'er ook veel koude en guure Gebergten in begreepen. Men heeft 'er Wyn- en Koorn-Landen, welker vrugtbaarheid daar uit blykt, dat de Fransche Vlugtelingen, van alles ontbloot aan de Kaap komende, en derhalve met Vee en Gereedschappen tot den Landbouw van de Kompagnie zynde voorzien geweest, zo veel overgewonnen hebben, dat de Schuld, die ettelyke Tonnen Gouds beliep, al over lang is voldaan.

De Boerderyën zyn 'er veel verder van elkander dan in Stellenbosch, en leggen meest aan de Berg-Rivier, die, niet ver van de Zuidkust, uit de Bergen beoosten Hottentotsch Holland ontspringende, met veele Bogten Noordwaards loopt. De Kerk van Draakestein, met eenige Huizen, staat in een Bogt van deeze Rivier, en verder vindt men aan dezelve de Plantagiën der Ingezetenen, tot aan den voet van den Berg, die *Rietbeeks-Kasteel* geheten wordt, om dat het de eindpaal was der Ontdekkingen van den eersten Gezaghebber aan de Kaap; schoon op die Berg nimmer door hem een Fort is aangelegd geweest. DE LA CAILLE bevondt de hoogte van deezen Berg 480 Toisses, dat is omtrent 250 Rynlandsche Roeden: doch de *Babylonische Tooren*, van wiens hoogte KOLBE zulk een ophef maakt, zegt hy, is maar een taamelyk laag Bergje. Men rekent Drakesteins afstand van de Kaap agt Uuren Noordwaards, daar het in de Kaart van KOLBE wel agt-en-twintig Uuren Oostwaards aflegt. In 'tBurgerlyke behoort dit Distrikt onder Stellenbosch, alwaar het Raad-

huis

huis is en de Land-Droſt woont; doch het heeft een eigen Predikant.

LAND DER HOTTENTOTTEN. *De Kaap.* 't Land van Waveren.

De Gouverneur WILLEM ADRIAAN VAN DER STELL, in 't laatſte der voorgaande of met het begin van deeze Eeuw, zynen Vader, die zyn Ontſlag verzogt en bekomen hadt, opvolgende in 't Gouvernement van de Kaap, deedt een nieuwe Volkplanting aanleggen, welke van hem genoemd werdt het *Land van Waveren*, naar die aanzienlyke Familie te Amſterdam, waar mede hy vermaagſchapt was. Zy legt benoorden die van Drakeſtein, aan en om de Berg-Rivier, welke in dit Diſtrikt uit een Gebergte een ſprugtel ontvangt, die de vierentwintig Rivieren genoemd wordt, om dat zy met een menigte van takken in de Valey vloeit. Het Gebergte, 't welk haar van Drakeſtein afſcheidt, beſtaat grootendeels uit rood Zand, en deswegen wordt die geheele Landſtreek wel het *roode Zand* geheten. Ook voert het Weſtelyk gedeelte, dat zig uitſtrekt naar de Saldanha-Baay, den naam van 't *Zwarte Land.* Deeze beide Diſtrikten maaken, elk op zig zelve, een Paſtoorie uit, hebbende ieder een fraay Kerkje en een Predikant: zo dat de Ingezetenen thans niet te Drakeſtein behoeven te Kerk te gaan, om te trouwen en de Kinderen te laaten doopen, gelyk weleer.

Het Zwarte Land paalt aan een Landſtreek, genaamd de *Groene Kloof*, zynde eigentlyk een Valey tuſſchen de Koebergen, aan een Riviertje, dat Weſtwaards in Zee uitloopt benoorden de Tafelbaay. Dit Land, 't welk de Kompagnie voor zig zelve houdt,

LAND DER HOTTENTOTTEN. *De Kaap.*

om ten allen tyde van genoegzaam Slagtvee voor haare Schepen en onderhoorigen te zyn voorzien, wordt gerekend op zestien Mylen afstands van 't Kasteel en 't Land van Waveren op dertig Mylen. Dit laatste Distrikt wordt Noordwaards langs hoe meer uitgebreid, en men vindt 'er nog verscheide Kraalen van Hottentotten in verstrooid; doch thans leggen 'er geen Wagten van de Kompagnie, tot veiligheid der Ingezetenen, gelyk weleer. Men vindt die alleenlyk aan de Saldanha-Baay en op het Robben-Eiland.

Het Land is zwaar en hard van Grond; zo dat men, somtyds, wel tien of twintig Ossen voor den Ploeg moet spannen; doch taamelyk vrugtbaar. Van een Mudde Tarw of Rogge worden 'er niet, gelyk VALENTYN schryft, veertig of vyf-en-veertig, maar op 't hoogst veertien of vyftien Mudden ingezameld. Op een Morgen Lands, van zeshonderd Rynlandsche Roeden, zaait men 'er ten minste een Mudde Koorn, van 180 of 190 Ponden zwaar.

Landdrostschap van Swellendam.

Alle de gemelde Distrikten, met het gene verder Noordwaards door de Europeaanen bezeten wordt, behoort in het Burgerlyke onder het Landdrostschap van Stellenbosch en Drakestein, resideerende te Stellenbosch: doch de uitbreiding van de Kolonie Oostwaards, tot voorby de Mosselbaay, gaf voor weinige Jaaren aanleiding tot het opregten van een nieuw Landdrostschap; waar aan de Gouverneur SWELLINGREBEL, naar hem en zyne Gemaalin, den naam toevoegde van

Swel-

Swellendam. Dit Diſtrikt heeft, tot nog toe, geen Kerk, Paſtoorie, noch Predikant. Het beſtaat uit verſtrooide Plantagiën langs de Kuſt en Baaijen, beooſten de Bergen van Stellenboſch en Hottentotſch Hulland, tot digt aan de Rivier van St Kriſtoffel toe; waar van de afgelegenſten niet dan te Water gemeenſchap hebben met het Landdroſt-Huis; dewyl de Weg te Lande, wegens de Rivieren en Bergen, niet gebruikbaar is (*).

LAND DER HOTTENTOTTEN. *De Kaap.*

Alle de Ingezetenen van de Kaap, zo in het Vlek als ten Platten Lande, die niet in dienſt zyn van de Kompagnie of van Partikulieren, voeren den naam van *Burgers* of *Vrylieden*; waar van het getal, in den jaare 1711, tuſſchen de vyf en zeshonderd was, die ten deele aan de Kaap, ten deele op Stellenboſch, Drakeſtein en in 't Land van Waveren, of in Hottentotſch Holland woonden. In 't jaar 1714 vind ik reeds het getal der Europeaanſche Burger-Huishoudingen, in dit gantſche Gouvernement, begroot op 3698 Perſoonen, waar onder waren 656 Burgers, 339 Vrouwen, 458 Zoonen, 470 Dogters; voorts 1294 groote Slaaven, 260 Slaavinnen, 99 kleine Slaaven en 122 Slaavinnetjes. Men voegt 'er by, dat van dezelven zig vyfhonderd aan de Kaap bevonden. 't Getal der Dienaaren van de Kompagnie was, diestyds, 675, daar onder de Bezetting van 't Kaſteel en de Buitenpoſten begreepen. Voorts hadt 'er de Kompagnie, als toen, 440 Slaaven, zo Mannen, Vrouwen als Kinderen. Nog waren 'er 51 Banditen; uitgebannenen, denk ik,

Getal der Ingezetenen.

(*) Volgens medegedeelde Berigten.

LAND DER HOTTENTOTTEN. *De Kaap.*

ik, van de Oostindische Kantooren en Plaatsen, waar onder twee Meiden, agttien Europeaanen op 't Robben-Eiland en 31 Inlanders, zynde Chineezen, Maleijers, Makassaaren en Cingaleezen, die 't zelve genooten als de Slaaven en Soldaaten, te weeten een Brood 's Weeks, benevens eenige Ryst, Azyn en Peper, en tweemaal 's Jaars van Kleederen werden voorzien. De Ingezetenen bestaan 'er byna uit allerley Natiën, Hollanders, Engelschen, Franschen, Hoogduitschers en Italiaanen, zo dat men 'er allerley Taalen spreekt.

Hun Bestaan en Belastingen.

Veele Burgers aan de Kaap hebben hun Bestaan van de Leverantie van Boter, Moeskruiden en Ververschingen aan de Schepen en Vlooten: tot het huisvesten van welker Officieren en Scheepsvolk 'er een bepaald getal is van Herbergen. Hoe veel Wyn 'er gesleeten worde blykt daar uit, dat de Pagt, of Vryheid om denzelven in 't klein te verkoopen, in 't jaar 1714 heeft opgebragt veertigduizend Guldens; doch tegenwoordig doet dezelve naauwlyks half zo veel. Sedert den jaare 1711 zyn de Ingezetenen ten Platten Lande de Tienden afgevergd van hunnen Koorn-teelt, door de Kompagnie. Anders zyn 'er geen Pagten of Belastingen op de Eetwaaren; maar Jaarlyks betaalt ieder Vryman, die Land heeft, op 't hoogst elf Guldens voor Leeuwen- en Tyger-Geld, als ook voor honderd Runderen een Ryksdaalder en een Gulden voor de honderd Schaapen. Het verkoopen van Koorn, Vaten Wyn en Vleesch aan de vreemde Schepen, van welke Natie ook,

ook, ſtaat alle Burgeren vry. Veel ingeleg- de Kool en Kwee-peeren wordt 'er aan ge- ſleeten.

LAND DER HOTTENTOTTEN. *De Kaap.* Ziekten.

Aan de hevigheid der Zuidooſte Winden, die het drooge Stof als een Wolk door de Lugt jaagen, gepaard met de ſterke afkaatzing der Zonne-Straalen en veelerley Inſekten, die 'er dan in de Lugt zyn; ſchryft KOLBE toe, dat de Ingezetenen veel met zeere loopende Oogen zyn gekweld; doch DE LA CAILLE getuigt, dat hy, geduurende zyn Verblyf aldaar, van geene Oogkwaalen heeft hooren ſpreeken. Men weet 'er onder de Kriſtenen byna van geen Ziekte, en de Hottentotten, binnenslands, leeven door ſoberheid zeer lang, doch, die in dienſt der Europeaanen zyn, ten platten Lande, gelyk ook de Slaaven en 't ander Werkvolk, gaan zig dikwils in den Drank te buiten. De Podagra, Steen en 't Graveel, welke Ongemakken KOLBE aan de Kaap niet vondt, zyn 'er thans zo gemeen als in Europa. Ook overlaaden veele Ingezetenen zig zo wel met Spyze als met Drank, eetende driemaal 's daags: want allerley Levensmiddelen zyn 'er goed koop. De Kinderpokjes, welken, in den jaare 1713, zulk een verwoeſting maakten onder de Hottentotten, als ik gemeld heb, en daar men te vooren in dit Land naauwlyks van wiſt; hebben nu onlangs, in 't jaar 1755, aan de Kaap weder yzelyk gewoed; aangezien by de vierduizend Perſoonen, zo jong als oud, daar door in 't Graf raakten.

Lugtsgeſteldheid.

Ik zal hier nog verſlag doen van de Waarneemingen, welken de Heer DE LA CAILLE, geduurende zyn Verblyf aldaar, inzonder-

LAND DER HOTTENTOTTEN. *De Kaap.*

derheid van den 1 July des jaars 1751 tot den 1 July 1752, omtrent de Wolken, die de Bergen bedekken, de Winden en de Lugtsgesteldheid aan de Kaap in 't algemeen, heeft in 't werk gesteld *.

* *Mem. de l'Acad. Royale des Sciences*, de l'An 1751.

Winden.

Omtrent de Winden merkt hy vooraf aan, dat, aangezien deeze Plaats in Breedte legt tusschen twee Riemen des Aardryks, daar de Winden altoos bestendig zyn in de eene, te weeten de Noordelyke, tusschen de Keerkringen, en veranderlyk in de andere, naar 't Zuiden; 'er niet te twyfelen zy, *of op* eenigen afstand van de Kaap, in Zee, zullen de Winden veranderlyker en minder overeenkomstig zyn met de regelen, die door hem uit Waarneemingen, eeniglyk in het Vlek gedaan, zyn opgemaakt.

„ Twee algemeene Winden (spreekt hy „ dan) zyn 'er maar, die aan de Kaap heer- „ schen, te weeten de Zuidooste en de „ Noordweste-Wind: de anderen duuren „ zelden langer dan eenige Uuren; het zyn „ dikwils niet dan overgangen van den Noord- „ westen tot den Zuidoosten Wind, of van „ deezen tot den anderen. De Ooste en „ Noordooste-Winden zyn 'er zeldzaamst. „ Die uit het Noorden en Noordnoordwes- „ ten waaijen, brengen het buijig Weer en „ de Orkaanen aan, in de Maanden April, „ Mey, Juny, July en Augustus; maar dee- „ ze Orkaanen, hoewel somwylen schrikke- „ lyk woedende, zyn niet menigvuldig; ten „ minste heb ik 'er niet gezien, die zeer te „ dugten waren. De Weste, Zuidweste en „ Zuide Winden, gaan doorgaans vergezeld „ met mistig Weer en Wolken, somtyds

„ met

„ met Regen. Zy zyn taamelyk gemeen, „ doch duuren niet lang.

LAND DER HOTTENTOTTEN. *De Kaap.*

„ Wat den Noordweſten Wind aangaat, „ dien heeft men 'er van tweederley ſoort; „ den eenen ſlap, zynde maar een ſlaauwe „ Zeekoelte, die 's morgens opſteekt en tot „ den Middag duurt in het ſchoone Saizoen, „ en waar van ik in 't vervolg zal ſpreeken: „ den anderen ſterk en geweldig, die, dik- „ wils, verſcheide Dagen agtereen door- „ waait, in de Maanden Mey, Juny, July, „ Auguſtus en September, en nu en dan eens „ ook in de andere Maanden van het Jaar. „ Alsdan is 't byna altoos een betrokken „ Lugt, ten minſte zeer veranderlyk Weer, „ en, als deeze Wind eenigen tyd met kragt „ gewaaid heeft, brengt hy Regen aan.

De Noordweſte Wind.

„ De Zuidooſte Wind verdient een om- „ ſtandiger beſchryving. Deeze Wind waait „ aan de Kaap in alle Maanden van het „ Jaar, doch veel menigvuldiger in Okto- „ ber, November, December, January, „ February, Maart en April, dan in de „ anderen.

De Zuidooſte Wind.

„ Door den Zuidooſten Wind worden hier „ ook de Zuid-zuidooſten en Ooſt-zuidooſten „ verſtaan. Gewoonlyker is de Wind in een „ deezer laatſte hoeken, dan volſtrekt Zuid- „ Ooſt: maar wy zullen hem dus noemen, „ om ons te ſchikken naar des Lands ge- „ bruik; als ook, om dat het, wegens de „ nabuurige Gebergten, moeielyk is, aan „ de Kaap de waare Streek te onderſchei- „ den van de Winden, die uit het kwartier „ des Hemels, tuſſchen 't Zuiden en Oos- „ ten, komen.

„ De

LAND DER HOTTENTOTTEN. *De Kaap.*

„ De Zuidoofte Wind, nu, is koud en
„ en droog. Als hy waait is de Lugt altoos
„ zeer helder, uitgenomen in twee Gevallen:
„ het één, wanneer hy, beginnende te waai-
„ jen na Regenagtig of Miftig Weer, de
„ Wolken terug dryft: het andere, wan-
„ neer hy laag is en flap, en dat een Wind
„ van 't Weften heerfche in de hoogere Lugt-
„ ftreek, gereed zynde om den Zuidwes-
„ ten Wind te overwinnen. Alsdan fleept
„ deeze Wind Wolken met zig, en het re-
„ gent fomtyds nog terwyl de Zuidoofte
„ Wind zig doet gevoelen. [Maar, dewyl
„ de Zuidoofte Wind gemeenlyk de overhand
„ behoudt op de tegengeftelde Winden, zo
„ is deeze Regen zeer zeldzaam, en ik heb
„ denzelven niet waargenomen dan twee-
„ maalen, gedurende den tyd van myn
„ Verblyf aan de Kaap, te weeten den 18
„ September des jaars 1751 en den 30 Ju-
„ ny 1752.

Wolken vooraf-gaande.

„ Als de Zuidoofte Wind op 't punt ftaat
„ van te waaijen met een heldere Lugt, ry-
„ zen altoos van de Zee, die ten Zuidoos-
„ ten is van de Kaap, vergaaringen op van
„ witte Wolken, die, gekomen zynde tot aan
„ den Mond van Baay Fals, zig in twee
„ ftrooken verdeelen; waar van de eene
„ gaat kruipen op den top der hoogfte Ber-
„ gen, die van den Ooftelyken hoek deezer
„ Baay, Kaap Fals genaamd, Landwaards
„ in, verre Noordwaards ftrekken: de an-
„ dere ftrook gaat, op de zelfde wyze, krui-
„ pen tot op den top der hoogfte Bergen,
„ die de Baay ten Weften befluiten, en
„ de Weftkuft maaken van Afrika, van den

„ Weft-

„ Westhoek des ingangs van Baay Fals, dat
„ de waare Kaap *de bonne Esperance* is, tot
„ aan den Tafelberg. Deeze strooken ver-
„ eenigen zig, naar maate zy voortloopen:
„ zy dekken de toppen der hoogste Bergen,
„ zonder tot in de Valeijen neer te daalen,
„ noch zelfs zig op te houden aan Bergen
„ die een weinig laager dan de anderen zyn:
„ invoegen dat, wanneer een Berg hoog is
„ en rondom vry staat, de Wolk, die des-
„ zelfs top bedekt, 'er als aan gehegt en op-
„ gehangen zig vertoont.

LAND DER HOTTENTOTTEN. *De Kaap.*

„ Wanneer de stof, die deeze Wolken
„ formeert, zeer overvloedig is, daalt de-
„ zelve neer tot op den top der laagere Ber-
„ gen, en schynt zelfs te willen nederstor-
„ ten in de Valeijen, langs de kromte van
„ den top des Bergs: maar, 't gene zig af-
„ scheidt van de Wolk, om nederwaards te
„ vallen, verdwynt ieder oogenblik, en wordt
„ volstrekt onzigtbaar zo dra het eenige
„ Roeden is neer gedaald. Somwylen ook,
„ scheiden zig groote vergaaringen af van
„ de Wolk, die den top bedekt van eenen
„ vry geplaatsten Berg, en, alzo de Wind
„ die ver heen dryft, zonder dat zy zig ken-
„ nelyk hooger verheffen, dan zy waren,
„ toen zy het Gebergte verlieten, schynen
„ zy zig altoos digt aan de Kimmen te ont-
„ houden, en beletten bygevolg niet, dat
„ de Lugt tevens zeer helder zy.

„ De Wolk, die den top van eenigen Berg
„ bedekt, zo lang de Zuide Wind heerscht;
„ schynt doorgaans zeer plat gedrukt en even
„ als samengeperst te zyn tusschen twee wa-
„ terpasse Vlakten: 't welk 'er de gedaante

LAND DER HOTTENTOTTEN. *De Kaap.*

„ van een rondom neerhangende Hoed aan
„ geeft, terwyl zy zig onthouden op den
„ ſcherpen top van een Berg, die rondom
„ vry ſtaat.

„ Eindelyk, als de Zuidooſte Wind be-
„ gint te waaijen in een tyd, wanneer 't nog
„ miſtig is, en de toppen der Bergen bedekt
„ zyn met zwaare Wolken van eene zeer on-
„ geregelde figuur: zo worden deeze Wol-
„ ken plat, en ſchikken zig in even die zelfde
„ Vertooningen, welken de uit Zee opkomen-
„ de Wolken uitleveren, gelyk gezegd is.

„ Wanneer de Zuidooſte Wind eenigen
„ tyd heeft doorgewaaid, en, inzonderheid,
„ als hy, ettelyke Dagen agtereen, zon-
„ der tuſſchenpoozing ſtaat te waaijen; zo
„ worden deeze Wolken allengs dunner, ver-
„ volgens verdwynen zy t'eenemaal, en het
„ gebeurt dikwils, dat de Wind veele Da-
„ gen blyft waaijen, zonder dat 'er eenige
„ Wolk op het Gebergte zy. De vertooning
„ derhalve, (wanneer de Lugt anders hel-
„ der is,) van een zodanige Wolk, als ik
„ beſchreeven heb, is een zeker voorteken
„ van den Zuidooſte Wind; maar 't gebeurt
„ ook wel, dat deeze Wind begint te waai-
„ jen, zonder dat zig eenige Wolk op de
„ Bergen vertoont.

Wolk op den Tafelberg.

„ De top des Tafelbergs is ongevaar 550
„ Toiſes boven de Oppervlakte der Zee ver-
„ heven. Van de zyde, daar 't Vlek legt aan
„ de Kaap, gezien, vertoont de top zig op
„ 't oog zonder merkelyke oneffenheden, en
„ waterpas, over zyn geheele langte, die
„ 1344 Toiſes bedraagt, behalve dat de
„ twee enden een weinig verhevener ſchy-
„ nen

„ nen te zyn. Het midden van den Berg is „ ten Zuidzuidweſten van het Vlek gelegen, „ op den afſtand van een weinig meer dan „ 2000 Toiſes: de voorkant ſtrekt van 't „ Ooſt naar 't Weſten en is byna lood- „ regt ſteil; alzo hier eensklaps die keten „ van Bergen te niet loopt, welke op den „ Weſtelyken hoek van Baay Fals, omtrent „ een halve Graad bezuiden het Vlek, aan- „ vang genomen hadt. 't Gene de Wind- „ berg of gemeenlyker de *Duivels-Berg* ge- „ noemd wordt, is een gedeelte van den Ta- „ felberg, ten opzigt van denzelven in 't „ Noordooſten geplaatſt, en 'er niet afge- „ ſcheiden dan door een Klove, die weinig „ diepte en wydte heeft: de top is vry ge- „ plaatſt en puntig, zynde maar 31 Toiſes „ laager dan het naaſte end van den Tafel; „ wiens beide enden ook byna loodregt afge- „ ſneeden zyn. Het is niet dan in 't midden „ van de zyde, die van het Vlek is afge- „ keerd, dat dit Gebergte, zig Zuidzuid- „ weſtwaards uitſtrekkende, gemeenſchap „ heeft met den keten, die de waare Kaap „ der Goede Hope maakt.

LAND DER HOTTENTOTTEN. *De Kaap.*

„ Wegens deeze zonderlinge plaatzing „ komt de Wolk, die door den Zuidooſte „ Wind voortgedreeven wordt, niet tot „ den Tafel, dan al voortkruipende langs de „ toppen der aan een geſchakelde Bergen, „ en, het Weſtelyke end van den Tafel niet „ in haar weg ontmoetende, laat zy het- „ zelve, bygevolg, ongedekt; terwyl zy „ zig uitſtrekt op het overige, en eenen „ Hoed maakt op den top van den Duivels- „ Berg.

De dekking van den Tafel.

LAND DER HOTTENTOTTEN. *De Kaap.*

„ Wanneer de ſtof, die de Wolk formeert, „ zeer overvloedig is, dan vervult dezelve „ de Klove, welke de twee Bergen van el„ kander ſcheidt: zy ſtrekt zig tot aan het „ Weſtelyke end van den Tafel uit; maar „ het is zeer zeldzaam, dat zy denzelven „ geheelenal dekke. Somwylen ook be„ gint de Wolk zig eerſt te doen zien, ter„ wyl zy kruipt in de Klove, waar van ik zo „ even ſprak.

„ Na dat de Wind eenigen tyd gewaaid „ heeft, begint de Wolk van den Tafelberg „ te verdwynen, en alsdan maakt zy eene „ zeer dunne ſtrook, die niet dan ſtrykt „ langs het gedeelte van den Tafel, 't welk „ begreepen is tuſſchen de twée verheven„ heden, welken als een ſoort van Heuvelt„ jes aan deszelfs enden uitſteeken: zy ſchynt „ 'er zelfs niet aan te raaken, en een afge„ ſcheiden gedeelte houdt zig hangende op „ eenigen afſtand boven den top des Duivel„ bergs. Zodanig is de uitſlag van myne „ Waarneemingen omtrent die Wolk; wel„ ik hier niet zo omſtandig heb voorgeſteld, „ dan om te doen zien waar op alle die won„ derbaare zaaken uitkomen, die door de „ Reizigers daar van zyn geſchreeven.

„ De Zuidooſte Wind begint doorgaans „ te waaijen omtrent te vier, vyf of zes Uu„ ren 's namiddags: hy neemt in kragt toe „ naar maate de Nagt nadert, en verſlapt „ wederom tuſſchen tien Uuren en midder„ nagt: zo dat het, in 't overige van de „ Nagt, ſtil Weer zy. Dikwils gebeurt het, „ dat hy een weinig na den Middag aanvang „ neemt, en alsdan is hy van langer duur,

„ hou-

„ houdende niet op voor drie of vier Uuren
„ 's morgens. In deeze twee Gevallen, die
„ de gewoonsten zyn, verheft zig, tegen
„ dat de Dag doorbreekt, op de Reede een
„ kleine Koelte uit den Noordwesten, met
„ welker hulp de Schepen, die aankomen,
„ door den Zuidooste Wind genoodzaakt
„ zynde geweest onder 't Robben-Eiland te
„ ankeren, tot de Legplaats voor het Vlek
„ kunnen opzeilen. Deeze Wind of Zee-
„ Koelte gaat ongewaarwordelyk tegen tien
„ Uuren, of 's middags, weder leggen, en
„ op 't overige van den Dag is 't stil, of de
„ Zuidooste Wind hervat op de gezegde
„ Uuren.

„ Het gebeurt ook somwylen, en zulks
„ vooral na dat 'er Regen gevallen zy, dat
„ de Zuidooste Wind hevig begint te waai-
„ jen, en twee, drie of vier Dagen agter-
„ een aanhoudt, zonder eene merkelyke ver-
„ slapping: zodanig, dat het voor de beste
„ Sloepen ondoenlyk is, op de Reede te vaa-
„ ren, ten dienste der Schepen, die aldaar
„ voor 't anker leggen.

„ De Zuidooste Wind waait altoos met
„ sterke rukken. Als hy begint zyn dezel-
„ ven met vlaagen van Stilte getusschen-
„ poosd; maar de duuring deezer Vlaagen
„ vermindert hand over hand; vervolgens
„ waait de Wind met agtereenvolgende ruk-
„ ken, die gewoonlyk langs hoe sterker wor-
„ den, tot dat hy zyn grootste kragt be-
„ reikt heeft: dan komen de tusschenpoozin-
„ gen van Stilte wederom, en neemen in
„ duuring toe, tot dat het dood stil zy.

„ Deeze Wind is byna altoos zeer gewel-

LAND DER HOTTENTOTTEN. *De Kaap.*

" dig. Hy doet Wolk
" vliegen, die de Lug
" vullende daar mede
" aan de Kaap. Hy
" Oogen der genen di
" danig dat het onmoc
" weg te vinden of
" Hy doet de groote
" met Kruiden of Geb
" gelyks van plaats v
" ven: hy droogt het
" uit, breekende som
" minste dezelven bel
" wanneer zy op zig
" ryën zyn geplant, dw
" men, en haare takk
" gens zyn Koers, 't
" maakt voor 't oog.
" trilling van het Lich
" de Sterren niet naau
" men, en dat de Kim
" lig vertoonen, scho
" der zy. In de Tafe
" Golven en wit van
" pen, die goede Ka
" niet door in gevaar
" melyk houdt, als
" Wind uit Zee geen
" 't algemeen is men
" te gebruiken, om vo
" nen, Huizen, Wyn
" te beschutten.

" De Zuidooste Wi
" heid, naar maate h
" ten Noorden waait.
" dikwils, dat hy woe

„ terwyl men hem niet voelt in de Woonin-
„ gen van *'t Ronde Bofchje*, die aan den voet des
„ Tafel en Duivelbergs, regt aan de ande-
„ re zyde als het Vlek, gelegen zyn, en,
„ om die reden zouden moeten bloot gefteld
„ fchynen aan deszelfs geweld; dewyl zy
„ niets tot haare bedekking hebben aan de
„ kant van 't Zuidooften.

LAND DER HOTTENTOTTEN. *De Kaap.*

„ Wanneer deeze Wind, verfcheide Da-
„ gen agtereen, heeft gewaaid; 't zy zon-
„ der eenige tuffchenpoozing; 't zy dat hy
„ alle morgens vervangen werde door een
„ zagte koelte uit den Noordweften; alsdan
„ maakt hy plaats voor eenige Dagen Stil-
„ te, die doorgaans gevolgd worden van
„ twee of drie Dagen veranderlyk Weer,
„ met betrokken Lugt en fomtyds met Re-
„ gen. Geduurende die Dagen volgen de
„ Noorde, Noordwefte, Wefte, Zuidwefte
„ en Zuide Winden, agtervolgelyk, op el-
„ kander, en, zo dra zy hebben opgehou-
„ den of eenigen Regen aangebragt, her-
„ vat de Zuidoofte Wind zynen toer.

„ De Kaap is, in 't algemeen gefproken,
„ geen heet Geweft. 't Gebeurt fomwylen,
„ dat de Hitte 'er overmaatig zy, maar der-
„ zelver duuring is nooit lang: de heetfte
„ Dagen zyn 'er de genen, wanneer men
„ geen Wind heeft, van de Maand Novem-
„ ber af tot aan de Maand Maart. De groot-
„ fte Hitte, welke ik 'er waargenomen heb,
„ was van $33\frac{1}{2}$ Graaden op den 17 February
„ 1752, en van 35 Graaden op den 22 van
„ die zelfde Maand (*): doch iedereen er-
„ ken-

De Warmte der Lugt en Saizoenen des Jaars.

(*) Dit laatfte bedraagt omtrent 111 Graaden op de

LAND DER HOTTENTOTTEN. *De Kaap.*

„ kende, dat deeze Hitte zeer buitengewoon „ ware, en 's middernagts, na deezen smoorheeten Dag, zakte de Thermometer tot „ 15 Graaden (*), door een zeer vogtige „ Mist, die er was opgekomen, en eensklaps ontstondt 'er eene Volkziekte, waar „ van zeer weinigen vry waren, ja waar aan „ zeer veelen stierven, inzonderheid onder „ de Oude lieden. Het was een zwaare Verkoudheid, gaande vergezeld met Koorts „ en ondraaglyke Hoofdpyn, benevens een „ algemeen verval van kragten.

„ De grootste Hitte der stille Dagen in de „ Zomertyd, is van 28 tot 29 Graaden, gelyk in de heetste Landen van Europa (†); „ maar, terwyl de Zuidooste Wind met kragt „ waait, is de Lugt zeer koud, maakende „ zelfs een ontroering in de genen, die buitenshuis komen, en zo zy, door een open „ staande Deur, in een Kamer dringt, doet „ zy de genen, die 'er aan zyn bloot gesteld, „ van Koude trillen. Deeze Wind is het, „ die de Hitte maatigt, welke de Zandigheid van den Grond, de droogte van 't „ Klimaat en de nabyheid aan den Keerkring, onverdraaglyk schynen te moeten „ maaken.

„ In

de Schaal van *Fahrenheit*, 't welk inderdaad een zwaare Hitte is, doch op ver naa zo zwaar niet als de grootste Hitte aan de Rivier van Senegal, zie bladz. 324, 325.

(*) Dit komt omtrent met 66 Graaden, op de Thermometer van *Fahrenheit*, overeen.

(†) Dat is 95 of 97 Graaden, of daar omtrent, volgens de gemelde Schaal. In *July* 1757 steeg de Hitte, te Parys en te Amsterdam, zelfs tot dien trap; gelyk ook in 't begin van *Juny* des jaars 1760.

LAND DER HOTTENTOTTEN. *De Kaap.* De Winter.

„ In de Winter, ſchoon de Nagten by uit-
„ ſtek koud voorkomen, vrieſt het egter zel-
„ den. Ik heb 'er ten minſten geen Ys ver-
„ nomen, noch den Thermometer laager
„ zien ſtaan, dan op 4½ Graaden boven het
„ Punt van Vorſt (*). Het weinige Ys, dat
„ in de open Lugt geformeerd wordt, ſmelt,
„ byna op ſtaande voet, weder weg. De
„ hoogſte Bergen van Drakeſtein en van 't
„ Roode Zand (die meer dan 1000 Toiſes
„ hoog zyn, ja waar van ik een gemeten heb
„ van 1071 Toiſes,) ſchynen doorgaans,
„ geduurende eenige Weeken, hunne Top-
„ pen wit te houden, even als waren zy met
„ Sneeuw bedekt; maar men heeft my ver-
„ zekerd, dat het Hagel ware.

De Zomer.

„ Schoon het komen op deeze Reede
„ aan de Hollandſche Schepen, van den 15
„ Mey tot den 15 Auguſtus, verbooden is, we-
„ gens de Orkaanen, welken de Noorde of
„ Noordweſte Wind aldaar ſomwylen ver-
„ wekt: nogthans kan men in 't algemeen
„ zeggen, dat deeze Maanden, benevens
„ die van September, het ſchoone Saizoen
„ aan de Kaap maaken. Het regent 'er, als-
„ dan, wel is waar, dikwils, en zelfs ge-
„ duurende vier, vyf of zes Dagen agtereen;
„ maar vervolgens kan men ook, even zo
„ veel Dagen na elkander, ſtaat maaken op
„ zeer mooy Weer, met Stilte en eene ge-
„ maatigde Warmte. De ſchoonſte Dagen
„ van de Maand September, te Parys, ko-
„ men

(*) Dat is 42 Graaden op de Thermometer-Schaal van *Fahrenheit*.

LAND DER HOTTENTOTTEN. *De Kaap.*

„ men 'er niet by in vergelyking. In de andere Maanden des Jaars wordt door de Hitte, of door den Zuidoofte Wind, het vermaak van de Wandeling, en van 't Buitenleeven op 't Land, verhinderd.

Regen-Saizoen.

„ Het Regen-Saizoen, aan de Kaap, is in Mey, Juny, July en Auguftus, dat eigentlyk de zogenaamde Winter-Maanden zyn. Alsdan valt de Regen doorgaans met zwaare Stortingen, na eenen fterken Wind uit de Lugtftreek tusfchen 't Noorden en Westen; zynde fomtyds met Hagel vermengd. Het regent niettemin ook, geduurende verfcheide Dagen van de Maanden *April*, September en Oktober, en, in 't algemeen gefproken, in alle Maanden des Jaars, maar niet met zulke zwaare Buijen, en brengt minder Water aan. 't Gene 'er in January en February valt, is naauwlyks genoeg om het ftuiven, voor eenige oogenblikken, te beletten, en dikwils is het niet, dan aan den voet der hooge Gebergten, dat eenige Miftwolken zig ontbinden tot een zagten Regen.

Droog Saizoen.

„ De Maanden January, February en Maart, maaken derhalve het drooge Saizoen uit. De Weiden zyn alsdan volkomen uitgedroogd, en, zo 'er geen Regen in April valt, voor de Koude; om het Kruid te doen groeijen, 't welk kragt moet geeven aan de Runderen, die ten uiterfte mager en zwak zyn; doen de koude Regens, van de Maanden Mey en Juny, 'er een menigte van fneuvelen.

Hagel.

„ Hagelbuijen komen 'er niet dan in het Regen Saizoen. Ik heb 'er nogthans zien

„ val-

„ vallen op den 11 en 12 Oktober 1751 en
„ 1752. De Hagel is niet groot, ten min-
„ ſte de gene die ik gezien heb, en, alzo hy
„ in een tyd valt, wanneer de voortbreng-
„ zels van het Aardryk weinig zyn gevorderd,
„ zo doet hy geen ſchade.

LAND DER HOTTENTOTTEN. *De Kaap.*

„ Zelden hoort men het Donderen aan de
„ Kaap, en nooit dan in het Regen-Saizoen.
„ Van den 19 April tot het end van Decem-
„ ber des jaars 1751, heeft het maar zeven
„ maal gedonderd. Ook heb ik 'er, met
„ een heldere Lugt, geen Weerlicht aan de
„ Kimmen gezien, gelyk in Europa: ik heb
„ het ſterk zien Weerlichten, zonder Don-
„ der, maar met een betrokken Lugt, den
„ 24 January 1752 's avonds, den 22 Fe-
„ bruary, als ook den 2 en 4 Mey daar aan
„ volgende.

Donder en Weerlicht.

„ Het ryzen en daalen van den Barome-
„ ter aan de Kaap, is bepaald geweeſt, tus-
„ ſchen 27 Duimen 10$\frac{3}{5}$ Linie, en nagenoeg
„ 28 Duimen 8 Liniën. De grootſte veran-
„ deringen hebben in de Winter plaats. In
„ het ongeſtuimig Weer en Orkaanen van
„ dit Saizoen, daalt de Kwik onder de 27
„ Duimen 11 Liniën, en, wanneer het mooije
„ Weer voor handen is, om eenige Dagen
„ te duuren, ryſt de Kwik boven de 28 Dui-
„ men 6 Liniën. In de Zomer verheft zy
„ zig niet meer, dan tot de hoogte van 28
„ Duimen 4$\frac{1}{2}$ Linie (*).

Veranderingen van den Barometer.

„ By

(*) De Franſchen gebruiken, in het waarneemen van den Barometer, veelal Paryſſche Duimen. Onze Barometers in Holland zyn, gemeenlyk, met Engelſche Duimen aan den eenen kant van de Buis, en met Rynland-

LAND DER HOTTENTOTTEN. *De Kaap,*

„ By het naderen van ſterke Winden daalt
„ de Kwik, uitgenomen, als het de Zuid-
„ ooſte Wind moet zyn. Ik heb niet be-
„ ſpeurd, dat een Zuidooſte Wind, van meer
„ of minder hevigheid, den Barometer ken-
„ nelyk veranderen deedt; maar, dewyl dee-
„ ze Wind zelden opſteekt dan na Nevelag-
„ tig Weer, zo is de Kwik naby den paal
„ van de grootſte hoogte, als dezelve begint
„ te waaijen.

„ De veranderingen van het Weer geſchie-
„ den niet op een ſchielyke wyze aan de Kaap,
„ en daarom is ook de loop des Barometers
„ taamelyk eenpaarig. Als het mooy Weer
„ wordt klimt hy vaardig; vervolgens zig aan
„ zeker punt ophoudende, daalt hy van daar
„ ongewaarwordelyk, tot dat het nevelagtig
„ Weer hervat, en dat de Winden ſterk be-
„ ginnen te waaijen, uit het Weſten; maar,
„ zo dra deeze Winden naar 't Zuidooſten
„ terug keeren, klimt de Kwik zeer ſchielyk
„ weder op.

„ De dagelykſe verandering van den Ba-
„ rometer is 'er zeer kennelyk. De Kwik
ſtaat

landſche aan den anderen kant getekend. De Paryſſche zyn grooter dan de Rynlandſche en veel grooter dan de Engelſche Duimen, waar in onze Waarneemingen geſchieden: zo dat de laagſte Stand van den Barometer aan de Kaap, volgens deeze Waarneemingen van den Abt DE LA CAILLE, geweeſt is zeer naby 29 Duim $9\frac{1}{3}$ Linie, en de hoogſte ſtand 30 Duim $7\frac{2}{3}$ Linie, Engelſche Maat. In onze Provintiën bereikt hy dikwils dien hoogſten ſtand, en daalt ſomtyds veel laager, ja tot omtrent 28 Engelſche Duimen, dat is ongevaar $26\frac{1}{2}$ Paryſſche Duimen, by zwaare Storm. Hier uit blykt dat de geſteldheid der Lugt aan de Kaap, in zwaarte, veel beſtendiger is, dan in ons Land.

„ ſtaat altoos 's middags hooger, dan op 't
„ overige van den Dag: te twee Uuren 's na-
„ middags is zy reeds een halve Linie of daar
„ omtrent, gedaald: maar wanneer, by 't
„ wederkomen van 't mooije Weer, de Kwik
„ van 's morgens tot 's avonds genoodzaakt
„ wordt zeer ſchielyk te ryzen, dan is dee-
„ ze vermindering, van 's middags tot twee
„ Uuren, niet meer gewaarwordelyk".

LAND DER HOTTENTOTTEN. *De Kaap.*

Hoogte der Bergen aan de Kaap.

De Hoogte der Bergen aan de Kaap, waar omtrent KOLBE ten uiterſte gebrekkelyk is, heeft DE LA CAILLE door Driehoeksmeeting ten naauwkeurigſte bepaald. Hy bevondt de hoogte van den Tafelberg meer dan drieduizend driehonderd en vyftig Rynlandſche Voeten, dat is byna eens zo hoog als die door KOLBE geſteld wordt (*). Zulks, egter, is te verſtaan van den Weſtelyken hoek; den Ooſtelyken vondt gemelde Abt ongevaar vyftig Voeten laager, en den top des Duivelbergs nog tweehonderd Voeten laager; dien des Leeuwenbergs maar tweeduizend vyf-en-tagtig Voeten, en de Voet van den Maſt of Vlaggeſtok op de Staart of Bil van den Leeuw, zo men 't noemt; ruim elfhonderd Voeten; alles boven de Oppervlakte der Zee gerekend.

Deeze drie Bergen, doch de platte top des Tafelbergs inzonderheid, zyn het zekerſte kenteken om de Baay te vinden, voor de uit

(*) KOLBE zegt van 1857 Voeten, dat is nagenoeg 155 Roeden. DE GRAAF hadt het inderdaad veel nader, wanneer hy de hoogte van den Tafelberg op 298 Rynlandſche Roeden bepaalde; want, volgens de Maat van DE LA CAILLE, komt het op 279 Roeden uit.

LAND DER HOTTENTOTTEN. *De Kaap.*

„ ven de laage Zee: zo dat het verſchil van „ Hoog en Laag Ty nooit drie Voeten te „ boven gaat, ten zy 'er eenige byzondere „ oorzaak voorkome. Met een Orkaan im„ mers, of Storm uit den Noordweſten, heeft „ men dikwils de Straaten van het Vlek, die „ aan den Oever uitkomen, geheel bedekt „ gezien door de Golven, die tegen de Hui„ zen aan ſloegen".

Robben- en Daſſen-Eiland.

Het *Robben*-Eiland, dat in de Mond van de Tafelbaay legt, is de Verblyfplaats van Bandieten en van Kwaaddoenders, die 'er onder de bewaaring zyn van een Poſthouder met eenige Manſchap, en gebruikt worden om Schulpen te zoeken en Kalkſteen te graaven voor de Kalk-Ovens aan de Kaap. Benoorden de Baay heeft men het *Daſſen*-Eiland, vol Konynen, die 'er geplant zyn, en Penguyns, welke geſchooten worden om het Dons, dat men in Bedden gebruikt. Men plagt 'er Robben te ſlaan; dat nu met groot gevaar op de *Vondeling* en andere Eilanden by den Mond van de *Saldanha*-Baay, geſchiedt.

De Saldanha-Baay.

Dit is een diepe Inham, welke haaren Mond of Ingang heeft op 33 Graaden 10 Minuuten Zuider Breedte; doch niet gemakkelyk is in te loopen, wegens de engte van den Mond, benevens de menigte van Klippen en Eilandjes daar in. Men vindt 'er ook, op veele plaatſen, maar zes, vyf, ja vier of drie Vadem Water, inzonderheid by de Kompagnies Poſt aan dezelve; de Baay levert wel veel Viſch, en Brandhout, doch geen Ververſchingen uit, en het Water moet 'er van verre gebragt worden, zynde ook zeer ſlegt.

De

LAND DER HOTTENTOTTEN. *De Kaap.*

Baay Fals.

De Nederlandsche Kompagnie's Schepen, zo wel die uit het Vaderland, als die uit Indie komen, moeten, in het kwaade Saizoen, Baay *Fals* tot hunne Ververschplaats kiezen. Deeze Baay, dus genaamd naar een Voorgebergte van Hottentots Holland, dat men ook wel de *Hanglip* noemt, anders Kaap Falso of de Valsche Kaap; legt bezuiden de Tafelbaay, van welke zy door een strook Lands van ongevaar vyfduizend Rynlandsche Roeden breedte, afgescheiden wordt. Zy heeft een zeer wyde Opening of Mond, Zuidwaards uitziende; zo dat zy voor den Zuidooste Wind, ten grootsten deele, niet is beveiligd: maar aan den West-kant vindt men een Zandige Baay, die tot een veilige Legplaats dienen kan, in dat Saizoen, wanneer het in de Tafelbaay onveilig is; zelfs in 't hevigste van den Zuidooste Wind. Men heeft 'er een zeer goede Visschery gehad, by een plaats, de *Vischhoek* genaamd, alwaar ook een Fort was opgeregt om de Visschers te beveiligen: doch, door Geschillen tusschen den Gouverneur VAN DER STELL en de Ingezetenen, raakte die Visschery te niet. Nog heden wordt, niettemin, aan deeze Baay post gehouden door de Kompagnie, die 'er een Posthouder met eenige Manschap heeft, tot bezorging der Schepen van allerley Behoeften. Het Huis van de Kompagnie staat, op de Westzyde, aan de *Esselsteins*-Baay voorgemeld.

Houtbaay.

Die Kust is verder zeer Klippig tot aan de eigentlyke Kaap der Goede Hope, die geformeerd wordt door eene reeks Bergen,

LAND DER HOTTENTOTTEN. *De Kaap.*

genaamd de *Steen-Bergen*,
ften, ten Noorden, de Taf
buurigen zyn, als gemeld i
aan de Weftzyde van diei
Houtbaay, alwaar ook Schej
komen; doch die legt ze
veilig. Op het end zyn K
altyd een zwaare Branding n

Kaap en Rif *das Agulhas.*

By Kaap Falfo loopt een g
dat men gemeenlyk naar K
die 'er midden inkomt, het
of *das Agulhas* noemt. He
dertig Mylen Ooftwaards i
vindt 'er, op zesendertig Va
en hooger op, naar den
grond. Vyf of zes Myle
wordt de diepte gerekend
men. Op dit Rif woelt de Zee
wefte Wind, dikwils fchri
't overige gedeelte van 't
fomtyds ongemerkt paffeere
't flag van 't zelve is, w
gewaar aan de zwaare Sto
want het Dieplood is niet i
terfte paalen van dit Rif naa
dekken.

De Mosfelbaay en de Baay *Lagoa.*

Van Kaap das Agulhas,
ontleend heeft van de uitf
wyze Landstongen, daar
beftaan (*); loopt de Kuft

(*) Door onkunde van de Taa
ming, wordt deeze Kaap en het
landfche Zeelieden, fomtyds, zee
en *Aigulles* gefpeld, als of men
Franfche naamen ondereen meng

LAND DER HOTTENTOTTEN. *De Kaap.*

benoorden 't Oosten, voorby verscheide Inhammen, tot aan den Uithoek van de *Mosselbaay*, alwaar het Rif eindigt. Deeze Baay, die van de Portugeezen Bahia *Formosa* of de schoone Baay plagt genoemd te worden, is tot berging van Schepen niet onbekwaam, zo min als *Bahia da Lagoa* welke 'er Noordoostwaards aan volgt, op omtrent drie-en-dertig Graaden Zuider Breedte. Men moet deeze Baay, die in naam weinig verschilt, wel onderscheiden van de Baay van *St. Esprit*, die, om dat *Rio della Goa*, benevens andere Rivieren, daar in uitloopt, van de Nederlanders ook wel de Baay *Lagoa* wordt genoemd. Immers tusschen deeze laatste, gelegen op omtrent vyfentwintig en een halven Graad breedte, is eene uitgestrektheid van meer dan honderdvyftig Mylen Zee-Kust, alwaar men, onder anderen, die voornaame Rivier van *St. Kristoffel* heeft, digst aan de Baay de Baay da Lagoa, op omtrent 32 Graaden, en die van *St. Lucia*, naast aan de Baay van Rio della Goa, op omtrent 27 Graaden Breedte.

't Land van Natal.

Tusschen beiden, omtrent op 28 en een halven Graad, legt de vermaarde Baay van *Natal*, die wegens haare Vischrykheid ook *Pesqueria* schynt genoemd te zyn. Deeze Baay en een wyde Rivier, die zig daar in ontlast, heeft den naam gegeven aan het Land benoorden de Kaapsche Hottentotten, 't welk, zo KOLBE voorgeeft, ook door de Kompagnie van hun gekogt zou zyn voor de waarde van dertigduizend Guldens aan Snuisteryën, Koopwaaren en Gereedschappen. Ik kan naauwlyks gelooven, dat het

LAND DER HOTTENTOTTEN. *De Kaap.*

Gebied of de Bezitting der Nederlanderen zig zo ver Noordoostwaards uitstrekke, als dit Land in de Kaarten geplaatst wordt. Immers, zo het zeker is, gelyk de Abt DE LA CAILLE zegt, dat 150 Mylen ten Oostnoordoosten van de Kaap een blanke Natie woone, die lang Hair heeft, en van kleur, zo wel als van gestalte, zeer veel overeenkomt met de Chineezen, welken van Batavia naar de Kaap gebannen worden; gelyk menze ook aan de Kaap de *kleine Chineezen* noemt: zo zou die Natie omtrent aan de Rivier van St. Kristoffel, op de uiterste Grenzen van 't Land der Kaapse Hottentotten, moeten huisvesten. De genen ook, die van 't Schip Naarstigheid, uit de Baay van St. Esprit, naar de Kaap afgezonden werden, hadden, naar gissing, wel 180 Mylen Zuidwaards afgelegd, zonder Europeaanen te ontmoeten, en moesten dus het geheele Land van Natal ver zyn doorgereisd.

Bastaard-Kaffers.

Deeze Reizigers onderscheidden het Volk, 't welk het Land bewoont, dat zy doorgereisd hadden, zo wel van de Kaffers als van de Kaapsche Hottentotten. Zy vonden dezelven zo bedrieglyk en diefagtig niet als de eersten, noch zo morsig en afschuwlyk als de laatsten. Ook wordt de Kust, benoorden de Baay van Natal, somtyds wel door de Engelschen bezogt, waar van twee Manluy zig, zelfs, door Huwelyk vermaagschapt hadden met de Ingezetenen. Zy oefenden de Besnydenis gelyk de Kaffers, en in 't begraaven der Dooden volgden zy de manier der Hottentotten. Ook hadden

den zy, in fommige Gevallen, zeer zeldzaame Plegtigheden, zweemende naar Bygeloof: doch uiterlyke Godsdienft-oefening kon men 'er niet aan befpeuren.

LAND DER HOTTENTOTTEN. *De Kaap.*

Men vondt deeze Natie, als gezegd is, minder wreedaartig dan de Kaffers, en van het Menfchen-eeten wordt, ten opzigt van hun, niets gemeld. Het Vleefch werdt ook van hun niet raauw gegeten, maar in Potten gekookt, of anders in Kuilen met Vuur gaar gebraden; en niet genomen van geftorven Beeften of Krengen: maar bezuiden de Rivier van Natal wordt gezegd in de Bergen een Natie te zyn van wilde Hottentotten, die alle Vreemdelingen, wie 't ook zyn, tragten te vermoorden, woonende in de Steenrotfen en uitgeholde Klippen, en leevende als wilde Menfchen, eetende ook hunne overwonnen Vyanden tot Spyze. Waarfchynlyk zyn het deezen, die men aan de Kaap *Bofchiesmans* noemt, welken, om dat zy door de Europeaanen van hun Vee en Have beroofd zyn, zig dus kommerlyk behelpen moeten, en, wegens misdryf of aanranding geftraft en verjaagd, een onverzoenlyken Haat hebben opgevat tegen alle Blanken. Zo dringt de Natuur den Menfch, fomwylen, door gebrek van Behoeften, tot een onnatuurlyk bedryf, daar veele Beesten zelfs een afkeer van fchynen te hebben.

Wilde Hottentotten.

XII. HOOFDSTUK.

Beſchryving der Eilanden beooſten *Afrika*, *waar onder* MADAGASKAR, *en de* Franſche Eilanden, BOURBON *en* L'ISLE DE FRANCE, *welk laatſte men, toen het in de bezitting der Nederlanderen was*, Mauritius *noemde, de voornaamſten zyn; benevens het Eiland* Rodriguez, *'t welk beooſten 't zelve legt, en eenige anderen in de Indiſche Zee.*

Madagaskar.

IK gaa nu over tot de beſchryving der Eilanden beooſten Afrika, onder welken MADAGASKAR het voornaamſte is. De Portugeezen noemen 't zelve het Eiland van *San Lorenzo*, 't zy, om dat het in den jaare 1506, op den Dag van St. Laurens, door hun eerſt ontdekt werdt, 't zy naar den naam van *Laurentius Almeida*, Zoon van den vermaarden ALMEIDA, Onderkoning van Portugeeſch Indie, die by de Ontdekking tegenwoordig was. Anderen ſtellen deeze Gebeurtenis op 't jaar 1492. De Franſchen hebben het, in den jaare 1665, den naam gegeven van *Isle Dauphine*; doch de andere Natiën van Europa noemen het, naar den naam *Madecaſſe*, dien 'er de Inwooners aan geeven, Madagaskar. Of het de Ouden bekend zy geweeſt, onder den naam van *Cerne*, is ten uiterſte onzeker.

Legging, gedaante, grootte.

Dit Eiland is, buiten twyfel, een der grootſten in de geheele Wereld. Het legt tusſchen de 12 en 26 Graaden Zuider Breedte, omtrent tagtig Mylen Ooſtwaards van de Hoofdplaats der Portugeeſche Bezittingen aan de

de Ooftkuft van Afrika. De langte, Zuid en Noordwaards, kan gerekend worden op omtrent tweehonderd en zeftig Uuren gaans. De gedaante is langwerpig en fmal, loopende Noordwaards fpits uit, aan 't Zuid-end breedft, alwaar men 't overdwars mag fchatten op zeventig of tagtig Uuren gaans. Het is, bygevolg, grooter dan de Eilanden van Grootbrittannie en Ierland, met elkander.

EILANDEN BEOOSTEN AFRIKA. *Madagaskar.*

Door dit Eiland loopt, beweften 't Noorden en beooften 't Zuiden, een reeks Bergen, waar van fommigen Marmer en Mineraalen, gelyk Yzer en andere Metaalen, zelfs Goud en Edele Steenen, voortbrengen. Voor 't overige beftaat het Land uit eene aangenaame verfcheidenheid van hooge en laage Landen, Bosfchen en Velden. De Valeijen zyn weelig en vrugtbaar in allerley foort van Aard en Boomgewasfen. Men vindt 'er overvloed van Citroenen, Limoenen, Oranje- en Granaat-Appelen, Kokosnooten, Goaves, die naar Peeren gelyken, Pifang en andere Indiaanfche Vrugten. Men maakt 'er, gelyk onder de Negers van Afrika algemeen is, meer werks van de Veehoedery en van de Jagt dan van den Landbouw. Het Gras groeit in de laage Landen, die door menigvuldige Riviertjes en Beeken befproeid worden, wel eenige Voeten hoog, en dit maakt het Vee zeer vet en zwaar, zo dat men 'er Runderen vindt van zeven- of agthonderd Ponden, die aanmerkelyk zyn wegens een Schoft of bult op de Rug, weegende dertig of veertig Ponden zeer lekker en malfch van Vleefch, doch ligt bederflyk. Sommigen van deeze Runders hebben Hoornen, gelyk Buffels; in an-

Landsgefteldheid.

EILANDEN BEOOSTEN AFRIKA. *Madagaskar.*

deren zyn die Hoornen nederwaards geſtrekt en ſommigen hebben in 't geheel geen Hoornen: doch de bult is hun allen gemeen. Voorts zyn 'er Afrikaanſche Bokjes en Schaapen met lange Staarten; als ook Gevogelte en veelerley Wild. Men vindt 'er Wolven en Tygers, Jakhalſen en dergelyke Roofdieren: ook Slangen, Kameleons en een zonderling ſoort van Meerkatjes of Aapjes, die den naam voeren van Katjes van Madagaskar, anders genaamd Inkhoorn-Aap (*), doch Olyphanten of Rhinoceroſſen ſchynen 'er niet te zyn. In de Rivieren en aan de Kusten is overvloed van Viſch, Oeſters, enz.

Vrugten des Lands.

Onder de Vrugten des Lands zyn de Tamarinden niet van de minſt nuttigen, wegens haare zuurheid, gelyk de Ananaſſen door haare zoetheid uitmunten. Ook groeit 'er een Noot in overvloed, veel naar Moskaaten gelykende, die de ſmaak en reuk heeft van allerley Speceryën. Onder 't Geboomte, dat zwart Ebben- en ander Timmerhout uitlevert, is 'er een, welks Bladen van de Ingezetenen gekaauwd worden tegen de Venuskwaalen, daar zy veel mede bezogt zyn. Tarw ſchynt 'er niet te willen aarden, doch Gerſt, Haver en Ryſt komt op dit Eiland, daar het gezaaid wordt, zeer welig voort. Men vindt 'er roode en witte Wortelen, die zeer goed zyn om te eeten. Vierderley ſoort is 'er van Honig; van Byën, naamelyk, van Weſpen en tweederley Mieren, altemaal aan-

(*) Simia-Sciurus Madagascarienſis, ſive Macauco. EDW. *Av.* 197. T. 197. Lemur Caudâ annulatâ. Lemur Catta. LINN. *Syſt. Nat.* Ed. X. p. 30.

aangenaam van Smaak. De Zywormen ſpinnen 'er, in 't wilde, op 't Geboomte. Het Eiland is ook tot den Wynteelt niet onbekwaam, en men bekomt 'er verſcheiderley Oliën, Gommen en Drogeryën.

Handel.

Wegens dit alles zou Madagaskar een der bekwaamſte plaatſen tot den Handel zyn in de geheele Wereld, dewyl het in de paſſagie naar de Indiën legt. Men kan 'er ſlyten, gedrukte Linnens, Zilver, Koper en Tin, Ringen en Braſeletten, allerley Snuiſteryën en Yzerwerk, Glazen Kraalen van verſcheide kleuren, Brandewyn, Spaanſche en Franſche Wyn, Kornalynen die lang zyn en als Olyven, rood en wit van kleur, dik Koperdraad en Kettingjes daar van, allerley ſoort van Spykers, Sloten, Hengzels, Krammen, enz. De Goederen, die men daar voor in ruiling kreeg, beſtonden in verſcheiderley Gommen, als Tacamahac, Draakebloed; veelerley koſtbaare Houten; Waſch, Huiden, Suiker, Tabak, Peper, Katoen, Indigo, Ambergrys, Wierook, Benzoin, Palma Chriſti Olie, groene Wonden-Balſem, Salpeter, Zwavel, witte Kaneel, Civet, Rots-Kryſtal, Bloedſteen, Toetsſteen, gezegelde Aarde, verſcheiderley Bolus, Blezen Matten, Vlaſch en zelfs Zyde.

Europeaanſche Vaſtigheden.

De Portugeezen, die dit Eiland eerſt ontdekten, hebben naamen gegeven aan verſcheide Rivieren, Baaijen en Kaapen, doch zy hebben 'er zig niet geveſtigd. De Franſchen bevoeren de geheele Ooſtzyde, van de Baay *d'Anton Gil* af tot aan de Baay van St. Auguſtyn op 't Zuid-end en dus de grootſte helft van den omtrek des Eilands. Zy ſtigtten 'er zelfs een Vaſtigheid, *Fort Dauphin* ge-

EILANDEN BEOOSTEN AFRIKA. *Madagaskar.*

genaamd, op den Zuidoosthoek, in 't jaar 1643; doch die werdt, na eenige Jaaren, van hun weder verlaten. Op 't Zuid-end is een Inham, die het *Hollandsche Kerkhof* plagt genoemd te worden, om dat 'er eens een Nederlandsch Oostindisch Schip is gestrand, waar van het Volk altemaal vermoord werdt door de Ingezetenen des Lands. De Onzen hebben ook een Handelplaats gehad op Madagaskar, daar men Bezetting zondt van 't Eiland Mauritius; doch die is verlaten, en men vaart thans jaarlyks van de Kaap, om Slaaven, op de Rivier *Maningaar*, die in 't midden der Oostzyde met zeven Monden in Zee loopt. De Nederlanders zyn by de Ingezetenen zeer in agting.

Nest van Engelsche Zeeroovers.

De Westzyde plagt veel bevaren te worden door de Engelschen, die een aanmerkelyken Handel op dit Eiland dreeven, inzonderheid in de *St. Augustyns*-Baay, als ook te *oud* en *nieuw Massaliet*; doch op het laatste van de voorgaande Eeuw wierden dit Nesten van de Zeeroovers, die toen, onder de aanvoering van zekeren *Avery*, wel zes of zeven Schepen magtig waren; des men dagt, dat zy de Heerschappy van 't geheele Eiland zig aangemaatigd en hetzelve tot een algemeen Roofnest der Indische Wateren, gelyk dat van Angria aan de Kust van Malabar, of dat van Algiers en anderen aan de Middellandsche Zee, gemaakt zouden hebben. Men was des te meer bedugt, om dat de Vlooten, die van 't Grootbrittannische Hof, in 't voorst deezer Eeuw, tot demping dier Rooveryën afgezonden werden, zo weinig uitvoerden, en uit de ontmoetingen van

Buc-

BUCQUOY blykt, dat zy, omtrent den jaare 1720, nog magtig waren in deeze Wateren niet alleen, maar zelfs een byzondere Gemeenzaamheid hielden met de Ingezetenen van Madagaskar; zo dat zy 'er als t'huis kwamen, en van alle nooddruft, ten overvloede, verzorgd werden. Het was een geheele Kermis aan de Baay van Maſſaliet, alwaar de Inlanders toevloeiden met Vee en Vrugten, en de Vrouwsperſoonen zig van zelf aanbooden om de wellust van 't Scheepsvolk te voldoen; zo dat ieder Man een Wyf nam, geduurende den tyd van hun Verblyf aldaar, 't welk twee Maanden was. Aan Sterken Drank vondt men 'er ook geen Gebrek. Zelfs ſcheen een gedeelte der Zeerooveren op dit Eiland zyn vaſt Verblyf te neemen, vermaagſchappende zig met de Ingezetenen, in dienſte van den Koning.

EILANDEN BEOOSTEN AFRIKA. *Madagaskar.*

VALENTYN verhaalt, dat, ten zynen tyde, wel drie vierde deelen des Eilands onder de Heerſchappy ſtondt van een oud Vorſt, die een Wagt van wel tweehonderd Schutters hadt, en zeer ſtreng regeerde, houdende zyn Verblyf eenige Mylen van de Ankerplaats aan de Rivier Maningaar. BUCQUOY, die in 't jaar 1721 op de Weſtzyde, aan de Baay van Maſſaliet, door de Zeeroovers werdt aan Land gezet, verhaalt, dat de Koning zelf afkwam, met omtrent tweeduizend gewapende Mannen; ook meldt hy een zonderling voorbeeld der Strengheid van deezen Vorſt omtrent den Dieſſtal van een ſtukje Tabak, door een Jongetje van tien of twaalf Jaaren begaan; 't welk op deszelfs Bevel met Aſſagaaijen of Werpſpieſſen werdt afgemaakt

Regeering.

en

EILANDEN BEOOSTEN AFRIKA. *Madagaskar.*

en toen voor de Honden geworpen. Hy hieldt driemaal 's weeks Raadsvergaderingen en velde op dezelven Vonnis. De Regeering werdt van hem eer Vaderlyk dan Tyranniesch geoordeeld te zyn. Hy voegt 'er by, dat het geheele Eiland in Geslagten is verdeeld of in Stammen, gelyk onder de Israëliten, welker Hoofden als Onderkoningen of Stedehouders zyn van den grooten of Oppervorst, dien zy *Tschiek* noemen, een Woord dat de Arabieren gebruiken voor den tytel van een Vorst of Opperheer. Men telde 'er, voormaals, meer dan twintig Provintiën, die door kleine Koningjes beheerscht werden, welken dikwils Oorlog voeren met elkander, en somtyds ook tegen den Vorst opstaan, die, hun overwonnen hebbende, ze tot Slaaven maakt of verkoopt aan de Europeaanen.

Ingezetenen.

In Taal en Godsdienst schynen de Ingezetenen van dit Eiland ook meer overeenkomst te hebben met de Arabieren dan met de Negers. De Menschen zyn 'er van allerley kleur, zwart, bruin, geel en blank, doch deeze laatsten schynen van Europeaansche afkomst, de anderen uit vermenging van Mooren of Arabieren met het Landvolk gesprooten te zyn. Het Land is Volkryk, men vindt 'er Steden, Dorpen en Gehugten, waar van de eersten alleen maar met een Bamboezen Schut omheind en verder in een diepe Graft beslooten zyn. De Huizen of Wooningen zyn zeer gering, als Negers-Hutten, waar van dertig of veertig een Dorp maken. Hun Huisraad is ook zeer schraal en de Keuken niet beter. Het gemeene Volk loopt

loopt naakt, doch die van Vermogen zyn hebben Kleederen van Katoen of Zyde. Ook worden in de Steden eenige Handwerken, van aardig Houtwerk, Mandjes, Matten en 't Yzersmeden, geoefend. In de Veeweidery bestaat, als gezegd is, hunne grootste Rykdom: zy schieten zeer net, zo met den Snaphaan als met Boogen, en de Jagt is hunne Uitspanning. Het Vrouwvolk is uitermaate geil, en zy agten zig vereerd, wanneer zy te doen hebben met Europeaanen. Ook worden somtyds de Kinderen, die men zig verbeeldt op een ongelukkigen tyd te zyn gebooren, te Vondeling gelegd.

EILANDEN BEOOSTEN AFRIKA. *Madagaskar.*

Madagaskar is omringd met gevaarlyke Zandbanken en Klippen. Het kleine Eilandje van *St. Maria*, aan deszelfs Oostzyde, niet ver van de Baay van Anton-Gil, maakt een Haven, die taamelyk veilig is en welke de Zeeroovers in 't eerst tot hunne Wykplaats koozen; maar, hoorende dat 'er Vlooten tegen hun uitgezonden waren, zo namen zy op 't groote Eiland de vlugt en verschoolen zig aldaar. De Vlootvoogd MATTHEW, in den jaare 1722 hun opzoekende, bevondt dat zy dit Eilandje geheel verlaten hadden, laatende eenige tekenen over van hunne Roovery: want de Peper lag, op sommige plaatsen, een Voet dik op den Grond. Hy ging dan met zyn Vloot naar 't groote Eiland, doch de Roovers hadden hunne Schepen in zulke naauwe Kreeken en Sluiphavens verborgen, dat hy het niet raadzaam oordeelde hun aan te tasten.

St. Mariaas-Eilandje.

Tusschen den Noordhoek van Madagaskar en de Kust van Zanguebar, aan 't Vaste Land van

Komora-Eilanden.

EILANDEN BEOOSTEN AFRIKA. *Madagaskar.*

van Afrika, omtrent in 't midden, leggen de Eilandjes van *Komora* of *Comorra*, gelyk sommigen schryven; volgens de Portugeesche Uitspraak *Comoro*. Men telt 'er gemeenlyk vier, die byzondere Naamen voeren. Het voornaamste, dat men *Angazesia*, *Gazids* of Groot Komora noemt, is het Noordelykste en grootste, komende met zyn Noordpunt op 11 Graaden 5 Minuuten Zuider Breedte. Het heeft de langte van twintig Uuren gaans, doch is zeer smal en Bergagtig, wordende bewoond van Mooren of Arabiers, die op het Vaste Land en de Eilanden handelen met hunne Beesten en Vrugten, welken zy verruilen tegen Katoen, om 'er hunne Kleederen van te maaken. Zy hebben Barken van dertig of veertig Ton, tot hunne Scheepvaart: doch leeven alleen van Kokosnooten en Palmboomen-Wyn.

Anzuany.

Johanna of *Anjouan*, in de Hollandsche Kaarten *Anzuan* genaamd, en gemeenlyk *Anzuany*, dat Zuidoostwaards van groot Komora legt, is kleiner, doch volkryker. Men stelt het op 12 Graaden en 24 Minuuten Zuider Breedte. Het is driehoekig van gedaante, omtrent agt Uuren gaans lang en ruim vier Uuren breed. Men vindt 'er, zo VALENTYN meldt, drie Steden, waar van de grootste midden op 't Eiland legt, in een hemelhoog Gebergte. In deeze Stad, genaamd *Monjefaan*, houdt de Koning of Vorst des Eilands zyn Hof. Nog is 'er een Vlek op Anzuany. Het Volk bestaat uit Negers van het Mahomethaansch Geloof of Arabieren. De Steden hebben Huizen van Steen en Hout, doch voor 't overige zyn de Woonin-

ningen geringe Hutten, door 't Eiland verspreid. Hier valt overvloed van Hoornvee en Geiten, Gevogelte, Ryst, Aardappelen, Wortelen *Yams* genaamd, Honig, Wasch, Pisang, Ananassen, Tamarinden, Limoenen, Oranje Appelen en Kokosnooten.

EILANDEN BEOOSTEN AFRIKA.

De veelheid van Levensbehoeften, Ververschingen en Vrugten, op dit Eiland en de bekwaame Landingplaats en Haven, welke het heeft, benevens goed versch Water; zou het tot een zeer goede Ververschplaats kunnen doen dienen voor de Engelsche en Fransche Retoerschepen uit Indie: doch de Zeeroovers hebben het, voor eenige Jaaren, als tot een Plaats van Verspieding gebruikt, om te weeten, welke Schepen 'er in 't Vaarwater waren en die dan op te ligten. Hierom is 't, eenigen tyd, niet veilig geweest, daar aan te loopen. Wat *Mohilly* of *Moelalia* en *Mayotta* belangt, die Zuidelyker leggen, daar van wordt het laatste zo veel niet aangedaan, om dat het met gevaarlyke Klippen is omringd. Benoorden Komora, in de Passagie naar de Straat van Babelmandel en den Golf van Persie, als ook Oost- en Westwaards van Madagaskar, leggen nog verscheide Eilandjes en Riffen of Droogten, die de Vaart in dit gedeelte der Indische Zee, voor onbedreevenen, zeer onveilig maaken.

'T EILAND BOURBON.

Drie Eilanden, van aanmerkelyk belang, zyn 'er beoosten Madagaskar, op een taamelyken afstand, gelegen. Het naaste derzelven, thans BOURBON genaamd, plagt *Mascarenhas* te heeten, en werdt van de Engelschen, die 't zelve allereerst ontdekten, *Engelands-Bosch* getyteld. De Franschen namen

EILANDEN BEOOSTEN AFRIKA. *Bourbon.*

'er Bezitting van, in den jaare 1654, doch zy vestigden zig 'er niet, dan na dat zy Fort Dauphin, op Madagaskar, verlaten hadden, naamelyk in 't jaar 1672. Het legt, volgens de Kaart van d'Anville, 170 Zee-Mylen van Fort Dauphin Noordoostwaards. De legging van den Noordelykften Uithoek is, door den Abt DE LA CAILLE, uit zyne Waarneemingen in 't jaar 1754 gedaan, bepaald op 20 Graaden 51 Minuuten 43 Sekonden, Zuider Breedte, en 53 Graaden 7 of 8 Minuuten, dat is in tyd drie Uuren twee-en-dertig en een halve Minuut, beoosten Parys: zo dat de Lengte uitkomt op ruim 73 Graaden, wanneer men de eerste Meridiaan van 't Eiland Ferro neemt; dat is een weinig Oostelyker dan het in de Kaart van d'Anville geplaatst was. Het legt, in oude Kaarten, wel op tagtig Graaden Lengte.

De Franschen hebben van Bourbon eene Ververschingplaats gemaakt voor de Schepen, die naar Indie zeilen en van daar terug komen. Zy hebben het aan de Noordzyde bevolkt met verscheide Vlekken, waar van het Noordelykste, by Kaap Bernard, genaamd *St. Denys*, somwylen tot huisvesting dient van den Gouverneur. Van daar Westwaards leggen *St. Paul*, *St. Gilles* en anderen. De omtrek des Eilands wordt gerekend op veertig, de langte op vyftien, de breedte op tien Uuren gaans. Het is byna rond van figuur, met een punt naar 't Zuidoosten, en bestaat eigentlyk uit een grooten Berg, die, als 't ware, op drie plaatsen in zyn hoogte is gespleeten, zynde de toppen met Bosschen bedekt, en woest; doch de schuinte, die zig naar de

Zee

Zee uitſtrekt, van Wildernis gezuiverd, geploegd, gebouwd en beplant, in twee derde deelen van zyn omtrek. Het overige gedeelte der ſchuinte, naar 't Ooſten, is bedekt met de uitgebrande Stoffen van een Vulkaan, die langzaam en zonder geraas verteert; ſchynende zelfs niet, dan in het Regen-Saizoen, een weinig te branden.

EILANDEN BEOOSTEN AFRIKA. *Bourbon.*

Dit Eiland brengt, dus, veelerley ſoort van Levensmiddelen voort. Het wordt beſproeid door kleine Riviertjes die zeer Viſchryk zyn. Ook worden 'er een menigte van Land- en Zee Schildpadden, op 't Strand gevonden. Men heeft 'er Hoornvee gebragt en Varkens, die zeer vermenigvuldigd zyn. Daar groeit in 't byzonder veel Tabak, Aloë, witte Peper, Palm- en andere Vrugtboomen; de Boſſchen leveren Ebben en ander Timmerhout uit, als ook Benzoin en meer welriekende Gommen.

Zwaare Orkaanen.

Niettegenſtaande zulks is de Verblyfplaats op Bourbon, inzonderheid voor de Schepen, in het Regen-Saizoen, wanneer dezelven egter, op hunne terug-reize uit Indie, zo tot ververſching als om Koffy te laaden, die den voornaamſten Handel van dit Eiland uitmaakt, daar moeten aanleggen, gantſch onveilig. Men heeft 'er, naamelyk, op dien tyd yzelyke Orkaanen, of *Travaaden*, gelyk de Zeeluy dezelven noemen. Deeze komen ook wel op 't Eiland Mauritius of l'Iſle de France, doch gemeenlyk met minder geweld en ſchade; 't zy dat de brandende Berg van Bourbon hunne hevigheid vermeerdere; 't zy dat, wegens de hoogte van dit Eiland, en deszelfs maakzel uit eenen enkelen Berg, niet

EILANDEN BEOOSTEN AFRIKA. *Bourbon.*

uit verſcheide ketens van Bergen, gelyk het andere; de Beeken, door de zwaare Stortregens der Orkaanen geformeerd, hier meer nadeel doen, om dat zy plotſlinger neerſtroomen, en niet verdeeld zyn in hunne loop.

Deeze Orkaanen komen gewoonlyk niet, dan van de Maand December tot aan 't end van April: men vreeſt ze vooral by de Nieuwe of Volle Maan. In dit Saizoen doen de Schepen het Eiland niet aan, dan vier of vyf Dagen na dat de Maan nieuw of vol geweeſt is: zy blyven 'er maar vyf of zes Dagen, of zelfs korter, uit vreeze van 'er te moeten zyn omſtreeks die Maaneſchynen. Deeze voorzorg, hoe voorzigtig ook, is niet altoos onfeilbaar. Uit een Lyſt der Travaaden, die 'er omtrent dit Eiland zyn geweeſt van 't jaar 1733 tot 1754, en waar van het getal zesen-dertig is, blykt, dat zy zo wel vyf of zes Dagen na de Nieuwe of Volle Maan, ja by de Kwartieren Maans komen, als anders: zo dat men de Maan hier ook, gelyk gewoonlyk, t'onregte in 't ſpel brengt. Zy duuren ſomtyds een of twee, ſomtyds vyf of zes Dagen: doch gemeenlyk zyn zy van weinig uitgeſtrektheid. De Schepen, die 'er op de Reede van overvallen worden, moeten aanſtonds Zee kiezen en te Lande kan geen Menſch op zyne Beenen blyven ſtaan. Den 19, 20 en 21 April des jaars 1754, hadt men 'er eene, die afgryzelyke ſchade deedt, op dit Eiland.

L'ISLE DE FRANCE of Mauritius;

L'ISLE DE FRANCE, dat vyfendertig of veertig Zee-Mylen Ooſtwaards van Bourbon legt, is een weinig kleiner. De Portugee-

zen hebben 't zelve ook eerst ontdekt en *Ilha do Cerno* genaamd, als of dit het *Cerna* van Plinius ware: doch 't is zeer onwaarschynlyk, dat de Ouden zo ver in de Indische Zee zouden geweest zyn: ook komt de legging geenzins overeen. Anderen willen, dat het dus van hun genoemd zou zyn als 't Zwaanen-Eiland, wegens de menigte van groote witte Vogelen, die zig daar op onthouden.

EILANDEN BEOOSTEN AFRIKA. *l'Isle de France.*

Omtrent het begin der voorgaande Eeuw kwamen de Nederlanders hier, op hunne Togten naar Oostindie, somtyds aan, en ga- 't zelve naar Prins Maurits, die toen Stadhouder van Holland en Zeeland was, den tytel van *Mauritius*. Vervolgens werdt 'er aan de Ooster Haven, die op 't Zuid-end is, een Fort gemaakt, dat men, naar zynen Broeder en Opvolger in het Staatsbewind, *Fredrik Henrik* noemde. In 't jaar 1639 schynt 'er dit Fort al geweest te zyn; want toen lag 'er, wegens de Oostindische Kompagnie, een Bevelhebber. Naderhand is het wederom verlaten geweest: want in 't jaar 1650 schreeven de Heeren van Zeventienen aan hunne Edelheden op Batavia, dat zy Mauritius weder in bezitting genomen hadden, ten einde andere Natiën, die 'er kwamen om Ebbenhout te kappen, daar van daan te weeren. In 't jaar 1704 was het getal der Dienaaren van de Kompagnie, op dit Eiland, agtenveertig, dat der Posthouderen vyftig, en der Huisgezinnen, die 'er zig hadden nedergezet, tusschen de twintig en dertig. Zes Jaaren daar na werdt door de Oostindische Kompagnie goedgevonden, met den gantschen omslag van daar wederom op te

door de Nederlanders verlaten.

EILANDEN BEOOSTEN AFRIKA. *l'Isle de France.*

kraamen en dus dit Eiland geheel te verlaaten, dat tot groote ſpyt der genen ſtrekte, die zig van de Kaap en elders derwaards begeven, en 'er veel verbetering aan toegebragt hadden, door den Landbouw, Veefokking en Plantagiën.

in bezit genomen door de Franſchen.

In 't jaar 1721 nam de Ridder *de Fougeray*, voerende 't Schip de Triton in dienſt van de Franſche Kompagnie der Indiën, uit naam des Konings van Frankryk bezitting van dit Eiland, dat men te vooren in de Franſche Kaarten *l'Isle Maurice*, doch thans *l'Isle de France* genoemd vindt. Dus werdt het naamelyk, door hem, op hoog bevel geheten: 't zy tot bewys van den Eigendom, dien deeze Kroon zig daar van thans aanmaatigt; of in zinſpeeling op het Diſtrikt van dien zelfden naam, waar in Parys legt. Immers ſedert heeft de Franſche Kompagnie 'er zig geveſtigd.

Lugtsgeſteldheid.

De Abt DE LA CAILLE, die zig na zyn vertrek van de Kaap, en voor dat hy op Bourbon kwam, negen Maanden op dit Eiland heeft opgehouden, geeft ons van deszelfs geſteldheid een omſtandige beſchryving. De Lugt, zegt hy, van l'Iſle de France, is gezond, gemaatigd en zelfs koud, vooral 's avonds en 's morgens, in de Woonplaatſen die een weinig hoog leggen. De Hitte is te *Port Louis* grooter dan ergens anders, om dat de nabuurige Bergen deeze Plaats beſchutten voor den Zuidooſten Wind, die gemeenlyk het gantſche Jaar door heerſcht. De Lugt is niet even helder over 't geheele Eiland: het regent byna alle Dagen van 't Jaar omtrent het midden, en zulks onderhoudt de

Mei-

Meiren en Beeken, waar van weinigen uitdroogen in het drooge Saizoen. Omſtreeks Port Louis regent het niet dan in de voorſte helft van 't Jaar, en wel meeſt in de vier eerſte Maanden. In de overige helft heerſcht 'er de Droogte zodanig, dat het Land zeer onbevallig is voor 't oog, wegens de verdorde en verſchroeide Kruiden en Gewaſſen, en de kaale toppen der Bergen. Geduurende deeze Droogte, egter, is 'er de Lugt zelden volkomen helder; men ziet 'er byna onophoudelyk kleine Wolkjes in zweeven, komende van het midden des Eilands, alwaar het meeſt alle Dagen regent, gelyk gezegd is. De Zuidooſte Wind, die 'er doorgaans waait, is veel minder geweldig dan aan de Kaap: men heeft 'er veranderlyke Winden van Oktober tot aan April. De Barometer ſtaat byna 't geheele Jaar even hoog (*). Van Orkaanen is dit Eiland zo min bevryd als dat van Bourbon.

EILANDEN BEOOSTN AFRIKA. *l'Iſle de France.*

De Omtrek van l'Iſle de France is, volgens de Afmeetingen van den Abt, omtrent twee-en-dertig Uuren gaans, de langte elf, de breedte agt Uuren: zo dat de Oppervlakte meer dan tweehonderdduizend Rynlandſche Morgens uitmaakt. Het grootſte gedeelte is met Bergen bedekt, waar van de hoogſten niet veel hooger dan tweehonderd Rynlandſche

Landsgeſteldheid.

(*) De grootſte verandering, welke de Abt DE LA CAILLE daar in waargenomen hadt, was van een half Duim; hebbende de Kwik, den 13 July 1753, aldaar geſtaan op 28 Duimen $5\frac{1}{3}$ Linie, zynde 't hoogſte, en den 10 en 11 January 1754 op 27 Duimen $11\frac{1}{2}$ Linie, zynde 't laagſte, geduurende zyn Verblyf op l'Iſle de France.

EILANDEN BEOOSTEN AFRIKA. *l'Isle de France,*

ſche Roeden zyn. De Grond is 'er, in 't algemeen, taamelyk goed, maar bedekt met eene verbaazende menigte Steenen van allerley grootte, zwartagtig van kleur en meestendeels veel Yzer bevattende; aan de Noordzyde vindt men ook veel Puimſteen, uitgebrande Zwavelſtoffen, diepe Grotten en andere merktekenen van een gebluſchten Vulkaan.

Boſſchen.

't Geheele Eiland, byna, is met Boſſchen bedekt geweeſt; doch waar van men een groot gedeelte, aan de Zuidweſtzyde, reeds door afbranding heeft vernield, gebruikende daar toe een ſoort van Gras, 't welk zo hoog groeit als de zwaarſte Rog, en alle andere Planten verſtikt. Wanneer hetzelve, tegen 't end van Auguſtus, of in September, geheel dor en droog is geworden, ſteekt men 'er den brand in, en dus wordt de Grond tot Bouwland bekwaam gemaakt. 't Is te vreezen, egter, dewyl dat Gras zig meer en meer uitbreidt, dat binnen een vyftig Jaaren dit Eiland geheel ontbloot zal zyn van Houtgewas.

Geboomte.

Onder 't Geboomte vindt men zeer goed Timmerhout, dat tevens fraay is van kleur en reuk. Drie ſoorten van Ebbenhout vallen 'er, te weeten zwart, wit en 't geen zwart en wit geaderd is: ook vindt men 'er keurlyk rood Hout, Kaneel-Hout, dat tot Kaſtemaakers-werk zeer bekwaam is, Olyven-Hout en Benjoin-Hout, dus genaamd, om dat het niet ſplyt of ſcheurt onder 't bewerken: een Boom uit wiens Stam een Melkagtig Sap druipt; een ander die een ſoort van Harſt uitgeeft, Palmboomen, *Lataniers*, *Mangliers*, *Veloutiers*,

tiers, en anderen der verzengde Lugtſtreek. Men bezaait ongevaar het tiende gedeelte des Eilands met Tarw, Gerſt, Haver, Ryſt, Spaanſche Tarw en Geerſt: op ſommige plaatſen wordt Suiker en zeer ſchoone Katoen geteeld; doch het Land kan niet geploegd worden, wegens de Steenen, Oer en Grint; zo dat de Negers hetzelve altemaal met de Spade bewerken, werpende in ieder gat eenige Graankorrels: en, zo dra de Oogſt in huis is, wordt dikwils het Land op nieuws bezaaid. Dus vergt men het Land te veel. De nieuw ontgonnen Landen zyn taamelyk vrugtbaar: evenwel is de Grond, door de al te groote ontblooting en het ſterk branden, op ſommige plaatſen als tot Aſch geworden.

EILANDEN BEOOSTEN AFRIKA. *l'Iſle de France.*

In de Tuinen worden, met een goeden uitſlag, de meeſte Moeskruiden van Europa geteeld; waar toe men de Zaaden doet komen uit Vrankryk, van de Kaap en van 't Eiland Bourbon. Men heeft 'er weinig Vrugten: de gemeenſten zyn de Perſiken, die niet ſmelten in de Mond, de Piſang, Anaſſen, Guijava's en Atha's. Geen zoete Oranje-Appelen, noch zoete Citroenen, maar wel zuure; noch Mango's of Kokos-Nooten, worden 'er gevonden: Appelen, Peeren, Nooten, Pruimen, ſlaagen 'er niet: men eet 'er weinig goede Meloenen, maar van Water-Meloenen is 'er overvloed.

Tuinvrugten.

Weinig Ingezetenen hebben Vee: niets dan de Steengeiten en Varkens, van Europa en Indie, worden 'er met gemak aangefokt: de Schaapen zyn 'er zeer zeldzaam en ſlegt: men vindt 'er eenige kudden van Runderen,

Vee.

EILANDEN BEOOSTEN AFRIKA. *l'Isle de France.*

die van Madagaskar zyn overgebragt. De Koeijen, die van dat Eiland komen, geeven zeer weinig Melk; weshalve men de genen, die uit Frankryk overgebragt zyn, om dat zy meer Melk geeven, driemaal zo duur verkoopt. En dit maakt ook eene schaarsheid van Slagtvleesch: zo dat men jaarlyks Schildpadden haalen moet van 't Eiland Rodriguez, ten dienste van de Ingezetenen en van het Hospitaal. Voor 't overige wordt het Vleesch der Steengeiten of Bokjes, Gevogelte, Wildbraad en Visch, tot Spyze gebruikt. Het is 'er duur te leeven; niet door een gebrek van 't Land, maar om dat men 'er zo veel werks niet maakt om Levensmiddelen by een te brengen, als op Bourbon; alwaar alle de Schepen van de Kompagnie der Indiën zig van Voorraad en Ververschinge gaan voorzien.

Rivier- en Zee-Visch.

l'Isle de France wordt bewaterd van meer dan zestig Riviertjes, naby elkander, in het Zuidelyk deel: men vindt 'er zelfs onder, die wegens haare breedte en diepte moeielyk te passeeren zyn. Het midden des Eilands is vervuld met Plassen van zoet Water, waar uit de meeste Beeken haaren oorsprong hebben. De Noordoost- en Noordwestzyde zyn zonder Water, men ontmoet daar niet dan zoute Meirtjes. De Beeken leveren veelerley Rivier-Visch, waar onder Snoek, Braasems, en een soort van Visch, die men Karpers noemt, hoewel zy niets daar van hebben dan de Smaak. In de Moerassen en groote Holen, met Water gevuld, die 'er in de Bedden der Rivieren zyn, worden Aalen gevangen, die somtyds vyf of zes Duimen dik en vier of vyf Voeten lang zyn en zeer happig, haalende

dik-

dikwils de genen, die de onvoorzigtigheid hebben van zig te baaden of te zwemmen in deeze Wateren, naar den Grond. Zee-Visch heeft men 'er als aan de Kaap: onder anderen Zee-Koeijen van eenige honderd Ponden zwaar, wordende gemeenlyk met Harpoenen geschooten, gelyk de Walvisschen. Ook zyn 'er groote Zee-Schildpadden, en Oesters zo hard van Schulp, dat men die met Mokers moet aan stukken slaan. De allerlekkerste Visch, dien ik 'er gegeten heb, zegt DE LA CAILLE, wordt *Poule d'Eau* geheten, hebbende de figuur en smaak van kleine Tarbot, maar groen zynde van Vleesch en Vet, ligt om te verteeren en wonderbaarlyk lekker. Misschien is dit de Pappegaais-Bek, waar van VALENTYN spreekt.

EILANDEN BEOOSTEN AFRIKA. *l'Isle de France.*

Het Wildbraad, dat men op dit Eiland vindt, bestaat in Herten, Steengeiten en wilde Zwynen, welke laatsten zelden goed zyn om te eeten. Men heeft 'er Haazen, benevens een menigte van Aapen, die veel schade doen aan de Plantagiën; als ook zulk een veelheid van Rotten en Muizen, dat het Koorn op 't Veld wordt opgevreten, eer dat het inge-oogst zy. Hierom vindt men, in de meeste Bouweryën, de Akkers van zes tot zes Schreeden bezet met Vallen; waar van de bezigheid, om ze te bezien en weder op te zetten, dagelyks een Neger werk kan geeven.

Gedierte.

Slangen, Padden of Kikvorschen, zyn 'er op l'Isle de France niet, en de Haagdissen vallen 'er klein. Veelerley Insekten heeft men 'er, ondertusschen, die zeer lastig zyn. Om niet te spreeken van de Springhaanen en Rup-

Insekten.

EILANDEN BEOOSTEN AFRIKA. *l'Isle de France.*

Rupſen; van de Wormen, *Carias* genaamd, die de grootſte Boomen in de Boſſchen als ook de Stylen en Balken der Huizen vermolſemen: men heeft 'er de Wooningen vol Mieren, drie ſoorten van Kakkerlakken; Krekels, en Muggen, een weinig grooter dan de onzen, die niemand des nagts met ruſt laaten ſlaapen. Ook krielen de Huizen, die wat vogtig ſtaan, van Scorpioenen en Duizendpooten. Men vindt 'er gemeene en groote Weſpen, welker Beet zeer pynelyk en moeielyker te geneezen is dan de Steek van een Scorpioen: ook Spinnekoppen en in de Tuinen die Juffertjes, welken men aan de Kaap den God der Hottentotten plagt te noemen.

Vogelen. Onder 't Gevogelte vindt men 'er verſcheide Soorten, die aan de Landen en Zee-en, tuſſchen de Keerkringen, byzonder eigen zyn; gelyk de Flamingo's, Pelikaanen en Fregatvogels. Ook zyn 'er Vogels, die men in 't Franſch *Fous* of Gekken noemt, en anderen genaamd *Paille-en-Cul*, om dat zy van agteren lange ſmalle Veeren hebben, die als Stroo ver buiten de Staart uitſteeken. Men vindt 'er Pappegaaijen, groene Parkieten, groot en klein, die altemaal gegeten worden. In de Boſſchen zyn, behalven de Veldhoenderen en Merels, wilde Duiven van tweederley ſoort, welker eene zeer ſchadelyk is tot Spyze. Ook vindt men 'er eenig klein Gevogelte, gelykende naar onze Meeſen en Vlaſchvinken, waar onder *Bengali's*, die zeer fraay zyn. Op de Vlakten worden drie ſoorten van Patryzen gevangen. Men vindt, eindelyk, op dit Eiland Vledermuizen, waar

van

van de eene soort gelyk aan de Europischen is, doch de andere wel de grootte van een jonge Kat van twee Maanden heeft. Deeze zyn in de Maanden April, Mey, Juny, July en Augustus, zeer vet en men steektze in de Pot, gelyk een Vogel, om de Soupe kragtiger en smeeriger te maaken.

EILANDEN BEOOSTEN AFRIKA. *l'Isle de France.*

De Omtrek van l'Isle de France bestaat, in 't algemeen, uit Rotsen; zynde de Grond der Zee, omstreeks de Kust, met Koraalgewassen en Schulpen bedekt. Daar is zelfs weinig egt Zand: het gene men aan den Oever vindt schynt meest uit brokjes van Schulpen samengesteld te zyn. De Kust is gezoomd met Riffen, waar van sommigen zig wel een Uur gaans van 't Strand uitstrekken; zo dat men, zeer veilig, een groot gedeelte des Eilands met een Praauw of klein Schuitje omvaaren kan. Het Zuidelyk gedeelte alleen wordt van de holle Zee bespoeld, en is bezwaarlyk aan te doen.

Oevers en Kust.

Dit Eiland heeft twee zeer schoone Havens, de eene kleiner en omtrent het midden van de Westzyde gelegen; alwaar de voornaamste Zetel is van de Kompagnie der Indiën, onder den naam van *Port Louis*. In deeze Haven komt men niet dan boegseerende, doch in 't uitloopen heeft men voor den Wind. De andere Haven, die *Port Bourbon* genoemd wordt, aan de Oostzyde, is zeer ruim en veilig; men loopt 'er voor den Wind in, maar het uitloopen is moeielyk om dat de Winden, die 'er byna altoos Zuidoost zyn, bykans regt in de twee openingen blaazen, welke de Ingangen of Zeegaten van de Haven zyn. Hier hadden de Hollanders zig neergeslagen en 'er

Havens.

een

EILANDEN BEOOSTEN AFRIKA. *l'Isle de France.*

een ſoort van Fort gemaakt, dat zy Fredrik Henrik noemden, waar van de Grondveſten en een gedeelte der Muuren nog in wezen waren in 't jaar 1753, wanneer de Abt DE LA CAILLE zig aldaar bevondt; maar men was toen aan de wegruiming derzelven bezig, om ter dier plaatſe een zeer aanzienlyk Gebouw op te regten, dat tot huisveſting van den Bevelhebber met de Bezetting, en tot bevatting van de noodige Magazynen, dienen zou.

RODRIGUEZ.

Ik gaa over tot het derde Eiland in dit gedeelte van de Indiſche Wateren, 't welk eertyds *Diego Rois* en thans RODRIGUEZ geheten wordt, welken naam l'Iſle de France ook gevoerd heeft. Het legt ongevaar honderd Mylen Ooſtwaards van hetzelve. De Portugeezen hebben het eerſt ontdekt, en naderhand is het bekend geworden, door het tweejaarig Verblyf van eenige Franſche Vlugtelingen op hetzelve, tegen 't einde der voorgaande Eeuw. FRANÇOIS LEGUAT, naamelyk, werdt 'er, in den jaare 1691, op den laatſten dag van April, met zyne zeven Medgezellen aan Land gezet door den Scheeps-Bevelhebber, DU QUESNE, die hun voorzag van de noodige Gereedſchappen tot den Huis- en Landbouw. Deeze agt Menſchen bleeven 'er als Ballingen, in volkomen afzondering van al het overige Menſchdom, tot aan den 20 Mey 1693; wanneer zy, na 't verlies van een der hunnen, de eenzaamheid moede, zig met een eigenhandig gemaakt Vaartuigje op Zee begaven, en na veel zukkelens op Mauritius, thans l'Iſle de France, aanlandden.

Het

Het Eiland werdt door hun bevonden ten hoogſte vermaakelyk en vrugtbaar te zyn. Het hadt eenen omtrek van ongevaar twintig Uuren gaans en was taamelyk rond van gedaante. Het beſtondt grootendeels uit Heuvels met groote Boomen begroeid, die zeer ſchoon en altyd groen waren, leverende door hunne lugtigheid natuurlyke Wandeldreeven uit, daar men, beſchut zynde voor het ſteeken van de Zon, op veele plaatſen een heerlyk Uitzigt hadt over de Zee. De Valeijen, aan den voet der Heuvelen, hadden een ligten zeer vrugtbaaren Grond, die, byna zonder bearbeiding, allerley Vrugten voortbragt. 't Zeewaards breidden zig deeze Valeijen uit en werden beſproeid door Beeken van zeer helder Water, die haaren oorſprong hadden in 't midden des Eilands, en veele groote Palingen uitleverden.

EILANDEN BEOOSTEN AFRIKA. *Rodriguez.*

Landsgeſteldheid.

Onder 't Geboomte, dat in deeze Valeijen groeide, waren de Palmietboomen hun wel de nuttigſten, wegens het aangenaame Sap, dat zy daar uit naar de wyze der Negeren tapten; maakende of een gat in den Stam, of in de zogenaamde Kool, die 'er op den top van deeze Boomen is. Men vondt 'er ook den Dadelboom, met Bladen als Waaijers, die een dergelyke Kool heeft. Onder deszelfs Bladen waren 'er van agt Voeten breed, die hun dienden tot een bekwaame dekking hunner Hutten: ook maakten zy 'er Hoeden en Zonneſchermen van. Rondom de Kool, en tuſſchen de ſteelen der Bladen, is een ſoort van Katoen, geelagtig van kleur, dat

Geboomte.

EILANDEN BEOOSTEN AFRIKA. *Rodriguez.*

dat men door geheel Indie kent onder den naam van *Capoc*, en waar mede zy Matrassen vulden. Die Boomen worden, deswegens Capoc of Kapotboomen geheten; zy geeven dergelyke Nooten als de Palmboomen en in het ſap, dat men Wyn noemt, is geen kenbaar verſchil. Kokosboomen waren 'er niet, doch ſomtyds dreeven 'er Nooten op ſtrand aan. Men vondt 'er ook den Indiaanſchen Vygboom, die uit zyne Takken Sprugtels neerlaat, welken in den Grond wortelende nieuwe Stammen, en dus van eenen Boom een geheele Boſſchagie of natuurlyk *Prieel* maaken, waar onder de Heidenen in Indie hunne Pagoden of Afgods-Tempelen ſtigten. Nog was 'er een Boom, dien zy het Paviljoen noemden, zynde rond van Kroon en zo digt, dat men naauwlyks den Stam kon zien. Deeze hadt een Vrugt, die van gedaante naar de Ananaſſen geleek, in reuk en ſmaak naar de Kwee-Appelen. Het meeſte Hout der Boomen was zeer hard, doch verwormde niettemin in eenige Weeken, ten zy men het bevoorens, ongevaar een Maand lang, in Zeewater te weeken had gelegd.

Planten.

Geen Boom, Heeſter of Kruid, werdt door hun op Rodriguez gevonden, dat natuurlyk in Europa groeit, uitgenomen de Porſelein, die klein was en groen, en volkomen gelyk aan de gene, welke zy van Zaad, dat door hun van de Kaap was medegebragt, voortteelden. Van de Graanen, en 't andere Zaad, kwam maar zeer weinig op, en de Anjelieren wierden wel groot van Plant, doch bloeiden niet. Even zo ging het met de Tarw, waar van ze maar éénе Plant behielden, die wak-

wakker uitſtoelde, hebbende meer dan twee-honderd Steelen, maar t'eenemaal misdroeg. De Artichokken, en Endivie of Suikerey, wilden ook niet ſlaagen. Het eenigſte, dat van alle die Zaaden niet verbaſterde, was dat der Meloenen, die beſt voortkwamen in de ſchaduw der Boomen, byna zonder eenige bewerking van den Grond en zo overvloedig, dat zy 'er altoos rykelyk van hadden, gebruikende die zo wel raauw als in hunne Pottagiën, en bevindende dezelven by uitſtek aangenaam van Smaak.

EILANDEN BEOOSTEN AFRIKA. *Rodriguez.*

Het voornaamſte Wild deezes Eilands beſtondt in Gevogelte, dat men in de Boſſchen met de Hand kon grypen of met Steenen dood ſmyten en met Stokken doodſlaan. Wanneer men ſlegts eenig geraas maakte, luid ſchreeuwde of op een Boom klopte, kwam 'er zo veel van te voorſchyn, dat men rykelyk genoeg had om een Maaltyd te doen. De beſten van 't zelve waren Patryzen en Duiven, beiden zeer vet en lekker. Dezelven maakten hun Neſt in de Boomen, op kleine Eilandjes naby Rodriguez, zo wel als eenige andere Zee-Vogelen en Meeuwen, die 'er op 't Zand neſtelen, zynde zeer geil en onaangenaam van Smaak, doch hunne Eijeren by uitſtek goed. Het getal deezer Zeevogelen was zo groot, dat 'er de Lugt ſomwylen als door verduiſterd werdt, en men kon op 't Strand van die Eilandjes naauwlyks gaan, zonder op de Eijeren te trappen. Men vondt 'er ook Pappegaaijen en Parkieten, benevens een klein Gevogelte, naar Kanarietjes gelykende; Zee-Leeurikken en Snepjes, doch zeer weinig Zwaluwen. Ook waren 'er Vleermui-

Wild.

EILANDEN BEOOSTEN AFRIKA. *Rodriguez.*

op de bloote Lighaamsdeelen veroorzaakten; doch zy ſtaken niet. Voorts hadt men 'er een menigte van Vliegen, die Wormen voortbragten in het Vleeſch, Viſch en andere Spyzen. Rotten waren 'er verbaazend veel, en maakten hun veel ſpels, door het verſlinden van hunnen Voorraad, en, hoewel zy 'er veel van vingen en doodden, bleeven 'er egter in de Boſſchen genoeg over, om hun van tyd tot tyd te benadeelen. Ook waren 'er groene Rupſen, die het Gewas hunner Meloenen opvraten: men vondt 'er kleine Scorpioenen, en in de Zee een menigte van Haaijen, die hun egter, geen van beiden, eenig kwaad deeden.

Land-Krabben.

Wel de ergſte Plaag waren de Land-Krabben, een Gedierte, welks Schulp vuil rosagtig is, byna rond en omtrent vier Duimen breed; loopende voor- agter- en zydewaards door middel van agt Pooten, die het vier Vingerbreed van den Grond verheffen. Ook heeft het twee getande ſchaaren, als de Kreeften. Het huisveſt in de Grond, en maakt zig Ritten gelyk de Mollen, rukkende de Moeskruiden met Wortel en al uit. Deeze Krabben waren op alle laage plaatſen in verbaazende menigte, en men konze naauwlyks vernielen, om dat zy, op het minſte gerugt, in hunne Gaten kroopen: doch op zekeren tyd van 't jaar begaven deeze Dieren, met Eijeren beladen zynde, zig by duizenden naar het Strand, en alsdan kon men 'er, met Stokken, zo veel men wilde dood ſlaan. Ook vondt men 'er op 't laatſt een middel tegen uit, door te zaaijen op plaatſen, daar zy zig meeſt onthielden, en die Kruiden aan hun ten

beſte

beſte te geeven: want dus bleeven de Akkers by hunne Wooningen bevryd.

Zy hadden geen Vlooijen noch Luizen op dit Eiland. Ook was de Lugtsgeſteldheid een der aangenaamſten, die men kon wenſchen. Te agt Uuren 's morgens kwam, byna altoos, een Koelte uit het Noordooſten of Noordweſten, die de Lugt zodanig verfriſchte, dat zelfs de heetſte tyd van 't Jaar dus tot een geduurig Voorjaar en Herfſt gemaakt werdt, zonder dat men 'er eenigen Winter hadt. Ook kon men 'er zig, 't geheele Jaar door, baaden in de open Lugt. De Nagten hadden altoos een zeer verkwikkelyke koelheid. Het regende maar zeer zeldzaam, doch daauwde ſterk, en Donder hebben zy 'er nooit gehoord.

EILANDEN BEOOSTEN AFRIKA. *Rodriguez.*

Lugtsgeſteldheid.

Men heeft egter, op dit Eiland, ook een ſoort van Regen-Saizoen, naamelyk vier of vyf Weeken na den Orkaan, dien men 'er in 't voorſt van 't Jaar byna altoos ſchynt te hebben. Tweemaal hebben zy de woede van die Plaag verduurd. Na een langduurige Stilte en mooy Weer, in 't laatſt van January, verhief zig een yzelyke Stormwind, waar door veele groote Boomen werden uit den Grond gerukt, en hunne Wooningen zeer beſchadigd. 't Geweld der Golven deedt het gantſche Eiland daveren. 't Was even of de Lugt zig vermengde met de Zee, en de duiſterheid, die uit een drom van dikke Wolken werdt gebooren, eindigde met een Plasregen, zo geweldig, dat het Land overſtroomd werdt door Beeken, die ontelbaare Boomen medeſleepten. Het Gedierte hadt zig, middelerwyl, als door een ingeeving der Natuur,

Orkaanen.

[illegible] verborgen in de kloven der Rotsen [illegible] [illegible] verschynende niet voor 's an[illegible] [illegible] wanneer het Weer zo stil en [illegible] [illegible] De Orkaan, die zy in [illegible] [illegible] volgende Jaar hadden, ver[illegible] [illegible] teenemaal. 't Is te [illegible] [illegible] deeze Onweersbuijen, indien [illegible] [illegible] en zeer langduurig ware[illegible] [illegible] ganssch onbewoonbaa[illegible] [illegible]

[illegible] HOOFDSTUK

[illegible] bewesten *Afrika*, [illegible] St. Helena, *de Ververschp*[illegible] [illegible] Ascension *en* St. Math[illegible] [illegible] de Kaap Ve[illegible] [illegible] Kanarische, Madera [illegible] [illegible] Eilanden; *welke*[illegible] [illegible] *van Spanje*, *ten dee*[illegible] [illegible] *toebehooren. Het* [illegible] [illegible] Piek van Teneriffe, [illegible] [illegible] *aanmerkelyk*[illegible] [illegible] *gedaane* [illegible] [illegible] *Heer* Adanso[illegible] [illegible]

O[illegible] Eilanden, die op een aan[illegible] [illegible] bewesten dit We[illegible] [illegible] is dat gene, 't welk men [illegible] noemt, een der aanmerkelyk[illegible] [illegible] de Ververschplaats der Sch[illegible] [illegible] de Engelsche Oostindische Kompa[illegible] [illegible] De Portugeezen gaven het [illegible] naam, om dat het door hun op St. Hel[illegible] Dag ontdekt werdt, in 't voorste der

tiende Eeuw. Sedert hebben de Nederlanders 'er, op hunne Togten naar Oostindie, dikwils gebruik van gemaakt, voor dat zy zig aan de Kaap der Goede Hope gevestigd hadden. Thans is het geheel in bezitting der Engelschen, die 'er egter zelden regtstreeks uit het Vaderland aankomen, wegens den geduurigen Zuidoosten Wind, die hun noodzaakt, eerst tot op de hoogte van den Zuidhoek van Afrika te zeilen, en dan hetzelve, terugwaards keerende, op te zoeken. Van de Kaap komen de Retoerschepen 'er zeer gemakkelyk, byna zonder verandering van Zeil of Koers, in minder dan drie Weeken tyds.

EILANDEN BEWESTEN AFRIKA. *St. Helena.*

Dit Eiland wordt gerekend te leggen op zestien Graaden Zuider Breedte, tusschen elf en twaalf Graaden Lengte, dat is ongevaar zes Graaden bewesten de Meridiaan van Londen, agt en een halve Graad bewesten die van Parys. Men schat den afstand van de Kaap der Goede Hope, Noordwestwaards, op zeshonderd Zeemylen, en de legging is omtrent de helft nader aan Kaap Negro in Afrika, op 't uiterste der Portugeesche Landen, dan aan de Kust van Brasil, daar het regt Oost- en Westwaards tusschen in legt. Het heeft eenen omtrek van zes Uuren gaans of een-en-twintig Engelsche Landmylen: des het veel kleiner is dan l'Isle de France, ja dan Rodriguez zelf. By 't aankomen vertoont het zig als een hooge steile Berg of Rots, in Zee, die men inderdaad nergens kan aandoen dan in een kleine Baay of Haven aan de Oostzyde, en de Landingplaats wordt beschut door eene Battery van veertig

Legging, grootte. enz.

EILANDEN BEWESTEN AFRIKA, *St. Helena.*

of vyftig Stukken, ſchietende langs de Oppervlakte van het Water. Daar is wel nog een Kreek, waar twee of drie Man te gelyk zouden kunnen landen; doch men heeft die door een Battery ontoeganglyk gemaakt.

Fort en Vlek.

Het Eiland wordt door Engelſchen bewoond. In de Valey, aan de gemelde Baay, die den naam van *the Chappel-Valley* draagt, is een Fort, daar de Gouverneur met de Bezetting zyn verblyf houdt. Ook legt, in die zelfde Valey, een taamelyk Vlek, van Huizen naar den Engelſchen trant gebouwd. Alle Ingezetenen begeeven zig derwaards, wanneer zig een Zeil vertoont, zo wel tot verdediging indien het Vyanden, als tot verwelkoming en Onthaal indien het Vrienden en Landsgenooten zyn. De Gouverneur houdt altoos Wagten op de hoogſte plaatſen aan de Windzyde, om kennis te geeven, indien zy Schepen zien, wanneer Kanon-Stukken gelost worden, en des nagts is het onmooglyk dat eenig Schip in de Baay kome, 't welk men 's daags te vooren niet ontdekt had. Een Schip, dat het ongeluk heeft van 'er voorby te zeilen, kan het zeer moeielyk weder ophaalen, in den Wind.

Ingezetenen.

De Lugt is, op St. Helena, zeer gezond en wordt gemaatigd door koele Zee-Winden, gelyk op de Franſche Eilanden te vooren beſchreeven; waar toe de Bergagtigheid van 't zelve nog meer doet: zo dat de Ingezetenen, tegen den aart der Blanken die tuſſchen de Keerkringen geboren worden, een friſche kleur hebben, met bloozende Wangen. Dit kan men ook ten deele toeſchryven aan hunne ſterke Lighaams-oefening, alzo zy een

ſtei-

ſteilen Heuvel moeten overklimmen, om van hunne Plantagiën in het Vlek te komen; die wegens een Ladder, welken zy in 't midden gebruiken, *the Ladder-Hill* genoemd wordt. Zy leiden 'er, gelyk de Nederlanders aan de Kaap, een zeer gemakkelyk, vergenoegd en gelukkig Leven; dewyl ieder ordentlyk van zyn Plantagie kan beſtaan. Armoede of Rykdom wordt 'er naauwlyks gevonden. Behalve die uit Engeland afkomſtig zyn, hebben zig daar ook eenige Franſche Vlugtelingen neergezet. Men vondt 'er, in 't voorſte van deeze Eeuw, omtrent tweehonderd Huisgezinnen, die hunne Plantagiën, Tuinen, Akkers en Weiden hebben over het Gebergte; komende zelden naar het Vlek, dan eens in de Week om te Kerk te gaan; en by de aankomſte der Schepen, wanneer 't 'er Kermis is en ieder Huis een Herberg wordt, om het Scheepsvolk te huisveſten en te onthaalen. Zy mogen egter, zo min als aan de Kaap, eenigen Koophandel in Indiſche of Europiſche Waaren met hetzelve dryven; moetende al wat zy noodig hebben tegen den geſtelden prys ontvangen uit de Magazynen der Kompagnie. Het ſtaat hun vry, de Vrugten hunnes Lands te ſlyten aan het Scheepsvolk, dat hun daar voor met Geld betaalt.

EILANDEN BEWESTEN AFRIKA. *St. Helena.*

Men heeft 'er geen gebrek aan Vrugten, Vleeſch, nog verſch Water. De Steenrots is bedekt met een laag fyne Aarde, één of anderhalf Voet dik, die allerley ſoort van Graanen, Gras, Vrugten, Kruiden, Wortelen en Moes voortbrengt. Oranje en Granaat-Appelen, Citroenen, Piſang, Druiven, Ananaſſen en Meloenen, worden 'er in over-

Landsgeſteldheid.

EILANDEN BEWESTEN AFRIKA. *l'Ascension.*

zo min als op St. Helena;
geweldig op de Kuſt en di
zeer moeielyk.

Landsgeſteldheid.

Het Eiland is van 't I
den naauwlyks drie Uur
van 't Ooſt naar 't Weſten
Het beſtaat uit verſcheide
der één, aan de Zuidooſt
honderd Rynlandſche Ro
dubbelen top, die de g
wordt. Voor 't overige
Bergen, zo wel als de Val
van roode Aarde, even
Dakpannen of uitgebrand
'er ook hier en daar een
ker, en in de laagte een
heeft. Voorts is het Ei
een menigte van uitgebr
migen als Koper-Erts, an
agtig witte ſtof overtoo
ſteenen. Deeze Steenen
kander geſtapeld en zeer
het bewandelen des Eila
midden, en tuſſchen de
ze, hier en daar, op reg
als ware het met Menſch
tot afperking van Lande

Men kan derhalve, n
dat dit Eiland door de
onderaardſchen Vuurko
zyn. Het vertoont nie
tot bewooning onbek
het geen Rivieren hee
'er eenige Poelen, aa
groenen Berg, en 'er z
holligheden van Beeken

het afſtroomende Water der Slagregens hebben doorgelaten. Geen Boomen of Heeſters zyn 'er, en zeer weinige Kruiden, waar onder egter een zeer goed ſoort van Porſelein, gelyk op Rodriguez. Behalve de drie ſoorten van Zee-Vogelen, genaamd Fregatten, Gekken en Stroo-Staarten, zyn 'er ook eenige wilde Bokken. Rotten en Muizen, Vliegen, Mieren, Torren en andere Inſekten, vindt men 'er niet zeer menigvuldig.

EILANDEN BEWESTEN AFRIKA. *l'Ascenſion.*

De Oever des Eilands beſtaat uit zeer harde, zwarte Rotſen, die niet uitgebrand ſchynen te zyn en voorts uit Zandbanken, die uit geen eigentlyk Zand maar uit gruis van Schulpen zyn ſamengeſteld, en daarom korrels hebben van veelerley kleuren. Op ſommige plaatſen maakt dit gruis harde Steenbanken van vyf zes Duimen dikte. De vermaarde DAMPIER leedt Schipbreuk op dit Eiland, en werdt 'er, door een Engelſch Oorlogſchip, met zyn Scheepsvolk afgehaald.

St. Mathieu.

Tweehonderd Mylen Noordooſtwaards van l'Ascenſion, byna regt Noordwaards van St. Helena, op twee Graaden Zuider Breedte, legt een Eiland, van dergelyke grootte, *St. Mathieu* of St. Matheus genaamd. Dit werdt ook eerſt door de Portugeezen ontdekt, die het bevolkt en eenigen tyd in bezitting gehouden, maar naderhand weder verlaten hebben. Het is tot huisveſting bekwaamer, om dat het, in zyn midden, een Meirtje heeft van verſch Water.

De Eilanden aan de Kuſt van Afrika, naamelyk *Fernando Po*, *St. Thomé* en *Annobon*, welk laatſte tweehonderdvyftig Mylen beoos-

EILANDEN BEWESTEN AFRIKA.

oosten St. Mathieu legt, zyn onder de Gu
neesche Kust beschreeven *. Ik gaa derha
ve over tot die van Kaap Verde, om vervo
gens van de Kanarische, en eindelyk van d
Vlaamsche Eilanden te spreeken.

* Zie bladz. 540, 547.

KAAP VERDISCHE of Zoute Eilanden.

Omtrent den Westelykste Uithoek va
dit Wereldsdeel, ongevaar honderd Myle
Westwaards van Kaap Verde, legt een schoo
van Eilanden, die men deswegens de KAA
VERDISCHE en ook wel de *Groene* of d
Zoute Eilanden noemt, om dat 'er veel Zou
op dezelven gemaakt wordt. Sommigen re
kenen derzelver getal op twintig, doch 't i
zeker, dat 'er maar tien zyn, die eeniger
maate in aanmerking komen, voerende der
naam van *Brava*, *Fogo*, *St. Jago*, *Mayo*
Bonavista, *Sel*, *St. Nikolaas*, *St. Lucia*, *St*
Vincent en St. Antonius: de overigen zyn Klip
pen of barre Rotsen. Hunne legging is tu
schen de 14 en 18 Graaden Noorder Breedte

St. Jago.

De Portugeezen hebben deeze Eilande
ontdekt, bevolkt en zyn 'er, tot heden toe
meester van gebleeven. Het grootste der
zelven, dat men *St. Jago* noemt, strekt to
Verblyfplaats van den Gouverneur, die ee
soort van Onderkoning is, het Opperbev
voerende over alle de Bezittingen der Kroo
van Portugal, van Kaap Verde tot aan d
Kaap der Goede Hope. Het is driehoek
van Grondvlakte, hebbende eenen omtre
van wel dertig Uuren gaans; Rots- en Berg
agtig, maar in de Valeijen zeer vrugtbaar
brengende Indiaansch Koorn, Kokos-Noo
ten en Oranje-Appelen, benevens allerle
andere Vrugten, Gewassen en Wortelen

d

der heete Landen, in overvloed voort: de Zee is 'er zeer Vischryk en het ontbreekt niet aan Varkens, Bokjes en Gevogelte.

EILANDEN BEWESTEN AFRIKA. *Kaap Verdische.*

De Engelsche Schepen, die naar Oostindie gaan, doen gemeenlyk dit Eiland aan om Water en Ververschingen. Zy komen ten anker in een Baay, onder een bouwvallig Fort of Kasteel, dat op een hooge Rots gelegen is, by welke men een redelyk groot Dorp vindt, bewoond door Portugeezen, Mulatten en Negers; maar de Hoofdstad, zynde eens Bisschops Zetel, legt drie of vier Uuren gaans van daar. Geen Stad of Plaats op dit Eiland is van aanmerkelyke sterkte. Egter vindt men 'er een menigte Volks, inzonderheid Negers, die onder de Portugeezen staan, welke meest zodanigen zyn, die uit noodzaaklykheid of gebrek hun Vaderland hebben moeten verlaaten; leidende hier een zeer gerust, gemakkelyk en pleizierig Leven.

Wat de overige Eilanden belangt, die zyn veel schraalder bewoond, en dit maakt dat de Schepen van zodanige Natiën, die geen Vrienden zyn van Portugal, dezelven aandoen, wanneer zy schroomen te komen op St. Jago. Ook valt 'er wel met die Ingezetenen te handelen: want op St. Vincent en St. Antonio wordt niet alleen Olie gemaakt van de Schildpadden, maar men bereidt 'er ook veel Ossehuiden of verkoopt dezelven maar enkel gedroogd. Het Vee is 'er zo menigvuldig, dat verscheide Schepen gebruikt worden om 't zelve over te voeren naar Brasil, en bovendien houdt de jaarlykse Visschery, by Kaap Verde, veel Zeeluiden

ÉILANDEN BEWESTEN AFRIKA. *Kaap Verdische.*

den aan 't werk, gelyk
om dien Visch over te
buco. Inzonderheid is
een menigte van Walvissc
kaapers noemt, zig o
den onthouden. Op F
de Berg.

Isle de Sel.

Een deezer Eilanden
in 't Fransch, den naam
in 't Portugeesch *Ilha do*
van de Engelschen, die
vaaren, dikwils aanged
het Noordoostelykste e
van 't Noord naar 't Z
Uuren gaans lang, doc
Boom of Heester en zo
men 'er naauwlyks zoet
Egter zyn 'er Bokken,
andere Dieren op, d
Voedzel trekken van he
Ook hebben weleer ee
zelve gewoond. De Oe
den bedekt, waar van
zyn, en men vindt 'er
Schulpen. Het Zout,
dert, wordt door de
Zon, in de Kloven der
ter geformeerd.

KANARISCHE of *Gelukkige* Eilanden.

Hier aan volgen, No
op eenen afstand van tw
mylen, de Eilanden, d
KANARISCHE of de
Fransch *les Canaries*, en
lukkige Eilanden noemt
het de zelfden zouden
Landbeschryvers hebbe

den naam van *Insulæ Fortunatæ*; doch het is zeer twyfelagtig, of zy daar mede deeze dan liever de Eilanden van Kaap Verde hebben bedoeld gehad. Immers de Hemelsbreedte, op welke *Ptoloméus* dezelven plaatst, komt met de laatstgemelden veel nader overeen.

EILANDEN BEWESTEN AFRIKA. *Kanarische.*

Legging.

De Kanarische Eilanden, onzeker om wat reden dus genoemd, zyn, thans van den jaare 1522 af, door de Spaansche Kroon bezeten. Zy leggen omtrent tusschen de 28 en 29 Graaden Noorder Breedte, niet ver van de Westkust van Afrika en tegenover dat gedeelte der Woestyn van Barbarie, 't welk aan de Zuidelyke paalen van 't Ryk van Marokko grenst. De afstand van het Oostelykste, van Kaap Non, is omtrent vyfendertig Zeemylen. Zy beslaan van 't Oost naar 't Westen, in de Oceaan, een uitgestrektheid van omtrent tagtig Zeemylen. Niet lang geleeden rekende men dat 'er maar zeven waren, naamelyk, behalve dat gene, 't welk in 't byzonder *Canaria* of *groot Kanarie* geheten wordt, *Palma*, *Gomera*, *Ferro*, *Teneriffe*, *Fuente*, *Fortaventura* en *Lancerotta*; doch naderhand zyn 'er nog zes ontdekt en bygevoegd, onder den naam van *Clara*, *Lobos*, *Graciosa*, *Roca*, *Alegranza* en *Infiermo*. Deeze laatsten egter hebben, in vergelyking met de anderen, byna geen grootte of aanmerklykheid.

Gesteldheid.

Omtrent de gesteldheid deezer Eilanden, in 't algemeen, kan men zeggen, dat zy met vol regt de Gelukkigen mogten heeten: want, volgens het eenstemmig berigt der genen, die dezelven bezogt hebben, zou 'er de Lugts-

EILANDEN BEWESTEN AFRIKA. *Kanarische.*

en Landsgesteldheid uitneemend zyn. Men heeft 'er, byna altoos, gematigd Weer, en de Grond brengt niet alleen Koorn, Olie, en andere Levensbehoeften voort, gepaard met een overvloed van Vleesch en Visch, maar het ontbreekt 'er daarenboven niet aan de keurlykste Wynen, welken in Europa worden vertierd onder den naam van Kanarie- of Palm-Secq en Malvesey. Sommigen rekenen dat de Hollanders en Engelschen, met elkander, wel dertigduizend Tonnen in 't jaar daar van afhaalen. Bovendien zyn 'er veele Suiker-Plantagiën. Ook valt 'er Honig, *Wasch*, Bokkenhuiden, Pek of zwarte *Gom*, *Konfituuren* en een groote menigte van Kanary-Vogeltjes, die wegens hun lieflyk Gezang bekend zyn door geheel Europa.

Koophandel.

De Engelschen, die, in tyd van Vrede, sterk vaaren op deeze Eilanden, voorzien de Ingezetenen van Europeaansche Waaren, die hun ontbreeken: te weeten, allerley soort van Linnens, Wollen Stoffen, Hoeden, Kousen, Huis- en Land-Gereedschappen en Werktuigen; als ook van Graanen, gezouten Vleesch, Spek, Haring en Sprot, Boter, Kaas en Smeer, Paardetuigen, Tin en veele Snuisteryën. De Koning van Spanje laat toe, dat verscheide Schepen van de Kanariën mogen vaaren naar de Spaansche Westindiën, mids dat zy derwaards niets dan des Lands Produkten overbrengen, en ook niets terug invoeren, dan de Vrugten van Amerika; Zilver en Konchenille uitgezonderd. Dus mogen die Schepen Handel dryven op alle Spaansche Havens en Plaatsen in Amerika, behalve op Vera Cruz, Karthagena en

Porto

Porto Bello. Dit geeft, ondertusschen, gelegenheid en aanleiding tot een aanmerkelyken Sluikhandel, daar andere Natiën, doch wel meest de Engelsche Lorrendraaijers, zig met groot voordeel van bedienen.

EILANDEN BEWESTEN AFRIKA. *Kanarische.*

Zwaare Aardbeevingen.

Deeze Eilanden, hoe gelukkig ook, zyn niet bevryd van zwaare Ongevallen. Men heeft 'er meermaalen Steden en Vlekken vernield gezien door 't geweld van Vuurstroomen uit de brandende Bergen, en Aardbeevingen. Nog in 't laatste van 't jaar 1730 brak het Vuur, op een der Oostelykste, genaamd *Lancerotta*, met zo veel hevigheid, in verscheide plaatsen teffens uit den Grond, dat de Hoofdstad van hetzelve en verscheide Vlekken verbrand, en anderen, met de meeste Inwooners, door de Assche versmoord werden. Omtrent Kerstyd des jaars 1704 ontstonden verscheide Vuurkolken op 't Eiland Teneriffe, die geweldige Aardbeevingen veroorzaakten, zo dat geheele Vlekken, met al het Volk dat 'er in was, werden omgekeerd of door Stroomen van gloeijende Stoffen verteerd. Ook moet de Grond van een zeer Salpeterigen aart zyn, dewyl men op Teneriffe Grafkelders vindt, waar in de Lyken, in allerley postuuren, onveranderd blyven en onverteerd.

Ingezetenen.

De Ingezetenen deezer Eilanden zyn sterk van natuur, niet blank noch zwart, maar van eene bruine en getaande kleur: zy hebben breede, platte Neuzen, veel moeds en vernuft, en zyn zeer Oorlogzugtig. Men vindt 'er weinigen van de oude Barbaaren en Wilden, die de eigentlyke Inboorlingen waren, *Guanchas* genoemd wordende van de

[illegible]

[illegible] Teneriffe. Dit [illegible] S-
den, waar onder die van [illegible] of St. K[illegible]
toffel de Hoofdstad is van 't Wereldlyk G[illegible]
bied, zynde een [illegible] groote digt [illegible]
bouwde Stad, met een [illegible] aan de W[illegible]
zyde, waar van zy [illegible] naam he[illegible]
Zy legt in 't midden des Eilands; h[illegible]
bende benoorden zig *Orotavia* en be[illegible]
ten zig St. Croix of *Santa Cruz*, 't welk [illegible]
voornaamste Haven- en Handel-Steden [illegible]

van de Kanariën. In de Haven van deeze laatste werden, nu ruim honderd Jaaren geleeden, zestien Spaansche Galjoenen, door den Engelschen Admiraal BLAKE, verbrand en vernield: niettegenstaande die Haven door twee Forten en verscheide Batteryën van zwaar Geschut gedekt was.

EILANDEN BEWESTEN AFRIKA. *Teneriffe.*

De Heer ADANSON, die op zyne Senegalsche Reize de laatstgemelde Plaats aandeedt, bevondt dat dezelve niet versterkt was, noch in Wallen beslooten, leggende op een hooge Vlakte aan de Haven, die weinig van een open Reede verschilt en geen goeden Ankergrond heeft. Ook is het aan Land komen, wegens den steilen Oever en de zwaare Deiningen, zelfs met mooy Weder, zegt hy, niet zonder gevaar. Men vischt 'er, des avonds, Makreel, by geheele Schuiten vol, door middel van een Fakkel, op wiens Licht de Visch troepswyze komt aanschieten. De Stad bestaat uit driehonderd Huizen van Steen, drie Verdiepingen hoog, en mag ongevaar drieduizend Inwooners, altemaal Spanjaarden, bevatten. Bewesten haar, drie Uuren ver, al hooger op gaande, aan den voet van de *Piek*, legt de gemelde Hoofdstad des Eilands.

St. Croix.

Voorts spreekt ADANSON zeer omstandig van dien hemelhoogen Bergtop en hoe dezelve zig by 't aankomen uit Zee aan hem opdeedt *.

De Piek van Teneriffe.

„ De Piek van Teneriffe vertoonde zig
„ ons, onder de gedaante van een Pieramiede,
„ of liever van een ingedrukten Kegel (*Cone*
„ *surbaissé*), met de zyden oneffen door ver-
„ scheide uitsteekende spitsen. Schoon wy
„ 'er, volgens onze Gissing, meer dan 14 My-

* *Voyage au Senegal*, p. 5.

EILANDEN BEWESTEN AFRIKA. *Teneriffe.*

„ len ten Noordooften af waren, fcheen de
„ top over de 5 Graaden boven de Kimmen
„ verheven te zyn. Op deezen afftand hadt
„ dezelve eer de gedaante van een Wolk,
„ dan van een Berg, door zyne witte kleur:
„ de beftendigheid alleen maakte het Voor-
„ werp kenbaar. Dan zag men den top eens
„ onder dan boven de Wolken, naar dat die
„ nader by of verder van ons af waren. Hoe
„ meer dat wy naderden, houdende de Piek
„ geduurig in 't Zuidweften, hoe meer zy
„ fcheen egaal van hoogte te worden met
„ de nabuurige Bergen, zo dat menze, op
„ den afftand van vier Mylen, niet meer daar
„ van kon onderfcheiden. In deeze ftand
„ vertoonde zig het Eiland Teneriffe aan
„ ons als een hoop Gebergten, zo digt aan
„ elkander geplaatft, dat men 'er alleen de
„ toppen van kon onderfcheiden.

„ De Berg, die in 't byzonder den Naam
„ draagt van *Pico* of de Piek van Teneriffe,
„ vonden wy hoog te zyn over de twee-
„ duizend Toifes, dat is meer dan een Myl
„ in de Loodlyn, en derhalve moet menze
„ houden voor een der hoogfte Bergen op
„ den Aardkloot (*). Men zegt dat de Top,
„ geduurende 't geheele Jaar, met Sneeuw
„ bedekt is, en fomtyds Vuurige Stoffen
„ uitwerpt, zonder veel geraas te maaken.
„ Hy

(*) De Franfche Akademiften hebben de *Chimbo-raco* in Peru bevonden hoog te zyn over de 3000 Toifes, dat is anderhalf maal zo hoog als de Piek van Teneriffe, die omtrent vyftig maal zo hoog is boven de Oppervlakte der Zee, als de Wefterkerks-Tooren te Amfterdam. Volgens den Heer N. STRUYCK, in zyne *Geographifche Aanmerkingen*, Amfterd. 1753. bl, 144.

„ Hy ſtaat byna in 't midden des Eilands „ en is omringd met een groot getal Ber- „ gen, die niet meer dan een halve Myl „ loodregte hoogte hebben. Aan den voet „ van deeze Bergen ziet men Kloven, als „ afgryzelyke Afgronden, die dikwils meer „ dan honderd Voeten breedte hebben op „ de diepte van tweehonderd Voeten, zyn- „ de uitgehold door het Water, dat, met „ Donderbuijen nedergeploft zynde, van bo- „ ven afſtroomt, laatende vervolgens deeze „ Greppels droog".

EILANDEN BEWESTEN AFRIKA. *Teneriffe.*

De Top beklommen.

Doktor THOMAS HEBERDEN, die voor eenige Jaaren deezen berugten Bergtop beklom, verhaalt *; dat hy, met zyn Gezelſchap, van Oratavia, 't welk ongevaar zes Uuren gaans van de Piek af is, derwaards vertrok te twee Uuren 's namiddags. Na twee Uuren wegs te hebben afgelegd, tusſchen Tuinen en Boſſchen van Denneboomen door, kwamen zy op een open Vlakte, zeer droog van Grond, daar eenige zulke Boomen ſtonden, en Steenen lagen, die van den brandenden Top ſcheenen uitgeworpen te zyn. Aan den voet des Bergs lieten zy hunne Paarden ſtaan, dewyl het Pad te ſteil was en te Zandig, om te beryden. Zy bleeven die nagt onder eenige Rotſen, op een plaats die de Vertoefplaats der Engelſchen genoemd wordt, maakende Vuur om zig te warmen; dewyl het die nagt aldaar zeer koud was. In 't aanbreeken van den Dag begonnen zy de Piek te beklimmen, moetende dikwils op Handen en Voeten klauteren.

* *Philoſ. Tranſact.* for 1751 & 1752. p. 353.

Hol van *Teyde.*

Deeze Engelſchman kwam, na een half Uur klimmens, aan het berugte Hol van

EILANDEN BEWESTEN AFRIKA. *Teneriffe.*

Teyde. „ Dit is aan alle zyden omringd (zegt „ hy) of liever begraven, met groote uitge- „ brande Rotssteenen, tusschen welken een „ ingang is of Deur, van omtrent zes Voe- „ ten hoog en vier Voeten wyd. Het Hol „ zelf scheen van vooren ongevaar vyftien „ Voeten breed, doch het end konden wy niet „ zien. Van den ingang tot aan de opper- „ vlakte van 't Water, 't welk den bodem „ van dit Hol bedekt, mag omtrent de lang- „ te van twaalf of veertien Voeten zyn. 't „ Gewelf en de zyden zyn van gladden „ Steen. De bodem is bedekt met Ys of „ Sneeuw, daar 't Water op staat ter hoog- „ te van anderhalf Voet. Dit Hol is 't groo- „ te Magazyn van Sneeuw voor 't Eiland, „ waar uit de Ingezetenen zig daar van voor- „ zien, als hunne gewoone Kelders, tot ver- „ koeling van hunnen Drank, hun begeeven.

'tFornuis van de Piek.

„ Een groot Kwartier gaans boven dat „ Hol kwamen wy aan een Zandvlakte, uit „ welker midden een geelagtige Pieramied „ van Zand of Assche opryst, welke de In- „ gezetenen *la Pericosa*, en wy het Suiker- „ brood heeten. Rondom deszelfs Voet „ geeft de Grond geduurig Dampen uit. Het „ Suikerbrood mag omtrent een agtste van „ een Zeemyl hoog zyn tot aan den top, „ welke zeer moeielyk te beklimmen is, we- „ gens de losheid van den Grond en de steil- „ te van het Pad. Omtrent agt Uuren 's „ morgens, niettemin, bereikten wy den „ opperste rand van het zogenaamde For- „ nuis, 't welk de diepte heeft van twaalf „ of vyftien Voeten, zynde de rand, waar „ op wy stonden, niet meer dan drie Voe- „ ten

„ ten breed. De Holte, welker kanten schuins
„ naar 't midden afliepen, vertoonde een
„ omgekeerden stompen hollen Kegel, nage-
„ noeg cirkelrond, van boven veertig Va-
„ demen wyd. De Grond is heet onder de
„ Voeten, en wy zagen 'er omtrent twintig
„ Rookgaten, als zo veele Schoorsteenen,
„ geevende een sterken Zwaveligen stank.
„ De geheele Oppervlakte van 't Fornuis
„ scheen vermengd of bestrooid te zyn met
„ Zwavel, maakende dat dezelve zeer fraay
„ gekleurd is. Ook is 'er een van de Rot-
„ sen, die een soort van Nis of Gewelf maakt,
„ tegen welk aan de Damp verdikkende dat
„ gene voortbrengt, 't welk de Ingezete-
„ nen Drup-Zwavel noemen. Deeze Nis
„ is van groenagtige kleur, met geele stip-
„ pen, als van Goud, gesprenkeld. Die zelf-
„ de kleur wordt men aan meest alle Stee-
„ nen daaromstreeks gewaar. Een klein ge-
„ deelte van de Piek is wit als Kalk; van
„ een ander nog kleiner gedeelte schynt de
„ inwendige zelfstandigheid een soort van
„ roode Kley te zyn, welker oppervlakte met
„ een Zout bedekt is. In 't midden van een
„ der Rotsen was een Gat van omtrent twee
„ Vingeren breed, waar uit een geraas kwam,
„ als van een sterk kookend Vogt, en één
„ van 't Gezelschap zyn Hand op ruim een
„ half Voet afstands voor dit Gat houdende,
„ om te voelen naar den Waasem, brandde
„ zig voor zyne nieuwsgierigheid".

EILANDEN BEWESTEN AFRIKA. *Teneriffe.*

Doktor HEBERDEN, de hoogte van deezen vermaarden Berg aan 't Strand meetende, bevondt die, door Driehoeksrekening, op 2566 Vademen, 't welk niet veel van ge-

EILANDEN BEWESTEN AFRIKA. *Teneriffe.*

melde Afmeeting verſch
brood, zegt hy, is het g
met Sneeuw bedekt; g
zulks gebeurd is, van C
ny 1743. Doorgaans z
omringd met Wolken,
uitſteekende geheel he
doch ſomtyds, gelyk di
Weer wordt waargenon
t'eenemaal bevryd van
met een dikke Wolk als
dekt. By deeze gelegenh
jaarden; *de Piek heeft n*
op, en houden zulks als
Regen: ook getuigt onz
die voorzegging, geduur
zes of zeven Jaaren in O
bekend was nooit leuger

Lugts- en Lands-geſteldheid.

„ De Lugtsgeſteldheid
„ volgt ADANSON) i
„ het vrieſt 'er nooit.
„ agtig, niet diep, en l
„ vrugtbaar. In de tuſ
„ bergten, die benoord
„ Stad leggen, vindt m
„ ſchen van Oranje-, C
„ boomen van allerley ſ
„ appelen- en Vygeboom
„ moeite overal; en by

(*) Indien men een Vadem
ſche Voeten, zo komt het nag
tweeduizend Toiſes, volgens
DANSON. Doch een Vadem is
zo dat het een vyfde zou verſ
klein in vergelyking met dat de
Teneriffe 15 Mylen hoog maak
in het III. DEEL der *Algemeen*

„ Vrugten van Europa voegen de Ingezete-
„ nen die van Afrika, gelyk de *Bananas*,
„ *Papaya* en *Ananas*, welken zy in hunne
„ Tuinen kweeken. Op de flegtfte Landen
„ worden Meloenen van allerley foort en in
„ 't byzonder Water-Meloenen geteeld. De
„ Valeijen, die hunne Velden maaken, bren-
„ gen het heerlykfte Koorn voort van de We-
„ reld, in welks midden zig, hier en daar,
„ de Boom verheft die 't Draakebloed uitle-
„ vert, zweemende, door zyne fierlykheid en
„ hoogte, naar die Palm- of Dadelboomen,
„ wier Bladeren zig als Waaijers uitfpreiden.

EILANDEN BEWESTEN AFRIKA. *Teneriffe.*

„ De Bergen zyn tot Wyngaarden ge-
„ maakt, die een groote vermaardheid ge-
„ kreegen hebben door de uitmuntende Wy-
„ nen, welken zy geeven, bekend onder
„ den naam van Kanarie en Malvefey. De
„ eerfte, die 'er de gewoone Wyn is, zyn-
„ de fterk en Hoofdig, wordt gehaald uit een
„ groote; de andere uit een kleine Druif,
„ welker korrel rond en zeer zoet is: ook
„ heeft het Vogt, daar uit voortkomende,
„ een aangenaamer en zoeter Smaak, 't welk
„ deezen Wyn boven den anderen zeer doet
„ uitmunten. Men fchryft gewoonlyk de
„ hoedanigheid deezer Wynen toe aan het
„ Klimaat en den aart van het Land, maar
„ ik geloof, dat de behandeling der Wyn-
„ ftokken niet minder daar aan toebrengt.
„ Zie hier, hoe ik daar mede omftreeks St.
„ Croix heb zien te werk gaan.

Wynftoks behandeling op Teneriffe.

„ Men kieft zodanige Heuvelen uit, die
„ een voordeeligen ftand hebben tegen 't
„ Zuiden: men bouwt 'er het laagfte gedeel-
„ te van, ter hoogte van tweehonderd Voe-

„ ten

EILANDEN BEWESTEN AFRIKA. *Teneriffe.*

„ ten op 't meeste: en op al het Land, dat
„ voor de Wynstokken is bestemd, haalt
„ men Muurtjes op, Borstweeringshoogte,
„ vier of vyf Voeten van elkander af. Dee-
„ ze Muuren zyn tot verscheide oogmerken
„ dienstig: voor eerst beletten zy, door de
„ Aarde vast te houden, de ontblooting der
„ Wortelen: in de tweede plaats houden zy
„ het Regenwater op, 't welk anderzins
„ langs den Grond zou loopen en 'er niet
„ in dringen: eindelyk vermeerderen zy de
„ afkaatzing der Zonnestraalen veel en maa-
„ ken dat de Stam meer verwarmd worde. 't Is
„ waar, dat, dewyl deeze Muuren gemaakt zyn
„ van drooge Steenen, te weeten van zodani-
„ gen, die men regelmaatig byeengevoegd
„ heeft zonder Kalk of Kley, 'er somtyds
„ in de zwaare Regenvlaagen wel iets van
„ onder voet raakt; doch die Kwaal is wel-
„ haast hersteld, en men kanze zelfs voor-
„ komen, wanneer men boven den hoog-
„ sten Muur een laag groote Steenen een
„ weinig schuins legt, om de kragt van 't
„ Water te breeken, en 't zelve af te kee-
„ ren van den Muur.

„ De agterzyde van deeze Gebergten, de
„ kant, naamelyk, die naar 't Noorden ziet,
„ is dor en ongebouwd, vertoonende niets
„ aan 't Gezigt dan een Amphitheater van
„ kaale Rotsen, van graauw Arduin, gehouwen
„ in loodregte Blokken, van zes tot agt Voe-
„ ten hoogte op de breedte van drie of vier
„ Voeten, welker hoeken zeer scherp zyn.
„ Zy maaken een Tooneel van Steilten op
„ elkanderen gestapeld. Wanneer men op
„ den Top gekomen is, wordt men eens-

„ klaps

„ klaps verrukt door een Uitzigt, dat zig „ aan alle kanten tot de Kimmen der Zee „ ftrekt: men vindt zig geheel boven de Wol- „ ken, door welken heen men, twaalf Mylen „ Zuidwaards, Kanarie en de nabuurige Ei- „ landen ziet leggen. Ook ftaat men ver- „ wonderd, van, in plaats van op de Aarde „ te gaan, niets onder de Voeten te vinden „ dan Affche, Puim- en andere gebrande „ Steenen, waar van men nog in 't neder- „ klimmen de brokken hier en daar verftrooid „ ontmoet, maar van welken het grootfte „ deel tot aan den voet der Bergen, en zelfs „ tot aan de Zee, is weg gefleept.

EILANDEN BEWESTEN AFRIKA. *Teneriffe.*

„ Op dit Eiland is, wegens deszelfs klei- „ ne uitgeftrektheid, geen Rivier. De In- „ wooners verhelpen zulks door Waterlei- „ dingen van uitgeholde Boomftammen, die „ gemeenfchap hebben met Bronnen, welke „ ten halver wege uit de zyde der Geberg- „ ten ontfpringen, en van daar wordt dus „ het Water in de Stad, die 'er een half Uur „ gaans af is, gebragt. Dewyl dit Water „ vry hard en raauw is, zo hebben de Inge- „ zetenen de gewoonte van het te laaten lek- „ ken door een Steen, die zeer gemeen is „ in hunne Groeven: een foort van *Lava* „ van Roetkleur, in digtheid middelmaatig „ tusfchen de graauwe Lava en de yle Puim- „ fteen.

Waterleidingen.

„ De gelukkige Gemaatigdheid der Lugt „ van Teneriffe en de deugd der Weidlan- „ den, brengt veel toe aan de uitmuntend- „ heid der Beeften, die men 'er fokt. Heer- „ lyke Kudden zyn 'er van Osfen en Geiten

Vee.

„ uit-

EILANDEN BEWESTEN AFRIKA. *Teneriffe.*

„ uitgezogt van Smaak; maar Wolvee is 'er
„ zo veel niet. Men kweekt 'er allerley soort
„ van Gevogelte, doch Wildbraad, voor a
„ van Pluimgedierte, vindt men 'er zeldzaam.
„ Ik heb waargenomen, dat de Kanarie-vo-
„ geltjes, die in Frankryk geheel wit wor-
„ worden, op Teneriffe bykans zo donker-
„ graauw zyn als Cysjes.

Plantgewassen.

„ Aan den Oever der Zee vond ik twee
„ soorten van *Ficoides*; de *Jasminoides* liet
„ van de hoogte der Steilten en Kloven haa-
„ re Takken hangen, met rype Vrugten be-
„ laden, en de *Gladiolus* van Provence ver-
„ sierde de Valeijen en Weidlanden met zy-
„ ne roode Bloemen. In 't doorkruisen der
„ Bergen nam ik waar, dat de Planten, hun
„ eigen, zig tot zekere hoogte bepaalden. De
„ *Kleinia*, by voorbeeld, en eenige nieuwe
„ Kruiden, besloegen het onderste gedeelte,
„ daar men gewoonlyk de Plantagiën van
„ Wyngaarden aanlegt; in 't middelste zag
„ men niets dan de Heesteragtige *Tithyma-
„ lus*, met Bladeren van Vlaschkruid, en
„ hunne Toppen, eindelyk, waren bedekt
„ met Bosschagiën van *Euphorbia*, welker
„ Stengen, van twaalf tot vyftien Voeten
„ hoog, zig van omlaag aan my vertoond
„ hadden als een groen Veld, van zeer fyn
„ Gras. De *Euphorbia* en *Tithymalus* ston-
„ den diestyds in bloey, en waren omringd
„ met verscheide soorten van Winde, die
„ zig om derzelver Stengen slingerden". Hy
vondt, in al zyne Togten op dit Eiland,
maar ééne soort van Land-Slek; gelyk hy 'er
ook naderhand maar ééne vondt te Portudal

doch

doch deze was langwerpig en veel grooter dan de gewoone Tuinslekken, die men te Parys *Vigneron*, in 't Latyn *Pomatia* noemt.

EILANDEN BEWESTEN AFRIKA.

FERRO of *Isle de Fer.*

Bewesten 't Zuid-end van Teneriffe legt het Eiland *Gomera*, dat ongelyk kleiner is, hebbende ten Zuidwesten van zig een nog kleiner, doch zeer bekend Eilandje, 't welk *Isle de Fer* en gemeenlyk *Ferro* genoemd wordt. Men heeft de Kanariën al lang gebruikt om tot bepaling van den eersten Meridiaan te dienen, daar Oostwaards de Lengte af gerekend wordt: Pater *Riccioli* stelde dien door Palma te loopen; onze Zee-Kaartemaakers neemen 'er nog heden de Piek van Teneriffe toe; maar de Fransche Aardrykskundigen, die sedert eenige Jaaren de Wereld-Kaarten zeer verbeterd hebben, stellen, volgens een Koninglyke Ordonnantie, het kleine Eilandje Ferro, zynde het allerwestelykste, tot een punt, waar van de Lengte wordt gerekend. Men heeft eerst gesteld gehad, dat hetzelve 22 Graaden 3 Minuuten bewesten Parys lag; naderhand rekende men het net op 20 Graaden, doch tegenwoordig op 19 Graaden 51 Minuuten 30 Sekonden, en dus 17 Graaden 26 Minuuten 15 Sekonden bewesten den Meridiaan van Londen, die van de Engelschen, in hunne Zee-Kaarten, gebruikt wordt. 't Verschil, tusschen de Meridiaanen van de Piek en Ferro, is nagenoeg anderhalve Graad, dat Ferro Westelyker legt.

Dit Eilandje is omtrent twintig Zeemylen Zuidelyker dan Palma, hebbende de langte van ongevaar zes, de breedte van twee of drie Uuren gaans. Men vindt 'er een Vlek, met

EILANDEN BEWESTEN AFRIKA. met eenige Inwooners. Daar is een Berg op, die somwylen Vuur heeft uitgegeven, met Aardbeevingen, gelyk op de andere Eilanden.

MADE'RA. Ik gaa over tot MADE'RA, 't welk nagenoeg regt Noordwaards van Teneriffe, op de Breedte van 32 en een halven Graad, gelegen is. De Zeelieden tellen dit gemeenlyk als een der Kanariën, daar het egter wel tagtig Mylen af is, en honderd Mylen van de naaste Kust van Afrika, dat is van die van 't Ryk van Marokko. Toen de Portugeezen dit Eiland eerst ontdekten, vonden zy het zo vol Bosschagie, dat men het genoodzaakt was af te branden, en hier door is het tot een zeer vrugtbaare Landsdouw geworden. Het Weer is 'er gemaatigder dan op de Kanariën; men heeft bevonden, dat de Thermometer van Fahrenheit, in de open Lugt, zelden hooger komt dan 80 en zelden laager dan 60 Graaden; doch men is 'er somtyds door heete Winden uit den Oosten geplaagd. Het regent 'er meest in de Winter-Maanden, November, December, January en February. De veelheid van Regenwater, die 'er in 't geheele Jaar 1747 viel, was omtrent 41, in 't jaar 1748 over de 37; doch in 1749 maar ruim 22 en in 1750 ruim 27 Duimen. Dit geeft een grooter ongelykheid in dat opzigt te kennen, dan die men heeft in onze Provintiën, Frankryk en Engeland. Ook waren de laatstgemelde Jaaren 'er zo uitermaate droog, dat het Koorn op 't Veld verdorde, en de Vrugtboomen zeer veel te lyden hadden, inzonderheid de Persiken; waar van de Vrugt op den Grond

vie

viel, nog groen zynde, of, zo dezelve langer aan den Boom bleef, vol was van witte Wormen.

EILANDEN BEWESTEN AFRIKA. *Madéra.*

Vrugten.

Het Eiland heeft eenen omtrek van ongevaar zeſtig Uuren gaans, en beſtaat uit een aangenaame mengeling van Heuvels en Valeijen, die beſproeid worden door Beekjes, welken van de Bergen afkomen. Aan de Zuidzyde van 't Gebergte is de Grond digt beplant met Wyngaarden, en in het midden der ſchuinte hebben de Burgers hunne Landhuizen; 't welk een bevallig Gezigt uitlevert. Men teelt 'er Koorn, Wyn, Honig, Suiker, Gommen, Waſch, Huiden en allerley Vrugten, inzonderheid Citroenen, Oranje- en Granaatappelen, als ook Cederen-Hout. Het voornaamſte, dat 'er valt, is de Wyn, waar van jaarlyks verſcheide duizend Okshoofden worden uitgevoerd naar Europa en de Weſtindiën. Zy maaken 'er Malveſey of Spaanſche en witte Wyn, als ook donkerroode, gelyk Wyntint, doch van deezen laatſten niet veel. De Madéra-Wyn, die de kleur omtrent van Champagne-Wyn of van goed dun Bier heeft, wordt veel in Engeland gedronken, zynde zeer lugtig en aangenaam van Smaak.

Stad *Funchal.*

Madéra behoort aan de Kroon van Portugal, die haaren Gouverneur heeft te *Funchal*, de Hoofdſtad, eens Biſſchops Zetel, op het Zuidooſtelykſte, aan 't binnenſte van een wyde Baay, gelegen. Die Stad heeft behalven de Kathedraale nog drie Parochie-Kerken, benevens verſcheide Kloosters en Kapellen, onder welken het Kollegie der Jeſuiten een der aanzienlykſte Gebouwen was. Zy is aan den Zeekant beſchut door een hoogen

EILANDEN BEWESTEN AFRIKA.

Wal, met een Battery van Kanon, en heeft, tot dekking van de Haven, nog een Kasteel, gestigt op eene Rots, die op een kleinen afstand van den Oever in 't Water legt. Het Strand is met groote Steenen bezaaid, en dit maakt 'er het aankomen gevaarlyk; niettegenstaande Funchal de eenigste Handelplaats is, daar men met een Boot kan landen. De andere Steden of Vlekken zyn *Santa Cruz* en *Manchico*. De Aardbeeving van den 1 November des jaars 1755, was hier ook zeer geweldig en met een zwaare Overstrooming gepaard, doende een aanmerkelyke schade te Santa Cruz. Het Eilandje *Porto Sancto*, dat ten Noordoosten legt, en niet minder vrugtbaar is, wordt met eenige Rotsen of Klippen, die hier omstreeks zyn, onder den naam der Eilanden van Madéra begreepen.

VLAAMSCHE Eilanden.

Ik zal hier nog kortelyk spreeken van de VLAAMSCHE Eilanden, offchoon dezelven zo zeer niet tot Afrika schynen te behooren; om dat in de Beschryving van Europa daar van niet gehandeld is. Men noemt dezelven in 't algemeen *Azores*, somtyds ook *Tercera's* en dikwils de *Wester* Eilanden. De naam Azores, of *Açores*, gelyk de Franschen schryven, is afkomstig van de menigte van Havikken of Sperwers, die men 'er by de eerste ontdekking vondt: Tercera's heeten zy naar het voornaamste: de Wester-Eilanden wegens hunne legging, ten opzigt van Europa, en Vlaamsche, om dat zy 't eerst ontdekt, bevaren of bevolkt zyn door Vlamingen, die zig op Fayal nedersloegen. Men wil dat zy den Ouden, onder den naam van *Cassiterides*, bekend zyn geweest.

De

De legging deezer Eilanden is tusſchen de 37 en 40 Graaden Noorder Breedte, eenige Graaden beweſten den Meridiaan van 't Eiland Ferro, en dus omtrent in 't midden van den Atlantiſchen Oceaan, tusſchen Europa en Noord-Amerika. Hunne afſtand, naamelyk, van de Kuſt van Portugal, is ongevaar driehonderdvyftig Zeemylen Weſtwaards en van Kaap Breton vierhonderd Mylen Ooſtwaards, driehonderd Mylen ten Noordwesten van de Kanariën. Men telt 'er negen, te weeten; *Flores*, *Corvo*, *Fayal*, *Pico*, *St. Joris*, *Graciosa*, *Tercera*, *St. Maria* en *St. Michiel*. De twee eerſtgemelden of Weſtelykſten zyn wel honderd Mylen van de twee laatſten, of Ooſtelykſten, af gelegen. Dat van St. Michiel wordt gerekend het grootſte te zyn, ten minſte is 't het allerlangſte.

EILANDEN BEWESTEN AFRIKA. *Vlaamſche.* Legging.

De Portugeezen hebben deeze Eilanden bevolkt en zyn 'er tot heden meeſters van, houdende die Kroon eenen Gouverneur op *Tercera*, 't welk in 't midden legt, en eenen omtrek heeft van ongevaar twintig Uuren gaans. De Stad *Acra* of Angra, op den Zuidooſthoek, is de voornaame Handelplaats deezer Eilanden, werwaards men derzelver Vrugten als naar een algemeene Markt brengt, en de noodige Behoeften aanvoert. Egter doen de Schepen ook dikwils de andere Eilanden aan, om Goederen uit de eerſte hand te koopen of Ververſchingen in te neemen. Dit laatſte is wel de voornaamſte dienſt, welken de Kroon van Portugal van de Azores trekt, ten opzigt van haare Retoervlooten uit Braſil, wier gewoone Koers tusſchen

Handel op *Tercera.*

EILANDEN BEWESTEN AFRIKA. *Vlaamsche.*

dezelven door loopt. Buitendien handelen de Engelschen sterk op Tercera, en voorzien de Ingezetenen van gezouten Vleesch en Visch, Haringen, Sprot, Boter, Kaas, Yzer en Wol: waar tegen zy de Vrugten des Lands, doch inzonderheid de Verfstof, genaamd Weede, en ook dikwils Amerikaansche Produkten te rug neemen. Uit Portugal worden deeze Eilanden voorzien van veelerley Stoffen, Ryst, Olie en Zout; ook brengt men 'er veel Kanarische en Madéra Wyn. De Nederlanders koopen 'er een menigte Oranje-Appelen, Limoenen en Konfituuren. Op St. Michiel is in 't voorst deezer Eeuw een Manufaktuur van Wollen en Zyden Stoffen opgeregt, die in den jaare 1717 zeer in bloey was.

Vuurkolk in Zee, by *St. Michiel.*

De Lugtsgesteldheid der Vlaamsche Eilanden is zeer gemaatigd en aan den koelen kant. Zy hebben geen gebrek aan Koorn, Wyngaarden, Vrugtboomen of Vee, ja *Flores* wordt gezegd, wegens de menigte van Bloemen, zynen naam gekreegen te hebben. St. Michiel of *San Miguel* is een der vrugtbaarsten, daar het meeste Koorn en de beste Weede groeit; doch verschrikkelyk wegens een Vuurberg, die, zo 't schynt, zyne zitplaats heeft op den bodem der Zee, bewesten dit Eiland. In 't jaar 1638 borst 'er, na het voorafgaan van zwaare Aardbeevingen, onverhoeds, op eene plaats in Zee, daar een diepte was geweest van over de twintig Vademen, een Vuurkolk uit, die in 't midden van 't Water brandde en tot aan de Wolken steeg, werpende van tyd tot tyd geheele

le Rotſen in de Lugt en doende een onge- looflyke veelheid van Viſch ſterven. De uitgeworpen ſtoffe formeerde een Eilandje, dat langs hoe grooter wierdt, doch nader- hand moet hetzelve weder verzonken zyn: want in 't voorſte deezer Eeuw vondt men op die plaats, zo 't ſchynt, wel tagtig Va- demen Water. Den 31 December, des jaars 1719, borſt aldaar wederom een Vuurkolk uit de Zee op, die niet verdween, dan om- trent vier Jaaren daar na.

EILANDEN BEWESTEN AFRIKA. *Vlaamſche.*

Kort na de zwaare Aardbeevinge van den 1 November des jaars 1755, door welke Liſſabon zo deerlyk verwoeſt werdt, ontſtondt 'er een Gerugt, dat de Vlaamſche Eilanden, of eenigen derzelven, daar door zouden ver- zonken zyn. Dit is naderhand onwaar be- vonden, en, hoewel men 'er toen insgelyks de Waterberoering had beſpeurd, was de Ramp, die zy door een byzondere Aardbee- ving in July des jaars 1757 leeden, ongelyk grooter en zeer yzelyk. Diestyds kwamen ook by 't Eiland *St. Joris*, en omtrent hon- derd Vademen van 't zelve af, een groot getal Rotſen uit de Zee op, zynde middelerwyl op dat Eiland, en op Pico, een menigte Men- ſchen door het inſtorten der Gebouwen, het afbreeken der Bergen en het opſcheuren van den Grond, geſneuveld.

Zwaare Aardbeeving op *St. Joris.*

Meeſt alle deeze Eilanden zyn taamelyk bewoond en voorzien met verſcheide Steden of Vlekken. De Heer ADANSON die zig op zyne Senegalſche Reize, van den 20 Ok- tober tot den 8 November 1753, op *Fayal*, 't welk beweſten Pico legt, bevonden heeft,

EILANDEN BEWESTEN AFRIKA. *Vlaamsche.*

geeft van hetzelve en deszelfs Vuurberg, de volgende naauwkeurige beschryving *.

*Voyage au Senegal. p. 181.

Haven van *Fayal.*

„ De Haven van 't Eiland Fayal heeft „ een Grond van zwart Zand, die niet veel „ houdt, en dewyl men 'er blootgesteld is „ aan een zwaaren slag der Golven met Noord- „ ooste en Zuidooste-Winden, moeten de „ Schepen, vooral in de Herfst, wel met „ drie of vier Ankers vertuid worden, om „ veilig te leggen. Deeze Haven is voor „ de Weste Winden beschut door 't Eiland „ zelve, waar in zy als een halve Cirkel „ uitgehold is, met eene Opening van twee- „ honderd en eene diepte van honderdvyf- „ tig Roeden. 't Eiland *Pico*, dat 'er op „ den afstand van twee Mylen tegenover „ legt, beschut het ook voor den algemee- „ nen Oosten Wind, maar veroorzaakt 'er „ die gevaarlyker zyn, kaatzende op dit Ei- „ land de Zuidweste en Noorweste Winden „ terug, die op de Piek aanloopen, en hou- „ dende ook de Wolken tegen, 't geen 'er „ zeer veranderlyke Winden maakt. 't Is „ om die reden, dat de Inwooners zeer letten „ op dit Gebergte, welks top, beneveld „ wordende, hun Wind voorspelt: zo dat „ zy het voor hunnen Weerwyzer houden.

Gebergte van *Pico*.

„ De Piek der Vlaamsche Eilanden heeft „ niet meer dan een halve Myl loodregte „ hoogte. Van de kant naar Fayal toe be- „ schouwd zynde, maakt zy een ingedrukten „ Kegel (*Cone surbaissé*,) waar op een puntige „ Spits staat. De Noorder Breedte wordt „ gerekend op 38 Graaden 35 Minuuten, „ de Lengte op 31½ Graaden ten Westen.

„ Zy

„ Zy is het eenigste Gebergte op het Eiland „ *Pico*, 't welk men aan kan merken als de „ Plantagie van Fayal, daar het van afhan- „ gelyk is. Alle de Ingezetenen hebben 'er „ hunne Landhuizen, Hoeven en Wyngaar- „ den, die zy zorgvuldig onderhouden, gaan- „ de 'er jaarlyks de Vrugten van inzamelen. „ Zy teelen twee soorten van witte Wy- „ nen, gelyk die der Kanariën, doch van „ slegter hoedanigheid: hunne Malvesey is „ zo aangenaam niet, en de schraale of Ta- „ fel-Wyn is zo sterk, dat dezelve naby „ komt aan Brandewyn en aanstonds in 't „ Hoofd slaat. Zo dra hunne Wynen ge- „ maakt zyn, brengen zy die, in Septem- „ ber en Oktober, in hunne Kelders te Fa- „ yal, van waar men ze vervolgens naar „ Brasil en eenige andere Gewesten ver- „ voert, onder den naam van *Fayalsche* Wy- „ nen; terwyl doch dit Eiland niets daar van „ voortbrengt, en dezelven altemaal van 't „ Gewas van Pico zyn.

EILANDEN BEWESTEN AFRIKA. *Vlaamsche.*

„ Indien de Haven van Fayal niet aan zo „ menigvuldige Vlaagen van Rukwinden „ bloot gesteld ware, zou het de pleizie- „ rigste Legplaats van de Wereld zyn, „ dewyl zig dit Eiland daar zo heerlyk op- „ doet. Het vertoont zig als een Berg die „ in een halven Cirkel is uitgehold, en ver- „ deeld in vier of vyf Toppen met Boomen „ bedekt, die met eene taamelyk vlakke „ schuinte afdaalen tot aan de Zee. Aan „ den voet van dit Gebergte legt de Stad, „ in de rondte van de Haven, zynde om- „ ringd met een groot getal Tuinen, die bo-

Gezigt van Fayal.

EILANDEN BEWESTEN AFRIKA. *Vlaamsche.*

„ ven elkander geschikt zyn als een Schouwburg, welks onregelmaatigheid het bevalligste Perspectief-Gezigt uitlevert, dat men zig verbeelden kan.

De Stad.

„ Byna in 't midden van het diepste der Haven staat een soort van Fort of Kasteel, welks Muuren door de Zee bespoeld worden. De Stad wordt geregeerd door een Gouverneur, die den tytel voert van *Kapitein-Majoor* of Capitaneo major da Capitania *das Ilhas dos Assores Fayal e Pico.* Zy is zeer Volkryk, men schat het getal der Inwooneren op vyfduizend, altemaal Portugeezen en meestendeels Kerkelyke Persoonen of Geestelyken van beider Sexe. Nooit heeft men zo veel Kloosters of Konventen in eene enkele Stad gezien (*). De Kerken zyn 'er fraay en worden wel onderhouden. Men ziet 'er ook veele Heerlyke Gebouwen, onder anderen het Huis der Jesuiten, die de Wereldlyke Heer van het Eiland zyn. De Burgerhuizen zyn netjes gebouwd, altemaal met Hout beschooten en gevloerd.

Lugts- en Lands-gesteldheid.

„ De Lugtsgesteldheid van Fayal is zeer aangenaam; des Winters zo koud niet, dat men zig met Vuur behoeft te warmen, en in de Zomer wordt de Hitte, zelfs over dag, doorgaans genoegzaam door den Wind verkoeld. De Landsgesteldheid is niet minder voordeelig, wordende de Grond door de Beeken, die van „ de

(*) *Jamais on n'a tant vu de Couvens dans une seule Ville*, zegt de Heer ADANSON.

„ de Bergen ſtroomen, ſteeds vrugtbaar ge-
„ houden; hoewel men 'er, wegens de klei-
„ ne ruimte, niets dan tot dagelyks gebruik
„ teelt. Men zoude zeggen, dat het Aard-
„ ryk hier onuitputbaar ware. De Berg-
„ ruggen zyn bedekt met zeer fraay Ge-
„ boomte, Nooten, Karſtengen, Abeelen
„ en inzonderheid Haagappelboomen †, die
„ altyd hunne groente behouden. De ver-
„ baazende veelheid van deeze laatſten op
„ het Eiland, heeft 'er den naam van *Fayal*,
„ by welken de Portugeezen dien Boom
„ kennen, aan gegeven. Op de beſchaduw-
„ de Heuvelen worden veele Wortelen, ge-
„ lyk *Batatas* en *Colocaſia* geteeld, tot voed-
„ zel der Bedienden. De Velden gelyken
„ naar Tuinen, als doorſneeden zynde en
„ beſlooten in Muuren van loſſe Steenen,
„ Borſtweerings hoogte, geſchikt voor Koorn,
„ doch men teelt 'er naauwlyks genoeg voor
„ de Ingezetenen; zo dat het te kort ko-
„ mende met Mays, Lupinen, Wikken en
„ eenige andere Peulvrugten, vervuld moet
„ worden, die beter voortkomen in 't han-
„ gen der Bergen. De Hoven zyn met Oranje-
„ en Citroen, Granaatappel, Vygen, O-
„ lyven, Appel- en Peerenboomen van vee-
„ lerley ſoort; als ook met Wynſtokken
„ beplant. De Aardvrugten, Meloenen,
„ Kalabaſſen en veele anderen, komen 'er
„ als van zelve voort. De keurlykſte Bloe-
„ men verſieren den omtrek deezer Hoven
„ byna het geheele Jaar. Men vindt 'er, in
„ de Weiden, overvloed van Vee, uitmun-
„ tende Runderen, Schaapen, Geiten en

EILANDEN BEWESTEN AFRIKA. *Vlaamſche.*

† *Arbouſiers*

EILANDEN BEWESTEN AFRIKA. *Vlaamsche.*

„ Varkens; en Gevogelte van allerley soort, „ doch weinig Wildbraad, en niet dan Zeevisch. Merels egter, of zwarte Lysters, „ zwerven 'er genoeg op de Bergen, die op „ de Vrugt der Haagappelboomen aazen.

Vuurberg.

„ De hoogste Berg van Fayal legt omtrent in 't midden des Eilands, twee en „ een halve Myl van de Stad. Deeze wierp „ eertyds brandende Stoffen uit en veroorzaakte dikwils Aardbeevingen, doch „ de Vuurbraaking van 1672 heeft een „ groote Kom overgelaaten, welke, volgens 't berigt der Inwooneren, omgeven „ is met een Muur, die als met Handen „ schynt gemaakt te zyn; thans met Regenwater gevuld en een soort van Meir „ geworden. Op het geheele Eiland vindt „ men geen andere Steenen, dan die duidelyke tekenen van verbranding draagen; doch de Lava is 'er veel grover „ van Korrel dan die van 't Eiland Teneriffe".

BLAD

BLADWYZER.

Regts-

Azu-

BOUR-

B L A D W Y

I.

J.

N.

O.

T.

BERIGT voor den BINDER.

De *Tytelplaat* moet geplaatst worden *voor den Tytel.*

Kaart van AFRIKA, tegen over Bladzyde 1

Kaart van het *Noordelykste Deel* van AFRIKA. —— —— 69

Gezigt van de Stad *Algiers*. —— —— 183

Kaart van het *Zuidelykste Deel* van AFRIKA. —— —— 625

Nieuw gemeten Kaart van de KAAP DER GOEDE HOPE door den Heer *de la Caille*. —— 683

